

Martin Holý

Ve službách šlechty

Vychovatelé nobility
z českých zemí
(1500–1620)

Historický ústav
Praha 2011

Martin Holý
Ve službách šlechty

Práce Historického ústavu AV ČR, v. v. i.
Opera Instituti Historici Pragae

Řada A – Monographia
Svazek 34

Vědecký redaktor:
prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc.

Martin Holý

Ve službách šlechty

Vychovatelé nobility
z českých zemí
(1500–1620)

Historický ústav
Praha 2011

Lektorovali:

PhDr. Michal Svatoš, CSc.

Mgr. Jiří Just, Th.D.

Práce je výsledkem řešení juniorského badatelského grantu *Vychovatelé české a moravské šlechty na prahu novověku (1500–1620). Prosopografická analýza* (Grantová agentura AV, reg. č. KJB800150801).

ISBN 978-80-7286-181-1

© Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2011

© Martin Holý, 2011

Poděkování

Tato kniha by nevznikla bez cenných rad i připomínek celé řady osob. V abecedním pořadí jde zejména o následující odborníky: dr. Kateřinu Bobkovou-Valentovou, prof. Jaroslava Pánka či dr. Tomáše Sternecka. Za řadu podnětů vděčím též dr. Michalu Svatošovi a dr. Jiřímu Justovi, kteří se ujalí nesnadného úkolu posouzení předkládané práce. Díkem jsem zavázán také řadě dalších osob, které mi u nás i v zahraničí pomohly při rešerších pramenů, na některé z nich mě upozornily či mi byly nápomocny jiným způsobem. Vedle již výše uvedených jde zejména o dr. Vladimíra Březinu (Brno), dr. Siegfrieda Hocha (Görlitz), dr. Kateřinu Jišovou (Praha), dr. Uwe Kocha (Potsdam), dr. Antonína Kostlána (Praha), dr. Wolfganga Mährleho (Stuttgart), doc. Jiřího Mikulce (Praha), dr. Markétu Růčkovou (Praha), dr. Jana Štěpána (Olomouc), dr. Vladimíra Urbánka (Praha) či Mgr. Igora Votoupala (Nymburk). Za mnohaletou láskyplnou podporu, jež neustále doprovázela zrod této knihy, pak děkuji své milované manželce Mladě, jíž a dceři Anežce ji také věnuji.

Obsah

I. Úvod	9
I.1. Stav pramenné základny	11
I.2. Dosavadní bádání	16
I.3. Problémy, otázky, metody	18
II. Terminologie	21
III. Výběr šlechtických vychovatelů	27
IV. Náplň, průběh a délka vychovatelské služby	35
Exkurz 1: Šimon Proxen ze Sudetu jako šlechtický vychovatel	45
Exkurz 2: Matyáš Borbonius z Borbenheimu a jeho svěřenci na cestě za vzděláním	58
V. Geografická, jazykově-národnostní, sociální a konfesijní skladba vychovatelů české a moravské šlechty	81
VI. Vzdělanostní profil vychovatelů české a moravské šlechty	87
VII. Následné kariéry	98
VIII. Literární činnost šlechtických vychovatelů	107
IX. Závěr	115
Biogramy vychovatelů české a moravské šlechty	127
Seznam pramenů	341
1. Archivní a rukopisné prameny	341
2. Staré tisky	345
3. Prameny vydané po roce 1800	371
Seznam literatury	379
Použité zkratky	453
Seznam tabulek, grafů, map a obrázků	457
Summary	459
Zusammenfassung	462
Rejstřík místní	467
Rejstřík jmenný	477

I. Úvod

Šlechta Království českého a Markrabství moravského prošla v 15. a na počátku 16. století řadou významných proměn. Ty se nedotkly pouze jejího majetkového postavení v rámci stavovské společnosti českých zemí, nýbrž také její funkce ve společnosti, konfesijní skladby či vnitřní stratifikace. Jak panský, tak později i rytířský stav se postupně uzavřely a jako podmínku vstupu do svých řad prosadily vlastní aprobaci, čímž chtěly zabránit dosud málo kontrolovanému rozšiřování obou těchto stavů.¹

Jednou z mnoha dalších transformací, jež se v prvních desetiletích 16. století dotkly i nobility, byla postupná proměna přístupu urozených ke vzdělání. V důsledku tohoto procesu doznala značných změn také edukace šlechty.² Ta se stala v 16. století mnohem více závislou na soudobém a celospolečensky platném vzdělanostním kánonu, než tomu bylo doposud. Je tak přirozené, že klíčové místo ve vzdělávání nobility získalo latinské humanistické vzdělání, jež se začlenilo mezi ostatní *virtutes* urozených. Recepce humanismu ostatně do jisté míry ovlivnila i další obvyklé složky výchovy a vzdělávání šlechty, jakými byly například dvorská výchova či tzv. kavalířské cesty.³

1 Josef PETRÁŇ, *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, Praha 1976; Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, FHB 4, 1981, s. 179–217; Miloslav POLÍVKA, *Mikuláš z Husí a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce*, Praha 1982; Ján ČIERNY – František HEJL – Antonín VERBÍK (ed.), *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984; Vratislav VANÍČEK, *Šlechta a český stát za vlády Přemyslovců. K formování ideologie české šlechty od 11. do počátku 14. století*, FHB 12, 1988, s. 65–107; Jaroslav MEZNÍK, *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*, SH 37, 1990, s. 7–36; Josef ŽEMLIČKA, *Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty ve státě Přemyslovců*, ČMM 109, 1990, s. 17–38; Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997; František ŠMAHEL, *Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. století*, in: Karel Malý – Jaroslav Pánek – Dalibor Janiš (ed.), *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)*, Praha 2001, s. 71–84; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002, s. 36–72.

2 Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání české a moravské šlechty na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010, s. 15n., 399n.

3 Tamtéž, s. 315–383; TÝŽ, *Exercitia aularum. Dny všední a sváteční pázat na dvoře Ferdinanda I. v polovině 16. století ve světle dvou dochovaných instrukcí*, FHB 23, 2008, s. 7–34. Ke kavalířským cestám viz i Zdeněk HOJDA, „Kavalířské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: *Itálie, Čechy a střední Evropa*, Praha 1986, s. 216–239; TÝŽ, *Le grandeeze d’Italia. Die Kavalierstouren der böhmischen Adeligen*,

I když v 16. a na počátku 17. století zaujala v edukaci urozených nejdůležitější místo studia na soudobých veřejných školách, a to zejména partikulárního charakteru,⁴ mělo tehdy nemalý význam také vzdělání soukromé, jež ostatně zvláště v předmoderní době patřilo k jedné z důležitých forem výchovy a vzdělávání příslušníků vyšších vrstev společnosti. I když jej urození obyvatelé českých zemí mohli absolvovat i jinak, například na různých soukromých školách zřízených v královských městech či na šlechtických sídlech, nejčastěji jim je poskytovali šlechtičtí vychovatelé. A právě na ně se zaměří předkládaná kniha.

Přestože při sledování řady aspektů uvedeného tématu bylo zapotřebí brát v úvahu širší kontext, rozhodl jsem se zkoumanou problematiku vymezit z chronologického hlediska lety 1500–1620 jako hraničními daty působení osob zahrnutých do výzkumu v roli vychovatelů nobility z českých zemí. Důvodem byla především skutečnost, že pouze toto období bylo v dosavadní historiografii zabývající se výchovou a vzděláváním české a moravské šlechty jako jediné obsáhleji zpracováno a vytváří tak dobrý předpoklad pro komplexní postžení tématu této knihy.⁵

Z hlediska teritoriálního se pak práce zaměřuje na vychovatele šlechty s inkolátem v Čechách a na Moravě. Sleduje přitom pouze osoby dohlížející na

die Kunstbetrachtung und die Kunstsammlungen im 17. Jahrhundert, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern*, Teil III, Köln 1993, s. 151–160; Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, Praha 2004, zvláště s. 307–327; Martin HOLÝ, *Ausländische Bildungsreisen böhmischer und mährischer Adelliger an der Schwelle zur Neuzeit*, *Historica. Historical Sciences in the Czech Republic. Series Nova* 11, 2004, s. 65–90; Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA, *Die böhmischen Adelsreisen und ihr Wandel vom Mittelalter zur Neuzeit*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 53–69 (ve všech případech též odkazy na další domácí i zahraniční literaturu k tématu). Nové a první české monografické zpracování kavalerijských cest připravuje v současné době do tisku Jiří Kubeš.

4 Partikulární školy byly takové vzdělávací instituce, jež na rozdíl od soudobých univerzit poskytovaly pouze částečné (tedy partikulární) vzdělání. Byť se mohly individuálně odlišovat, bylo hlavním cílem všech z nich vstřípit žákům aktivní znalost latiny (tedy vzdělání latinské) a vedle ní takovou látku, jejíž zvládnutí bylo předpokladem dalšího studia na školách univerzitního typu. Šlo zejména o první část z tzv. sedmera svobodných umění (lat. *septem artes liberales*) nazývanou již od středověku trivium (gramatika, rétorika, dialektika) a v základech též tzv. kvadrivium (aritmetika, geometrie, astronomie, hudba). Srov. Zikmund WINTER, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století. Kulturně-historický obraz*, Praha 1901, s. 24nn.; Otakar KÁDNER, *Dějiny pedagogiky I–II*, Praha 1923, passim; Josef KOCH (Hg.), *Artes Liberales. Von der antiken Bildung zur Wissenschaft des Mittelalters*, Leiden – Köln 1959; Heinrich SCHIPPERGES, *Artes liberales*, in: *Lexikon des Mittelalters* I, München – Zürich 1980, s. 1058–1063; David L. WAGNER (ed.), *The Seven Liberal Arts in the Middle Ages*, Bloomington (Indiana) 1983; Walter RÜEGG (Hg.), *Geschichte der Universität in Europa, Bd. 2: Von der Reformation zur Französischen Revolution (1500–1800)*, München 1996, passim; Michal SVATOŠ, *Učitelé pražských partikulárních škol v manuálu Mistra Curia*, in: Kateřina Jiřiová (ed.), *V komnatách paláců, v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvínkovi k šedesátým narozeninám*, Praha 2007, s. 87n.

5 M. HOLÝ, *Zrození*.

výchovu a vzdělání příslušníků panského a rytířského stavu, nikoli tedy měšťanů ani tzv. erbovníků (i pro ně jsou ve sledované době doloženi preceptoři!), členů specifické sociální skupiny, jež měla ve sledované době mnohem blíže k měšťanstvu než ke šlechtické společnosti českých zemí.⁶ V některých případech mohl být ale erbovník přijat i se svými potomky do rytířského stavu. Jejich vychovatelé byli potom bráni v úvahu.⁷

Základem zpracování nastíněného tématu se na prvním místě stala několik let budovaná databáze s různorodými bio-bibliografickými údaji o 365 osobách, které jako vychovatelé české a moravské šlechty v uvedeném období působily. Z ní vychází i biografická část předkládané monografie, jež obsahuje biogramy jednotlivých šlechtických vychovatelů a tvoří nedílnou součást knihy.

I.1. Stav pramenné základny

K tématu předkládané práce i k řadě jeho dílčích subtemat se i přes velké ztráty, k nimž došlo v minulosti, dochovalo mimořádně velké množství rukopisných i tištěných pramenů, jež se dnes nalézají v mnoha archivech, knihovnách i jiných institucích v České republice i v zahraničí. Jejich jednotlivý výčet zde nelze podávat. Spíše se jejich stručnou klasifikací pokusím nastínit jejich rozmanitost i výpovědní hodnotu. O konkrétních pramenech bude pak pojednáno až dále na příslušných místech jednotlivých kapitol této práce, stejně jako její biografické přílohy.⁸

Dochované prameny k vychovatelům české a moravské šlechty lze v zásadě rozdělit na čtyři velké skupiny, které jsou dále vnitřně členěny. Nejprve jsou to prameny diplomatické, dále prameny osobní povahy, jež se ne úplně překrývají s tzv. ego-dokumenty,⁹ do třetí kategorie lze zařadit literární prameny a čtvrtou skupinu tvoří ostatní prameny. Mezi ně patří především hmotné, obrazové a kartografické prameny.

⁶ Srov. Vladimír KLECANDA, *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku. Příspěvek k dějinám nižší šlechty*, Praha 1928; Vladimír KLECANDA, *Tři kapitoly o českomoravských erbovnících*, Praha 1931. Na konkrétním příkladě viz též nejnověji Tomáš STERNECK, *Mezi měšťany a šlechtou. Dějiny rodu Daublebských ze Sternecku*, Brno 2009.

⁷ Vladimír KLECANDA, *Přijímání do rytířského stavu*, s. 88–108.

⁸ Na jednotlivé prameny nelze většinou odkazovat ani v poznámkovém aparátu, který by tím byl zcela přetížen. Bude tak učiněno až dále. Podrobný seznam jednotlivých pramenů je též v příloze. Výjimkou budou odkazy na některé práce, jež se zabývají jednotlivými typy pramenů, či takové druhy pramenů, jež nepatří k hojně dochovaným.

⁹ K ego-dokumentům srov. pozn. 13.

Pokud jde o první skupinu, jsou vedle jiných pramenů (viz dále) cenné zejména evidenční prameny, z nich pak především matriky jednotlivých školských ústavů či jejich součástí, seznamy graduovaných apod.¹⁰ Klíčové jsou nejen při rekonstrukci průběhu preuniverzitního i vysokoškolského vzdělání jednotlivých šlechtických vychovatelů, nýbrž i z jiných důvodů. Pokud obsahují záznamy z doby jejich služby české a moravské šlechtě, přinášejí často informace i o jejich žácích. Důležité jsou nezřídka i pro určení jednotlivých rolí ve šlechtickém doprovodu během cest urozených za vzděláním. Při takové analýze je však zapotřebí přistupovat k nim s opatrností, neboť často obsahují torzovité informace, neuvádějí funkci osob doprovázejících urozence, zmiňují ji zmatečně apod.

Z dalších pramenů úřední povahy jsou pak využitelné i školní řády, statuta i jiné předpisy, jež dávají určitou představu o výuce i každodennosti škol, které šlechtičtí vychovatelé před nástupem své služby či během ní navštěvovali. Důležité jsou i jejich testamentsy stejně jako i závěti jejich někdejších šlechtických svěřenců (případně dalších osob), které přinášejí řadu různorodých údajů, jež jsou často odjinud jen obtížně, pokud vůbec, zjistitelné.¹¹ Při snaze o rekonstrukci cest šlechty za vzděláním, včetně jejího doprovodu, jsou pak důležité též žádosti o pasy i „passbriefy“ samotné, účetní materiál apod.¹²

Celá řada úředních pramenů je dále analyzovatelná při sledování geografického i sociálního původu šlechtických vychovatelů, průběhu jejich profesních kariér, sociální mobility apod. Vedle úřední korespondence různého druhu – např. dopisů rektorů pražské utrakvistické univerzity, městských rad, různých církevních orgánů atd. – jsou to například městské knihy přinášející obsahově i typově

10 Matrik akademií/univerzit z 16. a prvních desetiletí 17. století je dochováno poměrně velké množství, řada z nich byla i vydána. Mnohem menší měrou jsou zachovány matriky partikulárních škol, a to i přesto, že snad většina významných vzdělávacích institucí tohoto typu (nejen v zahraničí, ale např. i ve vedlejších zemích Koruny české, v Čechách a na Moravě již méně) si evidenci žactva vedla. K výpovědní hodnotě matrik jako pramenného typu srov. i s odkazy na další literaturu Ingrid MATSCHINEGG, *Universitäre Massenquellen (Matrikel, Akten)*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004, s. 714–724.

11 Speciálně ke šlechtickým testamentům srov. Pavel KRÁL (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamentsy české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002, s. 7–105. Viz i TÝŽ, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004, s. 80–116.

12 Zdeněk HOJDA, *Pasy 16.–18. století jako pragmatické písemnosti*, in: Zdeněk Hojda – Hana Pátková (edd.), *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 155–186. Pokud jde o účetní materiál, ten je bohužel ze sledované doby dochován velmi torzovitě. Cenná jsou např. sumární vyúčtování nákladů šlechtických vychovatelů z cest s jejich svěřenci. Umožňují nejen alespoň zčásti poznat skladbu jednotlivých výdajových položek, ale i celkovou výši výloh. Viz alespoň jeden konkrétní příklad – Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *František Hrubý. Etudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16e et au début du 17e siècle. Documents*, Brno 1970, s. 347n. Pro poznání cestovních nákladů jsou pak důležité i další prameny (deníky, korespondence ad.), na něž zde jednoduše odkazovat nelze.

různé záznamy (například o sňatcích, nabytí měšťanského práva, koupi různých nemovitostí apod.), vitemberské či jiné ordináčnické knihy, které obsahují nejen informace o kněžské ordinaci jednotlivých osob, ale často i jiné biografické údaje, dále seznamy členů různých úředních orgánů, v nichž postupem doby mnozí někdejší vychovatelé zasedli, soupisy dvořanů těch dvorů, na nichž se uplatnili, listiny různého druhu (například zhostní listy), aktový materiál, instrukce apod.

Z pramenů osobní povahy¹³ jsou ke studiu problematiky předkládané práce využitelné zejména korespondence, a to nejen hofmistrů/preceptorů, ostatních dobových učenců apod., nýbrž též šlechty,¹⁴ deníky různého druhu, včetně důležitých deníků cestovních,¹⁵ autobiografie či paměti,¹⁶ štabmucky, tištěné kalendáře s dobovými diářovými vpisky¹⁷ apod.

13 K nim obecně srov. alespoň Benigna von KRUSENSTJERN, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und Quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, Historische Anthropologie 2, 1994, s. 462–471; Winfried SCHULZE (Hg.), *Ego-dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996; Harald TERSCH, *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit 1400–1650*, Wien – Köln – Weimar 1998; Harald TERSCH, *Vielfalt der Formen. Selbstzeugnisse der Frühen Neuzeit als historische Quellen*, in: Thomas Winkelbauer (Hg.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000, s. 69–98; Josef HRDLÍČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 15–22. K pojmu ego-dokumenty, jež se jen zčásti překrývají s prameny osobní povahy, a historii jeho užívání viz přehledně i s odkazy na další zdroje <http://de.wikipedia.org/wiki/Ego-Dokument>.

14 Poměrně značné množství korespondence různých adresátů i příjemců, jež se dotýká řady otázek spjatých s výzkumem vychovatelů české a moravské šlechty v předbělohorské době, bylo vydáno tiskem. Pro množství takových edic zde však není možné odkazovat na jednotlivé tituly.

15 K deníkům v českém prostředí českých zemí 16. a 17. století srov. Petr MAŘA, *Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, FHB 18, 1997, s. 99–120; TÝŽ, *Tagebücher*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004, s. 767–780. K deníkům jako pramennému typu srov. ze zahraniční literatury alespoň: Gustav René HOCKE, *Das europäische Tagebuch*, Wiesbaden 1963; Ralph Rainer WUTHENOW, *Europäische Tagebücher. Eigenart – Formen – Entwicklung*, Darmstadt 1990. Řada šlechtických i jiných deníků, jež se dotýkají některých aspektů našeho tématu, byla vydána tiskem, jiné nikoli. Odkázáno na ně bude až níže.

16 K autobiografiím jako speciálnímu druhu ego-dokumentů srov. vedle literatury uvedené v pozn. 13 i Horst WENZEL, *Die Autobiographie des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit I–II*, München 1980; Inge BERNHEIDEN, *Individualität im 17. Jahrhundert. Studien zum autobiographischen Schrifttum*, Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris 1988; Eva KORMANN, *Ich, Welt und Gott. Autobiographik im 17. Jahrhundert*, Köln – Weimar – Wien 2004.

17 Jedním z reprezentantů jsou například diářové záznamy jednoho z dlouholetých šlechtických preceptorů Jana Strialia z let 1555–1582 – *Ephemerides novae et exactae Ioannis Stadii Leonnothessii ab anno 1554 ad annum 1570 ad divum Philippum Hispaniarum, Angliae, Franciae, Neapolis, Hierusalem et Siciliae Regem, Coloniae Agrippinae 1556*, zvláště fol. 109r–186r (Severočeské muzeum v Liberci, inv. č. 1449). Bohužel pouze část z nich, zejména poznámky meteorologického charakteru, vydali Rudolf

Zejména první tři kategorie mají přitom zřejmě největší výpovědní hodnotu, a to nejen pro všestrannost v nich obsažených informací, ale také proto, že výborně zachycují každodennost sledované doby z různých úhlů pohledu. Mimořádně cenná jsou přitom s ohledem na naše téma především sebereflexivní svědectví šlechtických vychovatelů, která přinášejí informace například o jejich vlastním vnímání preceptorské služby.¹⁸ Ego-dokumenty z pera jejich svěřenců jsou zase důležité pro dotvoření našeho obrazu z pohledu objektu výchovy a vzdělávání.¹⁹

Pokud jde o lokalizaci studií šlechtických vychovatelů a jejich svěřenců, jsou vedle matrik často nezastupitelným pramenem zápisy v památnících.²⁰ Ty jsou nezdídkou jediným svědectvím o pobytu některého inskribenta, případně i držitele štambuchu, na určitém místě.²¹ Stávají se tak důležitým komplementárním pramenem při rekonstrukci průběhu vzdělávání šlechtických vychovatelů stejně jako i míst jejich pobytů před nástupem do vychovatelské služby, během ní či po jejím skončení. Vypovídají též o jejich kontaktech, nejvíce v tom případě, pokud si sami *alba amicorum* vedli.

K literárním pramenům využitelným při sledování tématu předkládané knihy lze řadit dobové poučné a mravokárné spisy, mezi něž patří i šlechtická

BRÁZDIL – Oldřich KOTYZA, *History of Weather and Climate in the Czech Lands III. Daily Weather Records in the Czech lands in the Sixteenth Century II*, Brno 1999, zde s. 122–153 (léta 1555–1570) a s. 154–180 (léta 1571–1582). Ke Strialiovi a jeho záznamům viz i *RHB V*, s. 223nn.; Jan MUNZAR, *Jan Strialius a jeho meteorologická pozorování z Čech a Německa z let 1558–1582*, Meteorologické zprávy 51, 1998, s. 149–153; Bohumír ROEDL, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, Žatec 1997, passim; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 19, 85n., 221n., 306, 317.

18 Takovým pramenem je např. autobiografie jednoho ze zahraničních vychovatelů české a moravské šlechty, totiž Catharina Dulcise ze savojského Cruseille. Srov. Catharinus DULCIS, *Vitae curriculi brevium*, Marburgi Cattorum 1622 (přístupné na internetu: <http://www.dulcis-info.de/>), zde se též nalézá stručná biografie této osoby, v centru jejíhož zájmu však stojí jeho marburské působení od roku 1606) a Ferdinand JUSTI, *Leben des Professors Catharinus Dulcis von ihm selbst beschrieben*, Marburg 1899 (v tomto případě jde o parafrázi uvedené autobiografie). K této pozoruhodné postavě viz i s dalšími odkazy Martin HOLÝ, *Catharinus Dulcis (1540–1626), the Savoyan Romanist in the Service of European Nobility, and his Peregrinations*, in: Roma – Praha, Praha – Řím. Omaggio a Zdeňka Hledíková a cura di Eva Doležalová, Eva Chodějovská, Zdeněk Hojda, Martin Svatoš e Kateřina Bobková-Valentová, Praha 2009, s. 249–262. Srov. též M. HOLÝ, *Zrození*, s. 20, 98. Další podobné prameny jsou obsaženy v seznamu pramenů v příloze.

19 Uvedme alespoň jeden příklad za všechny, totiž deníky Šimona Proxena ze Sudetu – Dana MARTÍN-KOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii de itinere Francogallico*, Budapest 1979. Další jsou uvedeny v seznamu pramenů v příloze.

20 Marie RYANTOVÁ, *Památníky aneb Štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 19–66. Soupis literatury viz tamtéž, s. 441–479.

21 Štambuchů je dochována celá řada. Na některé z nich bude odkázáno níže. Pro naše účely je využitelná i databáze RAA (viz pozn. 26).

naučení, genealogická a ostatní díla věnovaná české a moravské šlechtě či jejím vychovatelům, četné oslavné humanistické básnické sbírky vzniklé při různých příležitostech (*propemptrica, epithalamia, epicedia* apod.), školní disputace budoucích či současných šlechtických vychovatelů, případně jejich žáků,²² pohřební kázání,²³ různé soudobé relace vzniklé v průběhu cest za vzděláním či po jejich skončení apod. Důležitým zdrojem poznání jsou pak literární i „protovědecká“ díla různého druhu sepsaná samotnými šlechtickými vychovateli, jimž se podrobně budeme věnovat až v osmé kapitole.

Klíčovým pramenem při studiu řady aspektů našeho tématu jsou také různé soudobé i v pozdější době vzniklé biografické lexikony, jak všeobecné, většinou se specializující na určitou oblast či období, tak také řada bio-bibliografických slovníků zaměřených jen například na učence, případně ještě úžeji na právníky, filozofy, lékaře apod.²⁴ Cenným zdrojem informací jsou pak též různé raně novověké kroniky, vlastivědné práce či encyklopedie.²⁵

22 Viz M. HOLÝ, *Zrození*, s. 20nn. (obsaženy jsou zde však i odkazy na konkrétní zástupce).

23 K tomuto druhu pramenů, z nichž některé vypovídají i o výchovném a vzdělávacím procesu osob, k jejichž úmrtí vznikly, obecně viz alespoň: Rudolf LENZ (Hg.), *Leichenpredigten als Quelle historischer Wissenschaften*, Köln – Wien 1975; TÝŽ (Hg.), *Studien zur deutschsprachigen Leichenpredigt in der frühen Neuzeit*, Marburg 1981; TÝŽ, *De mortuis nil nisi bene? Leichenpredigten als multidisziplinäre Quelle unter besonderer Berücksichtigung der historischen Familienforschung, der Bildungsgeschichte und der Literaturgeschichte*, Sigmaringen 1990; Miloš SLÁDEK, *Poznámky k problematice českých pohřebních kázání 16. a 17. století*, Literární archiv 27, 1994, s. 191–208. Odkazy na jednotlivá kázání jsou obsaženy níže (zejména v biogramech jednotlivých šlechtických vychovatelů).

24 Z těch, jež vznikly ještě v raném novověku, srov. alespoň tyto: Melchior ADAM, *Vitae Germanorum philosophorum ...*, Francofurti – Heidelbergae 1615; TÝŽ, *Vitae Germanorum medicorum ...*, Francofurti – Heidelbergae 1620; TÝŽ, *Vitae Germanorum Jureconsultorum et Politicorum ...*, Francofurti – Heidelbergae 1620; TÝŽ, *Vitae Germanorum Theologorum ...*, Francofurti – Heidelbergae 1620; Paul FREHER, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, Nürnberg 1688; Johann Heinrich CUNRADI, *Silesia togata, sive Silesiorum doctrina et virtutibus clarissimorum elogia ...*, Lignicii 1706; Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste ...*, Bd. 1–64, Halle – Leipzig 1732–1750; Christian Wilhelm KESTNER, *Medizinisches Gelehrten-Lexicon*, Jena 1740; Christian Gottlieb JÖCHER, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon I–IV*, Leipzig 1750–1751 (plus Nachträge); Hans Jakob LEU, *Allgemeines Helvetisches, Eydenössisches oder Schweitzerisches Lexicon ... I–XX*, Zürich 1747–1765 (+ Supplementum I–VI, Zürich 1786–1795); *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken I–IV*, Prag 1773–1782; Bohuslaus BALBINUS, *Bohemia docta opus posthumum editum, notisque illustratum ab Raphael Ungar I–II*, Pragae 1777. Další, nejen ty vzniklé v 19. a 20. století, budou pak citovány níže. Všechny obsahuje též seznam pramenů a literatury v příloze.

25 Srov. například Ioachim CUREUS, *Neue Cronica des Hertzogthums Ober und Nieder Schlesien wahrhafte und gründliche beschreibung aus Gottlicher Schriftt heidnischen und andern Alten und neuen Historien ... erstlich in Lateinischer Sprach beschrieben*, Eisleben 1601; Nicolaus HENELIUS, *Silesiographia*, Francofurti 1613; Friedrich Lucae, *Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nieder-Schlesien ...*, Frankfurt am Main 1689; Samuel GROSSER, *Lausitzische Merckwürdigkeiten darinnen*

Jako zcela nezastupitelný pramen při zpracovávání problematiky šlechtických vychovatelů se pak ukázaly různé bio-bibliografické či jiné speciální databáze, jako například *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts* stejně jako jeho obdoba pro 17. století, *Knihopis Digital. České prvotisky a staré tisky (1476–1800) on-line*, internetová verze *Allgemeine i Neue Deutsche Biographie*, *Repertorium alborum amicorum*, *Repertorium Academicum Germanicum* a mnoho dalších.²⁶

I. 2. Dosavadní bádání

Vychovatelům šlechty z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích 17. století se s výjimkou jednotlivých kapitol ve dvou knihách²⁷ a několika studií²⁸ dosud v české historiografii nedostalo výraznější pozornosti. Některé součásti sledovaného tématu, zejména pak konkrétní osobnosti, jež budou v centru zájmu i této knihy, však již určitý zájem staršího bádání upoutaly. Většinou se tak stalo ve snaze o postžení jejich *curricula vitae* nebo díla, jež po sobě zanechaly. Na jednotlivé případy zde však pro jejich množství není možné odkazovat.

Naopak je již na tomto místě zapotřebí vyzdvihnout význam Martínkovy a Hejnicovy pětidílné *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, která podchycuje podstatnou část námi sledovaných osob. Přináší nejen jejich stručné biogramy, ale také soupis jejich díla, a to především (nikoli však výhradně)

von beyden Marggraffthüern in fünf unterschiedenen Theilen ..., Leipzig – Budissin 1714; Johann Christian KUNDMANN, *Academiae et scholae Germaniae, praecipue ducatus Silesiae* ..., Breslau 1741.

26 Viz alespoň www.vd16.de; www.vd17.de; www.knihopis.org; www.raa.phil.uni-erlangen.de; www.deutsche-biographie.de; <http://www.rag-online.org>.

27 M. HOLÝ, *Zrození*, s. 58–76; Emil VORÁČEK a kol., *Luže v dějinách. Díl 1. Od počátků středověku do konce 17. století*, Luže 2010 (zde kapitola 8 *Slavatové z Chlumu a Košumberka, jejich vychovatelé a zámecká škola na hradě Košumberku v 16. a na počátku 17. století*, s. 127–136, 211–215 z pera M. Holého).

28 Vladimír BŘEZINA, *Tři šlechtičtí preceptoři. Jan Roháč z Tejna, Jan Opsimates, Jan starší Jakartovský ze Sudic*, *Práce z dějin vědy* 21, 2009, s. 333–346; Martin HOLÝ, *Die Bedeutung der Oberlausitz für die Erziehung und Ausbildung des böhmischen Adels in der zweiten Hälfte des 16. und am Anfang des 17. Jahrhunderts*, *NLM NF* 12, 2009, s. 29–48; TÝŽ, *Opavané jako vychovatelé šlechty z českých zemí na prahu novověku (1550–1620)*, *SISb* 107, 2009, s. 241–255; TÝŽ, *Die Privaterzieher des böhmischen und mährischen Adels und ihre Bildungsgänge am Beginn der Neuzeit*, in: Juliane Jacobi – Hans-Ulrich Musolf – Jean-Luc Le Cam (Hg.), *Bildungsgänge. Selbst- und Fremdbeschreibungen in der frühen Neuzeit*, Wien – Köln – Weimar 2010, s. 169–187; TÝŽ, *Mezi Prahou a Altdorfem. Absolventi pražské utrakvistické univerzity jako vychovatelé české šlechty v Altdorfu (1575–1620)*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Ztracená blízkost*. Praha – Norimberk v proměnách staletí (= DP 29), Praha 2011, s. 325–345. Další studie M. Holého k této problematice jsou obsaženy v seznamu literatury v příloze.

latinskojazyčného. Cenné jsou zde také odkazy na další rukopisné i jiné prameny a rovněž starší literaturu.²⁹

Podobně byly pro nás důležité i další bio-bibliografické lexikony stejně jako i různá compendia k dějinám českojazyčné i jiné literatury, knihovědy, práv, lékařství apod. – *Lexikon* Gottfrieda Friedricha Otty, *Historie literatury české* Josefa Jungmanna, *Rukověť k dějinám literatury české* Josefa Jirečka, Wurzbachův *Lexikon*, *Právnícký život* Hermenegilda Jirečka, *Ottův slovník naučný*, *Slovník autorov slovenských* Jozefa Kuzmíka, *Lexikon české literatury* Vladimíra Forsta a kol., *Handbuch des personalen Geleichenheitschrifttums* Klause Garbera a kol., *Biographisches Repertorium der Juristen* Filippa Ranieriho ad., *Encyklopedie knihy* Petra Voita, *Knihopisný slovník* Václava Pumprly, *Biografický slovník českých zemí* atd.³⁰

Pokud jde o zahraniční historiografii, ani ta vychovatelům šlechty v raném novověku mnoho pozornosti nevěnovala. Jednu z mála výjimek představuje práce Ludwiga Fertiga z roku 1979 zaměřená však převážně na 18. století.³¹ Vedle ní existují i některé speciální studie, jež se však také zabývají spíše obdobím mladším než tím, které stojí v centru pozornosti této knihy.³² Souvisí to mimo jiné s nárůstem počtu děl, která se zejména v době osvícenství soukromou výchovou a vzděláváním společenských elit zabývala.³³

29 Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I–V*, Praha 1966–1982 (dále viz *RHB*).

30 Gottlieb Friedrich OTTO, *Lexikon der seit dem 15. Jahrhundert verstorbenen und jetzt lebenden Oberlausitzischen Schriftsteller und Künstler ... I–VI* Görlitz 1806, 2. Auflage (+ Supplementum Görlitz – Leipzig 1821); Josef JUNG MANN, *Historie literatury české*, Praha 1849; Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, Bd. 1–60, Wien 1856–1891; Josef JIREČEK, *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku I–II*, Praha 1875–1876; *Ottův slovník naučný* 1–28, Praha 1888–1909; Hermenegild JIREČEK, *Právnícký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce 9. do konce 19. století*, Praha 1903; Jozef KUZMÍK, *Slovník autorov slovenských a so slovenskými vztahmi za humanizmu I–II*, Martin 1976; Vladimír FORST a kol., *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 1–4*, Praha 1985–2008; Klaus GARBER et al. (Hg.), *Handbuch des personalen Geleichenheitschrifttums in europäischen Bibliotheken und Archiven 1–26*, Hildesheim – Zürich – New York ad. 2001–2011; Filippo RANIERI et alii, *Biographisches Repertorium der Juristen im Alten Reich. 16.–18. Jahrhundert*, Bd. A–E, Frankfurt a. M. 1987–1991; *Biografický slovník českých zemí 1–13*, Praha 2004–2010; Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, Praha 2006; Václav PUMPRLA, *Knihopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století*, Praha 2011.

31 Ludwig FERTIG, *Die Hofmeister. Ein Beitrag zur Geschichte des Lehrerstandes und der bürgerlichen Intelligenz*, Stuttgart 1979.

32 Viz alespoň Elisabeth GARMS-CORNIDES, *Hofmeister auf Grand Tour*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 255–274.

33 Také na základě jejich analýzy vznikla práce citovaná v pozn. 31. S ohledem na to, že tato díla přesahují námi sledovanou dobu, nebudu zde na ně odkazovat. Některé z nich jsou obsaženy v seznamu pramenů v příloze.

I.3. Problémy, otázky, metody

Na počátku prací na předkládané knize jsem si položil řadu otázek, jejichž počet se pak v průběhu bádání dále rozmnožoval. Jako klíčové se mi však od počátku jevily především tyto: Jaké pojmy byly v dobové terminologii pro vychovatele šlechty užívány? Jaké byly jejich povinnosti a práva? Jakým způsobem a podle jakých kritérií byli šlechtou z Čech a Moravy vybíráni? Jaká byla jejich geografická, jazykově-národnostní či konfesijní skladba? Z jakých sociálních vrstev pocházeli? Jaké výhody jim pozice vychovatelů přinášela? Jak byla jimi vnímána? S jakým vzděláním a v jakém věku do ní vstupovali? Jak dlouho takovou službu vykonávali a jak se odrazila v jejich dalším životě? Dokázala např. akcelarovat jejich následné kariéry?

Pojednání o výše nastíněném tématu jsem se rozhodl rozdělit vedle úvodu a závěru do celkem sedmi kapitol (II.–VIII.), jež jsou v některých případech dále vnitřně členěny. Jejich rozdělení vychází převážně z logických tematických celků. Cílem bylo přitom postihnout za pomoci vybraných aspektů hlavní rysy zkoumané problematiky. Některé dílčí otázky jsou pak ilustrovány na dvou zvolených konkrétních příkladech zařazených do textu čtvrté kapitoly jako exkurzy.

Druhá kapitola poskytne základní přehled o terminologii, a to nejen takové, která byla pro vychovatele šlechty z Království českého a Markrabství moravského používána v různých jazycích (mj. v češtině, němčině či latině) v 16. a 17. století, nýbrž také o pojmech, jimiž je označuje moderní historické bádání, a to včetně předkládané knihy.

Na výběr šlechtických vychovatelů se zaměřuje třetí kapitola. Pozornost je v ní přitom věnována nejen úloze, kterou takový krok v myšlení šlechtické společnosti Čech a Moravy představoval, ale také některým dalším otázkám: osobám, které se na něm podílely, způsobu, jakým tak činily, kritériím, jimiž se přitom řídily apod.

Čtvrtá kapitola se věnuje náplni, průběhu a délce vychovatelské služby. Ty byly přinejmenším zčásti individuálně odlišné. I tak bylo možné načrtnout základní obrysy i v obecné rovině. Vedle jiných otázek byla pozornost věnována důvodům, které často i opakovaně vedly k ucházení se o místa vychovatelů, reflexi jejich činnosti ze strany šlechtických rodičů, případně dalších osob (mj. i preceptorům svěřených urozených žáků) stejně jako i jich samotných.

Pro lepší představu o některých aspektech každodennosti šlechtických vychovatelů v průběhu jejich služby stejně jako i o dalších otázkách – konkrétní podoba soukromé výuky šlechtice, další povinnosti vychovatelů, finanční zajištění pobytů mimo domov, výhody, jež jim služba šlechtě přinášela atd. – byly do čtvrté kapitoly zařazeny také dva exkurzy zvolené nejen pro svou ilustrativnost, ale také s ohledem na dochovanou pramennou základnu.

Geografické, jazykově-národnostní, konfesijní i sociální skladbě šlechtických vychovatelů je věnována pátá kapitola. Mimo jiné právě v této části předkládané práce se projevují značné pramenné limity. Například o sociálním původu některých ze sledovaných osob nemáme v řadě případů jasné či vůbec žádné informace. Podobně nesnadné bylo i posouzení jejich konfesijní skladby.

Šestá kapitola analyzuje vzdělanostní profil šlechtických vychovatelů. Sleduje přitom nejen průběh jejich preuniverzitního vzdělávání, které se odbyvalo v českých zemích a hojně i mimo ně, ale také jejich studia na řadě soudobých evropských vysokých škol. V centru pozornosti této části knihy není přitom pouze vzdělávání se předcházející jejich vychovatelskému zaměstnání, nýbrž také to, které mohly sledované osobnosti nabývat v jeho průběhu či po jeho skončení.

Na následné kariéry zkoumaných osob se soustřeďuje další část práce. Ta se přitom pokouší nejen poukázat na jejich rozmanitost – někdejší šlechtičtí vychovatelé se mimo jiné uplatňovali jako učitelé na partikulárních i vysokých školách, dále jako lékaři, právníci, faráři, různí zeměpanští, vrchnostenští, měšťtí či jiní úředníci –, ale sleduje také jejich často úzké sepětí s předcházející vychovatelskou službou české a moravské šlechty.

Na literární činnost šlechtických vychovatelů se zaměřuje osmá kapitola. Vzhledem k proponovanému rozsahu celé knihy nemůže však jejich písemnou pozůstalost analyzovat jako celek, a to ani v hrubých rysech, ale pouze poukázat na některé aspekty tohoto díličího tématu, a to na několika zvolených příkladech, které ukazují obsahovou i žánrovou pestrost literární tvorby do výzkumu zahrnutých jedinců.

V závěru práce načrtá autor nejen základní teze celé knihy, ale také možnosti dalšího výzkumu šlechtických vychovatelů stejně jako i problematiky s tímto tématem související. Nedílnou součástí monografie pak tvoří přílohy, z nichž nejobsáhlejší přináší stručné biogramy 365 osob, které ve sledované době působily jako vychovatelé české a moravské nobility.

Z badatelských přístupů využitých při zpracování tématu předkládané knihy byla jako primární zvolena v posledních letech nejen v historiografii hojně aplikovaná prosopografická metoda. Protože jí však v moderním bádání, včetně domácí historické vědy, bylo věnováno již nemálo pozornosti,³⁴ nebudu se jí na tomto místě

³⁴ K prosopografii, specifické historické metodě spočívající v systematickém výzkumu určitého okruhu osob (s ohledem na jejich původ, kariéry atd.), jež se vyvíjí především od 70. let 20. století, viz alespoň Lawrence STONE, *Prosopography*, Daedalus 100, 1971, s. 46–71; *Prosopographie als Sozialgeschichte? Methoden personengeschichtlicher Erforschung des Mittelalters*, München 1978; Neithard BULST – Jean-Philippe GENET (eds.), *Medieval Lives and the Historian: Studies in Medieval Prosopography*, Kalamazoo 1986; Werner ECK (Hg.), *Prosopographie und Sozialgeschichte. Studien zur Methodik und Erkenntnismöglichkeit*

podrobněji zabývat. Přesto je však zapotřebí konstatovat, že bez jejího využití by bylo jen stěží možné uchopit téma celistvě.

Kromě prosopografie se však při koncipování dílčích kapitol této práce projeví jako užitečné i další přístupy. Z těch nejdůležitějších šlo především o metodu *case studies*³⁵ využitou zejména ve dvou exkurzích přiřazených ke čtvrté kapitole a dále v oddíle osmém, kvantitativní analýzu,³⁶ díky níž mohl mimo jiné vzniknout doprovodný statistický materiál obsažený v knize, či historickou sémantiku,³⁷ jež umožnila zejména sepsání druhé kapitoly.

der kaiserzeitlichen Prosopographie, Köln 1993; Jana BOROVIČKOVÁ, *Počítačové zpracování univerzitních matrik – program Paradox a prosopografie pražské právnické univerzity*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 7, 2000, s. 201–231; Jiří STOČES – Jana BOROVIČKOVÁ, *Nové metody – prosopografie*, in: Ludmila Sulitková – Hana Barvíková – David Pazdera (edd.), *Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí*, Praha 2002, s. 47–61; Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 507nn.; Konrad VÖSSING (Hg.), *Biographie und Prosopographie*, Stuttgart 2005; Martin NODL, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Brno 2007, s. 173–201; Katharine S. B. KEATS-ROHAN, *Prosopography approaches and applications. A handbook*, Oxford 2007.

35 Viz Thomas BRÜSEMEISTER, *Qualitative Forschung. Ein Überblick*, Wiesbaden 2000; Robert E. STAKE, *The art of case study research*, Thousand Oaks 2006; Andreas BORCHARDT – Stephan E. GÖTHLICH, *Erkenntnisgewinnung durch Fallstudien*, in: Sönke Albers – Daniel Klapper et alii (Hg.), *Methodik der empirischen Forschung*, Wiesbaden ²2007, s. 33–48; John GERRING, *Case study research. Principles and practices*, Cambridge 2009.

36 Ke kvantitativní analýze a k historické statistice vůbec viz alespoň Jan HAVRÁNEK – Josef PETRÁŇ, *Základy statistické metody pro historiky*, Praha 1963; Pierre CHAUNU, *Histoire quantitative, histoire sérielle*, Paris 1978; Roderick FLOUD, *Einführung in quantitative Methoden für Historiker*, Stuttgart 1980; Karel KUBIŠ, *Kvantitativní metody a historická statistika*, in: Miroslav Hroch a kolektiv, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985, s. 215–222; Konrad H. JARAUSCH – Gerhard ARMINGER – Manfred THALLER, *Quantitative Methoden in der Geschichtswissenschaft. Eine Einführung in der Forschung, Datenverarbeitung und Statistik*, Darmstadt 1985; Charles H. FEINSTEIN – Mark THOMAS, *Making history count. A primer in quantitative methods for historians*, Cambridge 2002; J. BOROVIČKOVÁ, *Počítačové zpracování univerzitních matrik*.

37 Srov. alespoň Josef MACEK, *Historická sémantika*, ČČH 89, 1991, s. 1–30; Gerd FRITZ, *Historische Semantik*, Stuttgart – Weimar ²2006.

II. Terminologie

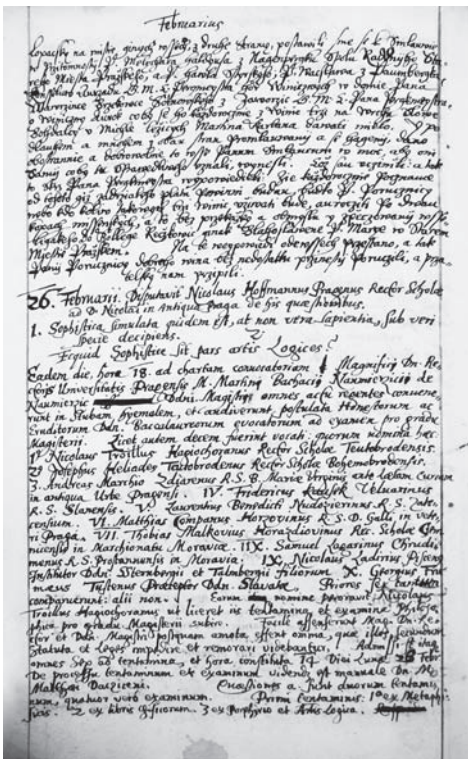
V dobových pramenech různého druhu (matrikách, denících, korespondenci apod.) byla pro povolání soukromého učitele a vychovatele užívána celá řada pojmů. Některé z nich – jako například *praeceptor*, *ephorus*, *paedagogus* či *inspector* – jsou přitom poněkud víceznačné. Běžně se s nimi totiž setkáme i v jiných kontextech, zejména pak v prostředí raně novověkých partikulárních latinských škol.³⁸

Další pro šlechtické vychovatele používané termíny byly již o něco více specifické, i když i ony mohly být v některých případech užity také jako označení jiné ve sledované době se vyskytující funkce. Jde například o pojmy *studiorum formator*, *informator* či *paedotriba*. Některé další výrazy se v námi zkoumaných pramenech vyskytly spíše výjimečně (*institutor*, *monitor*, *paedonomus* ad.).³⁹

Pravděpodobně nejběžněji užívaným dobovým pojmem označujícím kromě jiného také soukromého vychovatele byl termín *praeceptor*. Nevyskytuje se zdaleka

³⁸ Pojem *praeceptor* (preceptor) označuje vedle soukromého vyučujícího zejména nižšího učitele na partikulárních městských školách. K tomu a k terminologii učitelských míst na těchto školách vůbec srov. alespoň Z. WINTER, *Život a učení*, passim, zejména však II. oddíl II. knihy, s. 144–162; Jiří PEŠEK, *Pražská univerzita a městské latinské školy*, in: Michal Svatoš a kol. (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622*, I., Praha 1995, s. 224. Na některých latinských školách existovali ještě tzv. *praeceptores classici* (např. na gymnáziích ve Štrasburku či v Altdorfu), kteří v jednotlivých třídách dohlíželi na dodržování didaktických zásad rektora školy. Termín je dodnes užíván s různým významem zejména v anglosaském prostředí. Pojem *ephorus* opět vedle soukromého učitele i vychovatele a hlavně průvodce v zahraničí (hojně se objevuje v matrikách) označoval v námi zkoumané době jednu ze studentských funkcí např. na některých partikulárních latinských školách – jako příklad lze uvést goldberskou školu navštěvovanou i šlechtou z českých zemí: Leopold HAUPT, *Valentin Friedland gennant Troztendorf*, NLM 41, 1864, s. 140n. Nejobecnějším pojmem dobově aplikovaným i na šlechtické preceptory je termín *paedagogus*, který se pro různorodé učitele, soukromé i působící na různých stupních všelijakých škol, užívá od antiky dosud. Pojem *inspector* označoval v raně novověkých městech mj. osobu, která dohlížela na řádný chod místních škol. Zpravidla byla jmenována městskou radou (v případě knížecích či jiných gymnázií pak většinou zřizovatelem školy).

³⁹ Pojem *institutor* se objevuje například u Mikuláše Ladiría z Písku, minimálně 1599–1600 vychovatele několika Šternberků a Švamberků. Srov. AUK Praha, *Oeconomica* B 15, fol. 58v. Termín *monitor*, resp. *monitores* se objevuje u dvou preceptorů Adama Budovce z Budovce, totiž Simeona Müllera a Johana Gebharda. Srov. Ernst STAEHELIN, *Amandus Polanus von Polansdorf*, Basel 1955, s. 96. Pojmem *paedonomus* byl označen například Jan Prosdokonymus, v 90. letech 16. století vychovatel v několika šlechtických rodinách. Srov. titulní list tisku *Gratulatorium in natalem ... Annae, filiolae ... viri d. Ioann. Schol. Tab., laudati civi Novoprag. ...*, Pragae 1592 (NK ČR 52 C 16, přív. 65). Ke všem těmto vychovatelům srov. jejich medailony v příloze.

Obr. 1: Ukázka z Acta decanorum collegii Reczkonis z let 1599–1608. Mikuláš Ladírius z Písku je zde označen jako *institutor* blíže nejmenovaných Šternberků a Švamberků

jen v latinskojazyčných pramenech, nýbrž také v textech jazykově českých i jiných, například německých. Není přitom vždy možné rozlišit, zda jde v některých případech pouze o užití původem latinského slova v jinak nelatinském textu či o jeho skutečné přijetí do slovní zásoby jiné řeči.

Jako ekvivalent soukromého učitele jsou ostatně různě ortografické varianty pojmu *preceptor* kromě svých dalších významů i v moderní době součástí řady evropských jazyků, včetně češtiny: něm. *Präzeptor*, fr. *Précepteur*, angl. *preceptor*, čes. *preceptor*. Moderní jazyky dnes ovšem užívají pro označení osoby zajišťující privátní výuku a výchovu dětí i další výrazy: *vychovatel* v češtině, *Erzieher*, *Privaterzieher* či *Hauslehrer* v němčině, *tutor*, respektive *educator* v angličtině, *éducateur*, případně *gouverneur* pak ve francouzštině.

Do značné míry specifický je pojem *hofmistr* (v němčině *Hofmeister*), který se v průběhu raného novověku v jedné ze svých významových variant vyvinul

v označení zvláštního povolání při výchově a vzdělávání zejména příslušníků evropské aristokracie. V německé variantě, případně v jinojazyčných obdobích tohoto termínu, se s ním nejčastěji setkáme u bezprostřední šlechty Svaté říše římské národa německého.⁴⁰

Nemám zde přítom na mysli hofmistry, kteří se i ve sledované době objevují hlavně v prostředí raně novověkých šlechtických, církevních či panovnických dvorů, v jejichž čele většinou stáli, nýbrž takové osoby, které měly hlavně na kavalírských cestách urozených adolescentů na starosti především péči o materiální stránku pobytu mimo domov (finance, zajištění ubytování, stravy apod.) a celkový dohled na svěřence. Preceptorům, kteří byli hofmistrové v takovém případě zpravidla podřízeni a pobírali většinou i nižší plat (viz čtvrtá kapitola), pak nadále zůstávala již pouze výuka chlapců.

Lze takové rozdělení kompetencí při výchově a vzdělávání šlechtice mezi hofmistra a preceptora nalézt ve sledované době i v prostředí české a moravské nobility? Abychom se mohli pokusit zodpovědět tuto otázku, je nutné vrátit se ještě zpět k terminologii. Ve zkoumané době nalezneme v latinskojazyčných pramenech – zejména v matrikách – ještě další označení pro osoby doprovázející šlechtice na cestách za vzděláním, totiž pojmy *praefectus* (případně *prefectus*) či *gubernator* (případně *studiorum gubernator*).⁴¹ V řadě případů jejich užití, k němuž dochází zejména od poslední třetiny 16. století, což pochopitelně souvisí i s rostoucí mobilitou šlechty podmíněnou vzdělávacími účely, je lze právem považovat za ekvivalentní formu termínu *hofmistr*, který se ve výše zmíněném významu vyskytuje v češtině v té době nepříliš často.

I když terminologie zachycená například v uvedených matrikách může odrážet i některá lokální pojmová specifika, přece jen přinejmenším zčásti zrca-

⁴⁰ K pojmu hofmistr, k jeho úloze a jejím proměnám viz z domácí i zahraniční literatury alespoň: Eva Marie CSÁKY-LOEBENSTEIN, *Studien zur Kavaliertour österreichischer Adelliger im 17. Jahrhundert*, MIÖG 79, 1971, s. 413nn.; Ludwig FERTIG, *Die Hofmeister. Ein Beitrag zur Geschichte des Lehrstandes und der bürgerlichen Intelligenz*, Stuttgart 1979; Z. HOJDA, *Le grandezza d'Italia*, s. 155; TÝŽ, *Z katolického exilu*, s. 302; A. STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise*, s. 22 a passim; M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 9n., 68n., 86–97; E. GARMS-CORNIDES, *Hofmeister auf Grand Tour*, s. 255–274 (tato i Fertigova práce mají však výrazné přesahy až do 18. století). Německého jazykového prostředí zejména vysoké říšské šlechty se z nich nejvíce dotýká uvedená Leibetsederova práce.

⁴¹ Takový pojem nacházíme například u Šimona Proxena ze Sudetu, mj. v Orléans hofmistra Julia Šlika v 60. letech 17. století. Ovšem právě u Proxena lze dobře pozorovat, že povinnosti hofmistrů se ve sledované době mohly stále ještě překrývat s těmi, které měly preceptoři. Julius Šlik měl totiž vedle Proxena ještě i preceptora Zdenkoslava Brosche. I když mu byl Proxen nadřízen, oba se podíleli na chlapcově soukromé výuce (ostatně i editorka Proxena deníku nazývá Proxena *paedagogem* a Brosche *praepetorem*, i když v dobové terminologii jsou oba pojmy užívány běžně promiscue: viz D. MARTÍNKOVÁ /ed./, *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii*, s. 10). K Proxenovi, Broschovi a jejich žáku viz též dále ve čtvrté kapitole (Exkurs č. 1).

dlí skutečnou skladbu šlechtického doprovodu i role jednotlivých osob v něm. Uvedme si pro ilustraci alespoň jeden konkrétní doklad, totiž lipskou imatrikulaci skupiny osob doprovázejících na kavalírskou cestu Adama (†1633), syna tehdy ještě nekatolického hejtmána německých lén Štěpána Jiřího ze Šternberka na Postoloprtech (†1625), z roku 1610.⁴² Johann Georg Strosz se při ní zapsal jako Adamův *prefectus*, zatímco Johann Wilhelm Kraus a Wolfgang Albert Dietze jako jeho *praeceptores*.⁴³

Podobné příklady, jež mimo jiné ukazují také na to, že v některých případech mohla být zodpovědnost za výchovu a vzdělávání šlechtice rozdělena i mezi více než dvě osoby, najdeme však ve sledované době jen v naprosté menšině. Zda lze v této věci sledovat v průběhu 16. a prvních desetiletí 17. století jednoznačný vývoj směřující zejména u vyšší šlechty od jedné osoby mající na starosti výchovu a vzdělávání šlechtice (označované jako *praeceptor*, *ephorus*, *informator*, *inspector* apod.) k více osobám, které již měly jasně vymezeny a hlavně rozděleny pravomoci ve výše zmíněném smyslu – jak tomu bylo například u říšské bezprostřední aristokracie či některých význačných panských rodů Čech a Moravy, však není zcela jasné. Rozhodně však takové případy nalezneme.

Na druhou stranu je nutné přinejmenším pro předbělohorskou dobu počítat s neustáleností pojmů užívaných pro soukromé učitele a vychovatele šlechty, případně jejíhofmistry. Zřejmě ne vždy, když se v pramenech vyskytne výraz *prefectus*, jde totiž o rozlišení funkce hofmistra a preceptora. V některých případech se totiž i pod tímto označením – zvláště když zároveň nenalezneme preceptora (zde je ovšem zapotřebí počítat i s limitující výpovědní hodnotou evidenčních pramenů: zejména matrik a pochopitelně i s torzovitostí zachovaných pramenů vůbec) – skrývá osoba, která v sobě zřejmě spojovala obě funkce. Ne vždy se lze tudíž spolehnout na to, že člověk označený jako *praeceptor*, *ephorus*, *informator*, *inspector* apod. má jiné pravomoci než osoba, pro niž užívá dobový pramen termínu *prefectus* či *gubernator*.⁴⁴

V některých případech pak soudobé prameny pro jednu osobu užívají promiscue pojmy z obou uvedených skupin. Například Johann Gebhard ze slezské Němčí (1577–1622) dohlížející spolu se Simeonem Müllerem (Věrníkem) v Basileji na výchovu a vzdělávání Adama Budovce z Budova se v matrice basilejské uni-

42 August SEDLÁČEK, ze Šternberka, in: OSN 24, s. 783; František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 382.

43 J. V. ŠIMÁK, *Studenti*, s. 529. Viz též jejich biogramy v příloze.

44 Přinejmenším částečně překrývání povinností hofmistra (*gubernatora*) a preceptora (*praeceptor*) v některých případech ze sledované doby je dobře vidět na případě Šimona Proxena ze Sudetu a Zdenkoslava Brosche. Viz pozn. 41.

verzity označuje jako chlapcův *praepceptor*, ovšem v jiných pramenech (štambuch Jana Oršínovského z Fürstenfeldu; 1585–ok. 1632) jako „*Generosi adolescentis (...) morum et studiorum gubernator*“. Nejsou to však jediné výrazy pro ně užité. V literárních pramenech se vyskytují i další označení (*ephorus*, *monitor*).⁴⁵ Podobných dokladů bychom našli více.⁴⁶

Snad i vzhledem k této dobové terminologické rozkolísanosti, jež je ostatně markantní i u dalších členů šlechtických doprovodů,⁴⁷ užívají někteří badatelé pro předbělohorské vzdělanostní a kulturní dějiny privilegovaných stavů dokonce nesprávně pojem *praepceptor* a hofmistr proměnlivě ve zcela synonymickém významu: například František Dvorský či Karel Hrdina.⁴⁸ Podobně střídá oba pojmy ve stejném významu nezřídka i zahraniční literatura: kupříkladu Elisabeth Garms-Cornides.⁴⁹

Pokud jde o překládanou knihu, budeme v ní používat především pojmy vychovatel a *praepceptor*, a to jako synonyma. Pojem hofmistr užijeme pak pouze v těch případech, kde je z pramenů rozdělení pravomocí při zajištění výchovy a vzdělávání šlechtice mezi hofmistra a *praepceptora* zcela evidentní či tam, kde

⁴⁵ Casparis Dornavii *Dulc–Amarum, h. e. De dulcedine ex amaritie crucis, morborum et mortis haurienda, Soliloquia. Cum episodiiis argumenti haud absimilis ...*, Bethaniae s. d., sl. M3v (SLUB Dresden, Lit. Lat. rec. A.800.m); Hans Georg WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel III*, Basel 1962, s. 39, 75o; E. STAHELIN, *Amandus Polanus*, s. 96; Antonín KOSTLÁN, *Jan Oršínovský z Fürstenfeldu ve světle svého „alba amicorum“*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesorovi Josefu Petráňovi*, Praha 2004, s. 336; TÝŽ, *Bohemikální alba amicorum ve fondech British library*, FHB 23, 2008, s. 121.

⁴⁶ Například Adama Garfina von Garfin z Treptowa, který v letech 1614–1615 v Třeboni dohlížel na výchovu a vzdělávání Adama ze Švamberka označuje soudobý český dokument jako chlapcova hofmistra, zatímco v latině je pro něj užíván pojem *ephorus* (jindy zcela synonymický termínu *praepceptor*). Srov. *Michaelis Gehleri et Joanne Lampelliae, sacrum nuptiale ...*, Gorlicii Ioannes Rhamba excudebat s. d., sl. A2a–A3a [1614] (OLBdW, sign. BA VII 11, přív. 11); Jiří KUBEŠ, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii *Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620*, *Opera historica* 7, 1999, s. 441–468; v úplnosti přístupné na internetu: <http://khv.upce.cz/kubes/edice1.pdf>.

⁴⁷ Mezi členy cestovních družin šlechticů najdeme např. osoby označované jako *ministři*, *servi* či *famuli*. I když se z valné části jedná o jedince mající primárně na starosti obsluhu svého pána (u stolu i jinde), je mezi nimi možné nalézt i urozence (ti jsou většinou označeni jako *ministři*, zatímco neurození služebníci jako *famuli* či *servi*; ne vždy byl však pro dobové užití těchto termínů sociální původ závazný, a lze tak najít řadu výjimek).

⁴⁸ Srov. alespoň dva příklady: jeden se týká Nicolause von Eberbach – František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591–1610*, Praha 1904, s. 4, 5 (promiscue nazýván hofmistrem a *praepceptorem*), druhý Johanna Herkula z Morchendorfu, který je v matrice altdorfské akademie označen jako *praepceptor*, nicméně Karel Hrdina o něm hovoří jako o hofmistrovi – K. HRDINA, *Studenti*, s. 34 a pozn. 10.

⁴⁹ E. GARMS-CORNIDES, *Hofmeister auf Grand Tour*, passim.

je v pramenech pravidelně užíván, byť označuje jedinou osobu dohlížející na vzdělávání šlechtice.⁵⁰ Takových dokladů najdeme však jen málo. V drtivé většině případů, a to jak u vyšší, tak u nižší šlechty z Čech a Moravy, měla totiž edukaci jejích potomků a celkový dohled na ně na starosti jen jedna osoba.⁵¹

⁵⁰ Bylo tomu tak například u Nicolause von Eberbach, Fridricha Pieria z Birnfeldu či Fridricha Prošovského. Ke všem srov. i s odkazy na prameny a literaturu jejich medailony v příloze této knihy.

⁵¹ Například z 365 osob zahrnutých do našeho výzkumu působily v roli hofmistra (zároveň vedle preceptora) ani ne dvě desítky jedinců (cca 5 %).

III. Výběr šlechtických vychovatelů

Důležitosti výběru vychovatele si byli rodiče urozených dětí, případně jejich poručníci, dobře vědomi. Je to patrné nejen ze šlechtických závětí, ale také z jiných typů pramenů. Tak například Ludvík z Pernštýna ve svém *Naučení*, jež podle nových výzkumů Petra Vorla reflektuje představy stárnoucího Viléma z Pernštejna (cca 1438–1521) o výchově a vzdělávání šlechtice,⁵² požadoval, aby mu rodiče v sedmi letech našli vzdělaného, slovy pramene „*rozumného*“, člověka, který by jej naučil číst i psát a dále jej vzdělával v češtině, latině a němčině.⁵³

O výběru preceptora nerozhodovali rodiče obvykle sami, ale radili se o takovém kroku s členy širší rodiny, respektive se skupinou osob označovaných v dobových pramenech jako „páni a přátelé“.⁵⁴ Tato skutečnost se odráží zejména v soudobé šlechtické korespondenci. Uveďme si alespoň jeden konkrétní doklad. Hannibal z Valdštejna⁵⁵ (1576–1622), který sháněl preceptora pro některého ze svých příbuzných, se o vhodném kandidátu radil roku 1605 se známým nekatolickým šlechtickým intelektuálem Karlem st. ze Žerotína (1564–1636),⁵⁶ a to i přesto, že sám měl za sebou dlouholetá studia na latinských školách v zahraničí stejně jako na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou. Žerotín chtěl však předtím, než mu vhodnou

52 Petr VOREL, *Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna („Naučení rodičům“ a jeho obsahová interpretace)*, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Dítě a dětství napříč staletími*. 2. Pardubické bienále 4.–5. dubna 2002, Pardubice 2003, s. 19. Vilém z Pernštejna je ostatně spojen i se vznikem jiného díla jagellonské doby, jehož edici pořídila Milada NEDVĚDOVÁ (ed.), *Jan Češka, Naučení hlubokých mudrců*, Praha 1982 (úvod zde na s. 7–26, oddíl *O výchově dětí*, tamtéž s. 45–48). V pernštejnském prostředí vzniklo i další dílo, totiž *Zrcadlo marnotratných*, jež bylo vydáno 1515. Srov. J[osef] J[IREČEK] (ed.), *Zrcadlo marnotratných*, ČČM 47, 1873, s. 235–272. Novější edici pořídil Josef VAŠICA (ed.), *Zrcadlo marnotratných*, Praha 1940.

53 P. VOREL, *Dítě na aristokratickém dvoře*, s. 32.

54 K sociální kategorii „pánů a přátel“ srov. Václav BŮŽEK, „Dobré přátelství“ v *lístech Pětipeských z Chýš na sklonku předbělohorské doby*, *Porta Bohemica* 1, 2001, s. 27–42; TÝŽ, „Páni a přátelé“ v *myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku*, ČČH 100, 2002, s. 229–264; P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 641–656.

55 Syn Jiřího z Valdštejna na Hostinném a Aleny z Lobkovic – August SEDLÁČEK, z *Valdštejna*, in: OSN 26, s. 338; Gustav SIEG, *Freiherr Hannibal von Waldstein und sein Stammbuch*, Görlitz – Biesnitz 1929; *RHB V*, s. 435n.

56 K této významné postavě stavovské společnosti Moravy srov. i s odkazy na starší literaturu Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína*, Praha 2008.

Obr. 2: Karel st. ze Žerotína

osobu doporučí, aby mu Valdštejn sdělil informace o dosažené úrovni vzdělání chlapce.⁵⁷ S podobnými prosbami se na Karla st. ze Žerotína, v letech 1608–1615 moravského zemského hejtmána, obracela ke konci 16. a v prvních desetiletích 17. století řada šlechticů z českých zemí, a to nejen pro jeho politickou roli či rozsáhlou majetkovou základnu, k níž patřily statky nejen na Moravě, nýbrž i v Čechách, ale také pro jeho mimořádné vzdělání, zcestovalost a rozhled po Evropě, rozsáhlou síť učeneckých i jiných kontaktů nejen v českých zemích apod.⁵⁸

⁵⁷ Srov. list Karla st. ze Žerotína Hannibalovi z Valdštejna z 25. února 1605 – Vincent BRANDL (ed.), *Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým II*, Brno 1871, s. 310n.

⁵⁸ Na jednotlivé takové případy pro jejich množství nelze odkazovat. Srov. alespoň M. HOLÝ, *Zrození*, s. 62n. K pozemkovému majetku Karla st. ze Žerotína srov. Tomáš KNOZ, *Državy Karla st. ze Žerotína po Bílé hoře. Osoby, přiběhy, struktury*, Brno 2001, k jeho zahraničním intelektuálním kontaktům pak Martin

Často byl ovšem konkrétní vychovatel vybrán nejen na doporučení některého příslušníka domácí šlechtické obce, nýbrž též dalších osob. Tak byl kupříkladu roku 1551 za preceptora dvanáctiletého Petra Voka (1539–1611) „*a jiných smad pánů mladých*“⁵⁹ přijat z Karlovy koleje pražské utrakvistické univerzity na referenci Jáchyma z Hradce (1526–1565) bakalář Jan Makovský z Makové (či Jan Aquarius).⁶⁰ Měl však doporučení také od absolventa bolognské univerzity, doktora medicíny Jana Kunstáta z Paumberka.⁶¹

Právě doporučení soudobých vzdělanostních autorit, ať již držitelů některých akademických gradů – jako byl například již uvedený Jan Kunstát z Paumberka – či vůdčích představitelů některých soudobých partikulárních či vysokých škol (obě skupiny se pochopitelně překrývaly), hrála při výběru konkrétního vychovatele vedle jeho schopností, jazykových i jiných znalostí, vyznání (ke konfesijní skladbě šlechtických vychovatelů viz dále)⁶² a předchozích zkušeností důležitou roli.

Vzhledem ke konfesijní skladbě stavovské společnosti českých zemí i k tomu, že u nás ve sledované době představovala nejvýznačnější nekatolické centrum humanistické vzdělanosti pražská utrakvistická univerzita, je také disponovala potřebným personálem (k tomu viz dále), je pochopitelné, že se zvláště česká šlechta s žádostmi o doporučení vhodného kandidáta na místo vychovatele obracela na rektora této instituce.

I když takové žádosti vznášené šlechtou v Praze nezřídka osobně⁶³ byly zřejmě mnohem staršího data, počínal si velmi aktivně v tomto ohledu zejména M. Martin Bacháček z Nauměřic (1541–1612).⁶⁴ V čele univerzity stál opakovaně⁶⁵ a udržoval kontakt s celou řadou příslušníků rytířského i panského stavu nejen

HOLÝ, *Šlechtičtí vzdělanci z českých zemí a evropská res publica litteraria v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století*, HOP 1, 2009, č. 1, s. 25–32.

59 K Českokrumlovské zámecké škole srov. M. HOLÝ, *Zrození*, s. 81nn.

60 Viz o něm i s odkazy na prameny a další literaturu jeho biogram v příloze této knihy.

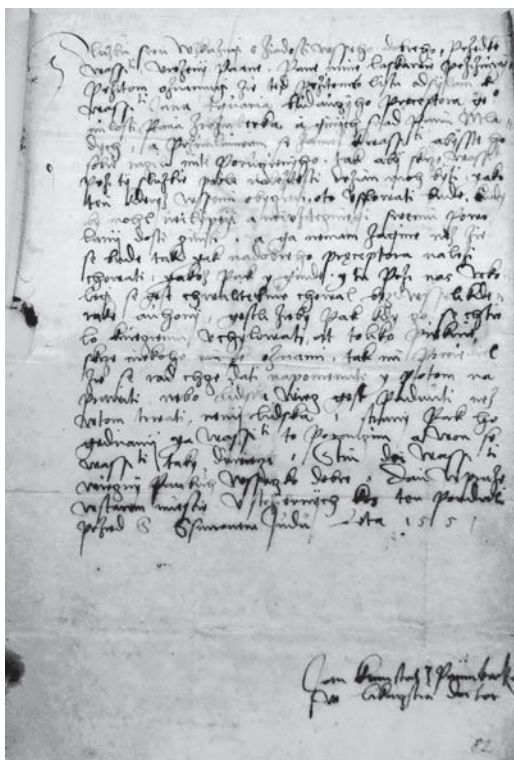
61 Uvedený citát je obsažen v doporučujícím dopise Jana Kunstáta z Paumberka Jáchymovi z Hradce datovaném v Praze 26. října 1551; autor dává mj. Aquariovi vysvědčení o jeho dobrém chování na půdě karolinské akademie. Srov. SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 368, sign. II C 3, kart. 7. Viz též Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985, s. 377n. Ke Kunstátovi z Paumberka srov. [nezn. aut.], z *Paumberka*, in: OSN 19, s. 341; Gustav GELLNER, *Tomáš Jordán*, ČMM 60, 1936, s. 348n.

62 O roli konfese při přijímání konkrétního preceptora (Laurentia Cirklera) do žerotínských služeb pojednal např. Gustav BAUCH, *Valentin Trotzendorf und die Goldberger Schule*, Berlin 1921, s. 250.

63 Srov. například F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 117, 252, 446, 461.

64 K němu srov. Petr DURDÍK, *Bacháček Martin Nouměřický z Nouměřic*, in: OSN 3, s. 87n.; *RHB I*, s. 120; Jiří PEŠEK, *M. Martin Bacháček z Nauměřic, rektor univerzity pražské*, AUC–HUCP 19, 1979, fasc. 1, s. 73–94.

65 Rektorem byl 1598, 1599 a 1603–1611 – P. DURDÍK, *Bacháček Martin Nouměřický z Nouměřic*, s. 88.

Obr. 3: Příklad doporučujícího dopisu, který 1551 vystavil dr. med. Jan Kunštát z Paumberka bakaláři Janu Aquariovi Makovskému vstupujícímu do rožmberských služeb jako vychovatel Petra Voka

proto, že jim doporučoval preceptory pro jejich děti, nýbrž i z toho důvodu, že na jejich panství dosazoval školní správce či se na vrchnosti obracel s žádostmi o propuštění některého člena univerzity z poddanství apod.

Pokud jde o doporučování, respektive nezřídka vlastně o dosazování⁶⁶ vychovatelů české a moravské šlechty ze strany rektora Bacháčka, uvedme si pro

⁶⁶ Navšedčuje tomu například znění dopisu Jana Adama Bystřického z Bochova knězi Janovi Záhumenskému z Volyně z 25. dubna 1602, ve kterém pisatel líčí adresátu, že jej osobně navštívil Kryštof Sekerka ze Sedčic. Ten si sám (resp. právě prostřednictvím faráře Jana Záhumenského) našel blíže nejmenovaného preceptora pro své syny, jež chtěl vypravít za dalším vzděláním „in Germaniam“, nicméně požádal rektora univerzity o to, aby ho v takové volbě podpořil. Ten mu následně slíbil, že dotýcnou osobu za vychovatele jeho dětí skutečně confirmuje, jakmile zví „oumysl jeho“. Preceptorovou podmínkou nástupu nové služby bylo však ještě předchozí vyrovnání dlužného platu u předchozích zaměstnavatelů (působil

ilustraci alespoň dva konkrétní doklady z panského i rytířského stavu Království českého. Martin Bacháček tak například roku 1608 poslal hejtmanovi německých lén Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka (†1625)⁶⁷ za preceptora jeho dětí – snad šlo o jeho syna Jana Rudolfa (†1638) – královéhradeckého rodáka Jana Květonského.⁶⁸ Ten měl být přitom přijat nejprve na dvoutýdenní zkušební lhůtu, a teprve poté, pokud se osvědčí, získat stálejší místo.⁶⁹

Jak nasvědčují další podobné případy, byla podobná praxe zřejmě poměrně rozšířená. V případě nespokojenosti mohl šlechtický zaměstnavatel po uplynutí zkušební doby uchazeči o stálé místo vychovatele „*beze všeho ostejchání (...) dveře ukázati*“, jak trefně formuloval takovou možnost v roce 1611 Martin Bacháček z Nauměřic, když doporučoval preceptora k blíže neurčeným dětem Jana Hrobčického z Hrobčic.⁷⁰

Kontakty mezi potenciálními uchazeči o vychovatelskou službu ve šlechtické rodině zprostředkovávali i jiní rektori pražské utrakvistické univerzity. Například 26. dubna 1602 napsal rektor Jan Adam Bystřický z Bochova⁷¹ (†1602) Anně Hruškové z Hochhauzu, manželce vladky Karla st. Hrušky z Března,⁷² že k ní na žádost jejího již zemřelého manžela posílá Adama Kurcinia Litoměřického,⁷³ který by její děti⁷⁴ „*předně k básni a poznání pána Buoba všemoboucího vedl, potom v dobrých ctnostech, počestných mravích, a v začátcích svobodného literárního umění cvičil a vyučoval a na sobě v pobožném a poctivém chování dobrý příklad dal*“.⁷⁵ Později, totiž 25. září téhož roku, se zase ona obrátila na tohoto rektora a oznámila mu, že

předtím jako vychovatel u Hochhauzerů). Srov. F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 116n. Podobná formulace i tamtéž, s. 283.

67 K tomuto synovi Zdeňka ze Šternberka a Kateřiny Řepické ze Sudoměře a jeho dětem srov. F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 382; August SEDLÁČEK, *ze Šternberka*, in: OSN 24, s. 782n.

68 Srov. jeho biogram v příloze této knihy.

69 Viz Bacháčkův list Štěpánovi Jiřímu ze Šternberka z 8. května 1608 – F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 413. O Květonském nás informuje také *RHB III*, s. 123. Srov. i jeho biogram v příloze předkládané knihy.

70 *Acta collegii Carolini*, AUK Praha, sign. A 13b, s. 244 a 246 (dopis z 18. září 1611 je zde – zřejmě omylem – zaznamenán poněkud zvláštně: první jeho část je totiž na s. 246 a druhá na s. 244, mezi nimi jsou ještě jiné dokumenty); Z. WINTER, *O životě*, s. 23; August SEDLÁČEK, *Hrobčický z Hrobčice*, in: OSN 11, s. 786n.

71 *RHB I*, s. 43n.

72 Martin KOLÁŘ, *Hruška z Března*, in: OSN 11, s. 809.

73 Srov. jeho biogram v příloze této knihy.

74 Karel st. Hruška z Března, v té době již mrtvý, měl s Annou z Hochhauzu syny Karla ml., Jiřího, Adama ml., Bernarda a Viléma. Kromě toho byl od 1593 poručníkem dětí po bratru Bernardovi, Jakuba, Adama st. a Tobiáše – M. KOLÁŘ, *Hruška z Března*, s. 809.

75 F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 117nn.

chce poslat svého syna a nejmenovaného příbuzného⁷⁶ do Štrasburku na učení. Žádala jej, aby jí sehnal a k ní na Bítovce poslal sedmnáctiletého nebo o rok staršího mládence, „*ktorejš by na ně pozor měl*“. Upozornila zároveň na to, že se bude moci při takové peregrinaci za vzděláním sám „*německy i jiné řeči podle nich* [tj. jeho svěřenců, pozn. M. H.] *naučit*“.⁷⁷ Jan Adam Bystřický jí následně doporučil pozdějšího významného dějepisce Pavla Skálu ze Zhoře (1583 – asi 1640), který jen málo překračoval požadovaný věkový limit.⁷⁸

Při výběru preceptora byly ze strany šlechty vedle určitého věku jako v předchozím případě občas kladeny i jiné speciální požadavky. Tak Jaroslav Sekerka ze Sedčic⁷⁹ žádal rektora Bacháčka, aby mu poslal takového vychovatele, který bude rodilý Němec, ale zároveň bude umět česky. Martin Bacháček jeho přání splnil, když k němu 1611 poslal slezského Němce, studenta pražské utrakvistické univerzity Johanna Hermolaua Doubravského, který dobře ovládal i český jazyk, jemuž se snad naučil jak v době studia na pražské karolinské akademii, tak i při předchozí vzdělávací etapě na škole u sv. Štěpána na Novém Městě pražském, kterou navštěvoval od roku 1609.⁸⁰

Specifické nároky na vychovatele měli však i jiní šlechtici. Například Hynek Bořek Dohalský z Dohalic v roce 1606 za kritérium výběru preceptora pro své blíže nejmenované příbuzné určil, že musí být „*dobry musicus vocalis et instrumentalis*“. Po prvním neúspěchu – jím původně vybraná osoba nemohla nastoupit službu – pak Martin Bacháček z Nauměřic vhodného kandidáta skutečně našel a poslal jej v dubnu 1606 na Dohalice.⁸¹ Pozoruhodné je, že jej

76 Zajímavé je, že tři ze synů Karla st. Hrušky z Března (Jiří, Adam ml. a Karel ml.) a jeden synovec (Adam st.) se zapsali 27. prosince 1600 do matriky v Altdorfu – Heinrich KUNSTMANN, *Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen. Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten*, Köln – Graz 1963, s. 199. Pro které dva z nich potřebovala Anna z Hochhauzu preceptora, který by je doprovodil do Štrasburku, bohužel nevíme.

77 F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 143. O tom také informuje Z. WINTER, *O životě*, s. 23.

78 Srov. list rektora Bystřického Anně z Hochhauzu z 28. září 1602 – F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 145nn. K Pavlovi Skálovi viz Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 5–13.

79 Blíže neidentifikovaný příslušník rozvětveného rytířského rodu Sekerků ze Sedčic. K nim viz B. PAPROCKÝ, *O stavu rytířském*, s. 17n.; August SEDLÁČEK, *Sekerka ze Sedčic*, in: OSN 22, s. 808n.

80 *Acta collegii Carolini*, AUK Praha, sign. A 13b, s. 270, 272 (dopis z 29. 10. 1611). Z. WINTER, *O životě*, s. 23; TÝŽ, *Život a učení*, s. 168, 198; *RHB II*, 298n. O Johannu Hermolauovi blíže viz i jeho medailonek v biografické části této knihy.

81 F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 283. Podobně i Jan st. Gerštorf z Gerštorfu, hejtman pardubického panství, chtěl za preceptora svých dětí nejen osobu, která bude umět německy, ale jež bude též „*v musica vocali et instrumentali*“ zblhělá. Tamtéž s. 340.

Obr. 4: Špýchar vzniklý přestavbou původní tvrze v Dohalicích

Dohalský chtěl využít zřejmě též jako písaře.⁸² Taková vedlejší funkce pro šlechtického vychovatele nebyla zřejmě zcela ojedinělá. Jiný šlechtic, Jan z Talmberka, chtěl například za preceptora svých dětí doporučit osobu, jež by nejen uměla češtinu, němčinu a latinu slovem, ale byla též schopná zastávat i roli písaře ve všech těchto jazycích.⁸³

Jak dokládají některé prameny, nemuseli se šlechtici před přijetím vychovatele do služeb spokojit pouze s písemným či ústním doporučením, nýbrž mohli chtít daného člověka osobně poznat. Takové setkání, jež by bylo možno moderně nazvat pohovorem, měl například 19. července 1593 na Vraném absolvovat zamýšlený preceptor Bedřicha Doupovce z Doupova⁸⁴ a Štastného Václava Pětipeského z Chyš a Egerberka.⁸⁵ Tohoto vychovatele, jehož jméno bohužel neznáme, doporučil Barboře Doupovcové, rozené Pětipeské, Zdeslav Kaplíř ze

⁸² Tamtéž, s. 285.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 377. Takových případů nalezneme v dobových pramenech více. Srov. například František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869, s. 153.

⁸⁴ Syn Bedřicha Doupovce z Doupova na Vilemově a Vraném a Barbory Pětipeské z Chyš a Egerberka – August SEDLÁČEK, *Doupovec z Doupova*, in: OSN 7, s. 890.

⁸⁵ Syn Albrechta Pětipeského na Byšicích a Barbory Hrušovské z Hrušova. Byl jedním z direktorů za stavovského povstání 1618–1620. Roku 1623 byl propuštěn z vězení, do něhož byl odsouzen a zemřel kolem r. 1637 – August SEDLÁČEK, *Pětipeský z Chyš a Egerberka*, in: OSN 29, s. 607.

Sulevic.⁸⁶ Toho také spolu s dalšími „učeními lidmi“, jež bohužel jmenovitě také neznáme, pozvala, „*aby ho mohli sprubovati, co umí*“.⁸⁷ V některých případech se podobných „konkurzů“ účastnilo i více zájemců o místo.⁸⁸

Do značné míry specifická situace nastávala při výběru preceptora v zahraničí, k němuž z řady důvodů (viz další kapitola) docházelo přitom dosti často, zejména v průběhu studií šlechty z Čech a Moravy mimo české země. V takovém případě bývala vhodná osoba vybírána především z řad místních obyvatel, případně osob spjatých s daným místem i jinak, například předešlým studiem, a to nezřídka na doporučení tamních učenců. Právě tato skutečnost vysvětluje národnostně-jazykovou skladbu námi zkoumaných osob. K ní se však dostaneme až v páté kapitole.

86 Buď jde o Zdeslava st., syna Mikuláše Kaplíře ze Sulevic, nebo o Zdeslava ml., syna Václava Kaplíře – August SEDLÁČEK, *Kaplíř ze Sulevic*, in: OSN 13, s. 967.

87 Srov. list Barbory Doupovcové z Chyš Albrechtovi Pětipeskému z 15. července 1593 – SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, Lobkovicové roudničtí – RA, sign. P 10/6.

88 Srov. k tomu dopis Martina Bacháčka z Nauměřic Petru Dvořeckému z Olbramovic z 18. října 1607 – F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 365n. (Bacháček poslal uvedenému šlechtici dva adepty, aby si z nich za pomoci nějaké učené osoby, jež by s nimi promluvila, vybral).

IV. Náplň, průběh a délka vychovatelské služby

Povinnosti jednotlivých vychovatelů a charakter toho, co měli jim svěřené šlechtické potomky vyučovat, se mohly individuálně poměrně výrazně odlišovat. Záleželo přitom na řadě okolností: věku uroence, stupni jeho znalostí i speciálních požadavcích zaměstnavatele, na tom, zda šlechtici v dětském či adolescentním věku pobývali v době své soukromé výuky doma či jinde, zda přitom zároveň navštěvovali některou z dobových partikulárních latinských škol v zemích Koruny české či v zahraničí, nebo zda právě podnikali kavalírskou cestu.

Výhradně na vychovateli spočívala výuka šlechtických potomků spíše v jejich počátečních fázích, kdy je bylo zapotřebí naučit elementárním znalostem (zejména čtení a psaní), případně též základům sedmera svobodných umění a také latiny, méně často zřejmě též němčiny. Pokročilejší vzdělávání absolvovali pak šlechtici z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích následujícího století většinou již na některé ze soudobých latinských partikulárních škol, ať již soukromých, či veřejných.⁸⁹

I v takovém případě však vychovatelé uroence zpravidla doprovázeli, podobně jako i v průběhu jejich kavalírských cest, jež se do procesu výchovy a vzdělávání české a moravské nobility v 16. století standardně začlenily.⁹⁰ Na takových cestách za vzděláním a poznáním měli pak především na starosti celkový dohled na své svěřence. Co se týče samotné výuky, procvičovali s nimi látku probíranou ve škole (latina, základy sedmera svobodných umění atd.), prohlubovali ji, případně doplňovali o jiné předměty (např. živé jazyky, jež se na partikulárních i vysokých školách vyučovaly jen velmi omezeně – němčina, italština, francouzština ad.), najímali pro uroence další speciální učitele (např. šermu, tance či hudby), podávali zprávy o prospěchu jejich studií, stejně jako i dalších s jejich studijními pobyty spjatých otázkách apod.

U bohaté a politicky významné vyšší šlechty, kterou na takových cestách doprovázelo někdy více osob, býval šlechtickému preceptorovi občas ještě nadřizen

⁸⁹ Viz zejména Martin HOLÝ, *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, FHB 21, 2005, s. 133–165; nověji také TÝŽ, *Zrození*, s. 115–313.

⁹⁰ K fenoménu kavalírských cest srov. pozn. 3.

hofmistr (*Hofmeister, praefectus* apod.), mající obvykle na starosti celkovou organizaci pobytů adolescentních urozců mimo domov: finanční zajištění, dopravu, ubytování, ošacení, stravu apod. (viz druhá kapitola). Jak jsme však zmiňovali již výše, k takovému rozdělení pravomocí mezi preceptora a hofmistra však ve sledovaném období ani u členů panského stavu nedocházelo pokaždé. Běžně měla všechny uvedené povinnosti na starosti pouze jedna osoba, jíž a šlechtici vůbec býval na službu přidán ještě jeden či více služebníků v latinských pramenech označovaných nejčastěji jako *famuli, ministri* či *servi*.⁹¹

U uvedených cest za vzděláním, jimž se zde podrobněji věnovat nemůžeme (učinili jsme tak ostatně již jinde),⁹² byla velmi důležitým faktorem volba jejich cíle, respektive cílů. Ty byly zpravidla alespoň rámcově stanoveny již před počátkem peregrinace. Do takových úvah, při nichž hlavní úloha připadala otci dítěte, v případě jeho smrti pak poručníkům (tzv. mocným otcovským poručníkem se přitom stávala běžně i matka), se mohl více či méně aktivně zapojit i vybraný vychovatel, zejména pokud měl předchozí zkušenosti ze studijních cest. I proto docházelo často právě v souvislosti s přípravou cest za vzděláním, ať již měla být jejich cílem některá z latinských škol v zemích České koruny či v zahraničí, nebo bylo uvažováno o kavalířské cestě završující dosavadní vzdělání šlechty, k najmutí nového vychovatele.

Před zahraničním pobytem bylo zapotřebí také obstarat potřebné dokumenty, a to nejen průvodní pas,⁹³ ale také různá doporučení určená pro místní vzdělanostní autority, jednotlivé městské rady či zeměpány navštívených zemí, jejich dvořany, diplomaty apod., a především pak cestu zajistit finančně. Buď dopředu nebo až na příslušném místě bylo též nutné vybrat vhodné ubytování. Ve všech těchto ohledech se velmi hodily předchozí zkušenosti šlechtického vychovatele.

Do jisté míry odlišná situace nastávala, byl-li vychovatel najat až na místě, a to jak v zemích České koruny, tak také v zahraničí. Jak jsme zmiňovali již v předchozí kapitole, docházelo k tomu přitom zcela běžně. Důvodů pro to byla celá řada, dosavadní preceptor/hofmistr nechtěl dále zastávat svou funkci, jeho zaměstnavatelé s ním nebyli spokojeni, byl dlouhodobě nemocen či dokonce v průběhu své služby zemřel.⁹⁴

91 Srov. pozn. 47.

92 M. HOLÝ, *Zrození*, zejména s. 115–313 a 347–383.

93 K pasům srov. literaturu uvedenou v pozn. č. 12.

94 Důvodem nespokojenosti rodičů či poručníků, která však nemusela vždy vést ke změně vychovatele, mohla být celá řada: špatné vedení účtů (Jan Vetter) či dokonce zpronevěra svěřených peněz (Heinrich III. Polan), nějaký jiný delikt spáchaný vychovatelem (Caspar Ladislaus např. ve Zhořelci zneuctil Evu, dceru Hanse Paullitte von Forst a přivedl ji do jiného stavu, za což byl uvězněn), spory s místními učiteli (Justus

Vraťme se však ještě k náplni činnosti šlechtického vychovatele. Ta byla ve sledované době zřejmě jen ojediněle dopředu jasně upravena vydáním písemné instrukce.⁹⁵ Vedle rámcových představ sdělených konkrétní osobě především při jejím přijímání do vychovatelské služby byly následně další pokyny udělovány až v jejím průběhu, zejména pak v korespondenci, která i přes nesnáze spjaté s jejím doručováním po Evropě dokázala přeci jen pružněji reagovat na různé aktuálně vzniklé situace a potřeby než předem vydané pokyny.

Ke kompetencím šlechtických preceptorů patřila také disciplinární pravomoc nad jejich svěřenci. Jak ji konkrétní vychovatelé dokázali či mohli uplatnit, záleželo pak na různých okolnostech: mimo jiné na přístupu jejich šlechtického zaměstnavatele, samotných dětech, jejich věku, stupni urozenosti apod.⁹⁶

Když se šlechtici či jejich famulové, jež šlechtičtí vychovatelé nezřídka také vzdělávali, nechovali tak, jak se od nich očekávalo a jak byli instruováni, měl preceptor, případně hofmistr, právo je potrestat, k čemuž skutečně často docházelo. Tresty mohly být přitom různé. Nezřídka se i u šlechty jednalo o tresty fyzické, které vnímali negativně zejména již adolescentní urozenci.⁹⁷ Do jaké míry mohla přitom hrát roli jejich sociální nadřazenost, není zcela jasné. Snad nejhorší variantou bylo, pokud preceptor pocházel z řad poddaných jejich rodiny.⁹⁸

Ehrenhold; v Altdorfu byl navíc uvězněn pro nesplácení dluhů), obava z negativního vlivu na žáka v konfesijním ohledu (Pavel Voškloud) apod. Pokud jde o vychovatele zemřelé v průběhu své služby, týká se to např. Laurentia Cirklera (viz pozn. 117), Johanna Dengia, Johanna Heinricha Ryhnera, Christopa Manlia či Jiřího Kirchbergera. Ke všem těmto vychovatelům srov. jejich biogramy v příloze.

95 V českých zemích sledované doby se samostatně písemné instrukce pro šlechtické preceptory/hofmistry prosazovaly jen pozvolna. Ve větší míře byly vydávány až po roce 1620. Viz František DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby*, Praha 1886, s. 118; Tomáš FOLTÝN, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalérských cest*, in: *Historie 2005. Celostátní studentská vědecká konference*. Liberec 8.–9. 12. 2005, s. 74–116; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 355.

96 M. HOLÝ, *Zrození*, s. 61n.

97 Srov. alespoň jeden konkrétní příklad z prostředí vyšší šlechty – Gustav GELLNER, *Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků*, Praha 1929, s. 33. Fyzické tresty jako kázeňský prostředek šlechta sama při výchově svých dětí, resp. svěřenců nezřídka doporučovala. Viz např. dopis Karla st. ze Žerotína Jacobu Guetlinovi, vychovateli Karla ml. ze Žerotína, z ledna roku 1600 – F. DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 110.

98 Dokladem této skutečnosti byla obava dvanáctiletého Petra Voka, podporovaná krumlovskou „dvorskou cháskou“, že bude „veden, řízen a trestán“ rožmberským poddaným, jímž byl bakalář pražské utrakvistické univerzity a od 1552 držitel jejího mistrovského titulu Jan Makovský z Makové. Srov. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy*, s. 377. O tomto druhém preceptorovi (byl jím 1551–1556) Petra Voka nás kromě Březana informují J. HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola*, s. 23; J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 67; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 76. Viz též jeho biogram v příloze. V souvislosti s trestáním dětí preceptory je zajímavý názor rektora pražské utrakvistické univerzity Martina Bacháčka, vyjádřený v jeho dopise rytíři

Proč však námi sledované osoby do služeb české a moravské šlechty vůbec vstupovaly, a to zřídkemka dokonce opakovaně? Jaké byly jejich konkrétní motivace? Bylo pro ně zastávání funkce šlechtického vychovatele výhodné? A pokud ano, tak v jakém ohledu? Bohužel ne na všechny tyto otázky lze na základě studia dochovaných pramenů jednoznačně odpovědět. Například pohnutky pro vstup do šlechtických služeb se mohly individuálně velmi odlišovat. Jen v ojedinělých případech jsme o nich podrobněji informováni. Zdá se, že poměrně častým důvodem ucházení se o pozici šlechtického vychovatele byla možnost vyjet v takové roli do zahraničí.

Pokud jde o výhody zastávání místa šlechtického vychovatele, ty lze alespoň zčásti zobecnit. Spatřovat je můžeme hned v několika rovinách. Tou první byla myslím otázka finanční. Jednalo se samozřejmě o placenou pozici. Výše platu, kterou bohužel známe jen v ojedinělých případech, se individuálně zřejmě dosti odlišovala. Někteří šlechtičtí vychovatelé pobírali na dobové poměry zřejmě poměrně slušný plat,⁹⁹ jiní naopak velmi malý, který nestačil ani na šaty a obuv.¹⁰⁰

Předem dojednaná mzda, na niž bylo možné dopředu poskytnout zálohu,¹⁰¹ bývala někdy v průběhu služby dále zvyšována.¹⁰² V případě spokoženosti otce či

Adamovi Zapskému ze Zap z 24. října 1607: „Metličkou mladým dítkám kosti se nepolámí, toliko když se přitom střídmost zachová“. Srov. F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 375.

99 Například Catharinus Dulcis pobíral prý v Praze, kde vyučoval vícero šlechticů, „splendissimum stipendium“ (takto jej hodnotil sám, jeho konkrétní výši bohužel neznáme). Matyáš Borbonius z Borbenheimu bral jako vychovatel Jiřího Zikmunda ze Zástřizl roční plat 70 zlatých. Srov. G. GELLNER, *Životopis*, s. 62. Ne zcela jasné údaje máme též pro plat Šimona Proxena, hofmistra Julia Šlika v 60. letech 16. století. Ten sice jako svou mzdu v lednu 1564 přijal 100 tolarů, ale zda to byl roční plat, nevíme. Srov. D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii*, s. 79. Longinus Walther, hofmistr dětí Adama II. z Hradce, přijal 24. ledna 1593 176 tolarů za 8 měsíců služby (měsíčně pobíral 22 tolarů). Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 418, sign. II N 5, kart. 48.

100 O zvýšení mzdy Ezechielovi, preceptorovi blíže neurčených příbuzných Hynka Bořka Dohalského z Dohalic právě pro jeho malou výši, bohužel nespecifikovanou, musel v dopise z 6. března 1607 žádat rektor Bacháček. Pokud by se tak nestalo, žádal uvedený vychovatel, aby byl tohoto místa zproštěn a obstaráno mu jiné – srov. F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, s. 325. Podobně se vyplacení dlužného platu za výuku Bohuslava a Bernarda Hodějovských z Hodějova musel v roce 1542 u Jana st. Hodějovského dožadovat Jan Šentygar – RHB II, s. 269n. Pokud jde o konkrétní výši platu preceptora, máme o ní zprávy také například pro jistého bakaláře Jiříka od Tří Studnic na Starém Městě pražském, který za soukromou výuku Buriana a Vladislava Jenišků z Újezda pobíral čtvrtletně 9 kop grošů míšeňských. Srov. Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Jan Jenišek z Újezda a na Svřčovci*, ČČM 68, 1894, s. 242. Ke vzdělávání obou chlapců viz i M. HOLÝ, *Zrození*, s. 119.

101 F. DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 189.

102 V dopise z 23. 7. 1601 například Karel st. ze Žerotína oznámil Jacobu Guetlinovi, preceptorovi Karla ml. ze Žerotína, že mu zvyšuje dosavadní plat. Jaká byla jeho výše, však nevíme. Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, RA Žerotínů Bludov, sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40 (= Kopiář korespondence, zvláště francouzské, Karla st. ze Žerotína), fol. 39; F. DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 165.

poručníka urozených chlapců mohla být jejich preceptorovi nebo hofmistru dána i speciální prémie.¹⁰³ V některých případech však šlechtičtí zaměstnavatelé s vyplacením platu otáleli¹⁰⁴ či jej z důvodů nespokojenosti s preceptorem svévolně snížili.¹⁰⁵

Pozoruhodné je, že ze sledované doby, zejména pak z prvních desetiletí 16. století, máme některé doklady pro skutečnost, že šlechtičtí vychovatelé mohli část sjednaného platu dostávat také v naturální podobě.¹⁰⁶ To nebylo přitom běžné pouze v prostředí soukromém, ale také u vyučujících různých škol majících více či méně veřejný charakter.¹⁰⁷

Vychovatelé měli pak v průběhu své služby zpravidla také šlechtickým zaměstnavatelem hrazenou stravu a ubytování, a to nejen při jejím výkonu na šlechtických sídlech či jinde v zemích České koruny, ale běžně i v zahraničí. Rodiče či poručníci svěřených dětí také hradili různé poplatky, které bylo třeba i za vychovatele v zahraničí zaplatit, zejména pak imatrikulační taxy. Ty byly sice u neurozených menší, ale zcela zanedbatelné také ne, zejména při větším počtu navštívených škol. Nemalé byly též taxy promoční. I ty nezřídka za šlechtické vychovatele uhradila česká a moravská šlechta, a to nejen v průběhu jejich služby.¹⁰⁸

Tím se dostáváme k druhé podstatné výhodě zastávání funkce vychovatele. Převážná část námi sledovaných osob nevykonávala svou funkci v prostředí rodiny vlastního svěřence, nýbrž nejčastěji souběžně s jeho studiem na některé ze soudobých škol, partikulárních i vysokých. To jim dávalo možnost k vlastnímu

103 Taková prémie měla být vyplacena například basilejskému rodáku Lucasi Justovi, který v letech 1601–1602 působil jako vychovatel Jindřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka – ZA v Opavě, pob. Olomouc, RA Žerotínů Bludov, sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40, fol. 50; F. DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 191. K Justovi viz též jeho medailon v příloze.

104 Za pomoci pražské novoměstské rady se například pokoušel na Maruši z Harasova vymoci dlužný plat Lorenc Pacheus, předtím vychovatel jejích synů. Zda uspěl, nevíme. Jeho předchozí opakované pokusy selhaly – Z. WINTER, *Život a učení*, s. 283.

105 Pro nespokojenost s privátní výukou svých potomků (Buriána a Vladislava) v roce 1544 zaplatil Jan Jenišek z Újezda blíže neznámému bakaláři v Klatovech, který zároveň vyučoval na zdejší měšťské škole, místo dojednaných šest kop grošů míšeňských pouze čtyři. Šlo přitom o plat za půl roku (květen–listopad). Srov. V. J. NOVÁČEK, *Jan Jenišek z Újezda a na Svrčovci*, s. 241.

106 Například blíže neznámému mistru Duchkovi, vychovateli Adama, Jana a Tobiáše Hrzánů z Harasova dával jejich otec Václav nejen plat 10 kop grošů českých, ale také 30 slepic a 10 kop vajec ročně (pozoruhodné je, že měl tento plat zajištěný na Beřkovicích dostávat až do své smrti). Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Kniha o Housce, Díl první*, Praha 1930, s. 89.

107 Pro české prostředí srov. o řádných i mimořádných důchodech školních oficiálů alespoň Z. WINTER, *Život a učení*, s. 231–284.

108 Například poplatky spjaté s basilejskou lékařskou promocií Matyáše Tímina, bývalého vychovatele svého bratra Jana Divíše, zaplatil v roce 1597 Karel st. ze Žerotína. K němu srov. i s odkazy na prameny a starší literaturu jeho medailon v příloze.

studiu na těchto vzdělávacích institucích a především k jeho formálnímu ukončení získáním akademického gradu. Cenné byly zejména v zahraničí nabyté doktoráty. Jejich dosažení nezřídka velmi napomohlo sledovaným osobám v úspěšném rozvinutí následné kariéry. Podobně cenné byly i v průběhu vychovatelské služby nově navázané či reaktivované kontakty (podrobněji o obou těchto výhodách viz šestá kapitola).

Do jaké míry však jednotlivé námi zkoumané osoby dokázaly využít výše zmíněných výhod, záleželo na řadě faktorů, mj. i na nich samotných. Podstatné je, že vychovatelská služba šlechtě z českých zemí akcelerovala nejen profesní kariéry někdejších šlechtických vychovatelů, což mělo pochopitelně vliv i na jejich sociální i titulární mobilitu, stejně jako na jejich majetkové poměry, jak je u řady z nich jasně patrné, nýbrž u některých z nich dala vedle rozvoje jejich již zmíněného vzdělanostního, někdy též kulturního a geografického obzoru také impuls ke zrodu řady literárních i „protovědeckých“ děl. K této otázce se však dostaneme až v osmé kapitole.

Možnost využití přinejmenším části výhod, které zastávání místa vychovatele české a moravské šlechty nabízelo, byla vedle jiných zčásti již výše zmíněných faktorů závislá také na její délce. Pokusme se ji tedy nyní analyzovat. Lze tak ovšem učinit bohužel jen rámcově. U řady jednotlivců ji totiž dochované prameny neumožňují přesně stanovit. V každém případě je možné konstatovat, že byla individuálně velmi odlišná.

Přestože se v 16. a v prvních desetiletích 17. století většinou nedoporučovalo časté střídání vychovatelů,¹⁰⁹ působili mnozí z nich ve funkci preceptora či hofmistra jen v řádu měsíců, jiní ovšem výrazně déle, obvykle alespoň jeden až dva roky. Spíše výjimečné byly pak naopak případy, kdy šlechtičtí vychovatelé setrvali u jednoho šlechtice více než pět let. I takové však nalezneme. Jedním z nejdéle sloužících šlechtických vychovatelů u jednoho svěřence byl například Adam Ropal z Ryfmburka († asi po 1629), který na výchovu a vzdělávání Zdeňka Brtnického z Valdštejna (1581–1623) dohlížel v českých zemích (v Jihlavě), ve Slezsku (v Břehu) i v zahraničí (ve Štrasburku, Francii, Anglii, Itálii aj.) přibližně deset let.¹¹⁰

Některé osoby sledované v této knize se však i po ukončení své služby v jedné rodině rozhodly žít se i nadále jako šlechtičtí vychovatelé. Pokud měly dobré reference a hlavně potřebné kontakty, mohly zřejmě poměrně snadno najít

¹⁰⁹ Jako velmi negativní pro zajištění kontinuity a systematickosti výchovy a vzdělávání šlechtických dětí viděl časté střídání preceptorů například již zmiňovaný dlouholetý rektor pražské utrakvistické univerzity Martin Bacháček z Nauměřic. Podrobně k tomu na základě jeho dochované korespondence viz M. HOLÝ, *Zrození*, s. 71n.

¹¹⁰ Viz alespoň *RHB IV*, s. 346n. Na další prameny a literaturu upozorňuje Ropalův biogram v příloze této knihy.

místo v jiné rodině. Takových případů známe celou řadu. Postupně tak docházelo k tomu, že preceptorská „profese“ přestala být pro některé z nich jen dočasnou výplní v jinak orientované kariéře, kterou však nezřídka mohla nastartovat, ale stala se minimálně zčásti profesionalizovanou obživou na delší časové období, někdy zřejmě dokonce po většinu dospělého a činného věku.

Jedním z takových skutečně profesionálních soukromých vychovatelů byl Jan Opsimathes (1568 – † po 1619), do roku 1592 člen Jednoty bratrské. Jak dosvědčuje jeho památník, zápisy v matrikách evropských akademií (univerzit) a další prameny, byl v blíže neurčenou dobu v 90. letech 16. století preceptorem Fridricha a Hynka z Náchoda,¹¹¹ poté 1598–1603 pražského patricije Jana Kechela z Holenštejna, od 1606 do 1607 Fridricha a Jana, synů Oldřicha z Kounic, 1616 snad i Bernarda Sedlnického¹¹² z Choltic a poté znovu několika pražských patricijů.¹¹³

Po dlouhou životní etapu zůstal v roli šlechtického vychovatele ve více rodinách i známý opavský rodák Amand Polanus z Polansdorfu (1561–1610). Nejprve se v letech 1584–1590 osvědčil jako vychovatel Jana Diviše ze Žerotína,¹¹⁴ nevlastního bratra Karla st. ze Žerotína, pak se 1591 stal hofmistrem jeho vzdáleného příbuzného Ladislava Veleny ze Žerotína (1579–1638),¹¹⁵ pozdějšího vůdce moravské nekatolické opozice, a zůstal jím až do roku 1595. Celkem tedy strávil ve vychovatelských službách Žerotínů dvanáct let. V roli šlechtického vychovatele dosáhl v Basileji, kde tehdy dlel se svým svěřencem Janem Divišem, roku 1590 doktorátu. Později proslul zejména jako profesor basilejské univerzity.¹¹⁶

111 Fridrich (Bedřich) byl synem Jana Březnického z Náchoda a Sibily z Vartembergy – August SEDLÁČEK, *Březnický z Náchoda*, in: OSN 4, s. 660.

112 Byl zřejmě synem Jana Sedlnického z Choltic a Judity Kralické z Kralic – August SEDLÁČEK, *Sedlnický z Choltic*, in: OSN 22, s. 759.

113 O Opsimathovi, jehož biografii připravuje nyní do tisku Antonín Kostlán, srov. vedle jeho biogramu v příloze této knihy z dosavadní literatury alespoň Jar. G. HRUBANT, *Památník Jana Opsimata z let 1598 až 1620*, ČMM 40, 1916, s. 123–130; RHB IV, s. 67n.; Antonín KOSTLÁN – Alena HADRAVOVÁ, *Carmina propemptica in honorem Johannis Opsimathis. Herbornská pocta pro moravského učence z roku 1607*, AUC–HUCP 47, 2007, fasc. 1–2, s. 117–159; V. BŘEZINA, *Tři šlechtičtí preceptoři*, s. 333–345; Antonín KOSTLÁN, *Jiří Strejca z Jan Opsimathes – apoštolové českého kalvinismu*, HOP 1, 2009, č. 1, s. 35–55.

114 Karel st. pocházel z manželství Jana ze Žerotína s Marií Černoohorskou z Boskovic. Jan Diviš pak z Janova druhého manželství s Mandalénou Slavatovou z Chlumu – August SEDLÁČEK, *ze Žerotína*, in: OSN 27, s. 818.

115 Tímto synem Jana ze Žerotína a Kunky z Boskovic se zabýval F. HRUBÝ, *Ladislav Velen ze Žerotína*. Srov. i Zdeněk KALISTA, *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*, Praha 1939, s. 101–108.

116 RHB IV, s. 217. O Polanovi, který se stal roku 1596 profesorem Starého zákona na basilejské univerzitě, viz také [nezn. aut.], *Polan Amandus z Polansdorfu*, in: OSN 20, s. 62; L. REJCHRT, *Bratřští studenti*, s. 57; E. STAHELIN, *Amandus Polanus*; Josef GEBAUER, *z Polansdorfu, Amand Amos Polan*, in: BSSaSM, sešit 6, Ostrava 1996, s. 100nn. Klíčový pramen pro postžení jeho vychovatelské služby i kontaktů s prostředím českých

Mnoho let strávil v šedesátých až devadesátých letech 16. století jako vychovatel celé řady šlechticů z Čech a Moravy Laurentius Cirkler (1534–1598) z Goldberku, a to jak v zemích České koruny, tak i v zahraničí, kde (konkrétně ve Špýru) také v červenci 1598 zemřel a byl na náklady svého bývalého žáka Karla st. ze Žerotína, jež dosáhly nemalé výše 150 tolarů, pohřben. Dodnes se dochovalo pohřební kázání pronesené nad jeho rakví M. Quirinem Reiterem.¹¹⁷

Pozoruhodný aspekt vychovatelské služby představuje také její vnímání ze strany samotných vychovatelů, a to jak v jejím průběhu či bezprostředně po jejím skončení, tak i s odstupem řady let. Považovali někdejší preceptoři/hofmistři české a moravské šlechty dobu v ní strávenou za užitečnou a příjemnou či tomu bylo naopak? Pausálně zodpovědět tuto otázku možné není. Takové reflexe byly totiž pochopitelně individuálně velmi odlišné. Navíc o nich máme zprávy jen výjimečně.

Řada šlechtických vychovatelů si byla výhod zastávání takové pozice vědoma a dokázala je ocenit. Nalezneme však i takové, kteří s odstupem času své působení ve službách české a moravské šlechty hodnotili přinejmenším zčásti negativně. Důvody mohly být přitom různé: špatně zvladatelný žák, málo času pro vlastní studium či pro další aktivity (například literární), nenaplnění slibů daných ze strany šlechtického zaměstnavatele či nereálných očekávání samotného vychovatele, proměškání jiné atraktivní kariéry apod.

Pro bližší ilustraci si uvedme alespoň dva konkrétní doklady spíše negativního vnímání vychovatelské služby. Například Simeon Partlíček, minimálně v letech 1617–1619 preceptor několika synů pozůstalých po Fridrichovi Kolonovi z Felsu (†1614), jež vychovával nejen v Nejdku, ale také na řadě míst v zahraničí – pobývali například v Rostocku, Lipsku, Vitemberku či Míšni – si ve svém díle *Calendarium perpetuum oeconomicum* posteskl, že neměl na práci na tomto spise mnoho času

zemí je jeho deník (*Amandi Polani Commentarii manu pr. exarati* /Universitätsbibliothek Basel, dále UB Basel, Handschriftenabteilung sign. Frey-Gryn V 8/) a také obsáhla epistolární pozůstalost, z níž byla jen část vydána. Podrobněji k tomu srov. M. HOLÝ, *Opavané jako vychovatelé šlechty*, s. 242, 246, 249nn., 254.

¹¹⁷ *Von der Pilgramschafft der Kinder Gottes auff Erden. Ein Christliche Leichpredigt auß dem II. Cap. ad Hebraeos. Bey der Begräbnuß des Ehrnuesten Hochgelehrten Herrn Laurentii Circleri Weyland der Fuerstlichen Schulen Goldberg vnd Brieg in Schlesien Rectoris etc. gehalten zu Speyer in S. Aegidii Kirchen den 29. Iulij Anno 1598 durch M. Quirinum Reiterum Pfarrherrn daselbst*, Gedruckt in der Churfürstlichen Statt Heydelberg durch Christoff Löw [1598] (BSB München; sign. 4 Biog. 247, přív. 3; plná digitalizovaná verze přístupná na webu: <http://mdz10.bib-bvb.de/~db/0001/bsb00018478/images/>). K Cirklerovi, mezi jehož žáky patřili vedle Karla st. ze Žerotína například Karel a Zdeněk z Valdštejna, Jindřich Brtnický z Valdštejna, Michal Slavata a Albrecht Slavatové z Chlumu a Košumberka či Karel ml. ze Žerotína, srov. vedle jeho biogramu v příloze alespoň Gustav BAUCH, *Valentin Trotzendorf und die Goldberger Schule*, Berlin 1921, s. 247–263; Irena ZACHOVÁ, *Laurentius Cirkler očima svých současníků*, LF 114, 1991, č. 2–3, s. 197–203; M. HOLÝ, *Zrození*, passim.

M. Slavata C. à Zerotin
discipulos & splendore generis, & virtute eminent generosi & illustres *Michael Slavata & Casellus à Zerotin*, Barones: quibus cum ad varias tum Germania, tum aliarum regionum, Academias, vt alter Phœnix, missus est.

* *Isocr.* *adv. dyndictos.* Iocrotam* accepimus in sua disciplina habuisse non idiotas modos, sed & Rhetores, & duces, & reges, & tyrannos, seu, vt verbo dicam, nobilitatis Græcæ forem. Iocrotas Germanicus fuit profecto Circlerus; Rhetor Christianus; & quemadmodum

I. Sturmii de Circlero indicium. de ipso Ioan. Sturmio granissime iudicauit, *Vir magni ingenii, excell. merito prætoris, summi vero in ista re C. à d. d. re. dilig. missi summæ.* Exinde anno octuagesimo a Principe Illustriss. Georgio ad scholæ patriæ reginici, & institutionem vocatur;

Ad gubernationem Gymnasii Auri-montani vocatur. *Martino Tab. rno* qui Trocadorffo successerat, è viuis paulo ante sublato. Iste d. Cymnasium cum in præsium celebritatis gradum dextertate & laore singulari locasset: idem illustriss. Princeps patriæ, Bregensis etiam Gymnasii curam cum suscipere voluit. Est autem Bregens. Gymnasium alterum in retritorio Illustrissimorum Principum Silesiæ Ligniceniũ & Bregensium, ab Illustriss. Principe Georgio anno vndeprægelimo sumptuose extructum, & munificentiâ

Quande illud fundatum. Principe digna conferuatum. Eo itaque cum Circlerus, alter quasi Chiron, venisset: tanta illico sumit incrementa *1630. 1631.* illud pietatis & doctri-næ; vt non solum ab incolis, sed etiam ab accolis plebeis & nobilibus frequenta incredibili celebraretur. Florente ita tunc ludo

Georg. princ. Silesiæ audi lectiones Joh. Lactici. literato, non semel ipse Princeps, Iulij Cæsaris aut Antonini, aut Carolorum Imp. exemplum imitatus, in auditorium venit; docentemque Circlerum attente audiuit. Cum autem eo tempore explanationem examinis Philippi ad locum de Coena, vsque deduxisset: & facile videret, quosdam corporalem præsentiam, & oralem manducationem corporis Christi, in, vel sub, pane latitantes, præter & contra scripturam sibi imaginantes, æperam veritatis confessionem minime laturos: ipse vel cenæ feruire, vel dissimulare quicquam noluit: sed vt virum candidum decet, egit. Scripseramque orthodoxam sententiam est complexus, eamque Principi rara cum *1630. 1631.* simplicitate exhibuit: simulque *2. 1630. 1631.* indicauit, se post diligentem & religiosam certaminis Eucharistici considerationem, tandem deprehendisse, sententiam eam, quæ hodieque odio Caluini nomine deformetur & diffametur, nec impiam nec æroneam; sed & factis literis, & symbolo Apostolico, & puriori antiquitati, consentaneam esse. Petere itaque se, vt in articulo de sacra

Occasio di-missionis Circleri. cœna doctrinam, quam & verbo Dei, & sua conscientia testis, veram ferret, inuenienti scholasticæ propositioni licet: si minus, bona cum gratiæ officio suo se abiturum. Hoc Circi rino-

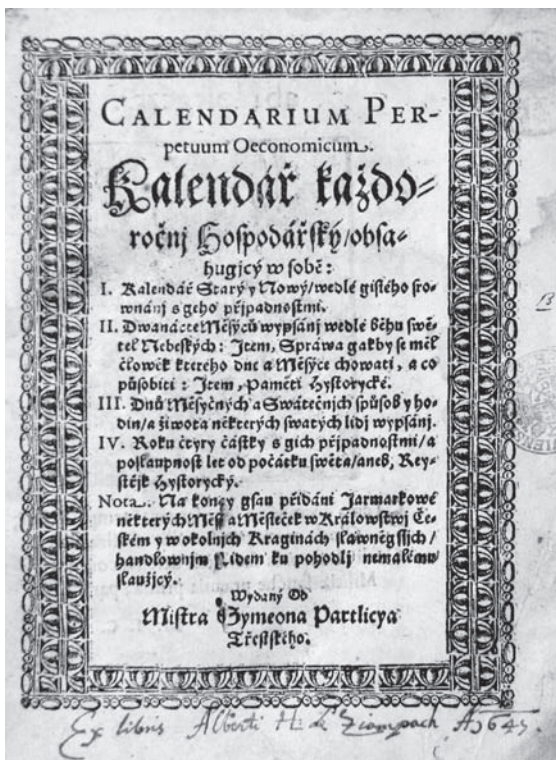
Candor & simplicitas eius. conti-

Obr. 5: Ukázka z biogramu Laurentia Cirklera z díla Melchiora Adama *Vitæ Germanorum philosophorum* se záznamem o jeho působení ve službách šlechty z českých zemí

pro „sem i tam s mladými pány trmáčení“.¹¹⁸ Zda ovšem dobu strávenou ve vychovatelské službě hodnotil jako celkově promarněnou, není známo.

Podstatně negativnější bylo hodnocení jiného šlechtického vychovatele sledované doby, totiž Jiřího Scherhackela (Serackela) z Hartenfelsu (1558–1636), potomka českobudějovické měšťanské rodiny burgundského původu. Ten své dlouholeté dohlížení na výchovu a vzdělávání Ladislava Veleny ze Žerotína, s nímž pobýval nejen v českých zemích, ale i v zahraničí (mj. ve Švýcarsku a Itálii), ukončil

¹¹⁸ *Calendarium perpetuum oeconomicum. Calendář každoroční hospodářský ...*, Vydaný od Mistra Simeona Partlicia Třeštského s.l. s.d., fol. Ggg4b (SK Praha, sign. AO XV 19). Viz i V. URBÁNEK, *Eschatologie, vědění, politika*, s. 37.

Obr. 6: Titulní list *Calendarium perpetuum oeconomicum* Simeona Partlíčka

v roce 1601 s úmyslem oženit se ve Vratislavi, poté co „žbráctví dvorské (...) po celých sedm let zastával a nechtěl se již déle dáti kojiti prázdnyými sliby“.¹¹⁹

Není však zejména poslední příklad spíše extrémem? Zdá se, že ano. Nicméně není pochyby o tom, že zastávat funkci šlechtického vychovatele nebylo vždy jednoduché, natož příjemné. Jak vlastně každodennost takové osoby vypadala? Bohužel i v tomto ohledu panovaly velké odlišnosti. Přesto se pokusíme alespoň některé aspekty této problematiky ilustrovat na dvou vybraných příkladech. Než tak učiníme, je zapotřebí položit si ještě jinou otázku. Jak vnímali působení konkrétního šlechtického vychovatele naopak jeho zaměstnavatelé z řad české a moravské šlechty, případně jim svěřeni chlapci samotní?

¹¹⁹ Citováno dle F. HRUBÝ, *Ladislav Velen ze Žerotína*, s. 284. Hrubý vycházel z vratislavského rukopisu popisujícího dějiny Scherhackelů, který však dnes není zřejmě dochován.

Při snaze o zodpovězení této otázky narážíme bohužel na značné pramenné limity. Skutečnost, že v průběhu studijních pobytů šlechty z českých zemí mimo domov docházelo běžně ke změně preceptora, mj. z důvodu nespokojenosti rodičů či poručníků s jeho dosavadní činností, jsme již zmiňovali výše. Co bylo ale jejím důvodem? Příčinou nesouladu se mohla stát řada věcí. Nešlo jen o pedagogické kvality konkrétní osoby, respektive naopak jejich nedostatek, ale také o konfesi vychovatele, způsob, jakým organizoval vlastní průběh pobytu urozeného chlapce či mladíka mimo domov, jak nakládal se svěřenými penězi, jak důkladně vedl účty, jimiž měl doložit smysluplnost jednotlivých výdajových položek, jak často o průběhu výchovy a vzdělávání svého svěřence i dalších s ní spjatých otázkách informoval rodiče, resp. poručníky apod.

Aktuální hodnocení všech těchto otázek šlechtickými rodiči či poručníky bylo navíc závislé nejen na jejich vlastních představách o tom, jak by měla výchova jejich potomka či svěřence vypadat, kolik by měla stát apod., ale také na jejich informovanosti o jejím skutečném průběhu. A právě v tom byl nezřídka problém. Například korespondence, i když byla zaslána pravidelně, nemusela adresátovi dojít kompletní či byla doručena s velkým zpožděním. I proto nezřídka vznikala různá nedorozumění.¹²⁰

Často zcela odlišně vnímali působení šlechtického vychovatele jeho urození svěřenci. Ti s ním přitom byli v každodenním kontaktu. Jejich představy o tom, jak by měla vypadat jejich edukace, kde by měla být realizována, v kolik mají vstávat či chodit spát, s kým se mají stýkat, jak se oblékat, jaké věci je či není zapotřebí zakoupit atd., se od představ rodičů a jejich zástupce, jímž na daném místě šlechtický vychovatel především byl,¹²¹ běžně lišily. Nezřídka tak vznikaly různé konfliktní situace. I na ně se pokusíme poukázat ve dvou následujících exkurzech.

Exkurz 1: Šimon Proxen ze Sudetu jako šlechtický vychovatel

Šimon Proxen ze Sudetu se narodil v českobudějovické rodině německého sládky Bartoloměje Wirta a jeho zřejmě české manželky Anny. Stalo se tak buď v roce 1532,

¹²⁰ K tomu srov. pro pozdější dobu pozoruhodnou studii Jiří KUBEŠ, *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681–1683*, FHB 25, 2010, č. 2, s. 29–65.

¹²¹ Trefně to vyjádřil Šimon Proxen ze Sudetu ve svém deníku ke dni 5. března 1564: „*Feci, quod potui, et quoties exigis, quae te decent, mandati loco habeas. Sed ut faciam ea, quae expressae voluntati tuorum parentum repugnant, nunquam me adiges. Ab illis enim pretium habeo, illis potissimum servio*“. D. MAR-TÍNKOVÁ (ed.), *Šimon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 99, v českém překladu táž (ed.), *Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů*, Praha 1975, s. 165.

nebo 1533.¹²² Partikulární studia absolvoval v rodišti. Za vysokoškolským vzděláním zamířil pak ve svých dvaceti letech do zahraničí. Nejprve studoval na univerzitě v Rostocku (imatrikulován 20. 10. 1552), později na Viadrině ve Frankfurtu nad Odrou, kde snad 1553 získal i magisterský titul,¹²³ a konečně ve Vitemberku (zapsán 8. 10. 1553). Vedle jiných osob zde navázal styky s tehdy již stárnoucím proslulým humanistou a reformátorem Philippem Melanchtonem (1497–1560).¹²⁴

Po návratu do českých zemí se stal profesorem pražské utrakvistické univerzity (od 28. 7. 1556). Přednášel zde mj. filozofii, filologii a matematiku. I díky svým kontaktům dosáhl v roce 1557 spolu se svým příbuzným Jirím Polentou nobilitace (přídomek ze Sudetu). Vedle vysokoškolské výuky v Karolinu vedl zároveň soukromou školu, kterou navštěvovali také někteří šlechtici: například Jan, syn rytíře Jirího Labouňského z Labouně. Na přelomu 50. a 60. let 16. století zastával Proxen na univerzitě rovněž úřad probosťa koleje Všech svatých (od 1559). Jménem *almae matris* vydával i tradiční kalendáře.¹²⁵

V roce 1562 se však rozhodl univerzitní dráhu opustit. Hlavní příčinou tohoto kroku byla především jeho snaha dokončit v zahraničí vlastní právnická studia. Využil k tomu příležitosti doprovázet na kavalířské cestě Julia (†1575), syna hejtmana německých lén a prezidenta dvorské komory Jáchyma hraběte Šlika (†1572) a jeho manželky Lukrécie ze Salmu (†1585), a to v roli chlapcova hofmistra. Součástí cestovní družiny se stal též bakalář Zdenkoslav Brosch, který měl zastávat funkci preceptora, a dále dva služebníci, jeden Němec, druhý Čech.¹²⁶

122 Srov. odkazy v pozn. 124.

123 Srov. RHB IV, s. 256. Matrika frankfurtské univerzity jej však neuvádí.

124 K Proxenovi srov. alespoň Adauctus VOIGT, *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae II*, Pragae 1783, s. 184; Mathias KALINA VON JÄTENSTEIN, *Nachrichten über böhmische Schriftsteller und Gelehrte I*, Prag 1818, s. 37–47; II, Prag 1819, s. 11–13 a III, Prag 1827, s. 5n., 14; F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách českých*, s. 154nn.; Josef JIREČEK, *Rukověť k dějinám literatury české II*, Praha 1876, s. 155n.; Zikmund WINTER, *Děje vysokých škol pražských od secessi cizích narodu po dobu bitvy belohorské (1409–1622)*, Praha 1897, s. 57nn.; TÝŽ, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojje. Kulturní obraz XV.–XVI. století*, Praha 1899, passim; TÝŽ, *Život a učení*, s. 422, 548, 681; Hermenegild JIREČEK, *Právnický život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*. Praha 1903, s. 249, 353n.; OSN 20, s. 823; D. MARTÍNKOVÁ–PĚNKOVÁ, *Příspěvek k poznání styků našich humanistů s Francií*, LF 8, 1960, č. 1, s. 145–151; TÁŽ, *Z deníku českého humanisty*, ZJKF 2, 1960, s. 121–124; TÁŽ, *Na studijní cestě před 400 léty*, ZJKF 6, 1964, s. 81–83; TÁŽ, *Literární prvotina humanisty Šimona Proxena*, ZJKF 8, 1966, s. 88–90; RHB IV, s. 255–264 (s. 263n. i další početná literatura a archivní i jiné prameny). Viz také Proxenův medailon v příloze, kde je citována i další literatura a prameny.

125 Srov. www.knihopis.org (K14446–14449).

126 K Juliovi Šlikovi, jeho rodičům i sourozencům srov. alespoň August SEDLÁČEK, *Šlik z Pasounu a Holiče*, in: OSN 24, s. 676; Marie Ludmila ČERNÁ–ŠLAPÁKOVÁ, *Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na jiných francouzských univerzitách*, ČČH 38, 1934, s. 359; Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK

Hlavním cílem Šlikovy kavalírské cesty byla přitom kromě Španělského Nizozemí, kde navštívili mimo jiné univerzitní město Lovaň či významné obchodní centrum Antverpy, především Francie. Zde pobývali nejprve na nově otevřené univerzitě v Douai, později (od července 1563 do jara 1564¹²⁷) v Paříži a konečně v Orléans, které ve sledované době patřilo ze strany středoevropské šlechty k jedné z nevyhledávanějších francouzských destinací.¹²⁸

O Šlikově kavalírské cestě jsme vedle jiných zdrojů poměrně dobře informováni z obsáhlého latinského deníku, který si Šimon Proxen vedl (Obr. 7). Ten však bohužel nezachycuje celou cestu, ale pouze léta 1563–1564, zejména pak dobu strávenou v Paříži. Pro ně přináší však každodenní záznamy.¹²⁹ Přestože byl tento pramen již v 70. letech minulého století Danou Martínkovou edičně zpřístupněn, zůstal dosud prakticky stranou zájmu českých i zahraničních badatelů.¹³⁰ Poskytuje přitom mimořádné množství cenných informací různého druhu.

Pokud jde o téma předkládané knihy, umožňuje nejen učinit si bližší představu o denním programu konkrétního vychovatele při jeho dlouhodobé službě vykonávané v zahraničí, ale také poznat blíže předměty, které chlapce učil, konflikty, jež s ním z řady důvodů měl, prostředky, kterých při jeho disciplinaci užíval, osoby, s nimiž byl v občasném či pravidelném kontaktu atd.

Podívejme se tedy na tyto otázky blíže. Co se týče denního programu, který je na základě Proxenova deníku jen zčásti poznatelný – záznamy o jednotlivých dnech se dosti liší, někdy jsou přitom bohužel jen velmi stručné –, ten byl závislý na celé řadě faktorů, například na místě pobytu, roční době, zda byl všední či sváteční den, zda se pro danou dobu počítalo s nějakou mimořádnou událostí atd. Jak je z řady míst v deníku patrné, byl rytmus Proxenova dne a také denní program celé cestovní skupiny závislý také na tom, kdy Julius Šlik vstával.

V posledním uvedeném bodě spočíval přitom jeden z řady z neuralgických bodů vztahu Šimona Proxena s jeho svěřencem. Hofmistr sám totiž vstával většinou

(Hg.), *Hieronymus der Ältere Schlick. Das Tagebuch. Eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580–1582*, České Budějovice 2008, zejména s. 25n.

127 Poslední záznamy deníku jsou z dubna 1564 ještě v Paříži. Kdy přesně odjeli, není známo. V červenci byli již v Orléans.

128 K českým a moravským studentům v Orléans srov. alespoň M. L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, *Studenti ze zemí českých na univerzitě v Orléansu*, s. 347–362, 548–564; Milena LENDEROVÁ, *U Herkula! Tolik výhod pro cizince! Studenti z českých zemí na univerzitě ve francouzském Orléansu*, DaS 2006, č. 5, s. 15–19; M. HOLÝ, *Zrození, passim*.

129 Deník vydala v latinském originále D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*. V českém překladu vyšel jen zlomek, a to už o několik let dříve – srov. TÁŽ (ed.), *Poselství ducha*, s. 154–174. Bohužel ani v jednom případě není obsažen žádný obsáhlejší komentář.

130 Výjimkou jsou v podstatě pouze drobné studie editorky citované v pozn. 124.

konkrétním případě je tedy vidět, že role hofmistra a preceptora nemusela být ve sledované době kompetenčně ještě zcela oddělena a výuka mohla být též součástí činnosti hofmistra, který však byl i v Proxenově případě preceptorovi nadřazen. Role Zdenkoslava Brosche ve Šlikově výuce není bohužel zcela jasná. V Proxenově deníku jsou o ní sice zmínky, ale ve srovnání s těmi, které objasňují Proxenovu učitelskou roli, je jich mnohem méně.¹³³

Výuka Julia Šlika, jež se v ideální podobě měla alespoň blížit studijnímu předpisu vydanému Proxennem pro jeho svěřence (srov. Tab. 1), stejně jako i vyučování dalších členů jeho doprovodu,¹³⁴ spočívala především v procvičování aritmetiky, latinské gramatiky, syntaxe i etymologie, řečtiny stejně jako v četbě, memorování i interpretaci různých biblických textů, katechismu, klasických či dalších autorů, v lekciích historie, francouzštiny apod. (viz dále). Součástí vyučování bylo také pravidelné přezkušování naučené látky.¹³⁵

Tab. 1: Studijní řád Šimona Proxena pro Julia hraběte Šlika ze dne 25. 10. 1563¹³⁶

<p>Prescripti Iulio ordinem discendi de novo.</p> <p>Die Lunae et Martis: Hora quinta surges de lecto atque ubi cultui corporis iustum tempus attribueris, lectione unius capituli ex Novo testamento pietatem erga Deum confirmabis.</p> <p>VI. Post recitatas preces expositionem orationis Ciceronianae pro Archia poeta audies, ut utilitatem inde referre possis.</p> <p>VII. Audita repetes et memoriae mandabis.</p> <p>VIII. Ientabis.</p> <p>IX. Sit praeeparatio ad sequentem lectionem et exercitia.</p> <p>X. Praemissa expositione regularum in iure et moralibus usitatissimarum exercitium erit etymologicum.</p> <p>XI. Prandium.</p> <p>1. Studium discendae linguae Gallicae legendo et scribendo.</p> <p>2. Syntaxis praecepta addisces et quae sint ex praelectione Terentii referenda, perscipies.</p> <p>3. Terentii et syntaxis repetitio.</p>

¹³³ Viz například tamtéž, s. 27, 31, 32, 58.

¹³⁴ Výuky se účastnili zřejmě i oba služebníci. Například k 10. prosinci 1563 si Proxen zapsal „*Corrigebam scripta Iulii et pueri Kwarkii*“. Tamtéž s. 65

¹³⁵ D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, passim.

¹³⁶ Text studijního řádu převzat z edice Proxenova deníku – D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 51n.

Hora IX. vespertina erit examen laborum et operarum diurnarum.
Hinc te conferes cubitum.
Idem ordo servabitur die Iovis et Veneris.

Die Mercurii et Saturni:

Hora VII post recitatas preces brevem audies expositionem catecheseos. Hinc Iustini historiam Bohemica lingua interpretaberis.

X. Argumentum abs te Latine conscriptum exhibebis.

A prandio:

Hora 1. Gallicam linguam exercebis.

3. Arithmeticam disces. Reliquum tempus potissimum exercitio styli et arithmeticae tribues.

Die Solis necnon reliquis feriarum diebus priusquam fueris ingressus templum, evangelii brevem audies expositionem.

Proxenaova úloha ve výuce přitom rozhodně nebyla jednoduchá, a to nejen proto, že Julius Šlik nebyl nijak pilný, „*studium* [neměl] *příliš v lásce*“ a raději se věnoval jiným věcem, ale také proto, že byl prý „*ducha nezapného*“. Každodenní zápas jeho hofmistra o chlapcovu maximální možnou kultivaci, o níž on sám zřejmě většinou¹³⁷ příliš nestál, stejně jako Proxenaova občasná zoufalost se projevuje na řadě míst jeho deníku.¹³⁸ Snad byla vedle jiných příčin (málo času na vlastní studia) také důvodem toho, že se chtěl český vzdělanec nejpozději na přelomu let 1563–1564 své hofmistrovské funkce vzdát. Ostatně zřejmě s ním bylo původně domluveno, že bude na Julia Šlika dohlížet právě jen do závěru roku 1563 či maximálně počátku následujícího léta. I přesto však Proxena nakonec ve funkci zůstal ještě několik let.¹³⁹

Dopolední výuku stejně jako případné odpolední vyučování při pobytu v Paříži často limitoval Šlikův pobyt u královského dvora, který se nezřídka protáhl do pozdních odpoledních či večerních hodin. Na jednu stranu sice podle Proxena nebyl ideální ani pro chlapcovu systematickou výuku, ani pro jeho disciplínu (Šlik se například odmítal ode dvora vracet a občas proti vůli svého hofmistra strávil

¹³⁷ Pokud tomu bylo naopak, udivilo to Proxena natolik, že to zmínil v deníku. Tamtéž, s. 58.

¹³⁸ K 7. lednu 1564 si tak Proxena o chlapci nezapsal například jen to, že „*je ducha nezapného*“, ale také, že „*nemá do učení chuti. Rač mne Bůh milostivě zbaviti tohoto břemene; ten hoch nemá schopnosti pro nic*“. Srov. D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Poselství ducha*, s. 155; TÁŽ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii*, s. 74.

¹³⁹ Srov. alespoň D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 80 (zde též pozoruhodně zachycení vnímání vlastního stáří – v lednu 1564 měl již překročený 31. rok věku), 97.

i noc mimo jejich byt),¹⁴⁰ nicméně dával českému vzdělanci na druhou stranu dobrou příležitost pro vlastní studium.

Právě jemu věnoval Šimon Proxen nejen části volného dopoledne, ale v některých dnech také odpoledne. Sám či v doprovodu preceptora Brosche, případně i další osoby, navštěvoval různé juristické i jiné, například filologické, přednášky na univerzitě (o poručnictví, rozluce manželství apod.) a účastnil se zde opakovaně disputací.¹⁴¹ S některými byl spokojen, s jinými nikoli. Na vlastní studia však měl málo času. Soudil, že kombinace vychovatelské služby a vlastního vzdělávání není ideální.¹⁴² Na druhou stranu právě v průběhu Šlikovy kavalířské cesty svá právnícká studia dokončil (viz dále).

Proxenovo sebevzdělávání stejně jako i dohlížení na edukaci Julia Šlika, které se hofmistr, případně preceptor Brosch či jiná osoba (například francouzštinu jej učili Nicolaus Maignan, dále jistý Boutinus a od dubna 1564 pak Franciscus Wolf ze Schönfeldu)¹⁴³ věnovali v některé dny i odpoledne, nezřídka komplikoval jeho nedobrá zdravotní stav. Český vzdělavec jej musel opakovaně konzultovat s místními lékaři, chirurgy i lékárníky. Těm také platil nemalé částky za provedené praktické zákroky (zejména za pouštění žilou).¹⁴⁴

Odpoledne a večer trávil mladý Šlik většinou společenským životem, a to i tehdy, kdy nebyl při královském dvoře. Stýkal se přitom především s dalšími šlechtici ze střední Evropy, nejen z Čech a Moravy, ale také z rakouských zemí i z dalších oblastí Římsko-německé říše: mj. s příslušníky hraběcích rodů z Ebersteinu, Rogendorfu, Waldecka apod. O některých Šlikových šlechtických přátelích neměl Proxen valné mínění.¹⁴⁵ Živému společenskému ruchu nevhodnému pro chlapcová studia¹⁴⁶ neunikl ani Proxen sám. Výjimečně se

140 To byla jedna z dalších oblastí Proxenových konfliktů s chlapcem, která hofmistrově nezřídka znemožňovala klidný spánek. K tomu srov. například obšírné Proxenovy poznámky k 9. lednu 1564. D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Poselství ducha*, s. 156n.; TÁŽ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii*, s. 74n.

141 Srov. D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 23, 49, 104n., 106, 110n. a passim

142 D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Poselství ducha*, s. 162: „*Nauč se z mého přesmutného případu nedávat se do služeb, kdo se chceš oddat studiu*“.

143 Viz alespoň D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 60, 101n., 111.

144 Srov. tamtéž, s. 25, 27nn., 30, 35, 43, 48, 58, 60nn., 70

145 Například hraběte z Waldecka, se kterým se Šlik stýkal v Paříži snad nejčastěji označoval Proxen za pijana, který Julia (a někdy také jeho preceptora Brosche) sváděl z cesty nejen alkoholem, ale i jiným způsobem: najímal si například nevěstky. Srov. například Proxenův zápis v deníku k 6. březnu 1564 – tamtéž, s. 99. Srov. i D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Poselství ducha*, s. 165.

146 Srov. například D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 53n., 78 a passim.

při některých hostinách opil i on, což se obvykle následující den neobešlo bez následků.¹⁴⁷

Proxenovy kontakty v zahraničí, v tomto případě v Paříži, se zčásti odvíjely od styků pěstovaných Juliem Šlikem (při některých společenských událostech svého svěřence raději doprovázel), zčásti je však navazoval sám. Mezi lidmi, s nimiž se stýkal, najdeme i významné osoby, a to nejen z univerzitních kruhů, ale také například z prostředí soudobé diplomacie. V opakovaném kontaktu v Paříži byl kromě jiných osob většinou nekatolického vyznání¹⁴⁸ například s kalvinistickým konvertitou a profesorem na Collège de France Petrem Ramem (Pierre de la Ramée; 1515–1572) či filipisticky orientovaným právníkem a diplomatem Hubertem Languetem (1518–1581).¹⁴⁹

K Proxenově každodennosti pobytu v Paříži, kde si český vzdělanec kupoval též různé knihy,¹⁵⁰ patřily také prohlídky zde se nalézajících památek stejně jako i účast na různých festivitech.¹⁵¹ Stejně tak měl Proxen možnost shlédnout i významné pamětihodnosti v okolí francouzské metropole, například opatství St. Denis s jeho bazilikou, které navštívil dokonce dvakrát a kde jej mj. zaujaly honosné náhrobky francouzských králů, například Karla VIII. (1483–1498), Ludvíka XII. (1498–1515) či Františka I. (1515–1547).¹⁵²

Pokud jde o Proxenovu každodennost ve funkci Šlikova hofmistra, byly její součástí též četné konflikty s jeho svěřencem. Vedle třecích ploch, které jsme zmínili již výše, byly příčiny takových rozporů i jiné povahy. Jednou z řady oblastí, kde se jejich názory střetaly, byla doména financí. Hotovost, kterou měl řádně spravovat a o všech výlohách vést účty, byla totiž deponována právě u hofmistra.

147 Srov. například D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Poselství ducha*, s. 160n., 170, 174; TÁŽ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 96n., 103, 106. Viz i tamtéž, s. 55, 83.

148 Patřil mezi ně lékař a profesor medicíny Antoin Mizauld (1510–1578), právník dr. Jean Tanard, pařížský, později frankfurtský hugenotský tiskař a knihkupec Andreas Wechel (†1581), kolínský knihtiskař Maternus Cholinus (1525–1588), německý astronom a matematik Valentin Nabod (1523–1593) či slezský humanista a majitel velké soudobé knihovny, jež se později stala jedním ze základů vratislavské městské knihovny, totiž Thomas Rhediger (1540–1576). Viz tamtéž, s. 47n., 48, 56, 81n., 88, 91 a passim.

149 Srov. alespoň D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 28n., 30n., 34n., 47, 66n., 84, 101n. Pozoruhodná je také analýza korespondenčních kontaktů Šimona Proxena, které udržoval ze zahraničí. Srov. k tomu například tamtéž, s. 24, 56, 57, 87, 89, 96.

150 Nešlo jen o knihy potřebné ke studiu práv (tamtéž, s. 58, 94), ale i další – např. 28. 9. 1563 si zde zakoupil latinskou biblii vydanou v Lyonu – tamtéž, s. 42. Viz i 89n.

151 Tamtéž, s. 56n., 98n., 102 passim. Proxen si také rád prohlížel Paříž z nějakého vyvýšeného místa. Srovnával ji (její polohu, zastavěnost apod.) přitom opakovaně s Prahou. Viz např. tamtéž, s. 46, 52.

152 Tamtéž, s. 45n.

Obr. 8: Petrus Ramus

Jemu musel Šlik o peníze říkat vždy, když je sám potřeboval (na pronajmutí kočáru, koupi šatů či dalších oděvních doplňků, zbraní, vína atd.).¹⁵³

Proxen však s účelností takových výdajů nebyl vždy ztotožněn. Podobně docházelo i ke sporům o to, koho zvat ke stolu a koho ne, respektive zda tak může Šlik učinit sám, tj. bez předběžné konzultace se svým hofmistrem, či nikoli.¹⁵⁴ Proxenovu nevoli vyvolávalo i Juliovo občasně násilnické chování, které pravidelně postihovalo jejich doprovod (chlapec bil svého českého famula), stejně jako méně často i další osoby v jejich okolí.¹⁵⁵ Jinou spornou oblastí, kde mohl hofmistr těžko ustoupit,

¹⁵³ Srov. alespoň tamtéž, s. 99n., 101, 102.

¹⁵⁴ Viz například tamtéž, 103. Někdy však Proxen souhlasil se Šlikem navrženou osobou – tamtéž s. 25.

¹⁵⁵ Srov. alespoň zápis k 3. lednu 1564 či 5. březnu téhož roku – D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 72, 99.

byla Šlikova snaha změnit podle vlastních představ skladbu jejich doprovodu či otcem určené místo pobytu.¹⁵⁶ Odlišné názory měli i v řadě dalších oblastí.¹⁵⁷

Kromě toho, že měl Proxen po celý průběh kavalírské cesty na starost dohled nad celkovou výchovou a vzděláváním svého svěřence, musel na místě řešit i řadu praktických záležitostí. Nešlo přitom pouze o vlastní nájem vhodného prostoru pro ubytování,¹⁵⁸ ale také o zajištění stravy (například v Paříži se se svým svěřencem i dalšími členy jejich doprovodu stravoval v místě ubytování), nákup dalších věcí spjatých s komfortem bydlení (jmenovitě zmiňuje například dříví v zimě)¹⁵⁹ stejně jako i dalších potřeb,¹⁶⁰ starost o praní prádla,¹⁶¹ přebírání peněz zasílaných prostřednictvím norimberských obchodníků Ambrosia Bosche a Hanse Formbergera do Paříže či jejich půjčování v místě apod.¹⁶²

Pozoruhodnou stránkou pobytu v zahraničí, již Proxenův deník umožňuje alespoň rámcově sledovat, je účast na místním náboženském životě. Zápisy pro některé dny například ukazují, do kterých kostelů Šimon Proxen se svým svěřencem či bez něho chodil o církevních svátcích (chrám sv. Jenověfy, sv. Ondřeje, sv. Martina, Saint-Étienne-du-Mont, Notre Dame ad.), pokud mu v tom nebránil špatný zdravotní stav, jaká kázání poslouchal apod. Zdá se, že podobně jako řada jiných protestantů musel svou vlastní konfesi v převážně katolickém prostředí nezřídka skrývat.¹⁶³

156 Šlik chtěl například v březnu 1564 odjet z Paříže do Orléans, a to i přesto, že dobře věděl, že jeho otec opakovaně nařídil, aby dále setrval v Paříži. Snažil se též zbavit svého preceptora (Z. Brosch), který měl být ze služby propuštěn, stejně jako německého famula Kwarka, který měl být dle Šlika dán do nějaké koleje na studia. Viz tamtéž s. 97, 100, 101.

157 Srov. například zápis k 18. 3. 1564, kdy Proxen odmítal umýt si hlavu, k čemuž jej vyzýval jeho svěřenec, který si ji předtím sám umyl. Tamtéž, s. 103. K hygieně srov. také tamtéž, s. 109 (zápis o holení a mytí hlavy).

158 Proxen bydlel se svým svěřencem, preceptorem a českým a německým famulem v Paříži na více místech. Na jednom z nich (předměstí St. Germain) platil roční taxu za 5 osob 350 „coronatos“, jež byla později zvýšena na 400. Srov. tamtéž, s. 88 (zde i další informace o ubytování, jak tom starém, tak novém, do něhož se v únoru 1564 přestěhovali), 100n.

159 D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 53, 75, 56, 57, 70, 78, 90.

160 Například k 4. únoru 1564 zmiňuje Proxen nákup kůží pro výrobu stěviců a rukavic pro Šlika. Tamtéž, s. 86. 13. března 1564 zaplatil zase 1 teston za plášť pro preceptora. Tamtéž, s. 102.

161 Tamtéž, s. 82n., 84.

162 K poslednímu srov. například údaje o půjčce od jistého Thomase Rudingera z prosince 1563 – tamtéž, s. 61. Viz i tamtéž, s. 78n.

163 D. MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis, Commentarii*, s. 30, 31, 36, 42, 59, 64, 67, 68nn., 72, 86, 88, 93, 94n., 97, 100 (zde Proxen kárá Šlika, aby nemluvil na veřejnosti o vlastním nekatolickém náboženství), 108n.

Obr. 9: Pařížský chrám Notre Dame

Pokud jde o náboženský život v Paříži, přináší Proxenův deník také informace o některých církevních festivitech, jež se odehrávaly za účasti francouzského krále (v tomto případě Karel IX., 1560–1574) a kterým mohl přihlížet i hofmistr Julia Šlika. Podrobněji se tak například k 27. prosinci 1563 (svátek apoštola Jana) rozepisuje o slavném procesí k opatství a chrámu sv. Jenovéfy (dnes stojí na místě tohoto chrámu *Pantéon*), jehož se vedle panovnicka zúčastnila také řada dalších významných osob.¹⁶⁴

Jak vypadala účast Šimona Proxena na místním náboženském životě mimo francouzskou metropoli, například v Orléans, kam se svým svěřencem i jeho dvěma služebníky před polovinou roku 1564 přemístil, bohužel nevíme. Ani o jiných aspektech jeho vychovatelského působení z té doby nemáme již podrobné zprávy. Dochovaná část jeho deníku končí ještě před odjezdem z Paříže. Proto mu budeme věnovat již jen stručnou pozornost.

V univerzitním městě Orléans dokončil Šimon Proxen své právnické vzdělání. Již roku 1564 dosáhl licenciátu práv, o dva roky později se pak stal

164 Tamtéž, s. 69n.

Obr. 10: Pohled na Orléans

doktorem obojího práva.¹⁶⁵ Právě zisk tohoto akademického titulu mu po ukončení vychovatelské služby, jehož okolnosti a časové zakotvení bohužel přesně neznáme, a návratu do českých zemí zřejmě oklikou přes Itálii velmi usnadnil další kariéru.

Ještě před svým jmenováním radou nad apelacemi¹⁶⁶ Ferdinandem I. v červenci 1567 se Proxen oženil s Marianou, dcerou po zemřelém Janu Kropáčovi z Krymlova, movitým pražským soukeníkoví, a jeho manželce Anně. I díky tomu byl také přijat za měšťana Starého Města pražského, kde se ve svatohavelské čtvrti zakoupil (dům č.p. 511). V 60. i 70. letech působil vedle své činnosti u apelačního soudu i jako diplomat. Obě definitivně ukončila jeho předčasná smrt 7. prosince 1575.

165 M. L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, *Studenti ze zemí českých na univerzitě v Orléansu*, s. 359

166 K apelačnímu soudu v této době srov. alespoň Karolina ADAMOVÁ, *Apelační soud v Českém království v letech 1548–1651*, in: *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha 1975, s. 101–112; Klára WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*, Pelhřimov 2010.

Proxen pohřbený již 8. prosince za účasti pražské utrakvistické univerzity v kapli Božího těla na Novém Městě pražském po sobě zanechal značný movitý i nemovitý majetek, a to nejen v Praze, ale také v rodných Českých Budějovicích či v Kutné Hoře. Část z něj, totiž částku pěti set kop míšeňských grošů, určil jako základ na zřízení stipendijní nadace pro chudé studenty. Jejím charakterem ani dalšími osudy se zde však již zabývat nemůžeme. Nebyl však jediným šlechtickým vychovatelem, který si byl vědom významu vzdělání a výhod, jež mu ve sledované době přinášelo. Podobné doklady vzdělanostního mecenátu máme například také pro již zmiňovaného Laurentia Cirklera, vychovatele řady šlechticů z českých zemí, Gregora Mättiga (1585–1650), preceptora u Berků z Dubé, Daniela Staudia (1566–1616), vychovatele Jana Skrbenského z Hříště, či Jiřího Vavrouše (?1531–1565), preceptora Hynka Brtnického z Valdštejna.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Srov. údaje a odkazy v biogramech těchto osob v příloze.

Exkurz 2: Matyáš Borbonius z Borbenheimu a jeho svěřenci na cestě za vzděláním

Matyáš Borbonius z Borbenheimu, vlastním jménem Burda, se narodil v chudé poddanské rodině v Kolinci u Klatov v roce 1566. Základy vzdělání získal v rodišti. V deseti letech byl pak jako nemajetný žák (*mendicus*) poslán na měšťskou školu v Sušici. Zde se však vzdělával pouze půl roku. Po nedlouhém pobytu doma začal od podzimu 1577 studovat v Klatovech (do 1581) a krátce i v Lounech. Odtud za dalším studiem zamířil do Prahy, kde navštěvoval nejprve staroměstskou školu u sv. Štěpána, později svatomichalskou na Novém Městě pražském (1582). Ani tam však nezůstal dlouho. Léta 1583–1584 strávil jako žák rakovnické měšťské školy, poté její obdoby v Kolíně (1584–1585) a Chrudimi (1585–1586). Svá partikulární studia, během nichž poznal řadu učitelů a navázal mnoho cenných kontaktů,¹⁶⁸ Borbonius ukončil nakonec na Moravě na proslulém *gymnasii illustre* ve Velkém Meziříčí založeném v roce 1576 Alenou Meziříčskou z Lomnice,¹⁶⁹ a to v roce 1590 jako absolvent primy.

Velké Meziříčí se stalo také místem prvního Borboniova zaměstnání. Od jara 1590 do podzimu následujícího roku zde totiž jako *collega docentium* vyučoval. Již tehdy navázal četné kontakty s domácí i zahraniční šlechtou, které mohl využít i později. Mezi jeho žáky na gymnáziu patřili vedle jiných příslušníci rodů Gilleisů, Hardeků, Kavků z Řičan, Lichtenštejnů, Puchheimů,

168 Z Borboniových učitelů lze z těch nejvýznamnějších zmínit například tehdy sušického bakaláře a později profesora i rektora pražské utrakvistické univerzity Jana Adama Bystřického z Bochova, dále Jana i Adama Rosacia, kteří jej vyučovali v Klatovech a Praze a jež se později také stali profesory karolinské akademie, a v neposlední řadě i meziříčského rektora Johanna Ursina z Durynska (1545–1616), který později zaujal místo představeného Johanisschule v Srbišti (Zerbst) a nakonec profesora zdejšího gymnasia illustre.

169 K velkomeziříčskému gymnáziu srov. z dosavadní literatury alespoň F. DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách*, hl. s. 414; Hermann BALL, *Das Schulwesen der böhmischen Brüder. Mit einer Einleitung über ihre Geschichte*, Berlin 1898, s. 93, 98; Augustin KRATOCHVÍL, *Luteránská škola ve Velk. Meziříčí*, ČMM 29, 1905, s. 197–201; Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, Philadelphia 1964, s. 51n.; Jiřina HOLINKOVÁ, *Městská škola na Moravě v předbělohorském období*, Praha 1967, s. 43, 79; Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna, přítele škol a akademii*, Stud Com et Hist 24, 1982, s. 38; Michal SVATOŠ, *Cesta za vzděláním doktora medicíny Matyáše Borbonia*, AUC–HUCP 35, 1995, fasc. 1–2, s. 29–40, s. 29–40, s. 32; Dalibor HODĚČEK a kol., *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*, Brno 2008, s. 131nn. (autorem této části, založené na původním výzkumu, je Martin Štindl); M. HOLÝ, *Zrození*, s. 131–136; TÝŽ, *Bildungsmäzenatentum und Schulgründungen des Adels für Protestanten in Böhmen und Mähren (1526–1620)*, in: Joachim Bahlcke – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Schulstiftungen und Studienfinanzierung. Bildungsmäzenatentum im Spannungsfeld von Konfession, Landespatriotismus und frühmodernen Nationsgedanken in den böhmischen, österreichischen und ungarischen Ländern, 1500–1800*, Wien – München, s. 99nn.

Obr. 11: Renesanční budova gymnasia illustre ve Velkém Meziříčí

Šlejniců, Valdštejnů, Vencelíků z Vrchoviště, Zahrádeckých ze Zahrádek, Zinzendorfů či Žerotínů.¹⁷⁰

V říjnu 1591 však Borbonius Velké Meziříčí opustil a stal se vychovatelem moravského šlechtice Jana z Vartemberka na Napajedlích (narozen kol. 1581). Jaké byly okolnosti jeho nástupu do vychovatelské služby u tohoto tehdy asi desetiletého sirotka, jehož otec Zdeněk z Vartemberka stejně jako matka Magdalena z Kunovic v 80. letech zemřeli, bohužel nevíme. Neobjasňují nám je ani Borboniovy cenné latinské deníky, jež obsahují podrobnější informace až pro období od února 1596, ani jeho autobiografie, která je v nich obsažena. Oboje vydal již na konci 19. století lobbvický archivář Max Dvořák, ve 20. letech následujícího století pak místy poněkud volně přeložil vojenský lékař a historik Gustav Gellner.¹⁷¹

Přestože se Borboniovy deníky stejně jako jejich pisatel dočkaly pozornosti nejen dvou uvedených historiků, ale také dalších odborníků 19. až počátku 21. století,¹⁷² nelze je považovat za pramen dosavadním bádáním zcela vyčerpaný.

170 Srov. G. GELLNER, *Životopis*, s. 10; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 135n.

171 Max DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky Matyáše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896; G. GELLNER, *Životopis*. Právě proto, že nejde vždy o zcela precizní překlad, odkazujeme v následujících poznámkách vždy jak na latinský originál, tak také na Gellnerův překlad.

172 František DVORSKÝ, *Matyáš Borbonius z Borbenheimu*, ČČM 65, 1891, s. 81–89; *RHB I*, s. 218nn.; M. SVATOŠ, *Cesta za vzděláním*, s. 29–40; TÝŽ, *Výstava „Rudolfínská lékárna Matyáše Borbonia na Koňském trhu“ očima archeologie*, *Dějiny a současnost* 1995, č. 4, s. 58–59; TÝŽ, *Borbonius z Borbenheimu Matyáš*, in: BSČZ 6, s. 53; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 126nn., 133nn. a passim.

Opak je pravdou. Mimořádně cenným zdrojem jsou i pro téma předkládané knihy. Jako jeden z nemnoha dochovaných pramenů umožňují totiž hlubší vhled do každodennosti šlechtického vychovatele ve sledované době.

Vraťme se však k samotné Borboniově službě. Její průběh i náplň byly do značné míry determinovány představami poručníků Jana z Vartemberka, kteří v tomto případě zcela převzali standardní úlohu rodičů, respektive především otce. Fridrich ze Žerotína a na Židlochovicích (†1598) i Bernard ze Žerotína a na Rožnově a Meziříčí totiž rozhodli, že chlapec má získat nejen soukromé vzdělání (o jeho obsahu viz dále), ale také absolvovat školní studia, a to tak, jak bylo ve sledované době zcela běžné, nejprve v Čechách či na Moravě, případně ve vedlejších zemích České koruny, a poté v zahraničí.

Za první místo chlapcova pobytu bylo na podzim 1591 zvoleno královské město Znojmo. Přestože to v dochovaných pramenech není *expressis verbis* řečeno, je pravděpodobné, že zde Vartemberk navštěvoval městskou partikulární školu. Vedle toho jej ve Znojmě stejně jako i na dalších místech soukromě vyučoval Matyáš Borbonius. Oba přitom bydleli v domě zdejšího lékaře, absolventa vídeňské univerzity a někdejšího vychovatele pánů z Lipé doktora Jana Pomaria.¹⁷³ Takové ubytování skýtalo pro Borbonia jednu podstatnou výhodu. Mohl se zde vzdělávat v oboru, jemuž se chtěl po skončení své vychovatelské služby věnovat, totiž medicíně, a to nejen teoreticky, ale také prakticky. Právě praktické znalosti a dovednosti byly přitom ve sledované době pro výkon lékařského povolání klíčové.¹⁷⁴

Ze Znojma pak odešel Borbonius se svým svěřencem na jaře 1593 do Jihlavy. I v tomto královském městě se Vartemberk vzdělával pravděpodobně na zdejší latinské partikulární škole. I v Jihlavě se ubytovali v soukromí, tentokrát v domě vdovy Lidlové z Lidlova. Stravovali se přitom ve šlechtickém konviktu Jana Hynka z Velenova (†1623),¹⁷⁵ jihlavského městského syndika, vydavatele Fabriciovy mapy Moravy (v edici z roku 1595) a za stavovského povstání direktora zemské vlády.¹⁷⁶

Vartemberk zde měl za spolustolovníky – Borbonius je označuje za „*commensales nostri*“ – další urozené chlapce, a to nejen z českých zemí. Najdeme mezi nimi jak Zdeňka Brtnického z Valdštejna, již zmiňovaného autora objemného

173 K Pomariovi srov. alespoň G. GELLNER, *Životopis*, s. 9n.; *RHB IV*, s. 226. Viz též jeho biogram v příloze.

174 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 3, 101; G. GELLNER, *Životopis*, s. 9n.

175 Informace o něm přináší Josef JIREČEK, *Rukověť k dějinám literatury české I*, Praha 1875, s. 283; *RHB II*, s. 378n., Mat. VÁCLAVEK, *Jihlava*, in: OSN 13, s. 354.

176 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 3, 101n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 10.

a v řadě ohledů i pro téma této knihy pozoruhodného latinského deníku,¹⁷⁷ tak také Jindřicha Zahrádeckého ze Zahrádek, Jiřího Zikmunda Praxického ze Zástřizl (1582–1614) či Pavla Volkarda i Veikharda svobodné pány z Auersperka. Podobně jako Borbonius se zde stravoval také jejich vychovatel Adam Ropal z Ryfmběrka.¹⁷⁸

Také v Jihlavě se Borbonius vedle dohlížení na výchovu a vzdělávání svého svěřence mohl věnovat lékařství, tentokrát jako žák zdejšího lékaře Jana Rukarda. Měl zřejmě dostatek času také pro vlastní literární činnost, s níž započal již ve Velkém Meziříčí (z té doby je známo několik jeho příležitostných tisků) a pokračoval i ve Znojmě. Jejím výsledkem bylo dílo nazvané *Caesares monarchiae Romanae* vydané však až v roce 1595.¹⁷⁹ Protože se jeho analýze věnovali již Antonín Truhlář a Gustav Gellner, nebudeme se jím zde zabývat. Přestože byly o jeho kvalitách vysloveny různé soudy, přineslo Borboniovi ve své době uznání, a to nejen ze strany několika soudobých humanistů (Jan Kryštof z Hornštejna, Jan Campanus, Pavel z Jizbice), ale především samotného císaře Rudolfa II. Ten jeho autora odměnil jak titulem *poeta Caesareus*, tak také erbem a přídomkem (z Borbenheimu; listina vydána 27. března 1596).¹⁸⁰

Po odchodu z Jihlavy na jaře 1594 a pětiměsíčním pobytu na Napajedlích zamířil Borbonius se svým svěřencem do slezského Břehu na proslulé pětitřídní gymnázium založené na konci 60. let 16. století knížetem Jiřím II. Břežským (vládl 1547–1586), který pro ně nechal v renesančním stylu postavit i novou dodnes stojící školní budovu. V čele školy, pro kterou bohužel není dochována matrika, stál tehdy absolvent vitemberské a lipské univerzity Melchior Tilesius (1554–1603).¹⁸¹

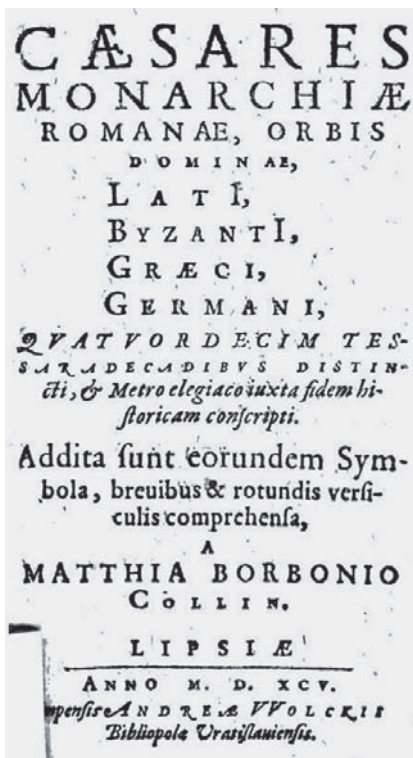
177 Zdeněk BRTNICKÝ Z VALDŠTEJNA, *Ephemeris seu Diarium, id est annotatio rerum, actionum et studiorum unius cuiusque diei inde ab anno exuberantis gratiae 1597 domini Zdenconis Brtnicensis, baronis a Waldstein /1597–1603/*, nepaginovaný a nefoliováný opis z apoštolské knihovny ve Vatikánu, Bibliotheca Reginae n. 666, je uložen v NA Praha, Sběrka rukopisů B, sign. B21.

178 Z. BRTNICKÝ Z VALDŠTEJNA, *Ephemeris*, fol. 7r; M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 3, 101n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 10. K Ropalovi viz alespoň RHB IV, s. 346n. Dále srov. jeho biogram v příloze.

179 Mathias BORBONIUS, *Caesares monarchiae Romanae, orbis dominae, lati, byzanti, graeci, germani, quatuordecim tessaradecadibus distincti, et metro elegiaco iuxta fidem historicam conscripti. Addita sunt eorundem symbola, brevibus et rotundis versiculis comprehensa*, Lipsiae Impensis Andreae Wolckii bibliopolae Vratislaviensis imprimebat Michael Lantzenberger 1595 (NK ČR Praha, sign. 52 F 33). Tisk je kompletně přístupný na <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10179344-3>.

180 G. GELLNER, *Životopis*, s. 11nn.; Antonín TRUHLÁŘ, *Rukověť k písennictví humanistickému I*, Praha 1908, s. 139nn.; RHB I, s. 219n.

181 K dějinám březského gymnázia srov. alespoň J. Ch. KUNDMANN, *Academiae*, s. 457–468; Johann Gotfried WEINSCHENK, *Historische Nachricht von der Stiftung und den Schicksalen des königlichen Gymnasii Illustris zu Brieg ...*, Brieg 1764 (BU Wrocław, sign. 442.128); Carl Friedrich SCHÖNWÄLDER – Johannes

Obr. 12: Titulní list spisu *Caesares monarchiae Romanae* Matyáše Borbonia

Zůstali zde přibližně jeden rok. Vedle studia na jedné z nejlepších slezských vyšších latinských škol absolvoval Vartemberk také soukromou výuku svého vychovatele. Nebyl však sám. Mezi Borboniovy žáky se totiž v Břehu, kde v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století studovala řada šlechticů z českých zemí,¹⁸² zařadili také členové již v souvislosti s Jihlavou zmíněné skupiny moravských a rakouských šlechticů, a to i přesto, že i oni zde měli zároveň

Julius GUTTMANN, *Geschichte des königlichen Gymnasiums zu Brieg*, Breslau 1869; Helena WIĘCZEK, *Z dziejów gimnazjum Piastowskiego w Brzegu*, *Kwartalnik opolski* 3, 1957, s. 28–43; Ewa PIETRZAK, *Das Brieger Gymnasium und seine Rektoren in den Jahren 1604–1633*, *Acta Universitatis Wratislaviensis* 88, 1989, s. 29–46; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 224nn. K Tilesiovi viz také ZEDLER 43, Sp. 1421.

¹⁸² M. HOLÝ, *Zrození*, s. 226nn.; TÝŽ, *Partikulární školství v Dolním Slezsku a nobilita z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích 17. století*, *SISb* 108, 2010, č. 3–4, s. 174nn.

Obr. 13: Renesanční budova břežského gymnázia

vlastního vychovatele, kterým byl stále Adam Ropal z Ryfemberka. Ten se však na Borboniově výuce také podílel. Všichni bydleli a stravovali se v konviktu, který si ve svém domě U černého orla zřídil císařský celní úředník Josia Rottermelius. Proč nevyužili ubytovacích i stravovacích kapacit samotného gymnázia, nevíme.¹⁸³

Nejpozději po odchodu z Břehu, kde Jan z Vartembergka uzavřel svá partiikulární studia, začali jeho poručníci uvažovat o chlapcově kavalírské cestě. I na ní jej měl doprovázet již osvědčený Matyáš Borbonius. Ten ji chtěl sám využít pro rozšíření a hlavně formální zakončení svého dosavadního lékařského vzdělání.

Pokud jde o cestu samotnou, tu bylo zapotřebí pečlivě dopředu připravit. I proto na ni neodjeli rovnou ze Slezska, ale teprve z Napajedel, kde strávili valnou část zimy 1595/1596. Ještě zde bylo rozhodnuto nejen o cílech cesty (nejprve měl být realizován pobyt v Basileji, později návštěva Itálie, jež se však nakonec neuskutečnila), ale i o tom, že ji v doprovodu Jana z Vartembergka absolvuje také další šlechtic, Jiří Zikmund (1582–1614), syn moravského rytíře Jindřicha Praksického ze Zástřizla a na Buchlově (†1582) a jeho manželky Kateřiny Rájecké

¹⁸³ K zázemí břežského gymnázia srov. údaje v pracích uvedených v pozn. 181.

Obr. 14: Portrét mladého Jiřího Zikmunda Praktického ze Zástřizl

z Mírova. K Vartemberkovým spolužákům patřil již předtím v Jihlavě a v Břehu (viz výše) a byl jeho vrstevníkem.¹⁸⁴

Na cestu samotnou, pro kterou jsou v Borboniově deníku dochovány již podrobné údaje umožňující sledovat řadu dílčích aspektů tématu předkládané knihy,¹⁸⁵ vyrazili 17. února 1596. Přes Brno, kde navštívili nejvyššího hejtmana Markrabství moravského a zároveň Vartemberkova poručníka Fridricha ze Žerotína

¹⁸⁴ August SEDLÁČEK, *ze Zástřizl*, in: OSN 27, s. 465; G. GELLNER, *Životopis*, s. 15. Viz též rodokmen staromoravského rodu ze Zástřizl, který sestavil Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, za s. 248.

¹⁸⁵ Z dosavadních autorů se této cestě vedle Maxe Dvořáka a Gustava Gellnera (srov. pozn. 171) stručně věnoval v již citované cenné studii pouze Michal Svatoš – TÝŽ, *Cesta za vzděláním*, s. 33–35. Rozsáhlejší analýzy, zejména pak ve vztahu k dějinám výchovy a vzdělávání české šlechty, a to jak ve školském, tak i mimoškolském prostředí, se Borboniovy zápisky o tzv. Iter Helveticum, jak cestu sám nazval, dosud nedočkaly. I proto jsme se je v této knize pokusili ve větší míře využít.

a zařídili prostřednictvím brněnského lékaře Šimona Grynaea převod částky dvou set tolarů do Basileje, a Boskovice, kde se k nim připojil Jiří Zikmund ze Zástřizl, směřovali dále do Prahy. Zdrželi se tu několik dní. Kromě toho, že Borbonius předal v české metropoli své *Caesares* samotnému císaři a dalším osobám, musel zde zařídit také další věci. S bývalým žerotínským vychovatelem, lékařem Václavem Lavínem z Ottenfeldu¹⁸⁶ se například domluvil na zprostředkování korespondence mezi českými zeměmi a Basilejí.¹⁸⁷ V Praze se k cestovní družině připojil také další šlechtic, Albrecht, syn bohatého moravského rytíře Jana Bukůvky z Bukůvky na Třemešku a Ivanovicích (†1620) a jeho manželky Ester Syrakovské z Pěrkova.¹⁸⁸

Podobně jako v místech dlouhodobého pobytu se Borbonius i na cestě, která z Prahy pokračovala přes Beroun, Rokycany a Přimdu do Amberku (viz Mapa č. 1), kde se zdrželi osm dní kvůli účasti na oslavách narozenin falckého kurfiřta Fridricha IV. (vládl 1583–1610),¹⁸⁹ věnoval výuce svých žáků. Spočívala především v historii a věrouce.¹⁹⁰ V tomto ohledu se zřejmě výrazně projevila Borboniova náboženská orientace a snaha vštípit ji svým žákům. Přestože snad dříve tendoval k luterství, nyní jej odmítal stejně jako i katolicismus. Blízko měl naopak ke kalvinismu, respektive k Jednotě bratrské. Zda byl však již v této době jejím členem podobně jako jeho žáci, není zcela jasné. Nelze to však vyloučit.

Další cesta vedla do Altdorfu. Zde si mohl Borbonius se svými svěřenci nejen prohlédnout novostavbu školní budovy altdorfské akademie hojně navštěvované i studenty z českých zemí, ale také se seznámit se známým profesorem práv Konradem Rittershausenem, jenž s obyvateli českých zemí udržoval dlouhodobě styky.¹⁹¹

Dále pak doprovázeni Hynkem z Náchoda a jeho preceptorem Pavlem Arcinim (Polonellem), kteří jeli za studii do Heidelberku, směřovali do říšského

186 K němu srov. jeho biogram v příloze.

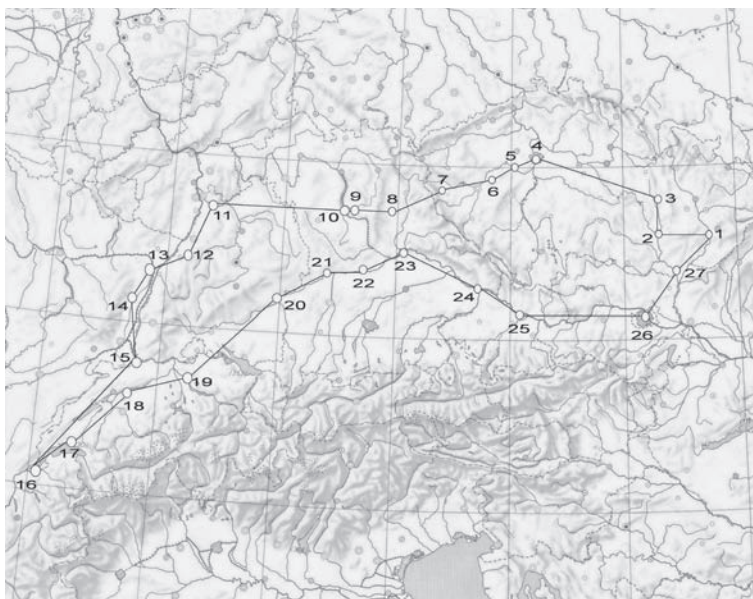
187 Vedle toho jednal Borbonius v Praze také o své nobilitaci a propuštění z poddanství, o něž usiloval. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 25n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 21.

188 Srov. alespoň Vladimír BŘEZINA, *Bukůvkové z Bukůvky*, Genealogické a heraldické informace 6 (21), 2001 [vyd. 2002], s. 18, 20nn. a TÝŽ, *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století*, České Budějovice 2008, s. 62nn.

189 Narodil se 5. 3. 1574 právě v Amberku. Srov. k němu alespoň Moriz RITTER, *Friedrich IV.*, in: Allgemeine Deutsche Biographie (dále ADB) 7, Leipzig 1877, s. 612–621; Peter FUCHS, *Friedrich IV. der Aufrichtige*, in: Neue Deutsche Biographie (dále NDB) 5, Berlin 1961, s. 532–535.

190 Srov. k tomu podrobné údaje in: M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 23–36; G. GELLNER, *Životopis*, s. 16nn.

191 Srov. alespoň H. KUNSTMANN, *Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen* a M. HOLÝ, *Zrození*, s. 107, 257n., 374; TÝŽ, *Mezi Prahou a Altdorfem*, zvl. s. 337n.; TÝŽ, *Der böhmische Adel und die Akademie in Altdorf*, in: Hanns Christof Brennecke – Dirk Niefanger – Werner Wilhelm Schnabel (Hg.), *Akademie und Universität Altdorf. Begründung und Fortleben der Hochschultradition in der Region Nürnberg*, v tisku.

Mapa 1: Schematické znázornění průběhu cesty Matyáše Borbonia a jeho svěřenců do Švýcarska (1596–1597)

1. Napajedla, 2. Brno, 3. Boskovice, 4. Praha, 5. Beroun, 6. Rokycany, 7. Přimda, 8. Amberg, 9. Altdorf, 10. Norimberk, 11. Heidelberk, 12. Baden, 13. Štrasburk, 14. Kolmar, 15. Basilej, 16. Ženeva, 17. Lausanne, 18. Solothurn, 19. Curych, 20. Ulm, 21. Donauwörth, 22. Ingolstadt, 23. Řezno, 24. Pasov, 25. Linec, 26. Vídeň, 27. Břeclav

města Norimberka. Důkladně si zde prohlédli městskou zbrojnicí, knihovnu, hrad či radnici. Borbonius, který se v Norimberku seznámil se známým lékařem a botanikem Joachimem II. Camerariem (1534–1598) i jeho synem Joachimem III. (1566–1642), taktéž doktorem medicíny,¹⁹² si tu zajistil dalšího prostředníka pro dodávání korespondence.¹⁹³

¹⁹² K Joachimu II. Camerariovi a jeho stykům s českými zeměmi srov. alespoň Wolfgang KLOSE et al. (Hg.), *Wittenberger Gelehrtenstammbuch. Das Stammbuch von Abraham und David Ulrich, benutzt von 1549–1577 sowie 1580–1623*, Halle 1999, s. 342 (zde jsou i odkazy na starší literaturu); G. GELLNER, *Životopis*, s. 25n.; H. KUNSTMANN, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, passim; L. URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *František Hrubý. Etudiants tchčques*, passim; A. KOSTLÁN, *Bohemikální alba amicorum*, s. 117n.; M. HOLÝ, *Šlechtičti vzdělanci*, s. 31.

¹⁹³ Byl jím zřejmě děkan kostela u sv. Jiljí Konstantin Fabricius. M. DVORÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 33; G. GELLNER, *Životopis*, s. 25.

Cestu z Norimberka do Heidelberka, sídelního města falckých kurfiřtů stejně jako sídla proslulé univerzity založené již 1386, nekomplikoval pouze nedobrá stav cest, ale také Borboniova nemoc vyznačující se horečnatými stavy, jež jej hojně sužovaly i v pozdější době. K tomu se ještě přidalo nevhodné chování jednoho z jeho svěřenců, totiž Albrechta Bukůvky z Bukůvky, které jim znepřátelilo místní obyvatele.¹⁹⁴

V Heidelberku, kde strávili více než čtyři dny, se Borbonius i jeho žáci seznámili s řadou zdejších učenců, mj. s profesorem teologie Danielem Tussaintem (Tossanem) z Montbéliard (1541–1602),¹⁹⁵ jehož výklad Zjevení sv. Jana na univerzitě si všichni společně vyslechli, dále známým profesorem teologie Davidem Pareem (1548–1622)¹⁹⁶ či profesorem medicíny Ludwigem Graffem (Graviem, 1547–1615),¹⁹⁷ jímž se Borbonius nechal v Heidelberku léčit (měl další záchvaty zimnice). Část z nich se kromě dalších osob zúčastnila i hostiny, kterou pro ně nechal Jan z Vartemberka připravit.¹⁹⁸

Z Heidelberku pokračovali přes Baden, kde mohl Borbonius konzultovat svou nemoc – označovanou podle soudobé lékařské terminologie za *tertiana* – s Felixem Platterem, proslulým basilejským profesorem medicíny, který tam tehdy zrovna pobýval a jenž Borbonia léčil i později v Basileji, dále do říšského města Štrasburku. Zde shlédli nejen místní památky, zejména štrasburský Münster s proslulými astronomickými hodinami, ale měli též možnost seznámit se s řadou místních učenců, zejména spjatých se zdejší městskou akademií.¹⁹⁹

194 Bukůvka totiž ve vesnici Neckarbischofsheim místním bezdůvodně zastřelil slepici. Srov. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 37; G. GELLNER, *Životopis*, s. 27.

195 Viz alespoň Albert MÜLLER, *Daniel Tossanus' Leben und Wirken*, Flensburg 1882; Friedrich W. CUNO, *Daniel Tossanus der Ältere, Professor der Theologie und Pastor (1541–1602)* I–II, Amsterdam 1898.

196 Srov. i s dalšími odkazy Karl Friedrich ULRICH, *Pareus, David*, in: BBKL 6, 1993, Sp. 1532–1536.

197 Ke Graviovi srov. alespoň M. ADAM, *Vitae Germanorum medicorum*, s. 279, 431n.

198 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 38; G. GELLNER, *Životopis*, s. 27n.

199 Borbonius uvádí jmenovitě štrasburské profesory práv Johanna Lobetia či Denise Godefroy (1549–1622) stejně jako ze Slezska pocházejícího profesora medicíny Melchiora Sebizia (1539–1625). M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 39; G. GELLNER, *Životopis*, s. 28. K akademii ve Štrasburku a jejím stykům s českými zeměmi srov. alespoň Antonín TRUHLÁŘ, *Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách*, České museum filologické 4, 1898, s. 446–466; Martin HOLÝ, *Johannes Sturm, das Straßburger Gymnasium (Akademie) und die Böhmisches Länder in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, in: Matthieu Arnold (Hg.), *Johannes Sturm (1507–1589). Rhetor, Pädagoge und Diplomat, Tübingen 2009*, s. 303–319; TÝŽ, *Zrození*, s. 259–288. K samotné štrasburské škole viz alespoň Gerhard MEYER, *Zu den Anfängen der Strassburger Universität. Neue Forschungsergebnisse zur Herkunft der Studentenschaft und zur verlorenen Matrikel*, Hildesheim – Zürich – New York 1989; Anton SCHINDLING, *Humanistische Hochschule und freie Reichsstadt. Gymnasium und Akademie in Straßburg 1538–1631*, Wiesbaden 1977.

Obr. 15: Astronomické hodiny ve štrasburském Münsteru

Ze Štrasburku, kde strávili dva dny, směřovali již přes Schlettstadt a Kolmar přímo do Basileje, kam přijeli 8. dubna 1596. Ubytovali se nejprve v hostinci u Čápa. Zde však zůstali jen dva dny, respektive dvě noci. Poté byli totiž na základě žádosti moravského zemského hejtmana Fridricha ze Žerotína stejně jako i dopisu Amada Polana z Polansdorfu přijati na ubytování a stravu do domu basilejského profesora Starého Zákona a představeného zdejší církevní obce Johanna Jakoba Grynaca (1540–1617).²⁰⁰

Konvikt, který vedla Grynacova manželka Lavinia de Canonicis (†1610), patřil ve své době k velmi vyhledávaným, a to nejen ze strany české a moravské šlechty.²⁰¹ Pokud jde o Borbonia a jeho žáky, je pozoruhodné, že jeden z nich, totiž Albrecht Bukůvka z Bukůvky, jej hned druhý den opustil a ubytoval se jin-

²⁰⁰ K němu viz alespoň [nezn. aut.], *Grynäus Johann Jakob*, in: NDB 7, s. 241; Friedrich Wilhelm BAUTZ, *Grynäus, Johann Jakob*, in: BBKL 2, Sp. 376. Doporučující dopis Polanův z 11. března 1596 je vydán in: L. URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 229. Zde je též obsaženo doporučení Václava st. ze Zástřizl Grynacovi z 26. 2. 1596. Tamtéž, s. 313n.

²⁰¹ K tomuto konviktu a jeho obyvatelům (patřil k nim například Adam Budovec z Budova) srov. vedle údajů Borboniova deníků alespoň M. HOLÝ, *Zrození*, s. 374.

de – v konviktu profesora hebrejštiny Johanna Buxtorfa (1564–1629),²⁰² kam od 13. dubna 1596 chodil na stravu také Jiří Zikmund ze Zástřizl.²⁰³

Kolik přesně stálo ubytování a stravování v obou konviktech, nevíme. Pokud jde o Bukůvkovo zaopatření, zaplatil Borbonius ještě v dubnu profesoru Buxtorfovi zálohu 100 tolarů, Grynaeově manželce pak za ubytování svých ostatních žáků a stravu pro sebe a Vartembergu zase 400 tolarů.²⁰⁴ Na jak dlouho měly ale obě částky stačit, není jasné. V případě konviktu Grynaeova je též možné, že obnos měl kryt výlohy i za další dva konviktoriany z českých zemí, totiž Vratislava ze Žerotína a jeho vychovatele Jiřího Fábuše z Valašského Meziříčí.²⁰⁵

Hned na začátku basilejského pobytu zařídil Borbonius kromě ubytování také další věci. Vedle zápisu do univerzitní matriky a zaplacení povinných tax²⁰⁶ bylo důležité především zajištění korespondence s domovinou. Borboniovými prostředníky se v Basileji stali dva zdejší obchodníci František Castilione a Otmar Müller. Měli jejich poštu odesílat dále do Norimberka a odtud ji zase přijímat. O listech adresovaných do českých zemí či jinam, stejně jako i v Basileji přijímaných, si Borbonius vedl ve svém deníku podrobné záznamy. Jeho korespondenční síť z té doby, pro níž nejsou určující jen kontakty s rodiči či poručíky jeho svěřenců, případně se správci jejich majetku, ale i dalšími osobami, je tak možné poměrně dobře rekonstruovat.²⁰⁷

202 SIEGFRIED, *Johannes Buxtorf*, in: ADB 3, s. 668–673; Friedrich Wilhelm BAUTZ, *Buxtorf der Ältere, Johann (I.)*, in: BBKL 1, Sp. 834–835.

203 Ve studentské menze (není jasné, zda tím míní stravu v Grynaeově domě, která patřila k zaopatření jeho konviktorianů), kterou předtím vyzkoušel, by se prý nenajedl. Uvádí to G. GELLNER, *Životopis*, s. 30. Ovšem zápis v latinském deníku je v tomto ohledu méně sdílný. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 41. Podle Gellnera není však Dvořákova edice úplná.

204 Podle Gellnera není však vyloučené, že část té sumy se vztahovala i k zaopatření Vratislava ze Žerotína, který v Grynaeově konviktu také bydlel.

205 S touto úvahou přišel G. GELLNER, *Životopis*, s. 30. K Fábušovi srov. alespoň RHB II, s. 127n. a dále jeho biogram v příloze této práce.

206 Učinili tak 20. dubna 1596 (resp. 10. dubna podle juliánského kalendáře, k jehož užívání Borbonius na cestě z Altdorfu dále do Norimberka přešel a jež Max Dvořák respektoval; Gellner je naopak převedl na gregoriánský kalendář; i námi uváděná data jej respektují – srov. M. DVOŘÁK /ed./, *Dva deníky*, s. 33). G. GELLNER, *Životopis*, s. 30 a Hans Georg WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel II*, Basel 1956, s. 436. Jako služebník Jiřího Zikmunda ze Zástřizl se zde zapsal ještě jistý Jiří Leffnar, o němž jinak žádné zprávy nemáme. Borbonius sám pak 2. 5. 1596 zanesl své jméno ještě do alba lékařské fakulty. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 44; G. GELLNER, *Životopis*, s. 32.

207 Mezi jeho korespondenty (viz alespoň G. GELLNER, *Životopis*, s. 30, 34n., 37n., 43, 52, 54) tak vedle Fridricha ze Žerotína, Václava st. Morkovského ze Zástřizl, Heřmana Stanovského z Čechtic či Viléma z Lovče najdeme také Konrada Rittershausena, Hieronyma Arconata, Václava Budovce z Budova, Jana Theodora z Ottersdorfu, Šimona Skálu z Kolínce, Daniela Adama z Veleslavína, Šimona Grynaea, Jana

Pokud jde o denní program Matyáše Borbonia a jeho svěřenců v Basileji, lze jej na základě jeho deníků poznat jen nedostatečně. Jen pro některé dny máme totiž k dispozici podrobnější údaje, které navíc Borbonius jen zřídka přiřazuje k určité denní době. V tomto ohledu má tedy jeho deník mnohem menší vypočítací hodnotu než jeho obdoba z pera Šimona Proxena, jež se stala základem analýzy v *Exkurzu 1*.

Co se týče Borboniovy výuky, víme, že chlapce vyučoval rétoriku (podle *Institutiones oratoriae* Audomara Talaea; obr. 16)²⁰⁸ a logiku, četl s nimi Starý a hlavně Nový Zákon (oboje v latině),²⁰⁹ zadával jim různá slohová cvičení, učil je koncipovat korespondenci, pořádal pro ně disputace v soukromí apod. Své žáky Borbonius také doprovázel na univerzitní přednášky. Poslouchali přitom především lekce na artistické fakultě. Na akademické půdě měli také ukázat své znalosti. Nejlépe si přitom vedl Albrecht Bukůvka. Za vynikající latinský přednes epištoly sv. Pavla ke Galatům v teologické posluchárně basilejské univerzity dne 23. ledna 1597 ve tři hodiny odpoledne dostal od rektora Grynaea v přítomnosti celého auditoria jako odměnu za svůj výkon *Liber precatationum in psalmos*²¹⁰ Pietra Martira Vermigliho.²¹¹ 6. února 1597 byl podobně rektorem odměněn i Jiří Zikmund ze Zástřízl za recitaci Ciceronovy řeči „pro Ligario“, kterou přednesl ve velké aule.²¹²

Součástí výchovy a vzdělávání chlapců v Basileji stejně jako i jejich rozptýlení byla též hudba. Nejenže ji Borbonius s chlapci opakovaně docházel poslouchat, a to jak k blíže neurčenému varhaníkovi, tak i do domu profesora Zwingera, ale jeho svěřenci se také sami učili od března 1597 hrát. *Musica instrumentalis* – nástroj

Wirbia, Václava Lavína, Georga Jenische či Matěje Plorantia. Základní údaje o nich přináší v rejstříku své knihy G. Gellner. Na další zdroje zde není možné odkazovat. U osob, které byly šlechtickými vychovateli (poslední tři uvedení), srov. i jejich biogramy v příloze.

208 Audomarus TALAEUS, *Institutiones Oratoriae*, Lutetiae 1544. Talaeus (Talon) vydal však i další rétorické spisy, mj. i v Basileji (srov. alespoň Audomarus TALAEUS, *Rhetoricae libri duo P. Rami praelectionibus illustrati*, Basileae 1569 (UB Basel, sign. ke III 24, č. 4). Pro jejich oblibu byly znovu vydány ještě v 17. a 18. století.

209 Pozoruhodná je Borboniova poznámka k 18. 6. 1596, že s Vartemberkem dokončil již po sedmé, co je jeho preceptorem, četbu Nového zákona. Tamtéž, s. 36.

210 Takto je spis nazván v Borboniově deníku (viz další poznámka). Zřejmě šlo o některé z vydání díla *Preces Sacrae ex Psalmis Davidis desumptae per d. Pethrum Martyrem Vermilium Florentine Sacrarum literarum in schola Tigurina professorem ...* (Zürich 1564, 1566, 1578).

211 Také o pár dní dříve (10. 1.) měl Bukůvka úspěch s přednesem Ciceronovy řeči „post reditum ad Quirites“ v medické posluchárně. K oběma úspěchům srov. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 63n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 47.

212 Dostal prý od Grynaea 1 švýcarský groš („*Helveticum grossum*“). M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 66; G. GELLNER, *Životopis*, s. 49.

Obr. 16: Titulní list jednoho z hojně užívaných rétorických děl Audomara Talaea

bohužel není jmenován – přitom Jana z Vartemberka a Jiřího Zikmunda ze Zástřizl učil blíže nejmenovaný basilejský varhaník, snad stejný, k němuž chodili poslouchat hudbu, Albrechta Bukůvku pak také blíže neidentifikovaný basilejský loutnič.²¹³

Spíše výjimečně poskytuje deník Matyáše Borbonia informace také o dalších předmětech soukromé výuky, pro niž mohl šlechtický vychovatel najmout i další specializované učitele. Borbonius tak učinil v únoru 1597, když do Grynacova konviku přivedl jinak blíže neznámého Piktora, který měl chlapce vyučovat válečnictví (*in bellicis*). Kupodivu jeho žákem se stal pouze Jiří Zikmund ze Zástřizl. Proč se mezi ně nezařadili i ostatní Borboniovi svěřenci, není jasné.²¹⁴

213 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 46, 70; G. GELLNER, *Životopis*, s. 34, 52.

214 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 65; G. GELLNER, *Životopis*, s. 49.

Dlouhodobé setrvání v Basileji poskytovalo Matyášovi Borboniovi také dostatek příležitostí pro vlastní studium. To se přednostně zaměřovalo na medicínu.²¹⁵ Český vzdělanec navštěvoval různé lékařské přednášky, účastnil se disputací i praktických cvičení, jak v univerzitní lékárně, tak také v akademickém anatomickém divadle, kde byl přítomen různým pitvám, a to nejen zvířat, ale výjimečně i lidského těla, stejně jako i některých botanických exkurzí do okolí Basileje. Někdy na ně bral i své svěřence.²¹⁶

Vlastní studia medicíny, během nichž připravil několik lékařských tezí, jež později vyšly také tiskem,²¹⁷ formálně zakončil v únoru 1597 složením vícero zkoušek – nejprve podle obvyklého úzu soukromého examen z celé medicíny u děkana lékařské fakulty Thomase Coccia (1556–1610), který jej k dalšímu přezkoušení poslal ještě k doktoru Felixovi Platterovi, a nakonec doktorské zkoušky před komisí – a obhajobou disertace. Ta byla vzápětí také publikována.²¹⁸ Slavnostně promován na doktora medicíny byl pak již zmiňovaným Felixem Platterem dne 6. března 1597. Po promoci následovala hostina s profesory, podobně jako předtím po obhajobě disertace.²¹⁹

Borboniova radost z nabytého titulu, kterou formou oznámení o promoci sdělil také řadě osob z českých zemí, byla posílena ještě zprávou o jeho nobilitaci stejně jako o něco později (v dubnu 1597) o svém propuštění z poddanství, jež mu zřejmě vyjednal Václav Budovec z Budova. Ani po získání doktorátu se Borbonius nepřestal zajímat o dění na univerzitě. Nadále navštěvoval přednášky, účastnil se disputací a také různých promocií. Cvičil se i v praktické medicíně.²²⁰

215 Zřejmě spíše výjimečně navštěvoval Borbonius i některé teologické přednášky či disputace. G. GELLNER, *Životopis*, s. 35, 46n., 52. Do svého deníku si však poznamenával i konání nelékařských lekcí dosti podrobně (například i právnických). Zda se jich ale účastnil, není ze zápisů jasné.

216 G. GELLNER, *Životopis*, s. 33, 38, 43, 52.

217 *De febre tertiana exquisita intermittente theses ad quas ... praeside Ioan. Nicolao Stupano ... pro exercitio menstruo respondere conabitur Matthias Borbonius a Borbenheim Collinen. Boh. Ult. Iunii, Basileae 1596* (UB Basel, sign. Diss 14, č. 82); *De hydrope theses ad quas ... praesidio vero Ioan-Nicolai Stupani Respondere conabitur Matthias Borbonius a Borbenheim Augusti 1, Basileae 1596* (UB Basel, sign. Diss 14, č. 84). První teze jsou věnovány doktoru Šimonu Grynaeovi, druhé někdejšímu učiteli, doktoru Janu Rukardovi.

218 *De medicorum, ut vocant, opprobrio podagra theses ad quas ... pro supremo in Medicina axiomate obtinendo ... publice respondebit Matthias Borbonius a Borbenheim Collinensis, Bohemus. Ad 14. Febr., Basileae 1597* (UB Basel, sign. Diss 15, č. 2). K této i v předchozí poznámce zmíněným tezím srov. také Fritz HUSNER, *Verzeichnis der Basler medizinischen Universitätsschriften von 1575–1829*, Basel 1942, s. 38n. Svou disertaci věnoval Borbonius Janovi z Vartemberka.

219 K lékařskému studiu Borboniovu srov. vedle údajů jeho deníku – G. GELLNER, *Životopis*, s. 30, 32, 49nn. a *passim* – také M. SVATOŠ, *Cesta za vzděláním*, s. 35.

220 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 61nn.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 51nn.

Obr. 17: Felix Platter

Přestože Basilej byla zřejmě mnohem méně rušným místem než v předchozím exkurzu pojednaná Paříž, nabízela i ona řadu příležitostí pro společenský život. Borbonius a jeho žáci se nestýkali jen s profesory basilejské univerzity – a to nejen na akademické půdě, nýbrž i při jiných příležitostech –,²²¹ dalšími místními učenci (například s lékaři dlíci v Basileji Guillaumem Aragosiem z Toulouse či dalším Francouzem, jistým doktorem Vallesiem) a měšťany, ale také se šlechtou z různých evropských oblastí. Konkrétně uvádí nobilitu českou, moravskou, slezskou, některé říšské rody, stejně jako i urozence

²²¹ V listopadu 1596 se například všichni zúčastnili svatby Amanda Polana s Grynaeovou dcerou Marií, či sňatku Jakoba Zwíngera s Judithou Brandovou. K oběma festivům napsal Borbonius také epithalamia. Pravděpodobná je i účast Borbonia a jeho svěřenců na pohřbu Grynaeovy dcery Salome v lednu 1597. Srov. M. DVORÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 55, 64; G. GELLNER, *Životopis*, s. 40, 48.

z Polsko-litevského soustátí.²²² Kromě jiných setkání bylo v této době obvyklé především společné stolování.²²³

V některých dnech vyjížděl Borbonius se svými žáky také z města. Nešlo přitom pouze o účast na již jmenovaných botanických exkurzích, které vedli jednotliví profesori basilejské univerzity, ale také o jiné výlety. Hned dva uskutečnili v létě 1596. Cílem prvního z nich bylo město Rheinfelden (Baden) ležící na pravém břehu Rýna asi 20 km od Basileje. Doprovázeli sem Vratislava ze Žerotína, jenž se z Basileje vracel domů na Moravu. Protože se předtím nepohodl se svým preceptorem Jiřím Fábušem a svévolně jej propustil ze služby (!), neměl by jinak patřičný doprovod. Z Moravy mu však poslali naproti Řehoře Čechtického z Čechtice, který jej měl z Rheinfelden doprovázet dále do českých zemí.²²⁴

Druhou vyjíždku z Basileje, tentokrát čtyřdenní, podnikli 10. září 1596. Jejím cílem byl cca 70 km severně ležící Freiburg im Breisgau, který již od 14. století patřil Habsburkům. Nešlo přitom o návštěvu zdejší univerzity (založena 1457), ale o vzdání holdu arciknížeti Matyáši Habsburskému (1557–1619), který zde tehdy dlel. Na jeho dvoře mohl též Borbonius oživit své staré kontakty (sešel se například s Bohuslavem Jaroslavem st. Březnickým z Náchoda či s Ladislavem z Prahy, jehož dříve vyučoval) a navázat nové (Gundakar z Polheimu, Volf z Auersperka), a to nejen ve Freiburgu, ale po návratu do Basileje (14. 9.) i tam, neboť právě sem o deset dnů později Matyášův dvůr zavítal (24. 9.).²²⁵

Součástí Borboniovy basilejské každodennosti, pravidelně ztrpčované nedobrym zdravotním stavem,²²⁶ byly také konflikty s jeho svěřenci. Ty měly přitom různé příčiny. Český vzdělanec nebyl například spokojen s jejich píli či schopnostmi. Pro nevelké znalosti a nedostatek zájmu o studium je občasně i fyzicky trestal.²²⁷ Za zuřivého a nepoddajného považoval zejména Jana z Vartemberka.

222 Z cizí šlechty šlo například o hrabata Günthery ze Schwartzburgu, Jana a Kryštofa knížata Radziwilly, Jana Volovce, jenž v Basileji v únoru 1597 zemřel na mor, Rafaela a Ondřeje Leszczyńské, kteří od ledna 1597 také bydleli v Grynaeově konviktu, či blíže nejmenované litevské šlechtice z rodu Naruszewicz (v basilejské matrice 1596–1597 zapsáni Samuel a Albert Naruszewiczové) – M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 62, 67, 72; G. GELLNER, *Životopis*, s. 46, 50n., 54; H. G. WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel II*, s. 444.

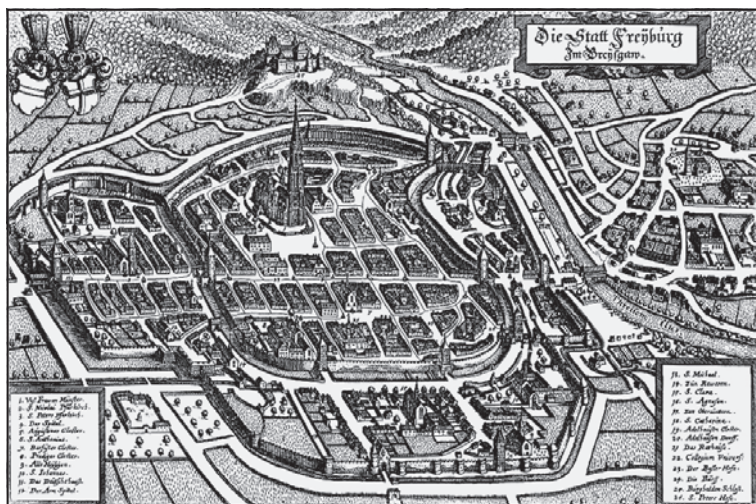
223 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 49nn., 53nn., 69; G. GELLNER, *Životopis*, s. 36nn., 39n., 51.

224 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 52, 71; G. GELLNER, *Životopis*, s. 38. Stejnou cestu (Basilej–Rheinfelden a zpět) absolvoval Borbonius se svými svěřenci znovu v dubnu 1597, když doprovázel domů odjíždějícího Georga Jenische. Tamtéž, s. 52. K Jenischovi srov. jeho biogram v příloze.

225 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 53n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 39.

226 Srov. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 42, 45n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 31, 32nn.

227 Na počátku května 1596 například zbil Jana z Vartemberka proto, že projevil velkou ledabylost při koncipování zadané korespondence. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 45, G. GELLNER, *Životopis*, s. 33.

Obr. 18: Pohled na Freiburg im Breisgau

Méně často měl problémy i s Jiřím Zikmundem ze Zástřizl, který se mu také několikrát vzeprel, například, když jej i Vartemberka vyplínil za to, že se vrátili z procházky po městě, kde na ně zřejmě nedostatečně dohlížel již jmenovaný Jiří Fábuš, pozdě večer a navíc opilý. Zástřizl tehdy na výtky reagoval výrokem, že mu dal strýc Borbonia za preceptora a ne za kata (*carnifex*).²²⁸

Řada sporů pramenila také z odlišnosti záměrů Matyáše Borbonia a plánů jeho svěřenců. Vartemberk chtěl například na konci léta 1596 uskutečnit spolu s Janem Čertorejským z Čertorej a na Hevlíně nad Dyjí a jeho vychovatelem Johannem Jakobem Meierem okružní cestu po Švýcarsku. Protože s tím Borbonius nesouhlasil, nedal mu k cestě ani svolení, ani mu neposkytl finance, o něž žádal.²²⁹ S pochopitelnou Borboniovou nevolí se setkala také snaha Jana z Vartemberka očernit jej v očích napajedelského hejtmana Heřmana Stanovského z Čechtic, o které se dozvěděl z dopisu blíže neurčeného šlechtice z českých zemí, a snad i dalších osob.²³⁰

Podobně chtěl natlouci i Jiřímu Zikmundovi ze Zástřizl, když se 27. 9. 1596 ani za dvě hodiny nebyl schopen naučit nazpaměť dva řádky z rétoriky. Chlapec na to reagoval tím, že přísahal, že dotkne-li se jej Borbonius metlami (!), nebude se učit vůbec. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 54; G. GELLNER, *Životopis*, s. 39.

²²⁸ M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 42; G. GELLNER, *Životopis*, s. 31.

²²⁹ M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 53; G. GELLNER, *Životopis*, s. 38.

²³⁰ G. GELLNER, *Životopis*, s. 42.

Někdy však Vartemberk občasně propadající záchvatům zuřivosti, které 18. dubna 1597 vedly dokonce k výhrůžce Borboniova propuštění ze služby, svého jednání litoval a snažil se usmířit si svého vychovatele, případně zajistit si jeho další služby, a to i za pomoci různých finančních i jiných darů.²³¹ Ty si Borbonius nechal zřejmě pro jistotu stvrdit chlapcovým vlastnoručním zápisem do svého deníku, podobně jako i jeho slib z listopadu 1596, že mu vystrojí jednou svatební hostinu a dá jeden stříbrný džbán a čtyři stříbrné poháry. Podobné přísliby se opakovaly i později.²³²

Pozoruhodné nejsou přitom pouze drahocenné dary samotné, ale spíše skutečnost, že měl Borboniův ani ne patnáctiletý svěřenec nemalé částky u sebe, tedy ke své zřejmě poměrně volné dispozici. Podobně i Jiří Zikmund ze Zástřizl spravoval pravděpodobně přinejmenším část peněz posílaných do Basileje z Moravy sám.²³³ To bylo však zřejmě poměrně neobvyklé.

V Basileji, odkud posílal svým přátelům a známým různá díla (nejen svá vlastní),²³⁴ zůstal Borbonius až do května 1597, kdy byl Fridrichem ze Žerotína povolán s Janem z Vartemberka zpět na Moravu. Ještě před odjezdem předal svého druhého žáka, totiž Jiřího Zikmunda ze Zástřizl, jeho novému preceptorovi Johannu Paludioví z Břehu a prohlédl si spolu se známým slezským právníkem Paulem Hentznerem a jeho žáky (byl mezi nimi mj. Christoph Rhediger, vnuk proslulého vřatislavského zemského hejtmana Nicolause Rhedigera) basilejskou zbrojnici a také zdejší městskou knihovnu. Ještě v Basileji jej také zastihl dopis Šimona Skály z Kolince, kterým bylo Borboniovi nabídnuto působení na pražské utrakvistické univerzitě.²³⁵

Po přibližně třinácti měsících strávených v Basileji se Borbonius 12. května 1597 vydal s Vartemberkem a Bukůvkou zpět na Moravu. Nevraceli se ovšem přímo, ale oklikou přes Ženevu, kam doprovázeli Jiřího Zikmunda ze Zástřizl a jeho příbuzného Marka Antonína ze Zástřizl. V Ženevě měli ještě možnost prohlédnout si město s jeho akademií a také se seznámit s řadou významných osob, mj. s již stároucím proslulým ženevským kazatelem a profesorem teologie Theodorem Bezou (1519–1605), který udržoval dlouhodobé styky s řadou obyvatel českých zemí.²³⁶

231 Na přelomu listopadu a prosince 1596 koupil Borboniovi nové hedvábné šaty za 40 zlatých, 9. ledna 1597 mu pak věnoval vysokou částku 200 tolarů. Srov. odkazy v další poznámce.

232 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 57n., 63, 70; G. GELLNER, *Životopis*, s. 42n., 47, 52.

233 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 55; G. GELLNER, *Životopis*, s. 42.

234 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 50nn.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 37n.

235 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 72; G. GELLNER, *Životopis*, s. 54. Viz též M. SVATOŠ, *Cesta za vzděláním*, s. 36.

236 K němu srov. alespoň Paul Frédéric GEISENDORF, *Théodore de Bèze*, Genève 1967. S odkazy na další literaturu viz též Friedrich Wilhelm BAUTZ, *Beza (de Bèze), Theodor*, in: BBKL 1, Sp. 572–574. Jeho

Obr. 19: Portrét Theodora Bezy

Přes Lausanne, Solothurn a Curych, kde opět navázali řadu cenných kontaktů (mj. s profesorem hebrejštiny Casparem Waserem; 1565–1625) a strávili zde také Letnice, během nichž absolvovali po kalvínsku vysluhovanou Večeři Páně (bohužel pro starší období obsahuje Borboniův deník nemnoho informací o účasti jeho i jemu svěřených chlapců na náboženském životě), se dostali dále do Ulmu. Zde se Borbonius seznámil se dvěma místními lékaři, totiž Laurentiem Kicheliem a Leonardem Fuchsem.²³⁷

kontakty s českými zeměmi nebyly dosud systematicky zpracovány. Dotýká se jich však řada knih i studií F. Hrubého, O. Odložilíka, E. Staehelina, A. Kostlána, M. Holého a dalších, které zde není možné jednotlivě citovat. Viz soupis literatury v příloze.

237 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 75; G. GELLNER, *Životopis*, s. 57.

Z Ulmu, kde měli možnost vyslechnout kázání zdejšího luterského superintendenta, doktora teologie Johanna Wesenbecka (1548–1612),²³⁸ jeli dále lodí přes Donauwörth do Ingolstadtu. Zde si prohlédli místní jezuitskou univerzitu. Jinak tu však neviděli nic než „*idola*, (...) *monachos et jesuitas*“, tedy modly, mnichy a jezuity, jak si Borbonius poznamenal. Pokračovali pak opět po Dunaji do Řezna, kde se seznámili se známým reformovaným lékařem a alchymistou Oswaldem Crollem (†1609), který později působil i v českých zemích,²³⁹ přes Pasov, Linec, Kremži do Vídně. Odtud se pak přes Břeclav dostali po třicetidenní cestě 12. června 1597 všichni v pořádku do Napajedel.²⁴⁰

Tři týdny po příjezdu předložil Borbonius moravskému zemskému hejtmanovi Fridrichovi ze Žerotína v Olomouci výkaz všech učiněných výdajů, jež Vartemberkův poručník bez výhrady schválil. Bohužel jejich celkovou výši, natožpak skladbu jednotlivých položek, které by nám mohly pomoci dokreslit výlohy Borbonia i jeho svěřence na cestě, ve svém deníku neuvádí. Zřejmě není dochována ani v jiné podobě. Podobně jednal v Olomouci s Janem Bukůvkou z Bukůvky, otcem dalšího svého svěřence Albrechta, a také s Václavem st. Morkovským ze Zástřizl, poručníkem Jiřího Zikmunda Prakšického ze Zástřizl. Neúspěšná byla ale jeho snaha vymoci na Vratislavovi ze Žerotína náhradu výdajů, které měl Borbonius v Basileji s úhradou dluhů, jež po něm ve Švýcarsku zbyly. Mladý Vratislav ze Žerotína je totiž odmítl sanovat a ještě se mu vysmál, že neměl jeho věřitelům nic platit.²⁴¹

Přestože na olomouckém sněmu v červenci 1597 dosáhl Jan z Vartemberka oficiálně zletlosti a převzal zděděné statky, byla na září téhož roku plánována ještě jeho cesta na Apeninský poloostrov. I tu měl s ním, Vratislavem ze Žerotína a snad i Albrechtem Bukůvkou absolvovat osvědčený Matyáš Borbonius. Ještě předtím však musel vyřídit některé nedorozšířené náležitosti související s předchozí cestou. Přes Prahu a Norimberk zařídil například zaslání dvou set dukátů do Basileje, které tam zůstal Vartemberk dlužen kupci Františku Castilionovi. Stejně tak bylo třeba vyvinout úsilí, aby u Zástřizlů vymohl svůj dlužný roční plat za dohlížení na výchovu a vzdělávání Jiřího Zikmunda ze Zástřizl, což se mu nakonec podařilo (dostal 70 zlatých).²⁴²

238 Srov. alespoň jeho biogram přístupný na stránkách mohučské univerzity v rámci projektu *Controversia et confessio. Quellenedition zur Bekenntnisbildung und Konfessionalisierung (1548–1580)* vedeného profesorkou Irene Dingel – <http://www.litdb.evtheol.uni-mainz.de/Biographien/Wesenbeck,%20Johannes.htm>.

239 Srov. k němu alespoň Gerald SCHRÖDER, *Crollius, Oswald*, in: NDB 3, 1957, s. 421.

240 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 76; G. GELLNER, *Životopis*, s. 57.

241 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 77n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 59.

242 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 78nn.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 59nn.

Vedle příprav na italskou cestu, pro jejíž krytí převzal pět set dukátů a na níž se chtěl návštěvou zdejších slavných univerzit zdokonalit ve svých znalostech *artis medicinae*, rozvíjel Borbonius v létě 1597 na Moravě i vlastní lékařskou praxi. Rychle se přitom stal vyhledávaným lékařem nejen v řadách šlechty, bohatého měšťanstva (zejména v Uherském Hradišti a Uherském Brodě) či kněží z řad Jednoty bratrské (léčil například známého seniora Jana Němčanského), ale také v méně movitých vrstvách. Jeho praxe mu začala rychle vynášet. Své honoráře, první ve výši deseti tolarů dostal v srpnu 1597, si Borbonius zpravidla pečlivě zaznamenával. O skutečnosti, že si dokázal nastřádat nemalé jmění svědčí i jeho půjčka z července 1598, kterou ve výši čtyř set zlatých poskytl opatu velehradského kláštera.²⁴³

Přestože byl odjezd do Itálie na začátku září odložen a nakonec zcela zrušen (pro dlouho trvající vyřizování závěti, kterou měl Jan z Vartemberka ještě před odjezdem sepsat), zůstal Borbonius v Napajedlích, formálně zřejmě stále jako Vartemberkův vychovatel. Zda jej však nadále vyučoval, nevíme. S výsledky svého dosavadního dlouholetého pedagogického úsilí nebyl však příliš spokojen. 4. prosince 1597 po zřejmě nepřilíh oslnivém intelektuálním vystupování mladého Vartemberka při návštěvě Viléma z Roupova na Napajedlích, řekl svému žáku s povzdechem, že se s ním marně trápil, když jej vyučoval „*in divinis et in humanis*“ (tedy božským i lidským naukám).²⁴⁴

Vartemberka, od nějž podobně jako již v Basileji dostal i na Moravě řadu darů, zejména knih, Borbonius na Napajedlích také léčil (chlapec byl ostatně již v průběhu švýcarské cesty krátce nemocný).²⁴⁵ Zde jej též v červnu 1598 zastihla opakovaná vokace univerzitních mistrů za profesora do Prahy a vedle ní i pozvání na dvůr Petra Voka z Rožmberka, kde měl snad zastoupit tehdy nemocného osobního lékaře Ondřeje Scholla z Elsaufru, který pak 2. října 1598 zemřel.²⁴⁶ Na první místo však rezignoval sám, druhé po audienci u rožmberského vladaře v listopadu 1598 nakonec nezískal.²⁴⁷

Po definitivním opuštění služby u Jana z Vartemberka, který – nyní již jako majitel napajedelského panství – mu zůstal dlužen 613 tolarů a odmítl je proplatit, na konci roku 1598 přesídlil do Litoměřic. Zde se po dlouhých

243 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 92; G. GELLNER, *Životopis*, s. 75.

244 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 82; G. GELLNER, *Životopis*, s. 68n.

245 Měl zřejmě žaludeční či trávicí obtíže, které se pokoušel vyléčit nejen Borbonius sám, ale také přivolaný profesor basilejské univerzity Felix Platter. G. GELLNER, *Životopis*, s. 34n.

246 K němu srov. alespoň J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, passim (dle rejstříku).

247 M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 95n.; G. GELLNER, *Životopis*, s. 80.

zásnubách oženil na jaře 1599 s bohatou patricijkou Kateřinou, dcerou tehdy již zemřelého litoměřického měšťana Matouše Leofarta a Salomény Nosidlové z Geblic.²⁴⁸ Sledovat jeho další osudy po opuštění vychovatelské služby však není již úkolem tohoto exkurzu, jsou ostatně ve stručnosti nastíněny v jeho medailonu v příloze této knihy.

²⁴⁸ Srov. M. DVOŘÁK (ed.), *Dva deníky*, s. 93–98; G. GELLNER, *Životopis*, s. 76–84.

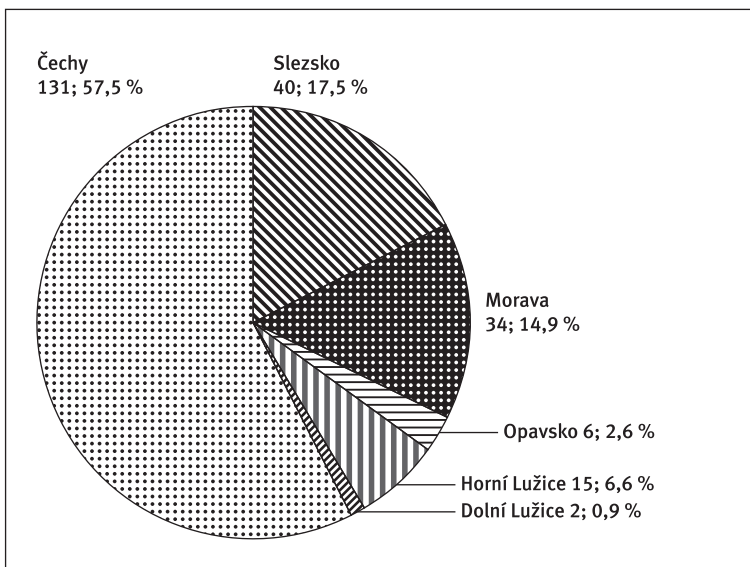
V. Geografická, jazykově-národnostní, sociální a konfesijní skladba vychovatelů české a moravské šlechty

Obrátme nyní pozornost ke geografické skladbě vychovatelů české a moravské šlechty. Z řady pochopitelných důvodů mezi nimi největší podíl zaujímají osoby narozené v Čechách. Další tři poměrně hojně zastoupené skupiny pocházely z ostatních zemí České koruny tak, jak se toto soustátí utvořilo ve 14. století za vlády Lucemburků, tedy z Moravy, Slezska i Horní a Dolní Lužice.²⁴⁹ Vzhledem k tomu, že jsme sledovali pouze preceptory české a moravské šlechty, nikoli tedy nobility lužické a slezské, je poněkud překvapivé, že Slezané mají mezi nimi větší procentní zastoupení než Moravané, obyvatelé obou Lužic naopak menší (srov. Graf č. 1).

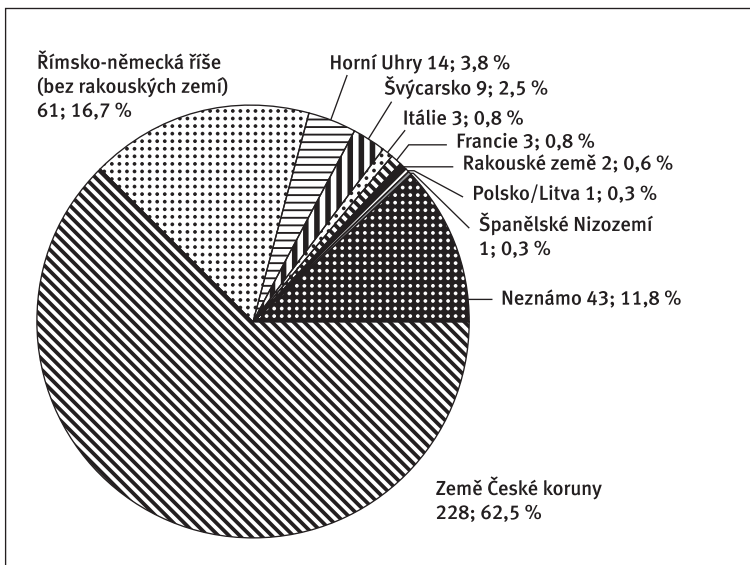
Pozoruhodné ovšem je, že přinejmenším 94 vychovatelů pocházelo z dalších zemí, a to jak z oblastí tvořících jádro postupně se vytvářející podunajské monarchie středoevropských Habsburků, tak také z dalších teritorií. Najdeme mezi nimi osoby z rakouských zemí, Horních Uher, řady regionů Římsko-německé říše (Bavorska, Saska, Frank, Hesenska, Horní Falce, Nasavska, Virtemberska ad.), ze Švýcarska, Francie, Itálie či Polska-Litvy (srov. Graf č. 2).

Přestože v řadě případů bývá zjišťování mateřského jazyka sledovaných osob obtížné a je zapotřebí počítat i s některými bilingvními jedinci – nejde přitom pouze o bilingvismus česko-německý, jenž je však nejčastější, ukazuje analýza národnostně-jazykové struktury zkoumaného vzorku jednoznačnou dominanci dvou skupin: a to jednak vychovatelů s českým mateřským jazykem, kteří tvořili většinu mezi Čechy a Moravany, jednak osob s německou mateřskou řečí. I když je najdeme i mezi obyvateli českých zemí, příp. Horních Uher, šlo převážně o Slezany a Lužičany a dále o preceptory pocházející z německojazyčných oblastí Římsko-německé říše a Švýcarska. V mnohem menší míře se vychovateli

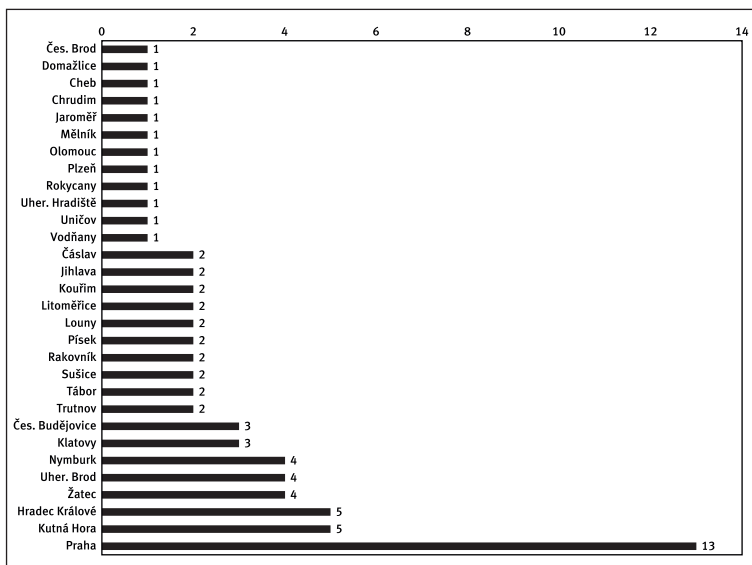
²⁴⁹ Vzhledem ke svému specifickému postavení mezi Moravou a Slezskem je z ostatních korunních zemí vyčleněno Opavsko. Srov. Graf č. 1.

Graf č. 1: Geografický původ vychovatelů české a moravské šlechty pocházejících ze zemí České koruny

Graf č. 2: Geografický původ všech vychovatelů české a moravské šlechty

Graf č. 3: Vychovatelé šlechty pocházející z českých a moravských královských měst (včetně měst věnných)

české a moravské šlechty stávaly i osoby s dalšími mateřskými jazyky, např. francouzštinou či italsštinou.

S ohledem na uvedený pestrý geografický původ a regionální odlišnosti ve společenské stratifikaci obyvatelstva stejně jako i z dalších důvodů – často máme málo informací o rodičích šlechtických vychovatelů a jejich sociální příslušnosti – je obtížně statisticky postižitelná sociální skladba zkoumaného vzorku. Pokud jde o Čechy a Moravy, necelá polovina z nich (73, tj. 44 %) pocházela ze svobodných královských měst. Nejhojněji jsou přitom zastoupena pražská města (třináct), dále Hradec Králové, Kutná Hora (obě města po pěti), Uherský Brod, Žatec a Nymburk (po čtyřech), České Budějovice a Klatovy (obě lokality po třech osobách), další královská města již méně početně (srov. Graf č. 3).

Z hlediska sociální stratifikace byla právě tato skupina velmi pestrá. Mezi jejími členy najdeme jak příslušníky vyšších pater městské společnosti (členy bohatých obchodnických rodin, potomky starých patricijských rodů, syny členů městských rad apod.), tak také další osoby: potomky zdejších remeslníků, lékařů, právníků, farářů apod. Řada z nich dosáhla v průběhu času nobilitace, nezřídká i díky přimluvám české a moravské šlechty, jíž předtím sloužila.

Ostatní vychovatelé narození v Čechách a na Moravě pocházeli z několika desítek dalších lokalit, a to jak z vrchnostenských měst či městeček, tak také

z malých venkovských poddanských sídlišť. I jejich sociální skladba byla zřejmě dosti pestrá. Mnohým vychovatelům narozeným původně v poddanských rodinách se však i díky jejich službě české a moravské nobilitě a pochopitelně i řadě dalších okolností, o nichž bude pojednáno dále, podařilo v průběhu času překročit meze poddanského stavu. Z některých se po propuštění z poddanství stali svobodní obyvatelé královských měst.

Mezi vychovateli z českých zemí, a to zvláště (ovšem zdaleka ne výlučně) z královských měst, najdeme v hojné míře i tzv. erbovníky, tedy nobilitované osoby, jež však v Čechách a na Moravě nebyly ve sledované době počítány ani k jednomu ze dvou privilegovaných stavů, tedy stavu panskému či rytířskému. Šlechta samotná je pak mezi vychovateli, vždy přítom hofmistry, zastoupena velmi řídko (ani ne 2 %). Jednalo se pak pokaždé o nižší šlechtice.²⁵⁰

Specifické postavení zaujímá ze sociálního hlediska Opavsko. Nejde ani tak o to, že i šest z něj pocházejících preceptorů/hofmistrů se narodilo v rodinách s různým sociálním postavením podobným výše zmíněným rodákům z Čech a Moravy, jako spíše o pozoruhodnou skutečnost, že celé polovině z nich se díky vychovatelské i jiné službě české a moravské šlechtě podařilo dosáhnout přijetí do řad rytířstva.²⁵¹

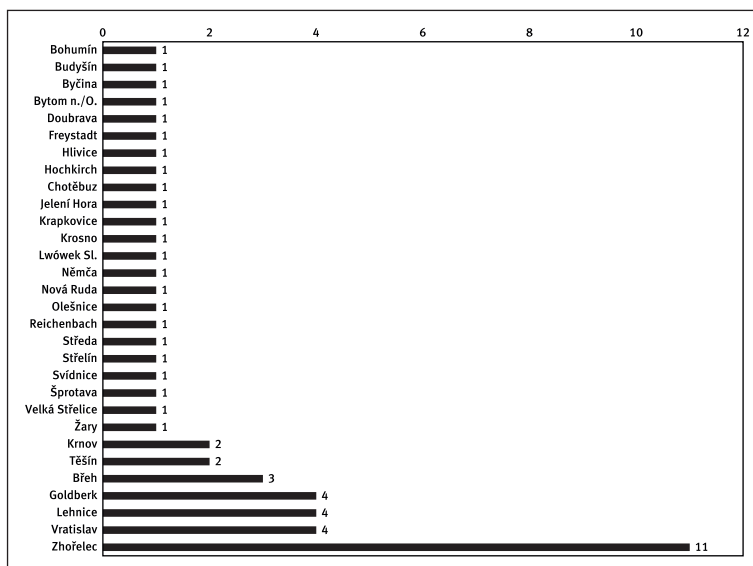
Co se týče Slezanů a Lužičanů, dominují mezi nimi především obyvatelé hornolužických a dolnoslezských měst s dlouholetou tradicí vyššího latinského školství: Břehu, Goldberka, Lehnice, Těšína, Vratislavi či Zhořelce. Největší zastoupení měli pak Zhořelčtí (srov. Graf č. 4).²⁵² Pokud jde o rodáky ze všech těchto měst, najdeme mezi nimi jak syny zdejších řemeslnických či obchodnických rodin (v některých případech také členy tzv. *Ratsbernfamilien*), tak také potomky místních farářů, školních správců, městských i zeměpanských úředníků apod.

Vychovatelé z jiných evropských oblastí (viz výše) pocházeli však také převážně z měst, a to sídel různých typů. Podobně jako u rodáků z vedlejších zemí

250 Jedním z nich byl například Fridrich Prošovský z Prošovic, člen poměrně málo známého rytířského rodu Království českého a od roku 1602 hofmistr Lva Buriana Berky z Dubé v českých zemích stejně jako i v průběhu jeho kavalírské cesty po Říši i Itálii. K němu srov. blíže v biografické části knihy.

251 1590 se to povedlo lékaři Václavu Lavínovi z Ottenfeldu, 1606 taktéž doktoru medicíny Matyáši Timinovi a 1629 Janu st. Jakartovskému ze Sudic. Tomu bylo později (srov. jeho medailon) dokonce přiznáno místo mezi starožitnými rytíři. Speciálně k opavským vychovatelům šlechty srov. M. HOLÝ, *Opavané jako vychovatelé šlechty*, s. 252n.

252 K hornolužickým vychovatelům šlechty viz M. HOLÝ, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 40–46, ke slezským pak TÝŽ, *Die schlesischen Gelehrten als Erzieher der Nobilitat aus den böhmischen Ländern und ihre Rolle in der schriftlichen Kultur des 16. und der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná et al. (Hg.), *Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation. Die schriftliche Kultur und Bildung in den Ländern der Böhmisches Krone im 14.–18. Jahrhundert*, v tisku.

Graf č. 4: Místa narození slezských a lužických vychovatelů české a moravské šlechty

České koruny i zde se často jedná o obyvatele těch měst, v nichž česká a moravská šlechta pobývala na gymnaziálních studiích či v průběhu svých kavalerských cest (mj. Altdorf, Annaberk, Basilej, Brémy, Frankfurt nad Odrou, Greifswald, Královce, Lipsko, Marburk, Míšeň, Montpellier, Štrasburk, Ženeva), během nichž pak často docházelo ke změně vychovatele. Nezřídka pak byly vybrány osoby spjaté s těmito místy, a to nejen původem, ale hojně i svým vzděláváním (k němu viz dále). Sociální a profesní skladba jejich otců, je-li ji na základě dochovaných pramenů vůbec možné posoudit, byla také dosti pestrá. Podrobněji se jí zde však zabývat nebudeme.

Pokud jde o konfesijní skladbu vychovatelů české a moravské šlechty, tu nelze přesně statisticky vyjádřit, a to nikoli jen proto, že jejich vyznání neznáme ve všech případech, nýbrž také proto, že se v průběhu času mohlo proměňovat či jej není možné s jistotou přiřadit ani k jednomu z dobových konfesijních směrů.²⁵³ Přesto je možné říci, že valná většina sledovaných osob (pravděpodobně

²⁵³ Toto neplatí jen u řady obyvatel českých zemí, kteří ovlivnění světovou reformací stáli někdy mezi konfesemi, nýbrž také pro některé osoby z vedlejších zemí České koruny či ze zahraničí, např. jedince označované za tzv. kryptokalvinisty, jež sami sebe nezřídka považovali za luterány, luterskou ortodoxii byli však nezřídka vnímáni spíše jako kalvinisté.

minimálně 80 %) byla nekatolíky. Například mezi Čechy a Moravany nalezneme s ohledem na komplikovanou multikonfesní situaci nejen přívržence domácího utrakvismu různých směrů, ale také členy Jednoty bratrské, luterány a dokonce i kalvinisty.

V případě osob z dalších zemí České koruny se většinou zřejmě jednalo o luterány, část z nich však více či méně tendovala ke kalvinismu. Mnozí byli proto i perzekvováni. Výhradně kalvinisty nalezneme zase v poměrně početné skupině vychovatelů české a moravské šlechty pocházejících ze Švýcarska (devět osob, tedy cca 2,5 %), zvláště pak z Basileje či Curychu. K reformovanému vyznání patřili zřejmě i někteří jedinci původem ze Savojska či z Francie.

Pozoruhodné je, že i v době konfesionalizace evropské společnosti docházelo u české a moravské šlechty v některých případech k tomu, že výchovu svých potomků svěřovala z různých důvodů do rukou osob, jež se svou konfesí lišily od vyznání rodiny, a to nejen v širokém spektru v úvahu přicházejících protestantských denominací. Existují dokonce i takové případy, kdy katolická šlechta najala k výuce nekatolíky, v jednom případě dokonce kalvinistu. S postupujícím konfesijním vyhraňováním české a moravské (nejen) stavovské společnosti, zejména od konce 16. století, se to však zřejmě nestávalo často.²⁵⁴

254 Kalvinista Catharinus Dulcis tak v 90. letech 16. století v Praze vyučoval vedle dalších šlechticů i nešlechticů románským jazykům v Praze příslušníka předního katolického panského rodu v Čechách, totiž Jáchyma Oldřicha z Hradce. Srov. odkazy v pozn. 18 a také jeho biogram v příloze. Ke konceptu konfesionalizace srov. alespoň Ernst Walter ZEEDEN, *Konfessionsbildung, Studien zur Reformation, Gegenreformation und katholischen Reform*, Stuttgart 1985; Heinz SCHILLING (Hg.), *Die Reformierte Konfessionalisierung in Deutschland – Das Problem der „Zweiten Reformation“*, Gütersloh 1986; Harm KLUETING, *Das Konfessionelle Zeitalter 1525–1648*, Stuttgart 1989; Heinrich Richard SCHMIDT, *Konfessionalisierung im 16. Jahrhundert*, München 1992; Wolfgang REINHARD – Heinz SCHILLING (Hg.), *Die katholische Konfessionalisierung*, Münster 1995; Joachim BAHLCHE – Arno STROHMEYER (Hg.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur*, Stuttgart 1999; Stefan EHRENPREIS – Ute LOTZ-HEUMANN, *Reformation und konfessionelles Zeitalter*, Darmstadt 2002; Anna OHLIDAL, „Konfessionalisierung“: Ein historisches Paradigma auf dem Weg von der Sozialgeschichte zur Kulturwissenschaft?, *AC* 15–16 (39–40), 2002, s. 327–342; Anna OHLIDAL, „Konfessionalisierung“ – ein Paradigma der historischen Frühneuzeitforschung und die Frage seiner Anwendbarkeit auf Böhmen, *Studia Rudolphina* 3, 2003, s. 19–28; Stefan PLAGGENBORG, *Konfessionalisierung in Osteuropa im 17. Jahrhundert. Zur Reichweite eines Forschungskonzeptes*, Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmisches Länder 44, 2003, č. 1, s. 3–28. O další literatuře informuje též studie Antona Schindlinga: TÝŽ, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, ČČH 106, 2008, č. 1, s. 80–108. Použitelnost konceptu konfesionalizace např. při výzkumu vzdělanostních dějin je však v současnosti některými badateli relativizována (viz kupř.: Matthias ASCHE, *Humanistische Distanz gegenüber dem „Konfessionalisierungsparadigma“*. *Kritische Bemerkungen aus der Sicht der deutschen Bildungs- und Universitätsgeschichte*, *Jahrbuch für Historische Bildungsforschung* 7, 2001, s. 261–282).

VI. Vzdělanostní profil vychovatelů české a moravské šlechty

Pro vzdělanostní profil vychovatelů české a moravské šlechty byl vedle jiných faktorů, o nichž pojednáme dále, do značné míry určující jejich geografický původ. Proto jsme se je rozhodli pro účely této kapitoly rozdělit na dvě skupiny. První bude zahrnovat ty z nich, kteří pocházeli z českých zemí, druhá pak všechny ostatní. V obou případech budeme přitom nejprve sledovat jejich preuniverzitní a teprve následně vysokoškolské vzdělávání.

Pokud jde o rodáky z Čech a Moravy, absolvovala naprostá většina z nich partikulární studia, či alespoň jejich převážnou část, na městských latinských školách v českých, méně již v moravských královských městech. Převážně se přitom jednalo o vzdělávací instituce nekatolické. Pro ně i jejich katolické období platilo, že byly zpravidla rozčleněny do tří až pěti tříd. Z hlediska typologie latinských škol²⁵⁵ lze tedy některé zahrnout spíše mezi nižší latinské školy, jiné mezi ty vyšší (čtyři a více tříd). Celkem šlo o několik desítek těchto škol, z nichž většina po stránce organizační i disciplinární podléhala pražské utraktivické univerzitě, jejíž rektor též průběžně ustanovoval jejich správce, často studenty či absolventy karolinské akademie.²⁵⁶

Přestože by bylo možné alespoň rámcově statisticky vyjádřit, kolik vychovatelů na jaké městské latinské škole studovalo, byl by celek takových údajů nepřiliš koherentní, neboť u řady z nich přesný průběh jejich preuniverzitních studií stejně jako jejich celkovou délku neznáme. Je to dáno mj. tím, že pro české země se z doby před rokem 1620 nedochovala ani jedna matrika tohoto typu vzdělávacích institucí, na rozdíl od některých jiných latinských škol, které byly

²⁵⁵ Jedním z nemnoha českých badatelů, kteří se terminologií váží se k latinským partikulárním školám zabývali byl Z. WINTER, *Život a učení*, s. 24nn. Rozlišuje přitom 3 stupně, schola minor, schola mediocris a konečně schola superior čili gymnasium. Protože je dle našeho soudu přechod mezi latinskou školou nižší a prostřední nezřídka velmi plynulý (úroveň školní výuky i její rozdělení do tříd se navíc v čase běžně proměňovaly), rozlišujeme latinské školy pouze na nižší (jedna až tři třídy) a vyšší (čtyři a více).

²⁵⁶ Srov. alespoň Jiří PEŠEK, *Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech (1570–1620)*, ČČH 89, 1991, s. 336–355; TÝŽ, *Pražská univerzita a městské latinské školy*.

námi sledovanými osobami v Čechách a na Moravě také navštěvovány, například jezuitských gymnázií v Praze, Olomouci či Jindřichově Hradci.²⁵⁷

Situace je komplikovaná i tím, že značná část ze sledovaných osob nestudovala pouze na jedné latinské škole, nýbrž postupně prošla vícero z nich. Délku jejich studia na konkrétní instituci stejně jako jeho přesný průběh, například postup v jednotlivých třídách, známe jen u části z nich. Často šlo jen o epizodní setrvání, neboť mobilita žáků partikulárních škol byla v českých zemích předbělohorské doby velmi vysoká.

Řada Čechů a Moravanů absolvovala také institucionální výuku na latinských školách v Lužicích či ve Slezsku (Goldberk, Vratislav, Zhořelec ad.), v rakouských zemích (Líncec, Vídeň), v Sasku (Annaberk, Míšeň), Francích (Altdorf), Horní Falci (Amberk) i jinde. V naprosté většině se přitom jednalo o vzdělávací instituce nekatolické. Pro některé z nich evidenční prameny dochovány jsou, pro jiné nikoli.²⁵⁸ I pokud jsou k dispozici, nejsou naše informace o přesném průběhu studií sledovaného okruhu osob na nich zdaleka kompletní. Často se totiž dovídáme pouze o počátku jejich studií, málo o jejich průběhu, délce či zakončení.

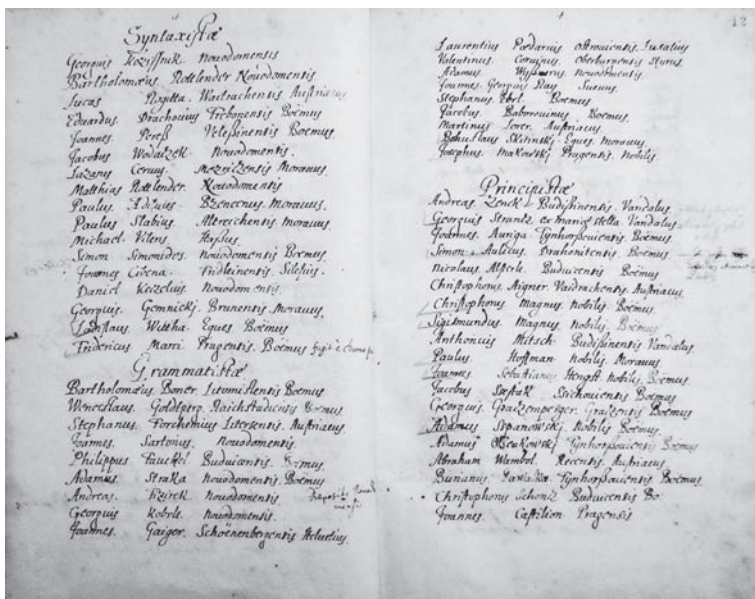
Pozoruhodná je přitom jedna skutečnost. I když se většinou z Čech či Moravy pocházející budoucí šlechtičtí vychovatelé zpravidla nejprve vzdělávali v českých zemích a teprve potom absolvovali partikulární studia ve vedlejších zemích České koruny či v zahraničí, ve spíše ojedinělých případech tomu však bylo naopak.²⁵⁹

Pokud jde o penzum poznatků, které mohli budoucí šlechtičtí vychovatelé na uvedených latinských školách nabýt, můžeme je alespoň rámcově poznat nejen díky speciálním školním řádům dochovaným pro některé z nich, ale také různým všeobecným studijním předpisům stejně jako i dalším suplementárním pramenům: například učebnicím pro ně vydávaným či na nich užívaných. Při analýze těchto pramenů je však vždy zapotřebí počítat se skutečností, že ačkoli nezřídka

257 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha číslo 85; Miroslav TRUC (ed.), *Album academiae Pragensis Societatis Iesu 1573–1617 (1565–1624)*, Praha 1968; František CINEK (ed.), *Matricula Academiae Olomucensis. Ročenka Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké v Olomouci za dobu od r. 1818 do r. 1928*, Olomouc 1929, s. 42–157.

258 Srov. odkazy v jednotlivých medailonech v příloze.

259 Například Melchior Longolius z Královic se nejprve vzdělával v rodišti a poté jedenapůl roku na žatecké latinské škole, odkud za dalším studiem zamířil na gymnázium v Hofu. Zde se chtěl naučit německy. Partikulární vzdělání ovšem uzavřel až v českých zemích, kam se z jižního Německa vrátil, načež strávil dva roky na sušické škole a poté stejně dlouhou dobu v Německém Brodě. Vedle jeho biogramu v příloze předkládané knihy srov. Georg BUCHWALD, *Beiträge zur Kenntnis der evangelischen Geistlichen und Lehrer Oesterreichs aus den Wittenberger Ordiniertenbüchern seit dem Jahre 1573*, Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte des Protestantismus in Österreich 21, 1900, s. 126.

Obr. 20: Ukázka z matriky jindřichohradeckého gymnázia

vycházely přímo z praktických zkušeností s výukou, odrážely přinejmenším zčásti precí jen spíše ideální než reálný stav.²⁶⁰

Přestože lze na jednotlivých školách pozorovat určité odlišnosti ve výuce (rozložení látky do tříd, užívání jiných učebnic apod.), jejich charakter byl závislý do značné míry vždy také na konkrétních učitelích, kteří ji zajišťovali, lze říci, že základ učiva byl na většině z partikulárních vzdělávacích institucí u nás i v zahraničí bez ohledu na konkrétní konfesi velmi podobný. Šlo především o všestranné zvlád-

²⁶⁰ Nejde zde jen o řady vydávané primárně pro městské latinské školy, jako byl například z roku 1586 pocházející řád Jakuba Kodického z Tulechova – *Ordo studiorum docendi atque discendi literas, in scholis civitatum Regni Boemiae* ..., Pragae 1586 (NK ČR Praha, sign. 45 A 11, přív. 9); František Jan ZOUBEK (ed.), *M. Petra Codicilla z Tulechova Řád školám městským v Čechách a na Moravě léta 1586 akademii pražskou vydaný*, Praha 1873, ale také o studijní předpisy vydávané pro další námi sledovanými vychovateli navštěvované školy, v českých zemích např. vzdělávací instituce jezuitské, pro něž bylo závazné tzv. *Ratio studiorum* z roku 1599 (Georg Michael PACHTLER /ed./), *Ratio studiorum et institutiorum scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae II. Ratio studiorum ann. 1586, 1599, 1832*, Berlin 1887; viz i Josef KOLÁČEK, *Ratio studiorum. Geneze – struktura – hlavní cíle*, Stud Com et Hist 36, 2006, č. 75–76, s. 19–31), v Lužicích, Slezsku či v zahraničí pak různé místní školní řady, jimiž se zde není možné podrobněji zabývat. Ty se však na rozdíl od českých zemí dochovaly v mnohem hojnější míře. Některé z nich, případně jejich edice, jsou obsaženy v seznamu pramenů v příloze této knihy.

nutí latinského jazyka slovem i písmem a základy sedmerna svobodných umění,²⁶¹ tedy vzdělání, jež sledovaným osobám umožňovalo další studia na soudobých vysokých školách, zejména pak na jejich artistických fakultách.

Při posuzování preuniverzitních studií na tom nejsme o mnoho lépe ani u ostatních více než 150 vychovatelů, kteří nepocházeli z Čech či Moravy. Obecně lze totiž říci, že pro dobu 16. a počátku 17. století je situace v dochování evidenčních pramenů pro latinské školy ve většině Evropy velmi tristní. Jen v německojazyčném prostoru Římsko-německé říše bylo latinských škol v 16. století přinejmenším mnoho stovek, matriky jsou však k dispozici maximálně pro několik desítek z nich, tedy naprostý zlomek. I když v individuálních případech jsou díky jiným pramenům (zejména osobní povahy) naše informace o průběhu preuniverzitního vzdělávání šlechtických vychovatelů nepocházejících z Čech a Moravy poměrně ucelené (srov. alespoň dva příklady v Tab. 2), pro většinu jsou údaje opět velmi torzovité.

Tab. 2: Konkrétní příklady studií šlechtických vychovatelů

<p>Melchior Gerlach (1562–1616)¹</p> <p>Sociální původ: Syn Melchiora Gerlacha, superintendenta v dolnolůžických Žarech a vrchního faráře (Oberpfarrer) ve slezském Boleslavci</p> <p>Preuniverzitní studia: Latinské školy v Žarech (1567–1573), Boleslavci (1573–1576), poté gymnázium v Goldberku (květen až září 1577) a konečně saská knížecí škola v Míšni (září 1577 až září 1580)</p> <p>Vysokoškolská studia: Vitemberk (od 1581; 1583 Mgr.); Lipsko (1584–1585)</p> <p>Pozdější povolání: Rektor gymnázií v Budyšině (1592–1602) a Žitavě (1602–1616)</p>
<p>Amand Polanus z Polansdorfu (1561–1610)²</p> <p>Sociální původ: Pocházel z německého patricijského rodu z Opavy, syn Heinricha Polana, vlivného městského syndika</p> <p>Preuniverzitní studia: Latinská městská škola v Opavě (do 1577), poté šest let proslulé gymnázium sv. Alžběty ve Vratislavi (1577–1582)</p> <p>Vysokoškolská studia: od 1583 v Tübingen, Heidelbergu, Ženevě a Basileji (zde 1590 doktorát teol.)</p> <p>Pozdější povolání: Známý reformovaný teolog a profesor teologie (Starý Zákon) v Basileji (opakovaně <i>rector magnificus</i>)</p>
<p><small>1 Srov. S. GROSSER, <i>Lausitzische Merckwürdigkeiten</i> IV, s. 115n., 128n.; ZEDLER 10, Sp. 1134; JÖCHER 2, Sp. 954; Oskar FRIEDRICH, <i>Album des Gymnasiums zu Zittau</i>, Zittau 1886, s. 175n.; Theodor GÄRTNER (Hg.), <i>Urkundenbücher der sächsischen Gymnasien I. Quellenbuch zur Geschichte des Gymnasiums in Zittau I</i>, Leipzig 1905, s. 85–88; RHB II, s. 211n.; M. HOLÝ, <i>Die Bedeutung der Oberlausitz</i>, s. 38nn.; TÝŽ, <i>Zrození</i>, s. 76, 215nn., 226. Viz též Gerlachův medailon v příloze knihy.</small></p> <p><small>2 Srov. jeho biogram v příloze a také odkazy v pozn. 116.</small></p>

261 Srov. pozn. 4.

I u této druhé skupiny vychovatelů české a moravské šlechty docházelo běžně ke střídání jednotlivých latinských škol. Mnozí z nich jich absolvovali celou řadu. Pozoruhodná je přitom u jejich části jedna okolnost. Někteří z nich totiž za partikulárním vzděláním zamířili do českých zemí. Přestože se většinou jednalo o Slezany či rodáky z Horních Uher, najdeme mezi nimi ojediněle i osoby z dalších evropských regionů.

Důvody takové vzdělanostní imigrace do českých zemí, jež v dosavadním badání patří k minimálně probádaným tématům, mohly být různé. Jen v některých individuálních případech je známe. Jednou z příčin zachycených *expressis verbis* v pramenech byla snaha naučit se zde českému jazyku. Přestože školy, na něž takoví chlapci či mladíci často ze vzdálených lokalit mířili, byly vzdělávacími institucemi latinskými, poskytoval k tomu kontakt s národnostně českými spolužáky stejně jako nezřídka dlouhodobý pobyt v jazykově českém prostředí dostatek příležitostí. Čeština jim přitom mohla být užitečná mimo jiné v jejich pozdější kariéře, která se mohla odvíjet i v jazykově českých oblastech Království českého či Markrabství moravského.²⁶²

Z hlediska dochování pramenů je lepší situace v případě dalších studií námi sledovaných osob, tedy vzdělávání se na jednotlivých evropských akademiích, případně univerzitách, byť i ta není zdaleka ideální. Několik desítek soudobých vysokoškolských institucí v střední, jižní i západní Evropě, na nichž tito lidé mohli před zaujmutím místa vychovatelů, během své služby či po jejím skončení studovat, totiž také nemá dochovány matriky. I pokud k dispozici jsou, nezřídka nezahrnují celé námi sledované období. Jejich výpovědní hodnota má své limity i z jiných důvodů: chyby v evidenci studentů, zkomolená jména, přílišná stručnost záznamů apod. Řada z nich je navíc zpřístupněna v dnes již zastaralých edicích.

Pokud jde o vzdělání předcházející vychovatelské službě u české a moravské šlechty, tvoří největší skupinu mezi nimi lidé spjatí s pražskou nekatolickou univerzitou (25 %). Vedle jiných důvodů, zejména jejich geografického původu, je to dáno výše zmíněnými doporučeními, o něž žádala zvláště česká nobilita rektora této instituce. Ten jí pak pochopitelně posílal především osoby, které byly v jeho akčním radiu a nad nimiž měl také určité pravomoci. Šlo tedy hlavně o studenty či absolventy pražské univerzity, kteří buď ještě žádný akademický

262 Jako příčinu příchodu do českých zemí (konkrétně na pražskou svatohavelskou školu) to při své vitemberské ordinaci na kněze výslovně uvedl například Daniel Mendricius ze slezského Těšína – G. BUCHWALD, *Beiträge*, Jahrbuch 18, 1897, s. 67. Snad stejný důvod přivedl do Prahy (tentokrát na svatoštěpánskou školu na Novém Městě pražském) také dalšího Slezana Johanna Hermolaua. Ten se zde (později studoval ještě na pražské utrakvistické univerzitě) česky skutečně naučil – srov. RHB II, s. 298n. K oběma viz i jejich biogramy v příloze předkládané knihy.

titul neměli, nebo byli již bakaláři. Takoví lidé se již za studií běžně stávali učiteli na zmiňovaných městských latinských školách v Čechách a na Moravě, přitom však stále zůstávali oficiálně „údy“ univerzity, na níž ostatně mnozí dále studovali a získávali další akademické grady.²⁶³

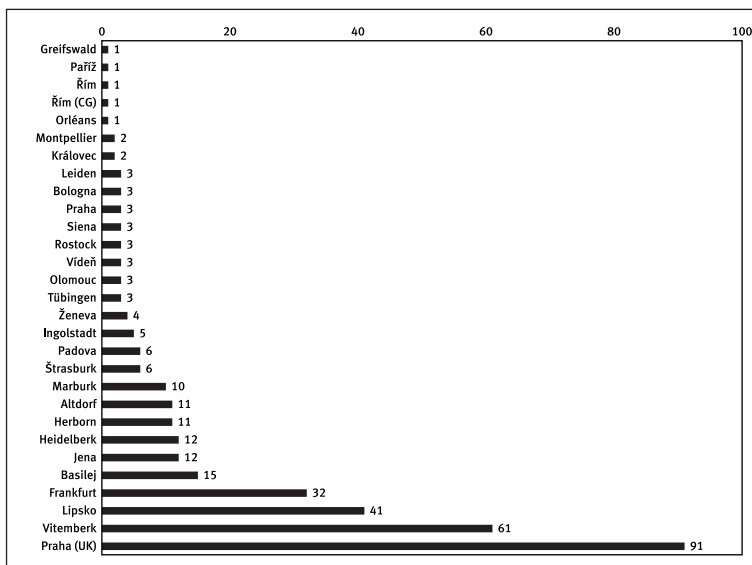
Nebyli mezi nimi přitom pouze Češi a Moravané, jež však i s ohledem na převážně provinční charakter jednofakultní pražské utrkvistické univerzity ve zkoumané době převažují,²⁶⁴ nýbrž také Slezané a osoby pocházející z Horních Uher. Studenti či absolventi dalších soudobých evropských univerzit, jichž bylo přitom několik desítek, zdaleka takový podíl nemají.

I s ohledem na již zmíněnou geografickou a národnostně-jazykovou skladbu zde sledovaných osob je pochopitelné, že největší procentuální zastoupení mají především nekatolické akademie/univerzity v německojazyčném prostoru Římsko-německé říše (Vitemberk, Lipsko, Frankfurt nad Odrou, Jena, Heidelberg ad.) a také ve švýcarských akademických centrech, zejména pak v Basileji. Naopak na italských, francouzských či nizozemských univerzitách studovaly námi zkoumané osoby před zaujmutím svého místa vychovatelů české a moravské šlechty jen v malém počtu (srov. Graf č. 5).

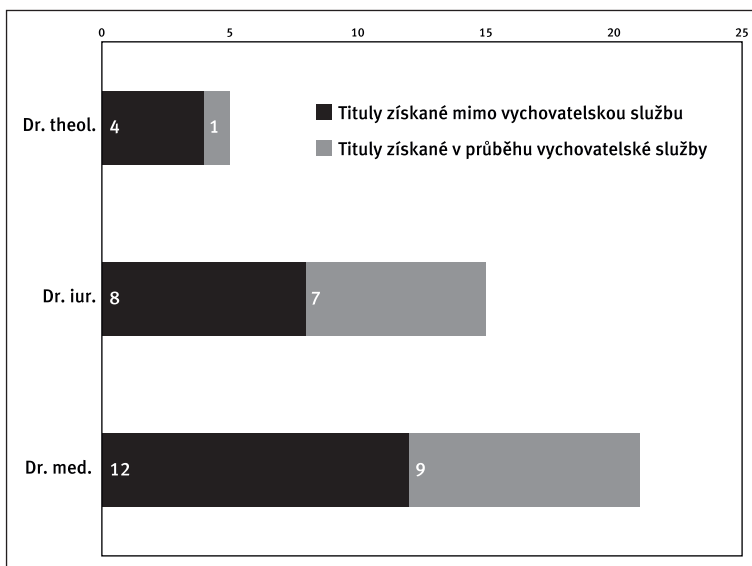
Osoby zahrnuté do výzkumu však nezřídka vlastní vzdělávání neuzavřely tím, že se staly vychovateli šlechty. Ba právě naopak. Jednou z podstatných výhod zastávání této pozice byla totiž po prosazení se modelu zahraničního vzdělávání se české a moravské nobility právě možnost na cizí náklady putovat po Evropě a dále se vzdělávat, získávat vyšší akademické grady a také pro rozvoj dalších profesních kariér důležité kontakty. Řada ze sledovaných osob by si ostatně samostatnou akademickou peregrinaci po Evropě ani nemohla dovolit. Vzhledem k neexistenci kompletní čtyřfakultní univerzity v zemích České koruny ve sledované době byla přitom tato možnost zvláště vítaná pro jejich obyvatele. Nemálo z nich (srov. Graf č. 6) tak v průběhu své vychovatelské služby získalo cenné doktoráty teologie, medicíny a práv, což kromě jiných benefitů (mj. rozšíření vlastního vzdělanostního horizontu, zvýšení osobní prestiže i sociálního statusu) výrazně akcelerovalo jejich pozdější profesní kariéry.

263 K tomu srov. nejen práce Jiřího Peška (vedle těch citovaných v pozn. 256 i jeho knihu *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620. Všední dny kulturního života*, Praha 1993), ale také některé další studie: František ŠMAHEL, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální skladba graduovaných studentů pražské univerzity 1433–1622*, Zprávy Archivu UK 4, 1982, s. 7–28; Petr SVOBODNÝ, *Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské univerzity v letech 1500–1620*, AUC–HUCP 26, 1986, fasc. 1, s. 7–36.

264 K dějinám pražské univerzity v této době srov. i s odkazy na starší literaturu příslušné pasáže v kolektivních dějinách Karlovy univerzity z pera několika autorů (M. Svatoš, F. Šmahel, J. Kadlec, J. Kejř, P. Svobodný): Michal SVATOŠ a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy I*. 1347/48–1622, Praha 1995.

Graf č. 5: Místa studií sledovaného okruhu osob před zaujmutím pozice vychovatelů české a moravské šlechty

Graf č. 6: Vyšší akademické tituly doložené u preceptorů/hofmistrů šlechty z českých zemí

U části sledovaných osob nebyl proces jejich vzdělávání ukončen ani po opuštění místa preceptorů/hofmistrů nobility. V některých případech dokonce studovaly na náklady svých někdejších šlechtických zaměstnavatelů, případně i svých bývalých svěřenců. V jejich službách ostatně mnozí někdejší vychovatelé našli též přechodné či dokonce celoživotní uplatnění. K tomu se však dostaneme až v další kapitole.

Především Češi a Moravané, kteří vstupovali do služebního poměru k české a moravské šlechtě jako vychovatelé jejich potomků díky doporučení rektorů pražské utrakvistické univerzity a často ještě neměli akademické grady, případně byli pouze bakaláři (viz výše), pak běžně po opuštění takového místa na pražské univerzitě dále studovali. Někteří z nich se pak na ní později uplatnili i učitelsky. Stejně tak tomu bylo i u jiných evropských univerzit. O obou skupinách pojednáme podrobněji v další části práce.

Na závěr této podkapitoly bych se chtěl alespoň ve stručnosti vyjádřit k otázce, zda byla sledovaná preuniverzitní i univerzitní studia šlechtických vychovatelů více či méně stereotypní nebo vykazovala alespoň v některých případech určité prvky atypičnosti, respektive jinakosti, a to zejména z hlediska jejich konkrétního průběhu, to jest sledu navštěvovaných škol, délky studia, předmětů na nich absolvovaných apod.

Konkrétní průběh vzdělávání byl ve sledované době a prostředí determinován řadou okolností: majetkovými poměry rodiny, její sociální či konfesní příslušností, vzdělanostními poměry v daném regionu, nabídkou institucionálního i privátního vzdělávání se v něm, různými soudobými módními trendy ovlivňujícími poptávku po určitých předmětech, případně spoluurčující výběr konkrétních škol apod.

I při vědomí značných pramenných limitů lze za poměrně stereotypní označit především preuniverzitní *curricula educationis* sledovaných osob, a to jak co se týče typů absolvovaných škol či jednotlivých jejich zástupců, tak také délky studia, jeho náplně apod. Do jisté míry je to dáno tím, že více než polovina šlechtických vychovatelů pocházela z Čech a Moravy, byla nekatolického vyznání a vzdělávala se vesměs na městských latinských školách spravovaných pražskou utrakvistickou univerzitou. I u šlechtických preceptorů/hofmistrů z českých zemí však nalezneme také další typy partikulárních škol: a to jak vzdělávací instituce církevní (jezuitská gymnázia v českých zemích i mimo ně, školy Jednoty bratrské),²⁶⁵ tak také různé

²⁶⁵ K církevním školám v českých zemích 16. a počátku 17. století srov. alespoň František Jan ZOUBEK, *Vychování v Jednotě bratrské*, Smíchov 1880; TÝŽ, *Vychování a vyučování v Jednotě bratrské*, Praha 1883; H. BALL, *Das Schulwesen der böhmischen Brüder*; Z. WINTER, *O životě na vysokých školách pražských*, zvláště s. 211nn., 269–315, 387–485; TÝŽ, *Život a učení*, passim; Alois KROESS, *Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu*, Bd. I: 1556–1619, Wien 1910, passim; Amedeo MOLNÁR (ed.), *Česko-bratrská výchova před Komenským*, Praha 1956; Rudolf ŘÍČAN, *Několik pohledů do česko-bratrského vyššího školství*

soukromé školy, případně městská či knížecí gymnázia ležící v Lužicích či ve Slezsku, příp. i mimo český stát. Některé z nich jsme zmiňovali již výše.

O něco pestřejší bylo snad preuniverzitní vzdělávání osob nepocházejících z Čech a Moravy. Ty procházely různými typy soudobých partikulárních vzdělávacích institucí: vedle řady městských latinských škol zejména v Lužicích a ve Slezsku či některých gymnasií illustre v říšských i jiných městech jde např. o tzv. *Landschaftsschulen* v rakouských zemích, *Fürstenschulen* v Sasku, *gymnasia Societatis Iesu* v jihoněmeckém prostoru (například v Ingolstadt) apod.²⁶⁶ Valnou většinou šlo přitom o školy nekatolické, jak luterské, tak kalvinistické.

Obsah výuky na jednotlivých latinských školách v českých zemích i v zahraničí, který mohli jednotlivci ze sledovaného okruhu osob recipovat, byl přitom velmi podobný, v zásadě jen málo závislý na konfesi či konkrétním regionu. Vedle trivia, některých prvků kvadrivia a případně i dalších předmětů šlo vždy především o to naučit žáky latině slovem i písmem, řečtině (příp. jiným jazykům) již méně. Hloubka výuky, stejně jako její rozvržení do jednotlivých tříd se však pochopitelně lišily, vedle jiných důvodů i proto, že se jednalo jak o nižší latinské školy pouze o několika třídách, tak také o vyspělá gymnázia o šesti až deseti třídách,

za mladých let Jana Amose Komenského, Archív pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 21, 1962, s. 114–151; Ivana ČORNEJOVÁ, *Jezuitská akademie do roku 1622*, in: Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48–1622, Praha 1995, s. 247–268; TÁŽ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002, s. 48–86; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006; Martin HOLÝ, *Die Schulen der Brüderunität in Böhmen und Mähren als Objekt adliger Studieninteressen in der Zeit vor der Schlacht am Weißen Berg*, AC 24 (XLVIII), 2010, s. 43–71; Martin HOLÝ – Martina ONDO GREČENKOVÁ – Kateřina VALENTOVÁ, *Církev, vzdělávání a věda*, in: Jiří Mikulec a kol., *Církev a společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2011, v tisku.

266 Friedrich PAULSEN, *Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht*, Leipzig 1885, zejména s. 266–279; Bernhard DUHR, *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge I*, Freiburg im Breisgau 1907, zvláště s. 1–236; Gernot HEIB, *Konfession, Politik und Erziehung. Die Landschaftsschulen in den nieder- und innerösterreichischen Ländern vor dem Dreißigjährigen Krieg*, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz – Gerald Stourzh (Hg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Wien 1978, s. 13–63; Karl HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten. Zur Geschichte der Universitäten in der Oberdeutschen und Rheinischen Provinz der Gesellschaft Jesu im Zeitalter der konfessionellen Auseinandersetzung*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1981; Helmut ENGELBRECHT, *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Bd. 2: Das 16. und 17. Jahrhundert*, Wien 1983, s. 71–116, 136–173; Kurt SCHWABE, *Die Geschichte der Fürsten- und Landesschule St. Afra zu Meißen*, Meißen 2001; Gerhard ARNHARDT – Gerd-Bodo REINERT, *Die Fürsten- und Landesschulen Meißen, Schulpforte und Grimma. Lebensweise und Unterricht über Jahrhunderte*, Weinheim 2002; Detlef R. PAPSDORF (Hg.), *Die Matrikel der sächsischen Fürsten- und Landesschulen Schulpforta, Meißen, Grimma 1543/1550–1893/1900*, Hungen 2004; Jonas FLÖTER – Günther WARTENBERG (Hg.), *Die sächsische Fürsten- und Landesschulen. Interaktion von lutherisch-humanistischen Erziehungsideal und Eliten-Bildung*, Leipzig 2004.

4.

TERTIUM ITER MEUM
in GERMANIAM. ANNO CHRISTI. M. D. XCI.

Prima die Augusti Valsicam Brzegaviæ Solo-
 vitum cum Illustri & Generoso D. Ladislaw
 Wlodo Barone a Zierotin. Suij itineris suc-
 curunt Georgius Gemisibus Neopolensis Silesius
 Baroni præceptor: Fridricus Jordanus Thorus
 filius a ministrarij ejusdem: et frater meus
 Valerius Polanus. D. Johannes Golowitsky
 & Zimolina præfectus Brzegaviensis et
 Wenceslaus Mielnicz quæstor Brezela-
 viensis Selovitiuum nos sunt comitati. Ge-
 lum eo die erat serenum.

XI. die Augusti Selovicij mansi: D. Ladislaw
 un ab Illustri & Magnifico D. D. Fridrico
 Barone Zierotino p. mihi commendatum in fi-
 dem meam ~~acceptum~~ ^{susceptum}: ad cuius suntus
 a Wenceslao Mielnicio mille taleros accipi.

XII. Selovicio abivimus: Euanerzuj pransi
 sumus: semorem salutavimus: ad noctem
 Namiestium pervenimus: ibidem illustres
 Barones D. Fridricum a Nachod et filium
 ipsius Jaroslauum: D. Theodoricum
 a Zierotin Dominum Strazmicensem: & nobi-
 les viros D. Zdenecum Zamvskium Man-

et Fridricum
 et Ladislawum
 Macholenses
 D. Johannes H.
 koles.

Obr. 21: Ukázka z dochovaného torza latinského deníku Amanda Polana z Polansdorfu

z nichž některá do své výuky přinejmenším zčásti integrovala i některé předměty vyučované obvykle až na soudobých akademiích/univerzitách.

Navzájem si dosti podobné byly i průběhy univerzitních studií mnoha sledovaných osob. Platí to opět především pro ty z nich, jež vyšší vzdělání získaly v českých zemích. Ovšem u některých jedinců však přeci jen v některých ohledech vybočují z průměru. Výjimečně máme o nich díky dochování latinských deníků či autobiografií některých šlechtických vychovatelů i více informací.²⁶⁷ Takové, bohužel nepřítis četně zachované prameny nejen umožňují detailnější pohled

²⁶⁷ Jde například o díla následujících někdejších vychovatelů české a moravské šlechty: Matyáše Borbonia (k němu srov. *Exkurz 2*), Catharina Dulcise (viz pozn. 18), Amanda Polana (srov. pozn. 116), Šimona Proxena ze Sudetu (srov. *Exkurz 1*) či Johanna Heinricha Wasera (*De vita sua*, Zentralbibliothek Zürich, rukopis, sign. A 132–133). Ke všem srov. též jejich biogramy v příloze předkládané knihy.

na *curriculum educationis* jejich tvůrců, nýbrž dovolí klást si a zodpovídat také některé obecnější otázky. Kromě toho, že se v nich přinejmenším zčásti zrcadí individualita jejich pisatelů konstituující se i v průběhu jejich výchovy a vzdělávání, dobře ukazují, jak vedle výše zmiňovaných determinant hrála při utváření konkrétní podoby průběhu vzdělání sledovaných osob podstatnou úlohu často také náhoda.

VII. Následné kariéry

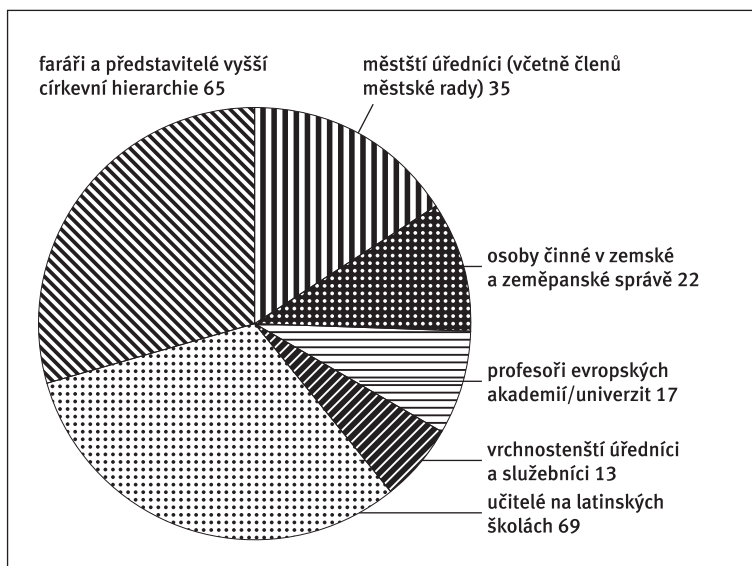
Kariéry někdejších šlechtických vychovatelů po skončení jejich služby české a moravské šlechtě se odvíjely velmi rozmanitě. Jaké faktory hrály však při jejich utváření svou roli? Bylo to primárně předchozí vzdělání sledovaných osob a jeho odborné zaměření nebo byly důležitější spíše jiné okolnosti? Jaké kariérní modely lze u někdejších preceptorů/hofmistrů nobility z Čech a Moravy nejčastěji pozorovat? Uplatňovali se spíše ve školské službě, v některé ze soudobých církví či v městské, zeměpanské, případně vrchnostenské správě? Právě tyto i některé další související otázky se pokusíme zodpovědět v následujícím textu.

Než tak učiníme, je zapotřebí konstatovat, že při analýze kariér sledovaných osob narážíme na řadu limitů, které jejich vyhodnocení poněkud omezují, a to zejména pramenné povahy. U části sledovaných jedinců máme totiž o jejich *curriculu vitae* po opuštění vychovatelské služby málo informací, respektive naše zprávy o něm jsou velmi torzovité. Přesto si však u nadpoloviční většiny šlechtických vychovatelů alespoň rámcovou představu o průběhu jejich následných kariér učinit můžeme.

Největší část z nich (69 osob) se dočasně či trvale uplatnila jako vyučující nebo představení některé ze soudobých latinských škol, a to jak v Čechách či na Moravě, respektive ve vedlejších zemích České koruny, tak také v zahraničí. Ve školské službě přitom našli uplatnění nejen ti někdejší hofmistři/preceptoři, kteří vlastní vzdělávání již předtím ukončili, tak také ti, kteří se je právě po opuštění pozice vychovatelů rozhodli dokončit a nezřídka zároveň s tím zaujali místo na některé ze soudobých partikulárních škol, a to především v českých zemích.

Príslušníci obou skupin, zejména právě ti, kteří působili na městských školách v Čechách a na Moravě, však většinou po několika letech nepříliš dobře honorovanou školskou službu²⁶⁸ zpestřenou častým střídáním jednotlivých vzdělávacích

268 K tomu srov. zejména Zikmund WINTER, *Platy a důchody učitelské v XVI. věku*, ČČM 74, 1900, s. 1–17, 119–134; TÝŽ, *Život a učení*, zvláště s. 234nn. Výjimečně mohl však plat rektora latinské školy v českých zemích dosahovat i nadstandartní výše. Například Michael Gehler ze Zhořelce, někdejší vychovatel Oldřicha Kunaty a Jindřicha Karla Myšků ze Žlunic, které 1610 přivedl na gymnázium do Zhořelce, pobíral jako představený soběslavského gymnázia (od 1613) roční plat 500 tolarů. Ke Gehlerovi viz alespoň RHB V, s. 323; Robert SEIDEL, *Späthumanismus in Schlesien. Caspar Dornau (1577–1631), Leben und Werk*, Tübingen 1994, passim; M. HOLÝ, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 42nn., 45n. a také jeho biogram v příloze.

Graf č. 7: Nejčastěji zastoupené „profese“ bývalých vychovatelů české a moravské šlechty

institucí opouštěli, ženili se, často s majetkově dobře zajištěnými vdovami, čímž mnozí z nich nejen získali movitý i nemovitý majetek, ale také důležité městske právo. To jim pak otevíralo další možnosti. Nezřídka přes působení v městske správě (viz dále) se pak řada z nich dostala i do vrcholných městske orgánů, především mezi členy rady.²⁶⁹

Naopak ve vedlejších zemích České koruny či v zahraničí lze u mnohých někdejších vychovatelů pozorovat do značné míry stabilnější školské kariéry. Vedle jiných příčin to mělo zřejmě i materiální důvody (mj. lepší platové poměry než v českých zemích). Uvedme si alespoň dva takové doklady. Tak například Melchior Gerlach (1562–1616) ze Žar, magistr vitemberské univerzity a někdejší vychovatel několika Kolovratů, o němž bude podrobněji pojednáno v osmé kapitole, strávil jako rektor dvou hornolužických škol (nejprve 1592–1602 v Budyšině, poté 1602–1616 v Žitavě) více než dvacet let. I zde měl pak řadu českých, mimo jiné šlechtických žáků. Ještě podstatně déle, více než tři desetiletí, vedl Michaelisschule v severo-

²⁶⁹ Protože je takových případů mnoho, a to nejen u těch vychovatelů, kteří se kariérně uplatnili v českých zemích, případně v Lužicích či ve Slezsku, ale také v teritoriích ležících za hranicemi českého státu, nelze zde na ně jednotlivě odkazovat. Nebudeme tak až na některé výjimky činit v dalších poznámkách ani u jiných konstatování dotýkajících se více námi sledovaných jedinců.

německém Lüneburku Friedrich Dedekind ml. (1561–1624), někdejší preceptor v rodině Štěpána Španovského z Lisova a na Loutkově.²⁷⁰

Mnozí někdejší šlechtičtí vychovatelé (17 osob) se uplatnili také jako vyučující na soudobých akademiích a univerzitách, a to nejen v českých zemích, zejména na pražské utrakvistické univerzitě, ale v poměrně hojném počtu také v zahraničí, především v německojazyčných oblastech Svaté říše římské národa německého stejně jako ve Švýcarsku. Najdeme je tak v Lipsku, Vitemberku, Marburku, Basileji aj. Přínejmenším část z nich přitom ve svém oboru dosáhla značné proslulosti.

Jednou z takových osob, které jsou dnes považovány za důležité z hlediska vývoje některého vědního oboru, v tomto případě romanistiky, byl například ze savojského Cruseille pocházející Catharinus Dulcis (1540–1626).²⁷¹ Tento dlouholetý vychovatel ve šlechtických rodinách francouzských, rakouských, uherských, moravských a také českých, mezi jehož žáky patřili z námi sledované oblasti v 90. letech 16. století vedle řady jiných šlechticů například Maxmilián (1578–1645) a Gundaker z Lichtenštejna (1580–1658), Rudolf z Tiefenbachu (1582–1653), Jáchym Oldřich z Hradce (1579–1604) či Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572–1652), které vyučoval francouzštině a italštině, se stal 1602 vyučujícím na Collegiu Mauritiana v Kasselu a 1605 pak profesorem italštiny a francouzštiny (oficiálně však „*linguarum exoticarum*“) na univerzitě v Marburku, na níž působil až do roku 1623.²⁷²

Dulcisův význam přitom nespočívá pouze v tom, že byl prvním profesorem těchto jazyků v Marburku, resp. jedním z prvních ordinářů romanistiky ve střední Evropě vůbec, ale také v oblasti jeho soukromé výuky, již se nevzdal ani po získání profesury a kterou se zařadil mezi význačné šířitele románských jazyků ve společnosti zaalpské Evropy 16. a 17. století, a především pak z hlediska svého díla. Tomu se však budeme podrobněji věnovat až v další kapitole.

Na soudobých akademiích či univerzitách našli uplatnění nejenom ti bývalí šlechtičtí vychovatelé, kteří vstoupili do jejich učitelského sboru, ale také další osoby. Najdeme je totiž i v jiných rolích, ovšem již v mnohem menším počtu, na pražské karolinské akademii například ve funkcích kvestorů (Jan Hippus, Jan

270 K Melchioru Gerlachovi srov. odkazy v Tab. 2. K němu i Dedekindovi viz též i jejich biogramy v příloze. Zde jsou citovány i četné prameny a dosavadní literatura.

271 Ke Catharinu Dulcisovi, jeho osudům i literárnímu dílu srov. i s dalšími odkazy speciální studii M. HOLÉHO, *Catharinus Dulcis*, s. 249–262. Viz též pozn. 18.

272 K Mauritianu srov. alespoň Holger Thomas GRÄF, *The Collegium Mauritianum in Hessen-Kassel and the making of Calvinist diplomacy*, *The Sixteenth Century Journal* 28, 1997, No. 4, p. 1167–1180, k marburské univerzitě Heinrich HERMELINK – Siegfried August KAEHLER, *Die Philipps-Universität zu Marburg 1527–1927*, Marburg 1927; Walter HEINEMEYER – Thomas KLEIN – Hellmut SEIER (Hg.), *Academia Marburgensis. Beiträge zur Geschichte der Philipps-Universität Marburg*, Marburg 1977.

Obr. 22: Portrét Catharina Dulcise

Chebďovský), univerzitních notářů (Šimon Skála z Kolince, Daniel Třebický), prokurátorů univerzitního fisku (Tomáš Mitis z Limuz), inspektorů statků univerzity (Jiří Moller) či pomocníků některých profesorů (Pavel Artopaeus).²⁷³

Z hlediska kvantitativního představuje vedle školské služby druhou nejčastější a přitom z hlediska délky výrazně stabilnější kariéru uplatnění v církevním prostředí. Nešlo přitom pouze o faráře, jichž bylo jednoznačně nejvíce (53 jedinců), či představitele vyšší církevní hierarchie (viz dále), ale také o další osoby spjaté s církevní správou: asesory Dolní konzistoře, biskupské, manské či konzistorní písaře, kapitulní i jiné notáře, kaligrafy apod.

Naprostá většina bývalých vychovatelů české a moravské šlechty, kteří se rozhodli pro uplatnění v církevním prostředí, našla zaměstnání v nekatolických

²⁷³ Viz biogramy těchto osob v příloze této knihy.

církvích, a to jak v českých zemích, respektive v Lužicích či ve Slezsku, tak také v zahraničí: v Sasku, v rakouských zemích i jinde. Z hlediska konfesijního nešlo jen o utrakvisty, nýbrž také o luterány a v menší míře i o příslušníky Jednoty bratrské, osoby blízké kalvinismu či přímo kalvinisty.

Podstatná část z někdejších šlechtických vychovatelů, kteří se uplatnili přímo v duchovenské službě, se po získání kněžské ordinace, k níž jim nezřídka pomohly i kontakty získané v průběhu vychovatelské služby (někteří získali místo dokonce na panstvích svých bývalých žáků!), stala rovnou faráři, někteří dočasně či trvale „jen“ jáhny. Z řad farářů se pak nezřídka rekrutovaly i osoby zastávající v organizaci vlastní církve i vyšší funkce: superintendenta (Georg Fabricius, Johann Schreiter, Pavel Pressius), administrátora (Jiří Dikast), v případě Jednoty bratrské člena Úzké rady či seniora (Jan Jafet, Bartoloměj Němčanský, Pavel Fabricius).²⁷⁴ Někteří z nich se v takové pozici zapsali i do obecnějšího povědomí. Např. zmiňovaný Jiří Dikast (1559–1630), minimálně v roce 1605 vychovatel dětí Jana Rudolfa Trčky z Lípy na Opočně, z titulu svého úřadu administrátora konzistoře podobojí korunoval v listopadu 1619 Fridricha Falckého českým králem.²⁷⁵

V prostředí katolické církve našlo kariérní uplatnění jen několik někdejších šlechtických vychovatelů. Nešlo přitom pouze o faráře, ale také o příslušníky vyšší církevní hierarchie. Uvedme si pro ilustraci alespoň dva konkrétní doklady. Členem olomoucké kapituly a v roce 1575 jedním z kandidátů na zdejší biskupský stolec byl Daniel Ducius, který ve druhé polovině 60. let dohlížel v Olomouci mj. na vzdělávání Václava, Bernarda ml., Karla a Bartoloměje Bruntálských z Vrbna či Zbyňka Berky z Dubé (1551–1606), pozdějšího pražského arcibiskupa (funkci zastával 1592–1606). Ducius byl též děkanem v Hradci nad Moravicí na Opavsku a po smrti Jana Mezona z Telče (1578) působil jako jeden z administrátorů olomouckého biskupství.²⁷⁶

I v Čechách najdeme v řadách katolické církevní hierarchie bývalé šlechtické vychovatele. Například Šimon Fagellus Villaticus (ok. 1473–1549), humanistický básník a někdejší preceptor Jindřicha VII. z Rožmberka (1496–1526), Mikuláše z Řičan a snad i dalších šlechticů, získal postupně řadu obrocí. Působil jako kanovník

274 Srov. jejich medailony v příloze.

275 K němu viz alespoň RHB II, s. 44nn.; LČL I, s. 546n. a BSČZ 13, s. 217n.. Srov. i jeho biogram v příloze, kde jsou též odkazy na další prameny a relevantní literaturu.

276 Viz alespoň RHB IV, s. 277n.; Miloš KOUŘIL, *Absolventi Collegia Germanica v olomoucké diecézi do roku 1620*, AUPO – Facultas Philosophica, Historica 33, 2007, s. 101n.; Tomáš PARMA, *Přehled olomouckých kanovníků v době episkopátu kardinála Dietrichštejna a jeho pramenná základna*, Studia Theologica 24, roč. VIII, č. 2, 2006, s. 65; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 176. Srov. i jeho biogram v příloze.

Obr. 23: Korunovace Fridricha Falckého českým králem v létě 1619

pražské svatovítské kapituly, arciděkan litoměřický, děkan vyšehradské kapituly (1525–1534), probošt Všech svatých na Pražském hradě (od 1534) či scholastik.²⁷⁷

Z hlediska hierarchie katolické církve dosáhl jednoznačně na nejvyšší pozici, v tomto případě biskupa v korutanském Gurku (od 1523), někdejší profesor pařížské, později vídeňské univerzity Hieronymus Balbus (Girolamo Balbi; po 1450 – po 1522), který na přelomu 15. a 16. století dohlížel mimo jiné na výchovu a vzdělávání Jindřicha, syna nejvyššího kancléře Království českého Jana ze Šelmburka (†1508).²⁷⁸

²⁷⁷ Srov. Josef HEJNIC, *Šimon Fagellus Villaticus. Literatura, dílo, úkoly*, Strahovská knihovna 11, 1976, s. 189–205; TÝŽ, *Šimon Bouček (Fagellus) Villaticus*, in: Pocta dr. Emmě Urbánkové, Praha 1979, s. 53–69; TÝŽ (ed.), *Šimon Fagellus Villaticus. Šimon Bouček Venkovánek. Chvilě rozkošně, vážně i teskně*, Praha 1979, s. 135–142 a passim; RHB V, s. 490–500. Viz též jeho medailon v příloze.

²⁷⁸ Vedle biogramu v příloze této knihy srov. k němu alespoň Joseph von RETZER, *Nachrichten von dem Leben und Schriften des ehemaligen Bischofs von Gurk von Hieronymus Balbi ...*, Wien 1790; TÝŽ, *Hieronymi Balbi Veneti ... Opera poetica oratoria ac politico-moralia I–II*, Viennae 1791–1792; P. S. ALLEN, *Hieronymus*

Třetí nejčastější kariérní uplatnění (35 osob) představovalo působení v institucích městské správy, a to nejen v jejím vrcholném orgáně, tedy v městské radě (13 osob). Mezi někdejšími šlechtickými vychovateli najdeme také císařské rychtáře, dále obecní starší, představené i další zaměstnance městských kanceláří (kancléře, syndiky, sekretáře, písaře atd.), soudních, hospodářských i jiných úřadů apod. Zde samozřejmě záleželo na podobě městské správy v konkrétním městě dané lokality. V městské správě se totiž sledované osoby neuplatňovaly jen v českých zemích, Lužicích či ve Slezsku, ale také v zahraničí, kde byla struktura městských úřadů přeci jen znatelně odlišná od její obdoby v českých zemích. Jednou z takových osobností, jež výrazně zasáhly nejen do lokálních dějin, byl například Johann Heinrich Waser (1600–1669), v roce 1620 vychovatel Rudolfa a Mořice, synů Bohuslava z Michalovic, a zároveň Ferdinanda, syna Prokopa Dvořeckého z Olbramovic. Po návratu do rodného Curychu prodělal úspěšnou kariéru v městské kanceláři, stal se členem curyšské Velké rady, různých dalších klíčových městských orgánů, zemským fojtem panství Kyburg a konečně i purkmistrem (úřad zastával v 50.–60. letech opakovaně).²⁷⁹

V již výrazně menší míře působili bývalí preceptoři/hofmistři šlechty z českých zemí v zemských, zeměpanských či vrchnostenských službách. Pokud jde o první dvě skupiny (22 osob), šlo výjimečně o členy nejvyšších zemských úřadů či stavovských direktorií, dále o přisedící, případně další úředníky apelačního soudu či české komory, zaměstnance české dvorské kanceláře, kanceláře direktorů či úřadu desk zemských (sekretáři, písaři, registrátoři, ingrosátoři, starostové komorníci), jedince působící v diplomatických službách panovníka, výběřčí posudného, úředníky v Ungeltu apod.

Ve vrchnostenských službách (13 osob) se bývalí vychovatelé uplatňovali zejména v českých zemích, a to nejen ve funkcích spjatých zejména s hospodářskou správou šlechtického velkostatku (regent, hejtman, důchodní i jiný úředník), nýbrž také v dalších pozicích, například jako osobní komorníci, sekretáři či lékaři pána dvora apod. Některým z nich taková služba vykonávaná mimo jiné i pro jejich bývalé žáky dopomohla nejen k movitému i nemovitému majetku, ale také, jak jsme již výše zmiňovali, k jejich nobilitaci či dokonce přijetí do řad šlechty.²⁸⁰

Balbus in Paris, The English Historical Review, Vol. 17, No. 67 (Jul., 1902), s. 417–428; RHB I, s. 130n.; Miloslav OKÁL, *Hieronymus Balbus*, Zprávy Jednoty klasických filologů XIII, 1971, s. 90–117.

²⁷⁹ Viz alespoň František HRUBÝ, *Švýcarský svědek Bílé hory*, ČČH 37, 1931, s. 42–78; Rudolph REY, *Bürgermeister Johann Heinrich Waser 1600–1669. Sein Werdegang bis zum Eintritt in den Staatsdienst*, Dissertation Winterthur 1962; Norbert DOMEISEN, *Bürgermeister Johann Heinrich Waser (1600–1669) als Politiker. Ein Beitrag zur Schweizer Geschichte des 17. Jahrhunderts*, Bern 1975. Srov. též jeho biogram v příloze.

²⁸⁰ Srov. pozn. 251.

Bez ohledu na „zaměstnavatele“ jsou u někdejších šlechtických vychovatelů markantně často zastoupena především dvě povolání, totiž lékaři a právníci. Bylo to zřejmě do značné míry dáno tím, že právě v průběhu vychovatelské služby české a moravské šlechtě sledované osoby studovaly v zahraničí medicínu či právo a získaly v těchto oborech nezřídka i příslušné akademické tituly, které jim jednoznačně jejich kariéru usnadňovaly.

Pokud jde o lékaře (19 osob), ti se neuplatňovali jen v zemích České koruny, ale také v zahraničí. Svou profesí přitom její zástupci vykonávali buď soukromě, nebo zastávali funkce knížecích, zemských či městských lékařů, kteří si ovšem mohli také přivydělávat i soukromou praxí, jež v případech dobré pověsti lékaře mohla vynášet i značné částky, jak jsme mohli na příkladu Matyáše Borbonia pozorovat v *Exkursu I.*

Co se týče právníků (15 osob), ti našli velmi rozličné uplatnění, a to zejména v zemích České koruny. Některé nalezneme však také za hranicemi českého státu. Působili jak v různých zeměpanských úřadech (zejména v české komoře či při apelačním soudu), v městské správě (viz výše), živili se soukromě jako advokáti či prokurátoři při vyšších soudech, jako veřejní notáři apod.

Na závěr této kapitoly je možné konstatovat několik základních postřehů. Přestože profese vykonávané bývalými vychovateli české a moravské šlechty nabývaly velmi rozličného charakteru – vedle výše zmíněných zaměstnání lze u jednotlivců sledovat i celou řadu dalších možností uplatnění, které jsme však pro jejich řídký výskyt již podrobně nesledovali – a řada z nich prošla postupně více povoláními, což je ostatně pro sledovanou dobu častý jev, je u většiny z nich možné pozorovat několik základních kariérních modelů.

Nejčastějším, ovšem nejméně stabilním z hlediska dlouhodobého uplatnění bylo působení na soudobých latinských partikulárních školách. Nezřídka stálo na počátku kariéry sledovaných osob. V tomto ohledu se tedy naše závěry přibližně neliší od závěrů předchozího bádání.²⁸¹ Naopak duchovní služba, poněkud překvapivě druhá nejvíce zastoupená profese, představovala spíše završení dosavadní kariéry. Podobně tomu bylo i u vyšších funkcí v zemské, zeměpanské či vrchnostenské správě.

Při utváření konkrétní podoby profesní kariéry bylo možné vysledovat několik základních faktorů, které ji ovlivňovaly. Byla to zejména úroveň vzdělání

²⁸¹ Vedle prací Jiřího Peška (viz pozn. 256 a 263) jde například o závěry Františka Palackého, Františka Šmahela, Miroslava Truce či Petra Svobodného. Viz alespoň František ŠMAHEL – Miroslav TRUC, *Studie k dějinám UK v letech 1433–1622*, AUC–HUCP 42, 1963, s. 3–52; František PALACKÝ, *Obyvatelstvo českých měst a školní vzdělání v 16. a na začátku 17. století*, ČsČH 18, 1970, s. 345–368; F. ŠMAHEL, *Regionální původ*; P. SVOBODNÝ, *Sociální a regionální struktura*.

bývalých šlechtických vychovatelů, jeho odborné zaměření, jejich osobní či rodinné kontakty umožňující v raném novověku svým významem zcela nezastupitelnou protekci, dále sociální původ, aktuální možnosti profesního uplatnění v určitém místě apod. Svou roli sehrávala v kariérním ohledu nezdědka také náhoda.

VIII. Literární činnost šlechtických vychovatelů

Literární činnost je přímo doložena u valné většiny sledovaných osob. U řady ostatních ji nelze vyloučit. Zejména pokud jde o zpravidla nerozsáhlou příležitostnou humanistickou latinskou poezii různého druhu (epithalamia, epicedia, propemptica apod.), tvořilo její pěstování běžnou součástí života vzdělaných vrstev soudobé společnosti. Ve velké míře ji tedy z pochopitelných důvodů vytvářely také osoby, zahrnuté do našeho výzkumu, a to jak v době vlastních studií, tak také později.

Někteří šlechtičtí vychovatelé však po sobě zanechali i práce rozsáhlejší. Zastoupeny jsou mezi nimi jak různé soudobé jazykové i jiné učebnice, tak také filozofické, historické, lékařské, teologické či právnické spisy, emblematická literatura, kancionály apod. Představují pravděpodobně pouze torzo jimi vytvořených děl. Část z nich totiž zřejmě zůstala v rukopise, nedochovala se či o nich jen nemáme informace.

Obsáhle zhodnotit písemnou pozůstalost několika stovek šlechtických vychovatelů není na tomto místě možné. Taková komplexní analýza by si vyžádala mnohem větší prostor, než který je pro ni vyhrazen v této kapitole. Přesto bych na několika vybraných příkladech rád ilustroval rozsah literární činnosti sledovaného okruhu osob, její charakter, rozmanitost i dobový význam.

Ačkoli se mezi vychovateli šlechty z českých zemí nachází celá řada autorů, jež v dějinách latinské, české i jinojazyčné literatury stejně jako i v historiografii 16. až 17. století zaujímají významné místo – Jan Banno z Fenixfeldu, Jan Češka, Petr Gzel, Matouš Kollin z Chotěřiny, Martin Kuthen ze Šprinsberka, Václav Beneš Optát, Pavel Skála ze Zhoře, Jiří Třanovský ad. –, bylo pro tuto kapitolu úmyslně zvoleno několik osobností, které se naopak z řady důvodů nejen nedostaly do obecného povědomí, ale nejsou přinejmenším zčásti známy ani mnohým specialistům na sledovanou dobu.

Mezi poměrně málo známé literárně činné osoby patřil například lékař Mathias Erbe (Erbinacus) z Brandova. Tento rodák z podkrkonošského Hostinného, který získal své vzdělání především v zahraničí – minimálně v letech 1604–1608 studoval na univerzitách ve Frankfurtu nad Odrou, v Heidelbergu a Basileji, kde 8. listopadu 1608 získal doktorát medicíny –, se někdy na začátku druhého desetiletí 17. století stal vychovatelem Jiřího, syna Karla z Valdštejna a na Poličanech (1549–1604).

Absolvoval s ním jeho druhou kavalírskou cestu, během níž navštívili mimo jiné nizozemský Leiden (zapsání 27. 12. 1612).²⁸²

Pokud jde o Erbinaevu literární činnost, jsou sice dochovány některé drobné spisy již z doby jeho studií,²⁸³ ovšem svá nejzásadnější díla sepsal až v pozdější době, kdy po bitvě na Bílé hoře odešel do exilu do Horních Uher (zdržoval se mj. v Trnavě) a později do Sedmíhradska (Sibiň). Kolem roku 1630 působil také ve Slezsku, a to ve službách Jana Kristiána Břežského (vládl 1609–1639). Valná část Erbinaevých prací však vyšla až dlouho po jeho smrti. Nejdůležitější jsou přitom především dvě díla vzešlá z jeho dlouhodobého zájmu o alchymii, totiž *Warhaffte Beschreibung von der Universal-Medicin und Gulden Tinctur, wie auch derselben Zubereitung* a *XII. Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet*, jež byla obě vydána v Lipsku v roce 1689. Svědčí o autorově důkladné obeznámenosti především s teorií soudobé alchymie.²⁸⁴

Jedním z velmi plodných autorů byl vzdělaný rodák ze slezské metropole Vratislavi (studoval mj. práva ve Frankfurtu nad Odrou a v Heidelbergu) Jakob von Bruck, řečený Angermundt. Přestože k němu některé speciální práce existují,²⁸⁵ patří také spíše k polozapomenutým postavám raně novověkých slezských literárních

282 K Erbinaevovi srov. z dosavadních prací alespoň G. GELLNER, *Životopis*, s. 153; O. ODLOŽLÍK, *Jednota bratrská*, s. 94; L. REJCHRT, *Bratřští studenti*, s. 70; RHB II, s. 108; Wilhelm KÜHLMANN – Joachim TELLE (Hg.), *Oswald Croll. Alchemomedizinische Briefe 1585–1597*, Bd. 2, Stuttgart 1998, s. 190n., 252; John FERGUSON, *Bibliotheca chemica, Part 1*, s. 242; Vladimír KARPENKO, *Matthäus Erbinäus von Brandau: alchymie mezi realitou a fantazií*, in: Ivo Purš – Vladimír Karpenko (eds.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011, s. 393–421 (autor záslužně analyzoval Erbinaevovo dílo, s jeho biografií byl však obeznámen minimálně). Na další literaturu a prameny odkazuje jeho medailon v příloze.

283 Srov. mj. jeho *Theses de variolis & morbillis quas ... pro summis in arte Medica honoribus & Privilegiis impetrandis, publicae censurae subiecti ac sub SS. Triados tutela defendet Matthias Erbinaeus Arnobius Bohemus ad diem XXIX. Octobris*, Basileae 1608 (UB Basel, sign. 18:58). Další drobné příspěvky viz www.vd17.de (heslo Erbinaeus).

284 *Matthäi Erbinäi von Brandau, Eq. Bohem. & Med. Doct. Warhaffte Beschreibung von der Universal-Medicin, und Güldnen Tinctur Ursprung, Anfang, Mittel und Ende, Wie auch derselben Zubereitung nach der alten und neuen Philosoph. Warhafften Gründen wobey auch noch viele andere Curiöse Sachen zu finden*, Leipzig 1689 (přístupné na [http://www.slub-dresden.de/index.php?id=5363&tx_dlf\[id\]=11087](http://www.slub-dresden.de/index.php?id=5363&tx_dlf[id]=11087)); *Matthäi Erbinäi von Brandau Eq. Bohem. & Med. Doct. XII. Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet, benebst V. Vornehmer Artisten wahrhafften Processen worunter einer des Th. Paracelsi, welcher noch niemahlen in Druck gesehen worden ...*, Leipzig 1689 (plně přístupné na www.books.google.cz). K Erbinaevovu dílu srov. též Karpenkovu studii citovanou v pozn. 282.

285 Emmy HAERTEL, *Jacob von Bruck-Angermundt, ein vergessener Dichter und großer Patriot Schlesiens*, ZVGS 75, 1941, s. 130–137; Jana HUBKOVÁ, *Slezský emblematik Jacobus à Bruck-Angermundt a adresáti jeho emblémů z řad protestantské šlechty zemí Koruny české*, *Studia Comeniana et Historica* 33, 2003, č. 69–70, s. 196–217; TÁŽ, *Jacobus à Bruck – Angermundt, ein schlesischer Emblematiker des 17. Jahrhunderts*, in: *Kultur Deutschböhmens* 17.–19. Jh. Zprávy Společnosti pro dějiny Němců v Čechách 2, 2003, s. 7–14. Viz též další poznámka.

Obr. 24: Titulní list díla Matyáše Erbinæa XII. *Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet*

a intelektuálních dějin. Do centra pozornosti této kapitoly se dostal proto, že kolem roku 1615 působil jako vychovatel několika českých, moravských a slezských šlechticů (Ondřej ml. a Jáchym Kochtictí z Kochtic, Jan Bernard Malcán z Vartemberka, Jan Jiří Cikán ze Slupska, Karel Schmidt z Freihofenu a na Kunštátě, Adam Bohumír Berka z Dubé ad.), a to především ve Štrasburku. S jedním ze svých žáků, Ondřejem ml. Kochtickým z Kochtic podnikl 1618 i cestu do Itálie, Řecka a Palestiny.²⁸⁶

²⁸⁶ K Bruckovi srov. kromě prací citovaných v předchozí poznámce také J. H. CUNRADI, *Silesia togata*, s. 29; G. MEYER, *Zu den Anfängen*, s. 137; Oskar PUSCH, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741 I*, Dortmund 1986, s. 190; Claudia ZONTA, *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*, Köln – Weimar 2004, s. 183, 197, 287n., 310; M. HOLÝ, *Zrození*, 228; TÝŽ, *Die schlesischen Gebildete*, v tisku. Srov. i jeho medailon v příloze.

Obr. 25: Titulní list jednoho z emblematických děl Jackoba Brucka-Angermunda

Řada Bruckových děl vyšla pak právě v době jeho vychovatelského působení v alsaské metropoli. Z těch nejnámějších bych rád uvedl jeho dvě knihy emblémů, totiž *Emblemata moralia et bellica* z roku 1615 a *Emblemata politica* z roku 1618, které vzbudily široký ohlas nejen v říši, ale také ve Francii, Španělsku i jinde. První z nich se dočkala i vydání ve francouzském překladu. Obě se staly také zdrojem inspirací pro mladší autory emblematických děl stejně jako i různé umělce, mj. malíře. Jak upozornila Jana Hubková, lze jejich vliv spatřovat i v oblasti soudobé publicistiky.²⁸⁷

²⁸⁷ Jacob a BRUCK ANGERMUNDT, *Emblemata moralia et bellica*, Argentorati 1615 (plně přístupné na www.archive.org); TÝŽ, *Princeps Plinianus. Sive Aphorismi politici ex. C. Plinii Secundi panegyrico ad Traianum tetrastrichis redditi ...*, Argentinae 1617; TÝŽ, *Emblemata politica, quibus ea, quae ad principatum spectant, breviter demonstrantur, singulorum vero explicatio fusius proponitur*, Argentinae 1618 (digitalizováno na <http://diglib.hab.de/wdb.php?dir=drucke/0-122b-4f-helmst>); *Les Emblemes Moraux et Militaires Du Sieur*

Vedle uvedených i některých jiných prací již ze staršího období²⁸⁸ je Jakob von Bruck původcem také řady dalších děl většího či menšího rozsahu, z nichž některé vyšly ještě za jeho života, jako například knížecí zrcadlo *Princeps Plinianus* z roku 1616 věnované slezskému knížeti Jindřichovi Václavovi Minstrbersko-Olešnickému (1592–1639), jiné až řadu desetiletí po jeho smrti.²⁸⁹

Celou řadu latinských prací většího i menšího rozsahu publikoval na konci 16. a v prvních desetiletích 17. století také dnes málo známý Melchior Gerlach z dolnoloužických Žar, kterého jsme zmiňovali již v páté a šesté kapitole. Tento syn stejnojmenného faráře v Boleslavci, který po předchozím vzdělávání se na několika latinských školách ve vedlejších zemích České koruny i v Sasku (Žary, Boleslavec, Goldberk, Míšeň) absolvoval univerzitní studia ve Vitemberku (1583 zde získal titul magistra sedmera svobodných umění), působil na přelomu 80. a 90. let v centru luterské reformace jako vychovatel několika šlechticů z českých zemí. K jeho žákům patřili tehdy Jáchym (†1635), Karel (†1606) a Jaroslav ml. (†1619), synové Jaroslava st. Kolovrat a na Petršpurku (†1595), a dále Jan Albrecht, syn Bedřicha z Kolovrat na Senci (1555–1616). Vedle nich vyučoval pak soukromě i další šlechtice.²⁹⁰

Přestože již z doby Gerlachových studií stejně jako i z období těsně po jejich dokončení pochází některé jeho práce, většina z nich vznikla až v době, kdy působil jako rektor dvou proslulých hornoloužických gymnázií, a to nejprve v Budyšině (1592–1602) a poté v Žitavě (1602–1616). Jak bylo zmíněno již výše, i zde měl řadu českých žáků, a to nejen neurozených, ale také příslušníků panských i rytířských rodů z Českého království.²⁹¹

Jacob De Bruck Angermundt ..., Strasbourg 1616. Viz i www.vd17.de (heslo Bruck-Angermundt). K Bruckovu dílu srov. též literaturu citovanou v pozn. 285.

288 Již 1612 v Běhu vyšlo například knížecí zrcadlo věnované Janu Jiřímu Braniborskému – *Jacobi a Bruck Angermundt cogn. Ars et Mars sive discursus politicus de literis et armis ad illustrissimum principem ac dominum dn. Joan-Georgium, marchionem Brandenburgensem ...*, Bregae 1612 (v úplnosti digitalizováno na <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de>; 1616 znovuvydáno ve Štrasburku).

289 Srov. alespoň [Jacob a BRUCK ANGERMUNDT], *Emblemata pro toga et sago*, Norimbergae s.d. [cca 1685] (plně přístupné na www.archive.org).

290 Srov. k němu alespoň Clemens LEHMANN, *Kurtze Leichpredigt bey Christlicher bestattung und Begräbnüß ... Herrn M. Melchioris Gerlachii ...*, Zittau 1616 (Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, sign. 21 an: Ee 662); Samuel GROSSER, *Lausitzische Merckwürdigkeiten IV*, Leipzig – Budissin 1714, s. 115n., 128n.; JÖCHER 2, Sp. 954n.; ZEDLER 10, Sp. 1134; G. F. OTTO, *Lexikon* 1/2, s. 450n.; III/2, s. 705n. a Suppl. S. 115; Theodor GÄRTNER (Hg.), *Urkundenbücher der sächsischen Gymnasien I. Quellenbuch zur Geschichte des Gymnasiums in Zittau I*, Leipzig 1905, s. 85–87; RHB II, s. 211n.; M. HOLÝ, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 38nn.; TÝŽ, *Zrození*, s. 76, 215nn., 226. Další prameny a literatura jsou citovány níže a také v Gerlachově biogramu v příloze této knihy.

291 Srov. odkazy v pozn. 290 a 292.

Literární pozůstalost Melchiora Gerlacha, která do značné míry odráží zejména jeho dlouholeté pedagogické působení, nebyla dosud systematicky zhodnocena. S určitou výjimkou *Rukověti humanistického básnictví* a nedávno publikované knihy o výchově a vzdělávání šlechty na prahu novověku²⁹² neupoutaly zájem českého badání ani jeho bohemikální příspěvky, kterých publikoval celou řadu a z nichž mnohé jsou dochovány i v knihovnách České republiky, zejména pak v Praze.²⁹³

Kromě několika desítek různých většinou příležitostný charakter majících prací, z nichž jsou však některé i rozsáhlejší,²⁹⁴ studijního řádu pro žitavskou školu, edic některých starších učebnic (zejména Martina Luthera a Philippa Melanchtona), vlastních učebních textů a dalších publikací spjatých s jeho školským působením, je Gerlach autorem také dalších děl. Již 1589 vyšel například jeho spis *Oratio de sole*, o tři roky později jeho *Ein Christlicher Trostspiegel* pro pozůstalé vdovy a sirotky, 1596 *Oratio de bibliothecis*, 1598 *Descriptio fontis Boleslaviae Silesiorum scaturientis* či 1611 o velkém požáru Žitavy z roku 1608 pojednávající *Oratio et elegia*.²⁹⁵ Některá díla pak Melchior Gerlach také přeložil.²⁹⁶

292 RHB II, s. 211n.; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 76, 215nn., 226

293 Zřejmě největší množství z nich chová Knihovna Národního muzea v Praze. Podrobněji se jimi bude autor předkládané knihy zabývat ve speciální studii *Melchior Gerlach (1562–1616) a české země*.

294 Například jeho Melchior GERLACH, *Oratio de praecipuis irae et misericordiae divinae signis ... de Jaurinio ... ex Turcici tyranni vi liberato et Waradino ... defenso ... 1599 recitata*, s. l. s. d. [zřejmě Budyšín 1599] (Országos Széchényi Könyvtár, sign. RÖPL 420; tisk je přístupný na: <http://mek.oszk.hu/04700/04716/04716.pdf>) či TÝŽ, *Hymnus et symbolum D. Augustini et Ambrosii Te Deum Laudamus etc. Divinae electioni et coronationi Divi Imperatoris Rom. Matthiae Germ. Hung. Bohem. Regis etc. explanatione pia, pie adcommodatum*, Zittaviae 1612.

295 Melchior GERLACH, *Oratio de sole ...*, Witebergae 1589 (SLUB Dresden, sign. Lit.Graec.B.1305.m.misc.30); TÝŽ, *Oratio de bibliothecis, earum instituendarum, augendarum et conservandarum curam magistratui incumbere. In bibliothecae Budissinae Inauguratione 29. Sept. Anno Christi Nati 1596*, Budissinae 1596 (HAB Wolfenbüttel, sign. A-D4, E2; digitalizováno na <http://diglib.hab.de/drucke/171-44-quod-8s/start.htm>); TÝŽ, *Descriptio fontis Boleslaviae Silesiorum scaturientis*, Gorlicii 1598 (U.S. National Library of Medicine, Bethesda; tento tisk nám zůstal nepřístupný); TÝŽ, *Analytica catechismi parvi Martini Lutheri*, Wittebergae 1602 (SLUB Dresden, sign. Theol.ev.cat.133); TÝŽ, *Praeparatoria doctrinae et disciplinae scholasticae de schola in urbe Regis Zittavia ... restauranda*, Budissinae 1602 (BSB München, sign. H.lit. p. 142 h); TÝŽ, *Oratio et elegia de horrendo quingentarum aedium almae Zittae VII. Iunii Anno Christi 1608. Incendio, Iusticiae et misericordiae Jehovahae, ad posteritatem futuram, consecrata*, Zittaviae 1611 (SLUB Dresden, sign. Hist.Sax.H.738.misc.1).

296 *Was zu dieser Zeit in Griechenland, Asien, Africa unter des Tuercken und Priester Johans Herrschaffen. Item in Ungern und Behemen etc. der Christlichen Kirchen zustand sey Erstlich von D. Davide Chytraeo Lateinisch in Druck gefertigt und jetzund von Henrico Arnoldo aus Churland in Liffland verdeudschet. Item ein Oration von dem jetzigen zustand der Christlichen Kirchen und Religion in Mohrenland unter Priester Johan von Herrn Matthaео Dressero der Griechischen und Lateinischen Sprachen und der Historien Professore zu Leiptzig Anno 1583 gehalten und erstlich Lateinisch in Druck verfertigt, nun aber*

Mnoho autorů rozsáhlejších latinských, německých i jinojazyčných spisů najdeme také mezi těmi vychovateli české a moravské šlechty, kteří pocházeli ze zemí ležících za hranicemi České koruny. Jedním z nich byl již v páté a sedmé kapitole zmiňovaný Catharinus Dulcis (1540–1626), vzdělaný a velmi zcestovalý rodák ze savojského Cruseille, mezi jehož soukromé žáky se v 80. a 90. letech 16. století v Čechách, na Moravě i v zahraničí zařadila také řada českých a moravských šlechticů (viz výše v předchozí kapitole).

Mezi Dulciseva literární díla, známá dnes pouze nemnoha specialistům, patří především jeho jazykové příručky. Část z nich vznikla ještě v době, kdy se živil soukromou výukou románských jazyků, zejména ve Vitemberku, jiné byly pak publikovány až poté, kdy získal profesuru nejprve v Kasselu (1602) a poté v Marburku (1605). Tak například již 1593 byly ve Vitemberku vydány jeho *Flores italicæ ac latinæ sermonis*, stejně jako i *Methodus ad facilem italicæ linguæ cognitionem* či *Flores sententiarum italicæ linguæ*. Sedm let nato vyšla pak v Tübingen jeho další zásadní práce *Institutionum linguæ italicæ libri VI.*²⁹⁷

Řadu jiných jazykových příruček publikoval pak Catharinus Dulcis i v pozdější době. Z nich jednoznačně nejznámější ve své době byla především jeho učebnice italštiny nazvaná *Schola italica*. O její oblibě svědčí nejen skutečnost, že byla ještě v 17. století několikrát znovuvydána, ale také velké množství dochovaných kusů v mnoha evropských knihovnách, stejně jako i v zámorí.²⁹⁸ Vedle kvalit této příručky to však zřejmě bylo dáno také tím, že podobných knih nebylo tehdy k dispozici mnoho.

verdeudschet durch M. Melchiorer Gerlach Silesium, s. I. 1584 (SLUB Dresden; sign. Hist.Turc.425.u.misc.4). Přehled o Gerlachových spisech poskytují také www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Gerlach, Melchior) a dále jeho biogramy v Ottově, Zedlerově a Jöcherově lexikonu stejně jako i další práce citované v pozn. 290.

297 Catharinus DULCIS, *Flores italicæ ac latinæ sermonis ex hortis exercitationis Io. Ludovici Vivis et Hor. Tuscanellæ excerpti studio et sumptibus catharini Dulcis*, Witebergæ ex officina Cratoniana 1593 (Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, sign. Phil.oct.2641); Týž, *Methodus ad facilem italicæ linguæ cognitionem*, Witebergæ ex officina Cratoniana 1593 (VD16 Nr. ZV 9528); *Flores sententiarum italicæ linguæ in usum iuventutis germanicæ, quæ in illustrissima academia witebergensi horis recreationis italicæ discit, collecti a Catharino Dulci*, Witebergæ ex officina Cratoniana 1593 (Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena, sign. 8 MS 12507/4/); Týž, *Institutionum linguæ italicæ libri sex. Una cum totidem opusculis ad præceptorum et linguæ exercitationem ...*, Tubingæ typis Georgii Gruppenbachii 1600, Landesbibliothek Coburg, Cas A 5590#1; digitalizováno na http://bvbm1.bib-bvb.de/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=349548.xml&dvs=1308578145197~990&locale=cs_CZ&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=25&usePid1=true&usePid2=true.

298 Jen *Verzeichniss der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts* zachycuje několik vydání (1605, 1614, 1620, 1631, 1641 a 1643; několik dalších není evidováno). Srov. www.vd17.de (heslo Schola italica: 17 záznamů). Pro četnost dochování srov. Karlsruher Virtueller Katalog: <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>.

CATHARINI DULCIS. 17

Austria horrèdo & portètofo terræ-motu concussa fuit. Verùm pettæfus loci, & stolidi ac pervicacis pædagogî, qui ei adjunctus fuerat, locum commutans Pragã venit, & Illustriffimi Prorogis de Nova domo Joachimum Huldricũ & Wilhelmum Slavatum ejus finem, (qui in fausta postea feditione inter proceres regni orta, de fenestâ arcis deturbatus fuit) per 30. menses continuos splendidiffimo stipèdio in variis linguis instituit, Horistuccifivis, Schwambetgium, Grayam, Hoffmannum & Freybergium Barones, & Theodorum Sixtum ab Octensdorff (qui postea curialist regi directoribus de capite periclitatus est) honesto didactro docuit. Tandem ut hujusmodi institutiones temporariæ sunt, honoratè dimittitur. Quod cũ Illustriffimus Princeps Petrus Wock Urfinus, domus ROMBERGICÆ Gubernator audivisset, illic Catharinũ, quem probè noverat, in aulam vocat, ac eo Confiliario in multis utitur. Fuit autem in tanta apud Dominum gratiã, ut

Obr. 26: Ukázka z autobiografie Catharina Dulcise se záznamem o soukromé výuce v Praze

Kromě jazykových příruček a také poměrně obsáhlé vlastní latinské autobiografie, kterou snad na základě svých starších poznámek sepsal pravděpodobně v závěru svého života,²⁹⁹ je však Dulcis původcem také dalších děl: 1604 vydal například ve francouzštině *Tobie, comedie*³⁰⁰ a o čtrnáct let později v Marburku zase francouzský překlad pastýřské tragické hry *L'aminta* svého současníka Torquata Tassa (1544–1595).³⁰¹

299 Srov. pozn. 18.

300 *Tobie. Comedie De Catherin Le Doux, en laquelle on void comme les mariages sont fait au ciel et qu'il n'y a rien qui eschappe la providence de Dieu*, Cassel 1604.

301 *Aminte Pastorale du Sieur Torquato Tasso. Traduite en prose Françoise Par Catherin Le Doux. Et conferée vis à vis avec son Italien ...*, Marbourg chez Jean Saur 1618 (SLUB Dresden, sign. 3 A 5576; digitalizováno na <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:14-ppn3134861587>).

IX. Závěr

Předkládaná kniha se zaměřila na vychovatele šlechty z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích 17. století, tedy na téma, jemuž v dosavadní historiografii byla věnována jen minimální pozornost, přestože se k němu dochovalo mimořádně velké množství archivních, rukopisných, tištěných i dalších pramenů v České republice i v zahraničí, které takový výzkum umožňovaly. Na druhou stranu k jeho celistvějšímu uchopení bylo možné přikročit teprve poté, co byla v nedávné době synteticky zpracována problematika výchovy a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku, s níž téma naší knihy úzce souvisí.

Přestože se ve sledované době jako klíčové ukázalo i pro šlechtu absolvování školního vzdělání, a to jak na vzdělávacích institucích partikulárního charakteru, tak také na soudobých akademiích a univerzitách, zůstávala i v 16. a v prvních desetiletích 17. století pro nobilitu stále zásadní také studia soukromá. A právě ta vedle různých privátních škol, případně jejich obdob zřízovaných na jednotlivých šlechtických sídlech, poskytovali především šlechtičtí vychovatelé.

Jejich působení nebylo však významné pouze v uvedeném ohledu. Příslušníci panských i rytířských rodů Království českého a Markrabství moravského měli totiž své vychovatele zpravidla i v době, kdy zároveň studovali na některé ze škol v českých zemích, v dalších součástech českého raně novověkého státu (v Lužicích či ve Slezsku) nebo v zahraničí, případně v průběhu takzvaných kavalírských cest, které se ve sledované době standardně začlenily do procesu výchovy a vzdělávání urozených.

Šlechtičtí vychovatelé pak nad nimi v takovém případě vykonávali především celkový dohled a byli za ně zodpovědní jejich rodičům nebo poručníkům. Co se týče samotné výuky, procvičovali s nimi látku probíranou ve škole (latina, základy sedmera svobodných umění atd.), prohlubovali ji, případně doplňovali o jiné předměty (např. živé jazyky, jež se na partikulárních i vysokých školách vyučovaly jen velmi omezeně, jako byly zejména němčina, italština či francouzština), najímali pro urozence další speciální učitele (např. šermu, tance či hudby), podávali zprávy o prospěchu jejich studií, stejně jako i o dalších s jejich studijními pobyty spjatých otázkách apod.

Předkládaná kniha pojednává o vychovatelích nobility s inkolátem v Čechách a na Moravě v celkem sedmi kapitolách (II.–VIII.). Jejich rozdělení vychází převážně z logických tematických celků. Cílem bylo přitom postihnout za pomoci vybraných aspektů především hlavní rysy zkoumané problematiky. Některé dílčí

otázky jsou pak ilustrovány na dvou konkrétních příkladech zařazených do textu čtvrté kapitoly jako exkurzy.

Východiskem veškerých analýz se stala především na základě rozsáhlých pramenných rešerší v archívech, knihovnách, muzeích i jiných institucích u nás i v zahraničí několik let budovaná databáze různorodých bio-bibliografických údajů o 365 osobách, které funkci vychovatelů české a moravské šlechty po kratší či delší dobu zastávaly. Díky ní se pak kniha mohla nejen zaměřit na dílčí problémy vytčené v jednotlivých z jejích kapitol, ale především se pokusila zodpovědět některé klíčové otázky položené v úvodu práce.

Hlavní závěry předkládané knihy lze ve stručnosti shrnout následovně:

- Pro vychovatele šlechty byla v dobových pramenech různého druhu (matrikách, denících, korespondenci apod.) užívána celá řada pojmů. Některé z nich – například *praeceptor*, *ephorus*, *paedagogus* či *inspector* – byly přitom poněkud víceznačné. Běžně se totiž objevují i v jiných kontextech, zejména pak v prostředí raně novověkých partikulárních latinských škol. Další termíny používané pro šlechtické vychovatele (*studiorum formator*, *informator* či *paedotriba*) byly již více specifické, i když i ony mohly být v některých případech užity také jako označení jiné ve sledované době se vyskytující funkce. Nejhojněji frekventovaným byl přitom především první z uvedených pojmů, tedy *praeceptor*, případně *preceptor*. Ten se kromě svých dalších významů ostatně stal v různých ortografických podobách též součástí moderní jazykové výbavy řady evropských jazyků (čeština, němčina, francouzština, angličtina ad.).
- Jako do značné míry specifický se ukázal pojem *hofmistr* (v němčině *Hofmeister*; v latině *praefectus*), který se v průběhu raného novověku v jedné ze svých významových variant vyvinul v označení zvláštního povolání při výchově a vzdělávání především příslušníků evropské aristokracie. Nešlo přitom o *hofmistry*, jež se i ve sledované době objevují hlavně v prostředí raně novověkých šlechtických, církevních či panovnických dvorů, v jejichž čele většinou stáli, nýbrž o takové osoby, které měly zejména na kavalírských cestách urozených adolescentů na starosti především péči o materiální stránku pobytu mimo domov (finance, zajištění ubytování, stravy apod.) a celkový dohled na svěřence. *Preceptorům*, jež byli hofmistři v takovém případě podřízeni a pobírali zpravidla i nižší plat (viz čtvrtá kapitola), pak nadále zůstávala již pouze výuka chlapců. Ovšem podobné rozdělení funkcí při výchově a vzdělávání české a moravské nobility se v 16. a v prvních desetiletích 17. století uplatňovalo jen zřídka. Většinou ležela veškerá starost

o svěřené chlapce na bedrech jedné osoby. Jí a především šlechtici mohl být však na službu přidán ještě jeden či více služebníků, kteří byli v pramenech zpravidla označováni jako *servi*, *famuli* či *ministri*. V případě služby vyšší šlechty se mohlo někdy jednat i o příslušníky rytířských rodů.

- Pokud jde o výběr vhodného kandidáta na místo vychovatele, nerozhodovali o něm šlechtičtí rodiče nebo poručníci zpravidla sami. Byli si totiž dobře vědomi důležitosti takového kroku. Radili se o něm s členy širší rodiny, respektive se skupinou osob označovaných v dobových pramenech za „pány a přátele“, případně se s žádostmi o doporučení vhodné osoby obraceli na některou ze soudobých vzdělanostních autorit: například rektora pražské utrakvistické univerzity.
- Právě proto, že zejména česká šlechta se s takovými žádostmi obracela na představitele karolínské akademie, stávali se vychovatelé domácí nobility hojně studenti či absolventi této vzdělávací instituce. Pokud jde o studia předcházející vstupu do vychovatelské služby (k nim viz také dále), bylo tomu tak přinejmenším u 25 % všech doložených preceptorů/hofmistrů příslušníků panských i rytířských rodů z českých zemí. Pozoruhodné je, že mezi nimi nenajdeme jen rodáky z českých zemí, ale také z vedlejších zemí České koruny, zejména ze Slezska, či z Horních Uher.
- Při výběru šlechtických vychovatelů hrály svou roli vedle uvedených doporučení, pro jejichž získání ze strany budoucích vychovatelů bylo důležité nejen předchozí vzdělání, ale především různorodé kontakty, také další faktory, například předchozí zkušenosti s výchovou společenských elit (zejména se zajištěním pobytu urozených svěřenců v zahraničí), jazyková vybava, různé speciální znalosti či dovednosti (například hudební), konkrétní konfese apod.
- Vychovatel, který byl v některých případech přijat až po absolvování osobního pohovoru, býval nezřídka najat nejprve na několikatýdenní zkušební lhůtu, a teprve poté, co se osvědčil, získal stálější místo. Při jeho přijímání byly také zpravidla dojednány jednotlivé náležitosti jeho služby: místo jejího výkonu, odměna za ni náležející, její předpokládaná délka i náplň.
- Povinnosti jednotlivých vychovatelů a charakter toho, co měli jim svěřené šlechtické potomky vyučovat, se mohly individuálně poměrně výrazně odlišovat. Záleželo přitom na řadě okolností: věku urozence, stupni jeho znalostí i speciálních požadavcích zaměstnavatele, na tom, zda šlechtici

v dětském či adolescentním věku pobývali v době své soukromé výuky doma či mimo domov, zda přitom zároveň navštěvovali některou z dobových partikulárních latinských škol v zemích Koruny české či v zahraničí, nebo zda právě podnikali kavalírskou cestu.

- Výhradně na vychovateli spočívala výuka šlechtických potomků spíše v počátečních fázích, kdy je bylo zapotřebí naučit elementárními znalostem (zejména čtení a psaní), případně též základům sedmerna svobodných umění a také latiny, méně často zřejmě též němčiny. Pokročilejší výuku absolvovali pak šlechtici z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích následujícího století většinou již na některé ze soudobých latinských partikulárních škol, ať již soukromých, či veřejných.
- Přestože se to v uvedené době příliš nedoporučovalo, docházelo v průběhu výchovy a vzdělávání šlechtice poměrně často ke střídání jednotlivých vychovatelů. Důvody takových změn mohly být různé, nespokojenost rodičů či poručníků s jeho dosavadní činností, neochota dotyčného preceptora či hofmistra dále působit ve službě, jeho dlouhodobá nemoc či úmrtí apod.
- Ačkoli vykonávání funkce šlechtického vychovatele nebylo vždy jednoduché, zejména pokud svěřený adolescent nebyl příliš nadaný či ochotný se vzdělávat, nechťel jej respektovat apod., přinášela taková služba osobám ji vykonávajícím řadu výhod. Kromě toho, že se jednalo o placenou pozici (platové poměry šlechtických vychovatelů se přitom poměrně výrazně individuálně odlišovaly), bylo v jejím průběhu možné poznávat cizí země, učit se jazyky, dále se vzdělávat i v jiných předmětech, získávat akademické grady (klíčové byly přitom především vyšší tituly – doktoráty práv, lékařství či teologie), navazovat různé kontakty apod. Právě obě posledně jmenované skutečnosti nezřídka po ukončení vychovatelské služby napomáhaly někdejší šlechtickým hofmistrům/preceptorům rychleji rozvinout jejich kariéru.
- Do jaké míry jednotlivé námi zkoumané osoby dokázaly využít výše zmíněných výhod, záleželo na řadě faktorů, mj. i na nich samotných. Podstatné je, že vychovatelská služba nobilitě z českých zemí neakcelerovala pouze profesní kariéry někdejších šlechtických vychovatelů, což mělo pochopitelně vliv i na jejich sociální i titulární mobilitu, stejně jako na majetkové poměry, jak je u řady z nich jasně patrné, nýbrž u některých z nich dala vedle rozvoje jejich již zmíněného vzdělanostního, někdy též kulturního a geografického obzoru také impuls ke zrodu řady literárních i protovědeckých děl (viz dále).

- Z hlediska využití výhod, které pozice šlechtických vychovatelů jejím nositelům nabízela, byla důležitá též délka jejich služby. Ta se přitom individuálně velmi odlišovala. Mohla dosahovat několika měsíců, ale také řady let. Bohužel stanovit její průměrnou hodnotu nelze, neboť ji u řady jednotlivců na základě dochovaných pramenů nejsme schopni přesně ohraničit. Nejběžnější bylo však zřejmě působení trvající jeden až dva roky. Najdeme však i takové vychovatele, kteří u jednoho šlechtice sloužili více než pět let.

- Pro řadu osob sledovaných v této práci je typické, že funkci šlechtického vychovatele vykonávaly opakovaně. Najít místo v jiné urozené rodině nebylo zřejmě obtížné především pro ty jedince, kteří měli dobré reference a hlavně potřebné kontakty. Postupně tak ve zkoumané době docházelo k tomu, že preceptorská „profese“ přestala být pro některé osoby jen dočasnou výplní v jinak orientované kariéře, kterou však mohla nezářídka nastartovat, ale stala se minimálně zčásti profesionalizovanou obživou na delší časové období, někdy zřejmě dokonce většinu jejich dospělého a činného věku.

- Přestože několik desítek zkoumaných osob dohlíželo zároveň či postupně v průběhu své kariéry jak na potomky panských, tak také rytířských rodin, většina (více než 80 %) vychovávala pouze příslušníky jednoho stavu. Do jisté míry překvapivé je, že přibližně třetina preceptorů/hofmistřů byla zaměstnána v nižších šlechtických rodinách, polovina pak dohlížela na edukaci členů panského stavu.

- Z hlediska četnosti zastoupení jednotlivých rodů je nejvíce vychovatelů doloženo pro panské rody: Žerotínové (24), Valdštejnové (19), Šlikové z Pasouny a Holíče (15), Smiřičtí ze Smiřic, Slavatové z Chlumu a Košumberka (oba rody po 14), Berkové z Dubé (10), páni z Hradce (devět – v tomto počtu je zahrnut i Martin Varnens, jediný jménem známý vychovatel šlechtické dívky z českých zemí!). Z rytířských rodů je největší počet šlechtických preceptorů/hofmistřů doložen u rytířů z Michalovic (deset), Vchynských ze Vchynic, Gryspéků z Gryspachu (po šesti), Vostrovců z Královic (pět), Hrušků z Března, Střelů z Rokyc či Vostrovců z Královic (po čtyřech).

- Pozoruhodnou otázkou představuje reflexe vychovatelské služby české a moravské šlechtě, a to jak ze strany samotných vychovatelů, tak také jejich svěřenců či jejich rodičů, případně poručníků. I tato problematika se alespoň v rámci daných možností stala předmětem analýzy předkládané knihy, a to mimo jiné v obou exkurzech zařazených do čtvrté kapitoly. Bohužel

autoreflexivní svědectví šlechtických preceptorů či hofmistrů stejně jako jejich žáků jsou dochována jen ojediněle.

- Řadu závěrů přinesl rozbor geografické, jazykově-národnostní, sociální či konfesijní skladby šlechtických vychovatelů. Jednoznačně se přitom ukázal mezinárodní rozměr zkoumané problematiky. Přestože u části sledovaných osob neznáme jejich geografický původ, lze pro jejich drtivou většinu konstatovat, že jenom přibližně polovina z nich se narodila v českých zemích (v Čechách 131 osob, na Moravě 34). Ti ostatní pocházeli buď z dalších součástí tehdejšího českého státu (ze Slezska 40 osob, z Lužic 17) nebo ze zahraničí (minimálně 94 osob), a to jak z oblastí tvořících jádro postupně se vytvářející podunajské monarchie středoevropských Habsburků (rakouské země, Horní Uhry), tak také z dalších teritorií, například z Bavorska, Saska, Frank, Hesenska, Horní Falce, Nasavska, Virtemberska, Švýcarska, Francie, Itálie a Polska-Litvy. Důvodem takové skutečnosti nebyly jen zahraniční kontakty české a moravské šlechty, ale především prosazení modelu studií jejich potomků za hranicemi českých zemí. Během nich totiž často docházelo k výměně vychovatelů a ti byli pak neznáma vybírání ze zde se nacházejících osob (místní rodáci, osoby zde studující apod.).
- Pokud jde o jazykově-národnostní skladbu šlechtických vychovatelů, naráží její analýza na řadu limitů. V řadě případů je totiž zjišťování mateřského jazyka sledovaných osob obtížné. Je zapotřebí počítat také s bilingvními jedinci – nejde přitom pouze o bilingvismus česko-německý. Ten je však rozhodně nejčastější. Přes zmiňované pramenné limity lze však konstatovat, že dominantní úlohu hrály mezi vychovateli šlechty z českých zemí dvě skupiny: jednak jedinci s českým mateřským jazykem, kteří tvořili většinu mezi Čechy a Moravany, jednak lidé s německou mateřskou řečí pocházející nejen z českých zemí, ale i z Horních Uher, ze Slezka a Lužice stejně jako z německojazyčných oblastí Římsko-německé říše a Švýcarska. Jen v malé míře se vychovateli české a moravské šlechty stávaly i osoby s dalšími mateřskými jazyky, např. francouzštinou či italštinou.
- Obtížné bylo též posouzení sociální skladby šlechtických vychovatelů, a to nejen proto, že máme neznáma málo informací o jejich rodičích, ale také pro odlišnosti v sociální stratifikaci obyvatelstva v zemích, z nichž tyto osoby pocházely. Na tomto místě si dovolíme vyjádřit se pouze k rodákům z Čech a Moravy. Necelá polovina (44 %) z nich spatřila světlo světa ve svobodných královských městech. Z hlediska sociálního rozvrstvení byla právě tato skupina velmi pestrá. Mezi jejími členy najdeme příslušníky vyšších vrstev městské

společnosti (členy bohatých obchodnických rodin, potomky starých patricijských rodů, syny členů městských rad apod.), dále syny zdejších řemeslníků, lékařů, právníků, farářů apod. Ostatní vychovatelé narození v Čechách a na Moravě pocházeli z několika desítek dalších lokalit, a to jak z vrchnostenských měst či městeček, tak také z malých venkovských poddanských lokalit. I jejich sociální skladba byla velmi pestrá. Pro členy obou skupin platí, že mnohým z nich pomohla vychovatelská služba české a moravské šlechty zvýšit jejich sociální status, a to nejen v rámci stavu, ve kterém se narodili.

- Z hlediska sociální skladby šlechtických vychovatelů je zapotřebí konstatovat ještě jednu podstatnou skutečnost. Jen zcela výjimečně (ani ne ve 2 % případech) se jimi stávaly osoby, které samy měly původ v řadách šlechty, k níž nepočítáme přitom takzvané erbovníky. Pokud k tomu došlo, jednalo se vždy o nižší šlechtice, zpravidla hofmistry některého příslušníka panského stavu, jen výjimečně stavu rytířského.
- Pokud jde o konfesijní skladbu vychovatelů, nelze ji přesně statisticky vyjádřit, a to nikoli jen proto, že jejich vyznání často neznáme, ale i proto, že se v průběhu času mohlo proměňovat či proto, že vychovatele není možné přiřadit ani k jednomu z konfesně vymezených dobových směrů. Valná většina sledovaných osob (pravděpodobně více než 80 %) byla však nekatolíky. Například mezi Čechy a Moravany nalezneme nejen přívržence domácího utrakvismu různých směrů, ale i členy Jednoty bratrské, luterány a dokonce také kalvinisty, kromě nich pak v nevelké míře i katolíky. U Lužičanů či Slezanů se většinou jednalo o luterány. Část z nich měla blízko ke kalvinismu, pro což byli někteří i perzekvováni. Výhradně kalvinisty nalezneme v poměrně početné skupině vychovatelů narozených ve Švýcarsku. K reformovanému vyznání patřili také někteří vychovatelé pocházející ze Savojska či z Francie.
- Pozoruhodné je, že i v době konfesionalizace docházelo u české a moravské šlechty v některých případech k tomu, že výchovu svých potomků svěřovala z různých důvodů do rukou osob, jež se svou konfesi lišily od vyznání rodiny, a to nejen v širokém spektru v úvahu přicházejících protestantských denominací. Existují i takové případy, kdy katolická šlechta najala k výuce nekatolíky. S postupujícím konfesijním vyhraňováním domácí stavovské společnosti se to však stávalo čím dál méně.
- Předkládaná práce se pokusila analyzovat také vzdělanostní profil šlechtických vychovatelů. Sledován byl přitom nejen průběh jejich preuniverzitního

vzdělávání, které se odbyvalo jak v českých zemích, nejčastěji přitom na městských partikulárních školách, tak hojně i mimo ně (v Horní Lužici, ve Slezsku, na některých známých gymnáziích v říši – Altdorf, Míšeň, Srbiště, Štrasburk atd.), ale také jejich studia na řadě soudobých evropských vysokých škol. Najdeme mezi nimi jak absolventy pražské utraktivistické univerzity (25 %) či tamní jezuitské koleje, tak také bývalé studenty obecných učení v Basileji, Frankfurtu nad Odrou, Jeně, Lipsku, Vitemberku atd. Mnozí byli držitelé alespoň bakalářských gradů. Nalezneme však mezi nimi také osoby, které byly již nositeli magisterských či v omezené míře i doktorských titulů.

- Šlechtičtí vychovatelé však nestudovali pouze před vstupem do služeb české a moravské nobility, nýbrž také v jejím průběhu. V tom, jak jsme uvedli již výše, spočívala totiž jedna z hlavních výhod zastávání funkce šlechtického vychovatele. Mnozí bývalí držitelé takového místa se však vzdělávali i v pozdější době. I taková jejich studia a jejich souvislost s následnými kariérami jsme se snažili vyhodnotit.
- Pokud jde o kariéry sledovaných osob po skončení jejich vychovatelské služby, ty se odvíjely velmi rozmanitě. Jejich konkrétní průběh byl přitom závislý na celé řadě faktorů, jako byla úroveň jejich vzdělání, jeho zaměření, osobní či rodinné kontakty umožňující protekci, sociální původ, aktuální možnosti profesního uplatnění v určitém místě apod. Svou roli zde nezřídka sehrávala také náhoda.
- Největší část někdejších šlechtických vychovatelů (takřka 70), a to nejen těch, kteří pocházeli z českých zemí, se uplatnila jako vyučující nebo představení některé ze soudobých latinských škol, a to jak v českých zemích, respektive ve vedlejších zemích České koruny, tak také v zahraničí. Mnozí z nich však většinou po několika letech nepřiliš dobře honorovanou školskou službu zpestřenou častým střídáním jednotlivých škol opouštěli, ženili se, často s majetkově dobře zajištěnými vdovami, čímž mnozí z nich nejen získali movitý i nemovitý majetek, ale také důležité městské právo. To jim pak otevíralo další možnosti. Nezřídka přes působení v městské správě se pak řada z nich dostala i do vrcholných městských orgánů, především mezi konšely. Takové konstatování přitom neplatí zdaleka jen pro jedince narozené v Čechách a na Moravě.
- Necelé dvě desítky bývalých šlechtických vychovatelů zaujaly místa také na soudobých akademiích či univerzitách, a to nejen v českých zemích

(zejména na pražské utrakvistické univerzitě), ale také v zahraničí, například v Lipsku, Vitemberku, Marburku nebo v Basileji. Ve vysokoškolském prostředí, zejména v Praze, našly však v menším počtu uplatnění i další osoby, a to například ve funkcích kvestorů, univerzitních notářů, prokurátorů univerzitního fisku, inspektorů statků univerzity či pomocníků některých profesorů.

- Druhou nejčastější a ve srovnání se školským angažmá výrazně stabilnější kariérou bylo uplatnění v duchovní správě. Nešlo přitom pouze o faráře, jichž bylo jednoznačně nejvíce (více než 50 jedinců) či představitele vyšší církevní hierarchie, ale také o asesory Dolní konzistoře, její kvestory, biskupské, manské či konzistorní písaře, kapitulní i jiné notáře, kaligrafy apod.
- Nejvíce bývalých vychovatelů české a moravské šlechty se přitom uplatnilo v nekatolických církvích, a to jak v českých zemích, Lužicích či ve Slezsku, tak také v zahraničí: v Sasku, v rakouských zemích i jinde. Z hlediska konfesijního nešlo jen o utrakvisty, ale také o luterány a v menší míře i o příslušníky Jednoty bratrské či osoby blízké kalvinismu. I v katolické církvi našlo obživu několik bývalých šlechtických preceptorů/hofmistrů, v několika případech zaujalo dokonce význačné posty v církevní hierarchii (Daniel Ducius, Šimon Fagellus Villaticus, Hieronymus Balbus ad.).
- Třetí nejčastější kariérní uplatnění (více než tři desítky osob) představovalo působení v institucích městské správy, a to nejen v jejím vrcholném orgánu, tedy v městské radě. Najdeme mezi nimi také císařské rychtáře, dále obecní starší, představené i další zaměstnance městských kanceláří (kancléře, syndiky, sekretáře, písaře atd.), soudních, hospodářských i jiných úřadů apod. Zde samozřejmě záleželo na podobě městské správy v konkrétní lokalitě.
- V již výrazně menší míře působili bývalí preceptoři/hofmistři šlechty z českých zemí v zemských, zeměpanských či vrchnostenských službách, a to především v Čechách a na Moravě. I takovým kariérním modelům byla věnována pozornost.
- Bez ohledu na „zaměstnavatele“ jsou u někdejších šlechtických vychovatelů markantně často zastoupena především dvě povolání, totiž lékaři a právníci. Bylo to zřejmě do značné míry dáno tím, že právě v průběhu vychovatelské služby české a moravské šlechtě sledované osoby studovaly v zahraničí medicínu či právo a získaly v těchto oborech nezřídka i příslušné akademické tituly, které jim jednoznačně jejich kariéru usnadňovaly.

- Z hlediska následných kariér lze u sledovaných osob konstatovat ještě dvě skutečnosti. Zaprvé pro většinu z nich platí, že se uplatňovaly v takových zaměstnáních, které by bylo možné označit za intelektuální profese, což je s ohledem na jejich vzdělanostní profil pochopitelné, zadruhé u mnohých z nich můžeme jejich profesní uplatnění dát do více či méně zřejmé souvislosti s jejich předchozím působením ve službách nobility z českých zemí. Ta totiž jejich kariéry v mnoha případech jednoznačně akcelerovala.
- Předkládaná práce se pokusila sledovat i další aspekty problematiky, například literární činnost šlechtických vychovatelů. Přímo doložena je u většiny z nich. Přestože z valné části se jednalo o drobná, většinou latinská humanistická díla příležitostné povahy (epicedia, epithalamia, propemptica, různé školní práce apod.), zanechaly po sobě námi zkoumané osoby také rozsáhlejší práce koncipované v češtině, němčině, latině, francouzštině i v jiných řečech, a to zejména jazykové i jiné učebnice, různé filozofické, historické, lékařské, teologické či právní spisy, emblematickou literaturu, kancionály apod. I jim byla na několika konkrétních zvolených příkladech věnována pozornost.

Nedílnou součástí předkládané monografie tvoří také přílohy. První a nejobsáhlejší z nich přináší biogramy všech námi v pramenech podchycených šlechtických vychovatelů. I tato část práce by bez uvedené databáze nemohla nikdy vzniknout. Vzhledem k tomu, že neobsahuje pouze do širšího kontextu soudobých kulturních, vzdělanostních, náboženských i politických dějin zasazená data o průběhu jejich preuniverzitních i vysokoškolských studiích, samotné vychovatelské službě či jejich následných kariérách, nýbrž přináší také řadu dalších informací (o jejich učenecích i dalších kontaktech, českojazyčném, latinském i jiném literárním díle atd.) a obsahuje též odkazy na prameny a literaturu, bude snad moci posloužit dalšímu tematicky různě orientovanému bádání.

Přestože jsme řadu otázek, které jsme si položili v úvodu práce i v jednotlivých z jejích kapitol, mohli zodpovědět, zůstává stále nemálo badatelských desiderat, jimž by se mohl věnovat další výzkum. Nejde přitom jen o to, že bude jistě možné prohloubit informace o jednotlivých šlechtických vychovatelích – autor předkládané knihy si je dobře vědom toho, že nebylo v silách jediného badatele provést během několika let všechny nezbytné rešerše v evropských archivech, knihovnách i dalších institucích zcela beze zbytku! Další bádání by se mohlo zaměřit například na problematiku soukromé výchovy a vzdělávání šlechty v pozdějším období. Jak se v ní odrazily změny, které do řad šlechty vnesly pobělohorské procesy (konfiskace, rekatolizace, sociální restrukturační atd.)? Hrála ve šlechtické edukaci

ovlivňované i dalšími soudobými trendy nadále zásadní roli nebo byla dále umenšena růstem významu školního vzdělání? Neomezovala se čím dál více na tu fázi výchovy a vzdělávání urozených, během níž šlechtici podnikali kavalírské cesty? Měli své vychovatele i ti příslušníci nobility, kteří je neabsolvovali? Docházelo při zajištění soukromé edukace nobility stejně jako jejich peregrinací za poznáním a vzděláním k další specializaci jednotlivých činností v jejím doprovodu (hofmistr versus preceptor)? Tyto i podobné otázky by mohl zodpovědět budoucí výzkum. K dispozici bude mít jistě výrazně větší pramennou základnu.

Biogramy vychovatelů české a moravské šlechty

Adalbertides (Adalberti, Adalbert, Adalbertinus, Adalbertus, Suticenus), Jan

N: Velhartice (?). Byl synem Jana Adalberta, kněze ve Velharticích, později děkana v Sedlčanech. Studoval na latinské škole v Žatci, od 16. května 1608 na pražské utrakvistické univerzitě (kolej Nationis). V červnu 1608 hrál v komedii Saul. Na univerzitě studoval minimálně do 25. 8. 1609, kdy se stal bakalářem. Již za pražských studií (nejpozději od září 1608) byl preceptorem blíže neznámých dětí Jana Lorence ze Žerotína a Anny ze Štampachu, a dále Kašpara ml., syna Kašpara st. Belvice z Nostvic, a snad i jeho bratra Jindřicha. Není vyloučeno, že jako vychovatel působil i v dalších šlechtických rodinách, snad u potomků Gottfrieda Berbisdorfa z Berbisdorfu. Od 1609 do září 1611 vyučoval na partikulární škole v Klatovech, pak ve Vodňanech. Později žil v Kouřimí. Další zprávy o něm nejsou. A. je autorem několika latinských spisů příležitostné povahy a kromě toho i dalších stručných příspěvků (jejich soupis přináší RHB).

AUK Praha, A 13b, s. 101 a fol. 328v; tamtéž, *Oeconomica* B 15, fol. 425r, 427r, 439v; MZA Brno, Cerroni I 99, fol. 46r a 86r; Ioannes Adalbertides Suticenus, *Acclamatio humilis natalis Iesu Christi ...*, Pragae s.d. (NK ČR Praha, sign. 52 G 10, č. 1); *Gratulatio cunis dextre auspiciatis ...*, Pragae 1609 (MZK Brno, sign. ST 2 24.704, přív. 16; dedikace datovaná v domě Jana Lorence ze Žerotína dokládá A. službu ještě 1609); F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 430; Z. Winter, *O životě na vysokých školách pražských*, s. 190; J. Vančura, *Dějiny města Klatov* I/2, s. 1449; RHB I, s. 34nn.; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 38; BSČ I, s. 26

Adam, Caspar

N: Lipsko. Po předchozích blíže neznámých studiích se od LS 1549 vzdělával na univerzitě v rodišti, kde vzápětí nato (v ZS 1549) získal bakalářský titul. V 60. let 16. století, zřejmě kol. r. 1565, působil jako preceptor Adama II. (1549–1596) z Hradce. Je autorem pohřebního kázání nad jeho zemřelým otcem Jáchymem. Další zprávy o něm chybí.

Oratio in funere ... Ioachimii, Novae domus d. hereditarii ... per Gasparum Adamum Lipsicum, generosi baronis Adami de Nova Domo tunc temporis praeceptorem, vigesima septima Decembris habita anno 1565, Pragae 1566 (NK ČR; 50 E 13, přív. 8); *Matrikel der Universität Leipzig* I, s. 678; II, s. 708; H. O. Miltner – J. Neumann, *Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Privatmünzen*, s. 194; RHB III, s. 165 (zde mylně uvedeno, že šlo o bývalého učitele Jáchyma z Hradce); F. Teplý, *Dějiny Jindřichova Hradce* I/2, s. 426; V. Bůžek – J. Hrdlička, *Rodinný život posledních pánů z Hradce*, s. 158

Adami (Adam, Adamus), Jan

N: Tábor. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se stal 23. 9. 1603 bakalářem. 1604 vyučoval na škole u sv. Klimenta v Praze (doložen k 3t. 3.). 1605 byl vychovatelem blíže

neznámých šlechticů na Červeném Újezdci. Dokdy přesně v této funkci působil, není známo. Později se usadil v Litoměřicích, kde nejspíše 1607 získal městské právo. Další zprávy o něm nejsou.

AUK Praha, *Oeconomica* B 15, fol. 216v, 227r; *Laureae primae* XIII. Iuvenibus a clarissimo viro d. m. Ioanne Chorinno ... 21. Iunii Anno MDCV collatae amici acclamabant, Pragae 1605, sl. A3b–A4a (NK ČR Praha, sign. 52 C 12, přív. 4); V. V. Tomek, *Paměti o školách českých*, s. 627; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 563; RHB I, s. 44; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 32

Aetius (Aëtius), Jan

N: Lanškroun. Člen Jednoty bratrské. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. 1595 se zapsal na univerzitu ve Frankfurtu nad Odrou, snad v doprovodu Vojtěcha a Václava Mikuláše Pecyngarů z Bydžína. 1601 pobýval zřejmě ve Zhořelci. Přinejmenším 1604 působil jako preceptor Jana Jiřího Labouňského z Labouně (†1611), s nímž se v červenci téhož roku zapsal v Basileji. Sám zde tehdy studoval teologii. 1606–1609 vykonával funkci pomocného kazatele v bratrském sboru v Mladé Boleslavi. V lednu 1612 se zdržoval v Tuchoměřicích, od listopadu 1616 do října 1617 na Louňovicích. Další zprávy o něm chybí.

Matrikel Frankfurt, s. 398; E. Staehelin, *Amandus Polanus*, s. 96; Matrikel Basel III, s. 40; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 301; Týž, *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského I*, s. 194; J. Just – M. Klovová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 91, 97, 100, 102, 155, 277

Andrsstolzar (Andrsstolczer, Andrstoltzer, Andrstoltar, Andreae), Viktorin

N: Město Touškov. V 70. letech navštěvoval partikulární školu ve Strěbře. Odtud byl Matyášem Misenem přiveden 1577 k beanii na pražskou utrakvistickou univerzitu, kde později také studoval (1590 doložen jako alumnus Rečkovy koleje) a 2. 6. 1593 dosáhl bakalaurátu. V blíže neurčené době působil jako vychovatel potomků rytíře Adama Mošauera z Valdova na Dobřejskovicích. Zanechal několik drobných latinských příležitostných skladeb.

RHB I, s. 87; K. Beránek (ed.), *Manuál I*, s. 134; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 23.

Angermundt, Jakob → von Bruck Angermundt, Jakob

Anserides (Anserinus), Martin

N: Krapkowitz. 1608 se podle RHB vzdělával v Klementinu (v Trucem vydané matrice se ale nevyskytuje), později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se stal 8. 3. 1613 bakalářem. Minimálně 1613–1614 byl vychovatelem Karla Voračického z Paběnic. A., který je autorem několika drobnějších latinských příspěvků, žil ještě 1619. Jeho další osudy jsou nejasné.

Honori primae laureae ... Martini Anseridis Crapiceni ..., Pragae s.d. (KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 43; k roku 1613 dokládá na sl. A2b A. vychovatelskou službu); Primis nuptiis ... dn. Henrici Krupsky Teutobrodeni, civi Neopragensium optimi ... cum ... Anna de Gronenbergk ... 10. Cal. Julii Anno Domini 1614 acclamabant, Pragae s.d. (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 41; A. zde na sl. B3a uveden jako „*Voraczicky de Pabenicz Paedagogus*“); J. Vladyka, Můj Beroun, Beroun 1938, s. 167, 169; RHB I, s. 90; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 42

Aquarius Soběslavský, Jan → Makovský z Makové, Jan

Aretin (Aretinus, Polonellus) z Ehrenfeldu, Pavel

N: Uherský Brod. Z: po 1632 v exilu. Přinejmenším 1591 studoval ve Vitemberku (im. 15. 10.). Později, minimálně 1596–1597, byl preceptorem Hynka, syna Fridricha Březnického z Náchoda. Pobýval s ním mj. v Heidelbergu (im. 27. 3. 1596, jeho svěřenec o den dřívě), Basileji (zapsáni za rektorátu J. J. Grynaca) a ve Štrasburku (19. dubna 1597 se zde vepsali do štambuchu Zdeňka Brtnického z Valdštejna). A. sám studoval 1597 v Basileji teologii. V říjnu téhož roku se zdržoval v Amberku, kde se 19. 9. zapsal do štambuchu Jana Škréty Šotnovského ze Závovic. Kdy přesně se vrátil do českých zemí, není jasné. 1600–1608 působil v Klatovech jako mladší písař. Ještě 1600 se zde oženil s Reginou, dcerou bohatého krejčovského mistra Matouše Jehly (měli 2 děti: Theodora a Zuzanu). Oba manželé postupně v Klatovech i na předměstí získali různé nemovitosti. I díky dobrodělnímu městu Klatov se na podzim 1608 stal A. radním písařem na Starém Městě pražském. 1609–1611 působil ve službách Petra Voka z Rožmberka (jako jeho český sekretář; podle Vančury i zeměměřič). Již od 1608 postupně prodával majetek v Klatovech. Po smrti posledního Rožmberka se znovu usadil v Praze, ale nebyl již písařem. 1613 se stal měšťanem Starého Města pražského, kde se též zakoupil (dům „U zlatého čápa“ v Platnéřské ulici). 25. 8. 1615 dosáhl nobilitace. Za stavovského povstání se stal sekretářem apelačního soudu. Jako účastník stavovského povstání (stoupenec Václava Budovce z Budova) byl po Bílé hoře zbaven svého úřadu a pokutován. Ve 20. letech (snad 1627) odešel do Pirny. A. je tvůrcem známé mapy Čech (1619, znovu vydána 1632).

AHMP, rkp. č. 744, fol. 10; tamtéž, rukopis č. 536, fol. 159r; ÖNB Wien, Handschriftensammlung, sign. Cod. Series nova 2607, pag. 63, 104 (štambuch Zdeňka Brtnického z Valdštejna); Album academiae vitebergensis II, s. 385; Matrikel Heidelberg II, s. 173; A. Rybička, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých, ČČM 63, 1889, s. 286n.; J. V. Šimák, Studenti, s. 419; T. V. Bílek, Reformace katolická, s. 80; Týž, Dějiny konfiskací II, s. 957; J. Vančura, Dějiny Klatov I/2, 690nn. a passim (zde i další literatura a prameny); J. K. Tomek, Památník Jana De Clivo Šotnovského ze Závovic z konce věku XVI., ČČM 87, 1913, s. 288n.; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, passim; Matrikel Basel II, s. 449; OSN 2, s. 629n.; J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy II, s. 604; J. Martínek – M. Martínek, Kdo byl kdo. Naši cestovatelé

a geografové, Praha 1998, s. 47n.; L. Bobková, Exulanti z Prahy, s. 136; E. Semotanová, Mapy Čech, Moravy a Slezska, Praha 2001, s. 63n.; P. Voit, Encyklopedie knihy, s. 66 (zde i další literatura a prameny); BŠČZ I, s. 116n. (zde i další literatura a prameny); J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 81n., 176, 278

Arnobius, Matyáš → Erbinaeus z Brandova, Matyáš

Artopaei (Artopaeus, Muldatinaeus), Ezechiel

N: Týn nad Vltavou. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se 23. 9. 1603 stal bakalářem. 1609 vyučoval v Sušici. 1612 byl z Karolina poslán k Ferdinandovi Renšpergarovi z Renšperka, Držkovic a na Skřivani jako preceptor jeho blíže neznámých dětí. Další zprávy o něm nemáme.

MZA Brno, Cerroni I 5, fol. 14v; AUK Praha, A 13b, s. 183; Z. Winter, Život a učení, s. 198; RHB I, s. 106; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 32

Artopaeus, Pavel

N: Jindřichův Hradec. Z: 12. 9. 1607. Tento syn jindřichohradeckého pekaře Víta a jeho ženy Marjány navštěvoval po studiu v rodišti školy v Uherském Brodě (5 let), později v Banské Štiavnici (2 roky) a Jihlavě (3 roky). Již v 80. letech jako famulus → Petra Kodicila (†1589) studoval na pražské univerzitě, kde se stal 2. června 1593 bakalářem. Od téhož roku byl dva roky vychovatelem u Antonína ze Salhausenu v Benešově nad Ploučnicí, následně rektorem školy u sv. Michala na Novém Městě pražském a nato preceptorem u Karla Hrušky z Března na Bitozevsi (do října 1597). Pak byl rektorem škol v Pelhřimově a v Teplících (od 1598). Jako vicerektor krátce působil na škole u Vysokého kostela v Kutné Hoře (1599). Poté byl Eliášem Šúdem ze Semanína povolán za jáhna do Nymburka. 25. května 1600 dosáhl ve Vitemberku kněžské ordinace. A., autor několika drobných latinských příspěvků, zemřel jako pomocník (*minister*) profesora pražské utrakvistické univerzity M. Vavřince Benedikta Nudožerského.

AUK Praha, Oeconomica B 14, fol. 566v; MZA Brno, Cerroni I 5, fol 15a; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 1903, s. 244; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 371n.; RHB I, s. 107n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 23

Bacháček (Bachacius, Bachaczek) z Nauměřic, Martin

N: asi v listopadu 1541 (RHB; uváděna jsou však i jiná data), Neuměřice. Z: 16./17. 2. 1612, Praha. Syn Václava a Marty, poddaných Hertvíka Žejdlíce ze Šenfeldu. Vzdělával se ve Slaném, v Táboře, Praze (u sv. Štěpána Většího) a v Klatovech. Následně studoval na pražské utrakvistické univerzitě. Ve snaze naučit se němčinu odešel

ale do Znojma a do Vídně. Zde se živil jako písař (kaligraf) ve službách Antonína Brusa z Mohelnice (1518–1580), tehdy vídeňského biskupa. Po jeho přesídlení do Prahy byl sice povolán do jeho služeb, ale místo toho se odebral za dalším vzděláním do Lipska (podle Erlera zapsán však až 1580), podle RHB i do Altdorfu (ovšem Academia Norica vznikla až 1575) a 1567 i do Vitemberku. Navštívil pak v říši i další místa. Během pobytu v zahraničí se seznámil s řadou učenců. Po návratu do Čech působil jako vychovatel v blíže neznámých šlechtických rodinách. O které rody se jednalo, však není známo (1605 sice vzpomínal, že jedním z jeho žáků byl kdysi Štěpán Vostrovec z Královic, ale zda jím byl v této době či později při pražské utrakvistické univerzitě, není jasné). Vyučoval pak také na některých městských školách: v Žatci, Pardubicích a v Praze u sv. Havla a také na Malé Straně. Zároveň se dále vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, kde 21. 8. 1577 dosáhl bakalářského a 19. 11. 1582 magisterského gradu. Následně byl povolán za profesora artistické fakulty. Na univerzitě, na níž setrval až do své smrti, zastával řadu různých úřadů kolejních, fakultních i celouniverzitních: opakovaně – 1598–1600, 1603–1612 – byl i rektorem. Také zde měl řadu šlechtických žáků, kteří byli v jeho bytě též ubytováni. Ve výuce, jíž se věnoval více než tři desetiletí, a zčásti i v literární činnosti se zabýval mj. astronomií, matematikou, historií i geografii. B. patří k nejvýznamějším představitelům předbělohorské pražské utrakvistické univerzity. Zasloužil se nejen o její rozvoj, ale výraznou měrou přispěl též k řádné správě i zdárnému růstu partikulárních latinských škol, z nichž valná část v Čechách a řada i na Moravě podléhala pražské utrakvistické univerzitě. Opatřoval jim nejen učitele, ale také učební pomůcky. Mimořádně vzdělaný B., který již 7. 12. 1591 dosáhl nobilitace, udržoval kontakty s řadou významných domácích i zahraničních vzdělavců (s Johannem Keplerem, Melchiorem Jöstelem, Johannem Jesseniem, Tychonem de Brahe, Konradem Rittershausenem, Tadeášem Hájkem ad.). B. působení, k němuž patřilo také vydávání kalendářů, pranostik i minucí, se dočkalo již za jeho života uznání v řadě děl, jež mu byla dedikována. Také po smrti, po níž byl 20. 12. 1612 pohřben v kapli Božího Těla na Novém Městě pražském, byly na jeho počest vydány dva sborníky, z toho jeden v zahraničí (v Norimberku).

Monumentum sempiternum ... M. Martino Bachacio a Naumierzicz ... 17. Februarii ... 1612 e vivis sublato ..., Prague s.d. (KNM Praha, sign. 49 C 85); Memoriae ... M. Martini Bachacii ..., Noribergae 1613 (KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 42); B. Balbinus, Bohemia docta 2, s. 274nn.; V. V. Tomek, Paměti o školách českých, s. 370–379 a 604–640; Týž, Geschichte der Prager Universität, passim; J. Smolík, Mathematikové, s. 82; J. Jireček, Rukověť I, s. 41n.; OSN 3, s. 87n.; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, passim; Album academiae vitebergensis II, s. 128; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 13; V. J. Nováček (ed.), Listář školství Kutnohorského, passim; Z. Winter, Děje, passim; Týž, O životě, passim; Týž, Život a učení, passim; F. Hrejsa, Česká konfese, passim; J. V. Šimák, Studenti; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, passim;

F. M. Bartoš, *Bojovníci a mučedníci*, s. 136nn.; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität*, s. 38n., 71, 80n., 108, 117; RHB I, 120–126 (na s. 125n. i další prameny a většinou drobná literatura); J. Pešek, M. Martin Bacháček z Nauměřic, rektor univerzity pražské, AUC–HUCP 19, 1979, fasc. 1, s. 73–94; M. Svatoš a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 236, 274 a passim; E. Frimmová, Daniel Basilius, passim; BSČZ II, s. 173n.; M. Holý, *Zrození*, s. 62, 65nn., 71n., 101, 103nn., 404; V. Pumprla, *Knihopisný slovník*, s. 58nn.; M. Holý, *Zmařené naděje?*, v tisku; www.vd17.de (hesla Bacháček, Bachaczius, Bachacius); www.knihopis.org (K00922–00929)

Balbi (Balbus), Girolamo (Hieronymus)

N: po 1450, Benátky. Z: zřejmě ve 30. letech 16. století v Itálii. V 70. letech 15. století studoval v Římě a Padově. Zde získal nejprve magisterský titul a později i doktorát práv. Následně se zdržoval na různých místech, mj. v Lyonu, od 1485 pak v Paříži, kde vyučoval na univerzitě (nejprve soukromé, od 1489 veřejné přednášky). Pro spory s dalšími učiteli musel však Paříž opustit. Následně se přes Anglii, Nizozemí, říši a Čechy odebral do Vídně (im. v LS 1493). Zde pak od 1494 působil jako profesor římského práva a poetiky. 1498 se chtěl vrátit do Itálie, ale na cestě z Vídně přes Uhry byl přepaden, okraden a zraněn. Ve špatném stavu byl přivezen do Vídně. Dostal pak nabídku Jana Šlechty ze Všehrd, sekretáře Vladislava Jagellonského, aby se přestěhoval do Prahy a vyučoval zde na univerzitě. Šlechta jej též doporučil nejvyššímu kancléři Janovi ze Šelmberka, který jej pověřil výchovou syna Jindřicha: vychovával jej zřejmě již 1499 ve Vídni, později v Praze. Zde měl pak B. pravděpodobně i další soukromé žáky. Jak vypadaly jeho přednášky na pražské univerzitě, není jasné. Snad v létě 1501 odešel do Uher do služeb Vladislava Jagellonského. Byl mj. pověřen různými diplomatickými misemi: podílel se například na dojednávání vídeňských smluv 1515. Působil zde také jako vychovatel Vladislavova syna Ludvíka a snad i dcery Anny. V Uhrách přijal též kněžské svěcení. Od 1514/1515 byl proboštem prešpurské kapituly, od 1523 biskupem v korutanském Gurku (1526 ale na úřad rezignoval). I po smrti Vladislava Jagellonského nadále působil v jagellonských diplomatických službách, ve 20. letech se pak stal také radou Ferdinanda I. Habsburského a Karla V. Je autorem řady latinských spisů, a to i bohemikální povahy.

Jöcher 1, Sp. 725n.; J. von Retzer, *Nachrichten von dem Leben und Schriften des ehemaligen Bischofs von Gurk von Hieronymus Balbi ...*, Wien 1790; J. Retzer, *Hieronymi Balbi Veneti ... Opera poetica oratoria ac politico-moralia I–II*, Viennae 1791–1792; J. Truhlář (ed.), *Listář Bohuslava Hasištejnského*, s. 105n., 114–119; OSN 3, s. 146; H. Jireček, *Právníký život*, s. 306nn.; P. S. Allen, *Hieronymus Balbus in Paris*, *The English Historical Review*, Vol. 17, No. 67 (Jul., 1902), s. 417–428; RHB I, s. 130n., J. Kuzmík, *Slovník autorov*, s. 64n. (zde i další literatura a prameny); M. Okál, *Hieronymus Balbus*, *Zprávy Jednoty klasických filologů XIII*, 1971, s. 90–117; RHB V, s. 282; J. Macek, *Jagellonský věk v českých zemích, I–II*, s. 180, 275,

Balbus, Hieronymus → Balbi, Girolamo

Banno z Fenixfeldu, Jan

N: 25. 1. 1529, Praha. Z: 1596, Praha. Vzdělával se v Míšni a v Praze v Kollinově soukromé partikulární škole, kde pomáhal také s výukou. Někdy poté (asi od 1550) byl několik let vychovatelem v rodině Jana z Lichtenštejna, nejvyššího sudí Markrabství moravského. 4. 11. 1554 dosáhl nobilitace. 1558 se vypravil do zahraničí, studoval např. ve Štrasburku, pobýval ve Francii a v blíže neurčeném roce získal v Padově doktorát obojího práva (zapsán tam 14. 4. 1564 spolu Václavem Gryspekem a Joachimem a Lauterbach týž den; snad byl tehdy Gryspekovým vychovatelem). 1566 se imatrikuloval ve Vídni. Od konce 60. let 16. století byl zřejmě i díky svému předchozímu působení zaměstnán v české komoře (od 1570 jako její sekretář s platem 300 tolarů), kde působil až do své smrti. B. je autorem četné příležitostné i jiné latinské poezie.

NA Praha, SM, sign. B 218/1–2, inv. č. 398, kart. 235; B. Balbin, Bohemia docta 2, s. 260; F. Menčík (ed.), Dopisy Matouše Kolina, s. 90; OSN 3, s. 261; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 265, 368; K. Schrauf (Hg.), Die Matrikel der Ungarischen Nation an der Wiener Universität, s. 209; RHB I, s. 132n. (zde též odkazy na další literaturu a prameny); M. Holý, Johannes Sturm, s. 306n.; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 152; J. Ivanega, Zrcadlo majestátu. Obraz Maxmiliána II. při slavnostním vjezdu do Vídně v roce 1552, in: Historie 2008, Ústí nad Orlicí 2009, s. 59–78

Baur, Nicolaus → Paur, Nicolaus

von Benckendorff (Benckendorf, Benckendorfius), Andreas

N: Krosno. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo, snad v rodišti. Později studoval ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1599, ale „*iuravit*“ až 5. 3. 1606) a Vitemberku (z let 1609–1610 jsou dochovány některé jeho právnické disputace). Minimálně 1615 a 1616 byl v Itálii pravděpodobně vychovatelem Volkfanga a Jiřího Jindřicha z Ditrichštejna, kteří se s ním zapsali na univerzity v Padově (13. 10. 1615) a v Sieně (30. 5. 1616). Jeho další činnost ve druhém desetiletí 17. století, je dosti nejasná. 1620 byl vychovatelem (*inspector*) Bernarda a Baltazara ze Žerotína, s nimiž se v ZS téhož roku zapsal v Lipsku; mezi B. soukromé žáky snad tehdy patřil i Karl Christoph svobodný pán Beeß. B. byl příbuzným známějších členů rodu, totiž profesora práv ve Frankfurtu nad Odrou Martina (1545–1621) Benckendorffa a Christoha Benckendorffa (†1605), tajného rady a vicekancléře braniborského kurfiřta. Jaký je B. vztah ke stejnojmennému asesorovi braniborského dvorského soudu (Zedler), není jasně.

Collegii pandectarum disputatio XV. De rei vindicatione et publiciana in rem actione ... sub praesidio ... Tiburtii Ruhelii ... exhibet et propugnare allaborabit Andreas Benckendorff ... ad die 6. Kal. Martii ..., Witebergae 1610 (BSB München; sign. 4 Diss. 1425, č. 9; přístupné na <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0003/bsb00032298/images/>); Zedler 3, Sp. 1096n.; Matrikel Frankfurt, s. 431; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 24; Matrikel Siena, s. 214n.; J. V. Šimák, Studenti, s. 538; C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 172; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 169; www.vd17.de (heslo Benckendorff, Andreas)

Benedicti, Ioannes

Dne 3. 6. 1575 se spolu s Ondřejem (†1625) a Jiřím (†1592), syny Ladislava ze Šternberka (†1566) a Kateřiny z Lokšan (†1590), a jejich preceptorem → Erasmusem Zollnerem zapsal do matriky ingostadské univerzity jako jejich hofmistr (*praefectus*). Další zprávy o něm chybí.

Matrikel Ingolstadt I, sl. 1007; OSN 24, s. 782

Bersius (Persius), Václav

N: Bohumín. Syn bohumínského měšťana Buriana Bersia. Minimálně 1599–1600 studoval ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1599). Zde patřil k jeho spolužákům → Jacob von Bruck. 1. 10. 1608 se spolu s Petrem Zigotou ze Slupska zapsal v Marburku (4. 10. se zde pak imatrikuloval i Bernard Diviš Petřvaldský z Petřvaldu a Bernard Skrbenští z Hříště; ten či osoba stejného jména im. znovu 14. 10.). Později se zdržoval ještě v Heidelbergu, kde se 2. 4. 1611 zapsal s Bernardem Divišem Petřvaldským a Bernardem Skrbenským z Hříště jako jejich vychovatel (*ephorus*) (členem skupiny i famulus Jiří Pitruša). S oběma se pak zdržoval minimálně v březnu 1613 ve Štrasburku. Žil ještě 1619, kdy přispěl do sborníku vydaného ke sňatku Friedricha Tschirnesia.

Disputatio V. De legitimatione et adoptione, fol. 6v; Disputatio XIX. Axiomata iuris controversi de successionibus ab intestato ... in celeberrima Septevirali cis Viadrum Academia praeside ... Hieremia Setsero Respondebit Wenceslaus Bersius Oderberg. Sil ad d. 12. Cal. Septemb. A. C. M.DC. horis locoque consuētis, Francofurti s.d. (SLUB Dresden, sign. Op.jurid.275. m,misc.25); Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 37; Matrikel Heidelberg II, s. 253; Matrikel Frankfurt, s. 428; H. Schulz, Stammbücher eines schlesischen Fürsten und eines Breslauer Bürgers, ZfGS 33, 1899, s. 311; J. V. Šimák, Studenti, s. 304, 419 (zde chybně datum imatrikulace jako 2. 10. 1610); O. Odložilík, Jan Filiczki, s. 438; RHB IV, s. 146; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 141

Bílek, Václav

Absolvent nám neznámé univerzity. K r. 1617 se uvádí jako magistr svobodných umění a *paedagogus* Jana Theodorika Berky z Dubé. Žádné další zprávy o něm nejsou.

J. Hejnic, Humanistica, LF 88, 1965, s. 80; RHB I, s. 197, 206

Blažejův, Řehoř

Minimálně do července 1619 byl po bližze neurčenou dobu učitelem Karla Viléma, syna Petra z Říčan. Poté, co téhož roku získal v pražském Týnském chrámu kněžské svěcení, jej v této funkci nahradil → Jakub Petrozelinus. Další B. osudy neznáme.

RHB IV, s. 390

Bleydner (Bleydnerus, Bleidner, Pleutner, Pleitner), Johannes

N: Neumarkt in der Oberpfalz. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně 1572 studoval ve Vitemberku (im. 13. 7.), 1579 pak v Marburku. 1581 snad pobýval ve Štrasburku. 18. 3. 1582 se zapsal jako preceptor Šebestiána Markvarta z Hrádku v Altdorfu (znovu zde im. 25. 9. 1593). Další podrobnější zprávy o něm nemáme. Snad žil ještě 1617: osoba stejného jména se tehdy označuje jako „*Synd. Nabip.*“ Vedle jiných spisů – např. k příležitosti vjezdu Jana Kazimíra Falckého do Neumarktu (1582) – je B. autorem životopisu štrasburského rektora Johanna Sturmia (*Delineatio vitae Sturmii*).

Johannes Bleydnerus, *Delineatio vitae Sturmii*, in: Týž, *Johannis Sturmii rectoris academiae Argentoratensis ... epistola nunc demum edita ...*, Ambergae 1595 (BSB München, sign. 4 Diss 3731, 10); Johann Georg Agricola, *Cervi cum integri et vivi, natura et proprietate, tum excoriati et dissecti in medicina usus. Das ist ausführliche Beschreibung deß gantzen Lebendigen Hirschens seiner Natur und Eygenschafftten ...*, Amberg 1617, sl. ***4a (BSB München, sign. 4 M.med. 6); *Album academiae vitebergensis* II, s. 216; *Matrikel Altdorf I*, s. 16, 49; II, s. 63; *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis* III, s. 35; K. Hrdina, *Studenti*, s. 34; www.vd16.de (heslo Bleydnerus, Johannes); W. Falckenheiner, *Register*, s. 13; Z. Pietrzyk, *W kregu Strasburga*, s. 118

Blovský (Bulaeus, Blovicenus, Valens) z Palatýna (z Palatinu), Ondřej

N: Blovice. Z: 1615, Praha. Syn Jakuba Zoubka. Studoval na plzeňské městské škole, poté u jezuitů v Praze a ve Vídni. Bakalářem se však stal až v Praze 7. 8. 1564. Za studií zde byl famulem Tomáše Vodňanského (doložen v této roli 1561, kdy byl v jedné pražské potyčce zraněn). Po dosažení bakalářského gradu vyučoval na svatopetrské škole Na poříčí. Z podnětu Jindřicha Scribonia se pak odebral na univerzitu v Ingolstadt. Zde se 19. 12. 1565 zapsal spolu s Bartolomějem Poplem z Lobkovic, Volfgangem z Kolovrat, Jáchymem Bryknarem z Brukštejna a Danielem z Adlaru jako jejich preceptor. V Ingolstadt před 17. 7. téhož roku dosáhl magisterské hodnosti. Po návratu do českých zemí byl od října 1566 rektorem městské školy v Plzni. 1568 školskou službu opustil a oženil se zde. Získal následně v Plzni městské právo a také dům. Stal se i členem zdejší městské rady. Jménem Plzně vedl zvláště v 70. letech 16. století řadu jednání a účastnil se také jejím jménem zemského sněmu (doloženo 1575). Na počátku 80. let dosáhl

nobilitace. 1588 se přestěhoval do Prahy (teprve 1590 ale prodal svůj plzeňský dům č.p. 249), kde na Starém Městě pražském získal městské právo. I zde se stal členem městské rady. V prvním decenniu 17. století byl opakovaně ustanovován královským rychtářem (1603, 1606, 1608, 1611). Byl politicky činný i 1609 (za městský stav podepsal např. tzv. *Porovnání*). Měl v Praze několik domů. Po smrti první manželky (Dorota, dcera Jana a Doroty Geronisových; z tohoto manželství vzešly 4 děti: Jan, Daniel Kašpar, Alžběta a Barbora) se znovu oženil (Alžběta; bez bližšího určení). Katolík B. udržoval styky s řadou humanistů (např. s M. Šimonem Plachým z Třebnice).

Carmina epaenetica in honorem ... Andreae Bulei Bloviceni ..., Ingolstadii 1566 (NK ČR Praha, sign. 52 C 11, přív. 2); J. Jireček (ed.), Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma Slavaty I, s. 394; F. Dvorský (ed.), Paměti, s. 296; J. Strnad (ed.), Šimon Plachý z Třebnice. Paměti plzeňské, Plzeň 1883, s. 61–92; Matrikel Ingolstadt I, sl. 877; Z. Winter, O životě, s. 166, 168, 246, 265n., 273; Týž, Život a učení, 498; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 50; J. Teige, Základy místopisu I/1, s. 334n.; A. Sedláček – M. Kolář, Českomoravská heraldika 2, s. 32; J. Vančura, Dějiny Klatov I/2, s. 875n., 886, 939, 973, 1397; E. Felix, Literární Plzeň v obryse 1, Plzeň 1930, s. 35nn.; F. Macháček, Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska, Plzeň 1931, s. 84, 95; J. Hejnic, Plzeňská škola, s. 25n.; R. A. Müller, Universität und Adel, s. 88; RHB I, s. 211n.

Böhm (Böhem, Behm) z Fliesenbachu (Fliesenbachu), Kašpar

N: Čechy. 25. 3. 1592 se zapsal na univerzitu v Ingolstadtu spolu s moravskými šlechtici Janem Bartolomějem a Alexandrem Joštem z Haugvic jako jejich preceptor (ve skupině týž den imatrikulován i Albrecht Pětipeský z Chyš). Studoval zde tehdy zároveň práva. Další zprávy o něm nemáme. B. byl zřejmě příbuzným (snad bratrem) doktora → Václava Böhma z Fliesenbachu, apelačního rady a starosty komorníci při dskách zemských.

K. Hrdina, Studenti, s. 50; Matrikel Ingolstadt I, sl. 1261

Böhm (Böhem, Behm) z Fliesenbachu (Fliesenbachu), Václav

N: Čechy. Z: před 1630. 26. května 1587 se spolu s Janem Boreněm Chlumčanským z Přestavlk (†1618) a Mikulášem Klusákem z Kostelce zapsal do matriky sienské univerzity. Není vyloučeno, že byl tehdy jejich vychovatelem. 14. 8. 1591 se imatrikuloval v Ingolstadtu s Vilémem z Valdštejna na Branné jako jeho preceptor (*inspector*, zapsán ovšem jako Wenceslaus a Hiesenpach). Byl už tehdy držitelem titulu doktora práv. Kde jej získal, není známo, snad v Itálii. Později působil jako rada nad apelacemi (jmenován 1596) a starosta komorníci při dskách zemských. Za stavovského povstání se uchýlil do exilu, načež mu byl povstalcí zkonfiskován majetek – mj. dům se zahradou u Břevnova. Po Bílé hoře si katolík B. podržel své úřady a účastnil se potrestání vzbouřených stavů: byl členem exekuční komise z roku 1621. Z konfiskátů po Janu st. Ledčanském z Popic zakoupil od české komory

statek Třebotov (dnes okr. Praha-západ, vdova po něm Kateřina z Fliesenbachu jej pak 1630 prodala zbraslavskému klášteru).

NA Praha, SM, inv. č. 944, sign. F 27/3, 5, kart. 747; tamtéž, inv. č. 2834, sign. P 236/1, kart. 1915; Matrikel Ingolstadt I, sl. 1250; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. XXXIX, XLIV, LXI, 271, 464; A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze VI, s. 87; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 109, 112, 113; Matrikel Siena, s. 90

Bonardellus (Bornadellus), Jean

N: Montpellier. V 90. letech 16. století byl zřejmě vychovatelem Bohuslava Gryspeka a snad také Adama Zilvára ze Silbrštejna, a to nejen v Altdorfu (všichni zapsáni v květnu 1592), ale také v Čechách, kde se zdržoval poté, co musel Altdorf 1593 opustit kvůli blížce neznámému pamfletu na profesora práv Scipiona Gentila. I při pobytu v českých zemích vedl o altdorfské škole „*allerlei böse Reden*“. Žádné další zprávy o této osobě zřejmě hugenotského vyznání nejsou.

Bulletin de la Société de l'histoire du protestantisme français. Documents historique inédits et originaux XVIe, XVIIe et XVIII siècles, 12, Paris 1863, s. 232 (přístupné na google books); Matrikel Altdorf I, s. a II, s. 66; M. Calliero, Pinerolo. Il borgo nell'anno 1428, Alzani 1998, s. 35

Borbonius z Borbenheimu, Matyáš

N: 24. 8. 1566, Kolinec. Z: 16. 12. 1629, Toruň. Pocházel z chudých poddanských poměrů. Navštěvoval školu v rodišti, asi od 1576 pak městske školy v Sušici, Klatovech (1577–1581), u sv. Štěpána v Praze, pak tamtéž u sv. Michala (1582), dále v Rakovnici (1583–1584), Kolíně (1584–1585), Chrudimi (1585–1586) a konečně ve Velkém Meziříčí (1586–1590). Na zdejším gymnáziu pak působil do 1591 jako učitel. Od 28. října 1591 do 1597 byl preceptorem Jana z Vartemberka a na Napajedlích, s nímž pobýval ve Znojmě (do jara 1593), Jihlavě (do jara 1594), ve slezském Břehu (do podzimu 1595) a dále 1596–1597 v Basileji. Zde B. – tehdy *ephorus* Jiřího Zikmunda Praksického ze Zástříz – studoval zároveň medicínu a 24. února 1597 dosáhl doktorátu lékařství. Po návratu do českých zemí nenastoupil dráhu profesora pražské utraktivistické univerzity, jež mu byla nabízena, ale provozoval lékařskou praxi postupně v Napajedlích, Litoměřicích (zde se 1599 poprvé oženil; m. Kateřina Leofartová) a v Mladé Boleslavi (kde se 1601 podruhé oženil; m. Anna Hytychová). Od 1609 byl zemským lékařem se sídlem na Novém Městě pražském, kde byl od 1612 měšťanem. Zúčastnil se stavovského povstání, pročež byl odsouzen, ale díky přímlovám omilostněn. Z konfesijních důvodů (minimálně kol. 1610 byl členem Jednoty bratrské) emigroval 1628 do Toruně, kde též zemřel. Vedle lékařských i jiných spisů (a řady příležitostných básní) je autorem dvou dochovaných deníků.

Mathias Borbonius, Caesares monarchiae Romanae, orbis dominae, lati, byzanti, graeci, germani, quatuordecim tessaradecadibus distincti, et metro elegiaco iuxta fidem historicam conscripti.

Addita sunt eorundem symbola, brevibus et rotundis versiculis comprehensa, Lipsiae 1595 (NK ČR Praha, sign. 52 F 33; přístupné na <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10179344-3>); De febre tertiana, Basileae 1596 (UB Basel, sign. Diss 14, č. 82); De Hydrope theses, Basileae 1596 (UB Basel, sign. Diss 14, č. 84); De medicorum, ut vocant, opprobrio podagra theses ad quas ... pro supremo in Medicina axiomate obtinendo ... publice respondebit Matthias Borbonius a Borbenheim Collinensis, Bohemus. Ad 14. Febr., Basileae 1597 (UB Basel, sign. Diss 15, č. 2); In secundas nuptias Matthiae Borbonii ... et Anna Petrzikoviae ... celebratas Neoboleslavii 28. Februar. Anno 1601 ..., Pragae 1601 (NK ČR Praha, sign. 10 J 93, přív. 68); Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium I, Francofurti 1612, s. 681–691; C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 19; M. Dvořák (ed.), Dva deníky Matyáše Borbonia; J. Zukał, Polanové z Polansdorfu, s. 117; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia; J. Vančura, Dějiny Klatov I/2, passim; F. Dvorský, Matiaš Borbonius, s. 81–89; F. M. Bartoš, Bojovníci a mučedníci, s. 152nn.; F. Husner, Verzeichniss, s. 38n.; Matrikel Basel II, s. 436; RHB I, s. 218nn. (zde též soupis jeho díla i další literatura), 237; L. Rejchrt, Bratřští studenti na reformovaných akademických před Bílou horou, s. 68n.; M. Svatoš, Cesta za vzděláním, s. 29–40; BŠČZ 6, s. 53 (zde též stručný soupis jeho díla a další literatura); Z. Pietrzyk, W kręgu, s. 184, 203; M. Holý, Zrození, s. 71, 74, 126nn., 133nn., 227, 380; J. Just – M. Klovová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 39, 171, 228, 278; www.vd16.de (heslo Borbonius); www.vd17.de (heslo Borbonius)

Bosch (Boschius), Georg

N: Altdorf. Nejpozději od počátku 90. let 16. století studoval na gymnáziu při altdorfské akademii (1591 přestup z kvarty do tercie, až 1594 pak do sekundy). Později navštěvoval již zdejší *lectiones publicae* (1597). Další zprávy o něm jsou až z 31. 8. 1606, kdy se spolu s Kristiánem a Jiřím, syny po 1604 zemřelém Karlovi z Valdštejna na Poličanech, zapsal na univerzitě v Marburku a v dubnu 1608 v Basileji (i se Salomonem Polem z Hostinného, zřejmě famulem). Doprovázel je i na jejich další cestě po Švýcarsku (Ženeva: v dubnu 1609 imatrikulování ale pouze oba Valdštejnové), Francii (v květnu 1609 im. v Lyonu) a Itálii (v Sieně zapsání chlapci po 30. dubnu 1610; B. v matrice není, ale je zde doložen zápisem ve štambuchu Johanna Bernarda z Hofkirchenu ze 27. 9. 1610). Ve funkci vychovatele druhého z chlapců jej někdy na začátku druhého decennia 17. století nahradil → Matthias Erbinacus. Další jasné zprávy o B. chybí. Zřejmě je totožný s osobou, jež je 1619 doložena v Ženevě a 1624 (13. 12.) v Padově.

Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 16; Matrikel Altdorf II, s. 68; W. Falckenheiner, Register, s. 15; J. V. Šimák, Studenti, s. 122; Z. Kalista, Češi v Sieně, s. 123; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 40; A. Staehelin, Amandus Polanus, s. 101n.; Le livre du recteur I, s. 148, 162 a II, s. 280; Matrikel Basel III, s. 86; M. Svatoš, Studenti z českých zemí na universitě v Sieně, s. 41; M. Holý, Mezi Prahou a Altdorfem, s. 340

Bouček, Šimon → Villaticus, Šimon

Breining, Johannes

N: Horní Alsasko. Kde získal magisterský titul, jehož byl nejpозději kol. 1570 držitelem, není známo. Někdy na přelomu 60. a 70. let 16. století působil jako vychovatel Jindřicha (nar. 1554) a Jana Septima (1558–1595), synů Jiřího Hartmana z Lichtenštejna a Mikulova, a to snad nejen v době jejich pobytu ve Štrasburku (cca 1568–1570), ale i později ve Francii (Paříž, Besançon) a Itálii (oba Lichtenštejnové zapsáni 6. 5. 1573 v Padově, 28. 10. 1574 v Bologni a 10. 3. 1575 v Sieně; B. se však v matričních záznamech nevyskytuje). Zda se s druhým z chlapců nacházel 1575–1576 znovu v Padově, kde snad dosáhl doktorátu obojího práva, není jasné. Stejně tak ani to, zda jej doprovázel i na jeho dalších cestách (spolu s Fridrichem z Fictumu navštívil Lichtenštejn Konstantinopol, Palestinu, Egypt atd.). Další zprávy o něm nejsou.

J. Jireček, Anthologie z literatury české, s. 197n.; B. V. Spiess, Jan Kocín z Kocinětu, s. 110, 113; Matrikel Siena, s. 51n.; I. Matschinegg, Österreicher, s. 463n.; Natio germanica Bononiae, s. 91; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 26

Bresler (Breslerus), Daniel

N: kol. 1587, Gdaňsk. Přinejmenším 1610–1613 působil jako vychovatel polských šlechticů Svatoslava a Ondřeje Jagodyňských, a to v Marburku (1610), Herbornu (1611; navázal zde mj. styky s Janem Amosem Komenským, který jemu i jeho žákům 1612 věnoval svá *Problemata Haec Miscellanea*) a Altdorfu (1613). Na podzim 1615 pobýval v Sieně (im. zde 29. 10.; není vyloučeno, že měl tehdy nějakou funkci v doprovodu hornorakouského šlechtice Václava Richarda ze Sprinzenstainu). 1617–1618 byl B. vychovatelem Jana Smila z Michalovic. Pobýval s ním v Leidenu (spolu se dvěma služebníky im. 26. 5. 1617). B. zde studoval práva. V únoru 1621 se zapsal v Rostocku, snad jako vychovatel Alberta, Jana Bohuslava a Zikmunda Vosterských Kaplířů ze Sulevic. Další zprávy o B. nejsou.

Joannes Mechanopaeus Cuttenus, Gratulatorium. Pro felici, Deo et patria sic jubente, ad exteris habitu et reditu generoso si ac strenui equitis domini Johannis Smili a Michalovicz ..., Pragae 1618; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 51; Album academiae Lugduno Batavae, Sp. 131; Matrikel Rostock III, s. 41, 43; A. Nebe, Comenius Studienzeit in Herborn, s. 83, 92; J. Kvačala (ed.), Korrespondence Jana Amose Komenského II, s. 216; Matrikel Altdorf I, s. 126 a II, s. 73; J. Vávra, Štambuch Br. Matouše Tita, s. 65; Matrikel Herborn, s. 54; W. Falckenheiner, Register, s. 18; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 96, 127n.; Matrikel Siena, s. 213; RHB III, s. 303, 326; I. Matschinegg, Österreicher, s. 533

Brosch, Zdenkoslav

Bakalář blíže neznámé univerzity. Zřejmě od 1562 byl preceptorem Julia Šlika na jeho kavalírské cestě po Evropě; blíže o ní v medailonu → Šimona Proxena ze Sudetu,

kteřý byl tehdy chlapcovým hofmistrem, a v Exkurzu 1. Žádné další informace o této osobě pocházející pravděpodobně z českých zemí nejsou k dispozici.

D. Martínková (ed.), *Poselství ducha*, s. 156, 162, 165nn.; Táž (ed.), *Simon Proxenus a Sude-tis. Commentarii, passim*; RHB IV, s. 256; M. Lenderová, *U Herkula! Tolik výhod pro cizince!*, s. 18

von Bruck Angermundt (von der Brück, Angermund, Angermünd de Rosenthal), Jakob

N: Vratislav. Pocházel ze staré vratislavské rodiny, snad byl synem Jakoba st. Brucka (†1573). Studoval především práva, a to ve Frankfurtu nad Odrou (v matrice nefigu-ruje, ale je dochována jedna jeho právnická disputace z roku 1601), dále v Marburku (im. 25. 5. 1607 ve velké skupině polské a české šlechty: Rilští z Rilska, Bělský de Bujaly, Mikuláš Sekerka ze Sedčic a Vilém Kaplíř ze Sulevic; snad už tehdy mohl působit jako šlechtický vychovatel), Heidelberku (zde také s Rilskými, Bělskými ad. polskými šlechtici 21. 9. 1607) a ve Štrasburku. Zde nejpozději 1614/1615 vychovával několik dospívajících českých, moravských a slezských šlechticů. Vedle Ondřeje ml. a Jáchyma Kochtických z Kochtic, na které snad dohlížel již předtím na sídle jejich otce ve slezském Košentíně, patřili mezi jeho žáky pravděpodobně i Jan Bernard (nar. 1597), syn Jáchyma Malcána z Vartemberka a Evy Popelové z Lobkovic, Jan Jíří, syn Jana Ignáce Cikána a Marie z Redernu, dále asi i jeho bratři Karel Jindřich a Václav Fridrich, Karel Schmidt z Freihofenu a na Kunštátě či Adam Bohumír Berka z Dubé. S částí z nich později také podnikl cestu po Francii a asi i dalších zemích – s Ondřejem ml. Kochtickým navštívil vedle Itálie a Řecka pravděpodobně i Palestinu. Nejpozději 1619 se vrátil do Slezska. Kolem 1620 se ve službách Ondřeje st. Kochtického znovu zdržoval v Košentíně. Jeho další osudy nejsou známy. Je autorem více než 10 latinských děl, zčásti samostatných spisů, zčásti drobnějších příspěvků příležitostné povahy (značná část z nich vyšla ve druhém decenniu 17. století ve Štrasburku). Nejvýznamější jsou především B. emblematické spisy (hl. *Emblemata moralia et bellica*, Štrasburk 1615 a *Emblemata politica*, Štrasburk 1618), které našly ohlas v řadě evropských zemí.

Disputatio XXXV De Interdictis. Ex tit. 15. lib. 4. Inst. Imp. et tt. D et C. concordantib. desump-ta quam ... Praeside ... Dn. Hieremia Setsero Sil. ... pro viribus ingenii defendet Jacobus Angermundt Siles. Ad XIII. Cal. Februarii horis et loco consuetis, [Francofurti] Typis Sciurianis [1601] (SLUB Dresden, sign. Op.jurid.275.m.misc.41); Daniel Murovius Sil., Bivium herculis ad illustres et generosos L.B. Dn. Jan Bernardum Malczan ..., Dn. Jan Georgium Czikan ..., Dn. Joachimum Kochticzki ... Dn. Andream Kochticzki ... studiorum gratia Argentoratum profecturos deinde Galliam et Italiam perlustraturos Ephoro nobili et cl. Viro Dn. Jacobo a Bruck Cogn. Angermundt, Breslae 1614 (BSB München, Film R 2001.281, NWA-1269, Mikrofilm Nr. B6227); Jacob a Bruck Angermundt, *Emblemata moralia & bellica*, Argentorati 1615 (plně přístupné na www.archive.org); Týž, *Princeps Plinianus* ..., Argentinae 1617; Týž, *Emblemata politica*

..., Argentinae 1618 (digitalizováno na <http://diglib.hab.de/wdb.php?dir=drucke/o-122b-4f-helmst>); Týž, Emblemata pro toga et sago, Norimbergae s.d. (plně přístupné na www.archive.org); J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 29; OSN 11, s. 52; 21, s. 952; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 21; Matrikel Heidelberg II, s. 236; A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze XIV, s. 104, 302; G. Meyer, Zu den Anfängen, s. 137; E. Haertel, Jacob von Bruck-Angermundt, ein vergessener Dichter und großer Patriot Schlesiens, ZVGS 75, 1941, s. 130–137; O. Pusch, Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter I, s. 190; K. Blažek (Hg.), Der ausgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesiens. J. Siebmacher's großes Wappenbuch 17, s. 13, tabule 9; J. M. González de Zárate, Los emblemas de Jacob Bruck inspiran a Saavedra Fajardo, Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología 48, 1982, s. 291–300; C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 183, 197, 287n., 310; A. Kostlán, Bohemikální alba amicorum, s. 161; M. Koldinská – P. Maťa (edd.), Deník rudolfinského dvořana, s. 40, 93, 95, 127, 179n., 232 (k Jáchymovi z Malcánu); J. Hubková, Slezský emblematik Jacobus à Bruck-Angermundt a adresáti jeho emblémů z řad protestantské šlechty zemí Koruny české, Stud Com et Hist 33, 2003, č. 69–70, s. 196–217 (zde i další literatura a prameny); www.vd16.de; www.vd17.de (heslo Jacob von Bruck-Angermund)

Burckhard (Burckhardt, Burkhard), Johann Jakob

N: 6. I. 1577, Basilej. Z: 30. II. 1629, Basilej. Pocházel z basilejské patricijské rodiny: byl synem Hieronyma Burckharda (1547–1619), vzdělaného člena zdejší Velké rady a Anny Heydenringové (1554–1633). V říjnu 1592 se s bratrem Christophorem zapsal v Basileji, 1593 studoval ve Vídni, poté znovu v Basileji. Zde se stal 6. II. 1594 bakalářem a 17. 2. 1596 magistrem artium. V Basileji, kde pobýval i dále, studoval také práva. Díky doporučení Johanna Jakoba Grynaea a → Amanda Polana působil 1600–1601 jako preceptor Alberta a Alberta Rohovláda Bukůvků z Bukůvky v Ženevě (im. 14. 7. 1600). S nimi byl 1601 také v Paříži. O dva roky později se zdržoval v Basileji, kde se 6. I. zapsal do štambuchu Theobalda Ryffa. Později (minimálně 1604–1606) byl vychovatelem Jana Jetřicha a Přemyslava ze Žerotína, kteří se tehdy zdržovali ve Štrasburku, kde pravděpodobně studovali na zdejší proslulé škole. Jako vychovatel šlechty – vedle uvedených šlechticů patřily mezi jeho žáky pravděpodobně i další osoby – měl strávit celkem 14 let svého života. 1614 se oženil s Annou (1576–1655), dcerou Emanuela Ryhinera a vdovou po prof. Ludwigu Iselinovi. Měl s ní celkem 6 dětí (Anna, Hieronymus, Esther, Elisabeth, Emanuel, Gertrud). Od 1616 zastával různé funkce v rodišti: šultys v Minder-Basel, člen malé a tajné rady, 1625 Oberzunftmeister. Opakovaně se za Basilej účastnil různých misí: 1622 byl mimo jiné jedním z prostředníků v jednáních mezi Graubünden a Rakouskem.

UB Basel, sign. Mscr. AN VI 26 v (štambuch rodiny Burckhardů, mj. i B.); tamtéž, sign. Mscr. AN VI 26d, fol. 104r (štambuch Reinharda Wasserhuna /1582–1652/; zápis B. z 22. 8. 1621 datovaný v Basileji); tamtéž, sign. G II 2, p. 302nn.; tamtéž, sign. G II 43, fol. 10nn.;

tamtéž, sign. G2 I 12, fol. 1nn.; Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Alban Taufregister 1572–1599, sign. X 8, 2, fol. 46r; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600) 1, s. 87; Hans Jakob Holzhalb, Supplement zu dem helvetisch-eidgenössischen oder schweizerischen Lexicon ... Herrn Hans Jacob Leu I, Zürich 1786, s. 435; Dictionaire historique et biographique de la Suisse II, s. 361; A. Stölzel, Die Entwicklung, s. 52; L. Säuberlin, Stammbaum der Familie Burckhardt in Basel, Basel 1893, Tafel III; F. Hrubý, Moravské památníky, s. 207n.; W. R. Staehelin, Wappenbuch der Stadt Basel I, Nr. 52; A. Burckhardt, Herkommen und Heimat der Familie Burckhardt in Basel, Basel 1925, s. 15n.; NDB 3, s. 35; W. Kaegi, Jacob Burckhardt 1, Basel 1947, s. 36; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 27; Le livre du recteur I, s. 131, 135; II, s. 377; HBLS 2, s. 454; Matrikel Basel II, s. 402; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 61, 69; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 74 a passim; www.vd17.de (heslo: Burckhardt, Johann Jakob)

Calixtus (Bertholtinus), Izák

N: Pertoltice pod Ralskem (?). 1611 byl preceptorem dětí Diviše Markvarta z Hrádku (znám je pouze jeho syn Miroslav; †1665) a zároveň studentem pražské utrakvistické univerzity. Akademického gradu zde ale nedosáhl. 1612 vyučoval na škole u sv. Michala na Starém Městě pražském. C. byl zřejmě příbuzným bakaláře pražské utrakvistické univerzity Benedikta Calixta Bertholdina. Další zprávy o něm nejsou.

AUK Praha, A 13b, fol. 97r, 296v; tamtéž, Oeconomica B 21, fol. 307v; Honesto eruditoque dn. Georgio Antonio Slanaeo, Pragae 1609 (NK ČR Praha, sign. 52 C 12, přív. 20); OSN 16, s. 871; RHB I, s. 252; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 45

Cancellarius Krumlovský, Vavřinec

N: Český Krumlov (?). 1596–1599 pobýval s Radslavem ml. (1582–1660) a Oldřichem (1583–1620), syny někdejšího karlštejnského purkrabí Jana Vchynského jako jejich preceptor ve Zhořelci. Na jejich další vzdělávací cestě (pobývali např. v Altdorfu) je pravděpodobně již nedoprovázel. Zřejmě jej nahradil → Johann Pressius. Žádné další zprávy o něm nejsou.

K. Hrdina, Čechové, s. 89; O. Odložilík, Vchynští ze Vchynic, s. 296; RHB V, s. 483; M. Holý, Význam vedlejších zemí České koruny, s. 416; Týž, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 35; Týž, Zrození, s. 210

Carolus, David

N: Rožňava. Kolem 1600 byl preceptorem v několika šlechtických rodinách. Mezi jeho žáky patřili vedle jiných osob (blíže neurčení členové rodu Hrochů z Mezilebic) tři synové Kryštofa z Tiefenbachu na Drnholci: Rudolf (1582–1653), Fridrich (1585–1621) a Zikmund (†1673). Jejich tehdejším famulem byl → Johann Georg

Triglerus. C. je autorem několika drobných latinských skladeb, jež 1599 vydal se svými svěřenci. Další zprávy o něm nemáme.

Elegiolae aliquot in obitum ... Samuelis Hrochii Zmesilesicii et nativitate Ioannis Georgii Hrochii, filii ... Danielis Hrochii ..., Prage 1599 (NK ČR Praha, sign. L 1359); RHB I, s. 346n.; RHB II, s. 359; J. Kuzmík, Slovník autorov, s. 138 (zde však některé chyby)

Cirkler (Circler, Circlerus), Laurentius

N: 1534, Goldberk. Z: 28. 7. 1598, Špýr. Syn stejnojmenného goldberského radního, držitele magisterského titulu. Studoval v rodišti, poté ve Vitemberku (im. II. 2. 1555), načež se stal preceptorem synů březského knížete Jiřího II., Jáchyma Fridricha (1550–1620) a Jana Jiřího (1552–1592). Později byl vychovatelem několika českých a moravských šlechticů: na přelomu 60. a 70. let 16. století např. Karla z Valdštejna (1549–1604), Jindřicha Brtnického z Valdštejna (†1589) a Michala Slavaty (†1636) ve Vitemberku, k nimž se pak přidružili ještě Albrecht Slavata a Zdeněk z Valdštejna (1558–1593), bratr Karla, Jindřicha Brtnického z Valdštejna a Albrechta Slavaty doprovázel poté C. i do Basileje (im. před 30. 4. 1573; v této skupině zapsán také C. příbuzný – snad bratr – Ioannes Cirklerus) a dále do Itálie. 1573 je C. doložen v Padově (zapsán 12. 10.). Na konci 70. let 16. století (do 1580) byl vychovatelem Karla st. ze Žerotína, se kterým pobýval mj. ve Štrasburku a Basileji. 1580–1582 působil jako rektor gymnázia v Goldberku, 1582–1584 v Břehu. Po nuceném odchodu kvůli svému kalvinistickému přesvědčení pobýval v českých zemích, kde se živil znovu jako šlechtický vychovatel (působil mj. u Diviše Slavaty či Jiřího z Valdštejna). V přesně neurčené době vyučoval i na ivančickém gymnáziu. V 80. a 90. letech pobýval také v říši, přinejmenším zčásti opět jako šlechtický preceptor: minimálně 1591 jako vychovatel Karla z Valdštejna, s nímž se na podzim tohoto roku měl vrátit z ciziny a na jaře 1592 jej odvézt do Štrasburku. Již předtím je 1588 doložen jeho pobyt ve Frankfurtu nad Mohanem, Rostocku i na dalších místech (doprovázel Karla st. ze Žerotína na jeho tehdejší cestě po severním Německu), 1590/1591 zase v Srbišti, stejně jako 1594. Přesně rekonstruovat jeho pobyty a činnost v té době, není možné. Po nějakou dobu se zdržoval také na žerotínské Náměšti nad Oslavou. V lednu 1598 je doložen v Lehnici, na přelomu jara a léta 1598 pak přes Prahu a Norimberk doprovázel Karla ml. ze Žerotína (†1610) do Štrasburku. Zde onemocněl, zemřel však v létě téhož roku ve Špýru, kde byl pohřben na náklady Karla st. ze Žerotína (150 tolarů; Žerotín mu též nechal zřídit náhrobek). Preceptorem Karla ml. ze Žerotína byl po něm → Jacob Guetlin. V závěti pamatoval C. na gymnázium v Goldberku, když na studijní nadaci fungující ještě v 19. století určil ze svého jmění 1000 tolarů.

Štambuch Nathana Voita z let 1592–1598, in: *Icones sive imagines virorum literis illustrium, quorum fide et doctrina religionis et bonarum literarum studia, nostra patrumque memoria,*

in Germania praesertim, in integrum sunt restituta, additis eorundem elogiis diversorum auctorum. Ex secunda recognitione Nicolai Reusneri etc., Argentorati 1590, s. 498 (NK ČR sign. I K 49; zápis ze Srbiště 1594); Von der Pilgramschafft der Kinder Gottes auff Erden. Ein Christliche Leichpredigt ... bey der Begräbnuß ... Laurentii Circleri Weyland ... gehalten zu Speyer in S. Aegidii Kirchen den 29. Iulij Anno 1598 durch M. Quirinum Reiterum Pfarrherrn daselbsten, Heidelberg [1598], hl. sl. C3a-D1b (BSB München; sign. 4 Biog. 247, přív. 3; přístupné na: <http://mdz10.bib-bvb.de/~db/0001/bsb00018478/images/>); Epicedia V. Cl. Laurentio Circlero Silesio. Seni venerando pietate, doctrina, virtute, rectori quondam scholae Goldbergensis et Brigensis Spiraie Nemetum A. D. V. Kal. Sextil. An. 1598 pie defuncto nuncupata ab amicis, Heidelbergae 1600 (BU Wrocław, sign. 408.743); C. Cunradus, Prosopographiae melicae II, s. 41n.; M. Adam, Vitae Germanorum philosophorum ..., s. 433nn.; G. Ludovicus, Historia rectorum I, s. 119; F. Lucae, Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten II, s. 551, 554n., 644n.; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 39; J. Ch. Kundmann, Academiae et scholae Germaniae, s. 380n., 439, 463n.; C. F. Schönwälder – J. J. Guttmann, Geschichte des königlichen Gymnasiums zu Brieg, s. 45, 54; Album academiae vitebergensis I, s. 301; L. Sturm, Geschichte der Stadt Goldberg in Schlesien, Goldberg 1888, s. 869n., 987n.; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; H. Ball, Das Schulwesen, s. 92; G. Mertz, Das Schulwesen, s. 93; G. Bauch (ed.), Aus dem Hausbuche des Goldberger Lehrers Zacharias Bart, s. 16; A. Kratochvíl, Bratrská šlechtická škola (gymnasium) v Ivančicích, s. 14; F. Dvorský, Albrecht z Valdštejna, s. 31nn.; 35; G. Bauch, Valentin Troitzendorf, s. 247–263; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 3nn. a 41; Matrikel Zerst, s. 32; O. Odložilík, Karel st. ze Žerotína, s. 21, 30; 39; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 36; Matrikel Basel II, s. 218, 277; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 119 a passim; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, passim; RHB V, s. 121n., 435; 595; I. Zachová, Laurentius Cirkler očima svých současníků. LF 114, 1991, č. 2–3, s. 197–203; T. Knoz, Rezidence a dvůr Karla staršího ze Žerotína, s. 416n.; C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 189; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 34; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 211; M. Holý, Zrození, passim; Týž, Die schlesischen Gelehrten, v tisku

Clemens, Václav → Klement, Václav

Closs (Closius, Kloss), Georg

N: Jelení Hora. 26. 6. 1563 se zapsal ve Vitemberku, téhož roku v LS pak v Lipsku. Minimálně 1574–1575 pobýval v Itálii: 10. 11. 1574 se im. na univerzitě v Padově, 11. 12. 1575 pravděpodobně jako vychovatel Jana hraběte z Hardeku a na Letovicích v Sieně. Další jisté zprávy o něm nemáme. Jaký byl C. vztah ke stejnojmenné osobě, jež v 90. letech pobývala cca 5 let v Itálii a byla držitelem doktorátu medicíny (označovala se však nikoli Hirsbergensis, ale Strigensis), příp. s Georgem Closssem, lékařem ve slezském Freystadtu, který zemřel 1610, není zcela jasné. Zřejmě se však nejedná o jednoho člověka.

J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 40n. (zde o lékaři ve Freystadtu); *Album academiae vitebergensis* II, s. 53; *Jüngere Matrikel Leipzig* I, s. 64; C. Zonta, *Schlesische Studenten*, s. 189n. (zde i odkazy na další prameny, jejichž vazba na C. je však nejasná); *Matrikel Siena*, s. 52, 55; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 225

Closs (Clos, Closius, Klos, Kloß), Heinrich

N: Svídnice/Svídnicko (?). Podle některých pramenů studoval ve Frankfurtu nad Odrou (v matrice ale nefiguruje), dále v Lipsku (im. v LS 1593) a ve Vitemberku (1598). Minimálně 1603 působil pravděpodobně jako vychovatel skupiny šlechticů: Volfa (†1642 či 1643), zřejmě syna Volfa ze Salhausenu a na Markvarticích, který se předtím vzdělával ve Zhořelci a Lipsku, a dále dvou slezských šlechticů Friedricha z Gelhornu (1582–1636) a Johanna ze Sebotendorfu (†1632). S těmito třemi se 29. 1. téhož roku zapsal v Altdorfu (Volf je zde přitom zřejmě mylně označen za Slezana). Tehdy byl již držitelem magisterského titulu, který snad získal ve Vitemberku. O rok později doprovázel na další cestě za vzděláním již pouze pana z Gelhornu. S ním se 9. 4. 1604 imatrikuloval v Padově a 4. 11. 1604 v Sieně. Jeho další osudy nejsou jasné. Nelze zcela bez pochyby říci, zda je totožný se současně žijící stejnojmennou osobou pocházející ze slezského Wałbrzychu (značnou částí dosavadního bádání bývá s ní však stotožňován). Podobně není jisté, zda je identický se vzdělavcem stejného jména, jenž je 1629 doložen jako vyučující ve Svídnici, od 1631 po → Jeremiasovi Tschonderovi na gymnáziu sv. Alžběty ve Vratislavi a od 1637 jako rektor tamtéž u sv. Máří Magdaleny. Tato osoba podle Lucaeho přivedla uvedenou vzdělávací instituci, v jejímž čele stála až do počátku 50. let 17. století, k velkému rozkvětu. Pokud je C. s ní totožný, zemřel ve Vratislavi 6. 3. 1651, a je autorem několika latinských děl, nejen příležitostně povahy (hl. z doby vedení uvedené školy). Podobně nejasná je C. totožnost i s dalším Heinrichem Closssem ze Svídnice, který žil 1577–1633 a působil mj. jako rektor hlohovské latinské školy.

Johannes Mochinger, lapis literatus, qui cl. M. Henrici Closii, in urbe Vratislaviensi rectoris Magdalenaevi Anno MDCLI die Martii VI. Beate defuncti ..., *Gedani* 1651, in: *týž*, *Hermathenae Gymnasii Gedanensis, Gedani 1651* (SLUB Dresden, sign. Hist.urb.Germ.55); J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 41; F. Lucae, *Denckwürdigkeiten*, s. 576 (k Heinrichovi Clossovi z Waldenburgu); M. Hanke, *Propagatores*, s. 28, 30 (zvláštní je, že zde jako učitel ve Vratislavi uveden H. C. z Waldenburgu a ne ze Svídnice, jak je to například v Cunradim); J. Ch. Kundmann, *Academiae et scholae Germaniae*, s. 102; G. Ludovicus, *Historia rectorum* I, s. 53n.; *Adelung* 3, Sp. 552; S. J. Ehrhardt, *Presbyterologie* I, 1780, s. 107; *Matrikel Altdorf* I, s. 82 a II, s. 108; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 64 (Waldenburgensis), s. 228 (Svidnicensis); *Matrikel Siena*, s. 170; G. Kliesch, *Der Einfluss der Universität Frankfurt*, s. 53, 87, 144, 190; K. Garber, *Handbuch* I, passim; O. Eitner et alii, *Das Gymnasium St. Maria-Magdalena zu Breslau*, s. 36; C. Zonta, *Schlesische Studenten*, s. 190; *Matricula Nationis Germanicae*

iuristarum, s. 501; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, passim; www.vd17.de (heslo Closius)

Codicillus z Tulechova, Jakub → Kodicil z Tulechova, Jakub

Codicillus z Tulechova, Petr → Kodicil z Tulechova, Petr

Colbius, Nicolaus → Kolbe, Nicolaus

Colidius, Jakub

N: Třebíč. Zřejmě studoval na pražské utrakvistické univerzitě. 26. dubna 1608 jej rektor Martin Bacháček z Nauměřic poslal za preceptora k blíže neidentifikovaným dětem rytíře Ondřeje Lidla z Lidlova na Přimdě (snad šlo o jeho syna Maxmiliána). Vzhledem k tomu, že v té době se vyskytuje více osob téhož jména (navíc z Třebíče), jsou další údaje o něm nejasné (podrobněji o tom viz RHB).

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 407; OSN 15, s. 1046; RHB I, s. 409n. (zde i další literatura k několika C.)

Collinus z Chotěřiny, Matouš → Kollin z Chotěřiny, Matouš

Columbanus, Václav Jiří → Holoubek, Václav Jiří

Combillon (Combilhon, Combilloni), Jean

N: Privas. Calvinista C., který se 1606 zapsal na akademii v Herbornu, působil minimálně 1607 v Siegenu jako preceptor Alberta Tiburtia a Heřmana Viléma Pecyngarů z Bydžína, kteří studovali na nižší součásti herbornské školy. C. je pravděpodobně totožný s pozdějším duchovním správcem francouzské komunity v Oppenheimu. Pokud ano, pak byl také literárně činný. Známe je například jeho překlad spisu o přípravě na smrt z pera Martina Mollera (1619). Jaký je C. vztah ke stejnojmennému rodáku ze švýcarského Payerne, který se 1597 zapsal v Basileji, není jasné. Pravděpodobně jde o dvě různé osoby.

Luctus illustris Nassovicae scholae Siggenensis super obitu ... Johannis, senioris, comitis Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr. ... , Herbornae 1607, s. 52nn. (přístupné na [http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666)); Manuel de preparation a la mort. C'est à dire, consideration salutaire et tres-necessaire, de ce qu'il faut que l'homme face pour vivre chrestienement et mourir heureusement. Escrite premièrement en Allemand par Martin Moller ... et nouvellement traduite en François par Jean Combillon, ministre de l'Eglise Françoisé, qui est à Oppenheim, Oppenheim 1619 (přístupné na google books); Matrikel Zerst, s. 46, 237; Matrikel Basel II, s. 455 (ke C. z Payerne); www.vd17.de (heslo Combillon)

Companus (Kumpán, Compan, Companius, Campanus, Horzovicenus), Matyáš

N: Hořovice. Z: 15. 4. 1605, Praha. C. byl pravděpodobně synem Matyáše Kumpána a snad též příbuzným Jana Campana. Nejpozději na začátku 80. let 16. století se vzdělával na latinské škole v Lounech, z níž byl 1581 přiveden k beanii na pražskou utrakvistickou univerzitu. V LS 1589 se imatrikuloval v Lipsku. Odtud jej 1590 povolal Václav z Řičan za preceptora svého syna Jana Litvína, s nímž odjel znovu do Lipska, odkud se do Čech vrátili až 1597. 27. 7. 1599 se stal na karolinské akademii bakalářem a tamtéž 4. 7. 1600 mistrem. 1598–1600 byl rektorem školy u sv. Havla v Praze, 1601 pak u sv. Jiljí. Od 1602 byl staroměstským měšťanem, od 1603 pak písařem v dolější městské kanceláři. Zemřel dva roky nato. Zůstala po něm vdova Lidmila. Byl v přátelském styku především s Jiřím Carolidem. C. je autorem několika drobných latinských příspěvků, některé mu byly též věnovány. Měl vlastní knihovnu.

AHMP, tamtéž, rukopis č. 536, fol. 41v; AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 48r, 58v, 113v; Propemptica in discessum ... Matthiae Compan Horzovini ..., Lipsiae 1590 (KNM Praha, sign. 57 D 44); V. V. Tomek, Paměti o školách českých, s. 627n.; Jüngere Matrikel I, s. 65; Z. Winter, O životě, s. 419; RHB I, s. 458; RHB IV, s. 390; K. Beránek (ed.), Manuál I, s. 164; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 28, 54

Copisius, Caspar

N: Vratislav. Z: 1587, Vídeň (?). 1573 se zapsal ve Frankfurtu nad Odrou jako preceptor Zikmunda a Daniela Skalských z Dubu, 10. 4. 1576 pak ještě v Padově. Další jasné zprávy o něm chybí. Podle údaje padovské matriky zemřel 1587 ve Vídni. Podle některých literárních pramenů (viz níže) se však zdá, že zemřel až později.

Cunradi Dasypodii Protheoria Mathematica, in qua non solum disciplinae mathematicae omnes ordine convenienti enumerantur, verum etiam universalialia mathematica praecepta explicantur ..., Argentorati 1593, s. 43n. (BSB München, sign. Math. u. 309, přív. 1); Matrikel Frankfurt, s. 228; J. V. Šimák, Studenti, s. 300; C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 193; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 235; www.vd16.de (Copisius, Caspar)

Crato (Krato) ze Šternfeldu, Martin

N: Hranice. Kde se vzdělával, není známo. Minimálně 1619 byl vychovatelem Oldřicha Hostakovského z Arklebic, který tehdy studoval na gymnáziu v Bytomí nad Odrou. Ve 20. a 30. letech 17. století působil ve službách Karla st. ze Žerotína: jako komorník, na přelomu 20. a 30. let regent všech panství, v závěru života Karla st. ze Žerotína jako hofmistr a jeho blízký důvěrník. 30. 12. 1634 dosáhl nobilitace. Zmínky o něm z této doby jsou v Žerotínově korespondenci časté. Z pozdější doby o něm zprávy ale již chybí. C. je autorem několika drobných latinských skladeb příležitostné povahy.

A. von Doer, Adel, s. 116; F. Dvorský (ed.), Listy Kateřiny ze Žerotína, passim; F. Hrubý (ed.), Moravské korespondence a akta II, passim; A. Haas (ed.), Archiv žerotínsko-vrbenský, s. 23nn.; RHB I, s. 470 a RHB II, s. 350; R. Říčan, Několik pohledů, s. 142, pozn. 76; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, s. 346, 352, 357, 364, 393nn., 399; K. Müller, Poslední vůle Karla staršího ze Žerotína z roku 1636, Sborník Státního okresního archivu v Přerově 1996 (<http://www.rosmus.cz/dokumenty/sbornik-statniho-okresniho-archivu-prerov-1996.pdf>); C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 193; T. Knoz, Državy Karla st. ze Žerotína, s. 89, 94n., 212, 382n., 391; Týž, Karel st. ze Žerotína, passim

Cristinus, Václav

N: Uherské Hradiště. Na počátku 50. let 16. století (minimálně 1551–1552) byl ve Vídni zřejmě zároveň spolu s → Adamem Petrim a → Tobiášem a Monte Gigantis vychovatelem skupiny šlechticů z českých zemí (jednalo se minimálně o Čechů z Lipé, Bernarda, Fridricha, Bartoloměje a Jana Demetria ze Žerotína). Další zprávy o C. nejsou.

De plusquam miranda servatoris nostri Iesu Christi nativitate carmen sapphicum in gratiam magnificorum et generosorum baronum d. d. Czenkonis a Lippa, d. Bernhardi, Friderici, Bartholomaei et Ioannis a Zerotin etc. a M. Ioanne Mylio Bornensi, Viennae 1552, sl. A4a (RSB Zwickau, sign. 6.5.5., č. 31); Matrikel Wien III 1, s. 94, 96; RHB III, s. 392 (heslo Ioannes)

Cropillius, Bedřich → Kropil, Bedřich

Cruschwicz, Jan → Krušvic, Jan

Cüchler (Küchler), Elias

N: 18. I. 1568, Hochkirch. Z: 10. či 11. 10. 1632. Syn stejnojmenného otce, pastora v Hochkirchu a později vrchního faráře v Schönbergu (1536–1593) a jeho druhé ženy Margarethy, dcery Erasma Langa. Studoval v Schönbergu, Zhořelci, Lipsku (zapsán v LS 1588) a v Jeně (im. v LS 1588), kde 1596 dosáhl magisterského titulu. Snad 1590–1592 byl preceptorem Jindřicha (1574–1600) a Haníbala (1576–1622) z Valdštejna ve Zhořelci. Na zdejším gymnáziu pak od 1593 až do smrti působil jako učitel (nejprve jako čtvrtý kolega), od 1597 jako konrektor a od 1615/1616 jako rektor. Měl ve Zhořelci řadu šlechtických žáků z Čech. S některými z nich udržoval písemný kontakt i po jejich odchodu ze Zhořelce; torzo C. korespondence je dochováno. Část z českých šlechticů studujících ve Zhořelci u něho i bydlela, 1606 např. Jáchym Abraham ze Salhausenu. C. je autorem řady spisů i bohemikálního charakteru. Od 4. 11. 1596 byl ženatý s Elisabethou (†1634), dcerou Hanse Körnera, „chirurg“ z Jelení Hory, se kterou měl 5 dětí: Eliase, Elisabethu, Rosinu, Dorotheu a Georga.

C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 39; Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, fol. 22v (rkp. BU Wrocław z Milichovy sbírky; Mil II Max 43); BU Wrocław, Knihovna Milicha, sign. Mil. II. 240; S. Grosser, Merckwürdigkeiten IV, s. 124; G. Ludovicus, Historia rectorum I, s. 84; G. F. Otto, Lexikon I/1, s. 230n. (zde i soupis Cüchlerových děl); III/2, s. 658; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 247; P. Fritsch, Alte Görlitzer Geschlechter, s. 5; E. Koch, Böhmisches Edelleute, s. 27, 46n.; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 6, 12; K. Hrdina, Čechové, s. 85, 88; Matrikel Jena, s. 71; H. Mundt, Bio-bibliographisches Verzeichnis von Universitäts- und Hochschuldrucken I, s. 208; M. Bohatcová, Humanistické jednolisty z Lužice, s. 11; RHB I, s. 514n.; RHB V, s. 435; R. Seidel, Späthumanismus, passim; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 34; Týž, Zrození, s. 76, 209, 211

de Cuminis, Joachim Johannes Julianus

Minimálně 1590 (podle kvitance z 31. října téhož roku, jež zněla na 70 tolarů) byl preceptorem Jáchyma Oldřicha z Hradce (1579–1604) na jindřichohradeckém zámku. Jak dlouho tuto funkci zastával, není známo. Jakékoli další zprávy o něm chybí.

J. Novák, Zámek jindřichohradecký, Jindřichův Hradec 1905, s. 76; V. Bůžek – J. Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 158

Cuthenus ze Šprinsberka, Martin → Kuthen ze Šprinsberka, Martin

Černý z Vinoře (a Vinorze, Winorze), Adam

N: kolem 1560. Z: 1599 či 1600. Syn 1557 nobilitovaného rožmberského úředníka Jana Černého z Vinoře. Studoval u pražských jezuitů (v říjnu 1576 absolvoval beání jako žák rétoriky). V Klementinu, kde patřil k papežem podporovaným alumnům, se stal 21. 2. 1580 bakalářem a 3. 1. 1581 magistrem. Za studií byl představeným mariánského bratrstva. Byl horlivý katolík. Někdy v první polovině 80. let 16. století (snad 1582 po → Davidu Litochlebovi) byl doporučen Jaroslavem Bořitou z Martinic za preceptora Viléma z Valdštejna, syna po Zdeňkovi z Valdštejna na Branné a Marie z Martinic. Chlapce prý vyučoval i italštině. Zároveň zřejmě působil v Branné jako farář. Jak dlouho Viléma vychovával, nevíme. I po studiích udržoval styky s některými význačnými jezuiti: např. s Václavem Šturmem. 1587 podnikl cestu do Říma s několika šlechtici: Václavem Švihovským z Rýzemberka, Oldřichem Felixem z Lobkovic a Janem Boryněm z Lhoty. Jaká byla přesně jeho úloha v této cestovní skupině, nevíme. Po návratu do Čech se stal 1590 karlstjejským děkanem a později arcijáhnem pražské svatovítské kapituly. Č. byl literárně činný zejména jako překladatel spisů náboženského charakteru (díla sv. Augustina či Alberta Velikého). Na jednom svém překladu spolupracoval zřejmě se svým někdejší chovancem Vilémem z Valdštejna (*Potupení světských marností*). Část jeho překladů vyšla až po jeho smrti. Je též autorem několika drobných latinských příspěvků příležitostné povahy.

MZA Brno, Cerroni I, 121, fol. 248r; B. Balbinus, Bohemia docta I, s. 53; I. Schmidl, Historia Societatis Iesu 2, s. 218; J. Jireček, Rukověť II, s. 319n.; A. Sedláček, Hradý, zámky a tvrže V, s. 241; Z. Winter, O životě, s. 270, 523; A. Kroess, Geschichte, s. 520, 610, 661; OSN 26, s. 736n.; J. Volf, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, ČČM 87, 1913, s. 300; J. Vlček, Dějiny české literatury II, s. 18; Album academiae Pragensis Societatis Iesu, s. 5n., 27; RHB V, s. 503n.; L. Veselá, Knihy na dvoře Rožmberků (zde omylem uvedeno, že Č. byl vychovatelem Viléma Bořity z Martinic, místo Viléma z Valdštejna), s. 203; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 1178n.; www.knihopis.org (K00112, K00860, K00863, K02378)

Češka (Čěška), Jan

Z: 1551, Pardubice. Kněz podobojí. Kolem roku 1500 (část starší literatury, mj. OSN či Jireček, sice uvádí, že se tak mělo dít 1490–1500, to je však s ohledem na věk chlapců sotva možné) působil podle většiny dosavadního historického i literárně vědného bádání (pouze M. Nedvědová, resp. Josef Macek, to považují za nejisté) jako vychovatel Jana (1487–1548) a Vojtěcha (1490–1534), synů Viléma z Pernštejna (1438–1521). Starší literatura předpokládala, že z podnětu tohoto šlechtice (původně v latinské podobě pro jeho syny) připravil výbor z předkřesťanských i dalších autorů (mj. Petrarky), který je dochován nejen v několika rukopisech, ale byl též 1529 vydán v Plzni tiskem s titulem *Knihba výborná a člověku všelikterakého věku i stavu k čtení velmi užitečná z písem velmi starodávných pobanských mudrcuov vybraná* (s upraveným názvem vyšlo ještě 1572, 1579 a 1786). Část novější literatury (M. Nedvědová) však Češkovo autorství nepovažuje za jisté. Ještě 1530 pobýval v Pardubicích. 1531 se stal kazatelem v kapli betlémské a také členem Dolní konzistoře. 1534 držel i svatojilskou faru. Ještě ve 30. letech získal místo děkana v Pardubicích, od 1541 byl zámeckým kaplanem Pernštejnů. Se svým bývalým žákem Janem podnikl ve 40. letech i některé cesty. Zúčastnil se mj. jednání s Janem Augustou v Litomyšli.

J. Jungmann, Historie literatury české, s. 143n.; J. Jireček, Rukověť I, s. 149n.; OSN 6, s. 667; F. Hrejsa, Betlém od roku 1516, s. 32; J. Jakubec, Dějiny literatury české, s. 552n., 565, 585, 596, 614, 735; J. Vlček, Dějiny české literatury I, s. 346, 435; LČL I, s. 496n.; M. Nedvědová [resp. Josef Macek], Jan Češka. Řeči a naučení hlubokých mudrců, Praha 1982, zvl. s. 10nn.; J. Kolár, Dosud nepovědomý souběžec českých národních humanistů?, LF 107, 107, 1984, č. 1, s. 19–28; M. Kopecký, Český humanismus, s. 84nn.; LČL I, s. 496n.; J. Macek, Jagelonský věk 1.2, s. 142, 173nn., 510; 3.4, s. 423n.; BSČZ Čern–ČZ, s. 73 (zde i další literatura); P. Vorel, Dítě na aristokratickém dvoře, s. 15; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 235n.; www.knihopis.org (K01782–K01786)

Dacizenus, Tobiáš

N: Dačice (?). V srpnu 1603 se zapsal na basilejské univerzitě jako vychovatel (*inspector*) Jana Jirého z Náchoda. Další zprávy o něm nejsou. Zda má nějaký

vztah k Tobiášovi Dassicenovi, který 1577 absolvoval beání na pražské utrakvistické univerzitě, či k literárně činnému královéhradeckému měšťanu Tobiášovi Ch. Dačickému († po 1623), nevíme.

J. Jireček, *Rukověť I*, s. 153 (k T. Ch. Dačickému); OSN 6, s. 847; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 66; *Matrikel Basel III*, s. 30; K. Beránek (ed.), *Manuál*, s. 132 (Tobiáš Dassicenus)

Dedekind, Friedrich ml.

N: 1561, Neustadt am Rübenberge. Z: 1624, Lüneburk. Byl synem známého literárně činného německého teologa, pastora v Neustadtu a později v Lüneburku Friedricha Dedekinda st. (1524–1598). V 70. letech 16. století studoval ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1575) a ve Vitemberku (zapsán 18. 3. 1577). Snad zde získal magisterský titul, který později užíval. 1582 působil jako soukromý vychovatel v rodině Štěpána Španovského z Lisova a na Loutkově: zřejmě vychovával některého z jeho synů, které měl s Eliškou Černickou z Kácova – Jana Oldřicha, Jáchyma (†1635) a Kryštofa Arnošta. Od 1584 byl rektorem Michaelisschule v Lüneburku. V tomto úřadu setrval pak více než 30 let. D. je autorem řady drobnějších i větších děl různého charakteru (mj. i pro školské potřeby).

Ein Neues Feyrtägliches Handbüchlein in welchem die Summen und fürnehmeste Lehrpünctlein erstlich der Evangelien darnach der Epistelen so auff alle Sontage und Feste des gantzen Jahrs verordnet sein ... Aus dem Lateinischen Enchiridio in Teutsche Reime versetzt ... durch M. Fridericum Dedekindum Rectorem S. Luneb. ad S. Michaelen, Lübeck 1605 (SLUB Göttingen, sign. 8 P GERM II, 3675; plně přístupné i na: <http://gdz.sub.uni-goettingen.de/dms/load/img/?IDDOC=423798>); *Album academiae vitebergensis II*, s. 266; *Matrikel Frankfurt*, s. 243; OSN 24, s. 742n.; RHB II, s. 34; BBKL 20, 2002, s. 373–379; www.vd16.de (heslo Dedekind, Friedrich d.J.); www.vd17.de (heslo Dedekind, Friedrich)

Dengius (Denck), Johann

N: 1581, Basilej. Z: 23. 8. 1605, Rosice. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není jasné. Nejpozději od září 1597 studoval v rodišti, kde se stal 6. 3. 1600 bakalářem a 30. 3. 1601 magistrem artium. Buď na podzim 1602, nebo na jaře 1603 přijel na Moravu, kde byl → Matějem Timinem uveden na dvůr Karla st. ze Žerotína v Rosicích. Následně vyučoval na ivančickém gymnáziu. Ještě 1603 navštívil v doprovodu B. Václava Kopeckého polskou větev Jednoty (mj. v Poznání). Později byl vychovatelem blíže neurčeného syna Jeronýma Václava z Thurnu, zřejmě Víta Jindřicha. Asi již těžce nemocný byl v srpnu 1605 přivezen na Rosice ke Karlovi st. ze Žerotína, kde po třech nedělích zemřel a byl pohřben ve zdejším kostele.

UB Basel, sign. G II 1, fol. 53nn.; tamtéž, sign. G II 4, fol. 94n.; Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Alban Taufregister 1572–1599, sign. X 8, 2, fol. 97v; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600) 1, 114; Amandus Polanus, P. M. *Collegium Anti-Bellarminianum ...*, Basileae 1613, s. 125–128,

s. 148n. (SLUB Dresden, sign. 3.A.9476, č. 2); V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým II, s. 452, 458n.; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 206nn.; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 118; A. Kratochvíl, Bratrská šlechtická škola (gymnasium) v Ivančicích, s. 16; A. Kratochvíl, Ivančice, býv. král. město na Moravě, Ivančice 1906, s. 256; F. J. Zoubek, Vychování a vyučování v Jednotě bratrské, s. 19; H. Ball, Das Schulwesen, s. 101n.; Z. Winter, Život a učení, s. 73; Matrikel Basel, s. 455; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 103, 253, 396nn.; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína, Z korespondence, s. 169; www.vd17.de (heslo Dengius)

Denhoff, Ernest Magnus → Dönhoff, Ernest Magnus

Dentulinus (Dentulus) z Turtlštejna, Vít → Zubáček, Vít

Dicastus, Jiří → Dikast Miřkovský, Jiří

Didymus (Didimus), Albert (Vojtěch)

N: Mělník. Studoval v Herbornu (im. 27. 5. 1605). 8. 7. 1608 se zapsal na univerzitě v Marburku spolu s Václavem a Jiřím Hrzány z Harasova jako jejich preceptor (byl zde s nimi a famulem Petrem Krásnovským ještě 15. 3. 1610, kdy se zde zapsal do Oršínovského alba), v dubnu 1610 opět s nimi v Basileji. Později působil jako pomocník bratrského kněze Jana Korvína. 1617 byl kázeňsky trestán. Další informace o něm chybí.

Catalogus studiosorum scholae marpurgensis IV, s. 36; W. Falckenheiner, Register Marburg, s. 42; Matrikel Herborn, s. 44; Matrikel Basel III, s. 114; J. V. Šimák, Studenti z Čech, s. 120, 122; A. Kostlán, Bohemikální alba amicorum, s. 123, 186; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 171, 205, 282

Dietze, Wolfgang Albert

N: Burglengenfeld (?). 30. dubna 1606 se imatrikuloval na univerzitě v Tübingen (podruhé se zapsal tamtéž 27. II. 1607, potřetí 14. II. 1611), v LS 1610 v Lipsku, zde zároveň s Adamem ze Šternberka na Postoloprtech (†1633) jako jeden z jeho dvou preceptorů (tím druhým byl → Johann Wilhelm Kraus). 1611 se zdržoval v Tübingen. Další zprávy o něm nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 484; J. V. Šimák, Studenti, s. 529; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 78; Matrikel Tübingen II, s. 34, 46, 69

Dikast (Dicastus, Dikastus, Dykast) Miřkovský, Jiří

N: 1559, Mířkov. Z: 1630, Žitava. Syn Václava Dikasta. Navštěvoval školu v Žatci. Podle OSN odešel za dalším vzděláním do Saska. Magisterský titul získal pry

na univerzitě v Lipsku (matrika ho však neuvádí). Zde byl 1577 ordinován na kněze. Poté se vrátil do Čech. Stal se duchovním správcem nejprve v Lomnici nad Popelkou, později v Jičíně (od 1589). Minimálně 1605 byl vychovatelem dětí Jana Rudolfa Trčky z Lípy na Opočně. Později znovu působil v utrakvistické církevní správě, a to nejprve v Prostějově (od podzimu 1608), od 1610 na různých pražských farách: nejprve u sv. Štěpána na Novém Městě pražském a od jara 1615 po Eliášovi Šúdovi ze Semanína u Matky Boží před Týnem. 1617–1618 zároveň po smrti Jiřího Tesáka spravoval svatohaštalskou faru. Na podzim 1619 byl zvolen za administrátora konzistoře podobojí, jejímž členem byl již od 1614. Z titulu této funkce korunoval spolu s bratrským seniorem Janem Cyrilem 4. II. 1619 Fridricha Falckého českým králem (podobně také jeho manželku). Po Bílé hoře vedl z příkazu místodržících jednání s pražskými utrakvistickými kněžími o podmínkách jejich setrvání v Praze. Po jejich neúspěchu i po vlastním marném úsilí o možnost zůstat v zemi (o přímluvu usiloval například u valdických kartuziánů) byl v prosinci 1621 vypovězen z Prahy. Kdy přesně odešel z českých zemí, není známo. 1622 již pobýval v Lipsku, později v Žitavě. D. byl ženatý, s manželkou Kateřinou měl pět dětí (Jan, Dorota, Anna Theofila, Elissa, Apolena). Je autorem řady českých spisů, jež vycházely především z jeho činnosti v utrakvistické církevní správě (pohřební kázání, modlitby, pobožné písně), a je též původcem příležitostné latinské poezie. Mezi jeho hlavní díla náleží dvousvazková *Postilla* z let 1612–1614. Působil také jako překladatel, zejména náboženské literatury. O jeho oblibě svědčí skutečnost, že mu řada humanistů (Jan ml. Gryllus, Jan Campanus, Jiří Nigrinus ad.) připsala svá díla.

AUK Praha, A 13b, s. 173; tamtéž, Oeconomica B 15, s. 160; MZA Brno, Cerroni I 37, fol. 12v, 13r; J. Jungmann, Historie literatury české, s. 546; J. Jireček, Rukověť 1, 1875, s. 160n.; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 102, 105, 285, 413; OSN 7, s. 533n.; A. Podlaha, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých, ČČM 62, 1888, s. 472; V. J. Nováček, Příspěvky k životopisům českých spisovatelů a k dějinám literatury, ČČM 67, 1893, s. 265; Týž (ed.), Listář, s. 39, 142; Z. Winter, Život církevní, s. 284, 341n., 367, 523, 644, 678, 682; Týž, Děje, s. 149, 155, 167, 195; Týž, O životě, s. 187, 300; Týž, Život a učení, s. 97, 318, 341, 495, 762; H. Becker, Böhmische Pastoren in Anhalt ordinert 1583–1609, JGPrÖ XVII, 1896, s. 140; F. Dvorský, Založení kláštera valdického Albrechtem z Valdštejna, ČČM 75, 1901, s. 192; Scheuffler, Der Zug der österreichischen Geistlichen nach und aus Sachsen IX., JGPrÖ 23, 1902, s. 89; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 91n., 188, 226 a passim; RHB II, s. 44nn. (zde i další literatura a prameny); RHB V, s. 389; LČL I, s. 546n.; E. Štěňková, Exulantská útočiště, s. 157; F. Koželuha, Paměti o věcech náboženských v Prostějově I, s. 105nn.; V. Pumprla, Knihoisný slovník, s. 295nn.; BSČZ 13, s. 217n.; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 134, 154, 183, 243, 282; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Dicastus, Georg; zápisy z exilu z let 1622 a 1624)

Dönhoff (Denhoff, Doenhoff, Dunhovius, Dornhoff), Ernest Magnus

N: 20. 12. 1581. Z: 18. 6. 1642. Syn Gerarda Dönhoffa, německého šlechtice z Livonska, dorpatského vojvody (dnes Tartu) a jeho manželky Margarethy von Zweiffeln. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně 1598 studoval na univerzitě v Královci (zapsán 13. 6.), 1599 pak v Leidenu (im. 10. 2.). Jeho další studia nejsou dobře rekonstruovatelná (nějakou dobu studoval ve Štrasburku). Od jara 1607 působil po → Janu Opsimathovi jako hofmistr (*praefectus*) Fridricha a Jana z Kounic v Herbornu (im. 2. 11. 1607 i s bratrem Herrmanem), dále snad ve Štrasburku (naznačoval by to D. zápis do štambuchu Heinricha von Reichenbach ze dne 3. května 1608) a jistě v Ženevě (im. 14. května 1608). Poté, co mladší Jan v Ženevě onemocněl a zemřel, zůstal D. vychovatelem Fridricha a ze Ženevy s ním odjel. Dokdy přesně dohlížel na chlapcovu výchovu a vzdělávání, není známo. 1610 navštívil Londýn (zapsán i s bratrem Herrmannem do štambuchu Leonarda Fabera 3. 9. téhož roku). Později bojoval v Uhrách proti Turkům a ve druhém i třetím desetiletí 17. století také proti Švédům. 1626–1629 se za polskou stranu zúčastnil mírových jednání se Švédskem. 1633–1634 ve službách polského krále Vladislava IV. podnikl několik diplomatických misí (Berlín, Drážďany, Sztumska Wies). 1634 byl jmenován parnavským kastelánem (Parnawa, dnes Estonsko), od 1640 tamním vojvodou. Nekatolík D. byl zakladatelem východní pruské linie rodu (hl. država Waldau u Královce; získal ji za své služby Jiřímu Vilému Braniborskému /1595–1640/), od 1633 v říšském hraběcím stavu. D. měl za manželku Katharinu von Dohna (sňatek 1630), s níž měl 4 děti (z nich nejznámější byl Friedrich hrabě Denhoff /1639–1696/, generál braniborsko-pruské armády a držitel řady dalších funkcí).

Album academiae Lugduno Batavae, Sp. 54; K. H. von Busse, Magnus Ernst Graf von Dönhoff. Nachrichten über ihn und sein Geschlecht, Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands 7, 1854, s. 281–303 + Anhang, s. 304–342; Matrikel Herborn, s. 50; Matrikel Königsberg, s. 141; F. Hrubý, Ladislav Velen ze Žerotína, s. 327n.; W. Czapliński, Denhoff Ernest Magnus, Polski Słownik Biograficzny V, 1939, s. 109; Le livre du recteur I, s. 147 a III, s. 122; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 282; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 87; Z. Pietrzyk, W kręgu Strasburga, s. 231n., 256; H.-J. Bömelburg, Die Dönhoffs. Der Aufstieg der Familie in Ostmitteleuropa vom Mittelalter bis zum frühen 18. Jahrhundert, in: K. Heck – Ch. Thielemann (Hg.), Friedrichstein. Das Schloß der Grafen von Dönhoff in Ostpreußen, München – Berlin 2006, s. 15nn. a 25n.; A. Kostlán – A. Hadravová, Carmina propemptica, s. 128; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Dornhoff); http://pl.wikipedia.org/wiki/Ernest_Magnus_Denhoff; http://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Magnus_D%C3%B6nhoff

Dornau (Dornavius, Adrianus Varposcus) von Dornau, Caspar

N: 11. 10. 1577, Ziegenrück. Z: 28. 9. 1631, Břeh. Studoval v Saalfeldu, od 1592 v Jeně. Poté se zdržoval v Lipsku a snad i na dalších místech v říši. V závěru 90. let 16. století

zamířil do Prahy. Zde se věnoval lékařství a asi od 1600 vyučoval na soukromé škole → Adama Hubra z Rysenpachu, kde byl jeho žákem Adam Budovec z Budova (†1629). 1602 se stal preceptorem Jaroslava Smiřického ze Smiřic (1588–1611), s nímž téhož roku pobýval ve Zhořelci, kde tento šlechtic studoval na gymnáziu. 1603 s ním odjel do Basileje, kde v červnu 1604 dosáhl doktorátu medicíny. Na podzim 1605 odjel se svým svěřencem do Heidelbergu, následně s ním procestoval různé oblasti říše, Itálii, Francii, Anglii a Nizozemí. 1608–1615 byl rektorem zhořeleckého gymnázia, kde měl řadu českých šlechtických žáků. 1. 3. 1615 obdržel od císaře Matyáše erb a predikát. Po 1615 působil na reformované škole v Bytomí nad Odrou. 1620 byl činný v diplomatických službách slezských stavů, od 1621 pak radou březského knížete. Je autorem řady tematicky rozmanitých spisů. Od 7. 1. 1608 byl ženatý s dcerou zhořeleckého purkmistra Johanna Glicha von Miltitz, s níž měl několik dětí.

BU Wrocław, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, s. 182; Christian Gochsemius, Anacreon ... Casparo Dornavio ... et ... Elisabethae ... Iani Glichi a Milziz reipublicae Gorlicianae consulis meritissimi filiae, novis nuptiis ... consecratus, Brunae 1608 (SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 23); Casparis Dornavii et Elisabethae Glyciae sacrum nuptiale, Gorlicii VII. Eid. Ianuarii a. 1608 amicorum votivo plausu honoratum, Gorlicii 1608 (SK Praha, sign. AA XIV 13, přív. 16); J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 59; Jöcher 2, Sp. 194; Zedler 7, Sp. 1311n.; Otto, Lexikon I/1, s. 265nn.; I/2, s. 653; III/2, 664; Suppl. 75, 503; ADB 5, s. 351n.; P. Fritsch, Alte Görlitzer Geschlechter, s. 7; J. Král, Řecké básnictví, s. 95; H. Mundt, Bio-bibliographisches Verzeichnis von Universitäts- und Hochschuldrucken I, s. 236; RHB II, s. 56–68; R. Seidel, Späthumanismus (zde i v předchozím díle jsou uvedeny četné prameny i další literatura k němu a soupis jeho prací); A. Holasová, Cesta za vzděláním, s. 45–55; M. Holý, Zrození, s. 71, 76, 150, 206, 211, 230n., 368; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílá svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 167, 282n.; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo: Dornavio, Caspar; zápisy do 4 štambuchů v letech 1607, 1613–1614, 1616)

Dornavio, Caspar → Dornau, Caspar

Doubek (Daubecius, Doubecius), Gabriel

N: Německý Brod. Syn Jana Doubka (†1607), dlouholetého člena německobrodské městské rady. 19. 7. 1605 se stal na pražské utrakvistické univerzitě bakalářem. 1604–1605 také učil na škole v Miličíně a v Netolicích. V dalším roce působil podle RHB jako preceptor u Dohalských z Dohalic. Zmínky v korespondenci rektora Bacháčka z dubna 1606 jsou bohužel poněkud nejasné. V tu dobu měl navíc podle jednoho z Bacháčkových dopisů (z 26. 4.) být Hynkovi Bořkovi Dohalskému poslán za preceptora jistý Ezechiel. V témže roce je D. doložen také jako učitel na škole v Jičíně. 1607–1612 pak opět vyučoval na městských školách: v Rychnově

nad Kněžnou (1607), Náchodě (1608, tam se tehdy také oženil), Nymburce (1610) a ve Vysokém Mýtě. Další zprávy o něm chybí.

AUK Praha, A 13b, s. 254, 300, 302, 393n.; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 214, 250n., 285, 339, 442; Z. Winter, Život a učení, s. 189, pozn. 6, s. 336, 346; RHB II, s. 32n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 33

Dubinus, Pavel

N: Valašské Meziříčí. Z: 1623, Uherský Brod. Od července 1603 studoval v Herbornu. Minimálně 1607 byl v Siegenu vychovatelem Bohuchvala Berky z Dubé, s nímž se asi téhož roku vrátil do českých zemí. 13. 9. 1607 je ale již znovu doložen v zahraničí (zapsal se tehdy do matriky heidelberské univerzity, tyž den se imatrikuloval i Eliáš Acontius z Třebíče, Jan Linhart z Neuenperka, Samuel Adam z Veleslavína a rytíř Jan Theodorik Petřvaldský z Petřvaldu; jaká byla případná role D. v této skupině, není jasné). Později byl činný v duchovní správě Jednoty bratrské: 1610 doložen v Zábřehu. Tam se tehdy oženil s Kateřinou, dcerou měšťana Nového Města pražského Benedikta Smolíka. Teprve 1616 byl vysvěcen na kněze v Žeravících. Zemřel 1623 jako správce bratrského sboru v Uherském Brodě. Byl literárně činný. Jeho bratrem byl Tomáš Dubinus.

Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Johannis... comitis Nassoviae ... Anno MDCVI, VIII. Octobr. ..., Herbornae 1607, s. 46 ([http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Foai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Foai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666)); Matrikel Herborn, s. 41; Matrikel Heidelberg II, s. 236; J. V. Šimák, Studenti, s. 120, 419; J. G. Hrubant, Památník Jana Opsimata, s. 128; F. Hrejsa, Sborové Jednoty bratrské, Reformační sborník 6, 1937, s. 97n.; F. Hrubý (ed.), Moravské korespondence a akta II, s. 296, 538n.; R. Řičan, Několik pohledů, s. 124, 134; RHB II, s. 71n.; L. Rejchrt, Bratrští studenti, s. 62; www.vd17.de (heslo Dubinus, Paulus)

Dubravus (Dubravius, Doubravský) z Doubravy, Racek (Rodericus)

N: Plzeň. Z: 3. 8. 1547 či 1548. Syn Karla z Doubravy. Studoval 1489 na univerzitě v Lipsku, od 1494 v Bologni, kde tehdy zároveň pobýval jeho bratr Karel. D. se zde vzdělával nejen v rétorice, ale též v právu (v přesně neurčené době rozšiřoval své vzdělání snad i v Padově). 1499 podnikl z Bologně cestu do Říma. Odtud se vrátil zpět na bolognskou univerzitu, na níž 1500 získal doktorát práv. 1501 se D., jehož příznivcem byl již od 90. let 15. století Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, odebral do Prahy, kde se, snad až do 1514, věnoval soukromé výuce. Vedle jiných šlechticů vychovával na počátku 16. století Hynka Krabici z Veitmile, který později studoval v Itálii, a Ladislava z Lobkovic. Později se živil jako prokurátor. Ovšem ještě například 1516/1517 je doložena jeho výuka synů Karla z Minsterberka. 1528 se stal úředníkem v pražském Ungeltu. Zřejmě i díky působení v tomto úřadu značně zbohatl (1532 se uvádí jako majitel domu; své dědictví ve Mstěticích u Prahy

prodal před 1541 Starému Městu pražskému za 7000 kop gr. č.). Známa je i jeho úvěrová činnost. Katolík D. po sobě zanechal řadu spisů. Opakovaně vydáván byl např. jeho populární *Libellus de componendis epistolis* (mj. 1511, 1515, 1524 či 1537). Tiskem vyšla i některá jeho další díla (*Vlastae Bohemicae historia*, Pragae 1574), jiná zůstala v rukopise (*Iura et constitutiones regni Bohemiae*).

NA Praha, Registra, 5, fol. 13v; MZA Brno, Cerroni I 102, fol. 164v–165r; Adelung 2, sl. 771n.; J. Jireček, Rukověť I, s. 158n.; H. Jireček, Právníký život, s. 316nn.; Z. Winter, Obraz 2, s. 483; Týž, O životě, s. 325; Týž, Život a učení, s. 357, 520; J. Volf, K vydání stilistiky Racka Doubravského *Libellus de componendis epistolis*, ČČM 94, 1920, s. 152–156; J. Truhlář (ed.), Dva listáře humanistické, zvl. s. Vlín. a 3–25; J. Jakubec, Dějiny české literatury I, s. 551n., 574, 587, 776; D. Pěnková, Neznámý dopis českého humanisty Racka Doubravského, LF 3, 1955, s. 57–61; Táž, Polemika dr Racka Doubravského proti Martinu Lutherovi, LF 3, 1955, s. 241–246; 4, 1956, s. 88–90; J. Hrabák a kol., Dějiny literatury, s. 296n., 309; J. Vlček, Dějiny 1, s. 260n.; RHB II, s. 84nn. (zde i další prameny a literatura); V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 286nn.; www.knihopis.org (K02136)

Ducius (Dux, Dutius), Daniel

N: Olomouc (?). Od 1556 studoval na vídeňské univerzitě, kde získal magisterský titul. 1559–1563 pokračoval ve studiu na římském Collegiu Germanicu. Po návratu do českých zemí působil tento katolík přinejmenším ve druhé polovině 60. let v Olomouci – snad při biskupském dvoře – jako preceptor několika domácích i zahraničních šlechticů (vedle výuky měl snad na starosti i materiální otázky spjaté s jejich tamním pobytem). Jmenovitě z nich známe například čtyři syny Štěpána st. Bruntálského z Vrbna: Václava, Bernarda ml., Karla a Bartoloměje, kteří od konce roku 1567 studovali na jezuitském gymnáziu v Olomouci, či pozdějšího pražského arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé (1551–1606). Již jako kanovník olomoucké kapituly odešel na konci 60. let 16. století podle Navrátila znovu za studiem do Říma. Kdy se odtud přesně vrátil, není jasné. Jako člen kapituly se účastnil volby olomouckého biskupa 1575, při níž jako kandidát získal stejný počet hlasů vratislavský kanovník Adam z Landecka. Volba byla anulována a vyhlášena nová (nakonec se stal 1576 biskupem Jan Mezon z Telče). D. byl též děkanem v Hradci nad Moravicí na Opavsku. Po smrti Jana Mezona byl 1578 ustanoven jedním z administrátorů olomouckého biskupství. Další zprávy o něm nemáme.

B. Paprocký z Hlohol, Zrcadlo slavného Markrabství moravského, fol. 235v; RHB IV, s. 277n.; F. Steinhuber, Geschichte des Kollegium Germanicum I, s. 75, 308; B. Navrátil, Biskupství olomoucké, passim; Týž (ed.), Jesuité olomoučtí, s. 20, 52, 167, 179; A. Kroess, Geschichte I, s. 386; Matrikel Wien III, s. 113; M. Kouřil, Absolventi Collegia Germanica, s. 101n.; W. Eberhard, Johannes Mezon, in: Erwin Gatz (ed.), Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448–1648, s. 476; T. Parma, Přehled olomouckých kanovníků, s. 65; M. Holý, Zrození, s. 176

Duchek

Bez bližší identifikace. Zřejmě držitel mistrovského titulu. V přesně neurčené době (zřejmě kol. 1510) působil jako vychovatel Adama, Jana a Tobiáše, synů Václava Hrzána z Harasova a na Housece. Další zprávy o něm nejsou. Zda je totožný s mistrem Duchkem, kolegiátem koleje Všech Svatých pražské utravistické univerzity z doby kol. r. 1500, není jasné. Nelze to však vyloučit. Pravděpodobně tato osoba zastávala 1515–1516 také úřad rektora univerzity.

Z. Winter, O životě, s. 74; J. V. Šimák, *Kniha o Housece, Díl první*, Praha 1930, s. 89; M. Svatoš a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 294; <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-UKP/AUKP/fond?block=4>

Dulcis (Ledoux, le Doux, Allobrox), Catharinus (Chatarinus, Catherin)

N: 1540, Cruseille. Z: 7. 6. 1626, Marburk. Syn Jeana le Doux, nepříliš movitého cruseilleského měšťana ve službách savojských vévodů a Magdaleny Nergové. Studoval na Athenaeu v Annecy, později ve Štrasburku. Zřejmě ještě v 50. letech 16. století procestoval říši v doprovodu hraběte Ernsta von Ortenburg. Ten jej pak doporučil Philibertovi Bádenskému (1556–1569), zřejmě za páže. Později pobýval u dvora Kryštofa Virtemberského a poté Kryštofa, syna kurfiřta Fridricha III. Zbožného. Odtud byl pak na základě doporučení přijat za vychovatele Sydracha a Gedeona, synů francouzského šlechtice Jeana de Monchy, kteří od 1563 pobývali v Heidelberku (im. 15. 4. 1563; již předtím se ale D. zapsal 30. 8. 1562 v Tübingen). S nimi procestoval i Itálii a Francii. Později uskutečnil cestu do Středomoří a na Blízký Východ. Navštívil mj. Konstantinopol, Soluň, Samos, Krétu, Egypt, Palestinu, Sýrii či Kypr, kde se zdržel 13 měsíců, jež strávil v různých službách zdejší šlechty. Spolu s Alexandrem von Schulenburg a Christophem Fürerem z Norimberku pak odjel do Itálie. Po pobytech v Benátkách a Padově se obrátil do Vídně (konec léta 1567). Jak dlouho tam pobyl, ale není jasné. Poté podnikl cestu do Uher, odkud zamířil na Moravu. Zde byl zřejmě v zimě 1567/1568 přepaden a okraden o koně, peníze a šaty. Aby mohl uskutečnit další cestu do Vratislavi, podpořil jej majitel strážnického panství (snad Jan Jetřich ze Žerotína) penězi a oblečením. Z Vratislavi pak spolu s Nicolausem III. Rhedigerem, Jakobem a Petrem Monaviovými odcestoval do Vítemberku (im. 5. 4. 1568). Nadále se po přesně neurčenou dobu zdržoval ve společnosti Alexandra ze Schulenburgu. Poté podnikl cestu do Polska a Litvy (audience u krále, pobyt u dvora Kryštofa Radziwiłła). Odtud se vypravil do Švédska, jeho loď ale ztroskotala. D. však přežil a zotavil se v Gdaňsku. Přes Pomořansko, Meklenbursko a Holštýnsko se pak dostal do Kodaně. Poté odejel do Francie. Přijal místo hofmistra tří francouzských šlechticů (dva z rodiny Mesanchere in Poitou a jednoho z rodiny Chauvinière) a doprovodil je do Marburku, následně do Lipska a Vítemberku, kde pobývali všichni ještě v létě 1572. Poté, co zde našel na přechodnou dobu jiné vychovatele pro sobě svěřené Francouze,

odcestoval do Anglie, kde jménem právníka Matthiase Wesenbecka předal jeho spis *Aenigma timorumenum in lutum maceratum piorum sanguine* královně Alžbětě a obdržel zato část jejího daru pro autora. Následně se dostal do La Rochelle, kde pobývali rodiče jeho svěřenců, k nimž se poté vrátil do Vitemberka: jeden z nich se ale od skupiny odpojil. Se zbylými se pak D vydal do Heidelbergu (im. 22. 6. 1574), Basileje (im. před 30. 4. 1575) a do Curychu. Následně odjel přes Německo na dvůr Viléma Oranžského a dále do Anglie, kde dosáhli audience u královně. Poté je doprovodil zpět do Francie. Ještě před cestou do Itálie, na níž se s nimi měl vydat, navštívil své rodiče v Cruseille. V Itálii pak pobýli mj. ve Florencii, Sieně, v Římě a Neapoli. Poté se vydali zpět do Francie. Po pobytu v Montauban odjeli do La Rochelle, kde D ukončil své stávající působení v roli vychovatele. Po krátké vojenské službě v hugenotském vojsku pobýval u navarrského dvora, načež díky doporučení Françoise de la Noue doprovodil několik mladých protestantských francouzských šlechticů (knížata z Montferrand) do Paříže. Kvůli nebezpečí, jež zde hugenotům hrozilo, musel však nakonec dovézt své svěřence zpět k rodičům. Poté se vrátil do Cruseilles. Zde se v 80. letech 16. století na přání rodičů oženil s Caspardinou de Chisse. Po její brzké smrti se znovu vydal na cesty. Pobýval mj. v Norimberku. Poté se měl stát vychovatelem syna uherského šlechtice Boldizsára Batthyánye (snad šlo o Ference), k čemuž ale nakonec nedošlo. Místo toho pobýval ve Vídni, kde soukromě vyučoval francouzštinu. Jeho žáky byli například dva Thurzové z Bethlenfalvy (zřejmě šlo o syny Eleka Thurza) či Michael Teufl. Na návrh Johanna Löwenclaua se následně stal hofmistrem Johanna, Andrease a Christopha, bratří Gilleisů na Sonnbergu a Hollabrunnu. S nimi pobýval 1590 (a snad i 1591) ve Velkém Meziříčí. Podle Justiho (vychází z *Urbs et academia marpurgensis*, kde je pasáž o tom doplněna do jeho autobiografie) zde také soukromě vyučoval italštinu. Mezi jeho žáky patřili Maxmilián (1578–1645) a Gundaker z Lichtenštejna (1580–1658), Rudolf z Tiefenbachu a dále blíže neidentifikovaný Valdštejn, snad Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Protože se mu zde ale nelíbilo, mj. prý kvůli hloupému a umíněnému učiteli, který mu byl k výuce přidán, vzdal se toho místa a odešel do Prahy. I zde se věnoval soukromé výuce. 30 měsíců bez přestávky zde prý za vynikající plat vyučoval různým jazykům (hl. italštině a francouzštině) Jáchyma Oldřicha z Hradce (1579–1604) a Viléma Slavata z Chlumu (1572–1652), vedle nich pak i další urozence (příslušníky rodů ze Švamberka, Gray /?/, Hoffman z Grünpüchlu, z Freybergu). Jedním z jeho tehdejších žáků byl i Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu (†1653). Po opuštění Prahy (snad 1593) se odebral na dvůr Petra Voka z Rožmberka a dále do Vitemberka. Zde se opět věnoval výuce románských jazyků. Protože mu hodně vynášela, měl v úmyslu usadit se zde trvaleji. Snad z konfesijních důvodů ale odešel již potřetí do Anglie, kde se také živil soukromou výukou. Poté, co v diplomatických službách Roberta Devereuxe, hraběte z Essexu (1567–1601), navštívil Skotsko, se vrátil do

Londýna. Zde se seznámil s Janem Divišem ze Žerotína (†1616), jemuž obstaral audienci u královny. Žerotína doprovázel 1596 i na jeho další cestě domů (část cesty ale absolvovali odděleně: Žerotín s → Nicolausem von Eberbach jel na Moravu rychleji, D. dostal na starosti provázení zbylých členů doprovodu a dohled nad zavazadly). Po příjezdu na Moravu požádal Žerotína o propuštění ze služeb – prý kvůli zdravotním potížím a rostoucímu věku. Zřejmě z podnětu Davida Ungnada ze Sonneku byl však pověřen doprovázením Jana Mikuláše (†1614), syna Ladislava Popela z Lobkovic, a Jana Jiřího (†1632), syna Karla z Vartemberka, na studia do Tübingen (im. všichni 3. 8. 1599) Dokdy byl jejich vychovatelem, není jasné. Vedle školské výuky, kterou mladíci absolvovali (chodili na zdejší Collegium illustre), je D. soukromě vyučoval jazyky a také jim přednášel historii. Zároveň učil i další osoby, např. Augusta Falcko-Neuburského. Poté, co byl Jan Mikuláš Popel z Lobkovic povolán domů, odešel do Augsburgu. I zde se živil soukromou výukou, jeho žákem byl např. Karl Fugger. Zřejmě ještě 1601 dostal nabídku, aby se stal profesorem cizích jazyků na Collegiu Mauritiano v Kasselu. Zde pak D., který do funkce nastoupil na počátku 1602, zůstal do 1605. Také se tu 10. 6. 1603 znovu oženil. Vzal si Katharinu, dceru profesora práv Christopha Lersnera. 1605 přešel na marburskou univerzitu, kde jako profesor „*linguarum exoticarum*“ s platem 200 zlatých zahájil činnost 24. srpna 1605 (nadále však i soukromě učil). Zůstal jím až do 1623, kdy byl tři roky před svou smrtí spolu s řadou dalších profesorů z konfesijních důvodů propuštěn (Marburk přešel pod vládu luterské linie hessensko-darmstadtských lantkrabě). D. je autorem řady spisů v různých jazycích, zejména jazykových příruček, a také autobiografie. Zanechal i několik komedií a dialogů.

štambuch Zdeňka Brtnického z Valdštejna, pag. 119 (ÖNB Wien, Handschriftensammlung, sign. Cod. Series nova 2607); Catharinus Dulcis, Flores italicis ac latini sermonis ex hortis exercitationis Io. Ludovici Vivis et Hor. Tuscanellae excerpti studio et sumptibus catharini Dulcis, Witebergae 1593 (Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, sign. Phil. oct. 2641); Týž, Methodus ad faciliem italicæ linguæ cognitionem, Witebergae 1593; Flores sententiarum italicæ linguæ in usum iuventutis germanicæ, quæ in illustrissima academia witebergensi horis recreationis italicæ discit, collecti a Catharino Dulci, Witebergae 1593 (Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena, sign. 8 MS 12507/4/); Týž, Institutionum linguæ italicæ libri sex. Una cum totidem opusculis ad praeceptorum et linguæ exercitationem ..., Tubingae 1600 (Landesbibliothek Coburg, Cas A 5590#1; digitalizováno na http://bvbm1.bib-bvb.de/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=349548.xml&dvs=1308578145197~990&locale=cs_CZ&search_terms=&adjacency=VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=25&usePid1=true&usePid2=true); Týž, Schola italica, Francofurti 1605 (BSB München; sign. L.lat.f. 397-1-2); Týž, Aminte Pastorale du Sieur Torquato Tasso. Traduite en prose Francoise Par Catherin Le Doux. Et conferée vis à vis avec son Italien ..., Marbourg 1618 (SLUB Dresden, sign. 3 A 5576; digitalizováno na <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:14-ppn3134861587>); Týž, Vitae curriculi breviarium, passim (Universitätsbibliothek Marburg,

sign. VIII C1118; přístupné na www.dulcis-info.de); P. Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, s. 1498nn.; Jöcher 2, Sp. 238; Zedler 17, Sp. 1584; Friedrich Wilhelm Striedel, *Grundlagen zu einer hessischen Gelehrten- und Schriftstellergeschichte III*, Göttingen 1783, s. 243–247; J. Dobiáš, Vilém Slavata, s. 276n.; *Urbs et academia marpurgensis*; Ferdinand Justi, *Leben des Professors Catharinus Dulcis*, Marburg 1899; *Album academiae vitebergensis II*, s. 137; *Matrikeln Tübingen I*, s. 429, 755; K. Hrdina, *Studenti*, s. 64n.; O. Odložilík, *Cesty*, s. 271, 273; I. Zollna – G. Beck-Busse, *Catharinus Dulcis, erster Professor der französischen und italienischen Sprache an der Philipps-Universität Marburg* (www.dulcis-info.de/vita.html); *Matrikel Basel II*, s. 227; M. Holý, *Catharinus Dulcis (1540–1626)*, s. 249–262, Týž, *Zrození*, s. 20, 98; www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Dulcis, Catharinus)

Dyntlík, Jan

N: Jihlava. Princjmenším v závěru roku 1586 působil jako „*mladejch pánívů Vchynskejch preceptor*“. Jednalo se přitom o syny karlíštejnského purkrabí Jana Vchynského ze Vchynic. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Sněmy české od roku 1526 až po naši dobu VII, 1586–1591, Praha 1891, s. 47nn.; <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v070/1586/t003800.htm>

von Eberbach, Nicolaus (Nicolaus Heinrich)

N: Erfurt. Pocházel zřejmě z řad nižší šlechty. Studoval v Jeně (zapsán v LS 1575), Sieně (10. 7. 1579; 18. 1. 1580 doložen v Sieně jako „*jurisconsultus*“), Padově (16. 4. 1580, v prosinci zde pak dosáhl doktorátu práv) a Ženevě (13. 6. 1581). Asi na jaře 1591 se stal hofmistrem Jana Diviše ze Žerotína (předtím byl chlapcovým vychovatelem → Amand Polanus), s nímž absolvoval jeho kavalírskou cestu po Evropě (Itálie 1591–1594, Francie, Anglie, Nizozemí, Belgie). Mladého Žerotína však na jeho cestě doprovázely i další osoby. V Itálii dohlížel na jeho výchovu a vzdělávání ještě → Matěj Timin. Na cestě z britských ostrovů do českých zemí (1596) je po nějakou dobu doprovázel i → Catharinus Dulcis. Zřejmě po návratu do českých zemí žerotínské služby opustil a působil pak do 1598 jako „*kurpfälzischer Landrichter und Pfleger*“ v Auerbachu. 1600–1602 vykonával úřad kancléře falckého kurfirta v Heidelbergu. 12. 5. 1601 se zde oženil s Amalií Beiserin von Ingelheim, vdovou po Heinrichovi von Handschuchsheim. E. bratrem byl Heinrich (von) Eberbach (†1606), fojt v Auerbachu (od 1601 rada falckého kurfirta), který kol. 1600 udržoval poměrně intenzivní kontakty s Karlem st. ze Žerotína. Ve styku s ním byl všal i kalvinista E.

P. von Chlumecky, *Carl von Zierotin*, s. 181; A. Stölzel, *Die Entwicklung II*, s. 28; V. Brandl (ed.), *Karel st. ze Žerotína*. Listové I, s. 61, 107; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, passim; F. Justi, *Leben*, s. 38; *Matrikel Siena*, s. 64, 113; K. Puchner, *Eine kuroberpfälzische Beamten- und Dienerliste um 1600*, *Archiv für Sippenforschung und alle verwandten Gebiete* 15, 1938, s. 197; M. Krebs, *Kurpfälzische Dienerbücher 1467–1685*, *Zeitschrift für die Geschichte des*

Oberrhains, NF 55, 1942, s. 557; Matrikel Jena 1, s. 85; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 21; Livre du recteur I, s. 107 a III, s. 223 (zde i další prameny a literatura); L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 62, 235, 237; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, s. 110, 122, 150, 410n.; F. Ranieri et alii, Biographisches Repertorium der Juristen im Alten Reich. E, s. 12n.; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 262

Ecker (Echer, Eckher) z Eckhofu, Václav

N: 24. 3. 1539, Plzeň (?), ve starší literatuře se udávají i Opolany či Kacčřov). Z: 24. 2. 1611, Vratislav. Syn Michala Eckera a jeho manželky Reginy. 1553 studoval ve Frankfurtu nad Odrou, téhož roku se imatrikuloval i v Lipsku a 8. 2. 1559 ve Vitemberku. Kolem 1561 byl vychovatelem synů Adama Ungnada ze Sonneku, vedle nich pak asi též jejich příbuzného Davida (†1600), syna Ondřeje Ungnada ze Sonneku a Bohunky z Pernštejna. 1574 je doložen jako služebník dvorské komory, nejpозději 1578 pak jako nejvyšší výběřčí cla ve Slezsku. Téhož roku mu byl polepšen erb. 1594 vystupoval jako výběřčí posudného ve Frankenštejsku. Přinejmenším 1606 užíval domu se zahradou v Opolí, který patřil řádu františkánů (o jeho majetkových poměrech již v 70. letech 16. století, které byly ovlivněny mj. dědictvím po Jiříkovi z Entnšlanku a na Lištném, blíže viz Nohejlová-Prátová). Ženatý E. (m. Dorota Hájková, s níž měl dceru Kateřinu) byl též literárně činný.

Venceslaus Ecker P. Bohemus, Carmen in honorem generosi ac illustris domini domini Adami Ungnad baronis in Sonneck etc. Sponsi et nobilissimae dominae dominae Elisabethae Thurzin a Bethlehemsfelda ... sponsae, Praegae [1561] (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 4); C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 49; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 62; J. Sinapius, Schlesische Kuriositäten 2, s. 604; Zedler 8, Sp. 151n.; F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky, s. 120n.; Album academiae vitebergensis I, s. 355; Matrikel Frankfurt, s. 129; J. V. Šimák, Studenti, s. 300; F. Menčík, Studenti, s. 258; J. Jireček, Jan Hodějovský, s. 50; OSN 8, s. 364; F. Dworschak, Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. (Severin Brachmann), Archiv für Medaillenkunde IV, 1923–1924, s. 73; E. Nohejlová-Prátová, České medaile Severina Brachmanna, SNM I, část 1 1938, řada A Historica, s. 87n. (zde i odkazy na další prameny a literaturu); K. Hrdina, Humanista Salomon Frenzelius a Čechy, LF 68, 1941, s. 229; J. Hejnic, Plzeňská škola, s. 23n., 29, 60; RHB II, s. 99; J. Kuzmík, Slovník autorov, s. 196

Edlinger, Nikodém → Ellinger, Nikodém

Ehrenhold (Ernholdt, Ehrnholt, Ehrenholdt, Ernhold, Ernholdus), Justus (Jodocus)

N: Dillheim. Z: Heidelberg. Studoval v Herbornu (nejprve od května 1599 do října 1601 na pedagogiu, následně na vyšší součásti školy), poté v Marburku (8. 6. 1603) a Heidelbergu (im. 27. 5. 1605). Minimálně 1607–1608 byl preceptorem Volfganga,

Viléma a Gabriela, synů královského rady a hejtmana jáchymovského Wolfganga Helzela ze Sternsteinu (původně solnohradská šlechta, usedlá v předbělohorské době i v Čechách), kteří od léta 1607 studovali na gymnáziu v Altdorfu (im. 12. 6. 1607) a později i na zdejší akademii. Nejpozději 1608 se zde E. dostal do konfliktu s několika zdejšími profesory (mj. s Michaellem Piccartem) a pro své dluhy byl uvězněn. V červnu 1608 ale z vězení utekl. Zda opustil Altdorf, není jasné. 1609 byl vychovatelem blíže neurčeného šlechtice von Jachstheim. Altdorfská akademie jej 31. 3. 1610 navždy vyloučila ze studia. Poté se zdržoval v Heidelbergu, kde chtěl získat doktorát. I zde se však dostal brzy do potíží. Po zranění jiného studenta v hádce a poté, co vešla ve známost jeho relegace v Altdorfu, bylo mu v květnu 1610 akademickým senátem přikázáno univerzitu opustit. Na blíže neznámé vysoké škole získal v pozdější době doktorát teologie.

Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis III, s. 158; Matrikel Heidelberg II, s. 225; Matrikel Altdorf I, s. 96 a II, 176 (zde chybně jako Johann); OSN 11, s. 507n.; W. Falckenheiner, Register, s. 47; Matrikel Herborn, s. 34, 218; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 197

Eisenman (Eysenman), Matthäus

N: Bad Königshofen im Graabfeld. Od 1585 studoval na univerzitě v Jeně, 1588 (v ZS) v Lipsku, 1589 pak ve Vitemberku (im. 21. 2. téhož roku). Kde získal magisterský titul, jehož byl nejpozději 1601 držitelem, není známo. 17. 10. 1601 se zapsal v Altdorfu jako preceptor Jana a Viléma Jiřího Hrzáňů z Harasova (s nimi tehdy zapsán i famulus Jacob Kugler ze Zhořelce), kteří zde studovali minimálně do 1602. Více zpráv o něm není.

Album academiae vitebergensis II, s. 363; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 91; K. Hrdina, Studenti, s. 37; Matrikel Altdorf I, s. 77 a II, s. 169; Matrikel Jena 1, s. 95; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 199; www.vd16.de (zde heslo Eisenman, Mathäus)

Ellinger (Edlinger, Lidlinger), Nikodém

N: Jindřichův Hradec. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně 1592 studoval v Altdorfu (zapsán 29. 9.). V 90. letech 16. století se vzdělával i na pražské utrakvistické univerzitě, kde 21. května 1597 dosáhl bakalaurátu a 17. srpna 1604 magisterského gradu. 1599–1600 působil podle edice altdorfské matriky jako preceptor Kašpara Šlika studujícího tehdy v Altdorfu (im. 21. 8. 1599). Ještě 1600 se stal správcem školy v Rakovníce, 1602 působil u sv. Petra na Novém Městě pražském, potom tamtéž u sv. Jindřicha a zřejmě od 1605 jako rektor v Žatci. Další zprávy o něm chybí.

AUK Praha, Oeconomica B 14, fol. 452r; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 52, 108, 127, 237; Z. Winter, Život a učení, s. 222, 372, 693; Týž, O životě, s. 420; Týž, Život církevní, s. 366; Matrikel Altdorf I, s. 47, 71; II, s. 170, 500; F. Levý, Dějiny Rakovníka, s. 193, 196; K. Hrdina,

Studenti, s. 35; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 194; K. Beránek (ed.), Manuál, s. 173; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 26; J. Matyáš a kol., Dějiny žateckého gymnázia, s. 320

Erbe, Matyáš → Erbineaus z Brandova, Matyáš

Erbinaeus (Erbineus, Erbenius, Erben, Erbe, Arnobius) z Brandova, Matyáš

N: Hostinné. Studoval 1604 ve Frankfurtu nad Odrou, 1606 v Heidelbergu (im. 18. 8.), kde se stal 12. 2. 1607 magistrem artium. Poté studoval medicínu v Basileji (zapsán sice až v srpnu 1607, ale zřejmě tam pobýval již o něco dříve). Zde dosáhl 8. 11. 1608 doktorátu medicíny. Zda se pak vrátil do českých zemí, není jasné. Někdy na začátku druhého decennia 17. století se stal vychovatelem Jiřího, syna Karla z Valdštejna a na Poličanech, který se již předtím s bratrem Kristiánem a vychovatelem → Georgem Boschem vzdělával v Marburku, Basileji, Ženevě, Padově a Lyonu. Spolu s ním vyrazil zřejmě na chlapcovu druhou kavalírskou cestu po západní Evropě. Znám je však pouze jejich (a zároveň famula Jiřího Blossič z Dvora Králové) společný zápis na univerzitě v Leidenu z 27. 12. 1612 (E. zde zapsán jako Matthias Erlineus Arnoviensis). Kdy se vrátili do českých zemí, není jasné. Stejně tak další činnost E. neznáme. Zřejmě i s ohledem na svou víru, patrně blízkou kalvinismu, odešel z Čech do exilu: již v prosinci 1620 se zdržoval v Trnavě (15. 12. se zapsal do alba Balázse Félix Szulyovszkého). Ve 20. letech 17. století působil v sedmihradské Sibini. Léčil také Gábora Bethlena. Přínejmějším 1630 pobýval v Břehu, zřejmě ve službách Jana Kristiána Břežského (vládl 1602–1639). Jak dlouho zde zůstal ani kde dále působil a zemřel, není jasné. E. je autorem několika lékařských a alchymistických spisů, a to jak z doby studií, tak i z období pozdějšího. Byly prý velmi váženy (svědčí o tom i lipské edice z r. 1689). Podle Rejchrtů byl E. snad členem Jednoty bratrské. Kdy dosáhl nobilitace (po Bílé hoře se uvádí dokonce jako „*equus Bohemus*“), není jasné.

Theses de variolis et morbillis quas decreto et consensu amplissimi senatus Asclepiadei inclytæ Basileæ pro summis in arte medica honoribus et privilegiis impetrandis publicæ ... defendet M. Matthias Erbineaus ... ad diem XXIX. Octobris horis et loco consuetudis ..., Basileæ 1608 (SK Praha, sign. CR III 1, přív. 9); Matthäi Erbinäi von Brandau Eq. Bohem. et Med. Doct. Warhaffte Beschreibung von der Universal-Medicin und Güldnen Tinctur Ursprung ..., Leipzig 1689 (BSB München, sign. Alch. 53 m; přístupné na google books); Matthäi Erbinäi von Brandau Eq. Bohem. et Med. Doct. XII. Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet, Leipzig 1689 (SLUB Dresden, sign. Chem.941.bd.misc.1; celé dostupné na google books); Album academiae Lugduno Batavae, s. 114; Matrikel Heidelberg II, s. 231, 473; G. Gellner, Životopis lékárě Borbonia, s. 153;

Matrikel Basel III, s. 79; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 94; L. Rejchrt, Bratřští studenti, s. 70; RHB II, s. 108; R. J. W. Evans, Rudolf II. a jeho svět, s. 270; W. Kühlmann – J. Telle (Hg.), Oswald Croll. Alchemomedizinische Briefe 1585–1597, Bd. 2, s. 190n., 252; J. Ferguson, Bibliotheca chemica, Part 1, s. 242; V. Urbánek, Eschatologie, vědění a politika, s. 153, 166; V. Karpenko, Matthäus Erbinäus von Brandau: alchymie mezi realitou a fantazií, in: Ivo Purš – Vladimír Karpenko (eds.), Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století, Praha 2011, s. 393–421; <http://iaa.jgypk.hu/> (heslo Erbinäus); www.vd17.de (heslo Erbinäus)

Ezechiel

Bez bližší identifikace. V dubnu 1606 byl z pražské utrakvistické univerzity dosazen jako vychovatel k blíže neurčeným příbuzným Hynka Bořka Dohalského z Dohalic. V této funkci působil na Dohalicích ještě v březnu 1607, kdy rektor univerzity Martin Bacháček z Nauměřic žádal o zvýšení jeho mzdy (bez toho nechtěl E. ve službě zůstat). Další zprávy o něm nejsou. Zda je v nějakém vztahu k → Ezechielu Artopacovi, není jasné. Srov. též heslo → Doubek, Gabriel.

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 283, 325

Faber, Johannes

N: Míšeň. Kde studoval před odchodem do Itálie, není známo. Nelze vyloučit Lipsko (osoba téhož jména a původu se tam zapsala v ZS 1572). 30. 4. 1589 se jako držitel magisterského titulu a kandidát práv imatrikuloval v Padově. Zda byl již tehdy průvodcem Jana Ladislava, syna Jana Malešického z Černožic a na Ratajích, či se jím stal o několik měsíců později, není zcela jasné. 11. 9. 1589 se však již oba zapsali v Bologni (Faber se zde označuje již jako dr. práv) a později (17. 9. 1591) ještě v Sieně. V dubnu 1590 (14. 4.) se Jan Ladislav imatrikuloval pak v Padově. Faber zde však znovu zapsán není. Další zprávy o něm nejsou.

OSN 16, s. 702; Matrikel Siena, s. 103; Natio germanica Bononiae, s. 148; Matricula iuristarum nationis Germanicae, s. 362

Fabricius, Georg

N: Jelšava. Z: Jelšava, 1633. Syn Nicolause Rysmanna. Vzdělával se nejprve v rodišti, poté čtyři roky v Levoči, dále jeden rok ve Svidnici. Po smrti jeho zdejšího učitele M. Christophora Orthlobia (1525–1574) se odebral do Prahy, kde zřejmě jeden rok navštěvoval svatojindřišskou školu. Její rektor M. Jan Kaňha jej též 1575 jako žáka první třídy přivedl k beánii na pražskou utrakvistickou univerzitu. Následně se odebral zpět do rodiště, kde se stal rektorem zdejší školy (na rok). Kvůli epidemii moru se znovu odebral do Čech, kde se stal vychovatelem v rodině Jana Malešického z Černožic a na Ratajích (jeden semestr). Poté se však vrátil zpět do rodiště, odkud byl povolán za duchovního správce. 5. 4. 1579 dosáhl kněžské

ordinace ve Vitemberku. V Jelšavě byl pastorem až do své smrti. Později zastával v církevní správě i vyšší funkce: 1598 se stal seniorem (Murán), 1607 se uvádí jako superintendent (Gemer).

G. Buchwald, Beiträge, JGPřÖ 17, 1896, s. 41; A. Fabó et al. (ed.), Monumenta Evangelicorum, s. 5, 9n., 16, 18; K. Beránek (ed.), Manuál I, s. 112

Fabricius, Pavel

N: 1590, Strážnice. Z: 1649, Lešno. Kde se vzdělával, není známo. Od července 1610 působil jako preceptor Jiřího Erasma (1595–1664) a Kašpara (1598–1646), synů Reicharda ze Starhemberka odjíždějících z Ivančic. I. II. 1610 se všichni zapsali v Marburku. O rok později (im. v Herbornu z 27. 5. 1611) doprovázel již pouze prvního z chlapců (s nimi zapsán i Elias Crispus jako famulus). Dokdy přesně působil ve starhemberských službách, není jasné. Později pobýval v Heidelberku (im. 3. června 1614), kde studoval teologii. Ve druhém desetiletí 17. století působil pak jako kněz v moravských sborech Jednoty. 1618 se stal se členem Dolní konzistoře. Po Bílé hoře odešel do exilu do Míšně a později do Drážďan. Za saského vpádu se odebral do Čech, poté znovu do Míšně. V říjnu 1632 byl zvolen bratrským seniorem (pro exulanty z Čech). Od 1633 sídlil v Lešně, kde byl správcem bratrského sboru. Za Jednotu se mj. účastnil polemik se Samuelem Martiniem z Dražova. Po jeho smrti se ujal sepsání pohřebního kázání nad jeho rakví Jan Amos Komenský. Jeho manželkou byla dcera Matěje st. Cyra.

Jan Amos Komenský, Kázání pohřební nad ctihodným mužem knězem Pavlem Fabriciem někdy konsistoře pražské podobojí assesorem, v exilium pak J. B. seniorem a církve české lešenské správcem. Léta od narození Kristova 1649, ledna dne 6. učiněné. Na žádost pak nejedněch pobožných osob k tištění podané, Lešno 1649; Album studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 52; J. Jireček, Rukověť I, s. 186n.; F. A. Slavík, Bratři čeští v Lešně, Sborník historický vydaný na oslavu desítiletého trvání Klubu historického v Praze, s. 73; Matrikel Heidelberg II, s. 269, 566; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 478, 503, 521; Historie o těžkých protivenstvích církve české, 2. vyd., Praha 1902, s. 141; J. V. Šimák, Studenti, s. 120; F. Hrejsa, Česká křesťanství, passim; F. Hrejsa, Betlém od roku 1516, s. 75; F. Hrejsa, Sborové, s. 190; Matrikel Herborn, s. 57; R. Říčan, Dějiny Jednoty bratrské, s. 370, 379; L. Rejchrt, Bratřští studenti, s. 63; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 413nn.; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, passim; www.knihopis.org (K04229)

Fabricius Poděbradský, Pavel

N: Poděbrady. Partikulární vzdělání nabyt snad na škole v Nymburce. Odtud byl 30. 10. 1610 doporučen do Nazaretské koleje pražské utrakvistické univerzity, na

níž 4. 10. 1611 dosáhl bakalářského gradu. V témže roce byl poslán za preceptora k dětem Odolena Pětipeského z Chyš. Další zprávy o něm chybí.

AUK Praha, *Oeconomica B* 21, fol. 154; Z. Winter, *Život a učení*, s. 198; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 40

Fabuschius, Jiří → Fábuš, Jiří

Fábuš (Fabuš, Fabuschius), Jiří

N: Valašské Meziříčí. Kde absolvoval partikulární studia, není známo. 1590 je doložen jako alumnus Rečkovy koleje na pražské utrakvistické univerzitě. Nejpozději od 1596 byl preceptorem Vratislava ze Žerotína v Basileji (oba zapsáni 1595/1596; F. mylně jako Fabrischius). Sám zde 4. 11. 1596 dosáhl doktorátu medicíny. Již v Basileji byl v častém styku s → Matyášem Borboniem. Po sporech se svým svěřencem o preceptorské místo přišel, načež odjel na Moravu. Od 1597 vykonával lékařskou praxi v Olomouci. 22. 6. 1598 si vzal Elisabethu, dceru Georga Sculteta, měšťana ve Falkenberku. Další zprávy o něm bohužel nejsou.

Georgius Fabuschius, *Theses hasce de ictero flavo publice pro exercitio menstruo defendere conabitur ... ad 17. Mensis Decembris hora loco solitis, Basileae 1595* (UB Basel, Diss. 14, č. 75); *Matrikel Basel II*, s. 429n.; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia, passim*; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 18, 67, 273n., 307; *RHB II*, s. 127n.

Fagellus, Šimon → Villaticus, Šimon

Faukner z Fonkenštejna (Fauknar z Funkenštejna), Václav

N: Praha. Nejpozději od podzimu 1597 studoval na pražské utrakvistické univerzitě (jako alumnus koleje Nationum doložen 1597–1598), kde dosáhl 27. 7. 1599 bakalaurátu. Minimálně 1603 působil v roli preceptora Rudolfa Žejdlice ze Šenfeldu a Jana Vlka z Kvítkova, s nimiž byl ve Zhořelci (im. 3. 5. 1603). Další osudy tohoto pravděpodobně příbuzného pisáře komorního (a lenního) soudu Šebestiána Fauknera z Fonkenštejna, autora známého tituláře (1589), neznáme.

J. Jireček, *Rukověť I*, s. 190; *OSN 9*, s. 44; V. Schulz, *Příspěvky k dějinám soudu komorního*, Praha 1904, s. 131n.; K. Hrdina, *Čechové*, s. 89; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 28, 73

Fazenus (Fazeno?), Filip

N: Itálie (bez bližšího určení). Minimálně 1512 byl po → Šimonu Fagellovi preceptorem v Itálii (v Bologni) dlcího Jindřicha z Rožmberka. Dokdy přesně vykonával tuto funkci, není jasné. Žádné další informace o něm nejsou.

J. Hejnic, *Životní osudy Šimona Boučka*, in: *Týž* (ed.), *Šimon Bouček Venkovánek*. Chvíle rozkošné, vážné i teskné, Plzeň 1979, s. 141

Felix (Falix, Misenus), Tobiáš

N: Stříbro. Syn stříbrského radního písaře Baltazara Felixe a bratr literárně činného bakaláře pražské univerzity Jáchyma Felixe. 1605–1607 studoval na žatecké latinské škole, od 1607 na karolinské akademii (od prosince alumnem Nazaretské koleje), kde se 28. 7. 1609 stal bakalářem. Již od dubna 1608 vyučoval na škole ve Slaném, 1609 působil jako představený školy u sv. Petra v Praze. 1610 disputoval na pražské univerzitě (*Theses de origine et natura ventorum*; MZK Brno, sign. D Mb 5, přív. 93), magisterského titulu ale zřejmě nedosáhl. Téhož roku se zdržoval v Mělníce. Jeho činnost není však pro tu dobu úplně jasná. Přinejmenším 1614 působil v Třeboni jako preceptor Adama ze Švamberka (†1664), syna Jana Jiřího ze Švamberka, a Kašpara, syna Fridricha Kolony z Felsu, na jejichž výchovu a vzdělávání dále dohlížel → Adam von Garfin. 1617 se stal městským písařem v Žatci. Zde se také v tomto roce oženil s Annou, vdovou po svém někdejší učiteli ze Žatce Jeronýmu Vítovi. Z pověření žatecké městské rady přivítal 27. 10. 1619 Fridricha Falckého. Po Bílé hoře, snad 1625, odešel i s manželkou do exilu. V Žatci zanechal „*dům (...), dvůr, sad pod Bezděkovem, 3 chmelnice, 2 rolí a cbalupu na Pražském předměstí*“. Jeho další osudy jsou neznámé. F. je autorem četné příležitostné latinské poezie.

AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 412v; tamtéž, Oec B 21, fol. 95r; Michaelis Gehleri et Joanne Lampeliae, sacrum nuptiale, sl. C1a–b; K. Tieftrunk (ed.), Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká III, s. 355n.; F. Dvorský, Paměti o školách, s. 406, 441, 444; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách 2, s. 1257; Z. Winter, Život a učení, s. 506; P. Roubík, Regesta listin chovaných v městském archivu v Lounech II, Slánský obzor XIII, 1905, s. 5; RHB II, s. 134n., 138 (zde i soupis jeho děl); K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 37; J. Kubeš, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, Opera historica 7, 1999, s. 441–468 (v úplnosti přístupné na internetu: <http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>); Jiří Matyáš a kol., Dějiny žateckého gymnázia, s. 321

Filický (Filiczki) z Filic (de Filefalva), Ján

N: kol. 1580, Farkašovce u Kežmarku. Z: 1622, Blatný Potok. Pocházel ze zchudlé zemanské rodiny ze Spiše. Kromě rodné východní slovenštiny ovládal latinu, němčinu, maďarštinu i češtinu. Navštěvoval partikulární školy v Kežmarku (díky podpoře Štěpána Thökölyho, u něhož podle Kuzmíka, který předpokládá zároveň F. studia v Levoči, vykonával funkci vychovatele) a 1602–1603 ve Zhořelci (tehdy tam pobýval také Thökölyho syn Mikuláš), pak se zdržoval v Praze. 1605 se stal preceptorem Bernarda, Jana Jiřího († před 1622) a Přecha ml. (1595–1617) Hodějovských z Hodějova, kteří od 1604 studovali v Herbornu. F. se tam zapsal 14. června. Když Bernard a Jan Jiří odjeli do Basileje, zůstal s Přechem ml. a jeho dalšími bratry, Bohuslavem a Adamem, a jejich bratrancem Smilem z Hodějova (1588–1629) v Siegeniu, kam se uchýlila herbornská škola v době moru. V říjnu 1608 s nimi odešel na univerzitu

v Marburku, kde sám studoval bohosloví (F. zapsán 4. 10; Hodějovští až 7). Na jaře 1611 se se svými čtyřmi svěřenci přemístil do Heidelberka (im. 2. 4.) a dále do Basi-
leje (im. v říjnu 1612). Tam je spolu s chlapci doložen ještě 1614, kdy zde vydal svá
dvoudílná *Carmina*. Po skončení služby u Hodějovských trávající zřejmě cca 10 let se
vrátil do Horních Uher. Od 1617 byl pak učitelem na gymnáziu v Blatném Potoku,
od 1622 jejím rektorem (v této funkci sepsal i její nejstarší školní řád). Calvinista F.
je autorem mj. početné latinské poezie.

Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Johannis, senioris, comitis
Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr. ... , Herbornae 1607, s. 50n., 78n.
([http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666)); Iohannis
Filiczki de Filefalva Carminum liber primus, Basileae 1614 (BU Wrocław, sign. 336.305);
Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 37; Matrikel Herborn, s. 44; Matrikel
Heidelberg II, s. 253; O. Odložilík, Jan Filiczki; A. Pražák, Dějiny slovenské literatury, Praha
1950, s. 122n., 312, 359; Matrikel Basel III, s. 139; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität
Altdorf, s. 92nn., 99, 128, 140; RHB II, s. 144n. a 312; J. Kuzmík, Slovník autorov, s. 224nn.;
H. Májeková, K výskumu slovenskej humanistickej literatúry. Básnik Ján Filický, Philologica
38, 1988, s. 139–151; E. Frimmová, Daniel Basilius, s. 87; H. Májeková, Ján Filický a jeho
miesto v humanistickej literatúre, Zprávy Jednoty klasických filologů 33, 1991, č. 1–4,
s. 19–29; www.vd17.de (heslo Filiczki)

z Fliesenbachu, Kašpar → Böhm z Fliesenpachu, Kašpar

z Fliesenbachu, Václav → Böhm z Fliesenpachu, Václav

Foelix, Mikuláš

N: Pardubice. Vzdělával se nejprve v rodišti, poté v námi neurčené další lokalitě
(*Strigellae*), v Ivančicích na Moravě a ve Vitemberku (studoval zde od 1571 více než
dva roky). Následně byl povolán domů a stal se na tři roky vychovatelem u Havla
ml. ze Žerotína. Poté byl povolán za faráře do Chrudimi, díky čemuž 12. 2. 1578
dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku. Další zprávy o něm nemáme.

Album academiae vitebergensis II, s. 198; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 17, 1896, s. 31;
F. Menčík, Studenti, s. 262

Fradelius (Fradel), Peter

N: 1. polovina 80. let 16. století, Banská Štiavnica. Z: 13. 5. 1621, Vratislav. Pocházel
z německé patricijské rodiny. Studoval zřejmě nejprve na domácí latinské škole,
poté v 90. letech 16. století na stavovském evangelickém gymnáziu ve Štýrském
Hradci (zřejmě do zimy 1598/1599). V té době snad soukromě vyučoval v rodině
nekatolického duchovního Leonharda Muraria. Poté (bližší chronologické údaje

jsou nejasné) pobýval v Praze. Před 1605 vyučoval na žatecké škole, po tomto roce ve vzorových klassích při pražské utrakvistické univerzitě, na níž 29. května 1607 dosáhl bakalaurátu a 12. 8. 1608 se stal magistrem. 1607–1609 byl správcem školy v Nymburce, 1610 pak profesorem logiky, rétoriky a poctiky na pražské univerzitě a proboštem koleje Karla IV. 1611 však přešel do služeb Václava Vratislava z Mitrovic jako preceptor jeho nejstaršího syna Jiřího (†1639). S ním pak pobýval v Čechách (na Litni a v Praze) a později i v zahraničí. 16. 11. 1611 se zapsali v Altdorfu. Týž den jako oni se zde imatrikuloval i Jan Vostrovec z Královic (snad byl F. i jeho vychovatelem), se kterým pak F. a Jiří Vratislav z Mitrovic odjeli na konci 1612 přes Štrasburk do Curychu, Basileje a Ženevy, v říjnu 1613 zase do Štrasburku. 1614 se zapsali v Angers, kde F. v září jménem cizích studentů vítal krále Ludvíka. Ve Francii navštívili i Phillipa Mornaye a pobývali v Paříži. Někdy v té době (zřejmě ve Francii) dohlížel F. i na vzdělání Albrechta Jana Smiřického, tamtéž cestoval po nějakou dobu i s Kohouty z Lichtenfeldu). 1616–1617, kdy byl stále vychovatelem Jiřího Vratislava z Mitrovic, jsou doloženy F. pobyty v Anglii a Nizozemí (v Haagu ležel více než 18 týdnů nemocen). V červnu 1617 se již zdržoval v Praze. Téhož roku se stal znovu profesorem na pražské univerzitě a proboštem koleje Všech svatých, 1620 prorektorem univerzity. Nezdřezoval se však pouze v Praze, v létě 1619 pobýval na dvoře Jindřicha Václava Minstrbersko-Olešnického. V době bělohorské bitvy nebyl v Praze. Když se dozvěděl o jejím výsledku, nevrátil se již do Čech a zůstal v exilu. Zemřel ve Vratislavi. Je autorem četné latinské poezie, některé příspěvky mu byly též dedikovány. Vedl rozsáhlou korespondenci s řadou evropských humanistů. S některými navázal osobní kontakty během svých zahraničních cest: v Basileji např. s Johannem Jakobem Grynaem, v Altdorfu a Norimberku s Michaelem Piccartem, Scipionem Gentilem a Georgem Rehmem, v Paříži s Theodorem Marciliem, v Saumuru s Phillipem Mornayem. Část z F. korespondence vyšla již v 17. století tiskem (ve spise *Musa pulla* z roku 1618).

AUK Praha, sign. A 14a, s. 55, 169, 232, 238n., 249, 299; tamtéž, *Oeconomica* B 15, fol. 337v, 417a; MZA Brno, Cerroni I 104, fol. 151r–153r; *Musa pulla vetustissimae academiae Pragensis ...*, Pragae 1618, sl. C2b–G4b (NK ČR Praha, sign. 50 F 90, přív. 1); J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 76; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, passim; Z. Winter, *Děje*, passim; Týž, *O životě*, passim; Týž, *Život a učení*, s. 314; *Matrikel Altdorf I*, s. 119; II, s. 204; H. Schulz, *Stammbücher eines schlesischen Fürsten und eines Breslauer Bürgers*, *ZfGS* 33, 1899, s. 312; J. Volf, *Jan Matyáš ze Sudetů*, *PA* 22, 1906–1908, sl. 538; J. Glücklich (ed.), *Nová korespondence Václava Budovce*, s. 38n.; O. Odložilík, *Cesty*, s. 315n.; J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova III/2*, s. 402; Týž, *Jednota bratrská*, s. 97n.; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 112nn., 195; J. Polišenský, *Jan Jesenský-Jessenius*, s. 111, 122n.; J. Hejnic, *Humanistica*, s. 83; J. Polišenský, *Politická a literární činnost slovenského humanisty Petra Fradelia*, s. 602–616; J. Kuzmík, *Slovník autorů*, s. 233nn.; *RHB* II, s. 151–161 (zde i soupis jeho díla a další literatura); *RHB* V, s. 537, 539; L. Reichrt, *Bratrští studenti*, s. 74; J. Kašparová, *Příspěvek k bio-bibliografii*

Petra Fradelia, s. 255–263; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 34, 56; E. Frimmová, Daniel Basilius, *passim*; Táž, *Korešpondencia humanistu Petra Fradelia*, s. 121–132; Táž, *Traktát o dobrom sudcovi Bonus iudex v podaní slovenského humanistu Petra Fradelia*, s. 235–242; Táž, *Recepcia Mitisovho traktátu Bonus iudex u Petra Fradelia a Viktorína Morávka*, s. 157–170; Táž, *Humanistické tlače banskoštiavnického rodáka Petra Fradelia*, s. 60–69

Franc (Francz, Frantz), Benedikt

N: Praha. Literárně činný pražský měšťan, který byl minimálně 1619 preceptorem blížie neznámého syna Petra Kelbla z Gejzinku. Snad v této funkci nahradil → Daniela Štolce. Další zprávy o něm nemáme.

OSN 14, s. 144n.; RHB II, s. 161

Francus (Franck?, Francke?), Martin

N: Borsdorf (?). Vzdělával se nejprve sedm let v Drážďanech, poté čtyři roky ve Freiberku. Odtud jej povolal Jíří Kaplír ze Sulevic na Bukovici (†1609) za preceptora několika svých blížie neurčených synů (známi jsou Kryštof Adam a Adam /†1628/). V této funkci působil zřejmě v 90. letech 16. století po tři roky. Poté odešel do Vitemberku. Následně byl Jindřichem Koučem z Kouče povolán za církevního správce do severočeské Dubice. Na doporučení Jířího Megandera, faráře v Trmicích, dosáhl pak 25. 9. 1597 ve Vitemberku kněžské ordinace. Další zprávy o luteránu F. nemáme.

G. Buchwald, *Beiträge*, JGPrÖ 23, 1902, s. s. 200n.

Frei (Frey, Freigius, Frigius), Johann Nicolaus

N: 1580, Altdorf. Syn významného právníka ramistické orientace, freiburského a později altdorfského profesora Johanna Thomase Freie z Freiburgu im Breisgau (1543–1583). Studoval na gymnáziu v rodišti (zapsán 22. 4. 1593, 1594 přestup z tercie do sekundy, 1595 do primy), poté od 1596 na zdejší akademii (1598 se uvádí již jako student práv, byl zde ještě 1601), dále v Leidenu (im. 1. 5. 1602 jako student práv; znovu 18. 1. 1611) a Basileji (zde zapsán 1606 v doprovodu augšpurského patricije Johanna Karla Rehlingera von Rehlingen; není vyloučeno, že byl tehdy jeho vychovatelem, spolu s ním se 1611 zapsal i v Leidenu). Minimálně na jaře 1620 působil v Basileji pravděpodobně jako vychovatel Fridricha z Hodic (spolu s famulem Joannem von Koburgem zapsáni všichni do basilejské matriky v dubnu téhož roku), který předtím pod dohledem jiných osob (→ Justa Rhodia, → Adama Ropala a → Petra Spreckelsena) studoval spolu se svým bratrem Zdeňkem v Marburku (1614) a Ženevě (1616). Dokdy působil v hodických službách, není známo. Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Altdorf I, s. 48; II, s. 208; Album academiae Lugduno Batavae, s. 65, 102; Matrikel Basel II, s. 172n.; III, s. 62, 225

Frej, Ditrich

R. 1608 je doložen jako vychovatel blíže neznámého příslušníka rodu Hrobčických z Hrobčic. Žádné další zprávy o něm nejsou.

J. Čechura – Z. Hojda – M. Novozámská (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608*, s. 77

Frumaeus, Jiří → Střela, Jiří

Fues (Fuesse, Fuessius), Bernhard

N: Frankfurt nad Odrou. Z: 1610, Padova. Studoval ve Frankfurtu nad Odrou (matrka obsahuje dva zápisy ve vztahu k němu, jeden poněkud zvláštní k roku 1577: „... *magister Bernardus Fuess Francofordianus, puer non iuravit*“, druhý „*iuravit et complevit 5 arg. Prorectore Elia Röbero doct. 4. Octobris anno 1595*“). Asi od 1600 byl preceptorem Kryštofa II. z Redernu (1591–1641). Stal se jím snad díky své známosti s → Johannem Linigiem, který s ním v 70. letech 16. století studoval ve Frankfurtu nad Odrou. Kryštofovým preceptorem byl i v době, kdy chlapec studoval na školách v Hradci Králové, Litoměřicích i ve Zhořelci. Zůstal jím zřejmě až do 1608, kdy se s ním vrátil z Itálie (kavalírská cesta Kryštofa z Redernu, během níž navštívil mj. Benátky či Veronu, trvala od září 1607 do listopadu 1608). Zřejmě tam však ještě téhož roku znovu odjel, neboť se 19. 12. 1608 zapsal v Sieně, snad v doprovodu norimberského patricije Johanna Mauritia Fürera. V Itálii, mj. v Padově, zřejmě podobně jako předtím i na dalších místech – 1607 se jako student lékařské fakulty zapsal v Helmstedtu – studoval medicínu a také zde zemřel.

Ad sacrum nuptiale ... dn. Christiani Theophili Grypswald. Not. Publ. Caes. sponsi et Annae ... dn. Pauli Eilfmarcii, civis olim Gorl., relictae filiae, sponsae prid. Cal. Aug. an. 1606 celebratum ..., Gorlicii s.d., sl. A3a (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, 13, fasc. 45); Matrikel Frankfurt, s. 260; K. Klindert, Christoph II. von Redern, s. 76nn.; Album academiae Helmstadiensis, s. 192; E. Koch, *Böhmische Edelleute*, s. 41; G. Sieg, *Freiherr Hannibal von Waldstein*, s. 30; Matrikel Siena, s. 185; M. Svoboda, *Rezidence pánů z Redernu*, s. 214; Týž, *Kryštof II. z Redernu a exil po roce 1620*, s. 29nn.; Týž, *Účetní deníky jedné „Raittung“*, s. 67–86

Gabaonides, Jan

N: Litoměřice. Bohoslovec. Někdy před 20. srpnem 1540, kdy byl zřejmě pro kněžské svěcení poslán do Itálie, působil jako vychovatel Jana Trčky z Lípy. Žádné další zprávy o něm nejsou.

K. Borový (ed.), *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické*, s. 161

Gallatinus (Gallatin), Marin

N: Ženeva. Z: 1645, Ženeva. Pocházel z význačné ženevské rodiny. Byl pravděpodobně synem stejnojmenného otce (1546–1625) a jeho manželky Elizabeth de

la Maisonneuve. Před 1600 byl vychovatelem Davida Střely z Rokyc. Ten jej na smrtelné posteli doporučil lékaři Tobiášovi Salandrovi, který jej doprovodil do Prahy. Zde na něj měl dohlédnout Václav Budovec z Budova, jak jej o to v dopise z 6. května 1600 žádal Theodor Beza. Později se oženil se Sarah Tudertovou. 1620 byl podobně jako dříve jeho otec členem ženevské Le Conseil des Deux-Cents.

H. J. Leu, *Lexicon* 8, s. 19n.; *Dictionaire historique et biographique de la Suisse* III, s. 310n.; *Ancestry of Albert Gallatin, born Geneva, Switzerland, January 29, 1761 died New York, August 12, 1849, and of Hannah Nicholson, born New York, September 11, 1766; died New York, May 14, 1849, with a list of their descendents to the second and third generation, compiled from Life of Albert Gallatin, by Henry Adams, 1879, History of Nicholson family, by Byam Kerby Stevens, 1911, and other sources, New York 1916, s. 6, 13; J. Glücklich (ed.), *Nová korrespondence Václava Budovce*, s. 12n.*

Galli, Jan

N: Vrané. 24. II. 1601 se s Vilémem Vojtěchem Doupovcem z Doupova zapsal v Altdorfu, později ve Vitemberku (24. IO. 1603) a 1604 v Lipsku (zapsán v ZS), pravděpodobně jako jeho preceptor. 1607 se oženil s Lidmilou, dcerou Adama Clementa Plzeňského, faráře ve Vraném. 1614–1616 byl městským písařem ve Velvarech, později členem městské rady. Žil ještě 1625.

Gratulatoria ... Iohannis Galli Vranoensis, sponsi, et ... virginis Lidemilae, ... Adami Climentis Pilseni, ecclesiae Christi Vranensis pastoris ... filiae ... celebratis anno 1607, Pragae 1607 (SK Praha, sign. AA XIV 10, č. 19); *Album academiae vitebergensis, Jüngere Reihe I*, s. 15; F. Vacek, *Paměti města Velvar, Praha 1884*, s. 134n., 189; *Matrikel Leipzig I*, s. 74, 125, 465; *Matrikel Altdorf I*, s. 78 a II, s. 218; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 529; K. Hrdina, *Studenti*, s. 37, 65; M. L. Černá-Šlapáková, *Studenti*, s. 555n.; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 168, 193, 195; *RHB II*, s. 186

Garfin (Garfiner, Garvinus, Garuinus, Gervin, Gerwin) von Garfin, Adam

N: Treptow. Kde absolvoval partikulární studia, není jasné. Od 1600 studoval na Viadrině ve Frankfurtu nad Odrou, později v Marburku (im. 8. 9. 1604), a v Heidelbergu (im. 10. 8. 1606). Svá právníká studia (uvádí se jako „*juris candidatus*“⁶⁴) ale tehdy formálně nezakončil. 1614–1615 působil v Třeboni jako hofmistr (tento termín se objevuje v soudobém českém dokumentu, sám sebe v latině označuje pojmem *ephorus*, který je běžně synonymem pro preceptora) Adama ze Švamberka (†1664), syna Jana Jiřího ze Švamberka, a Kašpara, syna Fridricha Kolony z Felsu. Jejich preceptorem byl tehdy → Tobias Felix.

Michaelis Gehleri et Joanne Lampeliae, sacrum nuptiale ..., Gorlicii s.d., sl. A2a–A3a (OLBdW Görlitz, sign: BA VII 11, přív. 11); I. Caesar, *Album studiosorum scholae Marpurgensis III*, s. 166; *Matrikel Heidelberg II*, s. 231; J. Kubeš, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615

a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, Opera historica 7, 1999, s. 441–468 (viz <http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>); www.vd17.de (heslo Garfin, Adamus)

Gebhard (Gebhardt) (zřejmě de Göppelsberg), Johannes

N: 26. II. 1577 Němča. Z: 21. 5. 1622, Břeh. Minimálně 1596 studoval na Viadrině ve Frankfurtu nad Odrou (zapsán v dubnu téhož roku). Přinejmenším 1603–1606 byl „*studiorum gubernator*“ Adama Budovce (jeho předchůdcem byl → David Hofmann z Břehu), s nímž pobýval 1603 v Amberku (8. 9. se zde zapsal do štambuchu Jana Oršinovského z Fürstenfeldu), od července 1604 pak v Basileji. Současně dohlížel na Adamovu edukaci i → Simeon Müller (Wernick). G. v Basileji zároveň studoval práva. S Adamem Budovcem navštívil poté i Savojsko a Francii. Později působil ve službách Jana Kristiána Břežského (1609–1639), naposledy jako „*aulae secretarius*“.

Casparis Dornavii Dulc-Amarum, h.e. De dulcedine ex amaritie crucis, morborum et mortis haurienda, Soliloquia. Cum episodiis argumenti haud absimilis ..., Bethaniae s.d., sl. M3v (SLUB Dresden, Lit.Lat.rec.A.800.m); J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 89; Matrikel Frankfurt I, s. 402; E. H. Kneschke, Neues allgemeines deutsches Adelslexicon 3, s. 461; J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korrespondence, s. 39nn.; E. Koch, Böhmisches Edelleute, s. 6n.; O. Odložilík, Poslední Smiřičtí, s. 72; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 96; K. Sita, Studenti, s. 18; Matrikel Basel III, s. 39, 750; RHB II, s. 199; N. Rejchrtová, Václav Budovec, s. 27n.; R. Seidel, Späthumanismus, s. 43n.; A. Holasová, Cesta za vzděláním, s. 47; A. Kostlán, Jan Oršinovský z Fürstenfeldu, s. 336, 341; Týž, Bohemikální alba amicorum, FHB 23, 2008, s. 121n., 185; K. Garber, Handbuch I, s. 327; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber, Handbuch 19, passim; www.vd16.de a www.vd17.de (v obou případech: Gebhard, Johannes; v té době se ale vyskytuje více osob téhož jména; většina záznamů se pravděpodobně nevztahuje ke G.)

Gehler, Michael

N: pokřtěn (dle Otty či RHB narozen) 4. 10. 1587, Zhořelec. Z: 2. 3. 1619, Soběslav. Tento Němec, syn zhořeleckého obchodníka Michaela Gehlera (†1634) studoval na gymnáziu v rodišti, dále v Lipsku (im. v LS 1602) a Heidelbergu (18. 5. 1604). Od let 1605/1606 (přesné datum im. není známo) studoval lékařství v Basileji. 10. 9. 1607 zde podle edice basilejské matriky dosáhl doktorátu medicíny. Někdy poté byl povolán do Čech Radslavem Vchynským, 1610 dlel v Červeném Hrádku jako preceptor u Jana Kryštofa Myšky ze Žlunic, téhož roku přivedl jeho syny Oldřicha Kunatu a Jindřicha Karla na gymnázium do Zhořelce. 1613 krátce působil jako rektor akademického gymnázia při pražské utrakvistické univerzitě. Ještě téhož roku přijal nabídku Jana Jiřího ze Švamberka a působil pak jako rektor rožmberského gymnázia v Soběslavi (roční plat 500 tolarů), kde se oženil a zůstal snad až do své smrti (podle Kocha se ovšem 1618 stal rektorem nově zřízené německé

partikulární školy v Praze, což se však jinde neuvádí; podle Klopsche mu bylo ve druhém decenniu 17. století nabízeno též působení na Schönaichianu v Bytomí nad Odrou). G., který vedl korespondenci mj. s Johannem Keplerem, je autorem několika děl bohemikální povahy (jejich soupis přináší RHB). 15. 9. 1614 si vzal Johannu, dceru Cyriaca Lampelia a Susanny Hölzclové ze Sternstaynu (měl s ní Heinricha, Maximiliana a Rosinu).

MZA Brno, Cerroni I 105, 47a–48b; BU Wrocław, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, pag. 59; Christian Schäffer, *Genealogiae civium Gorlicensium collectae*, pag. 139 (rkp. Ratsarchiv Görlitz); Michaelis Gehleri et Joanne Lampeliae, *sacrum nuptiale ...*, Gorlicii s.d. [1614] (OLBdW Görlitz, sign: BA VII 11, přív. 11); Q.D.B.V. *Festivitas nuptialis Michaelis Gehleri ... et Joannae Lampeliae ...*, Gorlicii [1614] (OLBdW, sign. BA VII 11, přív. 12); *Theses de plica*, in: *Decas tertia disputationum medicarum ...*, Basileae 1620, NK ČR (Diss. Vol. CCVII, decas III., č. 9); *Adelung 2*, Sp. 1378–1379; *Otto*, *Lexikon 1/2*, s. 414–416; *III/2*, 697 a *Suppl.* 109; *Ch. D. Klopsch*, s. 61; *Matrikel Heidelberg II*, s. 220; *Jüngere Matrikel Leipzig I*, s. 129; *E. Wentscher*, *Listen der Görlitzer Schützengilde*, s. 76n.; *J. Volf*, *Jan Matyáš ze Sudetů*, sl. 549n.; *H. Ball*, *Das Schulwesen*, s. 10; *Z. Winter*, *Život a učení*, s. 82, 102; *E. Koch*, *Böhmische Edelleute*, s. 20n., 48; *Matrikel Basel III*, s. 60; *RHB II*, s. 200nn.; *A. Molnár* (ed.), *Českoobrabská výchova*, s. 262n.; *RHB V*, s. 323; *R. Seidel*, *Späthumanismus*, *passim*; *N. Kersken*, *Intellektuelle Raumbeziehungen*, s. 268; *M. Holý*, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 42nn., 45n.; *Týž*, *Zrození*, s. 211; *Týž*, *Bildungsmäzenatentum und Schulgründungen*, s. 105; *Týž*, *Zmařené naděje?*, v tisku; www.vd17.de (heslo Gehler, Michael)

Gelastus, Václav → Smichaeus, Václav

Gerlach (Gerlachus, Gerlachius), Melchior

N: 22. 7. 1562, Žary. Z: 14. 2. 1616, Žitava. Syn magistra Melchiora Gerlacha (1525–1585), superintendenta v Žarech a vrchního faráře (*Oberpfarrer*) v Boleslavci, a Margarethy Bomhoerové. Studoval na latinských školách v Žarech (1567–1573), Boleslavci (1573–1576; 1576 G. asi krátce pobýval ve Frankfurtu nad Odrou, alespoň se zde zapsal do matriky), Goldberku (květen až září 1577), na knížecí škole v Míšni (září 1577 až září 1580) a konečně od 1581 na univerzitě ve Vitemberku (zapsán zde 26. 4. téhož roku), kde 1583 dosáhl magisterského gradu. 1584–1585 se dále vzdělával na univerzitě v Lipsku, kde zároveň s úspěchem vedl vlastní soukromou školu. Jednoho ze svých žáků, Caspara z Rechenberku, pak 1585 doprovodil jako jeho *ephorus* do Břehu, kde pak zároveň vyučoval na zdejším gymnáziu. 1587–1589 se zdržoval na slezských statcích chlapcova otce. Poté odešel do Vitemberka, kde pobýval minimálně do 1591. Působil zde tehdy opět jako soukromý vychovatel, tentokrát pravděpodobně čtyř chlapců z rodu pánů z Kolovrat: Jáchyma (†1635), Karla (†1606) a Jaroslava ml. (†1619), synů Jaroslava st. z Kolovrat na Petršpurku, i Jana Albrechta, syna Bedřicha z Kolovrat na Senci a zároveň i dalších šlechticů

(mj. blíže neurčených Promniců). Zřejmě 1592 se oženil s Catherinou, dcerou superintendenta Johanna Burgolda. 1592–1602 byl rektorem gymnázia v Budyšíně, následně do 1616 v Žitavě. Na obou školách měl za žáky i šlechtice z českých zemí. 1615 doprovázel mladého Jana Albrechta ml. Kříneckého z Ronova z Žitavy do Prahy, kde se tento chlapec stal šlechtických rektorem pražské utrakvistické univerzity. Pobýval pak u Kříneckých z Ronova i na Rožďalovicích. 1616 zemřel v Žitavě. Zanechal po sobě manželku Catherinu a blíže neurčený počet dětí (z manželství s touto ženou se mu jich mělo narodit celkem II). Udržoval styky s řadou českých šlechticů. Zčásti se to odrazilo i v jeho literární produkci (1601 získal titul *poeta laureatus*; soupis jeho děl, mezi nimiž je i řada učebnic, přináší T. Gärtner, s. 87). Celkem je jich známo několik desítek.

MZA Brno, Cerroni I 109, fol. 420r–421r; Clemens Lehmann, Kurtze Leichpredigt bey Christlicher bestattung und Begräbnüß ... Melchioris Gerlachii ..., Zittau 1616 (StB Berlin – Preußischer Kulturbesitz, sign. 21 an: Ee 662); Euchai propemptikai in honorem ... M. Melchioris Gerlachii ... in Schola Budiss: Senatoria in annum decimum Rectoris dignissimi. Cum ex eadem in amplissimam Zittaviae, Urbis Regiae, Rempubicam ad Scholae instaurationem avocaretur. Scriptae a discipulis, Budissinae 1602 (SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.372, misc.55); C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 66; S. Grosser, Merckwürdigkeiten IV, s. 115n., 128n.; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 91; Johann Samuel Magnus, Historische Beschreibung der Hoch-Reichs-Gräfflichen Promnitzschen Residentz-Stadt Sorau in Niederlausitz, und deroselben Regenten Kirchen- und Regiment-Sachen, wie auch gelehrten Leuthen Und sonderbahren Begebenheiten, Leipzig 1710, zde samostatně paginovaná část Literati soravienses, s. 47nn. (přístupné na: <http://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/doccontent?id=9274&dirids=1>); Jöcher 2, Sp. 954n.; Zedler 10, Sp. 1134; G. Ludovicus, Historia rectorum II, s. 87nn., 246; C. F. Schönwälder – J. J. Guttmann, Geschichte des königlichen Gymnasiums zu Brieg, s. 50; G. F. Otto, Lexikon I/2, s. 450n.; III/2, s. 705n. a Suppl. S. 115; Afraner–Album, s. 55; Album academiae vitebergensis II, s. 296, 379; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 133; Matrikel Frankfurt, s. 254; OSN 14, s. 601nn.; O. Friedrich, Album des Gymnasiums zu Zittau, s. 175n.; F. Menčík, Studenti, s. 266; G. Bauch, Valentin Trotzendorf, s. 162 a 507; T. Gärtner (ed.), Urkundenbücher der sächsischen Gymnasien I, s. 85–87 (zde i další literatura); RHB II, s. 211n.; RHB III, s. 108n.; N. Kersken, Intellektuelle Raumbeziehungen, s. 275 a 280; M. Holý, Zrození, s. 76, 215nn., 226; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 38nn.; www.vd16.de a www.vd17.de (heslo Gerlach, Melchior)

Gessinius (Geschinius), Pavel → Ješín z Bezděží, Pavel

Gochsemius, Christian

N: Kitzingen. Minimálně 1602–1603 studoval práva ve Štrasburku. Již zde byl ve styku s českou šlechtou: mj. s Divišem Lacembokem Slavatou (†1623), který se zde tehdy vzdělával. Ještě v prvním desetiletí 17. století odjel do českých zemí, kde pobýval i na žerotínské Náměšti. 1607–1608 vydal v Brně dva bohemikální tisky

(viz níže). V té době se označuje jako „*juniorum d.d. Slavatorum l.b. a Chlum et Cossumberg p.t. ephorus*“. Kdo přesně byli jeho žáci, není jasné. Vedle Karla st. ze Žerotína udržoval styky i s Jiřím Hodickým z Hodic a Janem Bukůvkou z Bukůvky. Byl také v kontaktu s → Casparem Dornaviem. Další zprávy o něm chybí.

Analyticae tractationis de Emptione venditione. Disputatio secunda. De emptionis venditionis materia, cum in qua, hoc est, personis ementibus vendentibus, veluti subiecto: tum circa quam, hoc est, rebus emi vendi valentibus, vel non, tanquam obiecto. In inclyta Argentoratensium Academia, publici exercitii causa proposita a Pavlo Graseccio I. U. D. respondente Christiano Gochsemio Kitzingense Franco. Disputabitur mense Novembri, s.l. 1602 (BSB München, sign. 4 Diss. 3227,7); Christian Gochsemius Franco, juniorum d.d. Slavatarum, L.B. a Chlum et Kossumberg P. t. ephoro, Epos alcaicum magnificis ... Carolo baroni a Zerotin Georgio Hodiczki ab Hodicz ... Ioanni Bukowka de Bukowa ... Sac. Caes. Maiestatis ad Comitiam mense Novembri Anno MDCVII Brunae celebrata legatis et commissariis consecratum ..., Brunae [s.d.] (BU Wrocław; sign. 507.547); Christian Gochsemius Franco, Anacreon ... Casparo Dornavio ... et ... Elisabethae ... Iani Glichi a Milziz reipublicae Gorlicianae consulis meritissimi filiae, novis nuptiis ... consecratum, Brunae 1608 (SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 23); J. G. Hrubant, Památník Jana Opsimatha, s. 128; RHB II, s. 223; R. Seidel, Späthumanismus, s. 148, 472; Handbuch des personalen Gelegenheitsschrifttums I, s. 217; www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Gochsemius, Christian)

Grabe (Grabius, též pseudonym Antonius Arimathaeensis), Joseph

N: 1541, Auerbach. Z: r. 10. 1620, Waldau (dnes součást Kasselu). Studoval již od 60. let 16. století ve Vitemberku (26. 9. 1571 se ještě zde zapsal do štambuchu Wolfganga Krena z Křemže, už tehdy byl magistrem; kde titul získal, není známo). V červnu 1577 se zapsal v Marburku spolu s Jeronýmem Šlikem jako jeho preceptor. Žádné další zprávy o něm nejsou. Snad se stal ve své funkci nástupcem → Pavla Pressia, není však jasné, zda bezprostředním. V Marburku se zdržoval zřejmě ještě 1579. V 80. letech působil jako rektor latinské školy v hornoněmeckém Stade a od 1587 pak jako profesor gymnázia v Brémách. Později, snad od 1607, byl duchovním správcem v různých lokalitách: Winna (?), Nordeck (zřejmě jde o malou lokalitu, dnes součást obce Allendorf /Lumda/) a od 1612 ve Waldau. Je autorem řady drobnějších příspěvků stejně jako i větších samostatných spisů (např. díla *Refutatio necessarium* z r. 1587).

Refutatio necessaria errorum et sophisticae, qua Egidius hun d. corrumpit ... a Iosepho Grabio Averbacensi, gymnasii Bremensis professore cum praefatio ... Christophori Pezelii ..., s.l. 1587 (BSB München, sign. Res 4 Polem 3346/17); Tractatus de Nestorianismo et Eutycheismo contra M. Iosephum Grabium contra Iosephum Grabium Bremensem auctore M. Johanne Schrödero ecclesiae Norinbergensis ad D. Laurentium Pastore. Praefixa est praefatio Aegidii Hunnii, theologiae doctoris et professoris, Giessae 1612 (BSB München, Polem 2508); Jöcher 2, Sp. 1109–1110; Adelung 2, Sp. 1558; Album academiae vitebergensis II, s. 144; Catalogus

studiosorum scholae Marpurgensis III, s. 22; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 122; W. Falckenhainer, *Register*, s. 68; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Grabius); www.vd16.de a www.vd17.de (heslo Grabius, Joseph)

Gregorinus (Gregorynus, Tulechovius, Říhovic) z Tulechova, Matouš

N: Sedlčany. Z: 15. 9. 1589, Praha. Strýc → Jakuba a → Petra Kodícilů z Tulechova. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval ve Vitemberku (im. 24. 10. 1557), kde 15. 3. 1559 dosáhl bakalareátu. Někdy po návratu z Vitemberka se stal vychovatelem Ferdinanda (†1606) a Karla (†1610), synů Floriána Gryspeka z Gryspachu. Přinejmenším 1567–1571 je doprovázel na jejich zahraniční cestě za vzděláním. Pobýval s nimi mj. ve Štrasburku, Basileji (1567/1568), Heidelbergu (im. 22. 6. 1570), Orléans (1571) a v Padově (12. 6. 1572, týž den zapsání také Jíří a Vilém Vratislavové z Mitrovic, snad byl G. i jejich vychovatelem). Na blíže neznámé univerzitě v Itálii získal titul doktora práv. Po návratu domů byl 1574–1577 českým písařem v Jihlavě, pak se přestěhoval do Prahy. Od 3. 9. 1584 byl staroměstským měšťanem, od 1585 kancléřem Starého Města pražského. Znal řadu klasických (řečtina, latina) i moderních jazyků (němčina, italština, francouzština). Po smrti byl pohřben v kostele sv. Štěpána. Je autorem několika drobných příspěvků. Odrazem jeho domácích i zahraničních kontaktů jsou pak některé vzpomínky na něj, stejně jako epitaf z pera → Tomáše Mitise (viz RHB).

AHMP, kniha 2205, fol. 292r–293r; B. Balbinus, *Bohemia docta* 2, s. 327; I. G. Dlabáč, *Commentarius de doctis Bohemobrodensibus* (SK Praha, sign. DB IV 44), s. 75; *Album academiae vitebergensis* I, s. 335; F. Menčík, *Studenti*, s. 258; *Matrikel Heidelberg* II, s. 56; J. Jireček, *Právnícký život*, s. 338n.; Z. Winter, *Kulturní obraz* 2, s. 405; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 295; M. L. Černá-Šlapáková, *Studenti*, s. 360n.; *Matrikel Basel* II, s. 174; RHB II, s. 228, 230; RHB V, s. 238; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 198; M. Holý, *Johannes Sturm*, s. 307; Týž, *Zrození*, s. 26

Greiffenhagen (Griffenhagius), Andreas

N: Chotěbuz. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně 1572 studoval ve Vitemberku (im. zde 9. 3.), Frankfurtu nad Odrou (zapsán 1575) a snad i v Jeně (1580). V září 1585 se již s magisterským titulem imatrikuloval jako preceptor Blažeje Gryspeka v Basileji (ve skupině zapsán také asi jeho příbuzný Ioannes Griffenhan), kde 10. 11. následujícího roku dosáhl doktorátu práv. Jeho disertační teze vyšly téhož roku v Basileji tiskem. 1591 je doložen ve Frankfurtu nad Odrou. Další zprávy o něm nejsou. G. není totožný ani s osobou stejného jména, jež žila ve stejné době a užívala označení Altenburgensis Misnicus, ani s Andreasem Griffenhagiem z Frankfurtu nad Odrou.

D.A.G. conclusiones de legitima defensione, quas pro consequendis in utroque iure doctoratus insigniis ... in illustri Basiliensium Academia publicè propugnabit M. Andreas Greiffenhagen Lusati-

us die 29. Octobris in Aula Iurisconsultorum horis antemeridianis, Basileae 1586 (BSB München, sign. 4 Diss. 3229, přív. 3; <http://dfg-viewer.de/show/?set%5Bmets%5D=http%3A%2F%2Fmdz10.bib-bvb.de%2F%7Edb%2Fmets%2Fbsb00031580mets.xml>); Album academiae vitebergensis II, s. 204, 266; Matrikel Frankfurt, s. 245; Matrikel Jena, s. 128; T. Mommsen, Katalog der Basler juristischen Disputationen, s. 158; Matrikel Basel II, s. 335 (zde v dalších odkazech mylně smíšeno několik osob téhož jména); www.vd16.de (heslo Greiffenhagen)

Grüneberger (Grünebergius), Valerius

N: Trutnov. Syn stejnojmenného faráře ze Zlaté Olešnice a Barbary, dcery trutnovského měšťana – barvíře Christophora Hentzia. Nejprve navštěvoval školu v rodišti, poté takřka čtyři roky v Goldberku. Následně získal rekomendaci k rektorovi gymnázia u sv. Alžběty Petrovi Vincentiovi, který jej pak dále doporučil za vychovatele do Polska, k synům Jana Malachovia, na jejichž vzdělávání dohlížel v blíže neidentifikované lokalitě „Humantovii“ dva roky. Odtud se odebral do Čech. I zde se živil soukromou výukou. Mezi jeho žáky bylo vícero šlechticů, mj. syn či synové podkomořího Buriana Trčky z Lípy (ze dvou manželství měl Jana Rudolfa, Maxmiliána a Buriana Mikuláše), Štěpána Střely z Rokyc (znám je pouze jeho syn Jindřich). Stejně tak byl pak preceptorem několika šlechticů v Rakousích. 1587 se stal asi nakrátko notářem v Kladsku. Již 1588 byl ale povolán Annou Marií hraběnkou von Kreutz und Thurn za duchovního správce do obce Oberrussberg (podle Buchwalda, spíše jde však o rakouský Oberrussbach). Nato byl 25. 3. 1589 ordinován ve Vitemberku. Další zprávy o něm nejsou. Je autorem spisu *Newe Corrigirte Prognostication* z r. 1587 (viz níže)

Valerius Grunebergius, *Newe Corrigirte Prognostication, wider die Alte und Neue Irrlauffende Roemische vñ Welsche Practica, auff aller Jar Revolution in Teutschland nicht nach der Lehr Ptolomaei vñ Hali etc. sondern aus der alleine Seligmachenden Lehre Jhesu Christi ...*, s.l. 1587 (ÖNB Wien, sign. 78.G.99 Alt Prunk); G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 18, 1897, s. 241n.; OSN 24, s. 229; 25, s. 679; www.vd16.de (heslo Grünebergius, Valerius)

Gryl (Gryllus) z Grylova, Matyáš (Matěj)

N: 1551, Rakovník. Z: 2. 9. 1611, Žatec. Syn nobilitovaného rakovnického měšťana Jana st. Cvrčka (Gryla; 1525–1597). Studoval v rodišti (12. srpna 1560 odtud přivezen k beánii do Prahy), později na pražské utrakvistické univerzitě (2. 8. 1570 bakalářem, 8. 10. 1576 mistrem). 1571 odešel za dalšími studiemi do Vitemberka (zde zapsán 19. 5.). Po návratu do Čech se stal rektorem pražské svatohavelské školy (1573). 1574 se zdržoval ve Slaném, poté (1575) byl představeným lounské latinské školy, 1576 rektorem v Táboře. Po získání magisterského titulu na pražské utrakvistické univerzitě se stal jejím profesorem, vykládal mj. Aristotela a Cicerona. Zastával zde i některé úřady: 1577–1578 probošta koleje Karla IV. Na pražské univerzitě ale dlouho nezůstal. Již 1580–1581 odešel jako hofmistr Jeronýma Šlika do zahraničí.

Pobýval s ním v Ženevě (G. imatrikulován 5. 8., Šlik 7. 8.) a Basileji (snad 20. ledna 1581). Oba se věnovali studiu teologie. Po návratu do Prahy – ze Šlikových služeb vystoupil zřejmě v červnu 1581 – znovu vyučoval na pražské utrakvistické univerzitě, vykládal mj. Aristotela, Horatia či Porfyria. Zastával též úřad děkana artistické fakulty. Již 1582 ale univerzitu znovu opustil a stal se nástupcem → Jana Stralia v úřadě radního písaře v Žatci. 4. 7. 1583 se zde také oženil (manželka Anna, vdova po mistru Jakubu Strabonovi). 1597 se účastnil jednání zemského sněmu za městský stav. Byl také členem komise, která se zabývala porovnáním městských práv s právem zemským. Literárně činný G., autor několika českých (nejdůležitější *O kometách* z r. 1578) i latinských spisů a řady drobných příspěvků, patřil mezi členy Jednoty bratrské.

MZA Brno, Cerroni I, s. 105, fol. 205r–207r; David Crinitus z Hlaváčova, Canticum canticorum pro honore coniugii ... M. Matthiae Grylli Raconensis sponsi et honestae matronae Annae Straboniae celebratae Zatecii pridie Nonarum Iulii Anno Christi 1583, Pragae s.d. (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 18); Adelung 2, sl. 1643; J. Smolík, Matematikové, s. 84n.; Album academiae vitebergensis II, s. 196; J. Jireček, Rukověť I, s. 208n.; W. Katzerowsky, Nekrologium der Stadt Saaz, s. 16; F. Menčík, Studenti, s. 262; Z. Winter, Obraz 2, s. 147, 580; OSN 10, s. 551; Týž, Děje, s. 70; Týž, O životě, s. 76, 183, 362, 515, 543, 575; F. Levý, Dějiny Rakovníka, s. 199; Z. Winter, Život a učení, s. 760, 783; A. Truhlář, Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 87, 1913, s. 170; F. Štědrý, Dějiny města Loun, Louny 1930, s. 54; K. Síta, Studenti, s. 16; Matrikel Basel II, s. 288; Le livre du recteur I, s. 105 a III, s. 549; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 13, 17n.; RHB II, s. 238–240; RHB V, s. 65; K. Beránek (ed.), Manuál I, s. 50, 114; B. Roedl (ed.), Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587, Praha 2003, s. XL; M. Durajová – R. Smíšek (Hg.), Hieronymus der Ältere Schlick. Das Tagebuch, passim; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 386n.; www.knihopis.org (K02792, K03524–3525)

Günther (Gunther, Jihlavský), Matthäus

N: Jihlava. Z: 24. 9. 1617, Znojmo. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později (minimálně 1589) studoval na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou, 1593 ve Vitemberku (im. 2. II.) a v Jeně (im. v LS 1595 již jako magister). Později se pravděpodobně jako preceptor Jana a Jiřího Vtelenských ze Vtelna zapsal na akademii v Altdorfu: im. I. 6. 1597 spolu s dalšími čtyřmi šlechtici z českých zemí (Kašpar Melichar Belvic z Nostvic, Fabián Šebestián Prolhofer z Purkersdorfu, Jan Václav a Jiří Chotek) a jejich preceptorem → Václavem Trojanem Dačickým. Podle zápisů v G. štambuchu se zdá, že možná dohlížel i na jejich vzdělávání (19. 5. 1600 je např. za svého preceptora označil výše uvedený Prolhofer z Purkersdorfu). 1600 se zdržoval na různých místech v českých zemích (Křivoklát, Cheb). Později se však vrátil do Altdorfu: je zde doložen přinejmenším 1612. Zřejmě tu znovu působil jako šlechtický vychovatel (za svého bývalého preceptora jej například v zápise

zc 14. I. 1612 v Altdorfu označil Ferdinand Libštejnský z Kolovrat). 1617 se stal rektorem latinské školy ve Znojmě. Ještě téhož roku však zemřel. G. je autorem několika drobných latinských příspěvků. Dochoval se též jeho štambuch (viz níže).

Památník M. Günthera z let 1599–1612 (SK Praha, sign. DG IV 27); De scientiae naturalis, Francofurti 1591 (BU Wrocław; sign. 4 V 1, přív. 33); Matthaeus Günther, Oratiuncula, quod viros principes, et quosvis alios rerum publicarum gubernacula tractantes, oporteat esse literatos ..., Noribergae 1598 (BSB München, sign. P.o.rel. 1820); Album academiae vitebergensis II, s. 406; Matrikel Altdorf I, s. 60 a II, s. 251; F. Menčík, Studenti, s. 266; J. Schenner, Quellen zur Geschichte Znaims im Reformationszeitalter, ZVGMS 10, 1906, s. 124n.; J. V. Šimák, Studenti, s. 303; I. Hübel, Beziehungen Mährens zu den deutschen Universitäten, s. 26, 29; K. Hrdina, Studenti, s. 36; Matrikel Jena, s. 134; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 196; RHB II, s. 243; M. Ryantová, Památníky aneb štambuchy, s. 194, 266, 269, 272n.; www.vd16.de (heslo Günther, Matthäus)

Günzel (Güntzel, Guncelius), Abraham

N: Stolpen. Na gymnáziu ve Zhořelci byl preceptorem Jiřího a Maxmiliána Želinských ze Sebusína a Jana Kamejtského ze Lstiboře (tito šlechtici se imatrikuovali 10. října 1602, zůstali tam do 1604). Jak dlouho zastával tuto funkci, není jasné. G. snad na zhořeleckém gymnáziu sám také vyučoval. Kromě toho, že je znám jeden jeho bohemikální příspěvek, o něm žádné další zprávy nejsou.

Aphophoreta Propemptica generosis adolescent. Dn. Georgio et dn. Maxmiliano lib. Baron. a Sebusina etc. fr. germ. nobiliss. ... vale Supremum dicentibus dono data ab Elia Cüchlero ... ad X. Cal. IXbris Anno 1604, Gorlicii s.d. (BU Wrocław, sign. 442.331); Casparis Dornavii et Elisabethae Glyciae sacrum nuptiale, Gorlicii VII. Eid. Ianuarii a. 1608 amicorum votivo plausu honoratum, Gorlicii 1608, sl. E2b (SK Praha, sign. AA XIV 13, přív. 16); Wenceslai a Paumbergk ... exequiae, Gorlicii 1608, přív. č. 11 (KNM 49 C 15, přív. 33); K. Hrdina, Čechové, s. 90; RHB I, s. 515; RHB II, s. 243; IV, 115; R. Seidel, Späthumanismus, s. 149n.

Guetlin (Güetlin, Gotlingius, Guetlinus, Gütlinus, Quetlinus, Gutlinus, Getlinus), Jacob

N: Grenzach (resp. Grenzach-Wyhlen). Od 1587/1588 studoval v Basileji, kde se stal 17. II. 1590 bakalářem a 15. 8. 1594 mistrem artium. Na studiích zde mohl využít dvou stipendií. 25. 3. 1596 se zapsal v Ženevě. 1. 7. 1598 pobýval v Basileji. Od podzimu 1598 byl preceptorem Karla ml. ze Žerotína (†1610), na jehož vzdělávání dohlížel Karel st. ze Žerotína. G. v této funkci nahradil zemřelého → Laurentia Cirklera. S chlapcem pobýval ve Štrasburku, kde od 1600 zároveň vychovával Jindřicha Slavatu (†1620), syna Adalberta Slavaty z Chlumu a Anny Salomeny Smiřické, také žáka štrasburského gymnázia, ale jen do 1601, kdy spolu s Karlem ml. ze Žerotína odjel do Basileje a později i Ženevy. Kdy se vrátili do českých zemí, není jasné. Snad byl jeho vychovatelem ještě po nějakou dobu po tomto

návratu. Není vyloučené, že jej v této funkci v přesně neurčenou dobu nahradil → Johann Heinrich Ryhiner. Zřejmě 1606 se G. se svolením Karla st. ze Žerotína stal vychovatelem Vejkharda Skocha Čertorejského na Hrušovanech a Jana ml. Bruntálského z Vrbna (1590–1642), s nimiž byl potom řadu let ve Štrasburku, Basileji i jinde: a to až do léta 1610, kdy se s nimi vydal na Moravu (2. července 1610 byl G. již na sídle Čertorejských v Hrušovanech). Pak se snad vrátil do vlasti, případně do Švýcarska. Ještě ve druhém desetiletí 17. století byl však vychovatelem šlechty z českých zemí, tentokrát Jiřího Jindřicha ml. Bruntálského z Vrbna, se kterým se v červenci 1618 imatrikuloval v Basileji. G. další osudy nejsou jasné.

UB Basel, Mscr. Frey-Gryn. V 15, fol. 187r; tamtéž, sign. Mscr. A N VI 26 y, za s. 82 (štambuch rodiny Burckhardů); J. Bruntálský z Vrbna, Curriculum vitae meae, fol. 17r a další; Exequiae funebres illustris ac generosi domini, domini Stanislai Wolowiczii, Basileae 1597, sl. D1b (BSB München, sign. Res/or.fun. 154 h); V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové II, s. 361n.; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 119; Le livre du recteur I, s. 136, 145; III, s. 556; Matrikel Basel II, s. 355 a III, s. 204; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, s. 109nn.; F. Hrubý, Moravské památníky, s. 208; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 42 a 70; R. Fukala, Profil Žerotínových adresátů a politických partnerů v opavsko-krnovské oblasti, FHB 18, 1997, s. 147; www.vd17.de (heslo Guetlinus); www.vd16.de (heslo Guetlin, Jacob)

Guncelius, Abraham → Günzel, Abraham

Gwalther (Gwaltherus, Gvalterus, Walther), Georg

N: Lipsko. Již 1601 se zapsal jako chlapec do univerzitní matriky v Lipsku (imatrikulační přísahu ale složil teprve 1612). Zřejmě 1605–1607 studoval na kněžské škole v Schulpfortě, později se vrátil do rodiště a studoval zde zřejmě na univerzitě. Přinejmenším 1612 působil jako preceptor příslušníka moravského panského stavu Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť. Spolu s ním se zapsal v Altdorfu 2. 9. 1612. Poněkud zvláštní je, že měsíc nato (2. 10. téhož roku) dosáhl v Lipsku bakalaureátu (později – 27. 1. 1614 – i magisterského gradu). Není však vyloučené, že byl Vencelíkovým vychovatelem i dále. Jisté zprávy o něm však již nejsou.

Kryštof Adam Vencelík z Vrchovišť, Parentatio ... Conradi Rittershusii, Altorfi 1613, sl. D2b–3b (NK ČR Praha, sign. 57 B 41); Spis o proměnách žalostivých života vezdejšího a o radostech věčného. K tomu kázání pohřební dvoje nad tělem mrtvým ... Anny Magdalény Vencelíkové z Malovic ... kteráž tu středu po Svatém Matěji ... usnula a ten outerý po neděli Judyka v kostele farním města Kamenice ... pochována jest, s.l. 1615, sl. G1a–b (NK ČR Praha, sign. 54 G 81); Matrikel Altdorf I, s. 123 a II, s. 601; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 492; Pfortnerstambuch, s. 77; K. Hrdina, Studenti, s. 40; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 85n.; RHB II, s. 244; www.vd17.de (heslo Gwalther, Georg); www.knihopis.org (K15605)

Gzel (Gzell), Petr

N: Praha. Z: po 1564 (dle LČL). Kde studoval, není známo. V první polovině 30. let 16. století působil spolu s → Václavem Benešem Optátem, s nímž se znal již dříve, na Náměstí jako vychovatel Znaty, syna Václava Meziříckého z Lomnice. Spolu s ním zde také koncipoval některá díla, vedle překladu Nového zákona z latiny do češtiny a některých učebních textů vycházejících z jejich pedagogického působení u Meziříckých z Lomnice patří mezi nejznámější z nich jejich a V. Philomata první česká gramatika (viz medailon V. B. Optáta). 1546 se oženil v Praze a usadil se v jindřichské čtvrti. Další zprávy o něm nemáme.

J. Jireček, Rukověť I, s. 212; OSN 10, s. 673; A. Truhlář, Dodatky a opravy k biografickým starších českých spisovatelů českých, ČČM 1913; J. Vlček, Dějiny české literatury I, s. 316, 320, 446; LČL 1, s. 836n.; V. Pumplra, Knihopisný slovník, s. 392n.; další prameny a literatura jsou uvedeny v hesle Optát

Hagecius, Zikmund → Hájek, Zikmund

Hájek (Hagecius), Zikmund

Minimálně 1611 byl preceptorem několika blíže neurčených šlechticů studujících pravděpodobně tehdy na gymnáziu v Ivančicích. Další zprávy o něm nejsou.

A. Kratochvíl, Ivančice, býv. král. město na Moravě. Popis dějepisný, místopisný a statistický, Ivančice 1906, s. 257; R. Říčan, Několik pohledů, s. 133

Hanecius, Jan → Hanek, Jan

Hanek (Hanecius, Ganisius, Hanský), Jan

N: Německý Brod. Kde absolvoval tento syn německobrodského radního a 1607 primasa Ondřeje Hanka partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě (v prosinci 1593 zde disputoval). Tehdy zřejmě zároveň vyučoval na blíže neznámé škole (Winter jej označuje již v této době za školního oficiála). Nejpozději 1597 se odebral do Vítemberka (zapsán 2. 6. 1597, setrval zde zřejmě až do 1598), odkud se vrátil zpět na pražskou univerzitu, na níž se 27. 7. 1599 stal bakalářem. 30. 10. 1599 byl přijat do koleje Nationis. 7. 12. téhož roku stejně jako 6. 3. 1600 na pražské utrakvistické univerzitě veřejně disputoval. Od svatojiřského termínu 1600 byl pak Martinem Bacháčkem z Nauměřic poslán za správce na mladoboleslavskou školu. Již na konci 1600 je ale doložen jako rektor svatopetrské školy na Novém Městě pražském. V té době (7. 12. 1600) opět disputoval na pražské univerzitě (další jeho disputace je pak doložena k 15. 3. 1601). O sv. Jiří 1601 se stal rektorem školy v Pelhřimově, kde působil ale jen krátce. Již v létě 1601 se totiž objevuje na zhořeleckém gymnáziu jako preceptor Jaroslava

Smiřického (zapsání 8. 8.). Nejpozději 1602 se ale vrátil do českých zemí. Ještě téhož roku (20. 5.) se zakoupil v Chrudimi, kde se též 4. 6. 1602 oženil (s Dorotou, dcerou Adama Bochaufia z Polknštejna). Již 1603 dům na náměstí prodal a koupil jiný. Další zprávy o něm jsou až 1613, kdy jeho manželka marně žádala konzistoř o rozvod. H. je vedle jedné ve Vitemberku tištěné disputace (1598) autorem několika drobnějších příspěvků.

AUK Praha, *Oeconomica* B 15, fol. 20v; Lib. II *Disputatio ultima de fideicommissis et codicillis quam Deo clementer annuente praeside Clarissimo et consultissimo viro Dn. Andrea Ursino U.I.D. in illustri Vvitebergensium Academia* 11. Septembris hora et loco hactenus solito pro virili sustinebit Iohannes Hanecius Teutobrodenus, Witebergae 1598 (SK Praha, sign. EKXIII 54, přív. d); *Honori nuptiarum ... Ioannis Hanecii Teutobrodeni ... sponsi et virginis Dorotheae, filiae ... Wenceslai Wachaufii a Polekenstein, civis Chrudimensis ... sponsae ... pridie Nonas Iunii anno 1602, Pragae 1602* (SK Praha, sign. AA XIV 10, č. 11); F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 53; *Album academiae vitebergensis* II, s. 440; E. Koch, *Böhmische Edelleute*, s. 5; K. Hrdina, *Čechové*, s. 89; F. Menčík, *Studenti*, s. 266; Z. Winter, *O životě*, s. 419; F. Tischer, *Dopisy konsistoře*, s. 169; J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova* III/2, s. 375n. (zde i další prameny a literatura); RHB II, s. 259n.; RHB V, s. 133; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 28; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 56; A. Holasová, *Cesta za vzděláním*, s. 45

Hanisius (Hanisch?, Hänisch?), Jakob

N: Zhořelec. Snad příbuzný magistra Georga Hanisia (†1616) či Christophora Hanisia. Minimálně 1600 studoval ve Frankfurtu nad Odrou. Kolem 1608 působil jako vychovatel v několika nekatolických rodinách náležejících k rytířskému stavu v Českém království: mj. Kotvičů z Kotvic (zřejmě jako preceptor Kašpara Christophora z Kotvic) a z Bílé (jeho žákem byl pravděpodobně Jáchym Kašpar z Bílé). Vedle nich vychovával i další chlapce (Karel Jiří, syn nobilitovaného humanisty Jiřího Carolida z Karlsperka). Žádné další zprávy o něm nemáme.

BU Wrocław, Akcesje, sign. Akc. 1948/433, s. 190; *Carmina nuptialia ...*, Pragae 1608, příspěvek č. 12 (SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 24); *Matrikel Frankfurt*, s. 446; *Matrikel Basel* II, s. 433; RHB II, s. 261; RHB III, s. 242; M. Holý, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 45; www.vd17.de (heslo Hanisius, Jacobus)

Havlík (Hawlik, Hawlichius, Hawelichius, Havlicius, Srnec, Srnovec) z Varvažova, Bartoloměj

N: 22. 7. 1552, Rokycany. Z: 9. 7. 1609, Praha. Syn 1549 nobilitovaného rokycanského radního Václava Havlíka (†1582). Studoval 1572 ve Vitemberku (im. 9. 5.), 1574 na pražské utrakvistické univerzitě (od sv. Havla téhož roku byl alumnem koleje Nationis), kde 17. 8. 1575 získal bakalářský a 8. 10. 1576 i magisterský titul. Působil pak na pražských partikulárních školách, nejprve u sv. Mikuláše na Malé Straně, poté u sv. Jindřicha (do svatojiřského termínu 1578). Někdy v té době přešel do

služeb Smiřických. 1578 doprovázel Albrechta Smiřického a po část cesty zřejmě též Václava Smiřického jako preceptor do Itálie, kde pak pobyl několik let (im. 17. 10. 1579 v Padově, 13. 5. 1580 v Bologni a 20. 11. 1581 v Sieně: zde již bez Václava Smiřického). V zahraničí – vedle německojazyčných oblastí říše a Itálie navštívil zřejmě i další země – si H. rozšířil své jazykové znalosti: ovládal řečtinu, latinu, němčinu i italštinu. Později byl rokycanským radním. 1587 byl nobilitován. Téhož roku si vzal Kateřinu Skálovou, čímž získal dům i měšťanské právo na Malé Straně v Praze, kde byl 1588–1591 dokonce primasem. Někdy potom se znovu oženil (s Dorotou Píseckou z Kranichfeldu) a 1592 byl přijat za novoměstského měšťana. Na Novém Městě pražském byl v 90. letech radním písařem, členem desítipanského úřadu a také konšelem. Z druhého manželství měl několik dětí (po H. smrti si vdova po něm vzala Tobiáše Štefka z Koloděj). H. je jak autorem latinské poezie, tak také překladatelem několika spisů do češtiny.

Carmina exequialia in obitum ... Bartholomaei Hawlichii Smovectii a Warwaziowa ... qui ... in aeternam patria 9. lulii Anno Christiano 1609 hora 13. translatus est, Pragae 1609 (KNM Praha; 49 C 15, přív. 37b); C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 76; Album academiae vitebergensis II, s. 214; J. Jireček, Rukověť 1, s. 233; OSN 10, s. 991; Z. Winter, O životě, s. 171; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 79; J. Hejnic, Náhrobky v lapidariu, s. 193; RHB II, s. 276nn. (zde i další odkazy na prameny a literaturu); Matrikel Siena, s. 69, 71; K. Beránek (ed.), Manuál I, s. 110; Natio germanica Bononiae, s. 93, 121; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 35n., 257; www.vd17.de (heslo Hawlik); www.knihopis.org (K02802, 15404)

Heisch, Amand

N: snad 1554, Štrasburk. Syn štrasburského koželuha Heinricha Heische. Minimálně na počátku 80. let 16. století byl vychovatelem Jana Albrechta Křineckého z Ronova (†1637), Bohuslava Felixe Fictuma z Fictumu (†1623) a Václava Kustoše ze Zubřího a Lipky (†1599) v Ženevě (zapsáni 5. 12. 1581) a v Basileji (im. 1582). Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Basel II, s. 305; Livre du recteur I, s. 108; IV, s. 34; www.vd17.de (heslo Heisch, Amand)

Heldreich (Hilderich, Helderich, Heldrich, Hildreich, Hildrich, Huldericus, ab Heldreich), Johann

N: I. I. 1572, Zhořelec. Z: 7. 10. 1626. Syn 27. 3. 1598 nobilitovaného zhořeleckého měšťana Georga Heldreicha (1546–1617; opakovaně člen městské rady). V 80. letech 16. století studoval na gymnáziu ve Zhořelci, později snad v Lipsku (im. LS 1585), ve Frankfurtu nad Odrou (1593) a v Helmstedtu (zde zapsán 13. 9. 1595). Snad na doporučení Hannibala z Valdštejna, který v tu dobu studoval na stejných školách (ve Zhořelci byl dokonce žákem stejné třídy – primy), se stal 1599 preceptorem

Albrechta z Valdštejna. S ním se 29. 8. 1599 zapsal v Altdorfu (ve stejný den imatrikulováni i další osoby, např. Jan Faber ze Šlovic, jehož J. Janáček pravděpodobně omylem považoval za Valdštejnova preceptora místo Heldreicha, Faber byl ale zřejmě vychovatelem Johanna Mathiase a Gich). Dokdy zůstal Valdštejnovým vychovatelem, není jasné. Později patřil k významným zhořeleckým měšťanům, nejpozději od 1617 byl členem městské rady. Již 14. II. 1603 si vzal Mariu Schmiedin († 14. II. 1618), potom i. 8. 1622 Martu Krantzín/Grantzín. Z prvního manželství měl tři děti (Georg, Gottfried, Anna) a z druhého dvě (Georg, Dorothea). 1623 byl na sněmu přijat do šlechtického stavu, musel se ovšem vzdát členství v městské radě a pivovarnictví (již 1622 se psal ab Heldreich).

BU Wrocław, Akcesje, sign. Akc. 1948/433, pag. 12; Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, fol. 160v (rkp. BU Wrocław z Milichovy sbírky); Conjugatio ... Ioannis Heldrici ... et ... Mariae ... Georgii Schmidii viri consularis in Gorlic. Republ. ... filiae sponsae ad 8. Cal. Decemb. Anno Christi 1603 ..., Gorlicii s.d. (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 19); Sacrum nuptiale ... Ioannis Heldrici sponsi et ... Mariae ... Georgii Schmidii viri consularis in Gorlic. Republ. ... filiae sponsae ad 8. Cal. Decemb. Anno Christi 1603 ..., Gorlicii s.d. (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 20); Sacro nuptiali ... Johannis ab Heldreich in Holdendorf et Schlawrot, scabini Reip. Gorlic. Et scholarchae meritis iterum sponsi ... Marthae ... Thobiae Grancii senator. In eadem Republ. Filiae sponsae ... Cal. Aug. MDCXXII celebrato ..., Gorlicii s.d. (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 49); F. Dvorský, Albrecht z Valdštejna, s. 37; K. Siegl, Wallenstein „auf der hohen Schul“ zu Altdorf, s. 132; K. Hrdina, Studenti, s. 37; E. Wentscher, Listen der Görlitzer Schützengilde, s. 52, 108, 117; Týž, Die ältesten Görlitzer Bürgerrechtslisten 1379–1600, Görlitz 1928, s. 185; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 41n.; P. Fritsch, Alte Görlitzer Geschlechter, s. 27, 59; J. Janáček, Valdštejn a jeho doba, s. 35; Matrikel Altdorf I, s. 71 a II, s. 279; Matrikel Frankfurt, s. 383; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 175; Album academiae helmstadiensis, s. 120; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 41n., 46; www.vd16.de (heslo Heldericus)

Helvetius, Johann → Schweitzer, Johann

Herkules (Hájek, Hercules) z Morgendorfu (Morchendorfu, Morhndorfu), Jan

N: Praha. Syn Víta Herkula. V 60. letech 16. století se vzdělával na svatojiřské škole na Starém Městě pražském, odkud byl v srpnu 1564 přiveden k beánii na pražskou utrakvistickou univerzitu (zda zde později skutečně studoval, však není jasné). V 70. letech pokračoval ve studiích v Lipsku (im. v LS 1574). Později se stal vychovatelem Blažejje Gryspeka z Gryspeku (†1620), s nímž a famulem Karlem Trägerem se 27. 6. 1583 zapsal v Altdorfu. Později však již chlapce během jeho zahraničních studijních pobytů pravděpodobně nedoprovázel, ve funkci jej nahradil → Andreas Griffenhagius. Další zprávy o H. chybí.

Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 181; Matrikel Altdorf I, s. 21; II, s. 243, 283; K. Hrdina, Studenti, s. 34; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 196, 198; RHB II, s. 229n. (medailon Blažeje Gryspeka i s odkazy na další literaturu); K. Beránek (ed.), Manuál mistra Curia, s. 65

Hermolaus, Johann

N: Doubrava. Tento Němec, který se v Čechách naučil i češtinu, byl 1609 žákem svatoštěpánské školy na Novém Městě pražském, později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 27. 4. 1612 dosáhl bakalaureátu. Již 1611 jej poslal M. Bacháček za preceptora do rodiny Jaroslava Sekerky ze Sedčic. Od dubna 1612 je doložen jako rektor školy v Teplicích, od dubna 1616 snad působil na škole v Rokycanech.

AUK Praha, A 13b, s. 41 a 270; Z. Winter, O životě, s. 23; Týž, Život a učení, s. 168, 198; RHB II, s. 298n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 40

Hesler, Georg

N: Horní Slavkov. 1587 je doložen na univerzitách v Lipsku (v LS) a ve Vitemberku (im. 19. 10.). 7. 9. 1593 se jako „*comitis a Schlick praceptor*“ zapsal v Altdorfu, jeho žákem byl Jan Albín Šlik. Sám zde tehdy studoval práva. Podobně se imatrikuloval i následujícího roku v Ingolstadtu (II. 5.). Spolu se Šlikem se vydal nejpозději 1595 i do Itálie: 5. 9. téhož roku se oba zapsali v Padově. Další informace o něm bohužel nejsou. Snad se stal ve své funkci nástupce → Davida Pirrerra.

Album academiae vitebergensis II, s. 352; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 185; Matrikel Altdorf, I, s. 49 a II, s. 288; Matrikel Ingolstadt I, sl. 1301; K. Hrdina, Studenti, s. 35; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 198, 205; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 68, 417; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Hesler, Georg)

Heygen (Heigen, Haigen), Hans

N: Wied (hrabství). Ke konci druhého desetiletí 17. století byl zřejmě vychovatelem několika šlechticů z českých zemí: Jindřicha, syna Viléma Dobříkovského z Malejova, dále Jiřího Alexe, syna Viléma Mikuláše Mošauera z Valdova, a Kryštofa Erasma ze Sommerfeldu a Tumnic. Imatrikuloval se s nimi 18. 8. 1618 v Heidelbergu a v květnu 1619 i v Ženevě. Zde pobýval ještě 1620 (4. 1. se zapsal do štambuchu Sebastianovi ze Schönauachu, 25. 3. Nicolausovi Rittershausenovi). 1625 studoval práva v Padově. Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Heidelberg II, s. 290; Livre du recteur I, s. 162n.; III, s. 122; IV, s. 58 (zde i další prameny), 603; V, s. 591; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Heygen, Hans)

Hillemarius, Phillip

N: Rakousy. 20. července 1592 se zapsal v Tübingen spolu s Jindřichem Konrádem a Zikmundem Matyášem Vencelíky z Vrchovišť, pravděpodobně jako jejich

preceptor (spolu s nimi zapsán i famulus Václavem Mautner z Moravy). Další zprávy o této osobě bohužel nejsou.

Matrikeln Tübingen I, s. 695; K. Hrdina, *Studenti*, s. 64

Hippius, Jan

N: Vodňany. Syn vodňanského radního Adama st. Hippia a Anny Phagelové. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Od dubna 1605, kdy se stal alumnem koleje Nationis, studoval na pražské utrakvistické univerzitě. Zde dosáhl 26. 6. 1607 bakalaureátu a 11. 8. 1608 magisterského titulu. Od dubna 1606 zároveň vyučoval na škole v Sušici. 1608 byl po bližze neurčenou dobu vychovatelem v rodině Jana Myllnera z Mylhausenu. V témže roce krátce působil jako rektor školy v Domažlicích (od sv. Jiří). 1609–1610 byl preceptorem Františka Bernarda (?1592–1628), syna Jindřicha Matyáše z Thurnu. Od dubna 1610 působil znovu na škole v Sušici. Ještě téhož roku (16. 11.) se zde oženil s Kateřinou, dcerou Adama Braumia a odstěhoval se s ní do Vodňan, kde mu otec zakoupil dům a kde H. zastával funkci obecního staršího. Zanedlouho se ale H. odstěhoval do Prahy. Zde se stal 24. 3. 1612 notářem a 7. 7. kvestorem pražské utrakvistické univerzity. Hospodařil ale velmi špatně a dopustil se zřejmě i defraudací. Po 1617, kdy se vzdal úřadu kvestora a byl přijat za měšťana Nového Města pražského, pak působil jako prokurátor u vyšších soudů. Po Bílé hoře emigroval a pobýval v Pirně. Jeho dům na Novém Městě pražském koupený 1618 mu byl zkonfiskován. Zřejmě není totožný s osobou Johanna Hippia von Hippiken, jež 1651 získala od saského kurfiřta povolení k vykonávání lékařské praxe. H. je autorem řady drobných latinských skladeb.

AUK Praha, A 13b, fol. 36v; tamtéž, *Oeconomica* B 15, fol. 277v, 310r, 419v; *Nuptiis ... Magistri Joannis Hippii Vodniani, sponsi et ... virginis Catharinae, filiae p. m. Adami Braumii, civis Suticensis ... sponsae Anno 1610 die 16. Novembris celebratis ...*, Pragae 1610 (NK ČR Praha, sign. 52 G 10, přív. 19); F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 276, 279, 401n, 411; Z. Winter, *Děje*, s. 111nn., 139; *Týž, O životě*, s. 36, 109, 111nn., 123, 536; V. Lída, *Doplňky k seznamům pražských exulantů*, s. 130; RHB II, s. 306; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 35, 56

Hodecius, Jakub → Hodek, Jakub

Hodek (Hodecius), Jakub

N: Praha (Nové Město pražské). Vzdělával se v Praze u Jana Pelarga Černovického a Jana Campana. 1607 byl vychovatelem Budivoje (syn Jana Jiřího na Prostředních Bukách) a Jiřího Jaroslava (syn Oty na Horních Starých Bukách) Stošů z Kounic a bližze neznámých dětí Petra Straky z Nedabylic: jedním z nich byl snad Jiří. V té době byl H. mecenášem Hannibal z Valdštejna. 1608 dosáhl ve Vitemberku ordinace na kněze (na doporučení Jiřího Jodoka, faráře v Žitenicích). Zřejmě pak vykonával duchovní službu na bližze neznámé fáře. Někdy poté se odebral do Prahy i se svou

družkou, vdovou Kvasničkovou, jež mu později porodila i dítě. Zde se na Novém Městě pražském vydával za litoměřického měšťana a zapíral své kněžství. Jeho jednání opakovaně řešila konzistoř, která jménem administrátora Eliáše Šúda ze Semanína v dubnu 1612 žádala novoměstského rychtáře, aby jej uvěznil. Jak celá kauza dopadla, není známo. Další zprávy o něm nejsou.

Iacobus Hodecius, *Stemmatographia* ..., sl. s.d. (KNM Praha, sign. 27 E 41, přív. 24); OSN 24, s. 176; RHB II, s. 310; RHB V, s. 304; F. Tischer (ed.), *Dopisy konsistoře*, s. 87n.

Hofer (Hoferus, Hofferus), Daniel

N: Gmünd. Minimálně 1594 studoval ve Vitemberku (im. 21. 5.). Od 1596 působil ve službách Jindřicha Matyáše z Thurnu (1567–1640), a to nejen jako „*magister curiae*“, ale později také jako preceptor jeho syna Františka Bernarda (?1592–1628). V Čechách se zdržoval dlouhodobě, 1607 například v Jičíně. 26. 10. 1608 si vzal za ženu dceru lomnického hejtmana Alžbětu Tuhanskou z Branče. H. pravděpodobně podporoval humanistické literární snahy, neboť mu bylo dedikováno několik děl.

Album academiae vitebergensis II, s. 411; RHB II, s. 324n.

Hoffmeister, Johann

N: Berlín. Minimálně 1609–1610 byl zřejmě vedle → Geoga Weiracha preceptorem Jana Bernarda z Kunovic, a to nejprve v Marburku (zapsání 26. 12. 1609), poté v Herbornu (zapsání 1609; H. jako „*generosi baronis a Künowitz in Ostratz praepetor*“), a to zřejmě vedle → Geoga Weiracha. Další zprávy o něm nejsou.

Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 46; Matrikel Herborn, s. 54

Hofmann (Hoffman), David

N: Břeh. Kde absolvoval partikulární vzdělání, nevíme. V LS 1592 se zapsal na univerzitu v Lipsku a v témže semestru také ve Frankfurtu nad Odrou. Minimálně 1593 studoval ve Vitemberku (im. 9. 4.). 12. ledna 1595 se zapsal v Altdorfu spolu s Jiřím Wisniowiczem „*ex ducatu Russiae*“ jako jeho preceptor. Nejpozději od 1597 byl preceptorem (*informator*) Adama Budovce z Budova (†1629), a to zřejmě až do 1601, kdy vážně onemocněl. Tehdy Budovec vedle soukromého vzdělávání zároveň navštěvoval v Praze privátní školu → Adama Hubra z Rysenpachu, kde jej vyučoval → Caspar Dornavius (ten se vedle H. sám 1601 označuje jako Budovcův *vice-informator*). Po H., který na konci 90. let 16. století vedl korespondenci mj. s vratislavským polyhistorem Jakobem Monaviem či s → Gabrielem Lehmannem, byli Adamovými vychovateli → Johann Gebhard a → Simeon Wernick. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Γυμνασία declamatoriae scholae Huberianae privatae, ante et post examen discipulorum, mense Ianuario Anni MDCI habitum Neopragae a studiorum et morum rectore Caspare Dornavio

Varisco Philiatro, Pragae 1601 (NK ČR Praha, sign. 45 A 11, přív. 11; na fol. A2b H. označen jako „morum et studiorum (...) [Adama Budovce] rector“); Album academiae vitebergensis, s. 397; Matrikel Altdorf I. s. 52 a II, s. 297; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 193; Matrikel Frankfurt, s. 367; J. V. Šimák, Bohemika v Lipsku, s. 89; E. Koch, Böhmsche Edelleute, s. 6; J. Müller, Jan Müllner, s. 123n., 133n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 175; RHB I, s. 237; R. Seidel, Späthumanismus, s. 43; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 53, pozn. 4

Holoubek (Peristerius, Columbanus), Václav Jiří

N: po 1586, Kutná Hora. Z: 1643, Kolín. Tento syn Václava Holoubka (†1591) a Bohunky Podhradské z Vlčí Hory (†1599) studoval 1603–1607 na gymnáziu ve Zhořelci a poté od 1608 na pražské utrakvistické univerzitě (25. 10. téhož roku přijat do Rečkovy koleje), kde 19. 5. 1609 dosáhl bakalářského a 27. 4. 1610 magisterského gradu. Už 1609 byl vychovatelem v rodině registrátora České dvorské kanceláře Volfa Adama Ceysa z Pirnova, poté (ke 13. 3. 1610) preceptorem „*puerorum Daczičzi*“ (?). Ještě 1610 hrál v komedii o Balthasarovi, kterou připravila karolinská akademie. V lednu 1612 je doložen jako „*paedagogus junior. D. de Fictum*“; snad šlo o potomky defenzora a pozdějšího člena stavovského direktoria Kryštofa Fictuma na Novém Šumberku. V témže roce se odebral do Štrasburku, kde navštěvoval přednášky z medicíny. Doporučení z pražské univerzity k takovému studiu získal však až 28. února 1613. Ještě v tomto roce se ale vrátil do českých zemí. Už v létě 1613 vyučoval u sv. Štěpána na Novém Městě pražském. Zabýval se v té době též lékařstvím (na pražské univerzitě disputoval 2. 8. 1613). 1614–1616 byl rektorem svatojakubské školy v Kutné Hoře a zároveň vrchním správcem kutnohorských škol vůbec. S žáky zde provozoval divadlo. O masopustu 1616 se v Kolíně oženil s Marianou, dcerou hostinského Jana Peyra. Stal se kolínským měšťanem a brzy (II. 5. 1618 poprvé, znovu 1620 a 1625) zasedl ve zdejší městské radě. Po Bílé hoře evangelík H. nejprve odmítal konvertovat ke katolictví, ale pod tlakem tak 1626 učinil a stal se znovu členem městské rady (1628). Od 1628 držel hostinský dům U Hvězdy. V blíže neznámé době se znovu oženil (m. Kristina). H. je autorem několika latinských děl, nejen příležitostného charakteru.

MZA Brno, Cerroni I, 114, fol. 122r–v; AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 458v; tamtéž, Oeconomica B 21, fol. 129r; tamtéž, Oeconomica B 24, fol. 35v–36r; tamtéž, Oeconomica B 25, s. 558; A. Rezek (ed.), Paměti Mikuláše Dačického z Heslova II, s. 21, 33, 68, 157; J. V. Šimák, Studenti, s. 292; K. Hrdina, Čechové, s. 94; J. Vávra, Dějiny města Kolína nad Labem 2, Kolín 1888, passim; Z. Winter, O životě, s. 464; Týž, Život a učení, s. 720, 724, 736, 741; V. J. Nováček (ed.), Listář, s. 146n.; O. Hejnic (ed.), Listář, s. 78n.; K. Hrdina, Čechové, s. 10; J. Schneider, Dějiny kolínského školství, Ročenka města Kolína a okresu 2, Kolín 1947, s. 28, 40, 60, 63, 116n.; Dějiny českého divadla, Praha 1968, s. 113; RHB IV, s. 141nn.; K. Beránek, Bakaláři a mistři, s. 37, 56; www.vd17.de (heslo Peristerius, Wenzel Georg)

Horký, Martin

N: Lochovice. Z: Hamburk (?). Syn faráře → Viktorina Horkého. Od 1605 studoval na pražské utrakvistické univerzitě. Jako správce svatohaštské školy v Praze (1606–1608) se 17. 7. 1607 stal na pražské utrakvistické univerzitě bakalářem. Zabýval se tehdy astronomií pod vedením Martina Bacháčka a Johanna Keplera. Po blíže neurčenou dobu (po 17. II. 1606) působil jako preceptor blíže nejmenovaných dětí místopísaře Bohuslava z Michalovic. 2. února 1608 požádal pražskou utrakvistickou univerzitu o doporučující dopis na cestu do zahraničí, na níž odjel spolu s Valentinem Žejdlicem ze Šenfeldu v témže roce: podle RHB (v matrikách ale nejsou) pobyl s ním pak mj. v Tübingen, Štrasburku, Heidelberku, Altdorfu, Giessenu, Basileji, Freiburgu a Paříži. 1609–1610 studoval v Bologni matematiku a lékařství a zároveň zde v rodině profesora Giovanniho Antonia Maginiho, který na bolognské univerzitě přednášel medicínu, soukromě vyučoval (vykonával pro něj zřejmě původně práci kopisty). Také se zde seznámil s Galileo Galileem. Po návratu domů se 1611 stal preceptorem Ignáce Alberta Míčana z Klinštejna na Vitanovicích. 26. 3. 1615 získal v Karolinu magisterský titul. Krátce pak studoval v Lipsku, načež se 1616 snad vydal jako lékař v rámci poselství vedeného Heřmanem Černínem z Chudenic do Istanbulu (podle RHB i Smolky; Wenner však uvádí Horkého jako rodáka z Horního Slavkova). Zpět se měl vrátit zřejmě v květnu 1618. V pobělohorském období pobýval v exilu: ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1621), Hamburku (zde snad již od 20. let, nejpozději však od počátku let 30.) a v Pirně, kde působil mj. jako lékař. Je autorem některých astronomických spisů v latině a příležitostné latinské poezie, i několika dalších českých a německých spisů. Vydal též několik kalendářů. Důležitá je i jeho korespondence, kterou vedl mj. s Johannem Keplerelem.

AUK Praha, sign. A 14a, s. 131 a 250; tamtéž, *Oeconomica B* 15, fol. 309v–310r, 337v, 350v, 367v, 372r, 387v, 412r, 417r; tamtéž, *Oeconomica B* 18, fol. 346v; tamtéž, *Oeconomica* 21, s. 304; MZA Brno, Cerroni I, 107, fol. 134r, 148r–v; Adam Wenner, *Ein gantz new Reysebuch von Prag auss bis gen Constantinopel ...*, Nürnberg 1622, s. 129 (UB Basel, sign. Et 1141); Michael Gottlieb Handschius, *Epistolae ad Ioannem Keplerum ...*, Lipsiae 1718, s. 483–492; Jöcher 2, s. 1706; V. V. Tomek, *O počtu studentů akademie Karlovy*, s. 183; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 318n.; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 301, 530; V. J. Nováček, *Martin Horký, český hvězdář*, s. 389–400; OSN 11, s. 586; Z. Winter, *O životě*, s. 197, 344, 427, 464, 544; Týž, *Život a učení*, s. 198; Q. Vettter, *Dějiny matematický věd*, s. 85; Luboš Nový a kol., *Dějiny exaktních věd*, s. 72n., 396; RHB II, s. 340n. (zde i další prameny a literatura); J. Hejnic, *O památníku Floriána Vermilia*, Strahovská knihovna 2, 1967, s. 81; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 35, 58; P. Štěpánek, *Výdaje Heřmana Černína na jeho první vyslanecké cestě do Istanbulu 1616–1617*, s. 52, 68, 76, pozn. 61; J. Smolka, *Martin Horký a jeho kalendáře*, *Miscellanea* 18, 2003–2004, s. 145–163; V. Pumprla, *Knihopisný slovník*, s. 453n.; www.vd17.de (heslo Horky, Martin); www.knihopis.org (K03161–K03166)

Horký (Horke), Viktorin

N: Nymburk. Syn nymburského měšťana Martina Horkého. Tři roky se vzdělával ve Slezsku (snad v Bernstadtu). Po návratu do Nymburka jej pak rodiče vyslali za dalším vzděláním do Žitavy. Na zdejším gymnáziu studoval tři roky. Poté se odebral do Prahy, kde přijal místo vychovatele u Markéty ze Štampachu. Které její potomky vychovával a jak dlouho, není známo. Následně byl povolán za faráře do Nepomuku, díky čemuž dosáhl 28. 3. 1574 ve Vitemberku kněžské ordinace. Později působil zřejmě v Lochovicích. Pravděpodobně byl jeho synem → Martin Horký.

SOkA Nymburk, AM Nymburka, Kniha trhů a smluv 1544–1564 (1599), fol. 20r, 27v, 37v, 40r, 51v, 77v; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 1895, s. 188; RHB II, s. 340n.

Hovora z Vyškova, Eliáš → Hovorius z Vyškova, Eliáš

Hovorius (Hovora, Hovorka) z Vyškova, Eliáš

N: Vyškov. Z: 1606/1607 (?), Brno. V 80. letech 16. století studoval na olomoucké jezuitské akademii (im. zřejmě 1588). Již jako olomoucký kanovník a latinský sekretář biskupa Stanislava Pavlovského se stal na konci 80. let preceptorem Maxmiliána (1575–1593), syna nejvyššího kancléře Království českého Vratislava z Pernštejna. S ním i s hofmistrem → Juliem Vlachem pak pobýval na přelomu 80. a 90. let v Itálii (hlavně v Římě; vedle něj se také sám zapsal 29. 9. 1589 v Sieně; Maxmilián zde im. již 1587). Jak upozornil již J. Pánek, dostal se H. v dubnu 1591 do sporů s Juliem Vlachem o vliv na chlapce. H. v Římě na Collegiu Germanicu zároveň studoval. Z Itálie na Moravu se vrátil 1592 už jako doktor práv (titul získal 9. března 1592) a apoštolský protonotář. 1595 byl ustanoven farářem u sv. Petra v Brně (tohoto místa se ale podle Jirečka zanedlouho vzdal) a také brněnským kanovníkem (olomouckým byl již od 1589). Podle starší literatury proslul nevázaným životem. Po smrti biskupa Pavlovského byl 1598 zvolen jedním z administrátorů olomouckého biskupství. H., jemuž byl majestátem z 25. 9. 1600 polepšen erb, který navíc mohli užívat i jeho příbuzní Pavel a Jiří (H. sám nobilitován již 1579), zanechal v rukopise *Sbírku náleží v moravského práva zemského* (1603). V pozdější době (1607?) byl jmenován radou Rudolfa II.

NA Praha, SM, inv. č. 2918, sign. R 18/1, kart. 1931; B. Paprocký, Zrcadlo, fol. 241r; G. Wolný, Kirchliche Topographie von Mähren I/1, s. 84; J. Jireček, Rukověť 1, s. 257; OSN 11, s. 711; H. Jireček, Právnícký život, s. 399; A. von Doer, Der Adel, s. 69; A. Kroess, Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, s. 513, 514; B. Navrátil, Biskupství olomoucké, s. 218; Týž (ed.), Jesuité olomoučtí, passim; Matricula Academiae Olomucensis, s. 51; Z. Kristen, Doktoři práv římské university, ČMM 56, 1932, s. 185n., 190nn.; J. Müldner (ed.), Jan Myllner z Milhauzu. Dopisy II, s. 71n., 129n., 132n.; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 100, 533; A. Haas (ed.), Archiv žerotínsko-vrbenský, s. 183, 185; Matrikel Siena I, s. 103; J. Pánek, Mezi Olomoucí a Římem, s. 315; T. Parma, Přehled olomouckých kanovníků, s. 68,

Hovorka z Vyškova, Eliáš → Hovorius z Vyškova, Eliáš

Hranický Jan → Veleslav, Jan

Hrubetius, Filip

N: Uherský Brod. 17. 3. 1607 zapsán na akademii v Altdorfu. V červnu 1609 se imatrikuloval v Basileji v doprovodu Davida Věžníka z Věžník. Zřejmě byl tehdy jeho vychovatelem (vedle něj zaplatil Věžník imatrikulační taxu ještě za zřejmé famula – „*Nicolaus Braxatoris Trnaviensis Moravus*“). V témže roce se zde zároveň uvádí jako studující filozofie a k 28. červnu 1609 též teologie. Jak dlouho zůstal v Basileji, nevíme. 1611 byl ordinován na kněze ve Vitemberku.

Matrikel Basel III, s. 104; Matrikel Altdorf I, s. 95 a II, s. 310; K. Hrdina, *Studenti*, s. 38; J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova III/2*, s. 436; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 199

Huber (Schwartz?) z Rysenpachu, Adam

N: 3. 2. 1546, Velké Meziříčí. Z: 23. 6. 1613, Praha. Vzdělával se nejprve na škole ve Velkém Meziříčí, později zřejmě ve Vitemberku (Adamus Schwartz Mesericensis Moravus se zde zapsal 21. 5. 1563), kde dosáhl magisterského titulu. Po návratu do Čech se ucházel o místo profesora na pražské utrakvistické univerzitě, jehož nejpozději v létě 1567 dosáhl. 1568 byl proboštem koleje Karla IV. Současné vykonával lékařskou praxi v Klementinu (1567–1568). Někdy v té době dohlížel také na vzdělávání Václava Budovce z Budova (1551–1621). 1570 se na žádost Aleny Berkové stal preceptorem jejich synů Zikmunda a Vladislava Heltů z Kementu, s nimiž odešel 1570 do Vitemberku. V ZS 1573 se pak všichni zapsali v Lipsku (Vladislav byl 1578 ještě v Itálii: v Bologni a Sieně; H. tam s ním ale už nebyl). V polovině 70. let a znovu 1586 pobýval v rodišti, kde na žádost vrchnosti sepsal dnes nedochovaný školní řád tamního gymnázia. 1576 studoval na univerzitě ve Vídni, 1577 pak v Marburku (im. snad II. 6.), kde snad dohlížel na zdraví Jeronýma Šlika, a dále ve Vitemberku, kde se 27. 8. 1577 stal doktorem medicíny. Poté znovu působil na pražské utrakvistické univerzitě. 10. 8. 1578 byl nobilitován. 1578–1580 zastával funkci děkana artistické fakulty. 22. II. 1580 se oženil s Ludmilou, dcerou Matouše Leofarta, za níž se přestěhoval do Litoměřic, kde působil jako městský lékař. Po smrti I. manželky odešel 1584 do Prahy, kde se 11. 2. 1585 znovu oženil (m. Anna Písecká z Kranichfeldu). 1588 obdržel městské právo na Starém Městě pražském, kde si koupil dům, a 1593 na Novém Městě pražském (bydlel tehdy v domě U stříbrné labutě na Poříčí). Provozoval zde lékařskou praxi. Ve spolupráci s Danielem Adamem z Veleslavína připravil k vydání několik lékařských příruček

(mj. *Regiment zdraví* 1587, *Apatéka domácí* 1595, 1602). Na přelomu 80. a 90. let 16. století vydával též minuce a kalendáře. Od konce 90. let do počátku 17. století měl v Praze soukromou latinskou školu navštěvovanou měšťany i šlechtou. 1604 je doložen jako školní inspektor v osadě sv. Petra. V prvním desetiletí 17. věku se věnoval i hospodářským aktivitám, např. pivovarnictví (1605 koupil na Poříčí Sykterovský pivovar). Od 1609, kdy se účastnil jednání o Majestát, zastával úřad defenzora. Spolu s Adamem Zalužanským se aktivně účastnil pokusů o reformu univerzity. Prosadil zavedení pevnějšího řádu do vysokoškolských přednášek a také jmenování nových profesorů. Sám se jako profesor lékařství stal 1611 jedním z nich. V ZS 1612/1613 zastával dokonce úřad rektora univerzity. Dlouho zde však působit nemohl, neboť byl raněn mrtvicí a měl potíže s řečí. Zemřel již v červnu 1613, načež byl za oficiální účasti pražské univerzity pohřben u sv. Jindřicha. H. zanechal několik dětí (synové Benjamin a Daniel zemřeli již v dětství, přežili jej jen syn Jan a dcera Kateřina; vdova Anna z Kranichfeldu odešla po Bílé hoře do exilu, kde žila v Pirně ještě 1637). H., který udržoval styky s řadou domácích i zahraničních humanistů, je vedle výše uvedených spisů i autorem dalších latinských i českých děl, řada mu jich byla též dedikována (viz RHB).

NA, SM, inv. č. 1428, sign. H 229/1, kart. 927; AUK Praha, A 13b, s. 222; tamtéž, *Oeconomica B* 14, fol. 623r; tamtéž, *Oeconomica B* 15, fol. 38r, 48r, 54v, 88v, 105v, 259r, 330r; AHMP, kniha 535, fol. 210v; kniha 558, fol. 135b; kniha 2137, fol. 47r, 94v; kniha 2209, fol. 404r–405v; NK ČR Praha, sign. XIX A 3, Pars VIII, s. 71; MZA Brno, Cerroni I, kniha 98, fol. 87r; tamtéž, Cerroni I 107, fol. 198r–202v; *Oratio de admirabili auditus instrumenti fabrica et structura publice habita Witebergae in templo arcis a Johanne Mathesio D. cum tituli et insignia doctoratus in facultate medica conferrentur duobus viris clarissimis d. Adamo Hubero Mezericensi Moravo. D. Valento Espich Dresdensi. Anno 1577 die VI. Calend. Septemb., Witebergae 1577* (SLUB Dresden, sign. Coll. Diss. B100, č. 100); *De loco putredinis febribus ... Disputatione publice proposita in Academiae Witebergensi a Johanne Mathesio D. petentibus licentiam in facultate medica ... Adamo Hubero Mezericensi Moravo. Valentino Espich Dresdensi. Die X. Calend. VIIbr. Anno M.D. LXXVII, loco et hora consuetis, Witebergae s.d.* (KNM Praha; sign. 59 G 10, přív. 76); *In nuptias ... Adami Huberi Mezericensis a Risenpach ... et ... Lidmilae, filiae ... Matthaei Leofarti, civis et senatoris Reipublicae Lidomierzicensis. Carmina scripta ab amicis, Pragae 1580* (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 15); *Carmina exequialia lugentia obitum nobilis optimaetae indolis ac spei pueri Danielis ... Adami Huberi a Rysenpach med. doctoris filioli, qui ... exspiravit XIII. Calend. Aprilis ... MDCII, Pragae s.d.* (SK; sign. FK V 3, přív. 4); Jöcher 2, Sp. 1742; J. Jireček, *Rukověť* 1, s. 260nn.; *Album academiae vitebergensis* II, s. 52; *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis* III, s. 27; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 175, 201; F. V. Jurka, Dr. Adam Huber Mezeřícký z Risenpachu, *ČMM* 19, 1895, s. 11–19, 97–105, 231–239; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 123, 537; F. Tischer ml. (ed.), Adam Huber Mezeřícký z Rysenpachu arcibiskupovi Zbyňkovi Berkovi z Dubé o nájmu domu a zahrady arcibiskupské při kostele sv. Petra na Poříčí, *ČČM* 79, 1905, s. 431n.; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*,

s. 260; Z. Winter, Děje, passim; Týž, O životě, passim; Týž, Život a učení, passim; OSN 11, s. 821–823; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, passim; J. Vlček, Dějiny české literatury II, s. 34, 36; W. Falckenheiner, Register, s. 87; Matrikel Wien III, s. 169; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, passim; B. Lifka, Historická knižní vazba, s. 53nn.; RHB II, s. 364nn. (zde i další literatura); J. Hrušeš, Vivesův vliv na pedagogiku předbělohorských Čech, s. 42n.; N. Rejchrtová, Václav Budovec, s. 11; M. Svatoš a kol., Dějiny Univerzity Karlovy I, s. 244, 286, 295; R. Seidel, Späthumanismus, s. 16nn., 24nn. a passim; David Tomíček, „Regiment zdraví“ Adama Hubra z Risenpachu aneb lékař a pacient v představách 16. století, in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 2002, Opava 2003, s. 32–51; M. Durajová – R. Smíšek (Hg.), Hieronymus der Ältere Schlick. Das Tagebuch, s. 43, 125n.; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 465nn.; www.knihopis.org (č. 3232–3235, 14742)

Huber, Johann Jakob

N: 1577 (pokřtěn 5. 9.), Basilej. Z: 1618. Pocházel ze staré basilejské rodiny, syn Hanse (či Johanna) Rudolfa Hubera (1545–1601), 1592–1595 Oberzunftmeisterra, poté do 1601 purkmistra. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není jasné. Od březnu 1593 studoval na univerzitě v rodišti, později v Orléans (im. 26. 8. 1596) a Montpellier (zapsán 7. 11. 1598), kde navštěvoval přednášky z medicíny. 1599 se vzdělával i v Marburku (im. 17. 4.) a téhož roku snad též v Herbornu. Někdy před zářím 1605 byl vychovatelem u Roupovských z Roupova (jeho žákem byl snad Zdeněk, syn Viléma z Roupova). Když opouštěl jejich služby, nabídl mu Karel st. ze Žerotína, aby doprovázel jeho příbuzného Karla ml. ze Žerotína na cestě do Itálie na místo zemřelého → Johanna Heinricha Ryhintera. H. sice po nějaké době nabídku přijal, ale cesta, jež měla započít v květnu 1606, byla řadu měsíců kvůli nemoci jeho svěřence i jiným okolnostem odkládána. Snad již na konci března H. sám váhal, zda chlapce do Itálie doprovodí. Se svým výběrem byl pak v létě 1606 nespokojen i Karel st. ze Žerotína, který v tu dobu upřednostňoval → Daniela Socina. Nakonec jej závazku doprovázet Karla ml. na Apeninský poloostrov 12. 12. 1606 zprostil. V té době pobýval H. již v Basileji. Další zprávy o něm nejsou.

Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Alban Taufregister 1572–1599, sign. X 8, 2, fol. 52r; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600) 2, 142; P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 281; A. Rivier, Schweizer als Mitglieder der „deutschen Nation“ in Orléans, s. 246; Wappenbuch der Stadt Basel, s. 178; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis, III, s. 118; Matrikel Herborn, s. 29; Dictionaire historique et biographique de la Suisse IV, s. 171; Matrikel Basel II, s. 407; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 258n., 261nn., 273, 279, 283 a 294; HBLS IV, s. 299 (o otci); Wappenbuch der Stadt Basel 2, Nr. 180; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 249 (zde o smrti Rudolfa Hubera; v pozn. 1 mylně zaměněn Rudolf H. s. J. H.); www.vd16.de (heslo Huber, Johann Jakob)

Charmenský (Charmenius, Karmenský) z Ebenfeldu (Ebenfeldtu, Eberfeldu), Jan

N: kol. 1574. Z: 1654, České Budějovice. Kde získal vzdělání, není známo. 1609 působil jako vychovatel u Berků z Dubé (bez bližšího určení). Na přímluvu dvou z nich („*Sbignei et Zbyslai Ladislai baronum Berckarum*“) byl 10. 1. 1610 dekretem Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberku nobilitován, 6. 2. pak jmenován veřejným notářem. 1612–1614 působil jako český radní písař v Ústí nad Labem, od 1614 jako písař u apelačního soudu. 1617 se stal českým písařem v českobudějovické městské kanceláři. V Českých Budějovicích se 1618 oženil s vdovou Dorotou Planklovou. Působil zde také jako notář. Z titulu své funkce se účastnil i různých jednání: České Budějovice zastupoval 1618–1623 nejen v Praze či Českém Krumlově, ale i ve Vídni či Řezně. 1622–1632 byl členem městské rady, v úředních letech 1627/1628–1631/1632 primasem. Ch., který v Českých Budějovicích nabyt značného jmění a kolem 1640 se zde znovu oženil (s Johannou Dorotou ze Sternecku /†1662/), je nejen původcem řady drobnějších nadání, ale také fundátorem kostelíku Panny Marie Bolestné v Dobré Vodě u Českých Budějovic, jehož základní kámen byl položen v srpnu 1630.

SOka České Budějovice, AM České Budějovice – testaments a pozůstalostní spisy, sign. II Bb5, kart. 10, 1651, 24. července; NA Praha, SM, sign. K 339/1 a K339/2; F. Sonnewend, *Geschichte und Beschreibung der Königlichen Freistadt Aussig, Böhmisches Leipa 1844*, s. 61; B. Lifka, *Erbovníci palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka 1593–1612*, *Časopis rodopisné společnosti* 9–10, 1937–1938, č. 3–4, s. 79; RHB II, s. 381; A. Ressel, *Altaussiger Familien, Aussig 1923*, s. 25; F. J. Čapek, *Účast Jana Karmenského z Ebenfeldu na osudech města Českých Budějovic v letech 1618–1638*, *Výběr* 17, 1980, s. 14–18; V. Honys, *Dobrá Voda u Českých Budějovic. Kostel Panny Marie Bolestné, České Budějovice 1996*, s. 6, 10; V. Kolda, *Cesta budějovického poselstva k císaři do Vídně v roce 1620*, *Výběr* 34, 1997, č. 1, s. 35–40; K. Kaiserová – V. Kaiser, *Dějiny města Ústí nad Labem*, s. 44; T. Sterneck, *Obnovování českobudějovické městské rady*, s. 145; M. E. Ducreux, *Zum Thema Wallfahrt: Das Beispiel Böhmens im 17. Jahrhundert*, s. 101; D. Kovář, *Muži v čele budějovické radnice, České Budějovice 2008*, s. 41n.; T. Sterneck, *Vabank českobudějovického primátora. „Vždy věrné“ královské město a stavovské povstání 1618–1620*, *DaS* 31, 2009, č. 2, s. 23; *Týž, Mezi měšťany a šlechtou*, s. 149, 161n. (na s. 162 v pozn. 221 též odkazy na další literaturu a prameny) + genealogická tabulka č. 2

Chebďovský (Chebdiovski, Chebdinovský, Chebdowsky, Chebdowski, Chebdowŕky) z Felzova, Jan

N: Poděbrady (?). Z: Löbau (?), po 1657. Ch. byl synem Ondřeje Chebďovského z Felzova, vrchnostenského úředníka na poděbradském panství (důchodní a sirotčí písař, poté fišmistr; nobilitován 1609; †1618). Studoval nejprve krátce na pražské utrakvistické univerzitě (1609 se stal alumnem Andělské koleje), kterou však již

1610 opustil a odešel za vzděláním do Litoměřic na zdejší kolej (latinská škola zřízená 1549 Ferdinandem I.), dále do Annaberku a Altdorfu (im. 7. 9. 1612). Po návratu do českých zemí studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se stal 1. 8. 1614 bakalářem a o rok později (20. 9.) magistrem. 1614 působil jako preceptor blíže neidentifikovaných Stošů z Kounic. Od 1615 byl postupně rektorem několika škol: do sv. Havla 1615 ve Vodňanech, poté v Čáslavi. 1617–1618 zastával funkci kvestora pražské utrakvistické univerzity a také konzistoře podobojí v Praze. Po smrti svého otce odešel do Poděbrad, kde převzal dědictví po otci a stal se duchodním úředníkem. Od konce roku 1619 byl pak městským písařem (do 1621). 5. 2. 1619 se oženil s Kateřinou, dcerou Melichara Daníka z Vostrova a Kočic. 1620 mu byl v Poděbradech vypleněn dům. 1623 musel jako propagátor stavovského odboje v Poděbradech odejít i s rodinou – manželkou a dětmi Kateřinou, Dorotou a Ondřejem – ze země. Od 1628 žil v Pirně, poté v Žitavě (1639). Ve 40. letech působil ve švédských službách. 1640 přišel se Švédý do Čech. Generál Banér jej tehdy ustanovil jedním z plnomocníků spravujících někdejší smířické statky. Po 1648 odešel do lužického Löbau, kde žil ještě v roce 1657 (jeho strýc Matěj Ryněš mu tam až do tohoto roku posílal z Čech gruntovní peníze).

AUK Praha, sign. A 14a, s. 118, 122, 161, 406, 411n., 415, 419; MZA Brno, Cerroni I 5, fol. 47v; I 101, fol. 134r–v; Liga iugalis ... in connubio ... M. Ioannis Chebdiowsky a Felzova ... et ... virginis Catharinae Daniciae ... Melchioris Danik de Vostrova et Koczicz ... filiae, Pragae 1619 (SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 58); Matrikel Altdorf I, s. 123; II, s. 98; K. Hrdina, Studenti, s. 40; Z. Winter, Děje, s. 139, 156, 164; Týž, O životě, s. 109, 112nn., 544; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 551; J. Hellich, Básník Matěj Morávek mělnický a rod Chebďovských z Felsova v Poděbradech, ČSPS 27, 1919, s. 25–30; RHB II, s. 381nn.; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 191n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 43, 58; J. Rak, Karlova univerzita v pravomoci defenzorů 1609–1622, AUC–HUCP 17, 1977, č. 1, s. 40; L. Bobková, Exulanti z Prahy, s. 153; www.vd17.de (heslo Chebďovsky, Johann)

logwegaeus (Jogwek, lockweck), Johann

N: Henryków či Krzelków (?). Od listopadu 1593 studoval na jezuitské akademii v Olomouci, na které se v červenci 1597 stal magistrem. Minimálně 1598 byl preceptorem Karla, syna Václava Haugvice z Biskupic na Linhartovicích a Oldřišovč. V únoru 1598 přispěl do sborníku vydaného u příležitosti sňatku Bernarda Sedlnického z Choltic s Magdalenou Haugvicovou. Jaký je I. vztah k doktoru Johannu Jokvegovi z Krelkova (nobilitován 1607), případně stejnojmenné osobě, jež od 1614 (podle Pilnáčka do 1645) působila jako hejtman osoblažského panství, není zcela jasné. Nelze vyloučit, že se ve všech případech jedná o jednu a tutéž osobu. Další jasné zprávy o něm ale nejsou.

Matricula Academiae Olomucensis, s. 65; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 323; RHB II, s. 483nn.

Jafet (Jaffet, Japhet), Jan

N: po 1550. Z: 1614, Horažďovice. Kde studoval, není známo. Již od 60. let 16. století se připravoval na kněžskou dráhu v Jednotě bratrské (1568 v Mladé Boleslavi), 1572 se stal jáhнем a 1576 knězem ve Slavkově. Od 1581 spravoval po → Martinu Tylovi bratrský sbor v Čestíně Kosteletě. Zde zároveň působil jako vychovatel synů Adama Slavaty z Chlumu a Košumberka. Jedním z nich byl i Vilém Slavata (1572–1652). 1592–1596 byl duchovním správcem v Krchlebích u Čáslavi. 1597 snad na žádost Petra Voka z Rožmberka či příbuzných Viléma Slavaty se svému někdejšímu žákovi pokoušel na Českém Krumlově rozmluvit konverzi ke katolicismu. 1598 se stal členem Úzké rady Jednoty. 1599–1614 byl správcem bratrského sboru v Horažďovicích. Po vydání Rudolfova majestátu (1609) se účastnil za Jednotu některých jednání s utrakvisty. Je autorem několika převážně českých spisů jak historické (*Historia o původu Jednoty*), tak i jiné povahy (například pozoruhodné práce *O stupních přátelství krevního*). J. synem byl Bohuslav Jaffet, kazatel v kapli Betlémské (†1615).

J. Jungmann, Historie literatury české, s. 181; J. Jireček, B. Jana Jafeta krátká zpráva o biskupích a starších Jednoty bratrské (Meč Goliášův), ČČM 35, 1861, s. 139–158; J. Goll, Archiv ochranný (úryvky z Jana Jafeta: Historie o původu Jednoty bratrské), ČČM 50, 1876, s. 733–752; J. Jireček, Leben des obersten Hofkanzlers, s. 3nn., 5; Týž, Rukověť I, s. 302n.; J. Dobiáš, Vilém Slavata, s. 276; J. Goll, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der Böhmisches Brüder, s. 80–84; OSN 12, s. 1003; A. Císařová-Kolářová, Žena v Jednotě bratrské, s. 75, 304; F. Teplý, Proč se Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka stal z českého bratra katolíkem, SHK 13, 1912, č. 3–4, s. 207, 215nn.; Týž, Vilém Slavata vybízí svého bratrance Křištofa Slavatu k návratu do církve katolické a do Čech, SHK 18, 1917, č. 2, 68; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 88, 278, 311, 330, 398, 473n.; OSN 23, s. 341; J. Jakubec, Dějiny 1, s. passim; F. Hrejsa, Sborové Jednoty, s. 29; F. M. Bartoš, Bojovníci a mučedníci, s. 129–135; K. Krofta, O bratrském dějepiscetví, s. 146–156 a passim; R. Říčan, Dějiny Jednoty bratrské, passim; Týž, Několik pohledů, s. 139; RHB II, s. 417n.; J. Skutil, Poznaňský rukopis J. Jafeta, s. 5–14; L. Veselá, Knihy na dvoře Rožmberků, s. 208; M. Koldinská, Každodennost, s. 158; M. Holý, Zrození, s. 85; Týž, Slavatové z Chlumu a Košumberka, s. 213; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 23, 54, 84, 86, 174, 287

Jakartovský ze Sudic, Jan st. → Richter Jakartovský ze Sudic, Jan st.

Jakob, Valentin

N: Lipsko. 1563 je doložen jako preceptor Jana, syna Dětricha z Kunovic na Uherském Brodě, se kterým a dále Zachariasem Geschelem z Olomouce se 21. 5. zapsal do matricy vitemberské univerzity. Další jisté zprávy o něm schází.

Album academiae vitebergensis II, s. 51

Jenisch (Jenischius), Georg

N: 3. 1. 1569, Nová Ruda. Z: 18. 12. 1601, Frankenštejn. O jeho vzdělání předcházejícím preceptorské službě nejsou zprávy. Nejpozději od června 1590 byl preceptorem Ladislava Veleny ze Žerotína (1579–1638), se kterým pobýval nejprve ve Vídni. Po návratu na Moravu pak v srpnu 1591 odjel s chlapcem a jeho hofmistrem → Amandem Polanem z Polansdorfu, jeho bratrem Valeriem a famulem Janem Fridrichem Jordánem do Štrasburku. Odtud se pak na jaře 1592 vydali do Basileje, kde setrvali do konce roku 1593 (J. zde zároveň studoval medicínu; ještě v prosinci 1593 jsou v Basileji doloženi zápisy ve štambuchu J. J. Faesche), načež se přes Heidelberg (zde doloženi již od konce prosince, im. až 8. 1. 1594) vydali na Moravu. Po více než ročním pobytu zde (J. se zdržoval mj. v Olomouci a v losinských lázních, kde si léčil dnu) odjel opět jako preceptor se svým žákem a → Jirím Scherhackem z Hartenfelsu (hofmistrem, který ve funkci nahradil → Amanda Polana z Polansdorfu) v říjnu 1595 do Ženevy. Přidal se k nim zřejmě ještě Jan Lorenc ze Žerotína (ač přijeli do Ženevy už 1595, zapsáni až v červnu následujícího roku). Na přelomu 1596/1597 se vzdal preceptorství Ladislava Veleny, neboť chtěl v Basileji dokončit studium medicíny a snad i kvůli svému špatnému zdraví. V té době (na počátku 1597) byl v Basileji spolubydlícím → Matyáše Borbonia, s nímž a s → Tobiášem Salanderem zde získal doktorát medicíny (24. 2. 1597). Později byl kalvinista J. ministrberským lékařem ve Frankenštejnu. Vedle lékařské disertace (*Theses ... de coli dolore*) zanechal řadu latinských příspěvků, většinou příležitostné povahy (viz VD16).

UB Basel, sign. Frey-Gryn V 8: Amandi Polani Commentarii manu pr. exarati, passim; tamtéž, sign. G 2 I 3, fol. 53n.; tamtéž, sign. G 2 I 5, fol. 162nn.; tamtéž, sign. G II 3, fol. 55nn.; tamtéž, sign. G II 6, p. 131nn.; tamtéž, sign. G II 41, fol. 103n.; tamtéž, sign. G II 42, fol. 77nn.; tamtéž, sign. AN VI 26a, fol. 25r a 159r (štambuch Johanna Jakoba Faesche /1570–1652/, zápis 11. 12. 1593 v Basileji); tamtéž, sign. Mscr. A N VI 26 y, fol. 5r (štambuch rodiny Burckhardů, zápis z roku 1596); Georg Jenisch, De humoribus theses ..., Basileae 1593 (UB Basel, Diss. 14, č. 25; disputace z 21. 2. 1593); J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 139; Matrikel Heidelberg II, s. 171; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 35, 37n., 47, 51n.; F. Husner, Verzeichnis, s. 36, 39; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; Le livre du recteur I, s. 124; IV, s. 153; K. Sita, Studenti, s. 17; Matrikel Basel II, s. 397; F. Hrubý, Ladislav Velen ze Žerotína, s. 12n., 22nn.; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 22nn., 71; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 41n.; RHB IV, s. 217; M. Holý, Zrození, s. 268; www.vd16.de (heslo Jenisch, Georg)

Ješín (Jessinius, Gessinius, Gessenius, Geschinus, Geschinius, pseudonym Zachaeus Pulegius de Zubysin či Zybisin) z Bezdězí (Bezdězce), Pavel

N: Praha. Z: po 1632 v exilu. Syn měšťana Nového Města pražského Jana Ješína. Jako famulus Petra Myllnera z Mylhauzu studoval 1603 na gymnáziu ve Zhořelci,

1605 v Herbornu (im. 7. 5. 1605). Po návratu do Čech se od dubna 1607 vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě (stal se tehdy alumnem koleje Nationis), kde jej učil mj. přítel jeho otce Jan Campanus. Pobýval zde ještě 10. 10., kdy se zapsal do štambuchu → Jana Opsimatha. Od října 1607 do srpna 1608 byl J. správcem latinské školy ve Slaném, načež se díky rektorovi Bacháčkovi stal preceptorem synů místopísaře Bohuslava z Michalovic na Rvenicích, především Jana Smila, se kterým pak navštívil řadu vzdělávacích institucí v zahraničí. Oba se postupně zapsali v Greifswaldu (13. 7. 1608; u zápisu dodatek „*Hi in peregrinatione sua ob turbulentum patriae Bobemiae in religione statum hic transeuntes nomen suum honoris causa inscribi voluerunt*“; datum im. je zvláštní, neboť teprve 1. 8. téhož roku žádal rektor pražské univerzity Martin Bacháček Slánské o propuštění J. ze školní služby a teprve 6. 8. jej za preceptora dětí Bohuslava z Michalovic dosadil), Frankfurtu nad Odrou (1609), Lipsku (LS 1609), Jeně (LS 1609; zde pouze J.), Vitemberku (10. 7. 1609), Rostocku (7/1609), Helmstedtu (3. 8. 1609 oba), Marburku (14. 8. 1609 im. pouze Jan Smil), Giessenu (18. 8. 1609) a v Heidelbergu (im. 23. 8. 1609). Na čtyřech z těchto akademiích Jan Smil disputoval (1610 také na pražské univerzitě). J. byl chlapcovým vychovatelem ještě 1611. Oba v létě toho roku navštívili v Třeboni Petra Voka z Rožmberka. 1617–1619 byl radním písařem Nového Města pražského. Zejména v diplomatických službách českých stavů se aktivně zúčastnil stavovského povstání. 1620 byl též sekretářem Jiřího z Hohenlohe a radou apelačního soudu. Fridrich Falcký jej i jeho bratra Samuela v téměř roce nobilitoval. Zimnímu králi a odbojným stavům sloužil i po Bílé hoře, kdy konal různá poselství (mj. ke G. Bethlenovi). V nepřítomnosti byl 16. 4. 1621 odsouzen k smrti a konfiskaci majetku, mj. domu na Novém Městě pražském. J. se pak za Fridrichem Falckým odebral do Nizozemí. V tu dobu zároveň přijal místo preceptora Albrechta, Jana Bohuslava a Zikmunda Vosterských Kaplířů ze Sulevic (později ještě Zdeňka Kaplíře ze Sulevic), s nimiž pak pobýval ve Franckeru (jako *informatior* chlapců zde imatrikulován 21. 6. 1621). Jejich vychovatelem byl až do jara 1624, kdy dozor nad nimi převzal Samuel Martinus z Dražova. Dále o něm jasné zprávy chybí. J., který byl literárně činný v několika oborech, pořídil již 1617 vydání *Maiestas Carolina* a 1620 edici *Dalimilovy kroniky*. Napsal také několik latinských spisů a řadu drobných příspěvků příležitostné povahy.

AUK Praha, A 14a, s. 90; MZA Brno, Cerroni I 105, fol. 105r; A. Rezek (ed.), Paměti Mikuláše Dačického z Heslova I, s. 271; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách, s. XXXVI, 218, 955; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 356, 367, 424n.; J. Jireček, Rukověť 1, s. 319; A. Rybička, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých, ČČM 70, 1896, s. 587; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 45; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 134; Matrikel Heidelberg II, s. 246; Matrikel Frankfurt, s. 533; Matrikel Greifswald, s. 401; J. V. Šimák, Studenti, s. 118, 122, 296, 301, 423n., 529; Z. Winter, O životě, s. 12, 382; H. Jireček, Právnícký život, s. 395n.; J. G. Hrubant, Památník Jana Opsimatha, s. 128; K. Hrdina, Studenti, s. 47, 66;

OSN 13, s. 297; J. Vlček, Dějiny české literatury I, 454, 491, 494 a II, s. 146n.; J. Jakubec, Dějiny 1, s. 100n., 191 a 797; Matrikel Jena, s. 120; Album Academiae Helmstadiensis I, s. 206; K. Hrdina (ed.), Zachaea Pulegia z Zbyšín: posmrtná pamět českým hrdinům, kteří od Ferdinanda II. došli v Praze nezaslouženého utrpení ..., Praha 1938; H. Kunstmann, Die Nürnberger Akademie Altdorf, s. 79n.; J. Hrabák a kol., Dějiny české literatury, s. 114 a 353; J. Daňhelka, Ješínovy výpisky z Dalimilovy kroniky, LF 84, 1961, s. 57–65; J. Polišíenský, K politické činnosti Jana Jesenského-Jessenia, AUC–HUCP 2, 1961, č. 2, s. 87, 106; RHB II, s. 444nn. (zde i další literatura); RHB III, s. 326; J. Tetiva, Pavel Ješín, Výběr 30, 1993, č. 2, s. 133–136; Týž, Dva význační černovičtí rodáci. [Jan Sekvenc Černovický, Pavel Ješín Černovický], Vlastivědný sborník Pelhřimovska 1994, č. 5, s. 87–91 (zde i v předchozí studii mylně Pavel Essinius Černovický ztotožněn s J.); J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy II, s. 630; LČL II, s. 522n.; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 191, 287; www.knihopis.org (č. K01810); www.vd17.de (heslo Ješín)

Jiřík

Bez bližší identifikace. Snad byl držitelem bakalářského titulu. Zřejmě 1545–1547 působil jako preceptor Buriana a Vladislava, synů Jana Jeníška z Újezda na Starém Městě pražském. Kromě údajů o výši jeho platu (pobíral čtvrtletně 9 kop grošů míšeňských) o něm další zprávy nejsou.

V. J. Nováček, Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci, ČČM 68, 1894, s. 242; M. Holý, Zrození, s. 119

Jodoci, Štěpán

J. byl 1610 na žádost Ondřeje Lidla z Lidlova, komisaře pomezdných cel, poslán z pražské utrakvistické univerzity jako preceptor k jeho dětem na Přimdu. Zřejmě šlo o výuku jeho syna Maxmiliána, který byl v roce otcovy smrti (1613) ještě nezletilý. Jak dlouho vychovatelskou službu vykonával, nevíme. Další zprávy o něm nejsou.

AUK Praha, A 13b, s. 49; OSN 15, s. 1045n.; A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze XIII, s. 14; Z. Winter, Život a učení, s. 198

Jogwek, Johann → logwegaeus, Johann

Just (Justus), Lucas ml.

N: březen 1573, Basilej. Z: 1633. Syn basilejského faráře Lucase Justa st. (†1595). Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Nejpozději od počátku 90. let 16. století (zapsal se někdy mezi 3. 5. 1590 až 3. 5. 1591) studoval na basilejské univerzitě, kde 2. 5. 1592 dosáhl bakalaurátu a 14. 7. 1593 titulu magistra svobodných umění. Později zde navštěvoval lékařskou fakultu. Ve studiu medicíny pokračoval

v Montpellier (minimálně 1597–1599; zde mu byl II. 4. 1599 udělen titul bakaláře medicíny). 20. 12. 1599 se pak imatrikuloval v Padově. Ve studiu medicíny pokračoval v Basileji, kde se stal 18. 5. 1601 doktorem lékařství. Někdy poté se na doporučení → Amanda Polana z Polansdorfu stal vychovatelem ve Štrasburku dříčoho Jindřicha (†1620), syna Adalberta Slavaty z Chlumu a Anny Salomeny Smiřické. Byl jím však pouze do května 1602, kdy jej – i přes Polanovu intervenci u Karla st. ze Žerotína, aby byl ponechán ve své funkci, vystřídal → Daniel Weberský. Po ukončení své služby u Slavatů chtěl získat místo vychovatele u jiného českého šlechtického rodu, nebo provozovat lékařskou praxi. Proto v létě 1602 pobýval v Čechách (v Praze se např. sešel s Karlem st. ze Žerotína), kam přišel z Basileje. Protože vhodné zaměstnání v českých zemích nenašel, vrátil se ještě na podzim téhož roku do vlasti. Později byl osobním lékařem vévody z Zweibrückenu, jímž zůstal až do smrti. J., jehož starší bratr Heinrich (1561–1610) byl profesorem etiky a logiky na basilejské univerzitě, 1599 dokonce rektorem, zanechal podle Kestnera i blíže neznámé „*medicinische Episteln*“. Podle Chlumeckého měl být v přesně neurčené době také vychovatelem Jana (1594–1618), syna Oldřicha z Kounic.

UB Basel, sign. G 2 I 6, fol. 114nn.; tamtéž, G II 1, fol. 71n.; tamtéž, G II 6, p. 230n.; tamtéž, G II 41, fol. 107nn.; tamtéž, G II 42, fol. 84; tamtéž, sign. A N VI 16: Stammbuch Caspar Bauhins, fol. 106r (zápis z 1. 6. 1601); Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Martin, Tauf- und Trauungsregister, Taufen 129–1573, sign. W 12, 1, fol. 167v; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen II (1529–1600), s. 197; Lucas Justus, Theses de facultatibus animae ..., Basileae 1596 (UB Basel, sign. Diss 14, č. 77; 16. 2. 1596); Doctrina de elementis ... Ioan. Nicol. Stupano ... respondentibus pro primo mense ... M. Luca Justo ad. 31. Ianuarii, Basileae 1597 (UB Basel, Diss 15, č. 1); Lucas Justus, De syncope seu animi deliquio, Basileae 1601 (UB Basel, sign. Diss 16, č. 25); Jöcher 2, Sp. 2040; H. J. Leu, Lexicon 10, s. 652+ Supplementa 3, s. 308n.; Ch. W. Kestner, Medicinisches Gelehrten-Lexicon, s. 438; P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 281; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 188nn., 191, 193, 203; W. R. Staehelin, Wappenbuch der Stadt Basel 2, Nr. 197; Dictionnaire biographique et biographique de la Suisse IV, s. 311; HBLS 4, 429; F. Husner, Verzeichnis, s. 38, 39, 44; Matrikel Basel II, s. 383; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 97, 210; www.vd16.de (heslo Justus, Lukas)

Karmenský z Ebenfeldu, Jan → Charmenský z Ebenfeldu, Jan

Kesler (Ketzler, Kessler), Zacharias

N: Lužice (Zhořelec?). Snad pocházel ze zhořelecké rodiny Keslerů. Zda je totožný s osobou stejného jména ze Zhořelce, jež měla podle Schäffera žít 1577–1644, není jasné. Nelze to však vyloučit. Stejně tak nejasná je K. totožnost se stejnojmennou osobou, jež byla ve styku se Štampachy již v 90. letech, kdy v Praze vydala básnickou polemiku proti opilství (*Detractio larvae ebrietatis*, Pragae 1592), či

zhořeleckým rodákem téhož jména, který se 1602 zapsal do matriky Viadriny (ovšem „*propter aetatem*“ nevykonal obvyklou přísahu). 1614 se Zacharias Kesler uvádí jako student práv. Přinejmenším 1617 působil pravděpodobně jako vychovatel Matyáše st., Jaroslava Volfa a Davida Štampachů. Spolu s nimi se 30. května téhož roku imatrikuloval v Leidenu a 19. listopadu 1617 pak v Sieně. Další zprávy o něm nejsou.

Christian Schäffer, *Genealogiae civium Gorlicensium collectae*, pag. 193 (rkp. Ratsarchiv Görlitz); *Sacro nuptiali ... Nicolai Thomae Svidnic. Theologi et docentium in ecclesia Gorlic. ... sponsi et ... virginis Sabinae ... Georgii Hausdorferi ... sponsae ad 4. Octobris 1614, Gorlici s.d.*, sl. C1b (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 13); *Nuptiis ... Sebastiani Schönii Gorlic. Sponsi et ... Helenae Keslerinae ... Zachariae Kesleri ... civis Gorlic. Filiae relictae sponsae ... Gorlicii celebratis ad. 3. Non. Febr. An. 1631, Gorlicii s.d.* (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 72); *Matrikel Frankfurt*, s. 460; *Album academiae Lugduno Batavae*, s. 131; *Matrikel Siena*, s. 219; *RHB III*, s. 28

Kifer, Melchior → Kyfer, Melchior

Kirchberger (Kyrchbergerus), Jiří

N: Neustadtl. Z: 21. 10. 1606, Rvenice. Syn lékaře. Partikulární vzdělání získával nejprve na škole v Mladé Boleslavi (1601–1604) a poté v Chrudimi. Odtud se díky doporučení rektora Kryštofa Mathebaea dostal na pražskou utrakvistickou univerzitu, kde se stal famulem rektora Martina Bacháčka z Naumčeric. Zřejmě i díky tomu získal vzápětí (buď ještě 1605, či 1606) místo vychovatele (*paedagogus*) ani ne desetiletého Jana Smila z Michalovic, a to na vyžádání jeho otce Bohuslava. Chlapce vychovával ale jen nedlouho. V rodině Bohuslava z Michalovic, jež se uchýlila před morem na Rvenice, totiž ještě 1606 zemřel. Je autorem několika drobných příspěvků příležitostné povahy.

Exequiae ... Georgii Kyrchbergeri Neapolitani, Pragrae 1607 (KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 27); J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova III/2*, s. 437n.; *RHB III*, s. 40n., 325

Klatovský (Šimkovic) z Dalmanhorstu, Ondřej

N: kolem 1504, Klatovy. Z: 1551 (?), Olomouc. Tento syn pekaře Jana Šimka a jeho manželky Doroty studoval na latinské škole v Klatovech, později na pražské utrakvistické univerzitě, kde 1524 dosáhl bakalářského gradu. Poté zřejmě vyučoval na některé z pražských latinských škol. Vedle toho se živil také soukromou výukou. Mezi jeho žáky patřili Adam Hofmann z Grünpüchlu, Zikmund Jiří z Ditrichštejna a Raimund Fugger, jimž 1540 věnoval jednu ze svých učebnic. Buď ještě ve 20. letech 16. století či až po 1530 se oženil, čímž si zřejmě majetkově polepšil, postupně pak získal několik nemovitostí. O jeho majetkových poměrech svědčí i výše půjček, které poskytoval jiným. 1533 získal měšťanské právo na Starém Městě pražském

(1545 dosáhl nobilitace: přijetí k erbů). Asi ve 40. letech byl členem staroměstské městské rady, v době 1. stavovského odboje dokonce purkmistrem. Protože za šmalkaldské války požádal stavy o vojenskou pomoc Praze, byl po porážce povstání vypovězen ze země. Na podzim 1547 mu bylo panovníkem dovoleno usadit se na Moravě, a to zřejmě v Olomouci (starší literatura uváděla i Prostějov, kde vydal některé své spisy). Zde se živil soukromou výukou. Jedním z jeho žáků byl 1551 Václav, syn Půty z Ludanic a na Rokytnici (†1559). Asi ještě v tomto roce zemřel. Zůstaly po něm manželka Anna a dcery Lidmila a Dorota. K., autor několika oblíbených a opakovaně vydávaných jazykových i jiných učebnic (mj. z roku 1530 *Nové knížky vo počtech* či 1540 *Knížka v českém a německém jazyku složená, kterak by Čech německy a Němec česky čísti, psáti a mluvíti učiti se měl*), není totožný s mistrem Ondřejem Philonem z Dalmanhorstu.

Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu, *Knížka v českém a německém jazyku složená ...*, Praha 1540 (SK Praha, FK III 103); J. Jungmann, *Historie literatury české*, s. 129; J. Smolík, s. 38–50; J. Jireček, *Rukověť* 1, s. 345n.; OSN 14, s. 317; J. Salaba, *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*, ČČM 76, 1902, s. 543n.; J. Vančura, *Dějiny Klatov* I/2, s. 1072nn. a passim (zde i odkazy na další literaturu a prameny); Q. Vetter, *Dějiny matematických věd*, s. 91n.; M. Bohatcová, *Česko-německá konverzace pro kupce. K počátkům tištěných učebnic (1531, 1540), SNM v Praze. Řada C – Literární historie Praha*, 2, 1976, č. 3, s. 117–158; K. Lambrecht, *Kulturtransfer und Kommunikation. Die Anfänge des Buchdrucks in Prag und Krakau im Vergleich*, in: A. Langer – G. Michels (Hgg.), *Metropolen und Kulturtransfer im 15./16. Jahrhundert*. Prag – Krakau – Danzig – Wien – Stuttgart 2001, s. 93; P. Štědroň, *Schülerdialoge als historische Quelle. Bemerkungen zum Büchlein von Ondřej Klatovský, Brücken. Germanistisches Jahrbuch Tschechien – Slowakei. Neue Folge* 11, 2003, s. 41–78; M. Hádková, *O jedné učebnici pro cizince ze 16. století*, AUPO *Facultas Philosophica – Moravia* 1, 2004, s. 47–51; M. Holý, *Zrození*, s. 98, 343; V. Pumprla, *Knihopisný slovník*, s. 559; http://www.vkol.cz/data/soubory/import/ol_autori.pdf; www.knihopis.org (K03938–03951)

Klement (Clemens, Klementis, Klementův) Žebrácký, Václav

N: asi 1589, Žebrák. Z: po 1636, Anglie (?). Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 18. 5. 1612 dosáhl bakalaurátu a 17. 4. 1614 se stal mistrem svobodných umění. Ještě předtím, 1607, byl preceptorem Jiřího Jaroslava Stoše z Kounic na Starých Bukách (snad do 1608). 1611–1613 vyučoval postupně na několika partikulárních školách, nejprve v Příbrami, poté v pražských městech: u sv. Vojtěcha Většího a u sv. Václava. 1613 je doložen jako vychovatel u Smiřických. Již jako mistr byl správcem městské školy v Klatovech (1614–1616) a poté u sv. Havla v Praze (1617–1619). Zde, stejně jako předtím již v Příbrami, se dostával do konfliktů se svými podřízenými, které bil, stejně jako s rektory dalších škol. Opakovaně jeho jednání musela řešit pražská

utrakvistická univerzita. Buď nedlouho před nástupem na svatohavelskou školu, či paralelně s jejím vedením byl vychovatelem Rudolfa a Mořice, synů Bohuslava z Michalovic. 1620–1621 byl rektorem školy u sv. Jindřicha v Praze a poté v Rokycanech. 1621 odešel do exilu a zdržoval se na různých místech říše: v Drážďanech, Lipsku, Norimberku, Erfurtu ad. Ke konci 20. let 17. století žil pod švédskou ochranou v Elbingu. Pak odešel přes Gdaňsk do nizozemského Leidenu, kde zůstal ve velké materiální tísní (na univerzitě zapsán 8. 9. 1631). Nejpozději 1636 se odsud vydal do Anglie, kde pravděpodobně brzy nato zemřel. Od 1630 užíval titulu z Libé Hory. K. napsal několik desítek českých i latinských spisů většího i menšího rozsahu, které vycházely tiskem v prvních třech desetiletích 17. století. Je též dochována část jeho korespondence.

AUK Praha, sign. A 14a, s. 65, 111, 210; A 14b, s. 11, 14, 17; MZA Brno, Cerroni I 1, s. 253; I 101, fol. 234r; I. G. Dlabáč, *De doctis Bohemo-Brodensibus* III, s. 15 (SK Praha, sign. DB IV 43); Václav Klement, *Homo redivivus per Theantropum ...*, Pragae 1608 (NK ČR Praha, sign. 50 F 90, přív. č. 3); Václav Klement, *Smirzicias sive Genealogica Series in Linea descenditum illustris, generosiss. et vetustiss. in Regno Bohem. Familiae liber. bar. Smirziciorum de Smirzicz ...*, Pragae 1619 (NK ČR Praha, sign. 50 F 90, přív. 5); *Album academiae Lugduno Batavae*, sl. 238; OSN 5, s. 451n.; J. Jireček, *Rukověť 1*, s. 350n.; Z. Winter, *Děje*, s. 170; *Týž, Život a učení*, s. 173, 175, 320, 324nn., 451; V. Flajšhans, *Rukověť k písemnictví humanistickému ... doplňky a opravy*, ČČM 93, 1919, s. 188n.; J. Vančura, *Dějiny Klatov I/2*, s. 776, 1041, 1128, 1446n.; B. Ryba, *Humanista Clemens Žebrácký za hranicemi*, LF 56, 1929, s. 80–94, 212–224, 333–356; J. Hejnic, *Humanistica*, s. 81; D. Martínková, *K ohlasům předbělohorských událostí v dílech našich humanistů*, LF 84, 1961, s. 162n.; RHB I, s. 370–382 (zde i další prameny a literatura); RHB III, s. 326n.; J. Kuzmík, *Slovník autorov*, s. 144n.; RHB V, s. 304; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 41, 57; E. Frimmová, *Daniel Basilius*, s. 88; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 36; B. Neškudla, *Učitelé školy u sv. Jindřicha*, s. 99; BSČZ 9, s. 437n.; V. Pumprla, *Knihopisný slovník*, s. 563nn. www.knihopis.org (K03966–3967); www.vd17.de (heslo Clemens, Venceslaus)

Kloss, Georg → Closs, Georg

Kloss, Heinrich → Closs, Heinrich

Kodicil (Codicillus) z Tulechova, Jakub

Z: 21. 9. 1576, Praha. Kde tento starší bratr → Petra Kodicila absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se v červnu 1548 stal bakalářem a 16. 6. 1550 mistrem svobodných umění. V blíže neurčené době v mládí byl vychovatelem Fridricha z Gendorfu na Vrchlabí a Erharta Doupovce z Doupova. Na počátku 50. let 16. století působil jako rektor latinské školy v Chrudimi (od 1550). Odtud byl povolán za profesora na pražskou utrakvis-

tickou univerzitu, na níž přednášel o fyzice. Je znám také jako lékař. 1555–1557 byl děkanem artistické fakulty. 1557 si vzal Kateřinu, dceru Ambrože Šlika (ke sňatku byla Melchiorem Saurem vydána epithalamia). Z univerzity ale i přes tehdy ještě platný celibát profesorů odešel až o dva roky později (podle RHB), kdy se stal předním radním písařem a místokancléřem Nového Města pražského. Od 1573 byl těžce nemocný. Po smrti byl pohřben u sv. Štěpána na Novém Městě pražském. Materiálně dobře zajištěný K., který od přesně neznámé doby užíval přídomku z Tulechova, vlastnil rozsáhlou knihovnu. Byl též uznávaným hudebníkem (sestavil *Kancionál český*). Udržoval styky s řadou domácích humanistů, sám je autorem nemnoha latinských příspěvků. Zanechal čtyři děti (Petr, Anna, Václav a Jan).

C. Cunradus, *Prosopographiae melicae* II, s. 45; MZA Brno, Cerroni I 101, fol. 200r–201v; AHMP, kniha 1211, fol. 1r–6v, 39v–44r; kniha 2185, fol. 10r, 45v; kniha 2194, fol. 383r; Melchior Saur, *Epithalamion scriptum nobili et docto viro D. Iacobo Codicillo Tullehovino et pudicae virginis Catharinae natae in inclita urbe Nova Praga etc.*, s.l. 1557 (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, č. 3); B. Balbin, *Bohemia docta* II, s. 224; Adelung 2, Sp. 396; I. G. Dlabač, *Künstlerlexikon* 1, sl. 286; A. Rybička, PA 10, 1875, sl. 720–722; F. J. Zoubek, M. Petra Codicilla z Tulechova Řád, s. 4, 8; Z. Winter, *Děje*, s. 45, 58nn., 115; Týž, *O životě*, passim; Týž, *Život a učení*, s. 116, 660; Týž, *Život církevní*, s. 953; H. Jireček, *Právníký život*, s. 339; OSN 5, s. 486; V. Flajšhans, *Rukověť k písemnictví humanistickému*. Doplnky a opravy, ČČM 93, 1919, s. 189n.; K. Hrdina, *Památník státního reálného gymnasia v Chrudimi*, Chrudim 1948, s. 74n.; RHB I, s. 387n.; M. Svatoš a kol. (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 230, 243

Kodicil (Codicillus, Kodycillus) z Tulechova, Petr

N: 24. 2. 1533, Sedlčany. Z: 29. 10. 1589, asi Praha. Tento syn sedlčanského postřihače (Jan Codex-Bradác) studoval asi od 1549 na pražské utrakvistické univerzitě, kde dosáhl 2. II. 1552 bakalářského a I. 10. 1561 magisterského stupně. 1551–1553 byl pomocníkem v Kollinově soukromé škole. Zřejmě již předtím působil asi nedlouho jako vychovatel Hynka a Jindřicha (†1589), synů Zdeňka Brtnického z Valdštejna a snad i dalších šlechticů na zámku v Novém Bydžově. Od 1553 byl rektorem žatecké školy, kde zůstal dva roky. Poté díky subvencím Jana st. Hodějovského a jiných osob odešel studovat do Vítemberku (im. 6. června 1555; tehdy již užíval přídomku z Tulechova). Když se vrátil do Prahy (1558), stal se správcem svatojindřišské školy. Po získání magisterského gradu se stal na počátku 60. let profesorem pražské univerzity. Vyučoval mj. dialektiku, matematiku a astronomii. Zastával důležité funkce: od 60. let byl postupně proboštem několika kolejí (nejdéle 1577–1587 koleje Všech svatých, kde si zřídil konvikt pro šlechtické chlapce), 1564/1565 a 1565/1566 děkanem artistické fakulty, 1572/1573 a 1582–1589 univerzitním rektorem. V 70. a 80. letech se hojně účastnil i náboženských zápasů (v té době vedle své univerzitní činnosti působil jako duchovní písař Dolní konzistoře), podílel se například na přípravě České konfese. V 80. letech si jako vydavatel

minucí způsobil značnou nelibost obyvatelstva, když z nich na několik let vypustil svátky Husa a Jeronýma. Jinak se ale těšil vážnosti, zejména v učeneckých kruzích, mj. pro své snahy o zlepšení stavu partikulárního i univerzitního školství, které 1586 vyvrcholily vydáním známého školního řádu. Byl ve styku s řadou domácích i zahraničních humanistů. Svou všestrannou činností i několikerým dědictvím po příbuzných velmi zbohatl. Po jeho smrti probíhaly o majetek po něm dlouholeté spory ukončené teprve 1598. Vedle českých spisů (zejména minucí a pranostik) napsal v 60. až 80. letech řadu latinských prací většího i menšího rozsahu, snad nejdůležitější z nich je již uvedený školní řád a latinská gramatika (poprvé vyšla po 1584, podruhé 1594). Z jeho úřední činnosti pochází též některé prameny k dějinám univerzity (ohlášky zkoušek, promocií apod.). Jako uznávanému učenci byly K. také některé spisy dedikovány.

Exequiae ... M. Petri Codicilli a Tulechova qui ... obiit IIII. Calendas, sepelitur Calendis Novemb. Anno Cristi MDLXXXIX, Pragae 1589 (SK; sign. FK V 1, přív. 15); Epitaphia ... M. Petri Codicilli a Tulechova ... vita functi 4. Calend. Novembris ... Anno Christi 1589, Pragae 1589 (SK Praha, sign. FK V 1, přív. 16); C. Cunradus, Prosopographiae melicae II, s. 45; MZA Brno, Cerroni I 101, fol. 200r–212r, 240r; Adelung 2, Sp. 396; J. Smolík, Mathematikové, s. 78nn.; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, passim; Album academiae vitebergensis I, s. 308; W. Katzerowsky, Nekrologium der Stadt Saaz, s. 8; F. Menčík (ed.), Dopisy M. Matouše Kollína, passim; Týž, Studenti, s. 257; B. Balbinus, Bohemia docta II, s. 219n.; J. Jireček, Rukověť 1, s. 359nn.; F. J. Zoubek, M. Petra Codicilla z Tulechova Řád; J. Král, Filologická činnost Mistra Petra Codicilla z Tulechova, LF 18, 1891, s. 401–413; OSN 5, s. 485n.; J. Král, Řecké básnictví, s. 91; Z. Winter, Děje, passim; Týž, O životě, passim; Týž, Život a učení, passim; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 37n.; J. Hejnic, Humanistica, s. 81; Q. Vetter, Dějiny matematických věd, s. 84; RHB I, s. 389–402 (zde soupis K. prací i další literatura); M. Svatoš a kol. (ed.), Dějiny Univerzity Karlovy I, passim; B. Neškudla, Učitelé školy u sv. Jindřicha, s. 103nn.; BSČZ 9, s. 441n. (na s. 441 uvedena odlišná data narození i úmrtí, než jak jsou obvykle uváděna); M. Holý, Zrození, passim; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 577nn.; www.knihopis.org (K04162–4183)

Kochan (Kochanius, Kochánek) z Prachové, Tomáš

N: 1554 (?), Strakonice. Z: 12. 12. 1614, Litoměřice. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na několika zahraničních univerzitách: v Lipsku (zápis v LS 1567), ve Vitemberku (im. 1. června 1573) a snad také v Ingolstadt (v matrice není). 13. 10. 1577 se zapsal v Padově, pravděpodobně v doprovodu Konráda ze Šenfeldu. Na bližší neznámé zahraniční univerzitě dosáhl před 1584 magisterského gradu. 28. 5. 1582 byl spolu s bratry Jiřím a Jakubem nobilitován. 1584 se uvádí jako *paedagogus* Rudolfa Žejdlice ze Šenfeldu na Encovanech. Již od 1582 užíval spolu s bratry Jakubem a Jiřím přídomku z Prachové. Po svém sňatku s litoměřickou měšťankou, vdovou Kateřinou Dušičkovou v listopadu 1585 se

stal měšťanem v Litoměřicích, kde byl později opakovaně členem městské rady. V zájmu města se účastnil i různých jednání. Setrval zde až do smrti. Ke sňatku a ještě v r. 1607 mu byly dedikovány dvě latinské skladby.

Matthaeus Meisner – Václav Arcadius – Jan Heliades – Georgius Crucigerus, Doplňky k 2. vydání Veleslavínova kalendáře, fol. 174v (zápis o K. úmrtí; rukopis SK Praha, sign. AO II 40); Epithalamia in honorem nuptiarum ... M. Thomae Kochan de Prachowe ... et ... viduae Katharinae Dussiciae ..., Pragae 1585 (SK Praha, sign. AA XIV 9, přív. 16); Album academiae vitebergensis II, s. 237; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 232; F. Menčík, Studenti, s. 263; J. V. Šimák, Studenti, s. 525; A. Doer, Adel, s. 51; H. Ankert, MVGD 48, 1910, s. 300; H. Ankert, Kurze Geschichte der Stadt Leitmeritz, s. 51n.; A. Sedláček, Českomoravská heraldika 2, s. 477; RHB III, s. 61; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 328

Kolbe (Colbius), Nicolaus

N: Lipsko. Studoval na univerzitě v rodišti. Poté se odebral do Čech, kde působil jako vychovatel u Petra Kelbla z Gejzinku. Následně byl povolán Jindřichem Abrahamem ze Salhausenu za církevního správce do Řepína. 2. 7. 1594 dosáhl ve Vitemberku kněžské ordinace. Další zprávy o něm nejsou.

Jüngere Matrikel Leipzig, s. 235; G. Buchwald, Beiträge, JGPřO 21, 1900, s. 122

Kollin (Collinus, Kolin, Kolín, Kalina) z Chotěřiny, Matouš

N: 1516, Kouřim. Z: 4. 6. 1566, Praha. Studoval nejprve v Praze, od 1530 pak ve Vitemberku (im. ale až 1534), kde 1540 dosáhl magisterského titulu. Kromě vlastního studia zde také vyučoval chlapce z pražských patricijských rodin, kteří zároveň navštěvovali přednášky na univerzitě. S doporučením Philippa Melanchtona, s nímž K. i nadále udržoval pravidelné styky, odešel na podzim 1540 do Prahy. V zimě 1540/1541 byl pravděpodobně vychovatelem synů Arnošta Jilemnického z Újezdce. Od 1541 pak mohl díky nadaci pražského měšťana, doktora práv Jana France z Královské Hory vyučovat řečtině (později i latině) na pražské utrakvistické univerzitě. Počátek jeho výuky řečtiny (čtení Homéra) bývá považován za důležitý moment nejen v dějinách univerzity, ale i latinského humanismu v českých zemích vůbec. Mezi jeho žáky patřili někteří později významní humanisté (např. → Tomáš Mitis či → Petr Kodíčil z Tulechova). Na počátku 40. let 16. století K. bydlel a stravoval se v Karlově koleji. Kvůli svým konfesijním názorům ovlivněným dlouholetým pobytem ve Vitemberku se brzy dostal do sporu jak se starokališnickými pražskými faráři, tak také s některými kolegy na univerzitě. Jeho postavení v Praze bylo ale posilováno přízní, kterou mu poskytovali někteří šlechtici, jako např. Jan st. Hodějovský z Hodějova či Florián Gryspék z Gryspachu. Díky nim dosáhl spolu s několika dalšími humanisty v roce 1542 nobilitace (z Chotěřiny, podle Hodějovského rodiště, Kotýřiny u Milevska). Od 40. do 60. let se pak K. kromě univerzitní výuky soustředil též na vedení vlastní soukromé partikulární školy, jež

byla hojně navštěvována českými šlechtici i potomky významných patricijských, zřejmě nejen pražských rodin. První sídlo této školy a zároveň i bydliště K. bylo v pronajatém domě u Týnského chrámu, druhé pak od přelomu 40. a 50. let 16. století v domě zvaném Andělská zahrada na Novém Městě pražském. Mezitím se 1546 oženil s Annou, zámožnou nevlastní dcerou staroměstského měšťana Samuela Huby. Manželství zůstalo ale bezdětné. V 50. letech 16. století pomáhal tajemnému radovi Ferdinanda I. Casparovi z Nydbrucka sbírat materiál k jeho zamýšlené práci o evropských církevních dějinách. Kontakt s ním ovlivnil také latinskou poezii K. i dalších osob jeho básnické skupiny. V té době též pokračoval v univerzitní výuce, a to až do 1558, kdy byl kvůli své konfesijní proluterské orientaci zbaven lektorátu řečtiny. Až do své smrti se pak soustředil na vedení školy v Andělské zahradě, na vlastní literární tvorbu a redigování čtyřdílné básnické sbírky *Farragines*. Zemřel 4. června 1566 raněn mrtvící. K. vliv daný jeho výukou i současnými uznávanou literární tvorbou se projevil při hojně zastoupeném slavnostním pohřbu (5. 6.) v pražské Betlémské kapli, kde mu byl zřízen náhrobek. Jiný památník dal na jeho počest zhotovit řecký humanista Jakub Palaeologus 1567 v Karolinu. Později byl několikrát přemístěn, dnes se nachází ve Velké aule. K. se do dějin latinské větve českého humanismu zapsal několika desítkami spisů většího i menšího rozsahu, které vycházely tiskem od 1540. Za významnou je považována i jeho korespondence, již vedl s řadou domácích i zahraničních humanistů (viz RHB). K. je také autorem několika učebnic, které byly určeny jak žákům jeho soukromé školy (např. *Elementarius libellus in lingua Latina et Boiémica pro novellis scholasticis. Knižka začátkův v jazyku latinském a českém pro nové žáčky...* z r. 1550, později znovu vydán), tak také frekventantům ostatních latinských partikulárních škol (*De quatuor partibus grammatices* či *Donati Methodus de etymologia partium orationis cum interpretatione Boiémica*, oboje z r. 1564, ad.).

Matthaeus Collinus, *De quatuor partibus grammatices*, Pragae 1564 (NK ČR Praha, sign. 45 D 14); Týž, *Donati Methodus de etymologia ...*, Pragae 1564 (NK ČR Praha, sign. 45 D 13); Týž, *Elementarius libellus in lingua Latina et Boiémica pro novellis scholasticis ...*, Pragae 1550 (NK ČR Praha, sign. 65 E 1895); Jöcher 2, Sp. 419; *Album academiae vitebergensis* I, s. 152; J. Jireček, *Jan Hodějovský z Hodějova*, s. 29–63; F. Menčík, *Matouš Kollin z Chotěřiny*, s. 208–221; OSN 5, s. 516; J. Jireček, *Rukověť 1*, s. 365nn.; J. Král, *Řecké básnictví*, s. 88n.; Z. Winter, *Děje*, passim; Týž, *O životě*, passim; Týž, *Život a učení*, passim; B. Ryba, *Matouš Collinus a jeho vergiliovská universitní čtení*, s. 95–111; J. Vlček, *Dějiny české literatury* I, s. 385nn.; F. M. Bartoš, *Bojovníci a mučedníci*, s. 122nn.; R. Urbánek, *Novotrakvistický humanista Matouš Kollin z Chotěřiny a starší husitská tradice*, s. 1–16, 70–89; J. Hejnic, *Filip Melancthon, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách*, s. 361–378; RHB I, s. 416–451 (zde i další literatura a prameny); J. Štraus, *Školní a vyučovací řád Matouše Kolína z Chotěřiny z roku 1550*, *Strahovská knihovna* 4, 1969, s. 28–37; M. Kopecký, *Český humanismus*, s. 154, 160, 175; LČL I, s. 364n.; M. Svatoš (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy* I, passim; M. Holý, *Soukromá*

škola Matouše Kollina, s. 159–184; BSČZ 9, s. 444n.; M. Holý, Zrození, s. 137–149 a passim; V. Pumplrla, Knihopisný slovník, s. 192nn.; www.knihopis.org (K03966–03967)

Kopřimovský, Jan

Minimálně 1611–1612 byl preceptorem Adama ze Švamberka na Třeboni. V této funkci jej zřejmě vystřídal → Jiřík Třanovský. Další zprávy o K. nejsou.

J. Kubeš, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, Opera historica 7, 1999, s. 441–468 (<http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>)

Krato ze Šternfeldu, Martin → Crato ze Šternfeldu, Martin

Kraus (Krause?), Johann Wilhelm

N: Stuttgart (?). Je-li K. zapsaný v LS 1610 v Lipsku jako jeden ze dvou preceptorů Adama, syna hejtmána německých lén Štěpána Jiřího ze Šternberka (tím druhým byl → Wolfgang Albert Dietze), totožný s osobou stejného jména, jež se 15. 5. 1607 spolu s příbuzným Johannem Jakobem Krausem imatrikulovala v Marburku, pak pocházel ze Stuttgartu. Jeho další osudy jsou nejasné.

Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 21; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 241; J. V. Šimák, Studenti, s. 529; W. Falckenheiner, Register, s. 36; RHB III, s. 82; M. Holý, Zrození, s. 60

Krentzheim (Krenzheim, Kreuzheim), Leonhard ml.

N: 1564 (dle VD17), Lehnice. Z: 26. 7. 1619. K. byl synem lehnického evangelického superintendanta a pozdějšího faráře ve Frauenstadtu Leonharda Krentzheima (1532–1598) z Iphofen v Dolních Frankách. Studoval na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou, kde dosáhl 1583 magisterského titulu. V tomto roce (im. v LS) byl v Lipsku preceptorem Jana Albrechtra a Jindřicha Křineckých z Ronova. Na blíže neznámé univerzitě dosáhl zřejmě později doktorátu filozofie a medicíny. Již 1580 (10. 3.) polepšil Rudolf II. K. a jeho bratru Bonifácovi erb. Od 1591 vykonával lékařskou praxi v Hradci Králové. Od 1595 působil zde jako „*physicus medicus ordinarius*“ s ročním platem 20 kop grošů, 20 sáhů dříví s fůrou, 8 korců žita a 1 bečky soli. K. první ženou byla Dorota Teuflová z Cejlpěrka (†1614; sňatek 1593), podruhé se oženil 8. 1. 1619 s Magdalenou Alžbětou, dcerou Johanna B. Reimanna, rady lehnicko-břežského knížete. K., jehož další bratr Jindřich působil jako lékař v Litoměřicích a v Mostě, je autorem nevelkého díla, vícero spisů mu ale bylo dedikováno.

UB Basel, sign. Mscr. A N VI 26d, fol. 247r (Štambuch Reinharda Wasserhuna /1582–1652/; zápis K. z Olešnice v Čechách z 25. 5. 1617); Pro nuptiali sacro, quod Leonhartus Krentzheim ab Iphofen ... cum Magdal. Elisabetha Reimanna ..., Lignicii 1619 (KNM Praha, sign. 57 B 41, přív. 6); loh. Christoph Mosemann, Leon. Krentzheimii vitam atque doctrinam, Vitebergae

1699; C. Cunradus, *Prosopographiae melicae* II, s. 107; J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 155n.; Zedler 15, Sp. 1849; Jöcher 2, Sp. 2166; Adelung 2, Sp. 859; F. Švenda, *Druhý železný obraz města Hradce Králové. Rozdíl čtvrtý, Hradec Králové 1804*, s. 193, 226, 244n.; J. J. N. Solař, *Dějepis města Hradce Králové*, s. 449; A. Rybička, *Královéhradecké rodiny erbovní*, s. 20; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 243; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 526; G. Bauch, *Zur älteren Liegnitzer Schulgeschichte*, s. 127, 135; J. Mikan, *Usazení se řádu Tovaryšstva Ježíšova v Hradci Králové, ČSPS 47, 1939*, s. 118; RHB III, s. 82n.; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), *Handbuch 19*, s. 299, 305, 349; www.vd17.de (heslo Krentzheim, Leonhard /1564–1619/)

Kropil (Albinus, Cropillius, Cropilii, Kropilii, Kropilius), Bedřich (Fridrich)

N: Bělá pod Bezdězem. Z: po 1622. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. V 90. letech 16. století studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se 27. 9. 1599 stal bakalářem. V témže roce, od sv. Havla, byl rektorem školy v Pacově, poté vicerektorem v Domažlicích (do svatohavelského termínu 1602). Od 1602 zřejmě až do 1604 spravoval školu v Poličce. Poté pravděpodobně nepříliš dlouho (1605) vykonával funkci preceptora blíže neurčeného syna Jindřicha Matyáše z Thurnu (snad šlo o Františka Bernarda, ?1592–1628). Od dubna 1605 rok spravoval svatopetrskou školu na Novém Městě pražském, načež do října 1607 působil na škole ve Stříbře, poté u sv. Vojtěcha v Podskalí, 1609 u sv. Štěpána Většího v Praze, od sv. Jirí 1610 ve Vysokém Mýtě. Zde si téhož roku vzal Evu, vdovu po bohatém měšťanovi Janu Píknůskovi. Setrval zde až do 1620, kdy se stal důchodním písařem pardubického panství. Po prodeji nemovitostí ve Vysokém Mýtě 1622 o něm nejsou zprávy. Je autorem (či sestavitelem) několika latinských děl, zejména příležitostné povahy.

AUK Praha, A 13b, fol. 376v, 467r, s. 557; tamtéž, *Oeconomica B 14*, fol. 250r; tamtéž, *Oeconomica B 15*, fol. 290v, 317r, 325r, 411v; tamtéž, *Oeconomica B 17*, fol. 168v; MZA Brno, Cerroni I 109, fol. 393r–395v; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách, passim*; J. Jireček, *ČČM 57*, 1883, s. 474; H. Jireček, *Vysoké Mýto*, s. 64; Z. Winter, *O životě*, s. 190, 423; Týž, *Život a učení*, s. 221, 279, 512; K. Adámek, *ČČM 75*, 1901, s. 374; RHB III, s. 88nn.; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 29

Krtský, Václav ml. → Melisseus, Václav ml.

Krusvicius, Jan → Krušvic, Jan

Krušvic (Cruschwicz, Kruschwicz, Krusvicius ad.), Jan

N: 1584, Český Brod. Syn Bedřicha Krušvice. Po předchozím blíže neznámém vzdělávání studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 13. 9. 1605 dosáhl bakalaurátu. Jeho další činnost je nejasná. 1610–1615 působil jako preceptor

bratří Jana Fridricha a Jana Šebestiana, synů Jiřího Petra ze Švamberka, na Švamberku u Přimdy. Poté dále studoval na pražské univerzitě (doložen jako alumnus koleje královny Hedviky; 1616 disputoval pod vedením Daniela Basilia o hrdinské ctnosti). 1618–1620 spoluřídil staroměstskou německou luteránskou školu u sv. Salvátora. Další zprávy o něm chybí. K. je autorem několika drobných latinských příspěvků.

AUK Praha, Oeconomica B 15, s. 271 a 275; Disputatio de virtute heroica ..., Pragae 1616 (KNM 59 D 61, přiv. 30); I. G. Dlabač, Bohemobrodenses eruditi I, s. 171nn. (Strahov, sign. DB IV 41); Týž, Commentarius, s. 241nn. (SK Praha, sign. DB IV 44); Z. Winter, Děje, s. 168; Týž, Život a učení, s. 104; RHB III, s. 104n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 34; E. Frimmová, Daniel Basilius, s. 45, 128

Küchler, Elias → Cüchler, Elias

Kumpán, Matyáš → Companus, Matyáš

Kurcinius (Litoměřický), Adam

N: Litoměřice. Rektor pražské utrakvistické univerzity Jan Adam Bystřický z Bochova poslal K. 26. dubna 1602 za preceptora k dětem Anny Hruškové z Hochhauzu, vdovy po Karlovi Hruškovi z Března, aby je „*k básni a poznání pána Buoba všemohoucího vedl, potom v dobrých ctnostech, počestných mravích, a v začátcích svobodného literárního umění cvičil a vyučoval a na sobě v pobožném a poctivém chování dobrý příklad dař.*“ Šlo pravděpodobně o výchovu několika jejích synů: Karla ml., Jiřího, Adama ml., Bernarda a Viléma. Jak dlouho byl jejich vychovatelem, není jasné. Je možné, že ve funkci preceptora byl již v témže roce nahrazen → Pavlem Skálou ze Zhoře. Žádné další zprávy o K. bohužel nejsou.

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 117nn.; M. Holý, Výchova a vzdělání, s. 127; Týž, Zrození, s. 66

Kuthen (Cuthaenus, Cuthenus) ze Šprinsberka, Martin

N: kolem 1510, Kutná Hora. Z: 29. 3. 1564, Praha. Po předchozích bližší neznámých studiích se tento starokališník dále vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě. Snad zde získal bakalářský titul. V přesně neurčené době byl vychovatelem v rodině Zdeňka Lva z Rožmitálu, pravděpodobně vyučoval jeho syna Adama. V této funkci pak navštívil i zahraničí (říše, Itálie, Francie). Snad byl preceptorem i dalších šlechticů. Od 1537 působil jako ingrosátor v kanceláři Starého Města pražského. Zde pro sebe a manželku Annu Hladíkovou z Pacova (měl s ní čtyři děti) získal téhož roku dům a 4. 9. také městské právo. Později vedl obchod s plátnem. Prinejmenším od 40. let byl ve styku s řadou domácích i zahraničních humanistů (např. Casparem z Nydbrucku či Fridrichem Nauseou), jeho příbuzným byl → Matouš

Kollin. Mezi jeho podporovatele patřil vedle Ferdinanda Tyrolského, díky jehož přízni K. rozšířil svůj movitý i nemovitý majetek, např. Jan st. z Hodějova či Jan Horák z Milešovy. I díky nim zřejmě dosáhl 1541 nejen panovnického privilegia na vydávání kalendářů, ale spolu se svým příbuzným Václavem Rubínem Rakovnickým také nobilitace. K., který za svého života vedl řadu sporů hl. materiální povahy (mj. s pražskou univerzitou), byl po své smrti 1564 pohřben v kostele sv. Benedikta na Starém Městě pražském. Kromě česky psané *Kroniky o založení země české a prvních obyvatelích země ...* (1539, znovu 1585) napsal řadu dalších větších i menších spisů: z těch známějších lze uvést alespoň *Catalogus ducum regumque Bohemorum* (1540, další vydání 1582) či *Brevis et succincta descriptio ... imperatoris Ferdinandi Primi ... in metropolim Boemiae Pragae adventantis* (1558). Je též autorem různých latinských epigramů.

C. Cunradus, Prosopographiae melicae II, s. 51; MZA Brno, Cerroni I 101, fol. 378r; Adelong 1, Sp. 593; MHUP 3, s. 130; A. Rybička, Příspěvky k životopisu českých spisovatelů, ČČM 34, 1860, s. 82nn.; J. Jireček, Rukověť 1, s. 434; J. Teige, Základy starého místopisu pražského I/2, s. 737; OSN 15, s. 412; Z. Winter, Obraz 1, s. 477; Týž, Život církevní, s. 766 (ke K. dceři); Týž, O životě, s. 91n., 342, 497, 528; J. V. Šimák, O kronice Martina Kuthena ze Šprinsberka, ČČM 88, 1914, s. 389–404, zde zvl. s. 389; F. Hrejsa, Dějiny křesťanství 5, s. 85, 197, 249; Zdeněk V. Tobolka, Martin Kuthen. Kronika o založení země české, Praha 1929; J. Jakubec, Dějiny literatury české I, s. 653nn., 663n. a passim; J. Hrabák a kol., Dějiny literatury, s. 327n., 345; J. Vlček, Dějiny české literatury I, s. 295, 351nn., 382n.; RHB III, s. 116nn. (zde i další prameny a literatura); H. Businská (ed.), Renesanční poesie, s. 12–17, 282; J. Macek, Jagellonský věk 2, s. 527; Z. Beneš, Historický text a historická skutečnost, Praha 1993, passim; F. Kutnar – J. Marek, Přehledné dějiny, s. 73nn., 84n., 630; B. Mouchová, Latinské epigramy na Staroměstské radnici a jejich osud, PSH 32, 2003, s. 169–194; L. Storchová, Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích, Praha 2011, passim; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 627nn.; www.knihopis.org (K04628+K13885); www.vd16.de (Cuthenus, Martinus)

Květonský (Květoň, Kvietonsky, Quetonius), Jan

N: Hradec Králové. Kde absolvoval partikulární vzdělání, nevíme. Později studoval na pražské univerzitě, kde v blíže neznámé době dosáhl bakalaurátu (Beránkovy seznamy jej sice neuvádějí, ale za „učení pražského bakaláře“ jej označuje → Martin Bacháček v dopise Janu Žejdlíci ze Šenfeldu z 22. 4. 1606). Od února do dubna 1606 působil na škole v Mělníce, poté byl rektorem v Polné, kde však zůstal pouze do října 1607. Vyučoval následně na latinské škole v Kouřimi. Jeho nevhodné chování (malý respekt k rektoru školy, nadmíra času strávená v „domácích šenkovníkách“ ad.) musel v listopadu 1607 disciplinárně řešit rektor Bacháček. Ten jej pak 8. května 1608 poslal k hejtmanu německých lén Štěpánovi Jirímovi ze Šternberka za preceptora jeho dětí (snad hlavně syna Jana Rudolfa). Již od 1609 působil K.

znovu ve školské službě, a to nejprve u sv. Petra na Novém Městě pražském (do 1610), dále u svatého Václava tamtéž, poté v Královicích (od dubna 1611) a od října 1612 znovu na Novém Městě pražském, opět na škole u sv. Václava. Další zprávy o něm chybí. K. je autorem několika drobných latinských skladeb. Není totožný s osobou stejného jména, rodem z Domažlic, jež 1611 studovala na svatojilské škole v Praze.

AUK Praha, A 13b, fol. 195r; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 279, 365, 378n., 413; Z. Winter, O životě, s. 190; Týž, Život a učení, s. 153; RHB III, s. 123; J. Stáhlík, Mělnické listy 6, 1924, č. 5. z 1. 2. 1924; M. Holý, Zrození, s. 65n.

Kyfer (Kiefer, Kiferus, Kifer, Küfer, Cupius?), Melchior

N: 1547, Goldberk. Byl zřejmě příbuzným (synem?) rektora goldberského gymnázia Kaspara Kyfera (†1583). Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval ve Vitemberku (im. 4. října 1564) a Lipsku (LS 1575). Na blíže neznámé univerzitě získal zřejmě magisterský titul. Od dubna 1592 byl po → Eliasu Cüchlerovi vychovatelem Jindřicha (1574–1600) a Hannibala (1576–1622), synů Jiřího z Valdštejna na Hostinném a Aleny z Lobkovic. Tito chlapi studovali do jara 1592 ve Zhořelci. Odtud zamířili i s famulem Antonínem Heuslerem do Srbiště, kde první z nich zřejmě dlouho nezůstal. Ještě odtud podnikli v létě 1592 vyjížďku do Helmstedtu, Brunšviku a Vitemberku, načež se do Srbiště vrátili. V pozdější době vychovával K. již jen Hannibala z Valdštejna (Jindřich se vrátil do Čech), s nímž dále pobýval přes zimu 1592–1593 v Míšni a poté snad po nedlouhém pobytu v Čechách také ve Frankfurtu nad Odrou (přesné datum zápisu není známo). Zda tam s ním zůstal až do 1595, kdy se zde Valdštejn stal rektorem, není zcela jasné. Další zprávy o K. chybí.

Album academiae vitebergensis II, s. 73; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 247; Matrikel Frankfurt, s. 375; J. V. Šimák, Studenti, s. 301; G. Bauch, Valentin Trotzendorf, passim; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 6, 12, 18nn.; Matrikel Zerbst, s. 35; RHB V, s. 435; W. Klose et al. (ed.), Wittenberger Gelehrtenstammbuch, s. 120, 321nn. (tato práce je přístupná na webových stránkách: <http://www.dhm.de/texte/stammbuch/pdf/WGSB.pdf>); M. Holý, Zrození, s. 289n., 307

Kylián, Martin

N: Hradec Králové. Studoval na školách v Chrudimi a v Hradci Králové (na obou vždy rok) a dále na pražské utrakvistické univerzitě. Odtud byl po roce dosazen za rektora školy v Jaroměři. Následně, zřejmě 1569, přijal funkci vychovatele v rodině Mikuláše Rohovláda z Bělé. Nevyučoval přitom po dobu jednoho roku *„fundamenta literarum tum pietatis“* pouze jeho blíže neznámé děti, ale podle své výpovědi také další urozené osoby. 1570 byl povolán pardubickou městskou radou za vyučujícího na zdejší školu. Učil zde však jen půl roku. 1571 se v Pardubicích

ožení. O rok později byl povolán za církevního správce do Velkého Meziříčí. Díky tomu dosáhl 28. 3. 1573 ordinace ve Vitemberku. Zřejmě není totožný s osobou Martinus Hradecenus, Philosorgos, filius Kiliani ludibridarii, která byla 1568 přivedena k beání na pražskou univerzitu.

G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 1895, s. 179; OSN 21, s. 899; K. Beránek (ed.), Manuál I, s. 81

Ladirius, Mikuláš → Ladýř, Mikuláš

Ladislau (Lasla, Lassla), Caspar

N: Míšeň. Syn drážďanského rodáka Johanna Ladislaua (†1602), od 1582 rektora míšeňského gymnázia u sv. Afry. Chlapec sám studoval na této škole od 23. 10. 1589. 12. 2. 1593, ji ale musel pod hrozbou vyloučení opustit. Zřejmě to souviselo s již dřívějším (1592) nuceným odchodem jeho otce, který byl podezírán z krypto-kalvinismu (stal se pak prorektorem gymnázia v Amberku). Kde L. dále studoval, není jisté, snad právě v Amberku. 17. 6. 1599 se imatrikuloval ve Zhořelci jako preceptor Petra Voka, syna Jana Březnického z Náchoda, a Jiřího, syna Jindřicha Březnického z Náchoda, kteří tehdy studovali na zdejším gymnázium. Ve Zhořelci se měl zdržovat ještě 1603. 30. 12. téhož roku, kdy se stále označuje jako „*des H. Peter von Nachot praeceptor*“ měl být uvězněn pro zneuctění Evy, dcery Hanse Paullitze von Forst, kterou přivedl do jiného stavu. Další zprávy o něm nejsou.

BU Wrocław, rkp. Mil IV 152, fol. 144v; Zedler 16, Sp. 170; Kreyszig, Album, s. 20, 72; G. Mertz, Das Schulwesen, s. 108; K. Hrdina, Čechové, s. 89; G. Sieg, Stammbuch, s. 19; M. Holý, Zrození, s. 307

Ladýř (Ladirius, Samuelis), Mikuláš

N: Písek. Tento syn významného píseckého měšťana a později královského rychtáře bakaláře pražské univerzity Samuela Ladýře Horského (†1603) studoval od 1589 v Altdorfu, nejprve na gymnázium, od 1590 práva na akademii. Pobýval zde ještě 1594. Měl tehdy také vlastního vychovatele Zikmunda Tribuletia z Písku. Po návratu do českých zemí (nejpozději v závěru zimy 1594/1595) se vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, kde 13. 9. 1595 dosáhl bakalářského gradu. Minimálně 1599–1600 byl vychovatelem mladých Šternberků – snad nejen Oldřicha, syna Karla ze Šternberka – a Talmberků (bez bližšího určení). Zřejmě se jím stal na základě doporučení rektora pražské univerzity (27. srpna 1599 alespoň → Martin Bacháček za prodloužení jeho služby intervenoval u Karla ze Šternberka). Další zprávy o něm nemáme. L., mezi jehož přátele patřil mj. Jiří Carolides, je autorem drobných latinských básní a zřejmě také jednoho nedochovaného pedagogického spisu.

AUK Praha, sign. A 13a, s. 311; tamtéž, Oeconomica B 15, fol. 58v; Theses de solutionibus et liberationibus eas praesidente clarissimo viro D. Conrado Rittershusio ... publice defendendas

suscipiet Nicolaus Ladirius Piscenus B. Mense Maio, Altorfii 1594 (BSB München, sign. 4 Diss. 2102, přív. č. 57); F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 34; Matrikel Altdorf I, s. 38 a II, s. 482; J. Soukup, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém, ročník 33. Politický okres písecký, Praha 1910, s. 239, 288; K. Hrdina, Studenti, s. 35; A. Sedláček, Dějiny Písku II, s. 360; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 45, 206; RHB III, s. 130n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 26; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Ladirius; 8. 3. 1595 se v Praze zapsal do štambuchu Václava Posthumia); www.vd16.de (heslo Ladirius)

Landeck (Landekius), Hieronymus

N: Goldberk. Do 1556 studoval v rodišti, od téhož roku pak ve Vitemberku (zapsán 4. 7.). Zde byl téměř dva roky. Bezprostředně na to se pravděpodobně rovnou z Vitemberku odebral na Moravu, kde mu ve Fulneku (patřil tehdy Oldřichovu Czetrisovi z Kynšperka) bylo na výchovu svěřeno několik šlechticů. Jmenovitě je však neznáme. Jejich vychovatelem byl takřka pět let. Poté působil šest let v rodišti jako vyučující na Aurimontaně. Následně byl povolán do českých zemí Barbarou z Biberštejna, vdovou po Mikulášovi Trčkovi z Lípy za správce kostela „*in pago Rosenbergt*“ (neidentifikováno). K tomu úřadu byl pak potvrzen Friedrichem Widebramem, superintendentem, 3. února 1572 ve Vitemberku. Další zprávy o L. nejsou.

Album academiae vitebergensis I, s. 319; G. Buchwald (Hg.), Wittenberger Ordiniertenbuch II, s. 166, č. 1160; G. Bauch, Valentin Troitzendorf, s. 163, 239n.

Lassman, Ernst

N: Wurzen. Minimálně v ZS 1603 studoval v Lipsku, později v Jeně (im. v LS 1605). 7. května 1613 se zapsal v Altdorfu jako preceptor Adama Hynka, syna Viléma, Jana Štěpána, Václava a Karla Viléma, synů Aleše na Mladějovicích, Vrábských Tluksů a zřejmě také Jana Alexia Dejma ze Strítěže. Sám tam studoval práva (snad do 1615). Další jisté zprávy o něm chybí. Zřejmě není totožný se stejnojmennou osobou, jež se 1614 zapsala na univerzitě v Lipsku a 29. 5. 1617 v saské Schulpfortě. Jistý Ernest Lassmann byl také později juristou ve Wurzenu. Zda šlo o L., není jasné. Podle matriky Schulpforty se jednalo právě o jejího někdejšího studenta. L. příbuznými byli Jacob a Johann Lassmanové, stejně jako zřejmě i Konstantin Lassman, který do 1600 pobýval u císařského dvora v Praze, kde se stal veřejným notářem.

Adelung 3, Sp. 1323–1324; Matrikel Altdorf I, s. 125 a II, s. 330; Pfortner Stammbuch, s. 91; OSN 26, s. 992n.; K. Hrdina, Studenti, s. 40; RHB III, s. 138; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 192, 224; I. Krekler, Die Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart, Wiesbaden 1992, s. 285

Laurentii (Laurenti, Laurentius, Laurentiades, Praneis), Václav

N: Brtnička. Studoval na latinské škole v Žatci (1607), poté na pražské utrakvistické univerzitě, kde 28. července 1609 získal bakalářský a 17. dubna 1614 magisterský

titul (na studiích jej zřejmě podporovala jihlavská městská rada). Již předtím, totiž od června 1608 byl preceptorem Jiřího a Erasma, synů Václava st. Štampacha na Valči, a snad také Kryštofa Abrahama, syna Jindřicha st. Štampacha. Stal se jím na základě doporučení M. Martina Bacháčka, rektora pražské univerzity. Spolu s nimi pobýval i v zahraničí: 27. 10. 1611 se imatrikulovali v Altdorfu. L. zde sám studoval: z 21. března 1612 je dochována jeho disputace *De natura, causis corporumque naturalium affectionibus*. S Jiřím ze Štampachu byl později i v Basileji (im. v listopadu 1612; P. i jeho žák zde doložení ještě ke 14. 7. 1613, kdy se zapsali do štambuchu Simona Grynaea). Kdy přesně se vrátil do českých zemí, není jasné. 1613 je však již doložen jako rektor městské školy v Domažlicích, kde později získal i městské právo a stal se radním. Kdy zemřel, není známo. Jeho dcera Alžběta si vzala za manžela Jana Havlíka z Varvažova. L., jehož bratr Petr Laurentius byl kolem 1612 veřejným notářem v Přelouči, je autorem několika latinských děl.

UB Basel, Mscr. Frey-Gryn. V 15: Stammbuch des Simon Grynaeus (1571–1621), fol. 12r a 128v; AUK Praha, sign. A 13b, s. 199; Disputationum physiologicarum tertia De natura, causis corporumque naturalium affectionibus ..., Altorphii 1612 (HAB Wolfenbüttel, sign. 218.15 Quod. /3./); Oratio ad urbem Altorfinam Noricorum ..., Altorfii 1611 (KNM Praha, sign. 49 D 8, přív. 22); F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 423; Matrikel Altdorf I, s. 118 a II, s. 331 a 557; K. Hrdina, Studenti, s. 39; B. Štrér, Erbovní rodiny v Domažlicích, Domažlice 1939, s. 26n.; Matrikel Basel III, s. 140; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 199, 206, 220; RHB III, s. 142n.; RHB V, s. 189; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 37, 57; M. Holý, Zrození, s. 106, 256n.; www.vd17.de (heslo Laurentiades)

Laurmann, Leopold

N: Špýr. Tento katolík a držitel magisterského titulu z blíže neznámé univerzity (snad z Ingolstadtu, kde v první polovině 90. let 16. století studoval práva) žil zřejmě přinejmenším 1596–1607 v Praze. Minimálně 1596, kdy se označuje jako *I. U. licentiatu*s působil jako preceptor Jana Kryštofa, syna prezidenta nad apelačními Kryštofa ml. Popela z Lobkovic. 1607 se uvádí jako císařský a apoštolský notář a kandidát práv. Mezi jeho příznivce patřil také Jaroslav Bořita z Martinic. Po 1607 o L., který je autorem několika latinských děl příležitostné povahy, nejsou žádné zprávy.

Leopold Laurmann, Quatuor rosarum corona mundissimis atque impollutis ipsarum Musarum Phoebos collaborante nexa manibus capitique illustris ... Christophori Popelii a Lobcovitz ..., Pragae 1596 (NK ČR Praha, sign. IX Dg 29, č. 3; zde na fol. 1r označen za preceptora Lobkovicova syna); Týž, Epigrammata ad ornatissimos atque doctissimos iuvenes ... cum post decursum ... curriculum ... liberalium artium Magistri philosophiaeque Doctores Ingolstadii publice ... solenniter pridie Kalend. Sept. inaugurarentur Ingolstadium 1592 (BSB München, sign. 4 Diss. 1505, přív. 15); Týž, Synodeias tas epainetikas insignis pietatis et doctrinae iuveni, Ioanni Stubero ... philosophiae candidato cum in academia Ingolst. a Ioan. Sallero

coronaretur, honoris benevolentiae iucundae ... ergo colluserunt Leopoldus Laurmannus et Ioannes Philippus Lonaeus ..., Ingolstadtium 1594 (BSB München, sign. 4 Diss. 1505, přív. 4); J. Hejnic, Humanistica, s. 84; RHB III, s. 145n.; M. Truc (ed.), Album, s. 18; www.vd16.de (heslo Laurmann, Leopold)

Lavín z Ottenfeldu, Matyáš → Timin z Ottenfeldu, Matyáš

Lavín (Lavinus, Lavinius) z Ottenfeldu, Václav

N: před 1550, Otice u Opavy (?). Z: kol. 1600. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval minimálně 1568 ve Vitemberku (im. 17. 10.). 24. června 1576 se zapsal v doprovodu Jana Jířího z Náchoda v Ženevě. Zřejmě byl tehdy jeho preceptorem. 1578 snad vyučoval na škole v Lanškrouně. Od 1580 byl vychovatelem Karla st. ze Žerotína, s nímž pobýval mj. v Padově (listopad 1580), Bologni (im. 20. 6. 1581, jen L.), Sieně (im. 4. 7. 1581, pouze Karel st. ze Žerotína), v Ženevě (31. 10. 1582; znovu 1584) a na řadě dalších míst v Evropě: Tübingen, Heidelbergu, Lyonu, Paříži či v Londýně. Ve službách Karla st. ze Žerotína působil také jako lékař. Již 1578 získal predikát. 25. 2. 1587 dosáhl v Oxfordu doktorátu medicíny, kterou již dříve studoval na různých místech. Ještě v 80. letech se oženil s Anežkou z Vodolic (1590 se jim narodila dcera Bohunka; podle Zukala měl však i syny). Usadil se na Starém Městě pražském (1589 vlastnil tzv. Rodovský dům, č.p. 631, vedle toho pak i další staroměstský dům č.p. 742), kde vykonával lékařskou praxi. V únoru 1590 byl přijat na zemském sněmu do rytířského stavu. V 90. letech byl také rožmberským lékařem. Od Petra Voka z Rožmberka dostal za své služby dům v Soběslavi, jako náhradu dluhu pak tzv. Kozlovský dům č.p. 935 na Staroměstském náměstí (1600). Kromě medicíny se prakticky i teoreticky (*Tractatus de coelo terrestri*) zabýval alchymii: s movitým měšťanem Ludvíkem Korálkem z Těšína měl v Praze alchymistickou laboratoř. Pro moravskou šlechtu vykonával i v 90. letech různé služby, Zástřizlům např. pomáhal s koupí Bezovy knihovny. Známa je i další zprostředkovatelskou činností – zajišťoval zasílání korespondence i finančních částek (do zahraničí či z něj) pro více osob (mj. Karla st. ze Žerotína). Sám vedl zřejmě dosti bohatou korespondenci, z níž je část zachována. Dopisoval si například s Oswaldem Crollem. Po smrti L., člena Jednoty bratrské, mu chtěl Karel st. ze Žerotína za jeho služby nechat zhotovit náhrobek podobně, jako učinil u → Laurentia Cirklera.

ZAO, Josef Zuka, Excerpta k opavským měšťanským rodinám L, inv. č. 232, fol. 102v a 103r; P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 134; Album academiae vitébergensis II, s. 148; F. Menčík, Studenti, s. 261; V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové, s. 56n., 81, 90, 163; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; J. Lintner, Škola Rožmberská v Soběslavi, s. 78; OSN 20, s. 439, 442; ADB 45, s. 208; J. Glücklich (ed.), Nová korespondence Václava Budovce z Budova, s. 5; J. Zuka, Polanové z Polansdorfu, s. 115; G. Bauch, Valentin Trotzendorf, s. 250,

496; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, passim; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 75; V. Klecanda, Přijímání do rytířského stavu, s. 103; O. Odložilík, Cesty z Čech, s. 254n.; Týž, Karel st. ze Žerotína, s. 40; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 15n., 21, 62, 66, 69; Matrikel Siena, s. 70; Le livre du recteur I, s. 102, 109; IV, s. 283; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 30nn. a passim; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; L. Rejchrt, Bratrští studenti, s. 65nn. a 79; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 57, 59; RHB IV, s. 9; RHB V, s. 595; M. Svatoš, Studenti z českých zemí na universitě v Sieně, s. 35; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, passim; J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy, s. 528n.; Natio germanica Bononiae, s. 125; T. Knoz, Rezidence a dvůr Karla staršího ze Žerotína, s. 414 a 416; W. Kühlmann – J. Telle (Hg.), Oswald Croll. Alchemomedizinische Briefe 1585–1597, Bd. 2, s. 193nn.; C. A. Zonta, Schlesische Studenten, s. 364; <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v070/1590/t032300.htm>; <http://infocentrum.opava.cz/scripts/detail.php?id=2488>

Ledoux (le Doux), Catherin → Dulcis, Catharinus

Lehmann (Lehemannus), Gabriel

N: Freiberk. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval v Lipsku (im. v LS 1587; je zde však doložen opakovaně ještě 1593–1594). Na počátku 90. let 16. století a znovu v dubnu 1598 pobýval v rodišti. Ještě v 90. letech, kdy se označuje jako *paedagogus* (není vyloučeno, že už zde působil jako šlechtický vychovatel, min. 1597–1598) v obci Neidschütz v Sasko-Anhaltsku, jež tehdy patřila rodu Bünaů, se dostal do služeb Jana Myllnera z Mylhauzu. Kromě jiného – byl i jeho sekretářem – působil v jeho rodině jako vychovatel, a to výslovně minimálně 1599. Měl na starosti hlavně Janova syna Petra a snad i jeho další potomky (měl ještě Jana a Jiřího). L. vedl korespondenci s řadou osob. Část z ní je dochována a osvětluje i jeho pedagogické zásady. V červenci 1600 byl ještě v Praze. V prvním decenniu 17. století snad působil ve službách Filipa Ludvíka II. Hanavského, mezi nímž a Václavem Budovcem dělal spojku. Další zprávy o literárně činném L. (1598 *Explicatio insignium illustrium de Bünau*; název podle Adelunga) nejsou. Byl buď blízký filipismu, či přímo reformovaného vyznání.

Adelung 2, Sp. 1501; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 258; J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korespondence, s. 35, 57, 64, 66; J. V. Šimák, Bohemika v Lipsku, s. 73nn., 88nn.; E. Koch, Böhmische Edelleute, s. 6; J. Müldner (ed.), Jan Myllner z Milhauzu. Dopisy II, passim; M. Dostálová, Jan Myllner z Milhauzu, s. 120; M. Holý, Zrození, s. 212n.

Leporinus, Michael

N: Kremnica. Vzdělával se nejprve v rodišti, dále ve Vratislavi na gymnáziu sv. Alžběty, kde studoval pět let. Poté se odebral do Rostocku, kde zůstal půl roku. Pro nedostatek prostředků ale musel město opustit, načež se vydal do Prahy, kde přijal

místo vychovatele v rodině prezidenta dvorské komory Ferdinanda Hoffmana z Grünpüchlu a Střechova usedlého ve sledované době i v českých zemích. Tuto funkci vykonával zřejmě jeden rok. Následně se odebral do rodiště, kde se stal vyučujícím na kremnické latinské škole (působil zde půldruhého roku). Poté jej těšínská kněžna Kateřina Sidonie Sasko-Lauenburská, od 1579 regentka Těšínska, povolala za faráře do obce Poncovium (snad dnešní Puncov ve Slezsku). Díky tomu dosáhl 22. 4. 1584 kněžské ordinace ve Vitemberku.

G. Buchwald, Beiträge, JGPrö XVII, 1896, s. 170

Lidlinger, Nikodém → Ellinger, Nikodém

Lindner (Lintner), Heinrich

N: Slezsko. 1606 se zapsal na akademii v Herbornu. Přinejmenším 1607 působil jako preceptor Fridricha a Jana z Kounic v Siegenu. Další zprávy o něm nemáme. Jaký je L. vztah ke stejnojmenné osobě ze Svidnice, jež se 1594 zapsala v Lipsku, není jasné.

Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Johannis, senioris, comitis Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr. ... , Herbornae 1607, s. 48n. ([http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666)); Heinrich Lindner, Solemnitati nuptiarum, quas pietate et virtute insignis; morum ac vitae ... Caspar Gebhard Vratislaviensis sponsus cum ... Ursula Egrana ... Joannis Egrani, Svidnicensis Scholae olim Rectoris fidelissimi, filia sponsa ... gratulatur Henricus Lindner Silesius, Olsnae 1611 (RSB Zwickau, sign. 48.5.1., přív. 8); Jüngere Matrikel Leipzig, s. 267; Matrikel Herborn, s. 45, 236; www.vd17.de (heslo Lindner, Heinrich)

Liningius (Linigius, Linicke), Johannes

N: 13. 12. 1566, Střelín. Z: 18. 4. 1616, Vratislav. Syn Johanna Liningia a Elisabethy Meisterové. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval ve Frankfurtu nad Odrou (zapsán spolu s → Bernhardem Fuessem 1577; setrval zde snad až do počátku 80. let). Minimálně 1585 byl preceptorem blíže neurčených Redernů, kteří studovali při pražské utrakvistické univerzitě. Univerzitní mistři proti němu v létě téhož roku vznesli žalobu kvůli řadě jeho přestupků: odmítal se imatrikulovat na univerzitě a od zápisu odrazoval i jiné, nechoval se sám řádně v koleji, nedbal na kázeň svých svěřenců. Výsledkem sporu bylo vyloučení Linigia z Karlovy koleje. Zda s ním odešli i Redernové, či si našli jiného vychovatele, není známo. Někdy poté byl L. po přesně neurčenou dobu rektorem latinské městské školy ve Znojme (1588). Následně se vrátil do Slezska a stal se 1590 nástupcem Petra Hencelia v úřadu rektora nově povýšeného knížecího gymnázia v Olešnici. V této funkci zůstal do 1601, i když již předtím se hojně zdržoval ve Vratislavi, kde žil až

do smrti. Byl údajně zdatným humanistickým básníkem a také historiografem. Některé jeho příspěvky jsou zachyceny na VD16 a VD17. L. byla též některá díla (např. Andrease Calagia či Caspara Cunrada) dedikována.

AUK Praha, sign. A 13a, fol. 63v; J. H. Cunradi, Silesia togata s. 174n.; J. Ch. Kundmann, Academiae et scholae Germaniae, s. 489; Matrikel Frankfurt, s. 256; Z. Winter, O životě, s. 181; J. Holinková, Městská škola na Moravě, s. 81; M. Holý, Zrození, s. 103, 176; www.vd16.de; www.vd17.de (heslo Liningius, Johannes)

Linsner (Linsener, Lisner?), Michael

N: Krnov. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1600; věnoval se zde studiu práv) a ve Vitemberku (zapsán 24. 5. 1603). Někdy poté se stal vychovatelem Jana Jetřicha (†1645), syna Jana st. ze Žerotína na Losinách, a Viléma Fridricha, syna Karla ze Žerotína na Starém Jičíně a Holčově. Spolu s nimi se 1606/1607 zapsal v Basileji (přesné datum im. neznámo). Jak dlouho byl jejich preceptorem, není známo. Oba chlapci již byli v zahraničí na studiích několik let a Vilém Fridrich navštívil 1608 ještě Anglii a Francii. Zda tam s ním byl i L., není jasné. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Michael Linsner, Disputatio II. De matrimonio legitimatione et adoptione, in: Matthiae Poleni Sil. Fasciculus quaestionum Ad materias Institutionum juris accomodatarum. De quibus ipso praesidente permissu Superiorum in celeberrima Academia Marchiva disputarunt nobiles aliquot et eruditi iuvenes, quorum nomina singulis disputationibus adscripta sunt, Francofurti 1602, sl. B1a–B4b; Týž, Disputatio XIII. De actionibus et exceptionibus, in: tamtéž sl. O1a–O4b; Týž, Disputatio XI. De institutione et exheredatione, in: konvolut NK ČR Praha, sign. 65 E 9277, sl. V1a–V4b (s.d. s.l.; přív. nečíslovány); Matrikel Frankfurt 1, s. 446; Album vitebergense I, 1934, s. 8; O. Odložilík, Jan Filiczki, s. 436; Matrikel Basel III, s. 67; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 69

Litochleb, David

N: 28. 12. 1557, Soběslav. Z: 1606, Plzeň. Tento syn nepřilíš movitého katolíka Václava Litochleba (†1597) a jeho manželky Kristýny po předchozím blíže neznámém vzdělání studoval na jezuitském gymnáziu v Praze (od 6. 7. 1571). V Klementinu absolvoval od května 1576 i vysokoškolská studia. 21. 2. 1580 se zde stal bakalářem. I když ve vzdělávání pokračoval do jara 1581, magisterské hodnosti již nedosáhl. Stal se preceptorem Viléma a Jiřího Valdštejnů na tvrzi (Horní) Branné. Zastával tuto funkci jeden a půl roku (do podzimu 1582). Kvůli moru v Čechách se odebral na Moravu (Brno, Mikulov, Znojmo) a navštívil i Vídeň. Odtud se vydal do Olomouce, kde do června 1583 pobyl u jezuitů. Následně byl do října téhož roku rektorem latinské školy v Kroměříži, načež odešel do Horních Uher. Zde pak působil ve školské správě až do jara 1586 (dosavadní literatura uvádí jako místa působení buď Zvolen, nebo Žilinu). Po třech měsících putování po různých

hornouherských městech (Trenčín, Trnava, Prešpurk ad.) se odebral zpět do Kroměříže. Až do jara 1589 byl pak znovu rektorem kroměřížské školy. Poté, co v květnu téhož roku podnikl pouť do Čenstochové, odjel do Prahy a dále do Plzně. Přijal následně nabídku plzeňské městské rady a stal se od října 1589 správcem zdejší latinské školy. Funkci zastával až do propuštění na vlastní žádost na jaře 1594. Tehdy také L. za své zásluhy získal v Plzni měšťanské právo (již 1592 jej Petr Vok z Rožmberka propustil z poddanství). Téhož roku byl přijat i mezi plzeňské literáty. 1594 odjel s císařským dvorem Rudolfa II. na sněm do Řezna. I po návratu do Plzně vykonal několik dalších cest. Na podzim 1596 však znovu vyhověl žádosti Plzně a podruhé převzal vedení městské školy, a to snad až do 1599. 21. 6. téhož roku se oženil s Reginou, vdovou po plzeňském měšťanovi Janovi Přiseckém. Přesto jej však město na jaře 1600 znovu povolalo do vedení školy, které vykonával až do podzimu 1601. Od května 1602 byl opakovaně členem plzeňské městské rady. V únoru 1604 zastupoval Plzeň při jednání zemského sněmu. Od jara 1605 byl vážně nemocný. Jeho manželství zůstalo bezdětné. L. je autorem latinsky psaných Pamětí (*Memoriale privatum*, Plzeň, SVK TV 01080; zčásti vydal J. Hejnic) jakož i veršů na Rudolfa II., který 1594 pobýval v Plzni, a dalších přispěvků.

J. Strnad (ed.), M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňské, Plzeň 1883, s. 175; Z. Winter, Život a učení, s. 325; RHB III, s. 167n.; M. Truc, Jižní Čechy a jezuitská akademie pražská, JSH 27, 1958, s. 76; Album academiae Pragensis Societatis Iesu, s. 5, 27; M. Bělohávek a kol., Dějiny Plzně I, s. 190, 196; J. Hejnic, Plzeňská latinská škola, s. 123; J. Hejnic, Latinská škola v Plzni, s. 32nn.; J. Hejnic, David Litochleb a Plzeň, MZpČK 16, 1980, s. 219–236

Loff (Lophus), Kryštof (Christophor)

N: Blšany. Kde absolvoval partikulární studia, není známo. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě. Její rektor Marek Bydžovský z Florentina jej 15. dubna 1603 poslal za preceptora k dětem po zemřelém Jiřím Arnoštovi Šlikovi (se Sidonií Kolonovou z Felsu měl syny Fridricha a Jindřicha /†1650/). Učinil tak na opakovanou žádost Jana Jiřího ze Švamberka, pravděpodobně jejich poručníka. Jak dlouho v této funkci zůstal, není jasné. 10. června 1603 dosáhl na pražské utrakvistické univerzitě bakalářského gradu. Není ale vyloučené, že se po vykonání zkoušky ke Šlikům vrátil. Později působil zřejmě jako pastor v Lenešicích (1627 se označuje jako „*olim pastor Leneschicensis*“). Po Bílé hoře odešel do emigrace. 1627 se zdržoval v Míšni. Další zprávy o něm nemáme.

SOA Třeboň, Cizí rody – ze Švamberka, inv. č. 700, sign. 2/10, kart. 1; K. Beránek (ed.), Bakaláři a místři, s. 31; J. Hejnic, O památníku Floriána Vermilia, Strahovská knihovna 2, 1967, s. 82

Longolius, Melchior

N: Královice. Syn královického faráře Michaela Longolia. Studoval v rodišti, poté jeden a půl roku v Žatci, jeden rok v Hofu, kde se chtěl naučit německy, více než

dva roky v Sušici a konečně další dvě léta v Německém Brodě. Po návratu do rodiště přijal místo kantora v Žebráku, kde působil zřejmě jeden rok. Následující dva roky pak strávil jako vychovatel potomků Zdislava Kaplíře ze Sulevic. Radslav Vchynský a teplická městská rada jej následně povolali za jáhna do Teplíc, díky čemuž dosáhl 12. 10. 1595 kněžské ordinace ve Vitemberku. Další zprávy o něm nemáme.

G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 21, 1900, s. 126

Lucinus, Daniel

N: Sušice. Z: Sušice. Syn sušického měšťana Jiřího Lucina. O jeho partikulárních studiích nejsou jasné zprávy, snad se vzdělával na gymnáziu ve Velkém Meziříčí. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 12. 7. 1595 dosáhl bakalářského gradu. Nedlouho poté se stal vychovatelem Jana (†1612) a Hertvíka ml. (†1601), synů vrchního hejtmána královských panství a podkomořího králové Hertvíka Žejdlíce ze Šenfeldu. Spolu s nimi, Václavem Ostromířským z Rokytníka a famulem Janem Agathonem se již 22. září 1595 imatrikuloval v Altdorfu, kde bydleli v domě profesora práv a známého jejich otce Konrada Rittershausena. Ten jim při příležitosti jejich odchodu z Altdorfu (12. 7.) vydal *Carmina ad discessum* a doprovodil je do Prahy. Po návratu do českých zemí se L. vrátil pravděpodobně do rodiště, kde zřejmě krátce nato zemřel (byl zabit bleskem, podle Borbonia pro porušení slibu manželství daného v době studií jedné meziříčské dívky). L., který byl v písemném styku mj. s → Matyášem Borboniem, je autorem několika drobných latinských příležitostných skladeb. Byl zřejmě příbuzným Václava a Jana Lucinů ze Sušice, kteří byli taktéž v kontaktu s Rittershausenem.

Carmina in discessum ex academia Noribergensium quae est Altorphii ... baronum Iohannis et Hertwigii Seidliciorum ..., Noribergae 1596 (SK Praha, sign. FKV 12, přív. 16); Matrikel Altdorf I, s. 55; OSN 16, s. 416; J. V. Šimák, Studenti, s. 527; K. Hrdina, Studenti, s. 36; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 24, 37, 73; RHB III, s. 213n.; RHB V, s. 592n.; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 48n., 53, 84, 207; K. Beránek, Bakaláři a mistři, s. 25; M. Holý, Mezi Prahou a Altdorfem, s. 337; Týž, Der böhmische Adel und die Akademie in Altdorf, v tisku

Lucius, Johann

N: Dražďany. Z: 1652. Byl pravděpodobně synem Johanna Lucia (1561–1604) z Dražďan, naposledy děkana u Kreuzkirche tamtéž. Kde absolvoval partikulární vzdělání, nevíme. Později studoval v Lipsku (im. v LS 1602) a ve Vitemberku. Nejpozději 1615 byl již držitelem magisterského titulu a jako alumnus saského kurfiřta se ve Vitemberku vzdělával v teologii. Minimálně 1618 byl v Altdorfu (im. 21. 6.) a Giessenu vychovatelem někdejšího šlechtického rektora pražské utrakvistické univerzity (1613/1614) Julia (†1623), syna Jáchyma Ondřeje Šlika. Na obou místech je jako *minister* hraběte Šlika doprovázel slezský rytíř Jan Fridrich

Bořek z Malejova. Nejpozději 1620 se stal farářem v Čachovicích u Kadaně. 1621 odešel zpět do Saska. V Drážďanech působil jako farář u Anennkirche, později děkan u Kreuzkirche. S manželkou Annou Schwarzovou měl několik dětí, z nichž nejznámější byl dr. teologie Johann Andreas Lucius (1625–1686), dědic otcova děkanského úřadu a později hlavní dvorní kazatel saského kurfirta. Luterán L. je autorem jak některých větších děl (1615 vyšel v Lipsku například jeho více než 200 stránkový *Warhafftiger Bericht ...*), tak také řady drobnějších příspěvků.

Warhafftiger Bericht uber das jüngsten zu Franckfurt an der Oder gedruckt Calvinische Büchlein ... der bedrengten Warheit zu stewart ... gestellet durch M. Johannem Lucium Dresdensem, Leipzig 1615 (SLUB Dresden, sign. Theol.ev.pol.352); G. Boettger, Die Geschichte der Annenkirche in Dresden, Dresden 1860, s. 44n.; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 273; RHB V, s. 66nn.; Matrikel Altdorf I, s. 151 a II, s. 68, 357, 500; www.vd17.de (Lucius, Johannes /1590–1652/)

Lück (Luck, Luckh) von Boguslawitz, Lorenz

N: 26. 8. 1557 (dle Silesia togata 26. 4. 1557), Olešnice. Z: listopad 1586, Řím (?). Syn Lorenze Lücka (1533–1596) a Doroty Scharffové z Werthu (1531–1606). Kde se vzdělával před 80. lety, není známo. V říjnu 1583 se zapsal v Altdorfu spolu s Václavem, Rudolfem a Janem, syny někdejšího karlštejnského purkrabí Jana Vchynského ze Vchynic jako jejich vychovatel (*inspector*). Asi jím nebyl dlouho. 1584 byl již bez nich v Itálii: im. 21. II. 1584 v Padově a 16. 8. 1586 v Sieně. Část pobytu v Itálii absolvoval spolu s → Tobiasem Pommerem – pravděpodobně v družině slezských šlechticů Jindřicha z Haugvic a Fabiana ze Schönaichu. Zřejmě téhož roku promoval z medicíny v Římě (označuje se jako „*phil. et med. doctor*“). Zde či jinde v Itálii v listopadu téhož roku zemřel. Intenzivní styky s českým prostředím, např. s Karlem st. ze Žerotína, udržoval a část života v českých zemích strávil i L. mladší bratr Caspar (1568–1655), stejně jako starší Simon (1556–1613).

C. Cunradus, Prosopographiae melicae II, s. 119; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 178; J. Sinapius, Olsnographia 1, Leipzig – Franckfurt 1707, S. 959, 984; K. Hrdina, Studenti, s. 34; Matrikel Altdorf I, s. 22; Matrikel Siena, s. 87; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 223; RHB III, s. 217n.; O. Pusch, Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter 3, s. 51 (zde některé chybné údaje); C. Zonta, Schlesische Studenten, s. 308; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 302; M. Holý, Zrození, s. 59

Mättig, Gregor

N: 25. 9. 1585, Budyšín. Z: 30. 3. 1650, Budyšín. Syn budyšínského měšťana Franze Mättiga a Margarethy Peuckerové (oba zemřeli 1598 snad na mor). Po studiích v rodišti se se svolením poručníků odebral 1601 do Čech, kde se v Bělé pod Bezdězem stal vychovatelem v rodině Bohuchvala Berky z Dubé. Jeho nejmenované syny měl doprovázet do zahraničí za vzděláním. Protože však z plánované cesty nakonec sešlo, odebral se 1603 znovu do rodiště. Zde pokračoval zřejmě ve

studiích na gymnáziu. 1605 odešel za dalším vzděláním na univerzitu v Lipsku. Již po půl roce však přešel do Štrasburku, kde se začal věnovat studiu lékařství, a 1607 pak do Basileje. Zde uzavřel své lékařské vzdělání na jaře 1610 získem doktorátu. Při studiu pracoval zároveň jako korektor v blíže neurčené basilejské tiskárně. Po studiích ve Švýcarsku, během nichž publikoval též některé své lékařské teze, se odebral do Francie. V listopadu 1611 se vrátil do rodiště, kde se živil jako lékař. Od 1612, kdy získal do majetku dům „am Markt“ (snad v Korn-gasse 6), dohlížel též na městskou lékárnu. V únoru 1613 se oženil s Martou (†1637), pozůstalou dcerou po bohatém obchodníkovi a členu staré patricijské budyšínské rodiny Hieronymovi Rosenhainovi. Od podzimu 1617 byl též členem městské rady. Zároveň mu byl svěřen dohled na městskou školu a stal se příse-dícím zdejšího dvorského soudu stejně jako „*iudicium ordinarium*“. 1619 se za Budyšín zúčastnil generálního sněmu České koruny a byl ustanoven za jednoho z defenzorů. Po Bílé hoře a obsazení Lužic Janem Jiřím Saským pobýval kvůli obavám o perzekuci dočasně ve Frankfurtu nad Odrou. Po návratu 1621 pak rezignoval na členství v městské radě i na další veřejné úřady. Žil zde nadále jako soukromá osoba. Pro toto období jeho života je však dochováno málo zpráv. Městu Budyšínu i Zhořelci půjčil ze svého jmění nemalé částky. 1634 jej postihl požár města, během něhož shořel i jeho dům. M. se pak odebral do Kamenze. Zpět do Budyšína se vrátil 1637/1638. 1640 získal od městské rady jako vyrovnání své pohledávky statek Meschwitz a mlýn Blösa. V únoru 1642 se podruhé oženil (m. Barbara, dcera obchodníka Thomase Krantze). Ani z jednoho manželství neměl M., který se 1612–1646 stal kmotrem více než 100 dětí, jejichž pečlivou evidenci si vedl, potomky. Svou knihovnu odevzdal k veřejnému užítku a zřídil ve své závěti z 25. 1. 1650 také stipendijní nadaci financovanou především z výnosu statku Meschwitz. Z doby jeho studií pochází několik jeho lékařských tezí vyšlých v Basileji tiskem.

Discursus medicus februm naturam ac differentias tam in genere quam in specie cum questionibus quibusdam et parergis explicans ... sub regimine Iohan-Nicolai Stupani a Gregorio Mättigio Budissino Lusato ad diem 29. Martii ... propositus, Basileae 1609 (UB Basel, sign. Diss 19, č. 7); Gregori Mättigi ... discursus iatricus de februm tecmarsii et curatione ... pro impetrandis honoribus Doctoralibus, insigniis et privilegiis medicinam faciendi, exercendi et docendi ... Ad diem 23. Martii publico examini exhibitus, Basileae 1610 (UB Basel, sign. Diss 19, č. 34); Leichpredigt über den Spruch Psal. 73, v. 25. 26. Herr wenn ich nur dich habe etc. bey Christlichen Leichen Begängnis Des ... Gregorii Mättigii, auff Meschwitz beyder Artzneyen vornehmen Doctoris so den 30. Martii ... eingeschlaffen und ... den 3. Aprilis, in ... Budißin ... seinem Ruhe-Kämmerlein der Erden ... vertrauet worden. Gehalten durch M. Martinum Gumprecht Pastorem ... daselbst, Dresden 1650, zvl. 30–36 (Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle, sign. Pon Zc 5173; přístupné na digitale.bibliothek.uni-halle.de); Jöcher 3, Sp. 26; Otto, Lexikon 2/2, s. 527n.; F. Husner, Verzeichnis, s. 49nn.;

Matrikel Basel III, s. 66; U. Koch, Die Familien Mättig und Peucker vom 15. bis 18. Jahrhundert in Bautzen, in: Jahresschrift des Stadtmuseums Bautzen 2007, s. 33–42; J. Keil – U. Koch, Zur Biographie von Gregorius Mättig, in: tamtéž, s. 43–76; U. Koch, Die Stiftungen Gregorius Mättigs 1650–1949, in: tamtéž, s. 77–96; www.vd17.de (heslo Mättig, Gregor)

Magnus, Martin

N: Podmoklice u Semil. Syn Jana Magna. Navštěvoval latinské školy v Semilech, v Praze (bez bližšího určení) a na počátku 90. let také v saském Annaberku. Později se vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, odkud jej ještě v 90. letech povolal Zikmund Smiřický ze Smiřic za preceptora svých dětí. Bohužel jmenovitě jeho žáky neznáme, zřejmě šlo především o Jaroslava II. Smiřického (1588–1611), případně slabomyslného Jindřicha Jiřího či Albrechta Jana (1594–1617). Jak dlouho v této funkci působil, také není známo. Pravděpodobně i s ohledem na jeho předchozí služby mu Zikmund Smiřický někdy poté svěřil úřad duchovního správce v Kostelci nad Černými Lesy. Zřejmě v září 1603 byl ordinován na kněze ve Vitemberku. Další zprávy o něm bohužel chybí.

Ad pietate, virtute moribusque ... Zachariam Sstyrysky Pragenum ..., Pragae 1593, fol. 8r (NK ČR Praha, sign. 42 C 11, přív. 16); RHB III, s. 237

Makovský z Makové (Aquarius Soběslavský), Jan

N: Soběslav. Pocházel ze soběslavské rodiny, snad byl synem 21. 9. 1551 nobilitovaného Vavřince z Makové. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Snad je totožný s osobou – Joannes Aquarius Bohemus, jež se v březnu 1543 zapsala na univerzitě ve Vitemberku. Na počátku 50. let zřejmě krátce pobyl ve Vídni (im. v dubnu 1551), poté studoval na pražské utrakvistické univerzitě, odkud – z Karlovy koleje – byl již s hodností bakaláře na doporučení Jáchyma z Hradce a Jana Kunstáta z Paumberka přijat 1551 za preceptora Petra Voka z Rožmberka (1539–1611) a snad i dalších šlechtických chlapců. V této funkci působil až do 1556, kdy se oženil s jistou Kateřinou z Prachatic, kde „učmil sobě zákup“. Již v průběhu své vychovatelské služby složil 12. 3. 1552 na pražské utrakvistické univerzitě mistrovské zkoušky. Jeho osudy po 1556 nejsou známy. Podle OSN se věnoval též literární činnosti: přeložil *Enchiridion Augustina Aurelia* (Praha 1563; vyšlo vícekrát). Žádné děti nezanechal. M. byl příbuzným → Vincence Makovského.

SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 368, sign. II C 3, kart. 7; J. Jireček, Rukověť 2, s. 6; OSN 16, s. 677; A. von Doer, Adel, s. 26; J. Lintner, Z historie soběslavských rodin, s. 20; Matrikel Wien III, s. 94; J. Hejnic, Českokrumlovská latinská škola, s. 23, 28; J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy posledních Rožmberků, Praha 1985, s. 377n.; Týž, Poslední Rožmberkové, s. 67, 185; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory velmožů s erbem růže, s. 76; L. Veselá, Knihy na dvoře Rožmberků, s. 205; M. Holý, Zrození, s. 62n., 82; www.knihopis.org (K00879)

Makovský (Macovinus, Makowinus, Makovinus) z Makové, Vincenc

N: Soběslav. Z: 5. 2. 1581, Praha. Podle RHB bratr Vavřince z Makové, podle Jirečkovy Rukověti syn Vavřince z Makové a tedy bratr → Jana Makovského. Po bližší neznámých studiích se dále vzdělával ve Vitemberku (im. 29. 1. 1557) a konečně na pražské utrakvistické univerzitě. Na ní dosáhl 27. 4. 1558 bakalářského gradu (mistrovského pak až 2. 10. 1565). Od 1560 působil po dvě desetiletí ve školské službě. Byl postupně rektorem v Prostějově, od 1563 u sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, od dubna 1569 u Vysokého Kostela v Kutné Hoře (1572 místo opustil poté, co dostal od městské rady napomenutí pro špatné vedení školy; děkan si na něj stěžoval, že místo výuky raději spí), 1573–1574 v Mělníce, od 1575 znovu v Praze na Malé Straně, nedlouho před smrtí pak u sv. Petra. Buď 1579, nebo již předtím působil také jako vychovatel Jindřicha, Jana a Zikmunda, synů písaře komorního soudu a později místosudího dvorského Království českého rytíře Víta Flavína z Rotenfeldu a na Pokraticích (†1595). M. je autorem řady spisů, zejména příležitostné povahy.

MZA Brno, Cerroni I 111, fol. 53n.; Vincentius Makovinus a Makova, Epithalamion de nuptiis ... Georgii Proscovicii, liberi baronis in Proskov ... et generosae ... virginis Ursulae a Lobkowicz ... Christophori senioris a Lobkowicz ... filiae ..., Pragae 1568 (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 8); Dialogi pueriles ..., Pragae 1579 (NK ČR Praha, 65 F 1101, přív. 2); J. Jireček, Rukověť 2, s. 6; Album academiae vitebergensis I, s. 327; OSN 16, s. 677; F. Koželuha, Paměti o školách Prostějovských, s. 18; Z. Winter, Život a učení, s. 30, 316n., 539, 784; V. J. Nováček, Listář, s. 11; V. Klecanda, Přijímání do rytířského stavu, s. 21, 98; J. Lintner, Z historie soběslavských rodin, s. 20; J. Stáhlík, Z dějin partikulární školy latinské na Mělníce (Soupis bakalářů a kantorů), in: Mělnicko. Sborník k otevření Masarykova kulturního domu, Mělník 1936, s. 91; RHB III, s. 246nn.; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 691; www.knihopis.org (K05153)

Manlius (Männchen), Christoph

N: 26. 2. 1546, Zhořelec. Z: 14. 10. 1576, Praha (podle Otty 12. 10. 1575). Syn zhořeleckého soukeníka Christopha Männchena a Kathariny Schützové. Studoval v rodišti, později ve Vitemberku (v matrice ale není). Oddal se zejména studiu historie. Později při hledání pramenů pro zamýšlené dějiny Lužice cestoval po střední Evropě. Navštívil mj. Vídeň či Budapešť. Opakovaně pobýval v 70. letech i v Praze, kde navázal kontakty s řadou Čechů, mj. s Tomášem Mitisem, Davidem Crinitem, Kašparem Cropaciem, Václavem z Vřesovic či Michalem Španovským z Lisova. V březnu 1575 se stal zřejmě vychovatelem v rodině Kryštofa z Fictumu a snad i příslušníků dalších šlechtických rodů z českých zemí. Brzy ale zemřel. Byl i za finanční pomoci pražské utrakvistické univerzity, s některými z jejichž mistrů navázal kontakty, pochován v kostele Božího Těla na Novém Městě pražském. Zanechal po sobě řadu děl, jak v latině, tak i v češtině, básnických i prozaických. Některé z nich mají bohemikální charakter. Nejvýznamnější jsou jeho *Commentariorum rerum Lusaticarum libri VII* pojednávající o dějinách Lužic do roku 1516, jež vyšly až v 18. století (viz níže).

MZA Brno, Cerroni I, 111, fol. 65n.; Christophori Manlii Epigrammatum liber, Pragae s.d. (NK ČR Praha, sign. 52 G 15, přív. č. 1); Caspar Cropacius, Carmina pro Calendis Ianuariis ann. 1572, Pragae s.d. (KNM Praha, 46 C 40, přív. 28); Delitiae poetarum Germanorum II, s. 244–254; C. Cunradus, Prosopographiae melicae II, s. 122; Christian Gottfried Hoffmann (Hg.), Christophori Manlii Commentariorum rerum Lusaticarum libri VII ..., in: Scriptores Rerum Lusaticarum antiqui et recentiores ..., Bd. 1.1, Leipzig – Bautzen 1719, S. 99–463; tamtéž, s. 463nn.; Jöcher 3, Sp. 114; Zedler 19, Sp. 976n.; Adelung 4, Sl. 583n.; Otto, Lexikon 2/2, s. 533n.; O. Jancke, Buch VII. von Manlius Commentarii Lusaticae, nach dem Autographon mit dem Hoffmann'schen Texte in den Scriptores rerum Lusaticarum, Ausg. Von 1718, Tom. I. pag. 434 seqq. Verglichen, NLM 1853, s. 55–70; Fr. Haupt, Etwas über Christoph Manlius +1575 und Christian Weise 1708, NLM 20, 1842, s. 369–374; E. Koch, Moskowiter in der Oberlausitz und M. Bartholomäus Scultetus in Görlitz, NLM 83, 1907, s. 72n.; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 89, 167; G. Bauch, Geschichte des Breslauer Schulwesen in der Zeit der Reformation, s. 203, 293; OSN 16, s. 777; RHB III, s. 254n.; J. Šťovíček, Ercker a Manlius, in: Jiří Majer (ed.), Rozpravy Národního technického musea v Praze 67, Studie z dějin hornictví 7, Praha 1976, s. 63–67; Týž, Lazarus Ercker aus Annaberg und Christoph Manlius aus Görlitz und ihre gemeinsame Arbeit in Prag 1573/1574, in: Erbe und Auftrag, Görlitz 1992, s. 73–80; J. Bahlcke, Die Oberlausitz. Historischer Raum, s. 17n., 23; N. Kersken, Die Oberlausitz von der Gründung des Sechsstädtebundes bis zum Übergang an das Kurfürstentum Sachsen, s. 134; H.-B. Harder, Bemerkungen zur Lusatia des Christoph Manlius aus Görlitz, in: P. Thiergen (Hg.), Res Slavica. Festschrift für Hans Rothe zum 65. Geburtstag, Paderborn – Wien 1994, s. 519–528; http://wiki.olgdw.de/index.php?title=Christoph_Manlius; www.vd16.de (heslo Manlius, Christoph)

Maphredus (Mephraedus, Mephredus), Abraham

N: Lehnice. Po bližší neznámém partikulárním vzdělávání studoval přinejmenším 1591 ve Frankfurtu nad Odrou. Snad ještě v tomto roce (nejpozději 1592) se stal preceptorem Kašpara Viléma, syna Kašpara z Minkvic, s nímž pobýval ve Zhořelci. Zde se zapsal do štambuchu Hannibala z Valdštejna. M. uvedeného chlapce pravděpodobně již nedoprovázel na jeho cestě do Itálie. V listopadu 1592 se imatrikuloval v Basileji. Zde se věnoval studiu lékařství, které zakončil v březnu 1593 získáním doktorátu. Žádné další zprávy o tomto Slezanu nejsou.

Abrahamus Maphraedus, Assertiones ..., Basileae 1593 (UB Basel, sign. Diss 14, č. 27); Matrikel Frankfurt, s. 365; OSN 17, s. 392; K. Hrdina, Čechové, s. 89; G. Sieg, Freiherr Hannibal von Waldstein, s. 11; F. Husner, Verzeichnis, s. 36; Matrikel Basel II, s. 403

Marcus (Martius), Jan

N: Prostějov. Po studiích v rodišti se dále vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, kde 26. 6. 1607 dosáhl bakalářského gradu. Snad již od jara téhož roku působil jako vychovatel Abrahama a Jana, synů hejtmana pardubického panství

Jana Gerštorfa z Gerštorfu na pardubickém zámku. Není vyloučené, že zde mohl vychovávat i jiné Gerštorfy. Později působil v kanceláři města Vysokého Mýta (1617 syndikus). 1618 byl na základě výzvy stavovského direktoria vyslán městskou radou vysokomýtskou do Prahy jako zástupce města. Další zprávy o něm nejsou.

MZA Brno, Cerroni I 1, s. 395n. a 405n.; Ioannes Marcius, Triga poematum cunas Christi, Pragae Pauli Sessii 1609 (NK ČR Praha, sign. 52 G 10, přív. 15); Týž, Apophoreta ..., Pragae 1610 (tamtéž, přív. 17); F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 340n.; H. Jireček, Královské věnné město Vysoké Mýto, s. 68; K. Hrdina, Památník Rašínova gymnasia, Hradec Králové 1936, s. 41; RHB II, s. 213; RHB III, s. 257n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 35

Marcovicus (Marcovizius, Markowski), Jan

N: Litva (označuje se jako Lituanus). Z: po 1611. V 90. letech (minimálně 1596, snad ale i 1597) byl preceptorem několika Lokšanů z Lokšan a na Březnici v Amberku. Pravděpodobně šlo o Adama, Václava a Jiřího: odpovídají tomu jejich zápisy ve štambuchu Jana Šotnovského ze Závěřic – první dva z chlapců zapsáni 25. 8. 1597 v Amberku, třetí 12. 9. 1597 bez místa. 1597 se zdržoval v Altdorfu (im. zde 15. 7. 1597). 1598–1600 studoval v Heidelbergu (im. 4. 5. 1598; 1600 se uvádí jako student teologie). Kromě toho, že víme o několika jeho příspěvcích z doby studií i z pozdějšího období, které svědčí o jeho dlouhodobých kontaktech s heidelbergským profesorem Davidem Pareem, o něm další zprávy nejsou.

Matrikel Altdorf I, s. 61 a II, s. 361; Matrikel Heidelberg II, s. 192 a 559; Jan K. Tomek, Památník Jana De Clivo Šotnovského ze Závěřic z konce věku XVI., ČČM 87, 1913, s. 289; M. Dvořák (ed.), Dva deníky Matyáše Borbonia, s. 31; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 24; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 53; www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Marcovicus, Johannes)

Margraf (Marchio, Marchionis), Jan

N: Žatec. Z: 15. 12. 1612, Mělník. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně od října 1597 studoval na pražské utravvistické univerzitě (doložen nejprve jako alumnus koleje Reginae, později Nationis), kde se stal 27. 7. 1599 bakalářem. Již 1599 vyučoval na škole v Kostelci nad Labem. Ve stejném roce je doložen i jako preceptor syna či synů Jindřicha Homuta z Harasova na Radonicích; snad šlo o Václava ml. či Oldřicha (†1637). Jak dlouho jím byl, není známo. 1600 už působil jako rektor školy v Brandýse nad Labem, jež o něj usilovala již v dubnu 1599. Ještě 1600 ale přešel na školu do Mělníka. Zde však působil krátce, neboť se na jaře 1601 školské služby vzdal a vzal si Dorotu, vdovu po Matyáši Střelcovi z Lebenperka, načež zde získal měšťanské právo. Od 1603 až do smrti byl pak členem mělnické městské rady. V městské správě působil i v jiných funkcích (od 1605 byl např. školním inspektorem). M. je autorem pouze dvou drobných latinských příspěvků.

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 18; Z. Winter, Život a učení, s. 189, 334n.; OSN 11, s. 533; RHB III, s. 261 (zde i další drobná literatura); K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 28

Marchio, Jan → Margraf, Jan

Marchio, Ondřej → Maršálek, Ondřej

Markowski, Jan → Marcovicus, Jan

Maršálek (Marchio) z Dařína (z Zdařína), Ondřej

N: Žďár nad Sázavou. Z: po 1624, Praha. O partikulárním vzdělání tohoto poddaného kláštera ve Žďáru na Sázavou na domácích školách nejsou žádné zprávy. 1592 snad vyučoval na chrudimské škole. 1593 působil jako preceptor Vladislava, Oty a Karla purkrabích z Donína, s nimiž pobýval v Annaberku. Zde byli všichni žáky Paula Jenisia. Poté studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde dosáhl 14. 6. 1595 bakalářského a 4. 7. 1600 magisterského titulu. Výhostní list získal od kláštera ve Žďáru r. 1596. Již předtím ale byl asi 1597–1599 rektorem svatohaštalské školy na Starém Městě pražském, později (snad 1599–1603) působil na škole u Týna. 1603 opustil školskou službu a stal se třetím radním písařem Starého Města pražského. O pár let později (po 1607) se oženil s Kateřinou, vdovou po Jiříkovi Sedlčanském, načež 1608 získal na Starém Městě měšťanské právo. Spolu s ní byl od 1612 majitelem jednoho staroměstského domu (č.p. 21). 27. 6. 1616 dosáhl nobilitace. Ve staroměstské městské správě (v desetipanském úřadu) působil i po Bílé hoře (1622). Je autorem příležitostné latinské poezie. Některé spisy mu byly též dedikovány.

AHMP, rukopis č. 536, fol. 102v; AUK Praha, Oeconomica B 14, fol. 220v; tamtéž, Oeconomica B 15, fol. 58v, 230; MZA Brno, Cerroni I 111, fol. 65n.; Ad pietate, virtute moribusque ... Zachariam Sstyrsky Pragenum ..., Pragae 1593, fol. 4v (NK ČR Praha, sign. 42 C 11, přív. 16); F. Dvorský (ed.), Paměti, s. 46, 49, 121, 129, 138; Z. Winter, O životě, s. 543; Týž, Život a učení, s. 282, 301, 354, 437; OSN 20, s. 457; J. Vančura, Dějiny Klatov I/2, s. 692; RHB III, s. 262n. (zde i další drobná literatura a prameny); RHB IV, s. 273; J. Hejnic, O památníku Floriána Vermilia, s. 72 a 82; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 24, 54; M. Holý, Zrození, s. 303

Mathisaeus (Mathisius, Mathyseus, Matthisaeus) z Hostína, Samuel

N: Milevo. Z: po 1628. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. 1611 se jako „*stud. phil.*“ imatrikuloval v Herbornu (8. 8.) a nedlouho poté (1. 10.) v Altdorfu. Od ZS 1612 studoval na pražské utrakvistické univerzitě (poslouchal zde mj. přednášky → Jana Matyáše ze Sudetu; pod jeho vedením i disputoval), kde se stal 1. 8. 1614 bakalářem. Již dříve, od dubna 1614, byl preceptorem blíže neidentifikovaných příslušníků rytířského rodu Hrobčických z Hrobčic. Ještě 1617

je doloženo jeho studium na pražské utrakvistické univerzitě (studoval zde tehdy právo; i proto odmítal v prosinci téhož roku disputaci z filozofie). Zřejmě byl někdy v té době ve styku s Václavem Budovcem z Budova; 1618 mu věnoval blahopřání k jeho jmeninám (*Vita d. Wenceslai ...*, Pragae 1618, KNM Praha, sign. 49 B 44, přív. 22). Od blíže neznámé doby užíval predikát, jenž mu byl potvrzen a erb polepšen 1628 (tehdy zřejmě neměl potomky). Po Bílé hoře snad konvertoval na katolickou víru. Jeho další osudy jsou však neznámé. M. je autorem několika drobných latinských skladeb.

AUK Praha, sign. A 14a, fol. 153; tamtéž, *Oeconomica* B 21, fol. 342r; tamtéž, *Oeconomica* B 24, fol. 177r; *Disputationum Iustinearum tertia de nuptiis, quam Iohannes Matthias a Sude-tis ... proponit respondente Samuele Matthisaeo Miliveno die 29. Januarii hora 7 anno 1613, Pragae 1613* (NK ČR Praha, sign. 47 F 37, přív. 5); *Matrikel Altdorf I*, s. 118 a II, s. 364; *Matrikel Herborn*, s. 58; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 120; J. Volf, *Jan Matyáš ze Sudetů*, sl. 537; K. Hrdina, *Studenti*, s. 39; Z. Winter, *O životě*, s. 423; J. Polišenský, *České dějepiscectví předbělohorského období a pražská akademie, AUC–HUCP 4*, sv. 2, 1963, s. 133; *RHB III*, 288; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 208; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 43, 98

Matyáš (Matthias) ze Sudetu (Sudetů), Jan

N: kolem 1570, České Budějovice. Pocházel ze staré patricijské českobudějovické utrakvistické rodiny. Byl synem Zachariáše Matyáše, 1594 nobilitovaného úředníka nad solí v Týně nad Vltavou a později ve Vodňanech, a dcery Jana Scheibla z Falkenšteina. Vzdělával se v zámecké škole Čabelických ze Soutic v Týnu nad Vltavou, později v Písku, Vodňanech a dále na gymnáziu v Linci, kde byl jeho učitelem proslulý Georg Calaminus. Od 1588 studoval především práva na univerzitě v Lipsku (im. v LS), dále v Marburku, Helmstedtu, Štrasburku, Ingolstadt, Heidelbergu a v Altdorfu (v matrikách většiny uvedených škol ale nefiguruje). Na posledně jmenované akademii se imatrikuloval 1. 5. 1596 jako preceptor Jáchyma a Mikuláše Metychů z Čečova, příslušníků nižšího šlechtického rodu usedlého v českých zemích i ve Slezsku. Jejich famulem byl tehdy M. bratr Václav. Při jejich odchodu 1597 jim byl vydán spis *Propemptica*. Později pobýval se svými svěřenci ještě v Itálii (30. 6. 1598 im. v Padově; týž den zapsán i Jan Metych z Čečova, II. 4. 1599 v Sieně). V jejich doprovodu či bez nich procestoval také Francii, Anglii i jiné země a sám se dále vzdělával. Přesná chronologie studií i cest M., příp. jeho svěřenců, v té době, však není jasná; prameny i literatura je udávají různě. Není známo, jak dlouho pobyl v cizině celkem, ani kdy se z ní vrátil do českých zemí. Je možné, že se tak stalo až 1610. I když neměl potřebnou akademickou hodnost, byl 26. září 1611 jmenován defenzory profesorem práva na pražské utrakvistické univerzitě (navržen ze strany univerzity již na jaře 1610), přednášet začal 2. února 1612. Pod jeho vedením došlo po mnoha letech k obnovení právnických disputací. Jak z materiálních příčin (spor o přidělení bytu, platby za kolejní stravu atd.), tak

i kvůli svému názoru o původu Čechů z „Roxolanie“ (čili Ruska) vyjádřeném ve spise *De origine Bohemorum et Slavorum* (Lipsiae 1615) se však M. dostal do sporů se svými kolegy, které jej 1616 vedly k opuštění univerzity, a to bez povolení rektora. Jeho další osudy jsou nejasné. M., který se nejspíše od 90. let psal ze Sudetu (přijetí k erb, který užíval jeho jého příbuzný Jiří Polenta, bylo schváleno 8. 1. 1595), je autorem několika latinských spisů.

Oratio de iuris studio ..., Pragae 1612 (NK ČR Praha, sign. 47 F 37); Disputatio consuetudinum feudalium, Pragae s.d. (NK ČR Praha, sign. 47 F 37, přív. č. 6–13); Jan Matyáš ze Sudetu, *De origine Bohemorum et Slavorum*, Lipsiae 1615 (NK ČR Praha, sign. 50 E 14); Jöcher 4, Sp. 916; Matthias Kalina von Jätenstein, *Nachrichten über böhmische Schriftsteller I*, 1818, s. 53–59; II, 1819, s. 15; III, 1827, s. 5 a 14; F. Palacký, *Poslední vůle p. Jana Mathiáše ze Sudetu*, profesora někdy akademie Pražské, ČČM 2, 1828, s. 115–118; V. V. Tomek, *Geschichte der Prager Universität*, s. 220, 224nn., 229, 233, 237; Matrikel Altdorf I, s. 56 a II, s. 574; E. Ott, *Beiträge zur Receptions-geschichte des Römisch-canonischen Prozesses in den Böhmischem Ländern*, Prag 1879, s. 200; K. Hrdina, *Studenti*, s. 36; Z. Winter, *Děje, passim*; Týž, *O životě, passim*; Týž, *Život a učení*, s. 174; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 283, 291; OSN 24, s. 330n., A. Doer, *Adel*, s. 63; H. Jireček, *Právníký život*, s. 388nn.; J. Volf, Jan Matyáš ze Sudetů, sl. 531–566 (zde i další literatura a prameny); B. Brugi (ed.), *Atti della Nazione Germanica nello studio di Padova, Venezia 1912*, s. 425; O. Králík, *Vliv Kromerův na českou historiografii XVII. a XVIII. století*, in: *Česko-polský sborník 1*, Praha 1955, s. 376nn.; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf, passim*; J. Hejnic, *Humanistica*, s. 77; Matrikel Siena, s. 144; RHB III, s. 294nn. (zde i další literatura a prameny); L. Veselá, *Knihy na dvoře Rožmberků*, s. 202; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 445; M. Holý, *Zrození*, s. 89; Týž, *Mezi Prahou a Altdorfem*, s. 339; www.vd17.de (heslo Sudetis, Johannes Matthias)

Mechanopaeus (Mechanopaeius, Mechanopoeus, Kutnohorský), Jan

N: Kutná Hora. Z: kol. 1650, Liptovský Ján. Navštěvoval partikulární latinské školy v Českém Brodě (1610), poté v Kutné Hoře. Od 1618 studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 7. 3. 1619 dosáhl bakalářského gradu. Zároveň se studiem byl preceptorem několika synů místokancléře Bohuslava z Michalovic. Nešlo přitom o jeho nejznámějšího syna Jana Smila z Michalovic, nýbrž zřejmě o Rudolfa a Mořice, které předtím vychovával → Václav Klement Žebrácký. 1619 byl M. z blížie neznámých důvodů uvězněn staroměstskou městskou radou, na což si stěžoval rektor pražské utrakvistické univerzity. Po bitvě Bílé hoře odešel do exilu. Kolem 1630 byl rektorem šlechtické evangelické školy v Liptovském Jáně. M. je autorem několika drobnějších latinských spisů.

AUK Praha, A 14a, s. 189; MZA Brno, Cerroni I 112, fol. 5r; Joannes Mechanopaeus Cuttenus p.t. generosae indolis juniorum d. fratrum a Michalovicz Praeceptore, *Gratulatorium. Pro felici, Deo et patria sic iubente, ad exteros abitu et reditu generoso si ac strenui equitis domini*

Johannis Smili a Michalovicz ..., Pragae 1618; Z. Winter, Děje, s. 158; Týž, Život a učení, s. 224; J. Minárik, Latinská humanistická příležitostná poézia, in: Ľudovít Holotík – Anton Vantuch (ed.), Humanizmus a renesancia na Slovensku v 15.–16. storočí, Bratislava 1967, s. 256, 259, 261, 263–266; RHB III, s. 303n., s. 325; J. Čaplovič, Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700 I, č. 793, 898; J. Kuzmík, Slovník autorov I, s. 452; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 48, 103; P. Vítek – S. Churý – V. Struhár, Dejiny obce Podtureň, sl. s.d., s. 41 (přístupné na <http://www.podturen.sk/files/kniha.pdf>); P. Vítek a kol., Závažná Poruba. Závažná Poruba 2002, s. 34–35; Týž, Česká šľachta vo vzťahu k Liptovu a liptovská šľachta v Čechách a na Morave, in: Bibliografický zborník 2004/2005, Martin 2007, s. 91–95 (přístupné na http://www.snk.sk/?BZ_2005)

Meier (Meyer, Meyerus, a Falcken?), Johann Jakob

N: 1577, Basilej. Syn Matthiase Meiera. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na basilejské univerzitě (im. březen 1593). Minimálně 1596 byl v Basileji preceptorem zde studujícího Jana Čertorejského z Čertorej na Hevlíně nad Dyjí a Novém Dvoře. V dalším roce pobýval ve Francii (20. 2. 1597 im. v Orléans). Je-li totožný s osobou Joannes Jacobus Meyer a Falcken, pak se pravděpodobně v doprovodu Jindřicha Zahrádeckého ze Zahrádek a Jiřího Zikmunda Praksického ze Zástrízl (1582–1614) zapsal 1600 v Sieně (14. 10.) a Padově (21. 2.) a o rok později (chlapci zapsáni 14. 6., M. bez data) v Bologni. V Sieně se týž den imatrikuloval i Vít Vilém Španovský z Lisova, Albrecht Kaplír ze Sulevic a Michal Malovec z Malovic. Ti sice 1601 navštívili i Bolognu, nicméně zřejmě v jiný čas než M., Zahrádecký a Zástrízl. Další zprávy o M. nejsou.

UB Basel, sign. G II 8, p. 352nn; Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Martin Taufregister 1574–1627, sign. W 12, 2, fol. 20r; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600) 3, 115; A. Rivier, Schweizer als Mitglieder der „deutschen Nation“ in Orléans, s. 246; Dictionnaire historique et biographique de la Suisse IV, s. 738n.; HBL 5, 97nn.; M. Dvořák (ed.), Dva denníky, s. 99; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 38; Matrikel Basel II, s. 406; Matrikel Siena, s. 151; Natio germanica Bononiae, s. 187; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 460

Melissaeus (Krtský, Krtenus, Melisseus), Václav ml.

N: 1573 (?), Louny. Z: 4. 3. 1631, Pirna. Tento syn utrakvistického kněze Václava M. Krtského (1540–1578) žil po otcově smrti spolu se svým poručníkem a strýcem Jakubem Melissaeem (†1599) v Pelhřimově a v Kutné Hoře. Později se vzdělával na latinských školách v Lounech (do 1592) a v Chrudimi. Od 1594 studoval na pražské utrakvistické univerzitě (Rečkova kolej), kde 12. 7. 1595 získal bakalářský a 17. srpna 1604 magisterský titul. Poté díky doporučení svého strýce Jakuba, arciděkana vysokokostelského, působil asi rok na škole u Vysokého kostela v Kutné Hoře, odkud přešel na městskou školu do Loun, kde od 1596 setrval čtyři a půl

roku (1598 byl spolu s jinými vyšetřován pro urážlivou píseň týkající se městské správy). 1600 se stal preceptorem Jiřího, Adama ml. a Karla, synů Karla Hrušky z Března, a dále Adama st., syna Bernarda Hrušky z Března, s nimiž a zároveň Karlem Chotkem z Chotkova a famulem Martinem Reissigem z Bítovce se zapsal na akademii v Altdorfu (27. 12. 1600). Po návratu do Čech působil od března 1603 znovu na kutnohorské škole u Vysokého kostela, tentokrát již jako její rektor. 1605 opustil školskou službu a byl jmenován kaplanem u sv. Barbory. Kněžské ordinace dosáhl v Srbišti 27. 5. 1605. 24. ledna 1606 se oženil s Kateřinou (původem z Mostu). Někdy poté byl církevním správcem v Mladé Vožici, dále pak děkanem v Čáslavi a ještě před Bílou horou v Hrušovanech. Po 1620 odešel do exilu, na přelomu 20. a 30. let 17. století žil v Pirně, kam se svými čtyřmi dětmi přišel snad 1629. Zde též zemřel. M. je autorem několika drobných latinských skladeb, některé spisy mu byly též dedikovány.

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 571; V. J. Nováček (ed.), Listář, s. 81n. a 85n.; M. Kovář, Mikšicova kronika Lounská r. 1598, SHK III, 1902, s. 59; Matrikel Altdorf I, s. 75; OSN 17, s. 69; K. Hrdina, Studenti, s. 37; Z. Winter, Život a učení, s. 306, 720; Týž, Život církevní, s. 352, 458, 569; H. Becker, Böhmische Pastoren in Anhalt ordiniert 1583–1609, JGPrÖ XVII, 1896, s. 144 a XVIII, 1897, s. 83; F. Hrejša, Česká konfese, s. 471; O. Hejnic, Listář, s. 67nn. a 71n.; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 277, 359n., 849; RHB III, s. 309nn., H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 209; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 25, 55; M. Holý, Mezi Prahou a Altdorfem, s. 330n., 335n.; www.knihopis.org (K16594)

Mendricius, Daniel

N: Tešín. Vzdělával se nejprve v rodišti, potom nedlouho v Opavě, následně pět let ve Vratislavi, dále ve Štrasburku, odkud se však vzhledem k nedostatku financí odebral do Čech, kde setrval tři semestry na pražské svatohavelské škole (chtěl se v Praze naučit češtinu). Poté se odebral do Freibergu, kde navštěvoval takřka rok zdejší gymnázium. Odtud jej povolal Mikuláš Karvinský z Karvína za preceptora jeho svěřence Viléma Kusého z Mukoděle, s nímž byl po šesti měsících poslán do Břehu na gymnázium, kde zřejmě strávili jeden a půl roku. Sám se následně díky dědictví odebral do Vitemberka (im. 1587), kde pobyl více než půl roku. Pro nedostatek peněz byl však nucen vrátit se do rodiště. Poté jej Gotthard Log ab Altendorf povolal za pastora do slezské obce Struměň. Díky tomu dosáhl 31. 3. 1588 kněžské ordinace ve Vitemberku. Snad již předtím působil nedlouho jako jáhen ve Pštině (dle Baňky). Později působil zřejmě ve službách Salmů (podle RHB byl minimálně 1607 dvorním kazatelem Weikharda ze Salmu).

Album academiae vitebergensis II, s. 349; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 18, 1897, s. 67; J. Baňka, Księga protokółów konwentów pastorskich Ziemi Pszczyńskiej (1588–1628), Katowice 1938, s. 8, 16; RHB III, s. 315

Mensatoris, Jiří

Minimálně na jaře 1612 působil jako preceptor blíže neznámého syna Hartvíka Záruby z Hustířan a na Svojanově (známi jsou Bohuslav, Václav, Karel a Pertold). Ten na konci května téhož roku žádal Dolní konzistoř, aby jej ordinovala na kněžství. Protože nešlo o řádný termín, byl odkázán na podzimní ordinace (ke sv. Havlu) s tím, že si má do té doby zařídit „vokaci“ buď některého církevního správce, nebo nějaké obce. Další jisté zprávy o něm chybí. Zda je totožný se stejnojmennou osobou, jež ve 30. letech působil v duchovní správě v Horních Uhrách (Brádno), není jasné. Nelze to však vyloučit.

A. Fabó et al. (ed.), *Monumenta Evangelicorum Aug. conf. in Hungaria historica* III, s. 29; OSN 27, s. 457; F. Tischer (ed.), *Dopisy konsistoře podobojí*, s. 96

Mephraedus (Mephredus), Abraham → Maphredus, Abraham

Michaelis (Prssanus, Neosoliensis), František

N: (Horně) Pršany u Banské Bystrice (?; Kuzmík uvádí zřejmě mylně Pršu u Filakova). Zřejmě 1606 se vzdělával na latinské škole v Žatci. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, odkud byl v květnu 1607 dosazen za preceptora Adama nejml. Zapského ze Zap. Jako jeho vychovatel je doložen ještě v říjnu téhož roku. V dubnu 1608 jej rektor Martin Bacháček dosadil za správce školy v Poličce. 22. 9. 1609 dosáhl na pražské univerzitě bakalářeátu. Jeho další osudy nejsou známy.

F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 353n.; 374n., 402; RHB III, s. 324; J. Kuzmík, *Slovník autorů I*, s. 463; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 38

Michaelis, Jiří → Michal, Jiří

Michal (Michaelis, Michaelides, Topolčanský, Topolczanus), Jiří

N: Topolčany. Kde absolvoval partikulární studia, nevíme. Později studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 17. 9. 1601 získal bakalářský titul. 1602 se stal preceptorem blíže neurčených synů Kryštofa Sekerky ze Sedčic (mohlo jít o Fridricha a Jetřicha), kteří měli odejít na studia do Německa. Jak dlouho zůstal v této funkci, není jasné. Oba uvedení chlapečci skutečně do zahraničí odjeli: v LS 1603 se zapsali do lipské matriky (M. zde ovšem nefiguruje). Později, minimálně 1607–1608 (podle Wintra ještě 1610), působil jako rektor vysokomýtské městské školy. S výkonem funkce rektora zde bylo též spjato radní písařství. Tomu se však M. vyhýbal. Další jasné zprávy o něm chybí. Je autorem několika drobnějších latinských příspěvků.

AUK Praha, sign. A 13b, s. 467; tamtéž, *Oeconomica* B 17, s. 72; H. Jireček, *Královské město Vysoké Mýto*, s. 64; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 116n. (není jasné, zda se dotýká M.);

pokud ano, znamenalo by to, že musel být již před působením u Sekerků vychovatelem blíže neurčených Hochauzerů z Hochauzu), 331n.; Z. Winter, Život a učení, s. 149, 199; Týž, O životě, s. 23, 189; OSN 22, s. 809; RHB III, s. 324n.; J. Kuzmík, Slovník autorov I, s. 464; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 30

Mirotický, Jan

N: Mirotice. Z: kol. 1580, Kroměříž. Kde se tento syn Jakuba Maršova a Kateřiny, dcery Petra Kožešníka, vzdělával, není známo. V mládí měl podle Jirečka i OSN vyučovat na několika latinských školách a také působit jako preceptor ve více šlechtických rodinách v Čechách a na Moravě, bližší údaje však chybí. Později se usadil v Kroměříži, kde se též oženil a působil jako radní písař. Patřil prý k zámožným měšťanům. Již 1567 byl pravděpodobně propuštěn z poddanství Jindřicha ze Švamberka na Zvikově, a to na žádost biskupa Viléma Prusinovského, v jehož službách v přesně neurčené době také působil. Ve druhé polovině 70. let se zabýval překladatelskou činností. Přeložil např. spis *O začátku panování tureckého* B. J. Georgijeviče (Olomouc 1576) či J. Böhma *Obyčeje, práva, řády a nebo zvyklosti všech národů* (Olomouc 1579). Další zprávy o katolíku M. nemáme.

J. Jungmann, Historie literatury české, s. 163, 600; J. Jireček, Anthologie z literatury české, s. 150n; Riegrův slovník naučný V, s. s. 365n.; J. Jireček, Rukověť 2, s. 35; OSN 17, s. 417; Z. Winter, Život a učení; F. V. Peřinka, Dějiny města Kroměříže I, s. 321n., 398, 414, 465, 490; A. Pražák, Dějiny slovenské literatury, s. 142; H. Kopřiva, Vilém Prusinovský, s. 67; J. Kuzmík, Slovník autorov slovenských I, s. 465; L. Prudková, Olomoucké tisky v Břežanově katalogu Rožmberské knihovny, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 1999. Počátky v dějinách knihtisku, Brno 1999, s. 45, 47; www.knihopis.org (K01201 a 02657)

Mirovský, Adam

N: Praha. Syn stejnojmenného otce. Snad studoval na pražské univerzitě, ovšem gradů zřejmě nedosáhl. Kolem 1605 působil několik let v Miličíně jako správce zdejší školy. Dosadil jej tam rektor pražské univerzity → Martin Bacháček z Nauměřic, který v listopadu téhož roku musel řešit jeho stížnost, že mu obec neplatí řádně za jeho služby. 1609 vyučoval v Kamenici, následně byl zřejmě v květnu toho roku dosazen Bacháčkem za preceptora blíže nejmenovaných dětí Jiřího Berky z Dubé. Jak dlouho v této funkci působil, není známo. Další jisté zprávy o něm nejsou. Je-li totožný se stejnojmennou osobou, která 1628 získala do držení dům U Rozkošů se sladovnou na Dobytčím trhu v Praze stejně jako jednu vinice, není jasné. Nelze to však vyloučit.

AUK Praha, A 13b, s. 563n., 566; F. Dvorský, Paměti o školách českých, s. 268; Z. Winter, Život a učení na partikulárních školách, s. 183, 283; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 1022, 1033

Mitis (Tichý) z Limuz, Tomáš

N: 20. 12. 1523 (?), Nymburk. Z: 1591, Praha. M. se narodil jako syn bakaláře Jana Tichého a jeho manželky Jany. Jeho otčím, Stanislav Tichý (2. manžel Jany Tiché), byl v Nymburce minimálně 1544–1552 členem městské rady (1548 primasem). M. studoval na školách v Nymburku, poté v Žatci a dále na pražské utrakvistické univerzitě, kde byl mj. žákem → Matouše Kollina z Chotěřiny. 4. 10. 1546 zde dosáhl bakalářského gradu (až 1552 pak magisterského). Ke konci 40. let byl v Teplicích preceptorem Viléma, zřejmě syna nejvyššího písaře Volfa z Vřesovic, a dále Zikmunda z Maltic. Od 1550 vyučoval na škole v Českém Brodě. Tehdy marně usiloval o místo vychovatele syna nejvyššího kancléře Jindřicha z Plavna, jehož by doprovázel na studia do Padovy. 1552–1553 je doložena jeho činnost na pražské utrakvistické univerzitě (byl mj. prokurátorem univerzitního fisku). 1555 se oženil s Juliánou (†1580), dcerou Doroty Sklenářky z Prahy, s níž měl celkem devět dětí (přežili jej však pouze syn Pavel a dcera Kateřina). Jeho hmotné poměry byly však i nadále špatné. I přes přímluvy usiloval 1555 marně o získání profesury na pražské utrakvistické univerzitě. Díky Janovi st. Hodějovskému, jehož literární družiny byl členem, byl však 4. 5. 1556 nobilitován a také ustanoven rektorem školy u sv. Jindřicha v Praze. Tehdy si také zřejmě otevřel soukromou školu, k níž je však dochováno málo pramenů. Byl také jedním z redaktorů sbírky *Farragines*. Od 60. let až do smrti se zabýval též tiskařskou, nakladatelskou a knihkupeckou činností. 1562–1564 uskutečnil několik transakcí s nemovitým majetkem v Nymburce (1563 prodej domu zděděného po své matce ad.; část M. majetku v Nymburku užíval ještě jeho syn Pavel). M. udržoval styky s řadou domácích (s M. Kollinem, Jirím Handschem ad.) i zahraničních humanistů (Philippem Melanchtonem, Davidem Chytracem, Casparem Nybruckem ad.). M. dílo je mimořádně rozsáhlé, patří k našim nejvýznamnějším humanistům. Jeho hlavní součástí byla náboženská lyrika. Důležité byly také jeho edice díla Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.

SOKA Nymburk, AM Nymburka, Kniha tvrzení kšaftů 1549–1595, fol. 14r; tamtéž, Kniha trhů a smluv 1544–1564 (1599), fol. 333v, 335r, 348r, 363r; tamtéž, Kniha zápisní zelená 1588–1614 (1654), fol. 69v; I. G. Dlabáč, De doctis bohembrodensibus, sl. 6–8 (SK Praha, sign. DC III 39); MZA Brno, Cerroni I 112, fol. 176a; J. Dlabáč, Memoribilien-Buch der k. Stadt Nymburg begründet im Jahre 1846, Vlastivědné muzeum Nymburk, inv. Č. IV – 19 (rukopis), fol. 249r; Zedler 21, Sp. 549; Jöcher 3, Sp. 558; A. Rybička, O Nymburských rodinách erbovních, PA 4, 1860, s. 93; J. Jireček, Rukověť 2, s. 36nn.; F. Menčík, Matouš Kollin z Chotěřiny, s. 216nn.; Z. Winter, Děje, s. 63n.; Týž, Život a učení, s. 26, 38, 304, 532, 783; Týž, O životě, s. 52, 137, 144, 206n.; Týž, Život církevní, s. 153; A. Doerr, Adel, s. 32; OSN 17, s. 440n.; J. Glücklich, Nová korespondence Václava Budovce z Budova, s. 1; F. Menčík (ed.), Dopisy M. Matouše Kollina z Chotěřiny, passim; František Kulhánek, Dějiny král. města Nymburka, in: F. Kulhánek – F. Mikoláš, Královské městp Nymburk. Zvl. otisk díla „Poděbradsko“, Nymburk 1910, s. 166, 314; Týž, Dějiny král. města Nymburka, Nymburk 1911, s. 70, 258; Týž, Dějiny

král. města Nymburka, in: Poděbradsko. Obraz minulosti i přítomnosti. Díl III. Část druhá. Místopis okresu Nymburského. Práce učitelstva a přátel, Nymburk 1912, s. 454, 602; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 10, 31, 94, 364; B. Ryba, Spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, Praha 1933, passim; J. Vlček, Dějiny literatury, vyd. 1960, s. 330, 333, 338, 347, 391; J. Hrabák a kol., Dějiny literatury, s. 326, 339n.; RHB III, s. 339–361 (zde i další dosti rozsáhlá literatura a také soupis jeho latinského díla); J. Kuzmík, Slovník autorov, s. 466; V. Urbančík, Neúspěšný náboženský reformátor, Malovaný kraj 38, 2002, č. 3, s. 10–11; P. Voit, Encyklopedie knihy, s. 598n. (zde i další literatura a prameny); V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 746nn; www.vd16.de (heslo Mitis, Tomáš)

Mitmánek, Václav

N: kolem 1510, Uherský Brod. Z: po 1553. Pocházel z českobratrské rodiny měšťana Jana Mitmánka. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo, zřejmě na některé ze škol Jednoty bratrské. Ta jej také vyslala na další studia do Vítemberku (zapsán 1531). Později se vzdělával ještě v Basileji (im. 1533/1534), Paříži (1534) a znovu ve Vítemberku. Odtud byl Jednotou 1537 povolán zpět do Čech. Měl se však do Vítemberka vrátit jako vychovatel blíže neurčeného Slavaty z Chlumu a Košumberka. Kvůli rostoucímu nesouladu s Bratřími se tak ale nestalo. M. následně řady Jednoty bratrské opustil a přiklonil se k utrakvismu. Zaujal poté místo preceptora v rodině Arnošta Jilemnického z Újezdce. 1540 získal v Benátkách kněžské svěcení. Z Itálie si přivezl i doktorát teologie. Následně byl ustanoven kazatelem v kostele Panny Marie před Týnem na Starém Městě pražském. Jeho kázání byla prý velmi oblíbená. Od 1541 byl členem konzistoře podobojí. Stal se úzkým spolupracovníkem administrátora Jana Mystopola. Po krachu jejich úsilí o zřízení nekatolické zemské církve 1543 a poté, co se veřejně postavil proti panovníkově zasahování do církevních poměrů v zemi, byl králem vypovězen z Prahy, načež odešel do Pardubic a dále do Slezska a do Míšně. Po tajném návratu do Prahy (v závěru roku 1543) byl prozrazen a uvězněn na Křivoklátě. Díky četným přímluvám byl v létě 1544 propuštěn, ale musel znovu do exilu. Jeho další osudy nejsou zcela zřejmé. Žil mj. v Sasku, kde vydával různé pamflety, Polsku (1548 doložen v Krakově, kde vystupoval proti bratrské imigraci z českých zemí) a také na Červené Rusi (Dziedziłow u Lvova, Zarudze u Zborova). Od 1553 o něm chybí jakékoli zprávy. Nejasné jsou i zprávy o jeho literární činnosti. Dochovaly se však M. dopisy posílané od 30. let otci.

J. Jireček, Rukověť 2, s. 38n.; Album academiae vitebergensis I, s. 141; OSN 17, s. 441; Josef Jireček, Dr. Václav Mitmánek z Uherského Brodu, ČMM 5, 1873, s. 101–127 (edice 9 Mitmánkových listů svému otci); Z. Winter, Život církevní, s. 99n.; F. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské III, s. 423; Č. Zíbrt, Bibliografie české historie III, 1, s. 310; F. Hrejsa, Dějiny křesťanství V, passim; Týž, Česká konfese, s. 6, 33; Kamil Krofta, Václav Mitmánek a Bratří, ČČM 91, 1917, s. 2–29, 143–156; J. Jakubec, Dějiny literatury české I, s. 685, 697;

K. Krofta, Doktor Václav Mitmánek panu tatíkoví milému. Listy z let 1533–1553, Praha 1931; Týž, Doktor Václav Mitmánek, Prager Rundschau 5, 1935, s. 397–421; W. Hejnosz, Doktor Václav Mitmánek in Polen, Prager Rundschau 6, 1936, s. 354–360; Týž, Wiadomośc o pobycie Dra Waclawa Mitmánka, wygnańca czeskiego, na Rusi Czerwonej w połowie XVI. w., Ziemia Czerwieńska 2, s. 112–117; K. Krofta, Listy z náboženských dějin, s. 306–336; Matrikel Basel II, s. 6; R. Řičan, Dějiny Jednoty bratrské, passim; Týž, Filip Melanchthon a Václav Mitmánek, Theologická příloha Křesťanské revue 1961, s. 16–17; J. Kuzmík, Slovník autorov I, s. 467n. (zde i další literatura); J. Kotyk, Dr. Václav Mitmánek, ideolog novoutrakvismu. Příspěvek k portrétu, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 33, 1998, č. 11–12, s. 310–317; <http://www.libri.cz/databaze/kdo18/list.php?od=m&start=41&count=20> (autor jk)

Molitor, Jiří → Moller, Jiří

Moller (Mollerus, Molitor), Jiří

N: Opatovice. Z: 20. léta 17. století, Polička (?). Minimálně v r. 1610 byl pravděpodobně preceptorem v blíže neurčené rodině rozvětveného rodu pánů z Kolovrat. Od května téhož roku studoval na pražské utrakvistické univerzitě (je doložen jako alumnus koleje Nationis). Zde dosáhl 9. 8. 1611 bakalaureátu a 14. 3. 1613 magisterského gradu. Mezitím byl rektorem několika městských škol: od 1610 do října 1611 v Prachaticích, poté do dubna 1612 v Dobručce a hned nato v Chrudimi. Minimálně 1613 (spíše však i později) působil jako preceptor šlechtického rektora pražské utrakvistické univerzity, totiž Julia (†1623), syna Jáchyma Ondřeje Šlika (1569–1621), jehož vychovatelem na jeho kavalírské cestě byl pak → Johann Lucius. Později spravoval několik pražských městských škol: u sv. Petra (1617), poté u sv. Haštala (do 1618). Od 1617 marně usiloval pomocí defenzorů, stavovských direktorů a jiných osob o získání profesury na pražské utrakvistické univerzitě, byl však ze strany univerzitních mistrů odmítán (kvůli způsobu, kterým o místo usiloval, svému morálnímu profilu etc.). Po Bílé hoře konvertoval ke katolictví, díky čemuž se stal 1622 členem komise určené k likvidaci pražské univerzity (poté zastával ještě funkci inspektora univerzitních statků). Ještě později byl ustanoven královským rychtářem v Chrudimi a poté v Poličce. Pro vykonávání úřední činnosti byl však údajně neschopný. Brzy však zemřel na nějakou těžkou nemoc. M. známý i z beletrie (*Wintrův Mistr Kampanus*) je autorem několika spíše drobných latinských příležitostných skladeb.

AUK Praha, sign. A 13b, s. 73, 312, 437; A 14a, s. 47, 65, 125; Oeconomica B 21, fol. 137v, 139v; B 24, fol. 38v; Z. Winter, Děje, passim; Týž, O životě, s. 131, 507, 544, 554; Týž, Život a učení, s. 166, 168, 173, 175, 332; B. Varsík, Husiti a reformácia na Slovensku, Bratislava 1932, s. 144, 163; RHB III, s. 370n. (zde i další prameny); J. Kuzmík, Slovník autorov I, s. 477n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 38, 57

Monialides (Nymburský), Václav

N: Nymburk. Syn Pavla Monialida Berounského, dlouholetého nymburského městského písaře (50.–70. léta 16. století) a minimálně 1566–1567 člena zdejší městské rady, a jeho manželky Ludmily. Vzdělával se v 60. letech 16. století na partikulárních školách v Rakovníku a v Žatci. Následně studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde dosáhl bakalářského gradu, a odkud byl dosazen za správce školy v Kouřimi. V této funkci působil šest let. Následně se stal na sedm let vychovatelem zřejmě několika chlapců z rodu Smiřických ze Smiřic. Nato se zřejmě vrátil do rodiště, kde se oženil s blíže neurčenou Kateřinou. Někdy poté byl povolán za jáhna Bartolomějem Královéhradeckým do Mšena. 14. 6. 1598 dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku. Nejpozději 1604 působil jako farář v Krutech. Další zprávy o něm nejsou.

SOka Nymburk, AM Nymburka, Kniha trhů a smluv 1544–1564 (1599), fol. 159v, 244r, 246v, 263v; tamtéž, Kniha žlutá zápisní 1564–1612 (1616), fol. 1v, 28r, 35v, 37v; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 24, 1903, s. 83; Z. Winter, Život a učení, s. 408n., 501n.; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 429

a Monte Gigantis, Tobiáš

R. 1551 se zapsal na vídeňskou univerzitu spolu s Čěnkem z Lipé a Bernardem ze Žerotína jako jejich preceptor (*informator*). Na vzdělání chlapců dohlíželi však zároveň také → Adam Petri a → Václav Cristinus. Další zprávy o něm nejsou.

De plusquam miranda servatoris nostri Iesu Christi nativitate carmen sapphicum in gratiam magnificorum et generosorum baronum d. d. Czenkonis a Lippa, d. Bernhardi, Friderici, Bartholomaei et Ioannis a Zerotin etc. a M. Ioanne Mylio Bornensi, Viennae 1552, sl. A4a (RSB Zwickau 6.5.5., č. 31); Matrikel Wien III, s. 94

Müller (Müllerus, Věrník, Wernick, Wernik, Wernikius, Wirnik), Simeon

N: Kladsko (?); Z: po 26. 5. 1615. V dětství byl tento člen Jednoty bratrské vychováván v bratrském domě v Tuchoměřicích v Čechách (1593 zde doložen jako učedník). Nejpozději od 1600 působil jako jáhen v Mladé Boleslavi. V červenci 1604, kdy byl již bratrským knězem, se spolu s Adamem Budovcem a dalším chlapcovým preceptorem (matrika je označuje za „*praeceptores eius duo*“) → Johannem Gebhartem zapsal na univerzitě v Basileji. Kromě dohlížení na Budovcovu výchovu zde zároveň studoval teologii. Chlapcovým vychovatelem byl ještě 1606. Po nějakou dobu se v Basileji snad podílel i na výchově Jaroslava Smiřického ze Smiřic (1588–1611), který část zahraničních studijních pobytů absolvoval společně s Adamem Budovcem (všichni bydleli v Basileji v jednom konviktu). Spolu se svým žákem a J. Gebhardem navštívil i Francii. 1606–1608 kázal příležitostně v okolí Mladé Boleslavi, trvale působil snad v Choustníkově Hradišti. Na jaře 1608 se stal zámeckým kaplanem na dvoře Petra Voka z Rožmberka (do 1611). Plnil mj. roli

prostředníka mezi Jednotou, reprezentovanou tehdy především Matějem Cyrem, a tímto aristokratem. Nejpozději 1608 byl držitelem magisterského titulu. Kde jej ale získal, není známo. Již tehdy byl ženatý. Měl syna Zachariáše, který však brzy po porodu (1611) zemřel. Snad 1611–1612 se zdržoval na Bechyni, později na Konopišti. Další zprávy o M. nejsou.

J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korrespondence, s. 39nn., 44; J. Salaba, Korrespondence kněze M. Cyra, VKČSN 1901, s. 31nn.; J. Glücklich, O cestě za korrespondencí Václava Budovce z Budova, s. 64, pozn. 58; Matrikel Basel III, s. 39; K. Sita, Studenti, s. 18; L. Rejchrt, Bratřští studenti, s. 52n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 217, 399nn.; N. Rejchrtová, Václav Budovec z Budova, s. 27n.; J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, s. 592, 600, 602, 612, 630, 633; Týž, Poslední Rožmberkové, s. 317; R. Seidel, Späthumanismus, s. 44; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvalí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, passim

Nechvátal (Nechvatalius), Zachariáš

N: Brtnice. Studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 13. 9. 1605 dosáhl bakalářského gradu. V přesně neurčené době, snad právě po studiích na pražské utrakvistické univerzitě, působil jako vychovatel u Jana Vostrovce z Královic ve Vlašimi (jeho žákem byl zřejmě Janův jediný známý syn Vilém). Poté působil jako konrektor školy v Hradci Králové. 17. 5. 1608 dosáhl díky vokaci za děkana do Kutné Hory kněžské ordinace v Srbišti.

H. Becker, Böhmische Pastoren in Anhalt ordiniert 1583–1609, JGPrÖ 17, 1896, s. 145; OSN 18, s. 951; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 34

Němčanský (Nemczanius, Nemezanius, Neniczavius, Niemczanius), Bartoloměj

N: 1560, Uherský Brod. Z: 1609, Mladá Boleslav. Člen Jednoty bratrské. Kde přesně získal partikulární vzdělání, není známo, zřejmě na některé z bratrských škol. Již od 70. let se připravoval na duchovní dráhu v Jednotě, v níž byl aktivní až do své smrti: 1575 akolut, 1581 jáhen v Mladé Boleslavi, 1587 kněz v Lipníku nad Bečvou, od 1594 v Chrasti, 1599 člen Úzké rady, 1601 správce sboru v Mladé Boleslavi a senior. Již jako jáhen byl vybrán za vychovatele skupině mladíků, kteří za vyšším vzděláním zamířili na heidelberskou univerzitu, kde se zapsali 15. 8. 1584. Vedle neurozených (např. pozdějšího rožmberského archiváře Václava Březana) a erbovníků (Jan Theodort Sixt z Ottersdorfu, Jan Prog z Velnic, Odlřich Lehnar z Kouby) byl jejím členem i rytíř Jindřich Sluzský z Chlumu. Němčanský sám tehdy v Heidelbergu studoval teologii. Ještě s nimi pobýval přinejmenším od března do září 1585 také ve Štrasburku. V srpnu 1586 se už bez nich zapsal v Basileji, kde se též věnoval studiu teologie. 1587 byl již v českých zemích, kde působil až do své smrti v duchovní správě Jednoty bratrské (viz výše). N., který byl v písemném

styku mj. s Karlem st. ze Žerotína, Salomonem Frencliem či Johannem Jakobem Grynacem, je autorem několika děl: např. *Dispositio aneb rozložení na pašije svaté* (1595) či rozsáhlého v rukopise dochovaného spisu *Harmonie svatá, ze všech čtyř evangelistů Páně shromážděná*. Byl též spoluautorem bratrských *Knih úmrtí* a některých dalších drobnějších historických děl (Říčan, Krofta). Některé ze soudobých spisů (např. Mikuláše Acontia, → Pavla Dubína či Martina Polykarpa) mu byly též dedikovány. Zčásti je dochována i Němčanského korespondence (část vydal J. Glücklich, O cestě za korespondencí Václava Budovce). N. zanechal několik dětí (mj. syna Daniela).

Matrikel Heidelberg II, s. 112, 549; A. Gindely (ed.), Dekrety Jednoty bratrské, s. 265, 275; F. Dvorský, Dopisy, 213n., 222n., 275, 350; OSN 18, s. 64n.; J. V. Šimák, Studenti, s. 295, 419; J. Glücklich, O cestě za korespondencí Václava Budovce z Budova, s. 53nn.; F. Hrejsa, Kdo sepsal II. část bratrské „Knihy úmrtí“?, ČČH 17, 1911, s. 436–443; Týž, Česká konfese, s. 361 a passim; J. Salaba (ed.), Korespondence M. Cyra, s. 11n.; J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korespondence, s. 37; A. Truhlář, Dodatky a opravy k biografím starších spisovatelů českých, ČČM 87, 1913, s. 184; J. Šmíd, Po stopách českých bratří v Chrásti, Vlastivědný sborník východočeský 3, 1926, s. 74nn.; F. M. Bartoš, Zapomenuté dílo bratrského bohosloví, ČMM 55, 1931, s. 189–191; K. Hrdina, Humanista Salomon Frenclius a Čechy, LF 68, 1941, s. 221–231; K. Krofta, O bratrském dějepisectví, s. 141nn. a passim; R. Říčan, Dějiny Jednoty bratrské, s. 285, 287, 298nn., 348; Matrikel Basel II, s. 345; L. Rejchrt, Bratřští studenti, s. 57n.; RHB II, s. 19n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 208; J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, s. 663; L. Veselá, Knihy na dvoře Rožmberků, s. 94, 186; BSČZ 8, s. 252; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 29nn., 53, 256, 265, 293; V. Pumprla, Knihoisníný slovník, s. 774n.; www.vd17.de (heslo Nenczanius)

Neumann (Neuman), Melchior

N: 1584, Frýdlant. Z: 24. II. 1657, Küpper. Studoval na latinské škole v Jihlavě. Kde se vzdělával později a kde dosáhl magisterského titulu, není známo. Kolem 1607 snad vyučoval na škole ve Freibergu. Kol. 1610 se zřejmě stal redernským dvorním kaplanem v Liberci (podle Otty až 1615). 17. prosince 1612 se zapsal v Altdorfu buď jako vychovatel Viléma Chvala a Fridricha Loubských z Lub, nebo Mikuláše Bechyně z Lažan, případně všech tří šlechticů. Pobýval zde pravděpodobně ještě 1613 a 1614. Vedle výchovy uvedených chlapců zde studoval teologii. 1614 navštívil přinejmenším s Vilémem Chvalem Loubským Řezno. Později se snad znovu vrátil do duchovní služby na redernském panství (Liberec). V první polovině 20. let odešel do emigrace, svůj rodný dům ve Frýdlantu prodal svému bratru Jeremiášovi. Od 1624 působil jako farář v hornoloužické obci Küpper. 1639–1640 a 1648–1649 se měl pod švédskou ochranou zdržovat v Liberci, kde působil jako farář. Jiné zprávy o něm bohužel nemáme.

Vota Gratulatoria Comitivae Palatinae ... D. Valentino Iöpnero ... consecrata ab amicis, Lipsiae 1614 (SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.373, č. 27); G. F. Otto, Lexikon II, 2, s. 710; Matrikel Altdorf I, s. 123 a II, s. 399; J. Helbig, Evangelische Geistliche und Schulmänner in und aus der Herrschaft Friedland während der Zeit der Reformation und Gegenreformation, NLM 75, 1899, s. 281; Scheuffler, Der Zug der österreichischen Geistlichen nach und aus Sachsen IX., JGPrÖ 23, 1902, s. 93n.; K. Hrdina, Studenti, s. 40; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 189, 207, 210, 216, 219; www.vd17.de (heslo Neumann, Melchior)

Olemann (Oleman, Olemanus, Brunšvický), Maximilian

N: Brunšvik. V 90. letech snad navštěvoval školu v Ilfeldu. Přinejmenším 1599 studoval ve Vitemberku (im. II. dubna). Ve druhém desetiletí 17. století působil několik let jako vychovatel Adama Bohumíra, syna Václava Berky z Dubé, a to zřejmě již v době chlapcových předpokládaných studií v Míšni (1613; v matrice ovšem nefiguruje) stejně jako doložených v Žitavě (minimálně 1614). Jistě byl pak jeho preceptorem v Tübingen (1615–1616), odkud se Berka odebral dále do západní Evropy (1617–1619 je doložen jeho pobyt v Orléans, 1620 v Paříži). Zda byl O. jeho vychovatelem i ve Francii, není zcela jasné. Další zprávy o něm nejsou. Snad byl příbuzným Johanna Olemanna, sekretáře města Brunšviku kolem 1600. O. je autorem několika příležitostných skladeb.

Leichpredigt auff dem Begrebniß des ... Magistri Michaelis Neandri, welcher den 26. Aprilis ... 1595 ... zu Ilfeldt ... endtschlaffen ... in der Klosterkirchen an seine seite ... ist gelegt worden. Gehalten durch Valentinum Mylium Elricensem, Pfarrherrn zu Ilfeldt, Leipzig 1595, sl. M1b–M2a (Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Halle, sign. AB 46 3/i, 4 (5)); Clarissimo ... M. Johanni Bechmanno ... illustris scholae ... Misenaе rectori ... domum ducenti honoratissimam foeminam lustitiam Hentzmanam ... gratulantur amici, collegae et discipuli domestici, Freibergae 1613 (SLUB Dresden, sign. 9 an: 3.A.8348); Bona verba genio nuptiali ... Wenceslai Berka, baronis de Duba ... sponsi ... Annae Mariae, baronissae de Oppersdorff, Tubingae 1615 (NK ČR Praha, sign. 46 G 576, přívazek č. 37); Zedler 25, Sp. 1193; Album academiae vitebergenesis II, s. 465; OSN 3, 1890, s. 816; RHB I, s. 196n., RHB IV, s. 60; www.vd16.de a www.vd17.de (v obou případech heslo Oleman, Maximilian); M. Holý, Zrození, s. 42, 216, 382

Opsimathes (Opsimates, Opsymates, Mrkvička, Morkovský), Jan

N: kolem 1568, Morkovice (?). Z: zřejmě po 1620. O. započal se vzděláváním pravděpodobně později, než bylo obvyklé. Studoval snad na bratrské škole v Ivančicích, poté v zahraničí. 1592 vystoupil z řad Jednoty bratrské. V 90. letech působil jako vychovatel Fridricha a Hynka z Náchoda, 1598–1603 pražského patricije Jana Kechela z Holenštejna, s nímž procestoval značnou část střední, západní i jižní Evropy: pobývali mj. na školách v Amberku, Srbišti, Leidenu (zde zápis 23. 12. 1598; O. zde studoval teologii), Ženevě (4. 11. 1600), Sieně (květen 1602) či Padově (4. 7. 1602).

1600 navštívil O. poprvé Anglii (Londýn, Cambridge). Od 1603 pobýval opakovaně v Herbornu, nejprve jako vychovatel několika Pražanů (Pavel Kutnauer ze Sonnenštejna, Jan Linhart z Neuenperka, Jan Lipnický z Příběnic, Matyáš Jizbický z Jizbice, Jan Jiří, Eliáš, Samuel a Jiří Rozínové z Javorníka), později (v letech 1606–1607) Fridricha a Jana, synů Oldřicha z Kounic, a snad i dalších šlechticů (Vilém Felix Kaplíř ze Sulevic). 1607–1610 se zdržoval na různých místech v českých zemích (přednostně v Praze). Ještě 1610 přivedl do Herbornu Jana Bernarda z Kunovic, jehož preceptorem byl tehdy → Johann Hoffmeister. Na území říše se zdržoval často i později, např. 1613 pobýval v Amberku, později opět v Praze. Zde připravil vydání českého překladu Kalvínových Institutí (asi 1612–1617). Jeden exemplář části tohoto díla věnoval v předmluvě anglickému králi Jakubovi a rozhodl se, že mu jej osobně předá. Ještě předtím ale uskutečnil v dubnu cestu po severním Německu: navštívil mj. Hamburk, Lübeck či Brémy, a to podle části starší literatury jako vychovatel Bernarda Sedlnického z Choltic. V květnu 1616 odcestoval do Nizozemí a do severní Francie. Z Calais se spolu se syny Matěje st. Cyra a Jana Theodora Sixta z Ottersdorfu přeplavil do Anglie, kde byl přijat na královském zámku v Theobalds u Londýna. Přes Francii, Švýcarsko a Německo se na podzim 1616 vrátil do Čech. Pobýval pak zřejmě převážně v Praze. Po volbě Fridricha Falckého českých králem se pravděpodobně zdržoval v blízkosti jeho manželky Alžběty. 1619 navštívil Altdorf a Norimberk (snad jako diplomat). Další O. osudy jsou nejasné.

British Library, manuscripts, Egerton 1220 (O. album amicorum); *Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Johannis, senioris, comitis Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr., Herbornae 1607*, s. 47 (přístupné na [http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666)); *Album academiae Lugduno Batavae*, s. 54; J. Jireček, *Rukověť 2*, s. 61n.; OSN 18, s. 828; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 337; A. Truhlář, *Dotázky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 87*, 1913, s. 185; J. Vávra, *Štambuch Br. Matouše Tita*, s. 65, 67; *Matrikel Herborn*, s. 39, 46; J. Glücklich (ed.), *Korrespondence Václava Budovce*, s. XVI, 40; O. Hejnic (ed.), *Listář*, s. 112; F. Hrejsa, *Česká konfese*, s. 361, 518, 525, 556, 635; J. G. Hrubant, *Památník Jana Opsimata*, s. 123–130; F. Hrubý, *Ladislav Velen*, s. 293; F. Hrubý (ed.), *Moravské korespondence a akta II*, s. 17, 23; O. Odložilík, *Karel st. ze Žerotína*, s. 77; F. M. Bartoš, *Bojovníci a mučedníci*, s. 142nn.; *Le livre du recteur I*, s. 132 a V, s. 57; M. Bohatcová, *Korektury k tvorbě Jana Opsimata*, LF 80, 1957, s. 74–82; *Táž, Zbývajících „spisek“ Opsimathův*, LF 81, 1958, s. 125n.; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 96nn., 125, 128; *Matrikel Siena*, s. 158; E. Urbánková, *Několik poznámek k českému vydání Kalvínovy Instituce*, in: *Literární archiv I*, Praha 1966, s. 237–245; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 59nn., 85nn., 103nn., 108nn., 130n.; RHB IV, s. 67n. (zde i další literatura); L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 177, 192, 223; RHB V, s. 40; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Lev Vilém z Kounic*, s. 7;

Z. Pietrzyk, *W kręgu Strasburga*, s. 185, 217; A. Kostlán – Alena Hadravová, *Carmina propemptica in honorem Johannis Opsimathis*, s. 117–159; A. Kostlán, *Bohemikální alba amicorum*, s. 124nn., 183n. a passim; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 482; V. Březina, *Tři šlechtičtí preceptoři*. Jan Roháč z Tejna, Jan Opsimates, Jan starší Jakartovský ze Sudic, *Práce z dějin vědy* 21, 2008, s. 333–345; A. Kostlán, Jiří Strejc a Jan Opsimathes – apoštolové českého kalvinismu, *HOP* 1, 2009, č. 1, s. 35–55; A. Kostlán, 'Kto Bogu wiernie służy, temu wiek szczęście płuży', s. 59–97; M. Růčková, *Das Bremer Gymnasium Illustre und seine Beziehung zu den Studenten der Brüderunität aus Böhmen und Mähren zu Anfang des 17. Jahrhunderts*, *Bremisches Jahrbuch* 89, 2010, s. 114; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 3, 20, 104, 110, 294; V. Pumpřla, *Knihopisný slovník*, s. 799n.; www.vd17.de (heslo Opsimathes); www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Opsimathes)

Optalius, Jakub

N: Sušice. Minimálně 1605 studoval na žatecké latinské škole, později na pražské utrakvistické univerzitě. Rektor Bacháček jej 11. 3. 1606 poslal za preceptora blíže neznámému příbuznému Racka (Radslava?) Vchynského ze Vchynic. Pokud na místo nastoupil, je možné, že jej po krátké době opustil. Již 26. dubna téhož roku jej totiž M. Bacháček dosadil za třetího kolegu na latinskou školu v Čáslavi. Také ale není zcela vyloučené, že chlapce mohl vyučovat zároveň při působení na této škole (Vchynští drželi ostatně v této době více statků v Čáslavském kraji). Bohužel jasné zprávy chybí. O. také nadále studoval i na pražské utrakvistické univerzitě (v dubnu 1606 se označuje jako „*studiosus*“), kde 17. 7. 1607 dosáhl bakalareátu. Buď již předtím, nebo teprve potom přesídlil na školu u sv. Václava na Zderaze, kde působil 1607–1608. Po 1608 o něm žádné další zprávy k dispozici nejsou. Vedle bakalářské disputace (*Virtutis et doctrinae ...*, Pragae 1606; KNM Praha, sign. 27 E 41, přív. 17) je autorem řady drobnějších příspěvků.

AUK Praha, *Oeconomica* B 15, fol. 389r, 412v, 419v; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 275n., 283; OSN 14, s. 240nn.; A. Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze XII*, passim; RHB IV, s. 69; K. Beránek, *Bakaláři a mistři*, s. 35; Jiří Matyáš a kol., *Dějiny žateckého gymnázia*, s. 325

Optát, Václav Beneš (Benedikt)

N: Telč. Z: 1559, Mostkovice u Prostějova. Průběh O. vzdělání není znám. Snad 1520 dosáhl kněžské ordinace (podle OSN v zahraničí). 1522–1527 působil v duchovní správě ve Valašském Meziříčí. Ve 20. letech byl ve styku s některými významnými luterány (vedle Luthera samotného např. s Paulem Speratem). O. snaha o církevní reformu vedla 1524 i k jeho účasti na sjezdu utrakvistického kněžstva v Karlově koleji v Praze, kde zastupoval Moravu. Od 1528 pobýval v Jihlavě. Poté, zřejmě od 1530, působil spolu s → Petrem Gzelem jako vychovatel Znaty (†1556), syna Václava Meziříčského z Lomnice v Náměšti nad Oslavou, jehož „*učil slušně český*

i přitom německy psáti a čísti a počtóm”, a to několik let. Vedle toho se oba věnovali překladu Nového Zákona – z latinské verze Erasma Rotterdamského – do češtiny i práci na dalších dílech, jež zde také vyšly. Nejznámější je jejich a V. Philomata první *Gramatika česká* z roku 1533. O osudy ve druhé polovině 30. a ve 40. letech jsou nejasné. Po 1550 působil znovu v duchovní správě, naposledy v Mostkovicích u Prostějova. Kolem 1550 byl ve styku s některými příslušníky Jednoty bratrské, zejména s Janem Blahoslavem, jemuž uvedená gramatika posloužila za základ vlastní *Gramatiky české*, přičemž však její pravopisná pravidla podrobil kritice. O., autor řady vydaných děl, zanechal některé spisy, zejména kázání či teologická pojednání, též v rukopise: např. *Výklad epistol apoštola Pavla* z r. 1523 (KNM Praha, sign. V A 23).

Gramatika česká v dvojí stránce. Orthografia předkem ..., Etymologia potom ... (s P. Gzelem, autorem 2. části je V. Philomates), Prostějov 1533 (KNM Praha, sign. 26 E 18); Isagogicon, jenž jest první uvedení každému počínajícímu se učiti ..., Náměšť 1535 (SK Praha, sign. AG XIII 133); Knížky početní na rozličné koupě ..., Prostějov 1548 (NK ČR Praha, sign. 65 E 2042); Nový Testament, všecek již nejposléze a pilně od Erazma Roterodámského přehlédnutý, Náměšť 1533 (NK ČR Praha, sign. 54 D 91); J. Jungmann, Historie, s. 162, 165, 259, 290; A. Gindely, Bratr Lukáš a spisové jeho, ČČM 35, 1861, s. 285; B. Jedlička, Dvě poznámky k českým gramatikám B. O. a J. Blahoslava, ČČM, 46, 1872, s. 458; J. Jireček, Rukověť 2, s. 62n.; J. Jakubec, Nejstarší české slabikáře, Pedagogické rozhledy 12, 1899, 145–152; OSN 18, s. 828n.; Z. Winter, Život a učení, s. 554nn., 660; F. Kameníček, Zemské sněmy III, s. 450; A. Císařová-Kolářová, Žena v Jednotě bratrské, s. 119, 204, 220; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 569; J. Jakubec, Dějiny literatury české I, s. 640nn., 648, 690n., 698; J. Vlček, Dějiny české literatury I, s. 296, 309, 316, 320, 446; J. Hrabák (ed.), Dějiny české literatury, s. 330, 349, 368, 374n.; J. Porák, Význam a úloha náměšťské mluvnice, Starší české, slovenské a slovanské mluvnice, Práce z dějin slavistiky 10, 1985, s. 7–16; E. Michálek, K terminologii první české mluvnice, tamtéž, s. 17–30; R. Večerka, První česká gramatika v historických a srovnávacích souvislostech slovanských, tamtéž, s. 31–44; LČL 3/1, 685–686; Martin Rothkegel, Mährische Sakramentierer des zweiten Viertels des 16. Jahrhunderts. Matěj Poustevník, Beneš Optát, Johann Ziesing (Jan Čížek), Jan Dubčanský ze Zdenína und die Habrovaner (Lulčer) Brüder, Baden-Baden 2005, zvláště s. 41–100; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 803n.; www.knihopis.org (K06637–K06641; K17099).

Orpheus (Orphaeus, Orfeus) z Chotěřiny, Jan

N: kolem 1515, Žatec. Z: i. 10. 1542, Praha. Pocházel z málo majetné rodiny. Vzdělával se v Žatci, později na pražské utrakvistické univerzitě, kde 1534 dosáhl bakalářského a 17. 8. 1541 magisterského gradu. Byl v té době jedním z žáků → Matouše Kollina z Chotěřiny. Již za studií působil na svatojindřišské škole v Praze. 1541 byl vychovatelem Mikuláše, syna vzdělaného a literárně činného nejvyššího sudího Království českého Jana Popela z Lobkovic na Zbizoze. 1542 dosáhl díky Janovi

st. Hodějovskému, k jehož literární družině od 1540 náležel, nobilitace (z Chotěřiny, jako → Matouš Kollin ad. osoby) a zřejmě v tomto roce se stal profesorem pražské utrakvistické univerzity. Brzy nato ale zemřel na mor a byl pohřben v Betlémské kapli. Stýkal se s řadou domácích humanistů, zejména z okruhu Hodějovského. Sám byl nadaný básník. Jeho bratrem byl Vít Traianus.

MZA Brno, Cerroni I 113, fol. 214r–v; C. Cunradus, *Prosopographiae melicae* II, s. 140; B. Balbinus, *Bohemia docta* 2, s. 327; OSN 18, s. 855; J. Jireček, Jan Hodějovský z Hodějova, s. 47; W. Katzerowsky, *Nekrologium der Stadt Saaz*, s. 32; J. Hrabák a kol., *Dějiny české literatury*, s. 326; J. Vlček, *Dějiny české literatury*, s. 330; J. Hejnic, *Dva humanisté, passim*; RHB IV, s. 74nn. (zde i další literatura a soupis jeho obsáhlého díla)

Ostracius (Střípek), Jiří

N: kolem 1545, Rakovník. Z: 19. 2. 1575, Praha. Tento syn rakovnické měšťanské rodiny Střípků se vzdělával nejprve v rodišti, poté ve Vitemberku (im. 27. ledna 1564; snad zde ale pobýval ještě v následujících letech) a od svatojiřského termínu 1566 na pražské utrakvistické univerzitě (kolej Nationis), kde dosáhl 10. 5. 1570 bakalářského a 1572 magisterského gradu. Při studiu v Praze byl zároveň správcem žatecké městské školy (od 1567). Zřejmě po získání bakalářského gradu chtěl odjet do zahraničí (do Francie). Snad i proto se v říjnu 1572 vzdal vedení žatecké školy. Nakonec tam ale zřejmě s ohledem na tamní neklidnou situaci neodjel. 1573 marně usiloval o doprovázení synů Floriána Gryspeka do Padovy; podle RHB prý kvůli smrti Rosiny Gryspekové. Získal ale místo vychovatele Kryštofa a Volfa Dětricha, synů Lva Fictuma z Fictumu, kteří od LS 1572 studovali v Lipsku. Odjel tam 1573 (im. v ZS) a pobýval zde s nimi ještě 1574. Na podzim téhož roku se zdržel zřejmě nedlouho v Jeně (v matrice nefiguruje) a Erfurtu. Poté se vrátil do Čech. Na počátku r. 1575 však v Praze onemocněl a krátce nato zemřel. O., který udržoval styky s mnoha domácími (→ Petrem Codicillem, → Pavlem Pressiem, Václavem Arpinem, → Šimonem Proxenem, → Tomášem Mitisem ad.) i zahraničními vzdělanci (Joachimem Camerariem, Mathacem Dresserem, Reinerem Reinecciem ad.), je autorem řady latinských děl většího i menšího rozsahu, z nichž se však dochovala jen část.

MZA Brno, Cerroni I 113, fol. 218r–v; NK ČR Praha, sign. XXIII F 76, fol. 95r; I. G. Dlabáč, *Commentarius*, s. 176 (SK Praha, sign. DB IV 44); Casparis *Cropacii ... et Davidis Criniti ... Propemptica (!) ...*, Pragae 1573 (NK ČR 52 C 18, přív. 49; kromě toho, že přináší řadu biografických údajů o O., vypovídá též o jeho neuskutečněné cestě do Itálie 1573); Georgius Ostracius, *Orationes duae de studiis literarum ...*, Lipsiae 1574 (NK ČR Praha, sign. 52 G 15, č. 2); Týž, *Oratio secunda de cognatione poeticae atque oratoriae*, Lipsiae 1574 (NK ČR Praha, sign. 52 G 15, č. 3); B. Balbín, *Bohemia docta* 2, s. 334; J. N. Gerzabek (ed.), *Liber decanorum* 2, s. 403 a 410; *Album academiae vitebergensis* II, s. 62; *Jüngere Matrikel Leipzig* I, s. 325; W. Katzerowsky, *Nekrologium der Stadt Saaz*, s. 32; Týž, *Die Saazer Schule*, s. 246;

F. Levý, Dějiny kr. m. Rakovníka, s. 226; Z. Winter, Život a učení, s. 304, 611, 762; OSN 18, s. 936; J. V. Šimák, Studenti, s. 525; RHB I, s. 474; RHB II, s. 141n.; RHB IV, s. 79nn. (zde i další literatura a soupis jeho díla); www.vd16.de (heslo Ostracius, Georg)

Pacheus, Lorenc (Vavřinec?)

N: Nové Město pražské. Před 1599 působil po bližší neznámou dobu jako preceptor dětí (známi jsou synové Adam /†1610/, Mikuláš Vilém a Jáchym /†1641/) po někdejším purkrabí pražského hradu Jiříkovi Mošaurovi z Valdova. Za svou službu nedostal od pozůstalé vdovy Maruše (Markéty) z Harasova řádně zapláceno. O pomoc požádal pražskou novoměstskou radu, jež se v této věci obrátila na matku jeho někdejších svěřenců. Jak věc dopadla, není známo. Další zprávy o této osobě k dispozici nejsou.

Z. Winter, Život a učení, s. 283; OSN 17, s. 782

Paludinus, Georg (Gregor)

N: 1560, Banská Bystrica. Z: Liptovský Petr, 2. 7. 1642. Syn Matěje Paludina a jeho manželky Barbary. Studoval na latinské škole v rodišti. Poté byl povolán Juliem ze Salmu (od 1575 inkolát v Čechách) za vychovatele jeho syna Karla (1584–1594). Následně se stal rektorem školy v lokalitě Soleczium (bez bližší identifikace, dva a půl roku roku) a dále ve Spišském Podhradí. 27. 6. 1599 dosáhl ve Vitemberku kněžské ordinace. Působil poté jako duchovní správce ve Spišském Podhradí (do 1611), v Dovalově (1611) a následně v Liptovském Petru (od 1611 do 1641).

Monumenta Evangelicorum Aug. conf. in Hungaria historica III, s. 71 (jako rok úmrtí zde asi omylem uvedeno 1645); G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 24, 1903, s. 92n.; P. Vítek – S. Churý – V. Struhár, Dejiny obce Podtureň, sl. s.d, s. 42, 45 (<http://www.podturen.sk/files/kniha.pdf>)

Paludius (Palludius, Palladius, Philophilus), Johann

N: Břeh. 1589 studoval v Helmstedtu (im. II. 9.), 1590 ve Vitemberku (zapsán 30. 4.), 1593 v Lipsku (im. v LS). Minimálně 1595–1596 byl vychovatelem Václava ml. Morkovského ze Zástřizl, s nímž pobýval nejprve v Břehu, později v Basileji (im. v červnu 1595) a v Ženevě (doložen zde od dubna 1596; zapsán ale až v květnu 1597), kde se sblížil s Theodorem Bezou. V listopadu 1596 odjel se svým svěřencem přes Basilej zpět na Moravu. Odtud přivezl zpět do Basileje Marka Antonína Prakšického ze Zástřizl. Zároveň se ujal i výchovy jeho bratra Jiřího Zikmunda ze Zástřizl (pobývali 1597 mj. i v Bernu a Ženevě; zde P. zprostředkoval koupi Bezovy knihovny pro Zástřizly; vedle toho obstarával i dodávání korespondence Karla st. ze Žerotína i jiných osob). 1598 se zdržoval s druhým z chlapců v Orléans, později s ním pak pobýval i na dalších místech, mj. ve Francii, Anglii a Nizozemí. Chlapcovým vychovatelem byl zřejmě do 1599, kdy se s ním vrátil na Moravu.

V září téhož roku předložil závěrečné vyúčtování z cesty. Poté se stal radou lehnicko-břežského knížete Jáchyma Fridricha, který jej 1600 poslal zřejmě jako svého rezidenta do Prahy ke dvoru Rudolfa II. Kdy P. zemřel, není jasné (uváděny jsou různé roky). P. asi není totožný s osobou stejného jména, jež podle Baucha studovala ve Vitemberku již 1586–1589 a jež byla synem faráře Adama Paludia v Namyslově.

I. Paludi B. Silesi philophilos. ad lac. Zwingerum philosophum. medicum, Basileae 1595 (UB Basel, sign. Ba VIII 46:7); C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 126; J. H. Cunradi, Silesia togata s. 208; Album academiae vitebergensis 2, s. 372; Album Academiae Helmstadiensis I, s. 77; M. Dvořák (ed.), Dva deníky Matyáše Borbonia, passim; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; G. Bauch, Geschichte des Breslauer Schulwesens in der Zeit der Reformation, s. 286; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, passim; J. Müldner (ed.), Jan Myllner z Milhauzu. Dopisy II, passim; Matrikel Basel II, s. 427; Le livre du recteur I, s. 125 a V, s. 76; E. Staehelin, Amanuds Polanus, s. 27; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität, s. 57nn.; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 46nn., 77; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; RHB IV, s. 97; RHB V, s. 564; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, s. 88, 108, 168, 232; M. Dostálová, Jan Myllner z Milhauzu, s. 131, 133; www.vd16.de (heslo Paludius, Johannes)

Partlicius ze Špicberka, Simeon → Partlíček ze Špicberka, Simeon

Partlíček (Partlic, Partlicius) ze Špicberka, Simeon

N: kolem 1590, Třešť. Z: snad po 1640. Syn stejnojmenného otce, který se podle starší literatury zabýval léčitelstvím. Rodina byla nekatolického, zřejmě novoutrakvistického vyznání. Miminálně 1607–1609 (zapsán 8. 6. 1607) studoval na gymnáziu ve Zhořelci, později (zřejmě od 1610) na pražské utrakvistické univerzitě, kde 27. 9. 1612 dosáhl bakalářského a 17. 4. 1614 magisterského titulu. Už 1612 byl zároveň správcem svatoklimentské školy v Praze a od října 1612 působil na klatovské škole. Na podzim 1613 disputoval na pražské univerzitě. 1614 byl na žádost jejího rektora propuštěn z poddanství. Buď již od podzimu 1614, nebo až od jara 1615 působil jako rektor pelhřimovské, od října 1615 pak svatojindřišské školy v Praze, kde zůstal do 1617. V tomto roce, podle části starší literatury již dříve (Smolík uvádí 1614, Dvorský 1616), se stal vychovatelem synů po Fridrichovi Kolonovi z Felsu (měl syny Jana Jiřího, Viléma, Volfa Linharta a Kašpara), které vyučoval nejen na Nejdku, ale doprovázel je také na jejich cestě za dalším vzděláním. Pobývali zřejmě v Rostocku, Lipsku, Vitemberku, Míšni (v matrikách ale nefigurují). Po návratu do českých zemí 1619 vstoupil znovu do školské služby: stal se rektorem královéhradecké latinské školy (od dubna 1619 do dubna 1620). Od září 1620 studoval v Basileji, kde získal 11. 1. 1621 doktorát lékařství, 1622 pak v Rostocku (zapsán v červnu téhož roku). Snad od 1622 užíval přídomku ze Špicberka. Jako nekatolík se nevrátil do Čech, ale zdržoval se na různých místech v říši i mimo ni:

1623 v Brémách, 1624–1625 v Erfurtu, 1625–1626 v Leidenu (zapsán 26. II.) a 1627 v Londýně, kde pobýval zřejmě v doprovodu synů Fridricha Falckého (podle Smolíka měl být vychovatelem Jindřicha Fridricha Falckého již 1620, jde však zřejmě jen o neověřenou domněnku). Podle některých zpráv (J. Dobiáš, G. Gellner i neznámý autor v OSN) měl ovšem ve 20. letech konvertovat na katolickou víru a vrátit se na čas do země. Jde ale pravděpodobně o omyl. P., který podle V. Urbánka pobýval v exilu zřejmě i ve 30. letech (neznámo kde), je autorem řady českých i latinských spisů astronomické, astrologické, lékařské i jiné povahy, nejznámější jsou však jeho četné kalendáře, vydávané v českých zemích i v zahraničí. Je autorem i latinské poezie.

J. Smolík, Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, ČČM 45, 1871, s. 319nn. a 46, 1872, s. 461; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 546nn.; Matrikel Rostock II, s. 47; Album academiae Lugduno Batavae, sl. 189; H. Jireček, Právníký život, s. 395; J. Jireček, Rukověť 2, s. 82n.; Z. Winter, O životě, s. 414; Týž, Život a učení, s. 196, 320; OSN 5, s. 524n.; OSN 19, s. 281; J. Vančura, Dějiny Klatov I/2, s. 1, 446; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 111, 112, 160, 166; F. Husner, Verzeichniss, s. 63; Matrikel Basel III, s. 232; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 101, 399nn., 405, 837, 841; RHB IV, 101nn.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 41, 57; B. Neškudla, Učitelé školy u sv. Jindřicha, s. 113n.; V. Urbánek, Simenon Partlicius, 61–75; Týž, Eschatologie, vědění, politika, s. 32–103 (zde i další literatura a prameny); www.knihopis.org (K06873–06892); V. Pumplrla, Knihopisný slovník, s. 822n.; www.vd17.de (heslo Partliz, Simeon)

Paul (Paulus), Johannes

N: Cheb. V přesně neurčené době byl pravděpodobně preceptorem rytíře Jana (Jindřicha?) Dobřenského z Dobřenic – ve Filického spisu *Carminum liber primus* je uvedený šlechtic jasně označen jako jeho žák. Kde jím byl, není jasné. 29. II. 1606 ze zapsal do matriky marburské univerzity (spolu s Tomášem Dubinem a Pavlem Kutnauerem ze Sonnenštejna). Další zprávy o P. nemáme.

Iohannis Filiczki de Filefalva Carminum liber primus, Basileae 1614 (BU Wrocław, sign. 336.305), s. 8

Paulinus (Paulini), Mikuláš

N: Kozojídky. 1610 studoval na latinské škole v Českém Brodě, 1611–1613 pak ve Slaném, později zřejmě ještě v Písku. V dubnu 1615 se stal vychovatelem (*paedotriba*) Mikuláše Dejma ze Strážce v Čížové u Písku. V květnu 1616 je doložen jako alumnus koleje královny Hedviky na pražské utrakvistické univerzitě. V témže roce (24. 6.) žádala univerzita Jana Theodorika z Kunovic o jeho propuštění z poddanství. Další zprávy o něm nejsou. P. je autorem dvou děl, z nichž jedno – *Oratio de linguarum* (1616) – se zaměřuje na obhajobu všestranného užítka jazykových znalostí, jež je třeba zvládnout zejména v mládí.

AUK Praha, Oeconomica B 24, fol. 210v; MZA Brno, Cerroni I, 114, fol. 68r; Nicolaus Paulinus, Applausus natali festivitati clarissimi. circumspectoque viro dn. Georgio Ssvantle Pisceno civi et Synedro Patricio meritissimo ..., Pragae 1615; Týž, Oratio de linguarum diversitate ..., Pragae 1616 (NK ČR Praha, sign. 46 F 13, přív. 6); RHB IV, s. 112n.

z Paumberka, Nikodém ml.

N: Praha. Syn Václava z Paumberka (cca 1563–1608) a vnuk někdejšího mistra svobodných umění a staroměstského kancléře Nikodéma Chotěbořského (†1574). Spolu s dalšími osobami a vychovatelem → Fabianem Ripanem odešel 1601 za studii do Lipska (im. v LS). Později studoval v Amberku (zde doložen minimálně v lednu 1604, kdy se zde zapsal do Oršínovského alba) a Basileji (im. v červenci 1604 snad ve skupině Jana Jiřího Labouňského z Labouně; zůstal zde minimálně do 12. 9. 1605, kdy se zde uvádí jako „*stud. phil.*“). Od září 1607 snad do 1608 byl preceptorem Albrechta Jana Smiřického ve Zhořelci, kde tento šlechtic studoval na gymnáziu. Nahradil v této funkci → Nicolause Theofila z Greifswaldu. P. nástupcem ve funkci se zase stal → Friedrich Seidel ze Zhořelce. Další P. osudy jsou nejasné. 1608 zajistil vydání sborníku k úmrtí svého otce (viz níže).

Nicodemi a Paumbergk De causis mutationis et destructionis rerum publicarum ... oratio composita et publice pro virium valore proposita Basileae Rauracorum Idib. Septemb. Anno reparatae salutis MDCV, Basileae s.d. (KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 5); Wenceslai a Paumbergk ... exequiae, Gorlicii 1608, sl. B2a–b (KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 33); J. V. Šimák, Studenti, s. 528; OSN 19, s. 341; E. Koch, Böhmische Edelleute, s. 11, 13; K. Hrdina, Čechové, s. 87; Matrikel Basel III, s. 40; RHB IV, s. 114; R. Seidel, Späthumanismus, s. 150; A. Kostlán, Jan Oršínovský z Fürstenfeldu, s. 337, 342; A. Kostlán, Bohemikální alba amicorum, s. 123, 186

Paur (Baur, Bawr, Bauer, Bawer, Pawer, Pawr), Nicolaus

N: Bayreuth (?). Jaký je P. vztah ke dvěma osobám stejného jména, jež kolem 1510 studovaly v Lipsku, není zcela jasné. Je možné, že je totožný s rodákem z Bayreuthu, který se zde imatrikuloval v LS 1510 a 1512 získal bakalářský titul. Později se zřejmě vzdělával v Ingolstadtu (im. II. 5.), kde se 1517 stal magistrem artium. Na blíže neznámé univerzitě získal pak doktorát práv. 1550 se stal zřejmě na doporučení pasovského biskupa Wolfganga ze Salmu preceptorem Viléma z Rožmberka (1535–1592). Pobýval s ním ve Vídni i jinde (Štýr, Augšpurk). Nejpozději 1551 rožmberské služby na vlastní žádost opustil. Podle Václava Březana se v dubnu téhož roku měl již zdržovat v Řezně; užíval prý tehdy titulu kancléře. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Matrikel der Universität Leipzig 1409–1559, Bd. 1, s. 478 (Nicolaus Pawer z Würzburgu), 503 (Nicolaus Bawer z Bayreuthu); Bd. 2, s. 472; Matrikel Ingolstadt I, s. 369; J. Pánek, Poslední Rožmberkové, s. 48, 50; Týž (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, s. 50n.; www.rag-online.org (heslo Paur, Nicolaus)

Peristerius, Václav Jiří → Holoubek, Václav Jiří

Petri, Adam

N: Schneeberg. 1550 se zapsal ve Vítemberku. Kde získal magisterský titul, který později užíval, není známo. Minimálně 1551/1552 (v RHB IV omylem uvedeno 1522) byl preceptorem skupiny šlechticů z českých zemí za jejich pobytu ve Vídni. Šlo o Čenka z Lipé a Bernarda, Fridricha, Bartoloměje a Jana Demetria ze Žerotína. Zvláštní je, že 1552 se v tisku *De plus quam miranda* označuje P. jako *paedagogus* těchto šlechticů a → Tobiáš a Monte Gigantis a také → Václav Cristinus za jejich *informatores*. Buď tedy měla tato skupina skutečně tři vychovatele, anebo měl každý vždy jen na starosti některé z nich. Členem této družiny ve Vídni byl také ze Saska pocházející Johannes Mylius. V blíže neurčené době byl P. snad též vychovatelem Karla (1543–1580), syna Jana Jakuba Fuggera. Jeho další osudy nejsou známy. Je autorem minimálně jedné drobné latinské skladby a jednoho rozsáhlejšího dílka (viz níže).

De plusquam miranda servatoris nostrī Iesu Christi nativitate carmen sapphicum in gratiam magnificorum et generosorum baronum d. d. Czenkonis a Lippa, d. Bernhardi, Friderici, Bartholomaei et Ioannis a Zerotin etc. a M. Ioanne Mylio Bornensi, Viennae 1552, sl. A4a (RSB Zwickau 6.5.5., č. 31); Elegia de incarnatione filii Dei ..., Pragae s.d. (KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 17); Album academie vitebergensis I, s. 260; Matrikel Wien III, s. 94, 96; RHB III, s. 391n.; RHB IV, s. 150

Petrozelinus (Petroselinus, Petroselius), Jakub ml.

N: 1601 (?), Moravské Budějovice. Z: 1647, Sobotište u Senice. Tento syn literárně činného nekatolického kněze Jakuba st. Petrozelína (1571–1633) studoval 1615–1616 v Herbornu, později na pražské utrakvistické univerzitě (bydlel nejprve v koleji krále Václava, od března 1618 v koleji Rečkově). Tam se již jako konrektor chrudimské školy stal 9. 8. 1618 bakalářem, 18. 4. dalšího roku pak magistrem. 1619 působil jako preceptor Karla Viléma, syna Petra z Říčan (jeho předchůdcem v této funkci byl → Řehoř Blažejův). Později je doložen jako bratrský kněz, který působil po Bílé hoře v exilu v Horních Uhrách: nejprve ve Velkých Ripňanech u Topolčan a poté v Sobotišti u Senice. Je autorem několika latinských spisů.

MZA Brno, Cerroni I, 98, fol. 157r–v; tamtéž, Cerroni II, 266, s. 193; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 568; A. Nebe, Comenius Studienzeit in Herborn, s. 91; Matrikel Herborn, s. 67; J. V. Šimák, Studenti, s. 120; OSN 19, s. 649; A. Truhlář – Č. Zíbrt, Dodatky a opravy k biografím starších spisovatelů českých, ČČM 87, 1913, s. 186; F. Hrubý (ed.), Moravské korespondence a akta; RHB IV, s. 151nn., 390; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 47, 60, 102

Philomathes z Walkmberku (Walkenberský, Wolkenberger, Valkmberský), Matouš

N: Dačice. Studoval nejprve v Praze snad za podpory svého stejnojmenného strýce, profesora pražské utrakvistické univerzity (†1565). Bakalářského stupně (doložen

1575) dosáhl zřejmě na některé zahraniční univerzitě. Zřejmě od 1574 působil jako vychovatel dětí nejvyššího komorníka Království českého Jana st. z Valdštejna na Hrádku, to i po jeho smrti (†1576) – podle Jirečka šlo o Adama ml. (1569–1638) a Karla (1571–1592). 13. 9. 1575 dosáhl nobilitace. Nejpozději 1579 získal od Rudolfa II. titul *poeta laureatus*. Někdy v té době, minimálně 1579, působil zřejmě ve službách Vratislava z Pernštejna (jako „*minister et cliens*“; nelze vyloučit, že i v jeho rodině byl činný jako vychovatel). V přesně neurčené době byl též preceptorem synů Hertvíka Žejdlíce ze Šenfeldu a na Zvoleněvsi a zřejmě i dalších šlechticů, případně neurozených osob. Stávající literatura uvádí mezi jeho žáky např. Oldřicha Desideria (†1618) a Jana Kryštofa (†1625), syny Jiřího Pruskovského z Pruskova a na Starých Hradech. P. zanechal řadu českých i latinských spisů většího i menšího rozsahu, z nichž část byla vydána a část zůstala v rukopise.

MZA Brno, Cerroni I, 114, fol. 224n.; Matouš Philomates, Zahrádka růžová žen plodných ..., Praha 1576 (SK Praha, sign. CV V 40; na sl. A5a je P. označen jako „*najvyššího pana komorníka Království českého Jeho Milosti preceptor*“); J. Jireček, Rukověť 2, s. 110n.; V. J. Nováček, ČČM 67, 1893, s. 266; OSN 19, s. 682n.; Z. Winter, Život a učení, s. 305; Týž, Obraz 1, s. 481; II, s. 580; A. Truhlář, Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých, ČČM 87, 1913, s. 220; RHB IV, s. 166–171; RHB V, s. 438; R. Marková, Porodní příručky, s. 47; V. Pumpřla, Knihopisný slovník, s. 1205nn; www.knihopis.org (K16916–16923)

Pierius z Birnfeldu, Friedrich

N: Frankfurt nad Odrou. Syn známého teologa Urbana Pieria (1546–1616), profesora frankfurtské, později vitemberské univerzity a generálního superintendenta kurfiřtského Saska (1591 ale zbaveného všech funkcí pro podezření z kryptok Calvinismu). P. se ještě za rektorátu otce 1577 zapsal jako „*injuratus*“ do matriky ve Frankfurtu nad Odrou. Později studoval ve Vitemberku (im. 19. 10. 1590), Heidelberku (28. 7. 1593) a Altdorfu (im. 30. 1. 1597). Zřejmě nedlouho poté se stal vychovatelem tělesně i duševně slabého Jana Fridricha ze Žerotína na Strážnici (1588–1617). Kolem 1600 s ním pobýval ve Slezsku (podle Hrubého studoval chlapec pravděpodobně na březském gymnáziu). Nejpozději 1601 uvažoval o opuštění svého místa, ale nakonec v něm setrval. V dubnu 1603 se s chlapcem vrátil na Moravu do Strážnice, od přelomu let 1603/1604 (přesné datum neznáme) s ním dlel v Basileji, kde sám studoval filozofii a lékařství. V říjnu 1605 žádal Karel st. ze Žerotína → Amanda Polana, aby zasádl proti údajnému špatnému zacházení P. s jeho svěřencem. Na jaře 1606 se pak z vůle poručníků (kvůli vážné nemoci sestry Jana Fridricha ze Žerotína) měli vrátit zpět na Moravu. Zřejmě k tomu došlo ale až později (v prosinci 1606 tam již byli). Mezitím ještě bez svolení poručníků navštívili Francii. I po návratu na Moravu působil ve službách Jana Fridricha ze Žerotína. Ten mu za ně 1609 daroval ve Strážnici na předměstí dvůr s polemí a loukami (již 1610 jej ale P. prodal). Nejpozději od 1614/1615 se zdržoval znovu v Basileji, kde byl

hofmistrem Jana Bernarda z Kunovic, a to zřejmě až do 1620. Na konci r. 1621 je doložen jeho pobyt na Moravě (19. 12. se v Uherském Brodě zapsal do štabu Nicolause von Wicken z Rigy). P. je autorem několika menších příspěvků, zejména z doby studií.

Miscellae politico-medicae, quas cum Bono Deo ... praesidio Casparis Dornavii ... ad III. Augus. An. MDCV hor. loc. solit. publicitus proponit defensurus Fridericus Pierius Francofurtensis Marchicus, Basileae s.d. [1605] (UB Basel, sign. Diss. 17, č. 40); Album academiae vitebergensis II, s. 378; F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen, s. 588; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 167, 201, 211, 222, 226, 228n., 234, 246, 254, 261n., 269, 273, 279 a passim; Matrikel Altdorf I, s. 59; II, s. 428; Matrikel Heidelberg II, s. 168; Matrikel Frankfurt, s. 260; F. Husner, Verzeichnis, s. 47n.; Matrikel Basel III, s. 34, 166; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 95 RHB IV, s. 179; RHB V, s. 595; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 101, 238, 255; J. G. Hrubant, Památník Jana Opsimata, s. 128; R. Seidel, Späthumanismus, passim; www.vd17.de (heslo Pierius, Fridericus); www.raa.phil.uni-erlangen.de (Pierius, Friedrich); <http://www.panstvistraznice.cz/4-grunth-druhy-pana-sebestiana-rousa-2428>

Pirrer, David

N: Ölsnitz. O jeho studiích nemáme žádné zprávy. Nejpozději 1591 se stal preceptorem Jana Albína Šlika (1579–po 1628), se kterým se 18. 4. téhož roku imatrikuloval na altdorfské akademii. Jak dlouho zůstal chlapcovým vychovatelem, který v Altdorfu do 1593 navštěvoval zdejší gymnázium, však není přesně známo. Nejpozději v září 1593 byl však v této funkci vystřídán → Georgem Heslerem. Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Altdorf I, s. 43 a II, s. 429; K. Hrdina, Studenti, s. 35; M. Holý, Zrození, s. 216

Písecký (Piscensis), Václav

N: 1482 (?), Písek. Z: 1511, Benátky. Tento kališník a rodák z význačné písecké radní rodiny (otec Ješek Hladič, matka Kateřina Žídková) studoval na pražské univerzitě, kde se stal 1502 bakalářem a 1505 mistrem. Od téhož roku působil na latinské škole u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském, kde vyučoval mj. pozdějšího známého filologa Zikmunda Hrubého z Jelení. Pravděpodobně od června 1507, odkdy Písecký učil i na pražské univerzitě (bydlel v Karlově koleji), byl jedním z jeho žáků také Jan Šlechta ze Všehrd, syn stejnojmenného známého katolického humanisty a nižšího šlechtice. Zda jej učil soukromě či na půdě univerzity, není zcela jasné. 1508/1509 zastával funkci děkana artistické fakulty. Pro nespokojenost s možností prosadit humanistické reformy a také proto, že chtěl odjet za dalším studiem do Itálie, se tohoto úřadu vzdal (březen 1509). Spolu se Zikmundem Hrubým z Jelení odcestoval v květnu 1509 do Itálie. Oba pobývali a studovali v Benátkách, Padově a Bologni. Asi v létě 1511 odjel P., který vedl korespondenci s řadou humanistů, sám

z Bologně a v Benátkách téhož roku zemřel, zřejmě na mor. Jeho nejvýznačnějším dílem je překlad řeči atribuované dříve Izokratovi z řečtiny do češtiny.

J. Jireček, Rukověť 2, s. 115; J. Truhlář (ed.), Dva listáře, s. VIII nn.; 29–70; Týž, M. Václav Písecký. Obraz z dějin osvěty v Čechách na počátku XVI. věku, ČČM 50, 1876, s. 83–96; OSN 19, s. 777; Z. Winter, Děje, s. 27 n.; Týž, O životě, s. 330, 332, 337; B. Ryba, Václav Písecký, Eneáš Silvius a Lukianos, LF 57, 1930, s. 138–146; M. Kopecký, Český humanismus, passim; RHB IV, s. 185 nn. (zde i odkazy na další prameny a literaturu); RHB V, s. 282; M. Svatoš (ed.), Dějiny Univerzity Karlovy I, s. 214, 227, 233

Písecký, Vít

Je-li totožný s osobou Vitus Piscenus, synem Václava Flekáce, pak studoval v 60. letech na latinské škole v Kutné Hoře (u sv. Barbory), odkud byl 1569 přivezen k beánii na pražskou univerzitu. Jiný Vitus Piscenus, syn Matěje Agnellí, pak absolvoval beánii tamtéž jako žák terciie litoměřické školy 1577. Minimálně 1585 působil P. jako vychovatel dětí Adama Slavaty na Košumbece. Dostal se tehdy do blíže neznámého sporu s Annou, manželkou lužského faráře Matěje Brodského. Ta jej „*na poctivosti jeho zhaněla*“, ale protože neměla důkazy, musela jej před radními města Luže odprosit. Další jisté zprávy o něm nejsou. Zda je totožný se stejnojmennou osobou, která kol. 1615 působila ve funkci děkana v Červeném Kostelci, není jasné.

V. Oliva, Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí. Miniaturní obraz z církevních dějin českých, SHK IV, 1903, č. 1, s. 68 n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 216; K. Beránek (ed.), Manuál mistra Curia, s. 87, 129

Plačko (Plorantius), Matěj

N: Slovenská Lupča. Z: 1620. Navštěvoval školu v rodišti, později pět let v Šariši a tři roky ve Velkém Meziříčí (v době rektorátu Johanna Ursina). Krátce pak pobýval v Praze, kde měl působit jako vychovatel v blíže neurčené rodině. Poté byl více než pět let preceptorem dětí Karla ze Žerotína na Starém Jičíně a Holešově (měl syny Viktorina, Vratislava a Viléma). 19. 8. 1594 byl ordinován na kněze ve Vitemberku. Duchovní službu pak vykonával nejprve jako jáhen v Holešově a od 1603 jako farář v hlavním kostele v Lipníku nad Bečvou. 1608 je doložen též jako inspektor luteránského kněžstva na Moravě. Je mj. autorem české relace o požáru Lipníku (1613). Dodnes se dochovaly některé knihy z jeho knihovny (např. Imp. Caes. Iustiniani Institutionum Libri IV, Francofurti ad Moenum 1610, SLUB Dresden, sign. Jus.Rom.A.485.d).

G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 21, 1900, s. 116 n.; OSN 27, s. 816; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 30; J. Baďura, Lipenský okres, in: Vlastivěda moravská, Brno 1919, s. 85 n.; RHB IV, s. 203; http://www.vkol.cz/data/soubory/import/ol_autori.pdf; www.knihopis.org (K13944, 13944a); www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Plorantius)

Plevka (Palea, Pleuca, Pleuka, Plewka, Plencka), Jan

N: Hradec Králové. Z: 1603, Žatec. 20. května 1580 byl studentem primy na gymnáziu ve Zhořelci. 24. 8. 1581 se zapsal v Altdorfu jako preceptor Jindřicha a Jana, synů hofrychtěře králové, rytíře Jana Kutovce z Ourazu (zároveň byl asi též vychovatelem Ludvíka Korálka). Od dubna 1583 byl studentem pražské utrakvistické univerzity, na níž ještě téhož roku dosáhl bakalářského a 1584 magisterského gradu. Zřejmě poté učil u sv. Štěpána v Praze. Ve druhé polovině 80. let studoval pravděpodobně práva ve Vitemberku (minimálně 1588, ze kdy pochází mj. jeho disputace *Theses de exceptionibus*). 1590 byl správcem rokycanské školy, o rok později žateckého gymnázia (ke 4. 3.). V Žatci se oženil s Annou, dcerou Cypriána Hošťálka z Javořic. Od 1596 až do smrti byl jedním ze žateckých radních. Je autorem řady latinských příspěvků příležitostné povahy.

AUK Praha, sign. A 13a, fol. 212v; MZA Brno, Cerroni I 115, fol. 212v; OSN 15, s. 438; W. Katzerowsky, MVGDDB 12, 1874, s. 248, pozn. 35; Týž, Nekrologium der Stadt Saaz, s. 34n.; Matrikel Altdorf I, s. 15 a II, s. 431; K. Hrdina, Studenti z českých zemí, s. 34; Týž, Čechové, s. 95; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 204, 212; RHB IV, s. 202n.; J. Matyáš a kol., Dějiny žateckého gymnázia, s. 326; www.vd16.de (heslo Plevka Jan)

Plorantius, Matěj → Plačko, Matěj

Polan (Polanus) z Polansdorfu, Amand

N: 16. 12. 1561, Opava. Z: 18. 7. 1610, Basilej. Tento syn Heinricha I. Polana z Gdaňsku, od 50. let městského písaře v Opavě (1563 nobilitovaného) studoval na latinské škole v rodišti, dále od 1577 u sv. Alžběty ve Vratislavi, 1583–1584 pak vystřídal několik univerzit (Tübingen, Basilej, Ženeva). Asi prostřednictvím → Václava Lavína se seznámil s tehdy dvacetiletým Karlem st. ze Žerotína. Patrně i díky tomu získal na podzim 1584 na Moravě místo vychovatele Karlova nevlastního bratra Jana Divíše, s nímž od června 1588 (im. 17. 6.) pobýval v Heidelberku a od června 1590 v Basileji. Zde v říjnu téhož roku dosáhl doktorátu teologie. Poté, co byl propuštěn ze žerotínských služeb (ve funkci jej nahradil → Matyáš Timin), vyučoval od listopadu 1590 na ivančickém gymnáziu a kázal německy ve zdejším sboru Jednoty bratrské. Od léta 1591 byl pak hofmistrem Ladislava Veleny ze Žerotína (1579–1638), s nímž a s dalšími osobami pobýval 1591–1594 nejprve ve Štrasburku, pak v Basileji i na dalších místech. 1595–1596 se zdržoval po nějakou dobu v českých zemích (jak na žerotínských sídlech v Břeclavi a Moravské Třebové, tak také v Opavě či Praze; informuje o tom mj. P. deník, který však bohužel nezahrnuje celé období). I když měl i jiné nabídky, stal se na jaře 1596 profesorem Starého zákona na basilejské univerzitě. Téhož roku se oženil s Marií (†1605), dcerou profesora J. J. Grynaca (1607 pak ještě se Salomenou Wasserhunovou; ani z jednoho manželství neměl děti). I nadále udržoval čilé styky s českou i moravskou

šlechtou. Někteří z jejích příslušníků bydleli v jeho konviktu, který si ve svém domě zřídil. Od 90. let opakovaně zastával akademické úřady: děkana teologické fakulty i rektora univerzity. Vedle své pedagogické činnosti napsal řadu filozoficko-teologických spisů, z nichž některé dedikoval různým obyvatelům Koruny české, hojně i šlechticům. P. význam pro pěstování styků českých zemí s kalvinistickým Švýcarskem je mimořádný.

UB Basel, rkp. A N VI 26 y, za s. 62 (Štambuch rodiny Burckhardů); tamtéž, Frey-Gryn V 8, Amandi Polani Commentarii manu pr. exarati (latinsko-německý deník z let 1590–1591 a 1595, resp. jeho zlomky); Johann Jakob Grynaeus, Kurtzes Verzeichnusz vom Leben, studiis und seligen Abschied ausz diesem Jamerthal Herrn Amandus Polanus von Polansdorf, ss theologiae doctoris, in: Heinrich Justus, Trost- und Ermanungspredigt ... bey christenlichen Bestattung Amandus Polanus von Polansdorf zu Basel im Münster des 20. Hewmondtis 1610 gehalten, Basel 1610 (UB Basel, sign. KiAr G V, 3:6); C. Cunradus, Prosopographiae melicae I, s. 134n.; M. Adamus, Vitae Germanorum theologorum, s. 805nn.; F. Lucae, Schlesiens curieuse Denkwürdigkeiten II, s. 599; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 215; Jöcher 3, Sp. 1653–1654; Zedler 28, Sp. 1063–1064; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korrespondence, passim; ADB 26, s. 381–382; OSN 20, s. 62; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 113nn.; F. Hrubý, Ladislav Velen, passim; K. Sita, Život a dílo Amanda Polana, Praha 1951 (strojopis ETF UK); E. Staehelin, Amandus Polanus (zde i další literatura a prameny); Matrikel Basel II, s. 380; O. Odložilík, Jednota bratrská, passim; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; RHB IV, s. 217n.; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, passim; BBKL 7, 1994, Sp. 786–789; HBLS V, s. 457; Z. Pietrzyk, W kręgu, passim; M. Holý, Šlechtičtí vzdělanci, s. 16, 20, 27; Týž, Zrození, s. 73n., 268nn. a passim; Týž, Opavané, s. 242, 246, 249, 251; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 221, 296

Polan (Polanus) z Polansdorfu, Heinrich III.

N: Opava. Tento syn Heinricha II. Polana, vzdělaného opavského městského písaře a člena zdejší městské rady, a tudíž synovec → Amanda Polana, studoval na latinské škole v rodišti, poté zřejmě ve Vratislavi. 1599 se vzdělával na univerzitě v Basileji (teologie). Z pověření Karla st. ze Žerotína, poručníka Pertolda Bohobuda z Lipé, a zřejmě na doporučení Amanda Polana působil od května 1600 jako vychovatel tohoto chlapce. Pobýval s ním pak nějaký čas ve Štrasburku, zároveň s chlapcovým hofmistrem → Tobiasem Pommerem. Snad v říjnu 1600 ale službu opustil, aniž dal výpověď a oznámil ostatním, kam odjíždí. Karlovi st. ze Žerotína přitom zpronevřil peníze. Jeho další osudy nejsou známy. Je autorem dvou bohemikálních příspěvků.

P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 134, 283; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 142n., 159; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 106nn., 117n. a 121n.; E. Staehelin,

Amandus Polanus, s. 40; Matrikel Basel II, s. 471; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 89; RHB IV, s. 219; <http://infocentrum.opava.cz/scripts/detail.php?id=2488> (zde medailon P. otce); Týž, Opavané, s. 246

Polej, Matyáš (Mathias?)

N: Svidnice (?). Je-li totožný se stejnojmenným rodákem ze Svidnice, pak studoval minimálně 1538 ve Vitemberku. Přinejmenším 1542 působil jako vychovatel Konráda (†1572), Jiřího († nedlouho po 1556), Karla (†1577) a Adama (†1588), synů Arnošta Krajíře z Krajku, dále Viléma z Rožmberka (1535–1592), Volfa Dětricha, syna Jan z Hardeka a na Trutnově, blíže neurčeného Šlika a snad i dalších šlechticů, a to na krajířovském sídle v Mladé Boleslavi. Jak dlouho v této funkci působil, není jasné. Další zprávy o něm chybí.

Album academiae vitebergensis I, s. 101; J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy, s. 42; Týž, Poslední Rožmberkové, s. 40; M. Holý, Zrození, s. 86n., 88

Polonellus, Pavel → Aretin, Pavel

Pomarius (Pešek, Meziříčský) z Peřekavy (z Peškova?, z Pereschkau, z Perschengau), Jan

N: (Velké?) Meziříčí. Z: před 20. II. 1611. Po předchozích blíže neznámých studiích se od 1570 vzdělával na lékařské fakultě vídeňské univerzity. Tam získal i doktorát medicíny. V přesně neurčené době měl být vychovatelem nejmenovaných pánů z Lipé. 1581 se usadil ve Znojmě. Jako lékař byl velmi vyhledávaný. 23. 8. 1591 dosáhl nobilitace. Od podzimu 1591 do jara 1593 se u něj v praktické medicíně vzdělával → Matyáš Borbonius z Borbenheimu, který v jeho domě se svým svěřencem Janem z Vartemberka zároveň bydlel. Oba vzdělanci se stýkali i v pozdější době – v dubnu 1598 se např. Borbonius zúčastnil P. druhého sňatku s Johannou, vdovou po dolnorakouském zemském lékaři Paulovi Sesserovi.

V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové I, s. 159; M. Dvořák (ed.), Dva deníky, s. 3, 88, 91n., 101; A. Vrbka, Gedenkbuch der Stadt Znaim (1226–1926), Nicolsburg 1927, s. 181; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 9nn., 70, 74n., 168; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 482; Matrikel Wien III, s. 156; A. Haas (ed.), Archiv žerotínsko-vrbenský, s. 155, 159; M. Holý, Zrození, s. 128

Pommer (Pommerus, Pomerus, Pomerius, Pomeranus, Leorinus, Lvovský), Tobias

N: Löwenberk. V ZS 1567 se vzdělával na univerzitě v Lipsku, poté ve Vitemberku (im. II. ledna 1568). Minimálně 1585–1586 byl vychovatelem ve slezské rodině Promniců. 1586–1587 pobýval v Itálii (im. 18. 7. 1586 v Sieně, 29. 8. 1586 v Bologni; 21. II. 1587 v Padově), zčásti pravděpodobně v doprovodu slezských šlechticů

Jindřicha z Haugvic a Fabiana ze Schönaichu (doprovázely je však i další osoby: mj. → Lorenz Lück z Boguslawitz či → Jan Roháč z Tejna). Snad zde dále studoval, zřejmě práva (podle Zonty byl P. právník). Od jara 1600 působil jako hofmistr (*praefectus*) Pertolda Bohobuda z Lipé, s nímž tehdy odjel do Štrasburku, kde měl chlapec po nějakou dobu zároveň preceptora → Heinricha Polana. Zřejmě v únoru či v březnu 1601 odvezl Pertolda zpět do českých zemí. Později asi již chlapcovým vychovatelem nebyl. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 136; P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 134, 283, 289; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 343; K. Wutke, Merkbuch des Hans von Schweinichen, s. 185; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 142, 144, 150nn., 159, 161; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 79; Matrikel Siena, s. 87; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 199, 244nn., 246; W. Ludwig, Martin Opitz und seine Vita Seyfridi Promnicii, s. 140, pozn. 16; C. Zonta, Schlesische Studenten, zvl. s. 344 (zde odkazy i na další prameny); Natio germanica Bononiae, s. 137; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 335; M. Holý, Zrození, s. 283n.

Praetorius z Perleberka, Jacob (Johann Jacob Conradus, Jacob Conradus)

N: Berleburg (dnes Bad Berleburg). Od 1574 studoval ve Frankfurtu nad Odrou. Zřejmě tam dosáhl magisterského gradu. 1583 se usadil v Brně, kde získal dům a živil se lékařstvím. Nejpozději 1585 se stal preceptorem Karla z Lichtenštejna (1569–1627), s nímž se v červenci téhož roku zapsal v Basileji (ke skupině patřil ještě český famulus Joannes Cracovii). 1586/1587 pobýval v Paříži a na dalších místech. Zda byl tehdy ještě Lichtenštejnovým vychovatelem, není jasné, nelze to však vyloučit. V 90. letech se dále vzdělával v Itálii (29. 3. 1594 zapsán jako „*medicus et mathematicus*“ v Sieně, 1595 v Padově) a podnikl též cestu do Svaté země (snad 1594). 1595, kdy se chtěl usadit v Olomouci, se uvádí již jako „*medicinae et philosophiae doctor*“. Titul získal zřejmě v Itálii. Kolem 1600 se stal moravským zemským lékařem se sídlem v Brně. Zde měl též vlastní lékárnu a také velkou knihovnu, které se z valné části později zmocnili Švédové. Žil ještě 1613.

Matrikel Frankfurt, s. 238; B. Seuffert, Bibliothek und Archiv auf Schloss Nikolsburg in Mähren von 1645, Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig 1925, zvl. otisk, s. 29n.; F. Hrubý (ed.), Moravské korespondence I, s. 191; Matrikel Basel II, s. 333; M. L. Černá-Šlapáková, Studenti, s. 548; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 61n., 165n.; Matrikel Siena, s. 124; S. Grün, Studien- und Bildungsreisen, s.d. s.l., s. 63

Praneis, Václav → Laurentii, Václav

Pregler (Preglerus, Prägler, Praegel), Friedrich

N: Tännensberg. Přínejmenším 1585–1586 byl preceptorem buď Oldřicha z Kounic, či Bohuchvala Jaroslava z Náchoda, případně spolu s → Janem Roháčem z Týna

obou z nich, a to v Altdorfu (im. 13. 5. 1585) a Heidelberku (im. 5. 5. 1586). 14. 10. 1591 se stal v Basileji doktorem práv. 26. 12. 1591 se imatrikuloval v Ingolstadt. 1601 povýšen jako doktor práv do říšského šlechtického stavu. Žil ještě 1609.

Georg Ernst Waldau, Vermischte Beytr. zur Geschichte der Stadt Nürnberg, Nürnberg 1786, 1, s. 65; Matrikel Altdorf I, s. 26; II, s. 438; E. H. Kneschke, Neues allgemeines deutsches Adelslexicon 7, s. 243; Matrikel Heidelberg II, s. 125; Matrikel Ingolstadt I, sl. 1258; Matrikel Basel II, s. 392; K. Mommssen, Katalog, s. 170; http://www.stadtarchiv-schaffhausen.ch/SHArch3_d4.asp?startSequence=276&level1_ID=7&level2_ID=31&level3_ID=191&suchbegriff=&suchbegriff2=&operator=

Pressius, Johannes (Jan)

N: Opava. Identifikace tohoto preceptora je složitá. Není vyloučeno, že se kolem 1600 vyskytují dvě či dokonce tři osoby téhož jména. Víme, že → Pavel Pressius měl syna Jana, který podle RHB studoval 1601 v zahraničí. Do altdorfské matricy se 7. 5. 1600 zapsal v doprovodu Radslava ml. a Oldřicha Vchynských ze Vchynic (a snad také Alberta Razického ze Vchynic, který se im. ve stejný den) jistý Johannes Pressius Oppavinus. V říjnu 1604 se zase Johannes Pressius Elyhio-Marcomannus zapsal v Basileji jako preceptor moravského šlechtice Matyáše Žalkovského ze Žalkovic. Zřejmě tento Pressius napsal jako lékař 1608 verše na Jana Žalkovského ze Žalkovic do spisu *In librum propethiarum* → Amanda Polana z Polansdorfu.

Matrikel Altdorf I, s. 73 a II, s. 439; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 342; K. Hrdina, Studenti, s. 37; Matrikel Basel III, s. 44; H. Kunstmann, Die Nürnberger Akademie in Altdorf, s. 212; RHB III, s. 240n.; http://www.bautz.de/bbkl/p/pressius_p.shtml

Pressius (Přáza, Przaza), Pavel

N: Kouřim. Z: 7. 3. 1586, Uherský Brod. Tento luterán studoval v Kouřimi, poté v Praze, Annaberku a od 1562 ve Vitemberku, kde 1566 (5. 3.) dosáhl magisterského gradu (→ Jiří Ostracius mu při té příležitosti vydal téhož roku ve Vitemberku oslavnou *Elegia gratulatoria*). Po návratu do Čech působil od 1568 na pražské univerzitě. Od října 1569 do dubna 1570 byl rektorem latinské školy v Lounech, poté znovu vyučoval (mj. hebrejštině) na pražské univerzitě: 1570–1571 byl i proboštem Karlovy koleje. V 70. letech zároveň nějakou dobu pobýval ve Vídni, kde získal doktorát teologie (1572) a také v Lipsku, kde se im. v LS 1573, pravděpodobně jako preceptor Jeronýma Šlika (ovšem Erler uvádí jen Šlika; u něj ale poznamenáno, že zaplatil za sebe a „*pro preceptore et ministro*“). Po návratu znovu působil na pražské utrakvistické univerzitě, 1575 se podílel na přípravě České konfese. 1575–1576 zastával funkci děkana artistické fakulty (vzdal se jí v dubnu 1576). V témže roce je doložen jeho pobyt v Kutné Hoře, kde se zabýval kazatelstvím. 11. 6. 1577 se im. v Marburku. Tehdy již ale nebyl preceptorem Jeronýma Šlika,

v té době rektora marburské univerzity, který o něm tehdy hovořil jako o „*olim meus carissimus praeceptor*“. Někdy poté se oženil v Žitavě, kde se pak nějakou dobu zdržoval. Měl s manželkou Markétou syna → Jana Pressia, který byl snad také šlechtickým preceptorem. Na přelomu 70. a 80. let byl superintendentem ve Štýrsku, odkud jej Jetřich z Kunovic povolal za děkana do Uherského Brodu (od jara 1581). Po své smrti byl pohřben ve zdejší klášterě. P. je autorem několika děl, mj. známého trojjazyčného *Vokabuláře* (1. vyd. 1576). Některé spisy byly mu též dedikovány.

MZA Brno, Cerroni I, kniha 98, fol. 173r–v a I, 115, fol. 187r–v; Georgius Ostracius, *Elegia gratulatoria scripta ad ... Paulum Pressium Gurimenum, Vitebergae 1566* (NK ČR Praha, sign. 52 C 11, č. 1); *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis III*, s. 25, 27; *Album academiae vitebergensis II*, s. 34; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 401; F. Menčík, *Studenti*, s. 259; J. Jireček, *Rukověť 2*, s. 138n.; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 123, 525; Z. Winter, *Život církevní, passim*; F. Hrejsa, *Česká konfese, passim*; Z. Winter, *Děje*, s. 62, 64; *Týž, O životě*, s. 359, 516n., 528; *Týž, Život a učení*, s. 118, 543; J. Král, *Literární činnost humanistických profesorů University Karlovy mezi r. 1409–1622*, LF 36, 1909, s. 420n.; OSN 20, s. 650n.; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 17; P. Kneidl, *Nekatolické tisky 16. století v Bludovské zámecké knihovně a jejich vazby*, in: *Historická knižní vazba*, Liberec 1963, s. 37; RHB IV, s. 240nn.; RHB V, s. 64; M. Dura-jová – R. Smíšek (Hg.), *Hieronymus der Ältere Schlick. Das Tagebuch*, s. 35n., 42n., 46n., 308, 313; M. Zemek, *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví*, zvl. 156nn.; V. Pumprla, *Knihopisný slovník*, s. 894nn.; www.knihopis.org (K14357–14359)

Primster (Prinstor, Prinster) von Cammerstein (Kammerstein), Georg

N: Kladsko. Nižší šlechtic. Syn stejnojmenného otce (†1610), který v roce 1590 od Rudolfa II. získal statek Niederkieslingswalde (či Niederhof; Kladsko, dnes součást obce Idzików v Polsku; již dříve vlastnila tato rodina další statky v Kladsku) a Margarethy von Pannwitz. Kde studoval, není známo. 1603/1604 se v průvodu Jana Fridricha ze Žerotína zapsal v Basileji. Jakou měl v této cestovní skupině roli, není zcela jasné. Snad byl chlapcovým hofmistrem. Někdy poté působil jako vychovatel v rodině Smiřických. Který z příslušníků tohoto rodu byl jeho žákem, není však jasné. Později se oženil (manželka Magdalena von Mosch). 1614 měl prý (edice basilejské matriky) při jedné hostině probodnout Fridricha von Tschischwitz. Je-li totožný se stejnojmenným majitelem jednoho z předměstských dvorů ve Strážnici (držel jej od 1612), pak zřejmě ve druhém desetiletí 17. století působil i v přesně neurčených službách Jana Fridricha ze Žerotína. P., který je autorem několika bohemikálních příspěvků, byl ve styku mj. s → Casparem Dornaviem či → Nikodémem z Paumberka. Další zprávy o něm nejsou.

Wenceslai a Paumbergk ... exequiae, Gorlicii 1608, sl. B2a–b (KNM 49 C 15, přiv. 33); RHB III, s. 114, 245; *Matrikel Basel III*, s. 34; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 32, 148, 150; <http://www.panstvistraznice.cz/4-grunth-druhy-pana-sebestiana-rousa-2428>

Pripadlovius (Przypadlovius), Adam

N: kolem 1575, Byčína. Z: 23. 9. 1617, Bannewitz. Minimálně 1604 studoval ve Frankfurtu nad Odrou. 4. 8. 1605 se zapsal ve Zhořelci do gymnazijní matriky jako preceptor Jáchyma, Oty Jindřicha a Jana Bernarda, synů Jáchyma Malcána z Vartemberka a Evy Popelové z Lobkovic (rodina měla ve sledované době majetky i v Čechách). V pozdější době byl pastorem v saském Bannewitz.

Ad sacrum nuptiale ... dn. Christiani Theophili Grypswald. Not. Publ. Caes. sponsi et Annae ... dn. Pauli Eilfmarcii, civis olim Gorl., relictae filiae, sponsae prid. Cal. Aug. an. 1606 celebratum ..., Gorlicii s.d., sl. A4a–b (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, 13, fasc. 45); Silesia togata, s. 223; OSN 11, s. 52; OSN 21, s. 952; Matrikel Frankfurt I, s. 481; A. Sedláček, Hradý, zámky a tvrze XIV, s. 104, 302; K. Hrdina, Čechové, s. 90; M. Koldinská – P. Maťa (edd.), Deník rudolfinského dvořana, s. 40, 93, 95, 127, 179n., 232

Procopides (Prokopides, Procopii, Zbaunecenus, Zdaunecenus), Jan

N: Újezd nad Zbečnem (?). Jistý Ioannes Procopii Augezdenus studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 17. 9. 1601 dosáhl bakalářského gradu. Zřejmě je totožný s P., který v prvním decenniu 17. století působil jako písař rektora M. Martina Bacháčka z Nauměřic (vedle češtiny uměl latinu i němčinu). Ten jej 3. listopadu 1607 poslal Janovi z Talmberka na Smilkově, hejtmanu vltavského kraje, za preceptora jeho dětí (snad syna Viléma Václava Františka /†1678/; Jan z Talmberka chtěl zřejmě využít také jeho písařských schopností). Bacháček půjčil P. v tu dobu také jednu kopy grošů míšeňských (vrátil mu je o nejbližších Hromnicích; 2. 2.). Zda se ve službě Talmberkům osvědčil a jako dlouho ji vykonával, není známo. Žádné další zprávy o něm nejsou.

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 377; Z. Winter, O životě, s. 199; K. Beránek, Bakaláři a mistři, s. 30

Prosdokonymus (Prosdoconymus, Czaslavinus), Jan

N: Čáslav. Z: 1625. Po předchozím vychovatelském působení v rodině Jana Scholíastera Táborského, měšťana Nového Města pražského a podle označení v tisku z roku 1592 zřejmě též v blíže neznámých šlechtických rodinách (asi z panského stavu) působil snad 1594–1596 jako preceptor Jana Albrechta (1588–1599), syna Petra Karla Holického ze Šternberka a Sidonie z Gutštejna, na hradě v Českém Šternberku. Tuto funkci nastoupil po → Šimonu Skálovi z Kolince. Minimálně 1598 studoval na pražské univerzitě (bydlel v koleji Nationis), bakalářského stupně ale zřejmě nedosáhl. Již 15. ledna 1599 se oženil s Kateřinou, dcerou → Tomáše Mitise, a vzápětí na to se ještě téhož roku stal staroměstským měšťanem. 1614–1616 užíval titulu „*cancellariae Pragensis notarius*“. I po bělohorské bitvě pobýval v Praze (ještě 1624). P. je autorem několika latinských děl, hlavně příležitostné povahy, stejně jako i řady řeckých veršů.

AHMP, rkp. 2179, část 2, fol. 53r; MZA Brno, Cerroni I 115, fol. 215r; Gratulatorium in natalem ... Annae, filiolae ... viri d. Ioanni Schol. Tab., laudati civi Novoprag. ..., Pragae 1592 (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 65; na tit. listě se P. označuje „*paedonomus* (...) *puerorum generosorum ac magnificorum*“); J. Král, Rozpravy filologické, s. 101n.; Z. Winter, Život a učení, s. 762; J. Hejnic, Humanistica, s. 85; Týž, O památníku Floriána Vermilia, s. 84; RHB IV, s. 252n.; RHB V, s. 303; www.vd17.de (heslo Prosdocoonymus)

Proserchomus (Proserchomius, Příchodský), Adam

N: v blíže neurčené Lhotě, zřejmě v Horních Uhrách (Lhotensis Pannonius). Tento syn Tomáše Příchodského získal vzdělání na blíže neznámých školách. Poté vyučoval do března 1608 na městské škole v Prostějově a následně na doporučení rektora pražské utrakvistické univerzity Martina Bacháčka v Moravských Budějovicích (o rok později se tam uvádí jako správce školy). Od jara 1609, kdy (19. 5.) získal na pražské univerzitě bakalářský titul, působil na latinské škole u sv. Mikuláše na Starém Městě pražském. V říjnu téhož roku byl z pražské univerzity dosazen na trenčínskou městskou školu. Nebyl tam zřejmě dlouho, neboť je od 1610 opět doložen v Čechách, tentokrát na přelomu 1610–1611 jako vychovatel blíže neurčených pánů Křineckých z Ronova (snad šlo o syny Jana Albrechta na Novém Ronově: Jana Albrechta ml., který později studoval v Žitavě a 1615 byl studentským rektorem pražské univerzity, a jeho mladšího bratra Bohuslava). Od dubna 1611 až do října následujícího roku opět působil ve školské službě, a to jako rektor v Turnově. Někdy poté snad uzavřel sňatek. Další zprávy o něm již nejsou. P. je autorem několika drobných latinských spisů.

AUK Praha, A 13b, s. 164, 387, 525; tamtéž, Oeconomica B 21, fol. 26r, 84b; Oeconomica B 25, s. 259; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 388; Z. Winter, O životě, s. 19; Týž, Život a učení, s. 167, 169; OSN 15, s. 173n.; J. V. Šimák (ed.), Listář, s. 8n.; J. Holinková, Městská škola na Moravě, s. 75; RHB IV, s. 253n.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 36, 87; M. Okál, Les pensées politiques, religieuses et culturelles d'Adam Proserchomus, poète slovaque de la Réforme. Avec une édition du Threnus Astraeae (1611) par Michiel Verweij, Humanistica Lovaniensia. Journal of Neo-Latin Studies 43, 1994, s. 385–404

Prošovský z Prošovic, Fridrich

Z: srpen 1607. Pocházel z původem nižšího šlechtického rodu Království českého. Byl snad vnukem Václava Prošovského, písaře menších desk zemských a synem taktéž Václava Prošovského z Prošovic, usedlého nejprve na Malé Straně v Praze a později ve Slaném. Od 1602 byl hofmistrem Lva Buriana Berky z Dubé. 22. 10. 1604 se – zároveň s Adauktem Jeníškem z Újezda – zapsali v Ingolstadtu. Později pobýval se svým svěřencem v Itálii (26. listopadu 1605 im. v Perugii; P. zde označen jako *nobilis Bobemus*). Žádné další zprávy o něm nejsou. Jaký je jeho vztah ke stejnojmenné osobě zemřelé bez potomků a bez závěti v r. 1607 a zanechavší

po sobě majetek ve Slaném (šosovní dvůr na předměstí), není zcela jasné. Snad je s ním totožný.

NA Praha, SM, inv. č. 2755, sign. P 157/1,5, kart. 1911 (pozůstalost po F. Prošovském); F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 118; Z. Winter, Život a učení, s. 199; K. Hrdina, Studenti, s. 51; F. Ruth, Kronika královské Prahy V, s. 1070, 1076; Matrikel Ingolstadt II, sl. 81; M. Svatoš, Studenti z českých zemí na universitě v Perugii, s. 97; M. Holý, Výchova a vzdělání české a moravské šlechty, s. 181; Týž, Zrození, s. 355

Proxen (Proxenus, Wirt, Wert) ze Sudetu, Simon

N: asi 1532, České Budějovice. Z: 7. 12. 1575, Praha. Tento syn českobudějovického Němce, sládka Bartoloměje Wirta, a pravděpodobně české matky Anny, se vzdělával na latinské škole v rodišti, potom v zahraničí: nejprve v Rostocku (ím. 20. 10. 1552), dále ve Frankfurtu nad Odrou, kde zřejmě získal magisterský titul (1553), a konečně ve Vitemberku (ím. 8. 10. 1553), kde mj. navázal styky s Philippem Melanchtonem. Od 28. 7. 1556 působil v Praze jako profesor na pražské utrakvistické univerzitě – přednášel filozofii, filologii a matematiku ad. 1557 dosáhl nobilitace. Vedle univerzitní výuky vedl zároveň soukromou školu, kterou navštěvovala i česká šlechta. Jedním z jeho žáků byl např. Jan Labouňský z Labouně. Od 1559 byl proboštem koleje Všech svatých. Na přelomu 50. a 60. let vydával jménem univerzity kalendáře. 1562 se stal hofmistrem (*gubernátor*) Julia, syna Jáchyma Šlika, s nímž pak 1562–1566 pobýval v zahraničí (Lovaň, Antverpy, Douai, Paříž, Orléans; chlapcovým preceptorem byl tehdy → Zdenkoslav Brosch). Vedle vychovatelské funkce P. na univerzitách ve jmenovaných městech studoval práva. V první polovině r. 1564 dosáhl v Orléans nejprve licenciátu a 1566 doktorátu obojího práva. Téhož roku se asi oklikou přes Itálii vrátil do Čech. Ještě 1566 se oženil s Marianou, bohatou dcerou po pražském erbovníku Janu Kropáčovi z Krymlova. V lednu 1567 získal měšťanské právo na Starém Městě pražském, kde si též zakoupil dům. V létě téhož roku se stal radou nad apelacemi a působil i v diplomatických službách Habsburků. Členem apelačního soudu byl až do smrti. Po ní byl pohřben v kapli Božího Těla na Novém Městě pražském. Bohatý P. (měl nemovitý majetek i v Českých Budějovicích a v Kutné Hoře) navázal během svých zahraničních pobytů styky s řadou zahraničních humanistů (např. Hubertem Languetem, Petrem Ramem či Antoinem Mizaldem), stejně tak udržoval kontakty i s mnoha domácími učenici (→ Matoušem Kollinem, Jiřím Handschem ad.). Současníky byl uznáván jeho latinský sloh. Ve své závěti vyhradil část majetku na studijní stipendia (500 tolarů). Luterán P. je autorem řady latinských spisů většího i menšího rozsahu a různého tematického zaměření. Cenným pramenem je jeho deník z cesty po Nizozemí a Francii z let 1563–1564. Dochována je z něj ale jen část, kterou vydala Dana Martínková.

MZA Brno, Cerroni I, 115, fol. 223–225; A. Voigt, Acta litteraria II, s. 184; J. B. Dlabáč, Künstlerlexikon 2, s. 516; M. Kalina von Jätenstein, Nachrichten I, s. 37–47; II, s. 11–13 a III, s. 5n., 14;

F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 154nn.; J. Jireček, Rukověť 2, s. 155n.; Z. Winter, Děje, s. 57nn.; Týž, O životě, passim; Týž, Život a učení, s. 422, 548, 681; H. Jireček, Právnický život, s. 249, 353n.; OSN 20, s. 823; M. L. Černá-Šlapáková, Studenti, s. 359; D. Martínková-Pěnková, Příspěvek k poznání styků našich humanistů s Francií, LF 8, 1960, č. 1, s. 145–151; Táž, Z deníku českého humanisty, ZJKF 2, 1960, s. 121–124; Táž, Na studijní cestě před 400 léty, ZJKF 6, 1964, s. 81–83; Táž, Literární prvotina humanisty Šimona Proxena, ZJKF 8, 1966, s. 88–90; Q. Vetter, Dějiny matematických věd, s. 84; P. Hamanová, O několika českých supralibros, s. 13nn. a 18n.; RHB IV, s. 255–264 (s. 263n. i další početná literatura a archivní i jiné prameny); D. Martínková (ed.), Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii; M. Lenderová, U Herkula! Tolik výhod pro cizince!, s. 18; M. Holý, Zrození, passim; V. Pumpřla, Knihopisný slovník, s. 903nn.; www.vd16.de (heslo: Proxenus, Simon)

Přáza, Pavel → Pressius, Pavel

Quetonius, Jan → Květonský, Jan

Racek (Rodericus, Ráček) z Chotěřiny, Jan

N: Hradec Králové. Z: 1554, Praha. Po předchozích blíže neznámých studiích se vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, kde 1535 dosáhl bakalářského gradu. Poté (snad 1538) zastával spolu s → Janem Šentygarem místo vychovatele Bernarda a Bohuslava Hodějovských z Hodějova. V té době byl také jedním ze členů básnické družiny Jana st. z Hodějova. Ve druhé polovině 30. let vyučoval též v Praze a v Hradci Králové. Přibližně od 1540 byl rektorem některé z malostranských škol. Na Malé Straně se 1542 stal radním písařem a zároveň byl i nobilitován. 1554 zemřel na mor. R. přeložil dvě díla do češtiny a je též autorem řady latinských skladeb.

J. Jireček, Rukověť 2, s. 159; Týž, Jan Hodějovský z Hodějova, s. 11n.; Týž, Bohuslav Hodějovský z Hodějova, s. 175, 178; Týž, Jan Racek, lat. Rodericus, z Chotěřiny a ostatní překladatelé spisův Korvinových, ČČM 62, 1888, s. 38n.; OSN 21, s. 12; A. Truhlář, ČČM 87, 1913, s. 187; J. Hejnic, Dva humanisté v roce 1547, hl. s. 14–16; RHB II, s. 313; RHB IV, s. 332n. (zde i další prameny a literatura); www.knihopis.org (K01628, K02470)

Rakocius, Matyáš → Rakovský z Rakova, Matyáš

Rakovský z Rakova (Rakocius), Matyáš

Z: 19. 10. 1562, Jihlava. Tento syn člena nižší hornouherské šlechty Štěpána Rakovského z Rakova a bratr dalších dvou známých humanistů Martina a Mikuláše Rakovských se vzdělával na latinské škole v Bardejově, poté (asi 1558–1559; podle Truhláře až 1560) v soukromé škole → Matouše Kollina z Chotěřiny v Praze a dále na pražské utrakvistické univerzitě, kde 28. 8. 1560 dosáhl bakalářského a o rok

později (i. ro.) magisterského gradu. Během studia na univerzitě byl zároveň preceptorem blíže neurčených synů Julia z Hardeka (od 1559 inkolát v Čechách; s Gertrudou z Ebersteinu měl celkem 4 syny: Bernarda, Jindřicha, Zikmunda a Oldřicha; o které šlo, není jasné). 1561 byl zatčen rychtářem Starého Města pražského kvůli neuctivému chování k manželkám dvou měšťanů. Přestože jej před městskou radou omlouval svou opilostí, byl na blíže neznámou dobu uvězněn. Pražská univerzita proti tomu nezasáhla. Po získání titulu magistra se R. stal školním správcem v Kutné Hoře, poté rektorem latinské školy v Jihlavě (od března 1562), kde ale ještě téhož roku zemřel na mor. Je autorem drobné příležitostné latinské poezie.

AHMP, rkp. 1280, 156; 1234, 174; MZA Brno, Cerroni I 116, fol. 31r; A. Truhlář, Příspěvky k studiím humanistickým v Čechách, ČČM 82, 1908, s. 421n.; Z. Winter, Život a učení, s. 224; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 378; F. Marek, Humanistická škola v Jihlavě, Sborník pedagogického institutu v Jihlavě I. Ze společenských věd I, Praha 1962, s. 286; RHB IV, s. 291 (zde i další literatura)

Rameš, Václav

N: Nové Město pražské. Kolem 1610 působil jako vychovatel několika blíže neidentifikovaných Talacků z Ještetic a na Žestokách. Snad šlo o Jana Václava a některého z dalších synů Adama Talacka z Ještetic. Další zprávy o něm nemáme. Snad byl příbuzným Pavla Rameše z Rejnštejna, měšťana Nového Města pražského. Zda je totožný s osobou stejného jména, jež 1568 získala bakalářský titul na pražské utrakvistické univerzitě, později vyučovala u sv. Klimenta na Novém Městě pražském a byla literárně činná (*Historické vypsání o Zigmundovi římském císaři* vyšlo v Klatovech 1589; MZA Brno, sign. 6.316), není jasné. Spíše však ne.

Ioannes Marcius, Triga poematum, Pragae 1609 či 1610 (KNM Praha, sign. 49 D 8; přív. č. 32 na sl. F5a: zde věnování: „*Vencesilao Ramesio Neopragero Juniorum Talackonum de Geststietitz et in Zezstokow Praeceptorii*“); J. Jungmann, Historie literatury české, s. 153; J. Jireček, Rukověť 2, s. 162; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 18n.; Z. Winter, Život a učení, s. 153, 221, 223; OSN 25, s. 50; RHB III, s. 257; RHB IV, s. 294n.; www.knihopis.org (K14736)

Rebentrost, Georg

N: Horní Blatná. Syn zdejšího faráře. Po předchozím blíže neznámém studiu se od 1592 vzdělával na univerzitě v Lipsku (im. v ZS). Následně jej Wolfgang Bernard z Fictumu a Egerberka na Lobodících a Podbořanech ustanovil za vychovatele svých bratří (známi jsou Jetřich Jirí a Jan Kašpar) a poté za církevního správce do Lobodic. 14. 7. 1594 dosáhl ve Vitemberku ordinace.

Jüngere Matrikel Leipzig, s. 354; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 21, 1900, s. 116; OSN 9, s. 167

Reinmann (Reiman, Reimanus), Gottfried

N: Krnov. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval na univerzitě v Rostocku (zapsán v říjnu 1613). Ve druhém desetiletí 17. století byl pravděpodobně vychovatelem Adama Fridricha (†1665), syna Oldřicha Doudlebského z Doudleb, výběřčího posudného v Povltavském kraji. S ním se 15. 5. 1618 imatrikuloval v Altdorfu. Dokdy byl přesně jeho preceptorem, není jasné. Chlapec studoval v Altdorfu ještě 1619. Žádné další zprávy o R. nemáme.

Matrikel Rostock III/1, s. 10; Matrikel Altdorf I, s. 151 a II, s. 453; K. Hrdina, Studenti, s. 41; H. Kunstmann, Die Nürnberger Akademie in Altdorf, s. 213

Reis, Valentin

N: Vitemberk. Studoval u jezuitů v Praze, kde 5. října 1573 získal magisterský titul. Později se stal preceptorem Bartoloměje Desideria z Lobkovic, snad syna Kryštofa Popela z Lobkovic na Bílině. S ním, Volfgangem Chanovským a famulem (Christophorus Bilinensis) se 8. 7. 1574, se zapsal do matriky ingolstadské univerzity. Další zprávy o něm chybí.

Matrikel Ingolstadt I, sl. 999; M. Truc (ed.), Album academiae Societatis Jesu Pragensis, s. 4

Renner, Joachim

N: Freiberk. Syn havíře Johanna Rennera a Anny, dcery Christophora Fleischera. Základní vzdělání získal u svého dědy v městečku Brand (pravděpodobně dnešní Brand-Erbisdorf). Poté byl poslán do Freiberku, kde se 12 let věnoval studiím. Odtud byl povolán za vychovatele Václava Vratislava z Mitrovic. Byl jím pět let. Poté odešel zpět do Říše, kde (bez bližší specifikace) byl rok preceptorem šlechtice jménem Caspar Rölek. Následně byl rektorem freiberské školy M. Michaelem Hempeliem dosazen za kantora do obce Glashüt. Zde působil takřka osm let. Odtud jej povolal do duchovní správy v severočeské obci Habartice Volf Štampach ze Štampachu a na Všebořicích. 12. 10. 1600 dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku. Další zprávy o něm nejsou.

Jüngere Matrikel Leipzig, s. 361; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 1903, s. 250

Resler (Rösler?), Andreas

N: Slezsko (?). Působil jako „*scriba publicus*“ ve Vratislavi, načež se na několik let stal preceptorem Theodorika z Kunovic (†1614). Poté, co ve svém výchovném působení zřejmě především kvůli povaze svého žáka nebyl příliš úspěšný, se mu Karel ze Žerotína snažil přimluvou k Václavu Budovcovi z března 1598 získat nějaké jiné místo odpovídající jeho vzdělání; nápomocen mu v tom měl být i vlivný sekretář české dvorské kanceláře Jan Myllner z Mylhauzu. Zda se mu podařilo najít takovou pozici, není však známo. Žádné další zprávy o něm nejsou.

F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 65n.

Rhodium (Rodt), Justus (Jodocus?)

N: Herborn. Z: po 1626. Je-li totožný s Jodocem Rhodiem, což je velmi pravděpodobné, studoval od 1599 na pedagogiu v Herbornu (im. v LS), po 9. říjnu 1604, kdy opustil primu, dále na herbornské akademii. Již zde se mohl seznámit s řadou obyvatel českého státu. Následně se vzdělával pravděpodobně i jinde. Kde získal později užívaný magisterský titul, však nevíme. Již jako jeho držitel byl minimálně 1614–1616 preceptorem Zdeňka a Fridricha, synů Jiřího z Hodic. 31. 8. 1614 se s nimi zapsal v Marburku, později v Ženevě (im. 13. 6. 1616; Livre du recteur uvádí jen oba Hodické, R. je tam ale doložen korespondencí), kde měli chlapi zároveň hofmistra → Adama Ropala. I v dalších letech působil jako šlechtický vychovatel. V této roli se 27. 3. 1619 zapsal v Heidelbergu s Vilémem Vaneckým z Jemničky. Ještě po Bílé hoře byl preceptorem šlechty z českých zemí: do 1626 v Ženevě Karla Václava z Hodic, dalšího ze synů Jiřího z Hodic. R. byl tehdy zřejmě vážně nemocný. Další zprávy o něm chybí, s výjimkou pozdějšího dodatku v herbornské matrice, jež o něm hovoří jako o ženevském měšťanu.

Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 80; J. V. Šimák, Studenti, s. 419, 123; F. Hrubý, Ladislav Velen ze Žerotína, s. 209; W. Falckenheiner, Register, s. 133; Livre du recteur I, s. 158; Matrikel Herborn, s. 42, 218, 222; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 97; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 108n., 181n., 301

Riemer (Riemerus), Justin

Minimálně 1608 studoval na pražské akademii, uvádí se jako „*med. stud.*“ Jeho podporovatelem byl tehdy zřejmě Simeon Kohout z Lichtenfeldu, rada apelačního soudu. 1611 působil jako vychovatel několika blíže neurčených Salmů, rodu usedlého v předbělohorské době i v českých zemích. Je možné, že se jednalo o syny Vejškarta na Tovačově: Julia narozeného 1600 a o čtyři roky mladšího Karla. Další zprávy o R., autorovi několika bohemikálních příspěvků (mj. oslavy Jana Smila z Michalovic *Heroicum contra dictum*, MZA Brno, G 17, č. 11), nejsou k dispozici. OSN 22, s. 551; RHB IV, s. 318n.

Richter Jakartovský (Jakardovský) ze Sudic, Jan st.

N: 1592, Opava. Z: po 1666. R. pocházel z movité opavské rodiny, jeho otcem byl obchodník Jan (Hanus) Richter Jakartovský ze Sudic a matkou Rosina Polanová (sestra → Amanda Polana). Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Není vyloučené, že se tak stalo na domácí latinské škole. Stejně nejasná jsou i jeho další případná studia. Zřejmě 1610 obdržel část finančního daru, který byl původně určen Karlem ze Žerotína pro jeho strýce A. Polana (zemřelého 17. 7. 1610). Minimálně od 1612 působil v kounických službách jako vychovatel Karla (1595–1630) a Maxmiliána (1601–1632), synů Oldřicha z Kounic. Na začátku r. 1612 se s nimi zapsal v Marburku. Nepobýval zde ale nepřetržitě: 1612 navštívil jak Moravu (osobně se

ve Slavkově zúčastnil svatby → Jana Roháče), tak také Štrasburk, kde se zapsal do štambuchu Bernarda Diviše Petřvaldského z Petřvaldu. V Marburku byli všichni ještě na jaře 1614. Někdy v té době připravoval R. na popud J. J. Grynäa biografii svého strýce → A. Polana. Ta však nakonec nevyšla. Maxmiliána z Kounic pak doprovázel i do Švýcarska. Matriční zápisy tomu sice nenapovídají, ale Odložilík pravděpodobně na základě jedné teologické disputace zřejmě právem usoudil, že před únorem 1618 pobýli nějaký čas i v Ženevě. Později se zdržovali ještě ve Francii (přesné časové údaje stejně jako místa jejich pobytu nejsou známy). Do českých zemí se vrátili zřejmě až 1621. R. však zůstal ve službách svého bývalého žáka i nadále, a to až do jeho smrti. Přestože byl nekatolík, dokázal se úspěšně vypořádat s novými pobělohorskými poměry. Ve 20. letech působil jako císařský komisař dohlížející na odchod protestantů z Uherského Brodu. 1626 získal od svého někdejšího žáka svobodný mlýn a dvůr v Drslavicích. Do poloviny 30. let byl následně kounickým uherskobrodským hejtmanem. S odkazem na majestát Ferdinanda I. z roku 1554 se R. i jeho příbuzný (Jan ml. R. Jakartovský ze Sudic) stali 1629 členy moravského rytířského stavu (jako novožitní rytíři). Oba byli přitom povinni stát se katolíky. Přibližně v polovině 30. let se R. stal písařem menšího soudu olomouckého a manským písařem olomouckého biskupa. I díky němu dosáhl později přijetí mezi starožitné rytíře Markrabství moravského (podle Březiny 1636). I tato skutečnost mu umožnila závratnou kariéru v zemských úřadech: od 1642 byl nejvyšším písařem, od 1647 podkomořím a od 1649 nejvyšším dvorským sudím; nedlouho po vzniku moravského tribunálu byl zároveň jedním z jeho přísedících. Byl též držitelem titulů biskupského i císařského rady. Od 30. let expandoval i majetkově, jeho největším pozemkovým ziskem byla akvizice panství Hodonín ve 40. letech. R., který vlastnil rozsáhlou knihovnu (cca 600 děl; odkázal ji svým vnukům; s manželkou Annou Marií Bukůvkovou z Bukůvky, roz. Sobčurskou ze Sobčur, měl dvě dcery: Johanu Rozinu a Annu Helenu Kateřinu), patřil k soudobým mecenášům literatury. Podporoval např. Tomáše Pešinu z Čechorodu. V jakém byl příbuzenském poměru s Johannem Richterem Opavským, který v 90. letech 16. století studoval medicínu v Lipsku, Padově, Sieně a Basileji, není jasné. Stejně tak není zřejmé, zda je totožný s osobou, která 1610 studovala v Basileji medicínu. Pravděpodobně ne.

UB Basel, Handschriftenabteilung, Stammbuch Reinhard's Wasserhun (1586–1652), sign. A N VI d, fol. 265v; ZAO, Zukal Josef, Excerpta k opavským měšťanským rodinám R – Ř, inv. č. 236, fol. 202–205 (Zukalovy náčrty rodokmenů Richterů; k této rozvětvené opavské rodině jsou zde *passim* obsaženy i další informace); A. Boček, Přehled knížat, nepaginováno; Ch. d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, s. 510, 520, 592, 608, 630; Týž, Zur mähr. schles. Adelsgeschichte XII. Die Jakardowsky von Suditz, s. 41n.; V. V. Zelený, Tomáš Pešina z Čechorodu, ČMM 58, 1884, s. 255; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 65; Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 366; J. Kučera, Paměti královského města Uherského Brodu,

s. 223, 236; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 123; J. Zukal, *Polanové*, s. 106, 112, 118n.; A. Sedláček – M. Kolář, *Českomoravská heraldika 2*, s. 455; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia*, s. 33, 69; J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 274, 537; F. Hrubý, *Moravské památníky*, s. 215; Týž, *Knihovny na moravských zámcích*, s. 143; E. Staehelin, *Amandus Polanus*, s. 47, 105; *Matrikel Basel II*, s. 417 a III, s. 82; A. Haas (ed.), *Archiv žerotínsko-vrbenský*, s. 350; F. Husner, *Verzeichnis*, s. 38n., 53; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 87 (zde u data zápisu Kouniců 1. 1. 1612 mylně Herborn, místo správně Marburk), 99n.; F. Matějek, *Moravské zemské desky 2/3*, s. 562n., 614n a 618n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Lev Vilém z Kounic*, s. 8, 210 a 242; M. Svatoš, *Studenti*, s. 39; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 172, 192nn., 256; T. Knoz, *Pobělohorské konfiskace*, s. 197; *Natio germanica Bononiae*, s. 169; C. Zonta, *Schlesische Studenten*, s. 365 (k Johannu Richterovi Opavskému, který však zřejmě není totožný s R.); V. Březina, *Rytířský stav*, s. 29nn.; Týž, *Tři šlechtičtí preceptoři* (zde i další literatura a prameny); M. Holý, *Opavané*, s. 246n., 251, 253n.

Richter z Tošnperka, Jaroslav

N: Jaroměř. Tento příbuzný, snad syn, Petra Kašpara Richtera z Tošnperka nobilitovaného i. 12. 1607 studoval u sv. Jindřicha v Praze a dále na pražské utrakvistické univerzitě (od dubna 1611 alumnem Laudovy koleje), kde 6. 9. 1611 dosáhl bakalářského titulu. V následujícím roce působil jako učitel vzorových klassí univerzity. Od podzimu 1612 byl preceptorem synů vladky Jindřicha Jakuba Tejšovského z Enzidle. Kromě nich měl snad na hradě Týřově i další žáky. Ve funkci preceptora Tejšovských se uvádí ještě v březnu 1613. Další zprávy o něm nemáme.

AUK Praha, A 13b, s. 176, 189, 204; *Honori primae laureae ... Martini Anseridis Crapiceni ...*, Pragae s.d., fol. 6v (NK ČR Praha, sign. 52 C 12, přív. 29); A. von Doer, *Adel*, s. 76; Z. Winter, *Život a učení*, s. 162; RHB IV, s. 321; K. Beránek (ed.), *Manuál*, s. 175; Týž (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 39; M. Holý, *Zrození*, s. 89

Richter z Tošnperka, Vilém

N: Jaroměř. Tento erbovník, snad syn Petra Kašpara Richtera z Tošnperka nobilitovaného i. 12. 1607, se 1616 uvádí jako *ephorus* blíže nejmenovaných Švamberků. Snad šlo o syny Petra ze Švamberka a Anny Maxmiliány z Oprštorfu (nejspíš Jiřího Bedřicha či Jana Viléma), případně o Jana Viléma II., syna Jiřího Ehrenreicha ze Švamberka, či o Jana Šebestiána (1608–1624), syna Jiřího Petra ze Švamberka. Další zprávy o R. nemáme. Byl zřejmě příbuzný, snad bratrem, → Jaroslava Richtera z Tošnperka.

Assertatio stratagematum militarium Johannis Trochopaei Taboreni ..., Pragae 1616, fol. 1v (SK Praha, sign. FK V 9, přív. 53); A. von Doer, *Adel*, s. 76; RHB V, s. 393

Ripa (Ripanus, Ripan, Rypan, Ripa), Fabian

N: Pština. Z: po 1622. Tento syn pštinského syndika Christopha Ripana studoval v rodišti, později na pražské utrakvistické univerzitě, kde 5. 6. 1601 dosáhl bakalau-

reátu. Následně se stal preceptorem Nikodéma z Paumberka, Aleše Chlivenského z Ryzenska, Adama Radnického ze Zhoře a konečně rytíře Kašpara Kutovce z Ourazu. Spolu s nimi odjel do Lipska (im. v LS 1601). Studoval zde zároveň medicínu a teologii. Poté, co se vrátil do Prahy (asi 1603), dosáhl 17. 8. 1604 na pražské univerzitě magisterského titulu. Již předtím (od 1603) byl rektorem staroměstské školy u sv. Mikuláše, 1605 školním správcem u Panny Marie před Týnem a 1606 Litoměřické koleje. V prosinci téhož roku dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku, načež se stal farářem v Březnici a v Bubovicích. Zřejmě 1617–1618 působil v církevní správě v Příbrami (senior tamního děkanství), v létě 1618 se stal farářem v Brandýse nad Labem (1619 se uvádí jako zdejší děkan), po Bílé hoře (minimálně 1622) působil v Litoměřicích. Jeho další osudy nejsou známy, snad odešel do exilu. R. je autorem příležitostných spisků i např. česky psané *Knihy nové* (Kniha nová a prvé nikdy vidána, ani slyšána o pravých křesťanech a jejich povinnostech, s.l. 1624)

AUK Praha, Oeconomica B 14, fol. 287v, 452r, 484r; tamtéž, Oeconomica B 15, 217r, 225v, 236r, 281r; tamtéž, Oeconomica B 18, fol. 131r, 339v; MZA Brno, Cerroni I 116, fol. 158r; J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 243; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 369; V. V. Tomek, Paměti o školách českých, s. 627; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 236; Z. Winter, O životě, s. 27, 421, 464; Týž, Život a učení, s. 490; J. V. Šimák, Studenti, s. 528; OSN 15, s. 438; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 157, 436, 448n., 486, 554, 578n.; V. Klecanda, Přijímání, s. 100, 101, 107; J. Hejnic, O památníku Floriána Vermilia, s. 84; RHB IV, s. 114, 287, 329n. (zde na s. 330 i další literatura a prameny); K. Beránek (ed.), Manuál rektora, s. 173; Týž (ed.), Bakaláři a mistři, s. 29, 55; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 372; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 938n.; www.knihopis.org (K14844)

Ripanus, Fabian → Ripa, Fabian

Ritter, Valentin

N: 26. 4. 1588, Zhořelec. Z: 1633, snad Střelín. Vnuk zhořeleckého purkmistra Valentina Rittera (1523–1586), nobilitovaného 25. II. 1575. Po studiu na gymnáziu v rodišti se vzdělával ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1604) a Vitemberku (im. 30. dubna 1610). Minimálně od 1615 byl vychovatelem Petra Pavla Muňky z Ivančic. S ním pobýval od listopadu téhož roku v Basileji a snad již předtím od dubna v Altdorfu (18. 4. im. ale jen Munka). Zároveň s vychovatelskou službou sám studoval lékařství. Na basilejské univerzitě získal 1616 doktorát medicíny. V říjnu téhož roku odjel s chlapcem na Moravu. Zda jej doprovázel na jeho další cestě (1618 byl v Paříži), není jasné. 19. února 1625 se oženil s Rosinou Mergnerin (1594–1659), se kterou měl dvě děti: Christian, Eufrosina. Jako lékař působil ve Střelíně ve Slezsku. Podle Jechta sepsal R., autor několika menších spisů z doby studií a přispěvatel do řady sborníků příležitostné humanistické poezie, zhořeleckou kroniku sahající do 1630.

BU Wrocław, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, pag. 7, 204; Christian Schäffer, *Genealogiae civium Gorlicensium collectae*, fol. 54v–55r (rkp. BU Wrocław z Milichovy sbírky); Christophori Staudii ... et Elisabethae Schnitterianae ... *Sacrum nuptiale Gorlicii XXIX. Januarii an. MDCXIII votivis amicorum musis honoratum*, Gorlicii s.d., sl. B4b–C1a (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 1); *Carmina nuptialia in honorem Tobiae Coberi philosophiae et medicinae doctoris nec non Mariae Beyerinae ... relictæ viduae ab amicis conscripta ad 22. diem Aprilis 1613*, Gorlicii s.d., sl. A5b–A6a (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 3); *Solennitas nuptialis Valentini Ritteri ... sponsi et Rosinae Mergnerianae ... Michaelis Mergneri senatoris olim Reip. Bregensis ... sponsae. Ad. XI. Cal. Marti. An. MDCXXV Strelae auspicato instituta ...*, Gorlicii (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 55); *Valentini Ritteri et Rosinae Mergneriae Sacrum nuptiale*, Strelae XIX. Febr. Anno MDCXXV. votivo amicorum plausu honoratum, Bregae s.d. (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 56); S. Grosser, *Merckwürdigkeiten IV*, s. 174; Otto, *Lexikon III/1*, s. 73; *Suppl. S. 361*; *Album vitebergense, Jüngere Reihe I*, s. 94; *Matrikel Frankfurt*, s. 487; *Matrikel Altdorf I*, s. 135; P. Fritsch, *Alte Görlitzer Geschlechter*, s. 42; R. Jecht, *Quellen zur Geschichte*, s. 196n.; G. Bauch, *Valentin Trotzendorf*, s. 165; E. Wentscher, *Listen der Görlitzer Schützengilde*, s. 59; F. Husner, *Verzeichnis*, s. 59; *Matrikel Basel III*, s. 174n.; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 111; G. Bauch, *Valentin Trotzendorf*, s. 165; http://www.wiki.olgdw.de/index.php?title=Valentin_Ritter; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 85, 395, 447, 454; M. Holý, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 42, 45; www.vd17.de (heslo Ritter, Valentin)

Rodericus, Jan → Racek z Chotěřiny, Jan

Rodt, Justus → Rhodius, Justus

Roháč (Roháček, Rohacius, Rohazius) z Tejna, Jan

N: 60. léta 16. století, Týn nad Vltavou (?). Z: po 1613. Kde se vzdělával, není známo. Přínejmenším od poloviny 80. let 16. století byl vychovatelem Oldřicha z Kounic (1569–1617) a do 1586 zřejmě i Bohuchvala Jaroslava z Náchoda, s nimiž a dalšími se 13. 5. 1585 zapsal v Altdorfu a 5. 5. 1586 v Heidelbergu. Na obou místech byl vychovatelem chlapců také → Friedrich Pregler. V lednu 1587 již R. doprovázel pouze Oldřicha z Kounic (Bohuchval Jaroslav z Náchoda zřejmě zůstal v Heidelbergu, kde pobýval u kurfiřtského dvora ještě na podzim 1587). S ním a také s Pavlem Olbramem ze Štětkře se tehdy zapsali do basilejské matriky. Na jaře 1587 pobývali v Ženevě. Kounice doprovázel R. také do Francie: 1587 se oba zapsali v Orléans, navštívili i Paříž, odkud v říjnu 1587 odjeli zpět do Basileje a dále do Itálie. Pobývali v Miláně, Padově (ím. v listopadu 1587), v Benátkách, Sieně (ím. 2. 6. 1588), Římě, Neapoli a znovu Benátkách. Na Moravu se vrátili někdy na přelomu 1588/1589. R. se následně usadil ve Slavkově, kde se 1590 i oženil; s manželkou Dorotou, vdovou po Jiříkovi Zaurnyklovi, měl syna Karla. Vlastnil zde také grunt s vinicí, později zakoupil i další nemovitosti. 1612 se podruhé oženil s vdovou Rozinou

Loskotovou. Po tomto roce o něm již žádné zprávy nejsou. R., který se snad v blíže neurčené době stal erbovníkem (podle Březiny již z erbovní rodiny pocházel), měl vícejazyčnou knihovnu.

Matrikel Heidelberg II, s. 125; Matrikel Altdorf I, s. 126 a II, s. 465; K. Hrdina, *Studenti*, s. 34; K. Sita, *Studenti*, s. 17; Z. Kalista, *Češi v Sieně*, s. 122; M. L. Černá-Šlapáková, *Studenti*, s. 549; J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 365; Matrikel Basel II, s. 350; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 195, 202, 210, 214; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Lev Vilém z Kounic, s. 4n.; Táž (ed.), František Hrubý. *Etudiants*, s. 18, 25, 132, 182nn.; M. Svatoš, *Studenti z českých zemí na universitě v Sieně*, s. 37; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 51, 335; V. Březina, *Tři šlechtičtí preceptoři*, s. 333nn. (zde i odkazy na další prameny)

Rochotius (Rochocius, Rochota, Rochotský) z Rochicerperka, Ondřej

N: kolem 1583, Nemecká Lupča. Z: po 1622. Vzdělával se nejprve v rodišti, potom na některé hornouherské latinské škole (snad v Trenčíně) a asi též v Uherském Brodě. Nejpozději od 1602 vyučoval na malostranské škole v Praze. Zde byl snad pro svou kalvinistickou orientaci spolu s dalšími osobami na blíže neznámou dobu uvězněn. Po propuštění studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 10. června 1603 dosáhl bakalářského gradu. Od května 1604 působil na škole ve Dvoře Králové, poté, asi od dubna 1606, znovu na Malé Straně, od 1607 v Prostějově. V té době mu byl Samuelem Radešínským z Radešova udělen titul *poeta laureatus* a také šlechtický přídomek. Na jaře 1608 se znovu vrátil do Prahy. Vedle studií na pražské utrakvistické univerzitě (od 16. 5. 1608 byl alumnem Nazaretské koleje), která ukončil získáním magisterského titulu (27. 4. 1610), se 1609–1610 věnoval také výchově potomků Jaroslava Kaplíře ze Sulevic a na Čížkovicích, za jejichž preceptora byl poslán rektorem pražské univerzity → Martinem Bacháčkem (měl syny Smila, Felixe, Častovce, Karla a Jindřicha). Od 1611 znovu působil ve školské službě, nejprve jako rektor v Chrudimi, poté v Hradci Králové (1611–1612), kde s ním však městská rada nebyla spokojena. 1612 či 1613 se oženil s dcerou chrudimského měšťana Daniela mydláře a získal zde měšťanské právo. V Chrudimi, kde se v dubnu 1614 znovu oženil (s blíže neznámou Annou Zuzanou), vykonával později notářskou činnost (minimálně 1609). Žil zde ještě 1622. Jeho další osudy jsou nejasné. Básník a dramatik R. je autorem celé řady latinských děl (viz RHB).

Andreas Rochotius a Rochicerperga, P. Caes. Nec non Not. Publ. Imperialis, civis Chrudimensis, Ad illustrem iuxta ac litteratissimum heroem ... Carolum seniore B.L. a Zierotin ... Mecaenatem ac Patronum optime de se meritum, Xenia Calend. Januar. Anni MDCXVII (BU Wrocław, sign. 507.556); AUK Praha, A 13b, s. 6, 217, 523; tamtéž, *Oeconomica B 15*, fol. 427r; tamtéž, *Oeconomica B 17*, fol. 20r; tamtéž, *Oeconomica B 21*, fol. 129r; tamtéž, *Oeconomica B 25*, s. 558; MZA Brno, Ceroni I, kniha 86, s. 149–153; A. Rybička, *ČČM 23*, 1849, s. 96; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 236, 243, 388; F. Koželuha, *Paměti o školách prostějovských*,

Olomouc 1889, s. 16n.; ADB 28, 1889, s. 727; Z. Winter, O životě, s. 23; Týž, Život a učení, s. 183, 198, 299, 304; OSN 21, s. 910 (omylem jako R. rodiště uvedena Chrudim); F. Hrejsa, Česká konfese, s. 371, 410; RHB IV, 334nn.; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, a. 31, 56, 79; A. Škovierová, Príležitostná poézia Ondreja Rochotského v tlačiacch nachádzajúcich sa vo fonde Národnej knižnice v Prahe, in: Miscelanea oddelení rukopisů a starých tisků 17, 2001–2003, s. 172–183; Táž, Možnosti vplyvu dokumentov chrudimskej knižnice na didakticko – reflexívnu tvorbu neznámeho slovenského humanistického básnika O. Rochotského, in: D. Šovčíková (ed.), Dejiny školských knižníc na Slovensku, Banská Bystrica 2003, s. 149–154; Táž, Jazyk a štylistické prostriedky a formy v tvorbe neznámeho slovenského humanistického básnika Ondreja Rochotského, Jazykoveda Linguistica č. 4, 2004, s. 59–73

Rochotský z Rochicerperka, Ondřej → Rochotius z Rochicperka, Ondřej

Ropal (Ropalus, Palička) z Ryfemberka (z Riffenberga, de Ryphaeo monte), Adam

N: Praha. Z: po 1629. Vnuk literárně činného právníka Bartoloměje Ropala z Ryfemberka (†1588), od 1562 člena rytířského stavu Království českého. Kde absolvoval partikulární vzdělání není známo. 1589–1591 studoval na univerzitě ve Vitemberku (im. 24. května 1589). Po návratu do Čech se stal 1592 vychovatelem Zdeňka Brtnického z Valdštejna (1581–1623), jímž zůstal až do 1602. Doprovázel jej na jeho cestách za vzděláním. Pobyvali mj. v Jihlavě, Břehu (v obou těchto městech vedle Valdštejna vyučoval spolu s → Matyášem Borboniem soukromě i další šlechtice: mj. Jindřicha Zahrádeckého, Jiřího Zikmunda Prakšického ze Zástřízl), Štrasburku a na řadě dalších míst ve Francii, Anglii a Itálii. Nejasná je Ropalova činnost v prvním i druhém desetiletí 17. století. Z té doby o něm máme málo zpráv. Minimálně 1616 byl v Ženevě hofmistrem Zdeňka (†1641) a Fridricha, synů Jiřího z Hodic, kteří měli zároveň preceptora → Justa Rhodia. Blíže neznámým způsobem se R. zapojil později do stavovského povstání, za což byl pokutován. Jeho pobělohorské osudy jsou nejasné. 1629 byl obeslán, aby složil pokutu pro účast na povstání. Zda se tehdy zdržoval v českých zemích či v emigraci, není známo.

Zdeněk Brtnický z Valdštejna, *Ephemeris seu Diarium, passim; Propemptikon nobilitate generis, eruditione et virtute praestanti luveni, Adamo Ropalo a Riphaeo monte, Witeberga discedenti ab amicis, Nonis Maii, Witebergae 1591* (BU Wrocław, sign. 4 O 10, přív. 17); *Album academiae vitebergensis II*, s. 466; T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací*, s. 463; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim*; M. Dvořák (ed.), *Dva deníky Matyáše Borbonia*, s. 3; F. Menčík, *Studenti*, s. 265; OSN 21, s. 960; J. G. Hrubant, *Památník Jana Opsimata*, s. 126; V. Klecanda, *Přijímání do rytířského stavu*, s. 98; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia*, s. 10, 93, 125; 10; V. Klecanda, *Přijímání do rytířského stavu*, s. 98; J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 101; O. Odložilík, *Cesty*, s. 280nn.; P. Hamanová, *O několika českých supralibros*, s. 23nn.; O. Odložilík, *Jednota*

bratrská, s. 53; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 108, 135, 223nn., 239; RHB IV, s. 346n.; RHB V, s. 438n.; N. Rejchrtová (ed.), Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, s. 111, 410; J. Polišenský, Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna, s. 37; Natio germanica Bononiae, s. 187; P. Maťa, Svět české aristokracie, s. 226n.; T. Knoz, Karel st. ze Žerotína, s. 57; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 472; M. Holý, Zrození, passim; Týž, Iter Britannicum, v tisku

Rosatus, Johannes

N: Rüstern. Z: 1651 (?), Lehnice. Syn faráře v Rüstern Jacoba Rosata (duchovním správcem zde 1590–1617) a jeho manželky Agnes Eichholzerové. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Minimálně 1609 studoval ve Frankfurtu nad Odrou. 1612 byl preceptorem Jana Fridricha z Račina. Zřejmě 1613 se oženil (Eliš Nysseus, *Manipulus frugum aestivalium*, 1613). 1617–1639 působil jako farář v Rüstern, poté ještě v Lehnici: do 1651 jako diaconus kostela Pany Marie. R. je původcem řady drobných příspěvků příležitostné povahy.

Nuptiali sacro secundo viri ... Leonhardi Eichholtzii, ecclesiae Christi in Wederaw pastoris ... et ... Evae ...dni. Adami Scholtzii pastoris ecclesiae Strigonensi Primarii ... filiae ... 30. Aprilis An. 1623 ..., Lignicii s.d., fol. 3r (RSB Zwickau, sign. 655, č. 54); S. J. Ehrhardt, Presbyterologie IV, s. 246, 361; Matrikel Frankfurt, s. 533; RHB IV, s. 364; K. Garber, Handbuch I, s. 285; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 192, 254n., 325, 380, 386, 400; www.vd17.de (heslo Rosatus, Johannes)

Roth, Abraham

N: Freystadt. 1598 se dvakrát imatrikuloval ve Frankfurtu nad Odrou, ovšem zda tam tehdy studoval, není jasné. 1601 se totiž vzdělával na gymnáziu ve Zhořelci. 30. 9. 1604 se zapsal v Altdorfu spolu s Václavem a Benediktem Karlem Gryspcky z Gryspachu, pravděpodobně jako jejich preceptor. Pobýval zde ještě 1605. Ve druhém a třetím desetiletí 17. století vyučoval na latinské škole v rodišti, nejpozději od 1617 vykonával též funkci jejího konrektora (minimálně do 1624). Další zprávy o R., autorovi několika příspěvků příležitostné povahy, nemáme.

Novis conjugibus ... Christophoro Arnoldo ... sponso et Annae Schnitterianae ... sponsae scholae Gorlicensis alumni bene precantes gratulantur, Gorlicii 1601, sl. A2b (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 4); Memoriae felici et aeternae Iohannis Rothii quondam Freistad. Reipub. senatoris cordati et integerrimi, anno MDCXV. D. XXIII. Sept. aetat. XLIII. pie mortui, nunquam moritura a cognatis, adfinib. et amicis collata elogia Parentalia, Lignicii 1617, zejm. sl. C3a (RSB Zwickau 5.1.5., č. 4); Andreae Celichii ... Nubila et Jubila ... applaudunt amici et favitores, Lignicii [1624], sl. A4b–B1a, C3a–b (RSB Zwickau, sign. 6.6.28, č. 33); Matrikel Altdorf I, s. 89; II, s. 470; Matrikel Frankfurt, s. 424; K. Hrdina, Studenti, s. 38; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19, s. 289; www.vd16.de a www.vd17.de (v obou případech heslo Roth, Abraham; jen část záznamů ale pro R.)

a Rotis (de Rota, de Roelcz, Rotius), Petrus

N: Kortrijk. Z: po 1589. Kde tento držitel doktorátu obou právních oborů studoval, není známo. V 50. a 60. letech působil jako profesor na právnické fakultě vídeňské univerzity, kde zastával i různé úřady (1565 děkan). Vedle toho se zřejmě živil i jako soukromý právník a také šlechtický vychovatel. V této funkci vyučoval např. 1560 ve vídeňském domě Jáchyma z Hradce jeho syna Adama II. (1549–1596). Zdržoval se též u dvora Ferdinanda I. a Maxmiliána II. V 80. letech pobýval i v Praze, kde působil jako apelační rada (jmenován 1587). Je autorem několika latinských děl, zčásti bohemikálního charakteru. Z Čechů byl mj. ve styku s → Martinem Kuthenem či Kašparem Kropaciem. R. synem byl asi Petrus a Rotis junior z Vídně, zapsaný 1577 na tamní univerzitě. V jakém vztahu je R. k osobě, která se jako Petrus Rosinus Silesio-Belga zapsala 9. 6. 1575 v Padově, není jasné.

NA Praha, inv. č. 108, SM, sign. A 27/1/I, kart. 37; tamtéž, inv. č. 3047, SM, R 147/1, kart. 2015; Corona Poetica a ... Petro a Rotis Cortraceno iuris utriusque doctore ... tribus pœetis in Archigymnasio Viennensi collata ..., Viennae 1560 (ÖNB Wien, sign. MF 1672 Neu Mik); Oratio congratulatoria ad ... Othonem a Waldpurg, S.R.E.Cardinalem, Episcopum Albanensem ... Archigymnasij Viennensis nomine habita, in festo Pentecostes, Anni 1564. Per Petrum a Rotis Belgam Cortracen I.V. Doct: ibidemque legum ciuiliū primarium Professorem et inclytae facultatis luridicae nunc temporis Decanum, Viennae 1565 (online přístupné na google books); Petri a Rotis ... AD L. Gallus de liberis et postumis commentarius, Viennae 1568 (ÖNB Wien, sign. 27.V.36 Alt Prunk); Matrikel Wien III. 1518/II–1579/I, s. 173; RHB II, s. 355; RHB IV, s. 371n. (zde i odkazy na další literaturu a prameny); V. Bůžek – J. Hrdlička (ed.), Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 158; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk urozených, s. 294; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 230; www.vd16.de

Rvačovský z Rvačova, Vavřinec Leander

N: 1525, Roudnice. Z: po 1590. O jeho studiích nejsou jasné zprávy. Podle části literatury se vzdělával ve Vitemberku, v matrice však nefiguruje. V přesně neurčené době působil jako vychovatel v rodině Zdeňka Brtnického z Valdštejna. Které z jeho dětí – měl mj. syny Hynka (1545 – cca 1595) a Jindřicha (†1589) – vychovával, není zřejmé. Podle J. Holinkové byl před 1565 činný i na školách v Těšíně (podle editorů *Masopustu* zde vychovával i Václava Těšínského) a v Hranicích na Moravě. V tomto městě, kde se oženil, působil 1557–1565 také jako městský písař. 6. 1. 1565 dosáhl nobilitace. Služba Valdštejnům mu snad dopomohla i ke kněžské ordinaci a následné církevní kariéře: od přelomu 60. a 70. let působil jako farář v Moravských Budějovicích, které patřily právě Brtnickým z Valdštejna, poté v Jaroměřicích nad Rokytnou (1573–1574). Odtud však odešel bez svolení vrchnosti, pro což byl uvězněn. S početnou rodinou pobýval později ještě v Krhově (1575) a Jevíčku (od 1576), kde také působil jako duchovní správce. 1580 se stal děkanem ve Slaném, později v Kostelci nad Labem, v Bohdanči a konečně 1590 v Praze (část literatury

uvádí i další místa působení – Luže, Nový Bydžov, Louny). R. je autorem řady spisů. Nejznámější z nich je jeho objemný mravokárný spis *Masopust*.

J. Jungmann, *Historie literatury české*, s. 166, 213, 230; J. Jireček, *Rukověť 2*, s. 207; OSN 22, s. 389; A. von Doer, *Adel*, s. 44; Z. Winter, *Život církevní*, s. 205, 499; J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 517; J. Jakubec, *Dějiny literatury*, s. 716n., 722, 729, 744; J. Vlček, *Dějiny české literatury I*, s. 358nn.; L. Hosák – B. Indra – M. Jašková, *Hranice, dějiny města I*, Hranice 1969, s. 85; P. Voit, *Masopust Vavřínce Leandra Rvačovského a jeho exempla*, *Miscellanea* 7, 1990, č. 1, s. 37–63; Týž, *Knížka zlatá Vavřínce Leandra Rvačovského a její exempla*, *Miscellanea* 8, 1991, s. 65–72; M. Bohatcová, *Náprava metodou kratochvilných řečí. Vavřínce Leander Rvačovský*, *Masopust*, Praha 1580, *Knihy a dějiny* 2, 1995, č. 1, s. 9–24; J. Holinková, *Vavřínce Leonard Rvačovský z Rvačova a Hranice*, *AUPO Historica* 28, 1998, s. 47–48; *LČL* 3/II, s. 1354n.; D: Šlosa – J. Kolár (ed.), *Rvačovský z Rvačova Vavřínce Leander*: *Massopust* Praha 2008; V. Pumpřla, *Knihopisný slovník*, s. 965n.

Ryhiner (Rihiner, Rihinerus, Rehinerus), Johann (Hans) Heinrich

N: květen 1576, Basilej. Z: srpen 1605, Rosice (?). Snad syn lékaře Johanna Friedricha Ryhintera (†1587/1588) a jeho manželky Agnes von Brunn. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Od 1591 studoval na univerzitě v rodišti, na níž se 1. 5. 1593 stal bakalářem a 11. 2. 1595 magistrem artium. Od 1595 pak v Basileji studoval medicínu. Studium zakončil 23. 8. 1601 ziskem doktorátu. Pravděpodobně na jaře 1602 vstoupil na doporučení → A. Polana do služeb Karla st. ze Žerotína. V Rosicích, kde se dlouhodobě zdržoval (pravděpodobně až do 1605), působil snad jako vychovatel některého z Karlovi svěřených mladých šlechticů. Pro jaro 1606 s ním Karel st. ze Žerotína počítal jako s průvodcem Karla ml. ze Žerotína (†1610) na jeho cestě do Itálie. Jeho vychovatelem byl snad už předtím, po → Jacobovi Guetlinovi. R. však na Moravě onemocněl a v létě 1605 zemřel. Z doby jeho lékařských studií se dochovalo několik jeho děl. R. není pravděpodobně totožný s osobou stejného jména žijící 1569–1603.

UB Basel, *Frey-Gryn I* 5, fol. 193nn.; tamtéž, *Frey-Gryn II* 26, č. 195nn.; tamtéž, sign. Mscr. A N VI 26 y, za s. 116 (štambuch rodiny Burckhardů, zápis z 16. ledna 1601); *Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Martin Taufregister 1574–1627*, sign. W 12, 2, fol. 14r; tamtéž, *Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600)* 4, s. 64; *Ioannes Henricus Ryhinerus, De arthritide*, in: *Decas III. disputationum medicarum*, Basileae 1620, disputace č. VII, sl. M4a–N4a (NK ČR Praha, sign. Diss. Vol. C VII); Týž, *Doctrina de elementis*, Basileae 1597 (UB Basel, sign. Diss 15, č. 1); Týž, *De hominis natura*, Basiliae 1597 (UB Basel, sign. Diss 15, č. 7); Týž, *De animae humanae facultatibus*, Basiliae 1598 (UB Basel, sign. Diss 15, č. 34); Týž, *De arthritide positiones*, Basileae 1601 (UB Basel, sign. Diss 16, č. 31); H. J. Leu, *Lexicon* 15, s. 602; W. R. Staehelin, *Wappenbuch der Stadt Basel* 3, s. 354; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 189, 203, 255, 259, 268; *Dictionnaire biographique et historique de la Suisse* V, s. 627; F. Husner, *Verzeichnis*, s. 39n., 44; HBLS 5,

s. 777; Matrikel Basel II, s. 391; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 102; www.vd17.de (heslo Ryhiner)

Sack (Saccus), Konrad

N: Horní Slavkov. Po blíže neznámých studiích se dále vzdělával v Lipsku (im. v LS 1596) a Vitemberku (im. II. 4. 1600). II. září 1609 se zapsal v Altdorfu spolu s Václavem Vratislavem z Mitrovic jako jeho preceptor (dále s nimi imatrikulován i famulus Václav Faber z Turnova). Další zprávy o S. nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 465; Matrikel Altdorf I, s. 107 a II, s. 479; K. Hrdina, Studenti, s. 39; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 215, 224

Salander, Tobiaš

N: Stárkov. Z: 1623, Žitava. Kde studoval, není známo. Již s magisterským titulem se 4. II. 1592 zapsal v Altdorfu spolu se svými svěřenci: Davidem Střelou z Rokyc (†1598), Ferdinandem Vostrovcem z Královic a Jiříkem Karlíkem z Nežetic (jejich famulem byl Johann Sophroni z Pardubic). 14. 5. 1593 byl Joachimem von Venedigen těžce zraněn nožem, ale uzdravil se. V Altdorfu byl minimálně do června 1596. Poté odešel s Davidem Střelou do Basileje (přijeli sem 4. 7. 1596). S. zde studoval lékařství – 24. 2. 1597 dosáhl doktorátu. Se svým svěřencem navštívil i Anglii (1598), kde však David Střela z Rokyc onemocněl a zemřel. Později působil S. jako lékař v Kutné Hoře. Po Bílé hoře odešel do exilu do Horní Lužice, kde působil také jako lékař a kde několik let nato zemřel.

Matrikel Altdorf I, s. 47 a II, s. 480; K. Hrdina, Studenti, s. 35; J. Glücklich (ed.), Nová korespondence, s. 8, 13; Matrikel Basel II, s. 439; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 229 (špatně zde datován list Jana z Vartemberka, místo 20. 5. 1591 má být zřejmě 20. 5. 1597); K. Hrdina, Studenti, s. 35; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 37, 51, 55; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 216; www.vd16.de; www.vd17.de (v tomto i předchozím případě heslo Salander, Thobias) <http://ebooks.adelaide.edu.au/h/hentzner/paul/travels/chapter4.html>; www.raa.phil.uni-erlangen.de (S. zápis do štambuchu Heinricha Westendorpa z Ossenbergu z června 1596)

Sarkander (Sarcander, Vozenus, Vossicenus, Vožicky, Vožicenus), Jiří

N: Vožice. Z: po 1619. Kde získal partikulární vzdělání, není známo. Poté studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se stal 21. 7. 1605 bakalářem (teprve 20. 4. 1617 mistrem). Již před získáním bakalaurátu působil od října 1603 jako správce školy v Bělé pod Bezdězem, poté od dubna 1605 v Mělníku (asi jen do podzimu). 1606 byl rektorem Bacháčkem doporučen za vychovatele k blíže neurčenému synovi právníka, rady Rudolfa II. a od 1591 člena rytířského stavu Samuela Radešínského z Radešovic (1571–1609). V této funkci zůstal zřejmě do dubna 1607. Od tohoto termínu působil na různých školách: nejprve v Mnichově Hradišti, poté 1610–1611

v Turnově, od dubna 1611 v Mladé Boleslavi, kde se stal 1612 rektorem. Již od doby působení v Mnichově Hradišti vedl různé spory. Proto a asi i pro nepřítelství kvalitní výuku často měnil místa. Celkově vystřídal jako učitel či rektor minimálně osm škol, neboť v Mladé Boleslavi vydržel jen do října 1612, poté působil blíže neurčenou dobu jako rektor táborské školy, dále učil v Kouřimi a nakonec působil jako rektor svatohavelské školy v Praze. Kvůli soužití s nejmenovanou dívkou a nevázanému životu byl na jaře 1617 dokonce v Karlově koleji uvězněn. V době stavovského povstání jeho stopy mizí (1619 byl ještě naživu). S. je autorem drobných příležitostných latinských skladeb.

AUK Praha, sign. A 13b, s. 114, 181, 373; A 14a, s. 45n.; MZA Brno, Cerroni I, 117, fol. 29r; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 248, 307, 348, 431; Z. Winter, O životě, s. 191, 554; Z. Winter, Život a učení, s. 183, 340; OSN 21, s. 27; J. Martínek, Humanistické tisky v pražských fondech, LF 60, 1967, s. 187; RHB V, s. 26n. (zde i další literatura a prameny); K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 33, 59

Saxo, Bartholomäus

N: 1585, Zhořelec. Kde absolvoval partikulární vzdělání, nevíme, snad v rodišti. Minimálně 1599 studoval v Lipsku (im. v LS) a 1603 ve Frankfurtu nad Odrou. Téhož roku se uvádí jako student práv. Přinejmenším od 1609 byl vychovatelem Václava Štěpána Dvořeckého z Olbramovic, se kterým se zapsal 28. 5. téhož roku v Altdorfu (do července 1610), poté 21. 7. 1610 v Giessenu a o rok a čtvrt později v Leidenu (im. jako student práv 19. 11.). Další zprávy o něm nejsou.

In sacrum matrimoniale ... Abrahami Schwalbi a Giesitz artis medicae doctoris cum ... Martha Teichmanna celebratum Gorlicii XV. Kal. Iuli Anno MDCII ..., Gorlicii s.d., sl. A5b–A6a (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 6); Sacrum nuptiale ... Ioannis Heldrici sponsi et ... Mariae ... Georgii Schmidii viri consularis in Gorlic. Republ. ... filiae sponsae ad 8. Cal. Decemb. Anno Christi 1603 ..., Gorlicii s.d., sl. A4b (OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 20); Album academiae Lugduno Batavae, s. Sp. 103; Matrikel Frankfurt, s. 470; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 383; Matrikel Altdorf I, s. 105 a II, s. 479

Scioppius (Scioppio), Kaspar → Schoppe, Kaspar

Scliphus (Sclyphus, Sclyph, Scliff), Jan

N: Jičín. Z: 18. 3. 1587, Praha. 31. 12. 1561 se zapsal spolu s Kryštofem (1549–1609), synem nejvyššího purkrabí Jana ml. Popela z Lobkovic a na Bílině a Janem Jirím ze Švamberka (†1617) v Ingolstadtu jako jejich preceptor. Zároveň zde tehdy studoval práva (zapsán s nimi i Sebastian Morosophus z Horšova Týna). Později získal na blíže neznámé univerzitě doktorát práv. Zda se tak stalo ještě v době, kdy působil jako vychovatel výše uvedených chlapců (Kryštof Popel z Lobkovic pobýval v průběhu své kavalírské cesty v Itálii, Anglii, Francii či Španělsku), není

jasné. 25. 10. 1574 se stal radou nad apelacemi. Je autorem veršů na otce svého svěřence, které napsal u příležitosti jeho smrti.

Pro funere illustriss. et generosiss. Bohemiae proregis, Ioannis iunioris Popelij, baronis de Lobcouicio oratio. Ioannis Scliphi Campogryphij iureconsulti. Eiusdem elegia cum epitaphiis, Viennae 1572 (SK; sign. FK V 1, přív. 3); Jan Florián Hammerschmidt, Prodrumus gloriae Pragenae, Pragmae 1723, s. 755; Matrikel Ingolstadt I, sl. 822; RHB V, s. 33; www.vd16.de (heslo Scliphus, Ioannes)

Seidel, Friedrich

N: 15. 2. 1585, Zhořelec. Z: 20. 3. 1617, Praha. Syn Martina Seidela (†1593) z jeho prvního manželství s Elisabethou Joelin. Zřejmě do 1604 studoval na gymnáziu ve Zhořelci, tehdy byl již primánem. Minimálně v LS 1605 studoval v Lipsku a v Jeně. Ve druhé polovině 1. decennia 17. století se stal preceptorem Albrechta Jana Smiřického (1594–1618) ve Zhořelci, a to po → Nikodémovi z Paumberka. Později s ním pobýval i v Heidelbergu (im. 9. 7. 1611) a pravděpodobně i na řadě dalších míst Evropy (Francie, Anglie). Byl chlapcovým preceptorem až do 1614, kdy se Smiřický vrátil z kavalírské cesty domů. Na počátku srpna téhož roku se S. odebral zpět do rodného města. Později však musel ještě pobývat v Praze, kde zemřel.

BU ve Wrocławiu, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, pag. 209; Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, fol. 185v–186r (rkp. BU Wrocław z Milichovy sbírky); Jüngere Matrikel Leipzig I, s. 428; Matrikel Heidelberg II, s. 254; J. V. Šimák, Studenti, s. 296; E. Koch, Böhmisches Edelleute, s. 13, 16n.; O. Odložilík, Poslední Smiřičtí, s. 76; Matrikel Jena, s. 304; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 37, 41; Týž, Zrození, s. 213

Seliger (Seeliger), Anton

N: Jindřichovice pod Smrkem. Minimálně 1566 studoval na univerzitě v Lipsku (im. v LS; Svoboda o něm hovoří jako o absolventu medicíny). Zřejmě odtud byl povolán za preceptora Kryštofa I. (†1591) a Melchiora z Redernu (1555–1600). S oběma pobýval pak mj. v Paříži, odkud museli po bartolomějské noci odejet (1572). Po návratu do Frýdlantu se s Melchiorem ještě vypravil do Itálie: vedle Říma či Neapole pobývali po nějakou dobu např. v Padově, kde se zapsali v první polovině listopadu 1573. 1575 doprovázel Melchiora z Redernu při jeho účasti na bojích v Nizozemí, stejně jako později i v Rusku: v polských službách bojoval 1581 proti caru Ivanovi IV. Spolu s ním byl zajat a v zajetí zřejmě zemřel. Redernovi se jej nepodařilo vykoupit. Pěči o jeho děti převzal jeho švagr Jáchym Ulrich z Rosenfeldu, liberecký redernský hejtman.

Jüngere Matrikel Leipzig, s. 431; J. Smetana, Náhrobníky renesančních cestovatelů v severních Čechách, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (ed.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 222; M. Svoboda, Rezidence pánů z Redernu, s. 213; Týž, Jáchym Ulrich z Rosenfeldu, s. 130n., 146nn.; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 28, 215

Sengel (Sengelius), Johann Ludwig

N: Dillenburg. V prvním decenniu 17. století studoval v Herbornu, nejprve na pedagogiu (od 1607, 1609 byl již v primě), poté na vyšší součásti zdejší školy (od dubna 1609). 1612–1616 se vzdělával na univerzitě v Heidelbergu, kde studoval teologii (im 19. 9. 1612; pobýval zde ještě 1615; 12. 9. toho roku se tam zapsal do štambuchu Abelovi van Bootsma). Buď tam, nebo předtím již v Herbornu navázal kontakty s obyvateli českých zemí. Někdy poté (bez bližšího určení) působil jako vychovatel syna či synů Bohuslava z Michalovic: snad šlo o Rudolfa či Mořice. Jak dlouho v této funkci zůstal, není známo. Další zprávy o něm chybí. Je autorem několika latinských děl, mj. z doby studií, např. veršů vydaných u příležitosti vjezdu Fridricha V. Falckého a jeho ženy Alžběty do Heidelbergu 1613.

Ioannes Ludovicus Sengelius, Ingressui ut augustissimo ita ... Friderici V., comitis palatini ad Rhenum, ... una cum ... Elisabetha, ... Iacobi I ... filia, ... carmen ... ad diem 7. Junii, Heidelbergae 1613; Matrikel Heidelberg II, s. 261, 566n.; Matrikel Herborn, s. 52, 236, 240, RHB III, s. 326; RHB V, s. 46 (zde S. chybně označen jako vychovatel Bohuslava ml. z Michalovic, šlo o preceptora jeho syna či synů); www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Sengelius); http://home.wanadoo.nl/m.bourgonjen/Bootsma/scribenten.htm (heslo Sengelius)

Sequenides (Sequenida), Jiří

N: Chotěboř. Z: 1640, Pirna. Vzdělával se v Chotěboři, poté dva roky na gymnasiu illustre ve Velkém Meziříčí, kde byl tehdy rektorem Johann Ursinus. Poté byl přibližně stejnou dobu preceptorem (označuje se jako *informator*) Kašpara (†1624), syna Jindřicha V. Šlika na Hauenštejně. Od 1599 studoval na pražské utrakvistické univerzitě (od května se uvádí jako alumnus Rečkovy koleje). Brzy nato byl ustanoven rektorem školy v Pelhřimově. Zde zůstal až do své ordinace na kněze ve Vitemberku 22. II. 1601. Po ní působil krátce jako pomocník → Jiřího Dikasta, faráře v Jičíně. Snad již od 1601 byl pak církevním správcem v Luži (do 1608). Zde se 1608 i oženil (manželka Marta, pozůstalá dcera po Janu Chůrovi; z manželství měl syna Jana). Zřejmě od 1609 působil v Litomyšli (Špitálský kostel), odkud jej však Polyxena z Lobkovic v závěru r. 1612 vypověděla. Od dubna 1613 byl pak děkanem v Litoměřicích. Zde zůstal až do svého vypovězení po Bílé hoře (1622/1623; zanechal zde dům za 200 kop). Odebral se následně do Pirny, kde byl 1628 obžalován z kalvínství a 14. 12. téhož roku mu zde zemřela první manželka. S., který strávil poslední léta ve velké hmotné nouzi (byl nucen žít se žebrotou), byl pak ještě dvakrát ženatý (2. žena, s níž měl syna Davida a snad i další děti, zemřela 1632 na mor; 3. žena Anna jej přežila, žila ještě 1658; měl s ní 3 děti). Zanechal po sobě několik latinských básní a jeden český tisk (*Kázání z r. 1612*).

AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 9v, 34v, 35v; J. Lippert, Geschichte der Stadt Leitmeritz, s. 509; H. Ankert, Kurze Geschichte der Stadt Leitmeritz, s. 52; F. Tischer (ed.), Dopisy kon-

sistoře podobojí, s. 130, 150; V. Oliva, Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí. Miniaturní obraz z církevních dějin českých, SHK IV, 1903, č. 1, s. 69n.; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 1130; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 374n. (zde i další prameny a literatura); J. Hejnic, O památníku Floriána Vermilia, Strahovská knihovna 2, 1967, s. 85, č. 170; RHB V, s. 47 (zde i další literatura a prameny); L. Bobková, Exulanti, s. 179; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 988n.

Serackel z Hartenfelsu, Jiří → Scherhackle z Hartenfelsu, Jiří

Schedel (Schödel, Schödelius, Schaedelius), Johann

N: Středa. Studoval ve Vitemberku. Minimálně 1607 byl preceptorem synů Jáchyma Malcána z Vartemberka, slezského šlechtice usedlého ve sledované době i v Čechách, a Evy Popelové z Lobkovic, totiž Jáchyma (1593–1654), Jana Bernarda a Oty Jindřicha. Zapsal se s nimi a famulem Jonathanem Tilesiem z Olavy tehdy do matriky frankfurtské univerzity. Další zprávy o něm nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 388; Matrikel Frankfurt, s. 521

Scheffer (Schäfer, Schefferus, Scherfferus), Zacharias

N: Peterzell/St. Georgen im Schwarzwald (?). Tento držitel magisterského titulu z blížce neznámé univerzity (Tübingen?), byl po polovině 90. let vychovatelem Jana Erasma a Jiřího Ehrenreicha (†1614), synů Jana Viléma ze Švamberka v Lipsku (im. v LS 1596) a v Tübingen (zapsání 18. 6. 1598). Dokdy přesně v této funkci působil, není jasné. Označuje se za něj ještě v listopadu 1598. 1610/1611 a 1615 je doložen jako profesor tübingenské univerzity. S., který pravděpodobně udržoval dlouhodobé styky s českou šlechtou (mj. s Berky z Dubé, Švamberky, pány z Říčán), je autorem několika drobných latinských příspěvků bohemikální povahy a řady jiných děl. Další zprávy o něm chybí. Je otázkou, zda je totožný s nositelem téhož jména, který publikoval ještě ve 30. letech 17. století.

SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, inv. č. 24, sign. 2/9, kart. 1 (Schefferův dopis Janu Jiřímu ze Švamberka z 28. 4. 1599); Oratio de vita et morte clarissimi viri ... dn. M. Samuelis Heilandii Basiliensis, Ethices in Academia Tubingensi Professoris ... anno Domini MDXCII pridie Pentecostes pie in Christo defuncti habita a M. Erhardo Cellio, poet. et histor. ibidem Professore, Tubingae 1592, sl. G4a (ÖNB Wien, sign. 79.D.157); Martinus Crusius, De excellentissima quondam Ostrogotthica Italiae Regina Amalasuenta et de liberalibus atque Regiis Studiis, oratio, s.l. s.d. (BSB München, sign. Res. P. o. lat. 1682 c, přív. 8); Jüngere Matrikel Leipzig, s. 392; J. V. Šimák, Studenti, s. 528; Matrikeln Tübingen I. 1477–1660, s. 746 a II, s. 63; K. Hrdina, Studenti, s. 64; OSN 24, 852; W. Göz – E. Conrad (Hgg.), Diarium Martin Crusii 2. 1598–1599, Tübingen 1931, s. 139; RHB V, s. 57; <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html> (hesla Scheffer, Zacharias, Schäffer, Zacharias); www.vd16.de (heslo Scheffer, Zacharias)

Schein, Hieronymus

N: Drážďany. Z: 1593, Grünhain (?). Vzdělával se nejprve v rodišti, poté na škole sv. Afry v Míšni (im. 24. 6. 1549) a od 1555 v Lipsku. Zde dosáhl nejprve v LS 1558 bakalářského a 24. 1. 1560 magisterského gradu. Následně působil dva roky jako konrektor annaberské školy, poté na škole v Kadani a Mostě, odkud se později zřejmě kvůli víře odebral po čtyřech letech zpět do říše, konkrétně do Lübecku, kde byl činný jako prorektor zdejší latinské školy. Následně se však vrátil zpět do Čech, kde se stal preceptorem v rodině Albrechta Šlika na Vintřově. Jak dlouho přesně v této funkci působil, není známo. Později si ve Wesensteinu u Drážďan otevřel vlastní soukromou školu, kterou vedl až do svého povolání Augustem Saským za pastora do obce Arnsfeld u Annaberku. Díky této vokaci dosáhl 10. 9. 1578 ve Vitemberku kněžské ordinace. Od 1584 pak působil jako farář v obci Grünhain. S., jehož manželkou byla Judith Schachtová, dcera kovářského mistra v kurfiřtské mincovně v Drážďanech, je autorem několika latinských děl, spíše drobné povahy. Jeho synem byl známý německý básník a hudební skladatel Johann Hermann Schein (1586–1630).

Afraner Album, s. 11; Matrikel Leipzig III, s. 752; ADB 30, s. 715nn.; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 17, 1896, s. 36; A. Prüfer, Johann Hermann Schein und das weltliche deutsche Lied des 17. Jahrhunderts, Leipzig 1908; W. Reckziegel, Das „Cantional“ von Johann Hermann Schein, Berlin 1963; NDB 22, s. 637; www.vd16.de (heslo Schein, Hieronymus)

Scherhackle (Scherhäckel, Scherhäkl, Scherhägkhl, Serackel) z Hartenfelsu, Jiří

N: 9. 4. 1558. Z: 3. 2. 1636. Pocházel z význačné českobudějovické rodiny snad burgundského původu, jež byla zprvu katolická. Sám byl však matkou, dcerou horního podnikatele Johanna Scheibelia z Falkensteinu, vychován v nekatolické víře. Kde studoval, není zcela jasné. Známý jsou jen některé jeho pobyty: 20. 10. 1576 se zapsal ve Vitemberku, v dubnu 1581 v Padově, 1583 pak na univerzitách v Bologni (zapsán 19. 10.) a v Sieně (31. 10.). Do 1595 pobýval u císařského dvora v Praze. Rudolfu II. sloužil prý mj. v různých poselstvích (v *Hofstaatsverzeichnisse* je doložen od 1591; podle Fukaly měl působit v české dvorské kanceláři). I díky tomu dosáhl 14. 6. 1594 nobilitace. Na přelomu zimy a jara 1595 nahradil ve funkci hofmistra Ladislava Veleny ze Žerotína (1579–1638) → Amanda Polana, snad na zákrok moravského zemského hejtmana Fridricha ze Žerotína. Se svým svěřencem a dále s Janem Lorencem (1583–1619), synem Kašpara Melichara ze Žerotína, a s preceptorem → Georgem Jenischem odjeli v říjnu 1595 do Ženevy (im. ale až 29. 8. 1596). V blíže neurčené době mezi červnem 1596 a červnem 1597 (v mezidobí navštívili zřejmě i Francii a Anglii) odjel pak se svým svěřencem do Itálie. 1597–1599 zde pobývali na různých místech (Padova, Siena, Florencie ad.). Ve službách Ladislava Veleny zůstal až do roku 1601, tedy i po ukončení

chlapcových studií (1599). Sám vzpomínal v závěru života na sedm let bídně strávených ve službě Ladislavu Velenovi. 15. května 1601 se oženil a odstěhoval do Vratislavi, kde později působil v císařských službách (1606 se označuje za „*sacrae Caesar. Majest. ab aulis*“). 1615 se pak konala jeho druhá svatba, díky níž získal i blíže neznámý statek ve Slezsku. Ve druhé polovině druhého decennia 17. století bydleli v jeho vratislavském domě synové jeho někdejšího svěřence: Jan (1603–1632) a Bartoloměj ze Žerotína (1607–1642), kteří zde studovali na gymnáziu sv. Alžběty. Další zprávy o S., který byl s Ladislavem Velenem ze Žerotína v kontaktu i po 1620, nemáme.

UB Basel, sign. Mscr. A N VI 26 y, za s. 64 (štambuch rodiny Burckhardů, zápis z 22. 6. 1596); Disputationum pathologicarum prima de morbis et morborum differentiis in Genere. Cuius positiones auspice ter optimo maximo sub praesidio Johannis Fridae Osnaburg. In incluta Julia pro viribus tuebitur Ioannes Scherhägkhl Vienna Austric. Ad diem 24. Ianuarii hora et loco consuetis, Helmstadi 1606, fol. 1v (dedikace S., SLUB Dresden, sign. Pathol. Gen. 128, 29, č. 1); Disputationum anatomicarum secunda de partibus similaribus. Cujus theses ... sub praesidio M. Michaelis Poll Vratislaviensis Sil. In illustri Septemviri Brandenburg. Academia pro viribus defendere adlaboravit Johannes Scherhägkhl Vienna Austr. Die 10. Octobris 1604, Francofurti s.d., fol. 1v (dedikace S.; SLUB Dresden, sign. Anat.A.224,59.de,misc.2); Album academiae vitebergensis II, s. 264; Z. Kalista, Češi v Sieně, s. 123; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 116; F. Hrubý, Ladislav Velen ze Žerotína, passim; K. Sita, Život a dílo Amanda Polana, s. 25nn., 58; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 25n., 28, 71; Livre du recteur I, s. 129 a VI, s. 501 (zde asi mylně identifikován jako člen rakouské větve rodu); L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, passim; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 42n.; RHB V, s. 595; Matrikel Siena, s. 77; M. Svatoš, Studenti z českých zemí na universitě v Sieně, s. 37; Natio germanica Bononiae, s. 130; BSSaSM VI, 1996, s. 111n.; J. Hausenblasová (ed.), Der Hof Kaiser Rudolfs II., s. 264; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 272; www.vd17.de (heslo Scherhägkl, Georg)

Schneittel (Sneytel), František

N: Tachov. Studoval v Lipsku (im. v LS 1491). Snad již ke konci 15. století pobýval u dvora Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic (†1510). Tehdy byl již držitelem bakalářského gradu; kde jej získal, není známo. I na Hasištejně se snad zprvu věnoval studiím. Na počátku 16. století se zřejmě pod vlivem svého pána rozhodl pro duchovní kariéru. Bohuslav Hasištejnský pro něj také obstaral doporučení krále Vladislava pro pražskou metropolitní kapitolu. Duchovní službu však nenastoupil. Hasištejnský jej nakonec nechtěl propustit ze svých služeb, neboť nebyl s to najít za něj adekvátní náhradu; vykonával pro něj rozmanitou agendu: jednání s různými osobami, pořádání korespondence apod. Nejpozději krátce Bohuslavově smrti (1510), možná však již dříve, se stal vychovatelem jeho synovce Zikmunda Hasištejnského z Lobkovic (†1545). Spolu s ním odešel 1511 do

Vitemberku. Později se zřejmě skutečně oddal duchovní kariéře v katolické církvi. Přesné zprávy ale chybí.

Album academiae vitebergensis, s. 35; Matrikel der Universität Leipzig I, s. 383; J. Truhlář, Humanismus a humanisté v Čechách, s. 80; J. Truhlář, Listář Bohuslava Hasištejského, s. 186; J. Martínek, Humanistická škola na Hasištejně, s. 32, 38n. (zde i odkazy na další prameny a literaturu)

Schnitter (Schnitterus, Schniter), Johann

N: Zhořelec. Pocházel z nobilitované zhořelecké rodiny (1536 erb od Karla V., 15. 7. 1562 polepšen Ferdinandem I.). Snad syn Benjamina Schnittera (1556–1606) a Elisabethy Schmiedin. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo, snad v rodišti. Poté studoval minimálně 1597 ve Frankfurtu nad Odrou, 1601 v Marburku (im. 16. 5.; zapsán spolu s příbuznými Gottfriedem a Augustinem Schnittery) a 1602 v Jeně. 28. 5. 1609 se imatrikuloval v Altdorfu ve skupině několika osob. Pravděpodobně byl tehdy vychovatelem Jana ml. († asi 1642), syna Karla Záruby z Hustířan. Tento chlapec studoval předtím ve Zhořelci (im. 26. 8. 1605). Další zprávy o S. nejsou. Není zřejmě totožný se stejnojmennou osobou, která si v létě 1609 vzala Christinu, vdovu budyšínském měšťanovi Hieronymovi Wernerovi.

Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, fol. 13v–14r (rkp. BU Wrocław; sign. Mil II Max 43); Epithalamia scripta et dedicata sacris nuptialibus ... dn. Joannis Schnitteri, sponsi et. Christinae ... dn. Hieronymi Weneri ... relictæ viduæ. Sponsorum celebrandis ad XXIX. diem iunii a scholæ Zittanæ alumnis, Budissinæ 1609 (Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle /Saale/, sign. Pon Ze 2600, QK; digitalizováno na <http://vd17.bibliothek.uni-halle.de/pict/2004/3:647366Q/>); Zedler 35, Sp. 584n.; P. Fritsch, Alte Görlitzer Geschlechter, s. 46n.; Catalogus studiosorum scholæ Marpurgensis III, s. 139; Matrikel Frankfurt, s. 418; Matrikel Altdorf I, s. 105 a II, s. 510; Von Mühlverstedt, Etwas über Karl Konstantin v. Schnitter und seine Familie, NLM 66, 1890, s. 135n.; Matrikel Jena, s. 310; W. Falckenheiner, Register, s. 146; K. Hrdina, Čechové, s. 90; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 225n.

Schödel, Johann viz Schedel, Johann

Schön (Schöne), Elias

N: Zhořelec. Syn luterského faráře. Studoval v rodišti a ve Vitemberku (im. 16. dubna 1581). Minimálně 1614 byl na Moravě, snad na Napajedlích, vychovatelem blíže neurčených dětí Jana Jakuba z Rottalu; zřejmě šlo o Jana Antonína z Rottalu (1605–1674) či jeho mladšího bratra Ondřeje, případně o oba. Odtud byl povolán do Bytomi nad Odrou, kde nastoupil 8. 6. 1615 jako prorektor pedagogia, tedy nižšího stupně bytomské školy. I přesto, že svůj úřad nevykonával bez problémů (řadu stížností na něj řešil školní senát), dostalo se mu povýšení: v červnu 1621

byl jmenován profesorem rétoriky a poetiky na Schönaichianu. V nové funkci, které se slavnostně ujal 29. II. téhož roku, byl dosti aktivní: tiskem vyšla například některá jeho rétorická cvičení se studenty. Protože se zapletl do kauzy svého kolegy Balthazara Exnera, vyšetřovaného pro podezření z ariánství, a dostal se také do sporů s vedením gymnázia (mj. s rektorem Johannem Scultetem), byl na konci zimy či na jaře 1624 nucen Bytom opustit. Uchýlil se do Hlohova, kde konvertoval ke katolicismu. I díky tomu se stal notářem zdejší dómské kapituly a později městským syndikem v Nise. Kdy a kde zemřel, není známo. S. je autorem několika drobnějších prací.

Album academiae vitebergensis II, s. 296; Ch. D. Klopsch, Geschichte des berühmten Schönaichischen Gymnasiums, s. 273nn. a passim; www.vd17.de (heslo Schön, Elias)

Schoppe (Schobe, Schoppius, Scioppius, Scioppio; Pascasius Grosipus, Operinus Grubinius ad.), Kaspar

N: 1576, Horní Falc (uvádí se různé lokality: Burgtreswitz, Pappenberg, Neu- markt in der Oberpfalz). Z: 1649, Padova. Syn stejnojmenného nekatolického otce (1542–1607), fojta v Treswitz, studoval ve Weidenu (1584), Amberku (1585–1591), Altdorfu (1591, 1594, opět 1596), Heidelbergu (1592–1593) a Ingol- stadtu (1595–1596). Akademické tituly však pro svou nonkonformitu nezískal. V 90. letech byl v Altdorfu a v Heidelbergu pravděpodobně preceptorem Jana Kašpara Tuchara z Šoberova (tento chlapec zapsán mj. 1590 v Altdorfu, 17. 8. 1592 s S. v Heidelbergu). 1597 pobýval v Itálii (Verona, Ferrara, Padova ad.). Mezitím ještě 1597/1598 navštívil Prahu, kde se seznámil s řadou osob (např. Janem Maty- ášem Wackerem z Wackenfelsu či Jiřím Karolidem). Snad zde konvertoval ke katolictví. S Wackerem se 1598 odebral do Itálie, kde se zdržoval při papežském dvoře. Postupně získal různé tituly: *comes palatinus*, rytíř sv. Petra ad. I přes katolické vyznání byl odpůrcem jezuitů. Kvůli některým svým dílům se dostal do sporů i s jinými osobami a subjekty, např. v důsledku publikování spisu proti Benátkám byl v tomto městě 1607 na krátký čas uvězněn. V témže roce přispěl k vytvoření Katolické ligy a také znovu navštívil Prahu, tentokrát s Ferdinandem Štýrským, jehož radou byl 1607–1617. Ke konci prvního a ve druhém decenniu 17. století působil jak ve Ferdinandových, tak v papežských diplomatických službách na různých místech. Pobýval v rakouských zemích, Německu, Itálii i Španělsku. Ve 20. a 30. letech se zdržoval na řadě míst Evropy, kde publikoval množství polemických spisů. Od 1636 až do smrti dlel v Padově. Kontroverzní katolický filolog, teolog a polemik udržoval styky s dalšími šlechtickými rody z českých zemí (a také například s olomouckým biskupem Františkem kardiná- lem z Ditrichštejna), o čemž svědčí i jeho literární produkce. Vedle některých bohemikálních děl napsal nezvykle rozsáhlé množství spisů různého charakteru, často pod různými pseudonymy (viz výše).

Jöcher 3, sl. 421–425; Zedler 36, Sp. 595–601; Matrikel Altdorf I, s. 43 a II, s. 514, 591; Matrikel Heidelberg II, s. 162; ADB 33, s. 479–484; ADB 39, s. 303; NDB 23, s. 475–478; OSN 25, s. 848; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 34, 70, 222; RHB V, s. 71; Deutsche Biographische Enzyklopädie 9, München 1998, s. 249; BBKL 18, 2001, Sp. 1261–1297; Matricula Nationis Germanicae iuristarum, s. 437

Schreiter (Schreiterus), Johann

N: 20. 10. 1578, Annaberk. Z: 21. 2. 1638. Tento syn Lorence Schreitera (annaberského měšťana) a Marthy Wagnerové měl nejprve soukromého učitele, poté se vzdělával na gymnáziu v rodišti a od svých 18 let dále v Lipsku, kde se stal 1597 bakalářem a 29. 1. 1601 magistrem. V době svého lipského pobytu a později pravděpodobně i v Čechách byl několik let vychovatelem Otmara, syna Diviše Hrobčického z Hrobčic a Maruše z Kouče (chlapec studoval v Lipsku od 1598). Ještě v Lipsku byl snad zároveň vychovatelem i dalších českých či moravských šlechticů. Preceptorem Hrobčického zůstal zřejmě až do jeho smrti v únoru 1603, po níž vydal na chlapcovu počest spisek *Threnodia in improvisum ... obitum*. S. navštívil také Prahu, kde navázal kontakty mj. s některými z profesorů pražské univerzity. Po 1603 odešel zpět do Lipska, a to opět v roli preceptora, tentokrát blíže neurčených šlechticů (dle Zedlera opět některého Hrobčického, snad jednoho z Otmarových bratrů; v matrice však nefigurují). Zároveň se zde věnoval teologickým studiím. Později se zdržoval ještě ve Vitemberku. 1606 se luterán S. stal rektorem školy v Jáchymově, poté – zřejmě 1610 – diakonem v rodišti. Dále se vzdělával, 1613 se uvádí jako bakalář teologie, a uplatňoval se i na dalších místech v církevní správě: 1615–1616 farář v Kadani. Od 1616 působil jako farář, superintendent a správce dalších úřadů luterské církve v kurfiřtském Sasku více než 20 let v saském Wurzeniu, od 18. 9. 1617 již jako licenciát a od 6. 11. 1617 doktor teologie lipské univerzity. Dvakrát ženatý S., který měl s oběma manželkami několik dětí, je autorem řady latinských i německých spisů (mj. mnoha pohřebních kázání). Některá z jeho děl jsou bohemikální povahy.

MZA Brno, Cerroni I, 118, fol. 7r–12r; Analysis classici dicti Ex Psalm. 2. v. 7. ut solenni disputationi ad XVII. et XVIII. Septemb. instituendae De aeterna filii Dei generatione, eiusdem[ue] cum Patre homousia, salutare argumentum praebeat iussu ... collegii theologici in inclity Lipsiensium Academia ... Proposita a M. Johanne Schreitero Annaebergensi ..., Lipsiae 1617 (SLUB Dresden, sign. Coll.diss.A.218,55); Threnodia in improvisum ... obitum Othmari Hrobcziczky a Hrobczicz, s.l. s.d (MZK Brno, sign. ST 24.704, přív. 53); Zedler 35, Sp. 1171–1175; Jöcher 3, sl. 351; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 415; OSN 11, s. 786; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře, s. 406n.; RHB V, s. 80n.; www.vd17.de (Schreiter, Johann)

Schütz (Schützius, Schutzius), Friedrich

N: Freiberk. V 80. letech studoval ve Vitemberku (im. 25. 7. 1582). Není vyloučeno, že se vzdělával také v Lipsku (1577 a 1595 zde zapsány osoby téhož jména i původu).

Minimálně 1605 působil jako vychovatel Přecha ml. (1595–1617) a Smila (1588–1629) z Hodějova v Herbornu. V témže roce se oženil s Alžbětou, vdovou po Godefridu Hatzfeldovi a dcerou Caspara Oleviana, známého budovatele herbornské vyšší školy. Vzhledem ke svému sňatku zřejmě dále preceptorskou službu u obou chlapců již nevykonával. Později byl jejich vychovatelem → Jan Filický z Filic. Žádné další zprávy o něm nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 308; Carmina gratulatoria amicorum in nuptias ... juvenis Friderici Schutzi Freybergensis ..., Herbornae s. d. (KNM Praha, sign. 49 E 16, přív. č. 18); Jüngere Matrikel Leipzig, s. 423; J. V. Šimák, Bohemika v Lipsku, s. 89, 90; RHB II, s. 312; RHB V, s. 82n.

Schwarzenbach, Salomon

N: Minimálně 1597 byl preceptorem Adama a Jana, synů Adama Zilvára ze Silberštejna a Pilníkova, kteří tehdy studovali na gymnáziu v Srbišti. Žádné další zprávy o něm nejsou. Je-li totožný se Salomonem Schwartzbachem z Lehnice, který minimálně na konci prvního desetiletí 17. století studoval ve Frankfurtu nad Odrou, není jasné. Spíše však ne.

Matrikel Frankfurt, s. 538; G. Bauch, Valentin Trozendorf, s. 422 (o S. Schwartzbachovi z Lehnice); W. Klose et al. (ed.), Wittenberger Gelehrtenstammbuch, s. 55 (plně přístupné na <http://www.dhm.de/texte/stammbuch/pdf/WGSB.pdf>)

Schweitzer (Helvetius), Johann

N: Beilstein. Od LS 1593 studoval na herbornském pedagogiu, jež absolvoval z primy 4. dubna 1600. Později se snad vzdělával i na herbornské akademii a dalších vysokých školách: 13. 3. 1602 v Marburku, 10. 6. 1605 zapsán v Heidelbergu. Minimálně 1607–1608 byl preceptorem Bohuchvala ml. Berky z Dubé. Pobýval s ním mj. v Heidelbergu (im. 15. 9. 1607) a v Ženevě (1608). V pozdější době dosáhl neznámo kde doktorátu obojího práva (už s ním se zapsal v červenci 1635 v Basileji). Později vykonával zřejmě advokátskou činnost.

R. Gherus [pseudonym Iana Grutera], Delitiae CC Italarum poetarum huius superiorisque aevi illustrium I, fol. 6r; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis III, s. 146; Matrikel Heidelberg II, s. 226, 236; Matrikel Herborn, s. 30, 200, 211, 216, 219; J. V. Šimák, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského I, s. 264; Týž, Studenti, s. 296; E. Koch, Böhmische Edelleute, s. 8; W. Falckenheiner, Register, s. 80; Matrikel Basel III, s. 367; Le livre du recteur I, s. 147 a IV, s. 37; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 13, 90

Sigefrid (Sigefridus, Siegfried), Johann

Minimálně 1589 působil jako vychovatel Jana Felixe, syna Jana z Roupova, v době jeho studií na univerzitě v Lipsku (od 1587). Žádné další zprávy o něm nejsou. Jaký je jeho vztah k několika jeho stejnojmenným současníkům, např. k profesorů

helmstedské univerzity, žijícím 1556–1623, či k evangelickému pastrovi a později superintendentu v městě Schleitz, žijícím 1564–1637, není jasné.

Album academiae Helmstadiensis, s. 102, 104, 410n. (Sigefridus, prof. v Helmstedtu); J. V. Šimák, *Studenti*, s. 527; RHB IV, s. 372; www.vd16.de; www.vd17.de (v obou případech heslo Sigefrid, Johann; Siegfried, Johann)

Skála (Skala, Scala) z Kolince, Šimon

N: Klatovy. Z: 10. 8. 1617, Praha. Syn bohatého klatovského měšťana Klimenta Skály a jeho manželky Anny, vdovy po Janovi Teplickém. Studoval v Žatci, odkud byl 1579 Jiřím Sušilem přiveden k beánii do Prahy, poté na pražské utrakvistické univerzitě. Zde dosáhl 28. 8. 1589 bakalářského a 10. 11. 1593 magisterského gradu. Již 1588 je doložen jako rektor školy v Kostelci nad Labem. Před únorem 1594 působil na Českém Šternberku cca dva roky jako vychovatel Jana Albrechta (?1588–1599), syna Petra Karla Holického ze Šternberka. V této funkci jej nahradil → Jan Prosdokonymus. Od února 1594 byl správcem svatojilské školy v Praze. Od března 1595 až do své smrti působil na pražské utrakvistické univerzitě, kde vedle výuky (etika, právo, historie, logika) působil také v řadě akademických funkcí: děkan artistické fakulty (1599–1601, 1604–1605, 1606–1607), probošt či direktor několika univerzitních kolejí, univerzitní notář ad. 21. 10. 1608 dosáhl nobilitace. Kolem 1609 se podílel na přípravě reformy univerzity. Byl také členem komise připravující obnovu konzistoře a sepsání církevního řádu. Ve druhém desetiletí 17. století zůstával ve sporu s některými kolegy (vedle → Mikuláše Troila zvláště s Mikulášem Albrechtem z Kaménka), vedle jiného (nesouhlasil se zrušením celibátu profesorů; vystupoval i proti hospodářským reformám na univerzitě) kvůli své podpoře tezi → Jana Matyáše ze Sudetu. Udržoval intenzivní styky například s → Adamem Huberem či → Matyášem Borboniem. Po smrti byl pohřben v Betlémské kapli. Mezi univerzitou a českou komorou vznikl následně ostrý spor o jeho bohatou pozůstalost. Literárně činnému S., autoru hlavně četných příležitostných latinských skladeb, byla též řada spisů dedikována. Speciální sborník byl vydán k jeho úmrtí (viz níže).

AHMP, kniha 2147, fol. 34v; AUK Praha, A 13a, fol. 283r, 300r, 301v, 302r; tamtéž A 14a, s. 11nn., 17, 55, 359n., 367; tamtéž, *Oeconomica B 14*, passim (mj. vlastnoruční zápisy S.); tamtéž, *Oeconomica B 15*, passim (vlastnoruční zápisy S.); MZA Brno, Cerroni I 118, fol. 210r–v; NK ČR Praha, rkp. XXIII F 76, fol. 181r; In obitum nobilis ... Simeonis Skalae a Kolinec ..., Prague 1617 (KNM Praha, sign. 49 C 15, přv. 56); F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, passim; OSN 23, s. 247; V. J. Nováček (ed.), *Listář*, s. 78; H. Jireček, *Právníký život*, s. 392; Z. Winter, *Děje*, passim; Týž, *O životě*, passim; Týž, *Život a učení*, s. 100; A. Doer, *Der Adel*, s. 77; F. Hrejsa, *Česká konfese*, s. 474, 492, 506, 514; J. Vančura, *Dějiny Klatov I/1*, s. 454; I/2, zvl. s. 1134nn. a passim; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia*, passim; B. Ryba, *Epitafy v kapli Betlémské, VKČSN, třída fil.-hist. 1951*, Praha 1953, s. 52nn.; K. Beránek, *Orientalistik*, s. 30, 32, 37; RHB V, s. 118n. (zde

i další literatura a prameny); RHB V, s. 303; K. Beránek (ed.), Manuál, s. 146, 173; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 21, 54, 64; M. Svatoš a kol., Dějiny Univerzity Karlovy I, s. 285n.; M. Svatoš, Smlouva o užívání Betlémské kaple, s. 213; M. Holý, Zrození, s. 44, 105

Skála (Skala, Scala) ze Zhoře, Pavel

N: 10. 7. 1583, Praha. Z: asi 1640. Tento syn původem píseckého měšťana Adama Skály (†1610), jenž po 1580 pobýval v Praze a působil v Úřadu desk zemských (registrátor, ingrosátor), a Benigny Medlové z Krumlova studoval v 90. letech 16. století v Žatci, poté snad na svatojindřišské škole v Praze a od 1600 ve Vitemberku (im. spolu s Janem Šonovským ze Šonova II. 10.). 1602 odešel jako vychovatel blíže neurčeného syna a dalšího příbuzného Anny Hruškové z Hochhauzu do Štrasburku (Anna měla syny Karla ml., Jiřího, Adama ml., Bernarda a Viléma; v případě příbuzného šlo snad o Adama st., syna Bernarda Hrušky z Března). Po návratu do Čech žil v Žatci, kde se oženil s Annou, příbuznou primátora Maxmiliána Hošťálka z Javořic, a v květnu 1604 získal městské právo. 1609 se za město Žatec zúčastnil zemského sněmu. 1618 se přestěhoval do Prahy. Byl zaměstnán nejprve v kanceláři direktorů a od 1619 v královské kanceláři Fridricha Falckého. Po bitvě na Bílé hoře odešel se zimním králem do exilu. Po nějakou dobu zůstal nadále v jeho službách (Sedan, Haag a na dalších místech), mj. v roli diplomata. Od 1622 bydlel se svou rodinou i dalšími příbuznými (Hošťálkové z Javořic) v saském Freibergu. 1623 byl po blíže neurčenou dobu preceptorem Jindřicha z Valdštejna, s nímž se tehdy (v LS) zapsal na lipskou univerzitu. Z jeho freiberské literární činnosti vzešla nejen *Chronologie církevní*, ale zvláště desetisvazková *Historie církevní* (části vydali K. Tieftrunk a J. Janáček). Vedle nich je S. také autorem nečetné příležitostné latinské poezie. Řada soudobých spisů mu byla též dedikována.

Karel Tieftrunk (ed.), Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623, I–V, Praha 1865–1870; Album academiae vitebergensis II, s. 472; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 437; OSN 23, s. 247; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 145nn.; Z. Winter, O životě, s. 23, 64; F. Menčík, Studenti, s. 267; Z. Winter, Život a učení, s. 199; H. Jireček, Právnícký život, s. 397; M. Kolář – A. Sedláček, Českomoravská heraldika II, s. 606; J. Vlček, Dějiny české literatury II, s. 152nn.; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 583, 585; F. Hrubý, Ladislav Velen, s. 78, 83, 140n., 207; F. M. Bartoš, Bojovníci a mučedníci, s. 167nn.; J. Jakubec, Dějiny literatury české, pasim; RHB V, s. 119n. (zde i další literatura); R. Říčan, Dějiny Jednoty bratrské, s. 348, 376; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 119nn.; J. Janáček (ed.), Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984; www.vd17.de (heslo Skala); M. Holý, Zrození, s. 66

Smichaeus, Jeremiáš

N: Turnov. Syn Václava Smichaea († 1600) a jeho manželky Salomeny († kol. 1582). O jeho studiích nejsou přesné zprávy. Snad se vzdělával v rodišti, podobně jako

Petr a Jan, zřejmě jeho bratři, kteří 1577 přišli z turnovské latinské školy k beanii na pražskou univerzitu; spolu s nimi tam tehdy imatrikulován také jistý „*Jeremias Turnovinus, Ioannis Sclauvi*“, který ale se S. zřejmě není totožný. Zřejmě v 90. letech 16. století působil jako hofmistr (*praefectus*) blíže neznámých potomků Jiřího Felixe Vančury z Řehnic na Studénce. Poté pobýval po nedlouhou dobu u Havla Gigenia, zv. Terrigena, od 1590 děkana v Mladé Boleslavi. V závěru podzimu 1600 dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku. Další jasné zprávy o něm chybí.

G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 1903, s. 251; K. Beránek (ed.), Manuál, s. 134

Smichaeus (Smicheus, Smichonius, Smuheus, Gelastus), Václav

N: Hořovice. Partikulární vzdělání získal na škole v Litoměřicích. Od 1606 studoval na pražské utrakvistické univerzitě (alumnus koleje královny Hedviky), kde podle RHB 17. 7. 1607 dosáhl bakalářského titulu (jak RHB, tak Beránek stotožňují zřejmě oprávněně osobu „*Venceslaus Gelastus Horzovinus*“, která tehdy získala bakalářský titul, se S.). 1608 spravoval svatoklimentskou školu na Novém Městě pražském, poté byl do října 1610 rektorem mělnické školy. 1611 je doložen jako preceptor blíže neurčených synů Petra Hertembergera z Hertemberka a na Kostrčanech. O rok později řídil městskou školu v Příbrami. 12. 11. 1614 Zikmund Crinitus Stříbrský, administrátor Dolní konzistoře, žádal Jana Litvína z Říčan, aby S. propustil z poddanství, neboť se chce stát knězem. Zřejmě k tomu však nakonec nedošlo, neboť za stavovského povstání je doloženo jeho působení na škole v Lounech (1619–1620). Další S. osudy nejsou známy. Zanechal po sobě několik drobných latinských příspěvků.

AUK Praha, sign. A 13b, s. 47, fol. 375r, 555r; Oeconomica B 15, fol. 351r, 360r, 377r, 386v; OSN 11, s. 214; Z. Winter, Život a učení, s. 198, 217; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 231n.; F. Štědrý, Dějiny města Loun, Louny 1930, s. 58; J. Stáhlík, Z dějin partikulární školy mělnické, s. 92; RHB V, s. 129 (zde i další regionální literatura); K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 35

Socin (Socinus, Sozzini), Daniel

N: v červnu 1577, Basilej. Pocházel z původem italské rodiny, usedlé od druhé poloviny 16. století v Basileji. Vzdělával se na univerzitě v rodišti (od 1593/1594), kde se stal 18. 2. 1596 bakalářem a 2. 8. 1597 magistrem artium. Téhož roku studoval u → Amanda Polana teologii. Tě se věnoval později též v Leidenu (im. 24. 11. 1599). Již 1602 sháněl Polanus u Karla st. ze Žerotína pro S. místo šlechtického vychovatele v českých zemích, ale marně. Do Čech a na Moravu přišel osobně zřejmě až o několik let později. Doložen je např. jeho pobyt v Mnichově Hradišti u Václava Budovce z Budova v květnu 1605 či v Uherském Hradišti na podzim téhož roku (v září a říjnu – prodělal tam tehdy blíže nespecifikovanou nemoc; pobýval prý tehdy u Karla z Lichtenštejna). Buď tam, či jinde na Moravě v tu dobu zřejmě jako

šlechtický vychovatel skutečně působil. Bližší zprávy však chybí. Na přelomu zimy a jara 1606 se asi vrátil do rodiště. V průběhu tohoto roku (v březnu a ještě znovu v červenci) Karel st. ze Žerotína uvažoval ještě o jeho najmutí jako vychovatele, který by doprovázel Karla ml. ze Žerotína (†1610) do Itálie, ale z cesty nakonec sešlo. Další zprávy o něm nejsou.

ZA v Opavě, pob. Olomouc, RA Žerotínů Bludov, sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40, fol. 89 (č. 31), fol. 96 (č. 9), fol. 100 (č. 24); Staatsarchiv Basel, Kirchenarchiv, St. Martin Taufregister 1574–1627, sign. W 12, 2, fol. 20r; tamtéž, Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600) 4, 167; Album academiae Lugduneno Batavae, s. 57; R. Thommen, Geschichte der Universität, s. 133; J. Glücklich (ed.), Václava Budovce z Budova korrespondence, s. 36; Matrikel Basel II, s. 415; V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové II, s. 472; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 207, 259n. 262, 272, 279, 283; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 41n.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 396; HBL 6, 392; www.vd17.de

Specinger (Specingerius), Matouš

N: Černá Hora. Z: po 1632, snad v Žitavě. Tento syn Jana Specingera Hranického se vzdělával nejprve v rodišti, potom na latinských školách v Poděbradech a v Chrudimi (konec 90. let 16. století). Z posledně uvedené školy byl povolán za písaře do Chrastí. Zřejmě zároveň s touto funkcí působil čtyři roky jako preceptor v rodině Adalberta Slavaty na Podlažicích a Chrastí. Pravděpodobně vychovával jednoho či více z jeho tří synů s Annou Salomenou ze Smiřic: Jaroslava, Jindřicha (†1620) či Jana Albrechta. Následně vyučoval v Luži a byl zde též písařem. 25. 10. 1604 dosáhl na doporučení → Jiřího Sequenida kněžské ordinace ve Vitemberku a působil dále v církevní správě: jako farář ve Slatiňanech se 1608 oženil s Annou, dcerou Václava Bruncvíka. Později působil jako duchovní správce v Dohaličkách. 1614–1617 je doložen jako farář v Nemyčevsi u Jičína, 1622 v Rovensku pod Troskami. 1623–1629 se se svou rodinou (je znám jeho syn Václav) zdržoval v Turnově. Zřejmě téhož roku odešel do exilu do Žitavy. O jeho dalších osudech nejsou zprávy.

OSN 23, s. 340n.; J. Jireček, Spisové čeští ve sborníku Pavla Krupia, ČČM 51, 1877, s. 85–87; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 279, 309n., 437; Josef Vítězslav Šimák, Dodatky životopisné. Matouše Specinger Černohorský, ČČM 72, 1898, s. 180n.; Týž, Kněží podobojí v Rovensku, Od Ještěda k Troskám 9, 1930–1931, s. 41n.; J. Dobiáš, Dějiny Pelhřimova III/2, s. 374; E. Urbánková – B. Wiždálková, Bohemika z městské knihovny v Žitavě, s. 78; RHB V, s. 147; M. Holý, Slavatové z Chlumu a Košumberka, s. 131, 133

Spies (Spiss, Spissius, Špís) z Hartenfelsu, Nicolaus

N: Kutná Hora (?). Byl pravděpodobně synem německého kutnohorského radního a puchaltera mince Hanse Spiese, 1600 nobilitovaného. Studoval v Litoměřicích, později na pražské univerzitě, kde 26. 6. 1607 dosáhl bakalaurátu a teprve 26. 9.

1614 mistrovského titulu. Od sv. Havla 1608 učil na svatoklimentské škole na Novém Městě pražském. Od Vánoc téhož roku byl preceptorem syna Jáchyma Ladislava Loubského z Lub (snad šlo o Adama Jaroslava; † po roce 1658), pouze však do následujícího roku, odkdy působil na škole v Pardubicích. Vystřídal pak (podle Wintra a RHB kvůli své násilné a svárlivé povaze) ještě více škol: 1610–1611 Bohdaneč, minimálně 1611 Prostějov, 1614 Jaroměřice. 1617 se zdržoval v Beřkovicích nad Labem, pravděpodobně jako preceptor v rodině Zikmunda Belvice z Nostvic (†1621). Mohl vyučovat některého z jeho synů, které měl s Lidmilou Vtelenskou z Vtelna: Kašpara Mikuláše, Jana a Zikmunda, ale zřejmě jen krátce, neboť ještě v téže roce je S. doložen jako rektor svatomartinské školy na Starém Městě pražském. 1619 opět asi nedlouho byl preceptorem některého ze synů (zřejmě Mořice či Rudolfa) Bohuslava z Michalovic, téhož roku pak rektorem staroměstské školy u sv. Michala a 1621 týnské školy. Jeho další osudy nejsou jasné. S. je autorem několika latinských skladeb, hlavně drobných básnických příspěvků.

AUK Praha, Oec. B 15, fol. 351, 449; M. Dačický z Heslova, F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 445, 452, 461; Z. Winter, Děje, s. 180, 193; Týž, O životě, s. 191; Týž, Život a učení, s. 169, 181, 351, 500; OSN 3, s. 713; OSN 16. s. 368; J. Holinková, Čtyři kapitoly, s. 75; RHB III, s. 325nn.; RHB V, s. 151n. (zde další literatura a prameny); K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 35, 57

Spreckelsen (Sprekelen, Sprekelsen, Sprekelssen, Spreckhelsen) a Sprekelsheim, Peter (Peter Christophor)

N: Hamburk. Z: Paříž (?). Pocházel z hamburské patricijské rodiny. Minimálně 1591 studoval ve Vitemberku (im. II. 5.), dále v Rostocku (květen 1593), Heidelbergu (im. 15. 5. 1594; znovu pak 17. 12. 1619), Altdorfu (3. 10. 1595, pobýval zde ještě v červnu 1596, kdy se zapsal do štambuchu Heinricha Westendorpa z Ossenbergu) a Basileji (zapsán v červenci 1598). Přinejmenším 1609–1613 působil jako vychovatel rakouského šlechtice Georga Dietmara von Losenstein (1595–1624), a to ve Švýcarsku (Basileji, im. v srpnu 1609), v Anglii (S. i jeho svěřenec se zapsali v Londýně II. 5. 1612 do štambuchu Leonarda Fabera) a v Itálii (16. 8. 1613 zapsáni v Sieně; Losenstein, který 1609 pobýval také ve Štrasburku, se im. ještě 24. 12. 1612 v Padově). Ve druhé polovině druhého decennia 17. století byl pak podle Hrubého po → Adamovi Ropalovi z Ryfemberka hofmistrem Zdeňka (†1641) a Fridricha, synů po Jiřím z Hodic, zdržujících se tehdy ve Švýcarsku a v Itálii (oba 1616 v Ženově, Zdeněk 1617–1620 v Padově, Fridrich zase doložen v Basileji). Jaký je S. vztah ke stejnojmenné osobě, jež je 1618 doložena jako člen sboru hamburských Ober-Altén a od 1626 též zdejší městské rady, není jasné. 1619 se totiž S. objevuje znovu v Heidelbergu (viz výše) a 1619–1620 v Herbornu (zde s poznámkou „*obit Lutetiae*“).

Zedler 39, Sp. 253n.; Album academiae vitebergensis II, s. 380; Matrikel Rostock II, s. 242; Matrikel Heidelberg II, s. 173, 299; Matrikel Altdorf I, s. 55 a II, s. 551; E. H. Kneschke, Neues allgemeines deutsches Adelslexicon 8, s. 575; Matrikel Herborn, s. 75; P. E. Schramm – A. Lutterroth,

Verzeichniss gedruckter Quellen zur Geschichte hamburgischer Familien, Hamburg 1921, s. 110; ADB 35, s. 285nn.; L. Hrubá-Urbánková (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 108; Matrikel Siena, s. 205; Livre du recteur IV, s. 67n.; Matrikel Basel II, s. 465 a III, s. 105n., 225; I. Matschinegg, Österreicher, s. 472; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Sprekelsen a Spreckelsen)

Srnovec z Varvažova, Bartoloměj → Havlík z Varvažova, Bartoloměj

Staide (Staudius), Daniel

N: 4. 3. 1566, Zhořelec. Z: 25./26. 4. 1616. Syn Hanse Staudeho a Anny Clementin. V 80. letech studoval ve Vitemberku a Frankfurtu nad Odrou (im. 1583). Po 1590 vyučoval na gymnáziu v Opavě. Zároveň se zde věnoval i soukromé výuce: jedním z jeho žáků byl i známý slezský historikograf Nicolaus Henel. Na počátku 17. století byl preceptorem Jana, syna Václava Skrbenského z Hříšče. Oba se zapsali v Heidelberku (26. II. 1600) a v Basileji (září 1601), kde S. 4. listopadu 1602 dosáhl doktorátu obojího práva. Dokdy přesně byl Janovým vychovatelem, není jasné. Skrbenský se v této době musel z ciziny vrátit na Moravu, aby zde převzal dědictví po zemřelém strýci Janovi Skrbenském z Hříšče na Fulneku (†1598). S moravskou šlechtou byl však S. ve styku i později. Dochovalo je mj. několik kusů jeho korespondence s Karlem st. ze Žerotína z let 1605 a 1610. Je též zakladatelem rodinné studijní nadace ve výši 1000 tolarů (dle Otty 1000 Mrk.). S., autorovi několika latinských příspěvků, byla též některá díla dedikována.

BU Wrocław, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, s. 19, 211; tamtéž, Milichova sbírka, sign. Mil. II/266, sign. 6364, č. 52, fol. 451r–460v, fol. 461r–466v (opis testamentu Daniela Staudia z 6. 6. 1613 a dodatky k němu ze 17. dubna 1615; k Danielovi zde dále i na fol. 500r, 504r; fol. 508r–509r a 511r); Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, pag. 145 (rukopis Ratsarchiv Görlitz, sign. Varia 156); Daniel Staude, Coniugio ... Martini Reinhardi civis et bibliopolae Oppaviensis sponsi et ... matronae Catharinae ... Andreae Butowsky, olim consularis Reipub. Oppaviensis ac ... Henrici Schepfingii civis Oppaviensis relictae viduae sponsae, Nissae 1598 (SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.393,21); Christian Gottlieb Jachmann, Beiträge zur Juristischen Literatur in Schlesien, Breslau 1782, s. 4; Otto, Lexikon III/1, s. 321; Matrikel Heidelberg II, s. 206; Matrikel Frankfurt, s. 305; Album academiae vitebergensis II, s. 340; V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové II, s. 459n.; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 238, 256, 477; T. Mommsen, Katalog, s. 206; Matrikel Basel III, s. 4; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 61, T. Knoz, Državy, s. 225; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 44n.; www.vd16.de; www.vd17.de (v tomto i předchozím případě heslo Staudius, Daniel)

Staide (Staudius), Christoph (Christophor)

N: 19. 12. 1580. Zhořelec. Z: 7. 9. 1639. Bratr → Daniela Staudia. Studoval v rodišti na gymnáziu, poté ve Frankfurtu nad Odrou (im. 1595) a v Lipsku (im. v LS 1601). Snad zde získal magisterský titul. Již s ním jej Karel st. ze Žerotína doporučil v srpnu

1605 Jeronýmovi Václavovi z Thurnu jako vychovatele pro jeho syna (pravděpodobně Víta Jindřicha). Žerotín sám přitom dal na doporučení S. bratra Daniela, s nímž si dopisoval (již v březnu 1605 se D. Staudius na Žerotína obrátil s prosbou o podporu jeho bratra Christopha na vyšších studiích v zahraničí). S. ve funkci preceptora nahradil zemřelého → Johanna Dengia. Ještě předtím, než nastoupil službu u Thurnů, navštívil v říjnu 1605 Karla ze Žerotína ve Strážnici. Ten jej pak 21. 10. poslal k Thurnům. V jejich službách zůstal zřejmě minimálně čtyři roky – 1608 je sice doložen jeho pobyt ve Zhořelci, ale také na Moravě. Následujícího roku se zdržoval v Itálii, a to právě v doprovodu Víta Jindřicha z Thurnu (oba zapsáni 6. 7. 1609 v Sicně). 1612 obdržel erb. S manželkou Elisabethou, dcerou zhořeleckého měšťana Benjamina Schnittera, kterou si vzal 28. 1. 1613, měl deset dětí. Od 1613 byl členem městské rady a zastával později i další úřady (mj. městský soudce).

ZAO, pob. Olomouc, RA Žerotínů Bludov, sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40, fol. 82 (č. 5), 87 (č. 23), 137 (č. 61); Ratsarchiv Görlitz, Testamentbuch 1631–1665, fol. 195b–197b; BU Wrocław, fond Akcesje, sign. Akc. 1948/433, pag. 19; Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae, s. 145 (rkp. Ratsarchiv Görlitz, sign. Varia 156); Christophori Staudii ... et Elisabethae Schnitterianae ... Sacrum nuptiale Gorlicii XXIX. Januarii an. MDCXIII votivis amicorum musis honoratum, Gorlicii s.d. (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 1); Nuptiis Secundis ... Johannis Bütneri Pharmacopoei in Rep. Gorlic. Laudatissimi et Helenae Seideliae ... Martini Seidelii p. m. civis Gorlic. Filiae relictæ ad 14. Ian. Celebratis ..., Gorlicii 1619, sl. A3a (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 31); Otto, Lexikon III/1, s. 320n.; Matrikel Frankfurt, s. 394; V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým II, s. 459, 479, 481n.; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 444; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, s. 238, 256; 395; P. Fritsch, Alte Görlitzer Geschlechter, s. 59; P. Wentscher, Listen der Görlitzer Schützengilde, s. 110; Matrikel Siena, s. 186, 188; R. Seidel, Späthumanismus, s. 411; M. Holý, Die Bedeutung der Oberlausitz, s. 44

Steinberg (Steinberger), Johann

N: 13. 1. 1592, Zhořelec. Z: 23. 10. 1653. Syn zhořeleckého radního a později (1599) zdejšího purkmistra Melchiora Steinberga (1559–1614) a Anny Bergerové. Studoval v rodišti na gymnáziu, dále ve Vitemberku (im. 30. 4. 1610), Jeně (v matrice nefiguruje) a v Heidelberku (im. 10. 4. 1612). Zde též pobýval u dvora falckých kurfiřtů. Poté se vrátil do rodiště. Nejpozději 1617 se stal vychovatelem Jana (1603–1632) a Bartoloměje (1607–1642), synů Ladislava Veleny ze Žerotína. Na jejich vzdělání dohlížel nejprve ve Vratislavi (1617–1618), poté ve Štrasburku (1618/1619–1621) a dále ve 20. letech mj. v Basileji, Lyonu, Paříži a Ženevě. Na basilejské univerzitě získal 1. 5. 1621 doktorát práv. Během českého stavovského povstání zprostředkoval Ladislavu Velenovi informace z heidelberského dvora (povstání podpořil i oslavnou skladbou na Fridricha Falckého *Acclamatio votiva* z roku 1621). Dokdy byl žerotínským vychovatelem, není úplně jasné. Na syny Ladislava Veleny však

zřejmě dohlížel ještě po 1625. V Ženevě, kde zřejmě soukromě vyučoval i další žáky, se stal nakonec profesorem práv na zdejší akademii (1634), odkud ještě ve 30. letech přešel na univerzitu v Groningen. Na ní opakovaně zastával úřad rektora (1638, 1645, 1652). 6. 3. 1625 se oženil s Catharinou, dcerou Jana de Bary (měl s ní dvě děti: Johann Melchior a Karl). S. je autorem řady větších i menších děl (hl. právnícké povahy, mj. *Series cum summariis titulorum in Digestorum et Codicis contentorum ...*, Groningae 1641), většina z nich vyšla ve 20.–40. letech tiskem, některé zůstaly v rukopise.

Christian Schäffer, *Genealogiae civium Gorlicensium collectae*, pag. 129 (rukopis Ratsarchiv Görlitz, sign. Varia 156); Johann Steinberg, *Series cum summariis titulorum in Digestorum et Codicis contentorum ...*, Groningae 1641; *Effigies et vitae professorum Academiae Groningae ...*, Groningae 1654, s. 126nn. a 226; Jöcher 3, Sp. 797; Zedler 39, Sp. 1629; Otto, *Lexikon III/1*, s. 321n.; *III/2*, s. 803n.; *Suppl.* 423; P. Fritsch, *Alte Görlitzer Geschlechter*, s. 59; *Matrikel Heidelberg II*, s. 259; Ch. Borgeaud, *Histoire de l'Université de Genève*, Genève 1900, s. 381n.; F. Hrubý, *Ladislav Velen ze Žerotína*, s. 182nn. a passim; A. Haas (ed.), *Archiv žerotínsko-vrbenský*, s. 360; *Le livre du recteur I*, s. 168n. a V, s. 618 (zde i další literatura a prameny); *Matrikel Basel III*, s. 237; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 113, 131n.; *RHB V*, s. 181; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 180 a passim; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 33, 395, 447n.; N. Kersken, *Intellektuelle Raumbeziehungen*, s. 268; M. Holý, *Die Bedeutung der Oberlausitz*, s. 42, 45; Týž, *Zrození*, s. 236n., 286; www.vd17.de (heslo Steinberg, Johann); www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Steinberg, Johannes)

Steltzner (Stöltzner, Steltznerus), Paul

N: Boží Dar. 1590 studoval v Lipsku (im. v LS). Minimálně 1598–1599 byl v Altdorfu, kde studoval teologii, preceptorem Jana Kašpara (†1632) a Jana Jiřího, synů Jonáše Tuchara z Šoberova na Novém Sedlišti a Marie Lamingerové z Albenreuthu; nezapsal se ovšem do matriky ve stejný den jako oni (27. 10. 1598), nýbrž o několik dnů později (31. 10.). Z r. 1599 je známa jeho teologická disputace *De unione personali duarum naturarum in Christo*, kterou věnoval otci svých svěřenců. Zda byl preceptorem obou chlapců i při jejich dalších cestách za vzděláním (mj. 1601 v Marburku, první z chlapců téhož roku ještě v Paříži), není jasné, zřejmě však ne. Další zprávy o něm nejsou.

Gustav G. Zeltner, *Vitae theologorum Altorphinorum a condita academia omnium, Norimbergae et Altdorphii 1722*, s. 80n. (UB Basel, sign. Falk 530); G. Erler, *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 448; *Matrikel Altdorf I*, s. 68 a II, s. 567; OSN 25, s. 848; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 24, 220, 222

Stephanus, Daniel

N: Stvolínky. Na přelomu 16. a 17. století studoval ve Vitemberku (im. 10. května 1599) a poté rok v Srbišti (im. 4. 10. 1600). Následně měl být akolutem a diakonem

v Mladé Boleslavi. Po obnovení svatojakubského mandátu musel ale odtud odejít. Někdy poté se stal preceptorem Jana Albrechta, syna Adalberta Slavaty z Chlumu a Košumberka, a Jáchyma, syna Adama Slavaty. V této funkci přišel na konci května 1606 s chlapci do Zhořelce. Ještě téhož roku však službu opustil, neboť byl Janem z Říčan povolán za duchovního správce do Nového Studence. Díky tomu dosáhl 24. 8. 1606 kněžské ordinace v Srbišti. Další zprávy o něm k dispozici nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 457; H. Becker, Böhmische Pastoren in Anhalt ordiniert 1583–1609, JGPrÖ XVII, 1896, s. 137 a XVIII, s. 85; K. Hrdina, Čechové, s. 91; E. Koch, Böh-mische Edelleute, s. 8; M. Holý, Slavatové, s. 213

Stöltzner, Paul → Steltzner, Paul

Stosius (Štosius) Pilický, Jiří

Po bližší neznámých předchozích studiích – není vyloučeno, že navštěvoval školu v Rakovníku – se vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě. Odtud byl na počátku října 1610 poslán za preceptora k bližší neurčeným dětem Šebestiána Újezdeckého z Červeného Újezda a Johanky ze Vchynic na Modřejovice. Jak dlouho v této funkci setrval, není známo. Pravděpodobně v ní byl ještě minimálně v prvních měsících r. 1611. Další zprávy o S., autorovi několika drobných latinských příležitostných skladeb, nejsou.

Secundi nuptiis ... Simeonis Marcocii Sobieslavini civis consularis Raconensius ... cum ... Catharina, olim coniuge dn. Laurentii Mautwiczka ... 8. Febr. Celebrandis anno 1611 ..., Pragae s.d., fol. 2v–3r (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 30); Z. Winter, Život a učení, s. 198; OSN 26, s. 148; RHB V, s. 207

Stránovský (Stranovský) ze Sovojovic, Jan

Pravděpodobně příslušník rodu Stránovských ze Sovojovic (či Sovojevic, dnes Sojovice), snad syn Markvarta Stranovského. V bližší neurčené době – asi ve druhé polovině 50. let 16. století či na počátku let 60. – měl působit jako vychovatel Adama II. z Hradce (1549–1596). Žádné další zprávy o něm nejsou.

OSN XII, s. 374; XXIII, s. 749; A. Sedláček, Hradý, zámky a tvrze X, s. 388, 390, 402–404; F. Teplý, Dějiny Jindřichova Hradce, I/2, s. 310 a 316; V. Bůžek – J. Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 158 (oba poslední tituly hovoří o Stranovském ze Svojkovic, jde ale zřejmě o záměnu s výše uvedeným rodem); M. Holý, Zrození, s. 119

Stredonius (Středa?), Georg Heinrich (Jiří?)

N: Hlívce. Je-li totožný s Jiřím Středou (Stredoniem), pak byl synem stejnojmenného otce a Barbory Polednové a bratrem známého jezuita, naposledy představeného české jezuitské provincie Martina Středy (Stredonia) z Hlívce (1587–1648). Jiří Středa také 1609 absolvoval depozici u jezuitů v Klementinu. Přinejmenším

1617 byl S. hofmistrem (*praefectus*) Zbyňka Leopolda, syna Heralda Václava Libštejnského z Kolovrat na Janovicích, v Dillingen. Oba se zde spolu s famulem Bartolomějem Leopoldem Nigrinem z Hlivic zapsali 13. listopadu téhož roku. Jeho další osudy nejsou jasné. Jiří Středa (viz výše) se v pozdější době stal rychtářem v Kutné Hoře. Tento úřad zastával ještě kolem 1650. Tenora jej však 1625 uvádí jako primátora tamtéž.

J. Tenora, Život sluhu Božího P. Martina Středy z Tovaryšstva Ježíšova, Brno 1898, s. 84, 286, 491; K. Hrdina, Studenti, s. 45; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 1069; M. Truc (ed.), Album, s. 83, 89; M. Svatoš, Die Elogia des Martinus Stredonius SJ und seine Vita von Wenceslaus Schwertfer SJ, s. 157–169; J. Koláček, Martin Středa, Český Těšín 1992, zvl. s. 127nn.

Strejc, Jan → Vetter, Jan

Strialius (Strial, Stryal, Stryalius) z Pomnouše, Jan

N: 1535/1536, Žatec. Z: 24. 8. 1582, Žatec. Syn Bohuslava Strialia (1507–1584), 1557–1570 žateckého radního písaře a jeho manželky Reginy (1511–1574). Studoval nejprve na městské škole v rodišti, od 1555 pak ve Vitemberku (im. 6. 6.), kde 4. 8. 1558 dosáhl magisterského gradu. V únoru 1559 se stal preceptorem blíže neurčeného příslušníka (či příslušníků) rodu Slavatů na Košumberku. V květnu 1559 snad téhož Slavatu, případně více chlapců z tohoto rodu, doprovázel do Goldberku, zřejmě na tamní gymnázium. V témže měsíci se ale vrátil na Košumberk, který opustil teprve v říjnu uvedeného roku. Není vyloučené, že působil jako učitel na tamní zámecké škole. Od podzimu 1559 se zdržoval v Míšni, kde také soukromě vyučoval šlechtice z českých zemí, kteří tam studovali na Fabriciově škole. Ve svém deníku zmiňuje Slavaty, Leskovce, Václava Robmhapa ze Suché a Jana z Valdštejna. Od listopadu 1563 do jara 1564 se znovu zdržoval na Košumberku. Nedlouho pak vyučoval na pražské utrkvistické univerzitě (1564–1566; od 1565 byl též proboštem Karlovy koleje) a 1566–1567 dále na koleji v Litoměřicích. Od podzimu 1567 zastával úřad prvního českého písaře v Českých Budějovicích, od 1568 zde vlastnil dům (Krajinská ulice). V lednu 1569 se oženil s Annou, dcerou významného českobudějovického měšťana Mikuláše Matesa a Zuzany Scherhackelové. I přes svou nekatolickou konfesi získal v prosinci 1570 v Českých Budějovicích měšťanské právo. Spolu s několika příbuznými dosáhl v lednu 1572 nobilitace. Úřad písaře vykonával v Českých Budějovicích i přes jiné nabídky, které v 70. letech dostal (od města Jihlavy), až do podzimu 1580, kdy se stal prvním písařem v Žatci. V tomto úřadě působil až do své smrti na mor 1582. Jeho nástupcem se stal → Matěj Gryll z Gryllova. Vdova po S., majiteli rozsáhlé knihovny, kterou po něm zdědil jeho nejstarší syn Bohuslav, si později vzala → Jana Plevku. S. je autorem česky a latinsky psaného deníku z let 1555–1582 (záznamy zapisovány do tištěných kalendářů, viz níže). Je též původcem dalších, zčásti nedochovaných

prací (např. spisu *Historia civitatis Bobemobudwicensis*, který je dnes znám pouze ze zmínky J. P. Cerroniho).

MZA Brno, Cerroni I 119, fol. 300v; Ephemerides novae et exactae Ioannis Stadii Leon-nonthesii ab anno 1554 ad annum 1570 (Severočeské muzeum v Liberci, inv. č. 1226); Ephemerides ... ab anno 1571 ad annum 1600 (tamtéž, sign. 1449); Album academiae vitebergensis I, s. 308; W. Katzerowsky, Nekrologium der Stadt Saaz, s. 46; Z. Winter, Život a učení, s. 330; A. Doer, Adel, s. 292; J. Martínek, Humanistica, LF 96, 1973, s. 110nn.; 97, 1974, s. 160; J. Martínek, Vztahy žateckého rodu Strialiů k jižním Čechám, JSH 42, 1973, s. 15–26; RHB V, s. 224nn.; P. Maťa, Nejstarší české a moravské deníky, s. 104; J. Munzar, Jan Strialius a jeho meteorologická pozorování z Čech a Německa z let 1558–1582, Meteorologické zprávy 51, 1998, s. 149–153; B. Roedl, Žatecká rodina Hošťálků z Javořice, s. 143; R. Brázdil – O. Kotyza, History of weather, zvláště s. 19–46, 82–102; J. Matyáš a kol., Dějiny žateckého gymnázia, s. 329; M. Holý, Zrození, s. 19, 85n., 221n., 306, 317; Týž, Slavatové, s. 131, 135, 213nn.

Strosz, Johann Georg

R. 1610 se podle Šimáka im. v Lipsku (Erler jej zřejmě omylem neuvádí; Šimák ale pracoval s originálem matriky) jako hofmistr (*prefectus*) Adama, syna Štěpána Jiřího ze Šternberka na Postoloprtech. Ten zde měl zároveň dva preceptory → Johanna Wilhelma Krause a → Wolfganga Alberta Dietze. Bohužel žádné další zprávy o této osobě nejsou.

OSN 24, s. 783; J. V. Šimák, Studenti, s. 529; M. Holý, Zrození, s. 60

Střela (Strzela, Frumaeus), Jiří

N: Domažlice. Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo. Později studoval v Lipsku (im. v LS 1590). 1600 působil jako vychovatel blíže neurčených Slavatů z Chlumu a Košumberka. Nejpozději 1604 studoval na pražské utrkvistické univerzitě (od května alumnem koleje královny Hedviky, od října téhož roku pak koleje Laudovy), kde 25. 5. 1605 dosáhl bakalaurátu. Již za studií také vyučoval, do dubna 1605 v Rakovníku, poté byl rektorem v Rokycanech. 1607 působil na škole v Písku. Jeho další kariéra není zcela jasná. Nejpozději od 1613 byl usazený v Rokycanech, kde získal měšťanské právo. Působil zde jako prokurátor. Kdy zemřel, není známo. Je autorem jednoho českého spisu (*Výklad na žalm český*, Praha 1614), několika desítek převážně českých veršů a také několika latinských drobných příspěvků. Některé spisy a verše mu byly též dedikovány.

AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 58r, 230v, 252r; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 197, 249n., 254; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 123; J. V. Šimák, Studenti z Čech, Moravy a Slezska, s. 527; F. Levý, Dějiny města Rakovníka, Rakovník 1896, s. 196; August Sedláček, Dějiny města Písku 3, Písek 1913, s. 144; RHB V, s. 229; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 32, 80; M. Holý, Slavatové z Chlumu a Košumberka, s. 212; www.knihopis.org (K15768)

Střípek, Jiří → Ostracius, Jiří

Stübner (Stübnerus, Stubner), Christoph (Christophor)

N: Reichenbach/Oberlausitz. Studoval nejprve v rodišti, poté na gymnáziu v Žitavě, dále v Lipsku (im. v LS 1590) a nakonec dva roky díky stipendiu města Žitavy na vitemberské univerzitě. Zde se věnoval nejprve filozofii, poté teologii. Následně nemaje prostředky a také z důvodu nemoci se vrátil do Žitavy. Poté se stal na dva roky preceptorem blíže neurčených dětí Salomona Blekty z Útěchovic a na Chrastné. 14. 5. 1596 byl pak povolán za duchovního správce do Smržovky. I proto byl 26. 9. 1596 ordinován na kněze ve Vitemberku. Jeho další osudy nejsou známy. S. není pravděpodobně totožný s rodákem ze Zhořelce a nositelem stejného jména žijícím zřejmě 1591–1639, který se 1612 zapsal ve Frankfurtu nad Odrou (je dochována i jeho zdejší disputace) a později (min. 1615) studoval práva v Lipsku.

Epithalamium gratulatorium de nuptiis ... dn. Iohannis Kotziani a Strylney, pro tempore Sacratissimae Caesariae Maiestatis in Ditione Aiche et Friedstein redituum praefecti iterum sponsi et ... Virginis Ursulae ... Davidis Rodoxi ... Filiae Sponsae. Scriptum ac dedicatum a Christophoro Stubnero Reichenbacensi, Ludi Zittauensis alumno. 17. die Septembris, Gorlicii 1590 (SLUB Dresden, sign. sign. Lit. lat. Rec. A 372, č. 57); Exercitationum ethicarum septima de virtutibus Homileticis, Virtutumque Tinctura Verecundia ad quam ... in ... Academia Marchica Praeside M. Theophilo Eberto ... Respondebit Christophorus Stubnerus Gorlicio Lusatus die 18. Septemb. 1612, [Frankfurt an der Oder] 1612 (SLUB Dresden, sign. Coll. Diss. A 28, 49); Album academiae vitebergensis II, s. 393; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 455; Matrikel Frankfurt, s. 564 (Stubner ze Zhořelce); G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 23, 1902, s. 183–203, zde s. 190n.; www.vd16.de (heslo Stubner); www.vd17.de (ke Stubnerovi ze Zhořelce)

Sturn (Sturnus, Stornus, Sturlinius), Johannes

N: Šmalkaldsko (bez bližšího určení). Z: po 1536. Minimálně 1497–1500 byl vychovatelem Kryštofa z Veitmile, a to nejprve ve Vídni a poté na jeho kavalírské cestě v Itálii (1498/1499–1500 pobývali v Bologni). 1501 či 1502 vstoupil do služeb Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Vedle jiné činnosti (sekretář) vyučoval na Hasištejně na zdejší zámecké škole několik šlechticů: kromě Bohuslavových synůců Zikmunda (†1545) a Mikuláše ml. (†1531) šlo také o Volfganga, nelegitimního syna Jana z Lobkovic, a Fridricha Knoblocha. Na Hasištejně pobyl S. přibližně deset let; nakrátko se však mezi prvním a druhým pobytem zdržoval v blíže neznámém rodišti. Zůstal zde po nějakou dobu i po Bohuslavově smrti. Pořádal jeho prozaické i básnické spisy. Některá z jeho děl vydával za své. Řadě zájemců – zřejmě i Philippu Melanchtonovi – tehdy a snad i později zprostředkoval výpůjčky z hasištejnské knihovny. Minimálně 1510/1511–1514 se zdržoval v Lipsku. Věnoval se zde i soukromé výuce. Později ještě vyučoval na školách v Chomutově (1518) a v Annaberku (30. léta; zde byl rektorem soukromé vzdělávací instituce).

Kdy S., uznávaný humanista, zemřel, není jasné. Na české prostředí, ve kterém strávil řadu let, však kvůli jeho konfesijní situaci i dosud nevýraznému rozvoji humanistických snah pohlížel s despektem. Je autorem řady příspěvků, zčásti bohemikální povahy. Některá díla mu byla i obyvateli českých zemí dedikována. S. není totožný s Iodokem ze Šmalkald, jak soudila část starší literatury.

MZA Brno, Cerroni I 119, fol. 330r; Zedler 40, Sp. 1438; A. Voigt, Acta litteraria II, s. 372–378; Matrikel Leipzig I, s. 507 a II, s. 492; J. Truhlář (ed.), Listář Bohuslava Hasištejnského, č. 191; OSN XXIV, s. 309; B. Ryba, Spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, s. 7nn., 12, 23, 66, 130; RHB III, s. 206; RHB V, s. 239nn. (zde i další literatura a prameny)

Svěchinus (Svěch, Svechinus, Schwechius, Swechinus, Svěchinius, Sveichinius) z Paumberka, Gabriel

N: 1516, Chrudim. Z: 25. 5. 1587, Praha. Tento syn 1546 nobilitovaného chrudimského měšťana Jiřího Svěchína studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde se stal 1. října 1544 bakalářem a 1545 magistrem. 1547 byl přijat za preceptora Petra Voka z Rožmberka (1539–1611), kterého učil češtině, náboženství a latině. Přibráním dalších žáků – Jana Fridricha (cca 1535–1590) a Ferdinanda (1540–1607), synů Jana Hoffmana z Grünpüchlu a ze Střechova – vznikla pak 1548 krumlovská zámecká škola (1549 ji navštěvoval ještě Kryštof ze Švamberka, od 1550 i několik dalších chlapců z rodů Kavků z Říčan a Šlejniců ze Šlejnic). 1551 odešel S. přes Pasov, kde snad s částí svých svěřenců po určité dobu pobýval, jako vychovatel Jana Fridricha Hoffmana z Grünpüchlu do Itálie. Jeho pobyt a studia (práv) v Padově lze datovat lety 1551–1553. Doktorátu obojího práva dosáhl však až v Bologni (1553). 1557–1558 působil nedlouho jako profesor na pražské utrakvistické univerzitě. Od 7. 5. 1557 až do smrti byl členem apelačního soudu. Poté, co se vzdal univerzitní kariéry, se oženil a usadil na Novém Městě pražském (vlastnil dům Na Poříčí), kde byl též později členem městské rady. Zanechal manželku Kateřinu (děti z manželství s ní neměl). Část svého majetku odkázal pražské utrakvistické univerzitě (200 kop grošů českých, jež byly určeny na podporu profesury medicíny), svou knihovnu pak kostelu sv. Petra na Poříčí. S. je autorem dnes nedochovaného latinského právníckého díla o městském právu (*Tractatus de iure municipalit*). Řada spisů mu byla dedikována.

AHMP, kniha 1210, fol. 86v–90r; MZA Brno, Cerroni I 119, fol. 366r–367r; B. Balbinus, Bohemia docta 1, s. 220; J. F. Hammerschmidt, Prodromus gloriae Pragenae, s. 755; I. G. Dlabáč, De doctis Bohemo-Brodensibus III, s. 127 (SK Praha, sign. DB IV 43); J. N. Gerzabek (ed.), Liber decanorum 2, s. 333, 337, 366 a 368; A. Rybička, O rodině erbovní Švěchinů z Paumberka, ČČM 36, 1862, s. 258nn.; V. J. Nováček (ed.), Listář, s. 23; Z. Winter, Děje, s. 58, 73; Týž, Život a učení, s. 304 a 594n.; H. Jireček, Právnícký život, s. 353nn.; OSN XIX, s. 341; RHB II, s. 328; J. Hejnic, Českokrumlovská latinská škola, s. 23, 26; B. Lifka, Historická knižní vazba, s. 42nn.; RHB IV, s. 375n.; RHB V, s. 248n. (zde i další literatura); J. Pánek (ed.), Václav Březan. Životy

posledních Rožmberků, s. 376n.; Týž, Poslední Rožmberkové, s. 44nn., 67, 353; M. Holý, Výchova a vzdělání české a moravské šlechty, s. 130, 132; *Matricula nationis Germanicae iuristarum*, s. 103; M. Holý, Zrození, s. 81n.

Šentygar (Šentigar, Schentigar, Schentigarus, Schentygar, Ssentigar, Sentygar, Ssentygar, Syndinger) z Chotěřiny, Jan

N: kolem 1515, Hvožďany. Z: 20. 10. 1554. Studoval nejprve v Praze, poté od 1533 ve Vitemberku. 2. května 1536 dosáhl na pražské univerzitě bakalaurátu. Díky stykům s Janem st. Hodějovským z Hodějova se následně (snad 1538) stal spolu s Janem Rackem vychovatelem jeho synovce Bohuslava (asi 1525–1553), syna Smila z Hodějova, a snad také jeho bratra Bernarda. Vedle této činnosti se věnoval i latinské poezii. V červnu 1541 dosáhl na pražské univerzitě magisterského gradu. Poté se zde stal profesorem. Nadále však vychovával Bohuslava Hodějovského (zřejmě až do 1545) a snad i jiné šlechtice (Bernarda z Hodějova, některé příslušníky rodu Žejdliců či Lobkoviců; jasné a chronologicky přesné údaje). Pomáhal též → Matouši Kollinovi v jeho soukromé partikulární škole. Díky Janovi st. z Hodějova, jehož literární družiny byl členem, dosáhl 1542 nobilitace (z Chotěřiny). Ve 40. letech působil na pražské univerzitě v různých funkcích: 1545–1546 probošt Karlovy koleje, 1547–1548 děkan artistické fakulty. 1548 ji však opustil, oženil se s Anežkou Kotoulovou, vdovou po královéhradeckém měšťanovi Ondřejovi Velašovi z Hostomic, a přestěhoval se do Hradce Králové. Zde působil mj. jako lékař. Š. je autorem mnoha básnických příspěvků, patří k předním latinským lyrikům předbělohorské doby.

M. Kalina von Jätenstein, *Nachrichten* I, s. 18–29; II, s. 9n.; F. Menčík (ed.), *Dopisy Matouše Kolina*, s. 55; J. Jireček, *Jan Hodějovský z Hodějova*, s. 11, 30, 48n.; Týž, *Bohuslav Hodějovský z Hodějova*, s. 175, 178, 190; *OSN XXIV*, s. 586; Z. Winter, *Děje*, s. 40; Týž, *O životě*, s. 228, 505; Týž, *Život a učení*, s. 640; J. Hrabák a kol. (ed.), *Dějiny české literatury*, s. 326, 334; J. Hejnic, *Dva humanisté v roce 1547*, s. 6–16 a passim (na s. 2nn. další literatura); Týž, *M. Jan Šentygar a jeho cesta hvožďanská, Vlastivědný sborník Podbrdská 8–9, 1974–1975*, s. 144–150; *RHB IV*, s. 332; *RHB V*, s. 264–274; M. Holý, *Výchova a vzdělání*, s. 148, 151; Týž, *Soukromá škola Matouše Kollina z Chotěřiny*, s. 164; Týž, *Zrození*, s. 109, 143; www.vd16.de (heslo Sentygar, Jan)

Šercer (Schertzer?, Scherzer?), Jiřík (Georg?)

N: Adorf či Waldershof (?). Je-li totožný s Georgem Schertzerem z Adorfu, pak studoval 1601 v Lipsku (im. v LS) a dále zřejmě ve Vitemberku a Jeně (zde ale jako rodiště uveden Waldershof v Horní Falcí). Kolem 1610 působil jako preceptor syna Jáchyma Ondřeje Šlika, zřejmě Julia (†1623), pozdějšího prvního šlechtického rektora pražské utrakvistické univerzity. 1611 se měl dostavit k administrátorovi Eliášovi Šúdovi, který jej v lednu téhož roku přislíbil ordinovat na kněžství. Zda se tak skutečně stalo, není známo. Další zprávy o něm nejsou.

Album academiae vitebergensis II, s. 477; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 395; Z. Winter, Život církevní, s. 459; Matrikel Jena I, s. 282; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 16, 17, 24; RHB V, s. 66nn.

Šreter (Schreter?, Schröter?), Jiří (Georg?)

Minimálně 1615 byl na Třeboni preceptorem Adama (1602–1664), syna Jana Jiřího ze Švamberka a Alžběty Kolonové z Felsu. Žádné další zprávy o této osobě nemáme. Jaký je jeho vztah k několika jeho současníkům, Georgům Schröterům (příp. Schreterům) studujícím mj. v Jeně, Lipsku či ve Frankfurtu nad Odrou, není jasné.

SOA Třeboň, CR-registratura, ze Švamberka, inv. č. 94, sign. 8/10, kart. 2 (Seznam všech služebníků švamberských na jejich panstvích); Matrikel Frankfurt, s. 420n.; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 416; Matrikel Jena I, s. 295; J. Kubeš, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, Opera historica 7, 1999, s. 441–468 (v úplnosti přístupné na internetu: <http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>)

Štefek (Stefecius, Steffecius, Stefeczius) z Koloděj, Tobiáš

N: Náchod. Z: 21. 6. 1621, Praha. Kde se vzdělával, není známo. V mládí působil podle Augusta Sedláčka (OSN) v několika šlechtických rodinách jako vychovatel; podle Hrašeho kolem 1601 u Smiřických. Později byl po dlouhou dobu vrchnostenským úředníkem na smiřických panstvích. 1593 (12. 2.; již 19. 7. 1589) byl propuštěn z poddanství) dosáhl spolu se svým bratrem Matějem nobilitace. Od 1596 byl malostranským měšťanem, od 1611 novoměstským. Nadále ovšem působil ve smiřických službách, 1614 dokonce jako regent jejich panství. Byl čtyřikrát ženat, od 1595 s Kateřinou dcerou Jana Laštovičky, poté s Annou Křížovou (před 1603), od 1611 s Dorotou Píseckou z Kranichfeldu, vdovou po → Bartoloměji Havlíkovi z Varvažova, a naposledy 1614 s Annou, bohatou vdovou po Danielovi Pražákovi z Jindic. Manželství mu přinesla několik dětí (z 1. z nich měl Štěpána a Ludmilu, z 2. Tobiáše a Annu) a také movitý i nemovitý majetek. Po 1611, kdy se přestěhoval na Nové Město pražské, byl také politicky činný (člen sboru defenzorů). Za stavovského povstání se stal za městský stav jedním ze stavovských direktorů, po jeho porážce byl zatčen, vězněn a 21. 6. 1621 popraven na Staroměstském náměstí. Jeho značný majetek (několik domů: tzv. Smiřický či Slavatovský na Novém Městě pražském a v Široké ulici na Starém Městě pražském, vinice ad.) podlehl konfiskaci. Mnoho movitostí z jeho domů ukradli již v listopadu 1620 císařští žoldnéři. Z literární činnosti Š., jemuž bylo mnoho děl také dedikováno, je nejdůležitější jeho český překlad spisu známého francouzského šlechtice a hugenota Phillipa Mornay du Plessis *Smrt a život* (1594).

AHMP, rkp. 558, fol. 378v; tamtéž, rkp. 567, fol. 43r; tamtéž, 2215, fol. H 1v; tamtéž, 2199, fol. 248r–250v; tamtéž 2209, fol. 239v–242r; tamtéž 2137, fol. 17r, 203v, 246r–247r; 2147,

fol. 17r–v, 30r–v, 30v–31r; tamtéž 2220, fol. 248r; tamtéž 2201, fol. 309r–v; J. Jireček, Rukověť 2, s. 262n; A. Rezek, Paměti Mikuláše Dačického I, s. 272; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací 1, s. 628–630, 947, 955, 1109, XXXII, XXXVIII, XLVI, LII, LIV; J. K. Hraše, Dějiny Náchoda 1, Náchod 1895, s. 259, 373, 486, 602–607; OSN 24, s. 767; A. von Doer, Adel, s. 61; E. Koch, Böhmische Edelleute, s. 18; A. Sedláček – M. Kolář, Českomoravská heraldika II, s. 637; V. Adámek, Tobiáš Štefek z Koloděj, Vlastivědný sborník východočeský 4, 1929, s. 188n.; O. Odložilík, Poslední Smiřičtí, s. 79, 82; J. Hejnic, Náhrobky v lapidariu, s. 193n.; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 132; J. Petrůň, Staroměstská exekuce, s. 143 a 148; RHB V, s. 300n.; R. Seidel, Späthumanismus, s. 23, 390, 424; V. Urbánek, Eschatologie, vědění, politika, s. 36, 43, 49, 76; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 154, 301; www.knihopis.org (K05948)

Štengler (Štenglerus, Stengler, Steingler, Kraschovinus), Jan

N: Krašov (?). Z: po 1620. 1608 studoval na škole v Písku, později na pražské utrakvistické univerzitě. Odtud byl 1609 poslán za preceptora k některému ze synů Kašpara Melichara ze Žerotína na Kolíně; snad šlo o Jana Jetřicha. 1612 zřejmě znovu působil jako vychovatel – označuje se tehdy jako „*paedotriba Chvalensis*“ (kolem 1614 patřily Chvaly Betenglům z Neuenperka). Další zprávy o Š., autorovi několika drobných latinských skladeb, nejsou.

AUK Praha, A 13b, s. 559; Hymenaeus in honorem nuptiarum honesti juvenis Nicolai Hauska Pisceni ... sponsi et ... Ludomillae Pistoriae ... 21. Octobris 1608 feliciter celebratus ..., Prague (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 16); Nuptiis ... Dn. Iohannis Luteolae a Genstein, Beronae praetoris regii filii, sponsi et ... Susannae ... dn. Simeonis Zluticzky Senatoris Raconenis filiae sponsae. Raconae Anno 1612 celebratis amici scribebant, Prague 1612, sl. B3b (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 32); OSN 27, s. 819; J. Vávra, Paměti Berouna, s. 124; Z. Winter, Život a učení, s. 198; Týž, O životě, s. 23; RHB V, s. 302

Štolc (Sstolcz, Stolczius, Sstolczius, Stoltzcius) de Stolcenberg, Daniel

N: 1597–1599, Kutná Hora. Z: před 1662, Prešov. Tento syn urburrě Jana Štolce a Doroty Dačické z Heslova se vzdělával v kutnohorské latinské škole u Vysokého kostela (minimálně 1612), později na pražské utrakvistické univerzitě, kde se 9. 8. 1618 stal bakalářem a o rok později (3. 10.) magistrem. 1618 byl vychovatelem Petra ml. Kelbla z Gejzinku a možná i dalších příslušníků této rodiny (1619 jej snad v této funkci alespoň u jednoho z chlapců vystrídal → Benedikt Franc). O rok později se označuje jako preceptor Bedřicha Hory z Ocelovic. Vedle něj dohlížel zřejmě i na vzdělání dalších šlechticů z rodu Kyšperských z Vřesovic. Není vyloučené, že se tak dělo paralelně s jejich studiem na tzv. litoměřické koleji. Po bitvě na Bílé hoře odešel ze země: v ZS 1620 im. v Lipsku. 29. 5. 1621 se zapsal na marburskou univerzitu, kde se věnoval astrologii, lékařství a také básnické tvorbě

(1622 *poeta laureatus*, snad téhož roku byl nobilitován, resp. začal užívat přídomek „*de Stolcenberg*“). 1623 cestoval po Evropě, pobýval mj. v Anglii, Nizozemí, Itálii či ve Švýcarsku (jeho cesty osvětluje mj. jeho štambuch z let 1622–1627; Uppsala, Universitetsbiblioteket, sign. Ms. Y 132 d). V Basileji stejně jako od 1624 na Viadrině ve Frankfurtu nad Odrou studoval medicínu. Jeho další činnost a pobyty nejsou úplně jasné. Ve 30. letech navštívil mj. i Istanbul. Podl edice basilejské matriky měl působit 1630 a 1633 jako lékař v Kronstadtu (užíval tehdy titulu dr. med.). 1635 se nedlouho zdržoval v Lešně, kde mj. navázal kontakt s Janem Amosem Komenským, později pobýval na různých místech (Gdaňsk ad.), kde se mj. obíral chiliastickým učením Pavla Felgenhauera, jehož se později zřekl. Od 1640 se až do smrti zdržoval v Horních Uhrách, v Prešově a snad i jinde (1644 působil snad jako městský lékař v Košicích). Kdy zemřel, není jasné. Podobně nejsou zprávy ani o jeho sňatku. Š. byl literárně činný: vedle drobnějších příspěvků je autorem i několika rozsáhlejších latinských i německých spisů mj. z oboru alchymie, jeho nejrozsáhlejším spísem je *Viridarium chymicum* (1624; 1688 vydán německy).

MZA Brno, Cerroni II, 266, s. 193; Applausus gratulatorius ..., Pragae 1618, sl. C1b (KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 47); Carmen heroicum de libero syderum ..., Pragae 1619 (KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 49); Zedler 40, Sp. 371; F. J. Zoubek, O Komenského polemikách theologických, ČČM 59, 1885, s. 13–23; Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 139; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 451; J. Kvačala (ed.), Korrespondence J. A. Komenského II, Praha 1902, passim; A. Rezek (ed.), Paměti Mikuláše Dačického II, s. 54, 65, 68; OSN XI, s. 565n.; OSN XIV, s. 144n.; J. V. Šimák, Studenti, s. 531; J. Hejnic, O památníku Floriána Vermilia, s. 85; Matrikel Basel III, s. 263, 759; RHB V, s. 198–203 (zde i další poměrně obsáhlá literatura o něm i soupis pramenů); RHB V, s. 549; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 47, 60; J. Kumpera, Jan Amos Komenský, s. 200; W. Kühlmann, Poeta, Chymicus, Mathematicus – Das Stammbuch des böhmischen Paracelsisten Daniel Stoltzius von Stoltzenberg, in: Joachim Telle (Hg.), Parerga Paracelsica. Paracelsus in Vergangenheit und Gegenwart, Stuttgart 1992, s. 277–300; K. Figala, Stoltzius von Stolzenberg, in: Alchemie. Lexikon einer hermetischen Wissenschaft, München 1998, s. 348nn.; V. Urbánek, Eschatologie, s. 142n.; www.vd17.de (heslo Stoltzius ad. varianty)

Štosius Pilický, Jiří → Stosius Pilický, Jiří

Taciturn (Taciturnus, Taciturus, Tacitorius, Tacyturn, Hajský, Hájský, Hadský), Jiří

N: Háje. Po bližší neznámých předchozích studiích se dále vzdělával na pražské utrakvistické univerzitě, kde 6. září 1611 získal bakalářský titul. Již předtím, minimálně 1607, byl preceptorem přesně neidentifikovaného Sezimy z Vrtyby, od 1. 4. 1611 působil jako správce svatopetrské školy v Praze. 1612 byl poslán z pražské utrakvistické univerzity k Hynkovi Bořkovi Dohalskému jako preceptor jeho bližší neurčených dětí. Jak dlouho funkci vykonával, není jasné. Na základě jednoho

T. spisu (*Aurea catenula verae catholicae, ac christiana religionis*) z r. 1616 víme, že byl tehdy školním správcem v Pacově. V tomto spisu se označuje jako Hajský. V jiném nedatovaném díle (*Ostatek rozjímání o předivném vtělení Emmanuele*) pak jako Hadský (je-li jeho autor totožný s naším T.). Podle Jirečka a OSN byl T. knězem podobojí, blízkým luteránství. Kdy měl ale působit ve farní správě, se zde neuvádí. Další zprávy o něm chybí.

J. Jungmann, Historie 1849, s. 210n., 234; J. Jireček, Rukověť 2, s. 285; Z. Winter, Život a učení, s. 198, 505; Týž, O životě, s. 189; F. Hrejsa, Česká konfese, s. 516; OSN 25, s. 19; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 39; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 1108; www.knihopis.org (K16050–K16051)

Teleskij (Telecký?), Georgius Elias (Jiří Eliáš?)

Dne 31. 10. 1620 se zapsal v Ingolstadtu spolu s Jiřím Janem, Adamem Vilémem, Janem Kryštofem a Václavem Ignácem Vratislavy z Mitrovic jako jejich hofmistr (*praefectus*); týž den imatrikulován i jejich famulus „*Andreas Ferdinandus Prociuniski principista*“. Zatímco přinejmenším první tři chlapci zde studovali na jezuitském gymnáziu (první v logice, druhý v rétorice, třetí v gramatice), věnoval se T. studiu práv. Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Ingolstadt II, s. 391

Thabor (Thaburnus), Martin ml.

N: 1549, Hlohov (?). Z: 28. I. 1598, Goldberk. Syn rektora gymnázia v Goldberku Martina T. staršího (1524–1579) a Kateřiny Strobeliové. Otec jej již 1558 představil Melanchtonovi ve Vitemberku, kde se po absolvování beanie zapsal do matriky. Vrátil se tam 1571, aby pokračoval v předchozích studiích, jejichž přesný průběh ale není znám. Od 1574 studoval ve Frankfurtu nad Odrou, kde 1575 dosáhl magisterského titulu. 1576 působil na Moravě jako praeceptor „*fili comitis in Hardeck*“. Kterého příslušníka rozvětveného rodu Hardeků, snad větve držící moravské Letovice, byl vychovatelem, však není známo. Nelze vyloučit, že by se mohlo jednat o téhož chlapce, který byl později jedním z žáků → Matyáše Borbonia na gymnáziu ve Velkém Meziříčí. 1580 se T. stal jedním z profesorů goldberského gymnázia (vyučoval řečtinu). V Goldberku získal pak 1582 funkci městského syndika. 1583 se oženil s Justinou, dcerou někdejšího goldberského profesora Zachariase Barta (1529–1612), s níž měl čtyři dcery. 1597 se stal v Goldberku veřejným notářem. Již v 80. letech vydal několik děl svého již nežijícího otce.

J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 303; B. Paprocký z Hlohol, Zrcadlo slavného Markrabství moravského, s. 318nn.; G. Ludovicus, Historia rectorum I, s. 110, 113n., 116, 119; Zedler 43, Sp. 331; OSN X, s. 881n.; Matrikel Frankfurt, s. 238; G. Bauch (ed.), Aus dem Hausbuche des Goldberger Lehrers Zacharias Bart, s. 16n.; L. Sturm, Geschichte der Stadt Goldberg, s. 781, 865; G. Bauch, Valentin Troztendorf, s. 223, 255; www.vd16.de (heslo Thabor, Martin d.J.)

Thaburnus, Martin ml. → Thabor, Martin ml.

Thandarias (Tandalias?), Venceslaus

N: Bílovice. Chodil do školy v Uherském Brodč. Odtud byl povolán za vychovatele pánů z Vartembergu (bez bližší identifikace). Následně se stal rektorem školy ve Veselí, zřejmě nad Moravou. Zde byl též později povolán za duchovního správce. 28. 10. 1600 dosáhl kněžské ordinace v Srbišti. Jaký je jeho vztah k Václavovi Bilovicenovi, synovi Jana Tandalia, který byl 1577 přiveden ze školy ve Slaném k beání na pražskou utrakvistickou univerzitu, není jasné. Nelze vyloučit, že je s ním T. identický.

H. Becker, *Böhmische Pastoren in Anhalt ordiniert 1583–1609*, JGPrÖ XVII, 1896, s. 134;
K. Beránek (ed.), *Manuál*, s. 133

Theophil (Theophili), Christian

N: Greifswald. V listopadu 1602 se zapsal ve Zhořelci jako preceptor skupiny šlechticů: Bohuslava, Jiřího a Adama Kašpara Křineckých z Ronova, dále Jiřího Štastného a Jiřího Vančurů z Řehnic a Viléma Mladoty ze Solopisk. 1606, kdy se uvádí jako veřejný notář, se ve Zhořelci oženil s Annou, pozůstalou dcerou po zdejším měšťanu Paulovi Eilfmarkovi. Další zprávy o něm nejsou. T., mezi jehož známé patřil → Caspar Dornavius, byl zřejmě příbuzným → Nicolause Theophila.

Ad sacrum nuptiale ... dn. Christiani Theophili Grypswald. Not. Publ. Caes. sponsi et Annae ... dn. Pauli Eilfmarcii, civis olim Gorl., relictae filiae, sponsae prid. Cal. Aug. an. 1606 celebratum ..., Gorlicii s.d. (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, 13, fasc. 45); K. Hrdina, *Čechové*, s. 90; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 143, 148, 434

Theophil (Theophilus, Theofil, Düwel?), Nicolaus

N: Greifswald. Studoval v rodišti (im. 1592). Později byl preceptorem několika šlechticů z českých zemí, nejprve Jana Jiřího Labouňského z Labouně (s ním se zapsal ve Zhořelci 5. 9. 1602), poté zřejmě od 1604 Albrechta Václava Smiřického (1593–1614) a jeho příbuzného Albrechta Jana Smiřického (1594–1618), s nimiž 1605–1607 pobýval ve Zhořelci. Poté doprovázel Albrechta Václava na jeho další cestě za vzděláním (Albrecht Jan, který ve Zhořelci zůstal, dostal jiného preceptora, → Nikodéma z Paumberka): 8. 10. 1607 se zapsal v Heidelbergu spolu s ním i dalším šlechticem – Michalem Slavatou z Chlumu a Košumberka, jehož byl také vychovatelem. S oběma v téže funkci pobýval i v Ženevě (1609). Spolu se Slavatou, Smiřickým, Rudolfem ze Stubenberka, Gothardem Scherfenberkem a Albrechtem Pecyngarem z Bydžína absolvoval 1609–1610 i další cestu po západní Evropě (Francie, britské ostrovy včetně málo navštěvovaného Irska, Nizozemí). Není jisté, zda Albrechta Václava doprovázel i do Itálie, odkud se tento Smiřický vrátil o Velikonocích 1611 do českých zemí. T., který se i v době zastávání funkce

smiřického vychovatele věnoval studiím práv (označuje se jako *iuris candidatus*), není totožný ani se stejnojmenným současníkem ze Flensburgu a asi ani s Nicolausem Theophilem z Rostocku, který se v červenci 1606 zapsal v Rostocku. Právě tento byl snad synem Nicolause Düwela, měšťana v Rostocku, jak je uvedeno u T. v biografických dodatcích k edici ženevské matriky (viz níže). Zda se T. stal 1614 pastorem v obci Zettemin, jak se píše tamtéž, také není jasné.

R. Gherus [pseudonym Iana Grutera], *Delitiae CC Italarum poetarum huius superiorisque aevi illustrium II*, fol. 4v; *Ad sacrum nuptiale ... dn. Christiani Theophili Grypswald. Not. Publ. Caes. sponsi et Annae ... dn. Pauli Eilfmarcii, civis olim Gorl., relictae filiae, sponsae prid. Cal. Aug. an. 1606 celebratum ...*, Gorlicii s.d., sl. A6b (OLBdW Görlitz, sign. B a VII, 13, fasc. 45); *Processus aneb vypsání slavného pohřbu, dobré a vzáctné paměti urozeného pána pana Albrechta Václava Smiřického z Smiřic, Praha 1615* (NK ČR Praha, sign. 54 G 84; část z tohoto spisu pojednávající o kavalířské cestě Albrechta Václava po západní Evropě byla vydána Hrubým, viz *Etudiants*); *Illustr. et. generos. Domini Wenceslai Smirzizi l. baronis a Smirziz ... exsequiae luctuosissimae, ultimae observant. Ergo Gorlicensium Lachrymis honoratae, Gorlicii 1614*, sl. A3b (SK; sign. FK V 3, přív. 34); E. Koch, *Böhmische Edelleute*, s. 8nn.; *Matrikel Heidelberg II*, s. 237; *Matrikel Greifswald*, s. 350; *Matrikel Rostock II*, s. 286; K. Hrdina, *Čechové*, s. 87, 89n.; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 296; *Le livre du recteur I*, s. 148 a III, s. 156 (zde i další prameny a literatura); L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 214nn.; *RHB V*, s. 131nn.; L. Rejchrt, *Bratřští studenti*, s. 79; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 25, 148, 429; M. Holý, *Zrození*, s. 213; *Týž, Slavatové*, s. 129; www.vd16.de (heslo Theophilus, Nikolaus); www.raa.phil.uni-erlangen.de (5. 5. 1610 se zapsal v Londýně do štambuchu Leonarda Fabera)

Therminus (Thermeni) ze Zhoře, Pavel

N: Žatec. Syn Jana st. Thermena ze Zhoře (†1611), 1587–1597 radního v Žatci. Studoval nejprve v rodišti, později v Altdorfu (im. 19. 5. 1614) a v Praze na utravkistické univerzitě, kde 2. března 1617 dosáhl bakalářského gradu. Zřejmě již v době pražských studií byl preceptorem u blíže neidentifikovaného Štampacha ze Štampachu. Od 1617 znovu pobýval v Altdorfu (doložen mj. zápisem ve štambuchu Jana Opsimatha), zřejmě právě v roli vychovatele některého z příslušníků výše zmíněného rodu, a to pravděpodobně až do října 1619 (v Altdorfu tehdy pobývali na studiích Kryštof, syn Václava st., dále Kryštof Adam, syna Jindřicha st. a konečně Volf ze Štampachu). T. se zde tehdy věnoval teologii. Jeho další osudy nejsou známy. T., který napsal vícero drobných latinských příležitostných skladeb, udržoval dlouhodobé styky s německým právníkem Georgem Rehmem. Bratr T., který je autorem několika drobných latinských příspěvků příležitostné povahy, byl literárně aktivnější Daniel Therminus.

W. Katzerowsky, *Nekrologium der Stadt Saaz*, s. 47; Z. Winter, *O životě*, s. 516; *Matrikel Altdorf I*, s. 130 a II, s. 580; K. Hrdina, *Studenti*, s. 40; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität*

Altdorf, s. 46, 118nn., 219nn.; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 130; J. G. Hrubant, Památník Jana Opsimata, s. 130; RHB V, s. 363; K. Beránek (ed.), Bakaláři a mistři, s. 45; M: Holý, Mezi Prahou a Altdorfem, s. 330n.

Tichý, Tomáš → Mitis z Limuz, Tomáš

Timin (Timinus, Timín, Tymín, Lavín z Ottenfeldu), Matyáš (Matěj)

N: kol. 1560, Opava. Z: po 1636, Horní Uhry. Pocházel z rodiny z Kylešovic (kol. 1600 měli Tymové také fojtství v Jakubčovicích). Kde absolvoval partikulární vzdělání, není známo, snad v rodišti; podle Odložilíka měl dokonce absolvovat vícero domácích škol. Minimálně 1582 studoval v Tübingen (im. 17. 9. spolu s Janem Jirím Hášou z Oujezda; není vyloučené, že byl tehdy jeho vychovatelem), dále v Basileji (od léta 1583 s přestávkami do konce roku 1585) a v Ženevě (im. 26. 12. 1583). Část studií zaměřených především na medicínu absolvoval spolu s → Amandem Polanem. Nejpozději v první polovině 80. let jej pravděpodobně → Václav Lavín z Ottenfeldu, snad T. adoptivní otec, seznámil s Karlem st. ze Žerotína. Doprovázel jej 1589 na jeho cestě do Francie, poté krátce pobyl v českých zemích, načež se asi v červnu 1589 vydal na Žerotínovy náklady za dalším vzděláním do Padovy. V Itálii pak 1590–1594 působil zároveň jako vychovatel Karlova mladšího bratra Jana Diviše (†1616), na jehož edukaci dohlížel předtím A. Polanus, po nějakou dobu vedle → Nicolause von Eberbach (sám Jan Diviš v listu Grynaeovi z 26. 4. 1591 oba označuje za „*morum et studiorum meorum moderatores*“). Se svým svěřencem pobýval později i v Sieně (do matricy ovšem zapsán Jan Diviš 28. 10., T. až 28. 11. 1591 spolu s Jáchymem Prostibořským z Prostiboře a Jindřichem Dobříkovským z Malejova). Navštívil i další místa: mj. Benátky, Florencii, Řím či Neapol; přinejmenším zčásti absolvoval tyto pobyty se svým žákem. V Itálii se zdržoval snad ještě na jaře a na začátku léta 1597 (Padova). Svá dlouholetá lékařská studia následně zakončil získáním doktorátu medicíny na univerzitě v Basileji 7. 7. 1597 (jeho disertace *De purgationibus muliebribus* zde vyšla téhož roku tiskem; poplatky za promoční akt zaplatil Žerotín). Na přelomu léta a podzimu 1597 se vrátil do českých zemí. Bydlel zřejmě dva měsíce u Václava Lavína v Praze. Poté odjel na Moravu, kde se stal lékařem na dvoře Karla st. ze Žerotína (léčil jej už v Itálii 1593). Pro Žerotína, který mu mimo ubytování a stravy platil 200 tolarů ročně, však vykonával i další služby: obstarával dodávání korespondence, byl vyslán na různá poselství apod. Vedle toho mohl vykonávat i volnou lékařskou praxi. Zřejmě především díky kontaktům s Žerotínem byl 1601 nobilitován (jako Lavín z Ottenfeldu) a i. 1. 1606 dokonce přijat na Moravě do rytířského stavu (1602 je doložen T. pobyt v Praze, kde pobýval v době smrti Václava Lavína). Od 23. prosince 1606 se na doporučení Karla st. ze Žerotína stal dvorním lékařem Petra Voka z Rožmberka a zůstal jím až do listopadu 1611. Nepobýval však na jeho dvoře trvale. Na jaře 1609 se oženil

a s manželkou žil po nějakou dobu ve Vitiněvsi v jižních Čechách (jeho 1. ženou byla Lidmila, dcera novoměstského měšťana Václava Kaliště z Otterfeldu a tehdy již dvojnásobná vdova; díky tomuto sňatku získal T. 1615 dům U Kališťů na Novém Městě pražském, Hybernská ul. čp. 1003; 2. manželkou byla dcera bratrského seniora Jana Cyrilla). I tehdy udržoval kontakty se Žerotínem, jehož byl blízkým důvěrníkem. Od srpna 1612 byl po dr. Johannovi Leanderovi z Nisy moravským zemským lékařem v Olomouci. Po vypuknutí stavovského povstání se do něho zapojil: 1619 podpořil stavovské komisaře proti císaři věrné olomoucké městské radě. 1620 byl například členem poselstva, jež s uherskými stavy dojednávalo postup proti Ferdinandovi II. V témže roce se dožadoval vydání dominikánského kostela v Olomouci do rukou zdejších reformovaných. Jeho účast na povstání nebyla ale velká. Pro svou líknavost byl opakovaně napomínán moravským direktoriem. Po bitvě na Bílé hoře byl T. postižen částečnou konfiskací majetku (polovina olomouckého domu a 2000 kop v hotovosti). Našel dočasný exil na statcích Karla st. ze Žerotína. V Brandýse nad Orlicí se 3. září 1624 stal svatebním svědkem Janu Amosi Komenskému při jeho druhém sňatku s Marií Dorotou, dcerou seniora Jednoty bratrské Jana Cyrilla, T. tchána. Ještě 1629 se zdržoval u Karla st. ze Žerotína na Přerově. Později odešel do exilu do Horních Uher, pobýval v Trenčíně a snad i v Trnavě. Ve 30. letech se odtud zřejmě tajně vrátil, léčil Karla st. ze Žerotína na Přerově a zúčastnil se zde jeho pohřbu. Později se opět odebral do exilu. Další zprávy o T., pravděpodobně příslušníku Jednoty bratrské, nemáme. Vedle Karla st. ze Žerotína vedl korespondenci i s dalšími osobami (mj. Johannem Jakobem Grynacem či Jakobem Zwingerem).

UB Basel, sign. Mscr. A N VI 26d, fol. 209r (štambuch Reinharda Wasserhuna /1582–1652/; zápis T. z Olomouce 21. 11. 1614); ZAO, Josef Zukal, Excerpta k opavským měšťanským rodinám L, inv. č. 232, fol. 102v a 103r; tamtéž, T – V, inv. č. 239, fol. 96–97; MZA Brno, Cerroni I 85, s. 479; tamtéž, Cerroni I 98, fol. 148r; F. B. Kadlčík, Děje a paměti Brandejsa nad Orlicí, Praha s.d., s. 289nn.; Ch. d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, s. 137, 194, 228; P. Chlumecky, Carl von Zierotin, s. 285; F. J. Zoubek, Příspěvky k dějepisu lékařství, Časopis lékařů českých X, 1871, č. 44, s. 352; V. Brandl (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové II, s. 287n., 469, 475, 477, 480n., 489; III, s. 20, 29, 31n., 40, 52n.; F. Dvorský (ed.), Dopisy Karla st. ze Žerotína, passim; OSN 20, s. 476; F. Kameníček, Sněmy a sjezdy, I, s. 166 a III, s. 54; K. Hrdina, Studenti, s. 64; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 115 a 121; I. Hübel, Beziehungen Mährens zu den deutschen Universitäten, s. 31; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 71; F. Hrubý (ed.), Moravské korespondence I, s. 188 a II, s. 533; J. Zukal, Polanové z Polansdorfu, s. 115; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 75; V. Nešpor, Dějiny Olomouce, s. 134, 141; O. Odložilík, Karel st. ze Žerotína, s. 116, 129; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 93; Matrikel Basel II, s. 315; Le livre du recteur de l'Académie de Genève I, s. 110 a VI, s. 37n.; Matrikel Siena, s. 111, 114; S. Grün, Studien- und Bildungsreisen, s.d. s.l., s. 75; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 13, 31n.; Matrikeln Tübingen I, s. 606; L. Rejchrt, Bratrští studenti, s. 67; L. Urbánková-Hrubá (ed.),

František Hrubý. *Etudiants, passim*; N. Rejchrtová (ed.), *Karel st. ze Žerotína. Z korespondence, passim*; J. Pánek (ed.), *Václav Březan. Životy*, s. 583, 597, 606, 613, 619, 631; Týž, *Poslední Rožmberkové*, s. 314, 365; C. Zonta, *Schlesische Studenten*, s. 424; M. Holý, *Opavané jako vychovatelé*, s. 247nn.; <http://www.opava-city.cz/scripts/detail.php?id=2493>

Titus (Titze), Peter ml.

N: 30. 10. 1582, Bytom nad Odrou. Z: leden 1618, Bytom nad Odrou. Nejstarší syn bytomského faráře a profesora zdejšího gymnázia Petera st. Tita (1542–1613). Kde získal partikulární vzdělání, není jasné, podle Klopsche snad ve Vratislavi a Zhořelci. Později studoval asi ve Frankfurtu nad Odrou (v matrice není; podle *Livre du recteur* měl ale právě zde dosáhnout magisterského titulu) a na dalších místech: 20. 5. 1601 zapsán v Herbornu, 13. 3. 1602 v Marburku a 1. 10. 1603 v Heidelbergu. 1606/1607 se imatrikuloval v Basileji jako preceptor Bernarda († před 1622) a Jana Jiřího Hodějovských z Hodějova. S chlapci pobýval 1607 i v Ženevě (im. 7. 7.). V blíže neurčené době měl být vychovatelem také ve šlechtické rodině Burghausů. Buď v doprovodu Hodějovských, či Burghausů podnikl cestu po Francii a Anglii, kde se 28. 4. 1609 v Londýně zapsal do štambuchu Leonarda Fabera. Od 1610 byl T. blízkým přítelem Johanna ze Schönaichu, který od 1609 studoval v Marburku. S ním pak podnikl druhou cestu po Evropě. 27. 5. 1611 opustili Herborn, kde navštívili hraběte z Nassau a Johann Piscatora, a pokračovali přes Heidelberg, Norimberk, Ingolstadt, Mnichov, Augsburg, Stuttgart, Štrasburk, Basilej, Ženevu, Lyon, Montpellier, Toulouse, Bordeaux, Poitiers a Orléans do Paříže. Zde pobýli od začátku prosince 1611 do poloviny února 1612. Plánovaná cesta do Nizozemí a severního Německa byla ale následně zrušena. Georg ze Schönaichu je po smrti Rudolfa II. povolal zpět. 16. 7. 1612 byl T. v Lehnici ordinován za faráře do Kladen u Hlohova. Tam zůstal jen do smrti svého otce (1613). Poté díky přízni Georga ze Schönaichu zaujal otcovo místo jako farář v Bytomi a také profesor teologie na Schönaichianu. Zde měl i české žáky. K jeho úmrtí byl vydán sborník, do něhož přispěli i dva Češi, členové Jednoty bratrské, Tomáš Cedar a Jan Abdo (viz níže).

Funus indictivum ... dn. M. Petri Titi Bethaniensis, ecclesiae doctoris, gymnasii item professor primarii ..., Bethaniae s.d. (NK ČR Praha, sign. 46 G 442); J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 312n.; Ch. D. Klopsch, *Geschichte*, s. 289–294, 294–297; D. H. Hering, *Geschichte des ehemahligen berühmten Gymnasiums zu Beuthen IV*, s. 8; Zedler 44, Sp. 534; *Matrikel Heidelberg II*, s. 218; *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis III*, s. 146; *Matrikel Herborn*, s. 33; O. Odložilík, *Jan Filiczki*, s. 436; E. Staehelin, *Amandus Polanus*, s. 56; *Matrikel Basel III*, s. 68; *Le livre du recteur I*, s. 144n. a VI, s. 41; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 67; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 194; RHB V, s. 377; K. Garber, *Handbuch I*, s. 298; R. Seidel, *Späthumanismus*, s. 237, 245, 311, 449; S. Wollgast, *Zum Schönaichianum*, s. 68; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), *Handbuch 19*, s. 159, 205, 316; M. Holý, *Zrození*, s. 299; www.vd17.de (heslo Titus, Peter)

Titze, Peter → Titus, Peter

Traianus, Václav → Trojan, Václav

Tranoscius, Jiří → Třanovský, Jiří

**Trigler (Trigelerus, Treigler, Triegler) z Iglerova (Iglertu),
Johann Georg (Hans Georg)**

N: Košice. Minimálně 1598–1599 působil jako famulus (ne jako vychovatel, jak mylně soudí FHB) tří synů Kryštofa z Tiefenbachu na Drnholci (totiž Fridricha, Rudolfa a Zikmunda), jejichž vychovatelem byl tehdy → David Carolus z Rožňavy. Přínejméním 1605–1606 byl preceptorem moravských šlechticů Hynka ml. a Bernarda ml. Bruntálských z Vrbna, a to nejprve ve Frankfurtu nad Odrou, kde sám studoval od 1602 (Bruntálští však až od 1604) a zřejmě i získal magisterský titul (s ním se uvádí 1606), a poté v Lipsku (zde im. v LS 1606). Ve službách tohoto rodu zůstal T. i později. Od 1610 (minimálně ještě 1612) je doložen jako hejtman kolštejnského panství. 1613 žádal panovníka o přímluvu, aby byl přijat za obyvatele Opavského knížectví. Další zprávy o něm nejsou. T. je autorem několika příležitostných latinských drobných skladeb.

NA Praha, SM, inv. č. 3825, sign. T 201/1, kart. 2434; Carmen in obitum ... Christophori l.b. a Teufenpach Maierhowiae et Dürnholczii ..., s.l. 1598 (SK Praha, sign. FK V 2, přív. 25); Elegiolae aliquot in obitum ... Samuelis Hrochii Zmesilesicii et nativitate Ioannis Georgii Hrochii, filii ... Danielis Hrochii ..., Prage 1599 (NK ČR Praha, sign. L 1359); Matrikel Frankfurt, s. 460, 481; J. V. Šimák, Studenti, s. 539; V. Brandl (ed.), Das Urkundenbuch der Familie Teufenbach, s. XVnn.; F. Dvorský (ed.), Dopisy, s. 502; A. von Král, Der Adel, s. 272; V. Prasek (ed.), Tovačovská kniha ortelů Olomuckých, Olomouc 1896, s. 13; Jüngere Matrikel Leipzig, s. 473; OSN XXV, s. 307; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 381; A. Haas, Karel Bruntálský z Vrbna, s. 322–324; RHB V, s. 391n.; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Treigler, Hans Georg; 29. 3. 1605 se ve Frankfurtu nad Odrou zapsal Gerhardu Reuterovi z Norimberka)

**Troilus (Troillus Hagiochoran, Troilli, Hagiochoranus,
Svatopolský) Mikuláš**

N: 1571, Svaté Pole. Z: 7. 3. 1631, Pirna. Syn kouřimského děkana Jana Troila a Anny Šindelové. V dětství pobýval v Kouřimi. 1581 studoval na malostranské latinské škole, později na pražské utrakvistické univerzitě, kde 19. 9. 1593 dosáhl bakalauraátu a 4. 7. 1600 magisterského titulu. Ještě před dosažením bakalářského gradu působil jako vychovatel v blíže neznámých šlechtických rodinách. Jako bakalář (do 1603) byl činný na různých městských školách: 1593–1596 v Pelhřimově, 1596–1600 v Německém Brodě a 1600–1603 v Lounech. Od podzimu 1603 byl profesorem na

pražské utrakvistické univerzitě, vyučoval etiku, logiku i další předměty. 1609 byl pověřen vypracováním řádu pro akademické gymnázium při univerzitě. Od října 1610 do října 1611 byl děkanem artistické fakulty, a to i přes svůj sňatek se Zuzanou, dcerou staroměstského měšťana Jana Strakonického. I později zastával různé úřady, za šlechtických rektorů Julia Šlika a Jana Albrechta Křineckého z Ronova i prorektora univerzity. Zároveň působil od 1614 jako asesor Dolní konzistoře. Ve druhém decenniu 17. století vedl různé spory se svými kolegy na univerzitě: s → Šimonem Skálou z Kolince či s → Janem Matyášem ze Sudetu. 1619 vykonával vedle univerzitních povinností též úřad kancléře Starého Města pražského. Pro svou činnost za stavovského povstání byl 1621 vyšetřován a vězněn, v tu dobu mu zemřela manželka a na mor i děti. V říjnu 1621 byl zvolen posledním rektorem pražské utrakvistické univerzity, jímž byl do dubna 1622. Na katolickou víru i přes nátlak nepřestoupil. Žil dále v ústraní na Novém Městě pražském. 1627 prodal svůj majetek v Praze a odešel do Pirny, kde pobýval od dubna 1628. V exilu byl činný v různých poselstvích. 1631 jej Kašpar Illésházy pozval do Uher, aby zde reorganizoval školy, ale ještě před odchodem onemocněl a nedlouho nato zemřel. Byl pohřben v Pirně u kostela sv. Mikuláše. Pohřební kázání napsal a vydal Samuel Martinus. T. je autorem několika českých děl a řady latinských, jak většího rozsahu, tak příležitostné poezie. Z jeho úřední činnosti pochází důležité prameny k dějinám pražské univerzity. T. zanechal též deník (pouze pro únor až duben 1611) a řadu rukopisů, jež se však většinou nedochovaly. Měl velkou knihovnu, jež byla částečně rozprodána, částečně zničena 1639. V Pirně zanechal nezletilou dceru Annu, již odkázal svůj majetek.

AUK Praha, *Oeconomica* B 14, fol. 220v; tamtéž, *Oeconomica* B 15, fol. 5v; tamtéž, *Oeconomica* B 21, s. 220; MZA Brno, Cerroni I, 120, fol. 189r; NK ČR Praha, rkp. XIII F 77, fol. 135r; Samuel Martinus z Dražova, Kázání pohřební při poctivém průvodu mrtvého těla ... M. Mikuláše Troila, Pirna 1631 (KNM Praha, sign. 35 D 9); I. G. Dlabač, *De doctis Bohemobrodensibus* III, s. 149; B. Balbinus, *Bohemia docta* I, s. 175n.; T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací*, s. 1141; J. Král, *Řecké básnictví*, s. 99; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, passim; OSN 25, str. 782; V. J. Nováček (ed.), *Listář*, s. 150, 157n.; Z. Winter, *Děje*, passim; Týž, *O životě*, passim; Týž, *Život a učení*, s. 88, 92, 95, 369, 384; R. Schmertosch von Riesenthal, *Nikolaus Troilus, der letzte utraquistische Rektor der Universität Prag*, JGPrÖ 26, 1905, s. 91–105 (zde vydán vedle jiných pramenů v německém překladu Troilův testament z roku 1631, s. 104n.); F. Hrejsa, *Česká kofese*, passim; J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova III/2*, s. 361n., 367nn., 435; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 111, 170; J. Vlček, *Dějiny české literatury I*, s. 502; J. Martínek, *Nově zjištěné prameny o rektorech bělohorského období*, AUC–HUCP 16, 1976, 2, s. 47nn.; RHB V, s. 394–402 (zde i další literatura a prameny); K. Beránek (ed.), *Manuál*, s. 173; Týž, *Bakaláři a mistři*, 24, 54; M. Svatoš a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 285, 295; L. Bobková, *Exulanti z Prahy*, s. 187; M. Holý, *Zrození*, s. 104n.; www.vd17.de (heslo Troilus, Nicolaus); www.knihopis.org (K05372, 06531)

Trojan (Traianus, Traiani, Daczicenus, Daczizenus, Dačický), Václav

N: Dačice. Tento syn dačického pekaře Jiřího Trojana byl jako alumnus svatohavelské školy v Praze 1580 přiveden k beánii na pražskou utrakvistickou univerzitu. O jeho dalších studiích nejsou zprávy. Minimálně od 1594 či 1595 byl vychovatelem několika příslušníků nižšího šlechtického stavu: totiž Fabiána Šebestiána Prohlofera z Purkersdorfu a Kašpara Melichara Belvice z Nostvic, a to nejprve v Annaberku, kde tito chlapci studovali (do jara 1597; T. žáky byli zde zřejmě i Jan a Jiří Vtelenští ze Vtelna), a později v Altdorfu (im. 1. 6. 1597; zde T. dohlížel zřejmě i na vzdělávání Jana Václava a Jiřího Chotků). Další zprávy o něm nemáme. T. je autorem jedné drobné latinské skladby. Jaký je jeho vztah k pražskému nekatolickému faráři Václavovi Dačickému, není jasné.

MZA Brno, Cerroni I 120, fol. 169r; Melchior Leaenus, Vota propemptica. Pro felici faustoque abitu ornatissimi pietate, virtute, doctrinaque, praestan. dni Wencesilai Traiani Dacziceni etc. Itemque nobilissimorum adolescentum Fabiani Sebastiani Prohloferi a Purgersdorff, Caspari Melchioris Belviczii a Nostwicz, Iohannis et Georgii Wtelensky a Wtelno fratrum ex Annaebergensis schola in Altorfinam academiam proficiscentium, s. l. s. d. (NK ČR Praha, sign. 45 G 256); Matrikel Altdorf I, s. 60 a II, s. 155; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 135 (o knězi VD); K. Hrdina, Humanistický básník Pavel z Jizbice, LF 50, 1923, s. 303 (omylem Vít Traianus); H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf, s. 190, 213, 221n., 225; RHB IV, s. 251; RHB V, s. 382; Z. Winter, Život církevní, passim (o knězi VD); Týž, Děje, s. 68 (o knězi VD); Týž, O životě, s. 568 (o knězi VD); Týž, Život a učení, s. 217, 226 (o knězi VD); K. Beránek (ed.), Manuál rektora I, s. 155; M. Holý, Zrození, 254, 305

Truscus, Jiří

N: Uničov (?). Od 1602 studoval na jezuitské akademii v Olomouci, kde 1603 dosáhl bakalářského gradu. Minimálně 1602 byl vedle vlastního studia preceptorem moravského šlechtice Ctibora Ambrože Syrakovského z Pěrkova, který tehdy také studoval u olomouckých jezuitů (im. se 30. I. 1602). Ten mu z vděčnosti za jeho službu připsal k jeho bakalářské promoci spis *Categoriae seu decem predicamenta* (Olomutii 1603, NK ČR Praha, sign. 52 C II, přív. 50). T., o němž další zprávy bohužel nemáme, je sám autorem několika drobných příležitostných skladeb, mj. blahopřejného spisu ke sňatku Hynka Syrakovského z Pěrkova, bratra jeho svěřence.

Epithalamion generosi ac nobilis Domini D. Hinconis Syrakowsky a Pierkow, domini in Antiqua Villa et Zabrzeh nec non nob. et generosae dominae d. Helenae Manschwanderin de Schwanau ..., Olomutii 1602 (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 2); Matricula Academiae Olomucensis, s. 78; RHB V, s. 259, 404

Třanovský (Tranoscius), Jiří (Jiřík)

N: 1592, Těšín. Z: 29. 5. 1637, Liptovský Mikuláš. Tento syn zámožného těšínského měšťana Valentina Třanovského a jeho manželky Hedviky studoval v rodišti, poté

v dolnolужиčském Gubenu (asi 1605), pomořanském Kolbergu (1605–1607) a konečně ve Vitemberku (im. 13. dubna 1607), kde zůstal až do 1611. Ještě téhož roku se stal učitelem na luteránském gymnáziu sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze. Poté od března 1612 do března 1613 byl, zřejmě po → Janu Kopřimovském, preceptorem Adama ze Švamberka (†1664) v Třeboni. Jeho nástupcem v této funkci se stal zřejmě → Tobiáš Felix. T. poté zřejmě znovu vyučoval u sv. Mikuláše a následně, snad od přelomu 1613/1614, v Holešově, kde zastával funkci rektora, stejně jako 1615 i ve Valašském Meziříčí. Zde se 26. 5. téhož roku oženil s Annou, dcerou Georga Polana z Polansdorfu, a stal se tu farářem (ordinován v dolnoslezské Olešnici). Po Bílé hoře odešel nejprve 1621 do Těšína, odkud se 1622 vrátil zpět do Valašského Meziříčí. Zde byl dočasně vězněn. Město musel pak jako luterský farář definitivně opustit i se svou rodinou (manželkou a nedávno narozeným Samuelem; později se T. narodilo ještě 5 dětí: David, Timoteus a 3 dcery) na podzim 1625 (již 1622 a 1624 mu zde zemřely 3 děti Konstantin, Marie a Eliáš). Díky podpoře Jana II. Sunga z Jesenice se stal dvorním kaplanem a farářem u sv. Mikuláše v Bílsku. Po třech letech jej hrabě Kašpar Illesházy povolal za kaplana na Oravský hrad. 1631 se stal duchovním správcem v Liptovském Mikuláši, kde o 6 let později zemřel. Luterán T. je vedle latinských veršů autorem několika jazykově českých děl, z nichž nejznámější je jeho mimořádně populární, stále rozšiřovaný a v 17.–20. století opakovaně vydávaný zpěvník *Cithara sanctorum* (původní vydání Levoča 1636).

MZA Brno, Cerroni I, kniha 87, s. 141–147; Jan Lochman, Vale Tranoscianum. Aneb kázání pohřební dvojce učiněné při pohřbu ... kněze Jiříka Třanovského ..., Trenčín 1637; L. J. Scherschnick, Nachrichten von Schrifstellern und Künstlern aus Teschner Fürstenthum, Teschen 1810, s. 152n.; L. Haan, Cithara Sanctorum, její historia, její původce a tohoto spolupracovníci, Pešť 1873; Jireček, Rukověť 2, s. 292; J. Mocko, Život Juru Tranovského, Senica 1891; F. Mareš, Jiřík Třanovský, ČČM 82, 1908, s. 123; OSN 25, s. 647; F. Hrejsa, Česká konfese, passim; J. Zukal, Polanové, s. 113; J. Jakubec, Dějiny 1, s. 931n., 941; Jiří Třanovský. Sborník k 300. výročí kancionálu Cithara sanctorum, Bratislava 1936; S. Š. Osuský (ed.), Tranovského sborník. Liptovský sv. Mikuláš 1936; J. P. Ďurovič, Životopis Juraje Tranovského, Liptovský Mikuláš 1942; A. Grobelný (ed.), Jiří Třanovský. Materiály k životopisu, Opava 1956; W. Stökl, Georg Tranoscusius, der größte lutherische Liederdichter der Slowakei, in: Ein Leben für Kirche und Volk, Stuttgart 1960, s. 54–78; J. Vlček, Dějiny české literatury I, s. 512n.; J. B. Čapek, Jiří Třanovský – obdarovatel celé československé vlasti, Těšínsko, 23, 1980, č. 1, s. 9–12; č. 4, s. 14–18; M. Kopecký, Komenský a Třanovský, Z kralické tvrze 18, 1991–1992, s. 41–47; A. Hajduk (ed.), Modlitby a ódy Juraja Tranovského (Výber), Liptovský Mikuláš 1992; A. Grobelný, Třanovský Jiří – veliký básník Těšínska v 17. století, Těšínsko 1992, č. 2, s. 1–7; M. Kopecký, Dnešní stav a problematika bádání o J. Třanovském, Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě – řada literárněvědná (A), 1997 (2), s. 33–43 (zde i odkazy na další literaturu); J. Kubeš, nepublikované přílohy (soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací

pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620) k vydané studii Švaberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, *Opera historica* 7, 1999, s. 441–468 (přístupné na: <http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>); M. Nádvoříková, *Osobnost Jiřího Třanovského – život a dílo do odchodu na Slovensko*, in: *Sdružení knihoven České republiky*, [S.l.] 2005, s. 32–36; V. Pumplrla, *Knihopisný slovník*, s. 1142nn.; www.vd17.de (heslo Třanovský); http://www.vkol.cz/data/soubory/import/oL_autori.pdf

Třebický (Trebicenus, Trzebiceni, Trebiceni, Trebicius, Trzebicius ad.), Daniel

N: Tábor. Tento syn táborského radního Jana Třebického navštěvoval kutnohorskou školu (před 1604), od 1606 pak pražskou utrakvistickou univerzitu (od 6. 5. téhož roku alumnem koleje královny Hedviky). 1607 působil jako preceptor synů místopísáře Bohuslava z Michalovic (snad šlo o Jana Smila a/či některého z dalších potomků tohoto šlechtice), ve stejném roce (17. 7.) dosáhl bakalaurátu. Jeho předchůdcem v této funkci byl zřejmě → Jiří Kirchberger a nástupcem pak → Pavel Ješín. Od října 1608 byl vychovatelem blíže neurčeného chlapce (či chlapců) z rodu Oujezdeckých z Oujezda, k němuž/nimž byl 25. 10. poslán z pražské utrakvistické univerzity. V srpnu 1609 je doložen jako rektor svatomichalské školy na Starém Městě pražském (původně se jím měl stát zřejmě již v předchozím roce), od října 1611 v téže funkci pak ve škole u Týna. Nadále se také účastnil univerzitního života (známa je např. jeho disputace z 19. 7. 1610 přednesená v Karlově koleji a další pak z 20. 7. blíže neznámého roku). 29. 3. 1612 se stal magistrem a v témže roce také univerzitním notářem, vykonával však i písařskou činnost. Ve druhém desetiletí 17. století je také doložen jako konsistorní písař a nakonec (1620) jako registrátor u desk zemských. Další zprávy o něm nejsou. T. je autorem několika drobných latinských spisů, některé mu byly dedikovány.

AUK Praha, *Oeconomica* B 15, fol. 329v, 351b; tamtéž, *Oeconomica* B 21, fol. 85v, 307v; A 13b, s. 302; *Primis insignibus philosophicis virtute et doctrina ornatiss. luveni-viro dn. Danieli Trzebicki Taboreno, generosi dn. Bohuslai de Michalovicz in Rwenicz et Neudorf regni Bohemiae protonotarii paedagogo per ... M. Nicolaum Troilum ... 17. Julii Anno MDCVII. collatis amici adplaudabant, Pragae 1607* (NK ČR Praha, sign. 50 G 117, č. 10); K. Tieftrunk (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká* V, s. 369; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 437n., 445n.; Z. Winter, *Děje*, s. 113; *Týž, O životě*, s. 36; 109; F. Tischer (ed.), *Dopisy konsistoře* podobojí, s. 405; RHB III, s. 325; RHB V, s. 405nn. (zde i další literatura); K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 35, 56, 85, 109; J. Rak, *Karlova univerzita v pravomoci defenzorů*, s. 40

Tschonder (Tschonderus), Jeremias

N: 21. 2. 1579, Vratislav. Z: 26. 10. 1647, Vratislav. Syn Martina Tschondera a Marie Tschirnerové. Kde absoloval partikulární vzdělání, není známo. Později získal prostřednictvím scholarchy a radního Jacoba Reichelse od vratislavské městské

rady stipendium, které mu umožnilo od dubna 1599 studium ve Frankfurtu nad Odrou, kde se 13. 10. 1603 stal magistrem svobodných umění. Poté zde sám vyučoval. Na doporučení právníka a sekretáře Viadriny Christoha Henschera se stal snad 1606 vychovatelem synů Jáchyma Malcána z Vartemberka, slezského šlechtice usedlého ve sledované době i v Čechách, a Evy Popelové z Lobkovic, totiž Jáchyma (1593–1654), Jana Bernarda a Oty Jindřicha. Dokdy přesně v této funkci působil, není jasné. Přinejmenším 1607 je u chlapců doložen ještě jiný vychovatel, totiž → Johann Schedel. Není vyloučené, že na jejich vzdělávání dohlíželi oba. Když T. opustil Frankfurt nad Odrou (na podzim 1609), dostal od univerzity vynikající osvědčení o svém chování. Nejpozději 1610 se pak stal v rodišti jedním z učitelů na gymnáziu Máří Magdaleny (vyučoval řečtinu). 1611–1621 působil také jako kazatel u sv. Barbory. Od 29. 7. 1621 byl rektorem Magdalenea, a to až do letních měsíců 1637, kdy svůj úřad složil. Vzdělaný T. byl v kontaktu s celou řadou zvláště slezských humanistů (Jacob Schickfuss, Christoph Henschler, Christoph Pelargus, Nikolaus Henel, Caspar Cunradus ad.). Byl dvakrát ženatý (12. 10. 1615 1. m. Susanne, dcera vratislavského měšťana Christoha Steinlanda; 1625 2. m. Justina, dcera známého dějepisce Nicolause Pola). T. je jak autorem příležitostné latinské poezie (hl. ze 20. a 30. let 17. století), tak také některých větších spisů, např. řecké gramatiky užívané na obou hlavních vratislavských školách (viz níže).

Honoribus Jeremiae Tschonderi Vratislaviensis Sil. ... Anno 1603. 13. Octobris ... summus in Philosophiae gradus decerneretur. Gratulantur fautores et amici, Francofurti s.d. (BU Wrocław, sign. 440.456); Propemptica Jeremiae Tschondero Vratislaviensi Silesio, illustrium et generosorum L. Baronum dnnn. Ioachimi, Otto-Henrici, Johan-Bernhardi a Malzan fr. Germanorum praeceptorum, cum iis ex academia Francofurtana 23. 10. calc. Iuliani 1609 discedenti, Francofurti s.d. (BU Wrocław, sign. 443.831); Nuptiis Jeremiae Tschonderi ... cum virgine Susanna Steinlandin ... ad diem 12. Octobr. Celebrandis, Breslae 1615 (BU Wrocław; sign. 445.451); Jeremias Tschonderus, Systema Grammaticae Graecae. Regulis succinctis, Tabellis perspicuis, Notis necessariis Incltyi Senatus mandato in usum Scholarum Vratislaviensium concinnatum et illustratum, Breslae 1618 (SLUB Dresden, sign. 36.8.5917); Zedler 45, Sp. 1388; Jöcher 3, Sp. 1346; Adam Pantke, Lebensbeschreibungen aller Breßlauer Kirchenlehrer ..., Breslau 1756, s. 168nn.; M. Hanke, Propagatores, s. 112; J. Ch. Kundmann, Academiae et scholae, s. 102; J. G. Büsching (ed.), Jahrbücher der Stadt Breslau von Nicolaus Pol V, Breslau 1824, s. 229; C. Schönborn, Beiträge zur Geschichte der Schule und des Gymnasiums zu St. Maria Magdalena in Breslau IV., in: Einladung zur öffentlichen Prüfung der Schüler des hiesigen Gymnasiums zu St. Maria Magdalena, 1857, s. 27–33 a passim; Matrikel Frankfurt, s. 428; G. Bauch, Geschichte des Breslauer Schulwesens in der Zeit der Reformation, s. 338; G. Kliesch, Der Einfluss, s. 189n.; L. Forster, Iter Bohemicum, s. 320; P. O. Kristeller, Iter Italicum, T. IV, Leiden – London 1989, s. 430; S. Anders – S. Beckmann – K. Garber (Hg.), Handbuch 19,

passim; www.vd16.de; www.vd17.de (v tomto i předchozím heslo Tschonder, Jeremias); www.raa.phil.uni-erlangen.de/ (1615 se T. zapsal Michaelovi Widerovi z Elbinku)

Tyl, Martin

Z: 13. 6. 1581, Čestín Kostel. O T. je dochováno málo zpráv. Kolem 1580 působil kromě duchovní služby – byl českobratrským správcem Čestína Kostela – jako vychovatel synů Adama Slavaty z Chlumu a Košumberku. Jedním z jeho svěřenců byl Vilém Slavata (1572–1652), vedle něj snad i jeho bratři Michal a Jáchym. Přesné zprávy však chybí.

OSN 23, s. 341; J. Jireček, *Leben des obersten Hofkanzlers*, s. 3; J. Dobiáš, Vilém Slavata, s. 276; F. Hrejsa, *Sborové Jednoty*, s. 29; M. Holý, *Zrození*, s. 85; Týž, *Slavatové z Chlumu a Košumberka*, s. 215

Tým, Václav

R. 1542 se uvádí jako hofmistr Viléma z Rožmberka (1535–1592). S chlapcem tehdy pobýval v Mladé Boleslavi, kde se budoucí předposlední rožmberský vladař vzdělával na elitní zámecké škole zřízené pány z Krajku. Další zprávy o T. nejsou.

J. Pánek, *Rožmberští sirotci*, s. 7n.; Týž (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, s. 42; Týž, *Poslední Rožmberkové*, s. 40; M. Holý, *Zrození*, s. 88; M. Holý – R. Šimůnek, *Vzdělávání Rožmberků a školství na jejich dominiu*, v tisku

Tymín, Matyáš → Timin z Ottenfeldu, Matyáš

Ulner (Ulnerus), Hermann

N: Marburk. Prinejmenším v prvním desetiletí 17. století studoval na univerzitě v rodišti (v matrice sice nefiguruje, ale dochovaly se některé jeho disputace z té doby). 19. II. 1611 se zapsal v Leidenu, pravděpodobně jako preceptor Štěpána Střely Rokyc (jeho famulem byl Joannes Horatius Czechitic). Zřejmě jej na jeho kavalírské cestě doprovázel ještě 1615, kdy se oba imatrikulovali v Sieně (U. 16. 10. Střela již 6. 10). Žádné další zprávy o této osobě nejsou.

Disputatio juridica de fidejussoribus ..., Marpurgi 1606 (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz Berlin, sign. Fi 1920–28); *Album academiae Lugduno Batavae*, Sp. 103; *Matrikel Siena*, s. 213; www.vd17.de (heslo Ulner, Hermann)

Vabruschius, Jiří → Vavrouš, Jiří

Valter Nymburský, Christián

N: Nymburk. Rektor pražské utrakvistické univerzity → Martin Bacháček poslal V. 1611 Janovi st. Lukaveckému jako preceptora k jeho blíže neznámým potomkům. Jak dlouho tuto službu vykonával, není jasné, další zprávy o něm chybí.

Z. Winter, *O životě*, s. 23; Týž, *Život a učení*, s. 198

Varnens (Vernens?), Martin

Podle inventáře telčského zámku (1589) byl preceptorem Kateřiny (†1598), dcery Zachariáše z Hradce a Anny ze Šlejnic. Jde o jediného jménem známého vychovatele šlechtické dívky v předbělohorské době. Další informace o něm nejsou.

F. Teplý, Telecké invetáře, s. 172; V. Bůžek – J. Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 158; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk urozených, s. 294n.; M. Holý, Zrození, s. 386n.

Vavrouš (Vabruschius, Vavroušovský, Vavruš) z Limuz, Jiří

N: 1531 (?), Hradec Králové. Z: 20. 8. 1565, Vídeň. Vzdělával se nejprve v rodišti, poté na svatojindřišské škole v Praze (1548–1550), později v soukromé škole → Matouše Kollína, kde byl 1551–1553 zároveň pomocníkem ve výuce. Od března 1553 byl alumnem koleje Nationis na pražské utrakvistické univerzitě. Nezůstal tam ale dlouho, neboť asi ještě v tomto roce se stal po → Petru Kodícilovi učitelem na zámecké škole v Novém Bydžově, kde měl několik urozených žáků (vedle dále uvedených např. Henyka Štátného z Valdštejna). Dva z nich, totiž Hynka Brtnického z Valdštejna a snad i jeho bratra Jindřicha, vyučoval pak ještě na Brtnici u Jihlavy, načež prvního z nich doprovázel dále v roli preceptora za jeho studii v Goldberku ve Slezsku (před 1556) a poté ve Vídni (1. polovina 60. let). 4. 5. 1556 dosáhl díky stykům s Janem st. z Hodějova nobilitace (spolu s Jiřím Handschem a → Tomášem Mitisem). Není známo, kdy přesně se s Valdštejnem vrátil z Vídně na Moravu. Poté, co jeho žák nabyl plnoletosti, vykonával zřejmě krátkou dobu funkci jeho sekretáře. Zemřel ve Vídni, kde 1565 dlel v souvislosti s přípravou převozu těla zemřelého Ferdinanda I. do Prahy, jehož se z Vídně měla účastnit i česká a moravská šlechta. Ve své závěti odkázal část majetku královéhradecké latinské školy. Byl pohřben v chrámu sv. Štěpána. V. je autorem řady latinských básnických příspěvků, z nichž většina je obsažena ve Farrago I–IV (jejich soupis přináší RHB).

Naeniae funebres in obitum Georgii Wabruschii ... extincti Viennae ... 1565, die 20. Augusti ..., Pragae 1567 (SK Praha, sign. FKIV 72; č. 1); Prokop Lupáč, Rerum Boemicarum Ephemeris sive Kalendarium historicum ..., Pragae 1584 (k 20. 8. 1584 zde zachycen životopis V.); Leopold Johann Scherschchnik, De doctis Reginae-Hradecensibus, Pragae 1775, s. 13 (NK ČR Praha, sign. 45 F 50); F. Švenda, Druhý železný obraz m. Králové Hradce, Rozdíl III, Hradec Králové 1803, s. 165n.; Z. Winter, Život a učení, s. 266; A. von Doer, Adel, s. 32; RHB V, s. 429nn.; M. Holý, Význam vedlejších zemí České koruny, s. 421; Týž, Zrození, s. 88, 143, 221, 323

Veidner, Johann → Weidner, Johann

Velcursius (Velkusion, Velkurius, Welcusion, Velcusion), Petr

N: po 1560, panství Lemberk. Z: 1620, Vratislav. Jezuita, 1586–1588 učil v Klementinu, poté v Olomouci. Od 1593 byl vychovatelem Jana Vladislava (†1594)

a Bedřicha (asi 1574–1634), synů Václava z Donína a Elišky Bezdrůžické z Kolovrat, které doprovázel na jejich kavalírské cestě do Itálie (navštívili mj. Řím, Neapol či Florencii). Do Čech se V. vrátil s Bedřichem z Donína v prosinci 1594 (jeho první svěřenec 27. 10. 1594 ve Florencii zemřel). Zda působil jako jeho vychovatel i po návratu z cesty, není jasné. 1599–1602 byl rektorem konviktu sv. Bartoloměje v Praze. Spolu se svým někdejší žákem, tehdy již vdovcem, Bedřichem z Donína se 1607–1608 zúčastnil i jeho druhé cesty do Itálie (pouť do Loreta). Do 1614 žil v koleji u sv. Klimenta na Starém Městě pražském. Za stavovského povstání byl nucen odebrat se ze země. Pobýval ve Vratislavi, kde zemřel. V. je autorem dosud nevydaného pendantu k cestopisu Bedřicha z Donína: *Itineris Italici Narratio*.

Itineris Italici Narratio (rkp. KNM Praha, sign. XVII G 30); Kartotéka dr. Anny Fechtnerové, AUK (heslo Petr Velcursius); A. Grund (ed.), Cestopis Bedřicha z Donína, 9nn., 13nn.; 88, 203n. a passim; J. Kunský, Čeští cestovatelé I, s. 144n.; S. Binková – J. Polišenský a kol. (ed.), Česká touha cestovatelská, s. 88; J. Fejér, Defuncti primi speculi Societatis Jesu (1540–1640) I, Assistentia Italiae et Germaniae, Romae 1982, s. 264; Francesco Gui, I Gesuiti e la rivoluzione boema. Alle origini della guerra dei trent'anni, Milano 1989, s. 177, 200n., 222; J. Ekertová – K. Bobková, Cesta do Itálie, s. 293–300; M. G. Del Fuoco, Il diario di viaggio di Federico burgravio di Dohna. Prime considerazioni su una fonte del XVII sec., in: táž (ed.), „Ubi neque aerugo neque tineae demolitur“. Studi in onore di Luigi Pellegrini per i suoi settanta annui, Napoli 2006, s. 149nn.; M. Holý, Zrození, s. 74, 380; Týž, „V pěkné a veselé rovině leží, pověří velmi zdravé má.“ Evropská města pohledem cestovatelů z českých zemí v 16. a na počátku 17. století, Historická geografie 36, 2010, č. 1, s. 11n.

Velesius, Jan → Veleslav, Jan

Veleslav (Hranický, Velesius), Jan

N: Hranice. 1613 ordinován v Dunajovicích na česko-bratrského jáhna, ale odmítl nastoupit místo určené mu seniory Jednoty (v Neprobylicích). 1616 působil jako vychovatel nejmenovaných synů Kateřiny Třemešské ze Železna, vdovy po Janovi Jiřím Stošovi z Kounic (+1614), na Hoříněvsi (známi jsou Budivoj, Jiří Jaroslav, Jan Arnošt, Jan Přeck, Adam Mikuláš). 1617 působil jako utrakvistický kněz v Hradci Králové (z Jednoty bratrské byl snad pro své jednání vyloučen, přesto se později snažil obnovit kontakt s biskupem Matoušem Konečným). Další zprávy o něm chybí.

A. Sedláček, Hradý 2, s. 238; T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 636; OSN 24, s. 176; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 42, 243nn., 303

Veressius, Melchior → Vereš, Melchior

Vereš (Weresch, Weress, Weressius, Veressius, Verresch), Melchior (Melichar)

N: Selce u Banské Bystrice. Z: po 1620, Horní Uhry. Studoval v rodišti, poté na latinských školách v Bardejove (tři roky), Strážkách a v Košicích. Odtud byl po dvou letech někdy ke konci 16. století povolán za vychovatele syna Jindřicha Kříneckého z Ronova na Rožďalovicích (zřejmě šlo o mladšího z dvou známých synů tohoto šlechtice: Karla Jindřicha), jímž byl pak pět a půl roku, snad do 1605. Zřejmě i díky tomu se následně stal diakonem v Rožďalovicích. 29. května 1605 dosáhl kněžské ordinace ve Vitemberku. Od 1606 byl děkanem v Turnově. 1610–1611 působil jako kazatel na šlikovském sídle ve Svijanech. Později vykonával duchovenskou službu i na dalších místech: Dobrovice (dosazen v květnu 1611), Choceň (1615), Litomyšl (1619), Německý Brod (1619). Po bitvě na Bílé hoře odešel do Horních Uher, kde žil pod ochranou Kašpara Illésházyho. Další zprávy o literárně činném V., autoru jednoho českého spisu a několika latinských děl spíše drobné povahy, nemáme.

J. Jireček, Rukověť 2, s. 316; J. V. Šimák, Dějiny Turnova 1, s. 184; OSN 15, s. 173; F. Hrejsa, Česká křesťanství, s. 583n.; F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí, s. 32, 304, 308, 554; B. Varsik, Husiti a reformácia, Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave 8, 1932, č. 62 (3), s. 465, 471, 479, 484; J. Mynárik – M. Vyvíjalová (ed.), Jakub Jakobaeus, Výber z diela, Bratislava 1963, s. 69, 321, 403; J. Johanides, První knihtiskárna v Hradci Králové (Martin Kleinwechter), Strahovská knihovna 4, 1969, s. 76, č. 25; J. Johanides, Staré královéhradecké tisky, Hradec Králové 1973, s. 87; J. Kuzmík, Slovník autorov II, s. 795n.; RHB V, s. 462n. (zde i další literatura); V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 1170n.; www.knihopis.org (K15518–15519, K16496 a K16675)

Věrník, Simeon → Müller, Simeon

Vetter (Veter, Vetterus, Strejc, Streyc, Wetterus), Jan

N: Hranice. Z: leden 1617, Tuchoměřice. Syn známého konseniora Jednoty bratrské Jiřího Strejce-Vettera (1536–1599) a bratr autora Islandie Daniela Vettera. Od 1605 studoval v Herbornu (zapsán 7. 5.), poté v Marburku (im. 28. 2. 1607) a Basileji (1607/1608). Zřejmě zde pobýval jako preceptor Mikuláše a Bohuchvala Sekerků ze Sedčic a zároveň sám studoval teologii. Později se měl zdržovat ještě v nizozemském Franckeru. Od června 1611 pobýval v Brémách, nejpozději od léta 1612 jako preceptor Zdeňka (†1641) a Fridricha, synů po Jiřím z Hodic, a to minimálně do 1613. Sám se zde tehdy dále vzdělával a podle Řičana snad také vyučoval. Funkci hofmistra Hodických zastával tehdy → Jan Vrochyně. Poručníci chlapců nebyli však s V. spokojeni, zejména pro jeho nedostatečný respekt k nim a špatné vedení účtů. Naopak v řadách brémských vyučujících si získal příznivce; brémský rektor Matthias Martinus jej dokonce přizval k literární spolupráci na spise *Analysis*

popularis cum indicio doctrinarum, který mu pak také připsal (vyšel v Brémách 1614). Na jejich dalších cestách za vzděláním (mj. Marburk, Ženeva) je již nedoprovázel. Po návratu do českých zemí působil jako rektor mladoboleslavské bratrské školy (snad od konce roku 1613). 29. 9. 1614 byl pak v Betlémské kapli ordinován na kněze. Ve vedení uvedené školy ale zřejmě působil i nadále. Později vyučoval i na gymnáziu v Tuchoměřicích. Vzdělaný V. ovládající hebrejštinu, řečtinu, latinu i němčinu byl nejen literárně činný, ale údajně také dobrý kazatel a hudebník. Udržoval styky s řadou domácích i zahraničních vzdělanců (a to nejen z okruhu brémského gymnázia, zejména Matthiasem Martiniem, nýbrž i dalšími osobami, např. s Casparem Dornavim).

Muzeum Mladoboleslavsko, Archiv Matouše Konečného, sign. A 3251/Erastus/1, A 3251/Vetter/9; A 3258/Erastus/1; UB Basel, sign. Mscr. A N VI 26d, fol. 329r (Štambuch Reinharda Wasserhuna /1582–1652/; zápis z 3. 1. 1616 v Mladé Boleslavi); Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Iohannis, senioris, comitis Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr. ... , Herbormae 1607, s. 69n. (přístupné na: [http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666;MatthiaeMartiniiAcclamatioadillustresdominosZdenkonemetFridericumcomitesetliberosbaronesabHodiczetaliosnobilesstudiorumcausacumpraefectisuisininclytamcholamBremensemadvenirent2.Jul.1612,Bremae1612](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666;MatthiaeMartiniiAcclamatioadillustresdominosZdenkonemetFridericumcomitesetliberosbaronesabHodiczetaliosnobilesstudiorumcausacumpraefectisuisininclytamcholamBremensemadvenirent2.Jul.1612,Bremae1612) (opis v Staats- und Universitätsbibliothek Bremen, sign. CS 63/VIII: Personal Schriften Matthias Martinus); Gratulationes in honorem reverendi ... Iohannis Vetteri Leucopolitani, rectoris celeberrimi scholae Neoboleslaviensis in Bohemia, quod in numerum verbi divini doctorum Septemb. mense anni 1614 Pragae in templo Bethlehemitico ipso angel. festo solemniter cooptatus fuit, scriptae ab amicis quibusdam in schola Bremensi, Bremae 1614 (NK ČR Praha, sign. 46 G 442, přív. 42); Adrian Regenvolscius [Andrzej Wegierski], Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum ..., Trajecti ad Rhenum ex officina Iohannis à Waesberge, bibliopolae 1652, s. 333 (přístupné na google books); Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis IV, s. 20; OSN 24, 1906, s. 224; J. V. Šimák, Studenti, s. 123; A. Schmidt-mayer, Die Beziehungen des Bremer Gymnasium, s. 313, 322; F. Hrejsa, B. Jiří Strejc, in: Český žalmista B. Jiří Strejc, 1937, s. 18 a 23; Matrikel Herborn, s. 43; Matrikel Basel III, s. 78; R. Říčan, Několik pohledů, s. 117, 124n., 135n.; RHB V, s. 478n.; R. Seidel, Späthumanismus, s. 446; A. Kostlán – A. Hadravová, Carmina propemptica, s. 138; M. Holý, Zrození, s. 293nn.; M. Růčková, Das Bremer Gymnasium Illustre, s. 114, 116n., 122; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 226–234 a passim

Villaticus (Fagellus, Bouček), Šimon

N: kolem 1473, Kyšice. Z: 31. I. 1549, Praha. Tento syn Václava Boučka studoval na katolických školách zřejmě v Plzni a v Rokycanech, od 1499 na univerzitě v Krakově, kde se stal 1501 bakalářem. Poté se zdržoval v rakouských zemích, v Uhrách

a také na Moravě. Na těchto místech byl ve styku s řadou humanistů (Augustinem Olomouckým, → Hieronymem Balbem ad.). Nějakou dobu byl rektorem latinské školy v Trenčíně. Od 1503 byl držitelem kanonikátu u sv. Apolináře na Novém Městě pražském, věnoval se ale i školské činnosti: působil na městské škole v Plzni. Zřejmě 1510 se stal v Českém Krumlově vychovatelem Jindřicha z Rožmberka, Mikuláše z Říčan a zřejmě i několika dalších osob. S prvními dvěma šlechtici a několika neurozenými odjel na podzim 1511 na studia do Itálie (na podzim téhož roku im. v Bologni). Od ledna do března 1512 pobývali nějakou dobu v Modeně, a to kvůli probíhající válce mezi Bolognou a papežem, poté se vrátili do Bologně. Snad ještě v tomto roce byl ale V. z rožmberských služeb propuštěn. V Bologni však pobýval a studoval i nadále (do 1516 či do 1517). Jeho místo zaujal Ital → Filip Fazenus. 1517 či 1518 se stal V. kanovníkem pražské svatovítské kapituly. Později získal i další církevní obřochi: arciděkan litoměřický, děkan vyšehradské kapituly (1525–1534), probošt Všech svatých na Pražském hradě (od 1534), scholastik. S členy kapituly vedl však různé spory. 1549 spáchal sebevraždu skokem do Jeleního příkopu. V. patří k významným latinským humanistům, je autorem celé řady děl jak vynikající, tak průměrné ceny (podrobně o nich viz RHB).

B. Balbinus, *Bohemia docta* 1, s. 86; J. Jireček, Jan Hodějovský z Hodějova, s. 27nn.; Z. Winter, *Život církevní*, s. 671; H. Jireček, *Právníký život*, s. 321; G. C. Knod, *Deutsche Studenten in Bologna*, s. 453, 459n.; 598n.; A. Podlaha, *Šimon Fagellus Villaticus*, Praha 1930; J. Hejnic, *Latinská škola v Plzni*, s. 15nn.; Týž, *Českokrumlovská latinská škola*, s. 15nn. a 58nn.; Týž, *Šimon Fagellus Villaticus. Literatura, dílo, úkoly*, Strahovská knihovna 11, 1976, s. 189–205; Týž, *Šimon Fagellus Villaticus a Frantova práva*, LF 101, 1978, s. 25–38; Týž, *Šimon Bouček (Fagellus) Villaticus*, in: *Pocta dr. Emmě Urbánkové*, Praha 1979, s. 53–69; Týž (ed.), *Šimon Fagellus Villaticus. Šimon Bouček Venkovánek. Chvilé rozkošné, vážné i teskné*, Praha 1979, s. 135–142 a passim; RHB V, s. 490–500 (zde vedle soupisu jeho děl i další prameny a literatura); L. Veselá, *Knihy na dvoře Rožmberků*, s. 205

z Vinoře, Adam → Černý z Vinoře, Adam

Virdung (Wirdung) von Hartung, Michael

N: 5. 6. 1575, Kitzingen. Z: 28. 10. 1637, Altdorf. Tento syn Matthäuse Virdunga, radního v Kitzingen, a jeho manželky Anny Nushold studoval zřejmě nejprve v rodišti, poté ve Štrasburku (historie, politické vědy, elokvence) a snad i Jeně a Heidelbergu (v matrikách obou posledních škol však nefiguruje). 21. ledna 1597 byl ověnčen vavřínovým věncem jako *poeta laureatus*. 1. dubna 1597 se zapsal v Altdorfu (týž den imatrikulován i polsko-litevský šlechtic David Korsak, není vyloučeno, že V. pobýval tehdy v Altdorfu právě v jeho doprovodu). V blíže neurčené době měl navštívit i Francii a Nizozemí. Někdy poté odešel do Čech (zřejmě 1597 či 1598), kde byl asi po dobu dvou let (před 1600/1601, kdy chlapec odešel do Zhořelce již

s → Janem Hanekem) vychovatelem Jaroslava Smiřického ze Smiřic (1588–1611). Od ledna 1605 vyučoval dějiny (vedle nich pak snad od 1607 také rétoriku) na akademii v Altdorfu, později (od 1624) ještě politické vědy. 6. 7. 1606 se oženil s Margarethou (†1657), dcerou würzburgského rady Johanna Lehnera, s níž měl několik dětí. V., označovaný pro některé své práce také za filologa, je autorem vícero latinských spisů zejména z jím přednášených oborů (vydal však také např. komedie *Saul a Brutus*), z nichž část má bohemikální povahu. I podle jeho poměrně obsáhlé literární produkce je zřejmé, že udržoval styky s řadou urozených i neurozených osob z českých zemí, a to jak v době pobytu v Čechách, tak i později (soutpis podává mj. Apinus, s. 113nn.). V. bratrem byl → Paul Virdung.

Michaelis Virdungi Kittingensis, historiarum et eloquentiae in academia Norica professoris Commentarius in C. Iulii Agricolaе Vitam, Scriptorum Cor. Tacito ab auctore nuper recensitus auctusque, Norimbergae 1637 (SLUB Dresden, sign. Lit.Rom.B.4117); Christophor Adamus Rupertus, Oratiuncula de genere, vita et obitu V. Cl. Dn. Michaelis Virdungi, politices et historiarum professoris publici observantiae testandae erga praeceptorem optimum ... scripta et recitata a.d. XV. Decembris 1637, Altorphii 1637 (BSB München, sign. Res 4 Or.fun. 267,8); S. J. Apinus, Vitae professorum philosophiae, s. 109–115; Jöcher 4, Sp. 1640; Zedler 48, Sp. 1698 (zde i soutpis některých jeho děl); G. A. Will – Ch. C. Nopitsch, Nürnbergisches Gelehrtenlexikon 4, s. 90nn. a 8, s. 350; ADB 40, s. 10n.; Matrikel Altdorf I, s. 59 a II, s. 193; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität, s. 67, 75, 83, 164, 174n.; RHB IV, s. 349; RHB V, s. 133, 505n.; K. Bosl, Bayerische Biographie, s. 804; R. Seidel, Späthumanismus, s. 26; Z. Pietrzyk, W kręgu, s. 184, 214; W. Mährle, Academia Norica, s. 216, 290, 310nn., 340, 352, 392; A. Holasová, Cesta za vzděláním, s. 45, A. Kostlán, Bohemikální alba amicorum, s. 161; H.-M. Körner – B. Jahn (Hg.), Große Bayerische Biographische Enzyklopädie, Bd. 3, P–Z, München 2005, s. 2009; M. Holý, Zrození, s. 258; Týž, Der böhmische Adel und die Akademie in Altdorf, v tisku; www.vd16.de; www.vd17.de; www.raa.phil.uni-erlangen.de (zde i v předchozích případech heslo Virdung, Michael)

Virdung (Wirdung, Wirtung, Wirdungus, Verdung, Verdung), Paul

N: před 1575, Kitzingen. Tento syn Matthäuse Virdunga a tedy bratr → Michaela Virdunga studoval zřejmě nejprve v rodišti, poté přinejmenším ve Štrasburku, kde 1592 získal magisterský titul. Navázal zde řadu kontaktů, které rozvíjel i později, např. se známým matematikem profesorem Conradem Dasypodiem. Přinejmenším 1597 byl v Basileji preceptorem polských šlechticů Rafaela a Ondřeje Leszczyńských. Kol. 1600 pobýval několik let ve Francii, Anglii a později v Itálii jako preceptor (*studiorum /.../ formator*) Zdeňka Brtnického z Valdštejna; jeho hofmistrem byl tehdy → Adam Ropal. Později působil jako preceptor Oldřicha Zahrádeckého ze Zahrádek a Bernarda Bukůvky v Basileji (zapsání 1605/1606). Studoval zde zároveň medicínu. Toto studium zakončil získáním doktorátu 8. 11. 1608. Jeho další osudy nejsou známy.

Cunradus Dasypodius, *Protheoria Mathematica*, in qua non solum disciplinae mathematicae omnes ordine convenienti enumerantur, verum etiam universalia mathematica praecepta expli- cantur ..., Argentorati 1593, hlavně sl. A4b–A6b a s. 28–42 (BSB München, sign. Math. u. 309 d, přív. 1); Cunradus Dasypodius, *Institutionum mathematicarum voluminis primi erotematum*, Basileae 1596, zvláště sl. 3b, 5a–6a (BSB München, sign. Math. u. 309 d); *Discursus ... pro impetrandis Doctrinae Medicae ... proponit in medico Basiliensium Lycaeio ad diem 14. Octobr. Anni MDCVIII horis consuetae* M. Paulus Virdungus Kittingensis Francus, Basileae s.d (NK ČR Praha, sign. Diss. Vol. CCVII); Christophor Adamus Rupertus, *Oratiuncula de genere, vita et obitu V. Cl. Dn. Michaelis Virdungi, politices et historiarum professoris publici observantiae testandae erga praeceptorem optimum ... scripta et recitata a.d. XV. Decembris 1637*, Altorphii 1637, zejména sl. C1b–C2a (BSB München, sign. Res 4 Or.fun. 267,8); S. J. Apinus, *Vitae professorum philosophiae*, s. 109nn.; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý, *Etudiants*, s. 224 (zde vystupuje V. jako „*studiorum formator, vir ut humanissimus ita in mathesi et arte oratoria non vulgariter doctus*“); F. Hrubý, *Moravské památníky*, s. 206; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia*, s. 46 (zde mylně určen V. původ); F. Husner, *Verzeichniss*, s. 51; *Matrikel Basel III*, s. 55; G. Meyer, *Zu den Anfängen*, s. 60, 105; *Matrikel Siena*, s. 156

Vlach, Julius

N: snad v Itálii. Na přelomu 80. a 90. let 16. století byl hofmistrem Maxmiliána (1575–1593), syna nejvyššího kancléře Království českého, Vratislava z Pernštejna, v Itálii, kde se chlapec připravoval na budoucí duchovní kariéru. V dubnu 1591 měl s Maxmiliánovým preceptorem, knězem → Eliášem Hovorciem, spor o vliv na chlapce, podle rozhodnutí biskupa Pavlovského měl mít hlavní slovo při Maxmiliánově výchově kanovník Hovorius. Žádné další informace o V. nemáme. Je možné, že je totožný s osobou (Jan Baptista Julianus, snad Ital), která podle J. Kotyka již 1582–1586 vychovávala Maxmiliána z Pernštejna při dvoře olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského (proto byli oba zařazeni do jednoho biogramu). Podle stejného autora však tato osoba měla 1586 službu u Pernštejna opustit. Jasně zprávy chybí.

MZA Brno, G 83. Matice moravská, *Opisy kopiířů olomouckých biskupů*, kopiář č. 19, 1582, inv. č. 172, kart. 45; kopiář č. 22, 1585, inv. č. 175, kart. 48; kopiář č. 24, inv. č. 177, kart. 50; J. Kotyk, *Maxmilián z Pernštejna*, s. 89n.; J. Pánek, *Mezi Olomoucí a Římem*, s. 315 (zde i odkazy na další prameny); M. Holý, *Zrození*, s. 340n.

Vochius, Esaias → Wochius, Esaias

Voit (Voitus, Vogt), Albrecht (Albert)

N: kol. 1550, Královec. Z: 1606, Srbiště. Tento syn profesora univerzity v Královci a jejího rektora Davida Voita studoval na vysokých školách v rodišti (od ZS 1569) a dále od LS 1571 v Jeně, kde získal magisterský gradus. Poté se zde stal

profesorem poetiky. Od 1587 vyučoval na univerzitě ve Vitemberku, již ale kvůli své filipistické orientaci musel 1591 opustit. Od 1592 působil jako rektor latinské školy v Bernburgu, 1597 tzv. Johannisschule v Srbišti. Zde byl zřejmě minimálně 1597 preceptorem Karla ml. ze Žerotína (†1610) a Bartoloměje z Valdštejna, kteří studovali zároveň na zdejším gymnasiu illustre (im. 27. 5. 1596). Právě na něm pak V. od 1600 vyučoval. V přesně neurčené době si vzal za manželku Annu Ulrichovou. Je autorem několika latinských spisů.

Vituperatio et laudatio philosophiae duabus orationibus contrariis in illustri illustrissimorum principum Anhaltinorum et gymnasio seruestae instituta ab illustribus et generosis adolescentibus D. Bartholomaeo Waldsteinio et D. Carolo Zerotino ex informatione Alberti Voiti Borussi, Servestae 1597 (BU Wroclaw, sign. 385.831); Jöcher 4, Sp. 1698; Zedler 50, Sp. 338–339; Matrikel Königsberg, s. 46; F. Hrubý, Reinhold Specht, Die Matrikel des Gymnasium illustre zu Zerbst in Anhalt 1582–1797, Leipzig 1930, ČČH 37, 1931, s. 167; Matrikel Jena 1, s. 346; W. Klose et al. (ed.), Wittenberger Gelehrtenstammbuch, s. 151n.; 320n. (<http://www.dhm.de/texte/stammbuch/pdf/WGSB.pdf>); http://de.wikipedia.org/wiki/Albert_Voit

Voit (Voith, Voigt, Vogt, Voitus, Voitius), Nathan

N: Srbiště. Příbuzný → Albrechta Voita, snad jeho starší bratr. Po zřejmě nedlouhém studiu na gymnasiu illustre v rodišti (im. 17. dubna 1590) se odebral do Vitemberku (zde zapsán již 5. května téhož roku). Jak dokládá jeho dochovaný štambuch z let 1592–1599, byl již od 90. let ve styku s obyvateli českého státu: 1592 v Srbišti např. s Hannibalem a Jindřichem z Valdštejna. České země také několikrát navštívil: 1597 se např. zdržoval v Klatovech, o rok později v Praze, kde byl v kontaktu mj. s Václavem Budovcem z Budova. V 90. letech pobýval také na různých místech v říši: vedle Srbiště, kde se zdržoval opakovaně 1592–1594 a 1597, jde např. o Köthen (1594), Halle (1594, 1596), Vitemberk (1595), Lipsko (1597), Amberk (1597), Norimberk (1597), Altdorf (v matrice ale není). Někdy na přelomu 16. a 17. století se stal preceptorem Markvarta a Adama, synů Adama st. Věžníka z Věžník a Jana (?1586–1620), syna Pavla Katarýna z Kataru, s nimiž se v září 1601 zapsal v Basileji. Vedle dohlížení na jejich výchovu zde sám dále studoval a 10. 5. 1604 dosáhl doktorátu medicíny. Zůstal zde ale zřejmě ještě poté, a to nadále jako šlechtický vychovatel: ještě 1606 se ve věnování tezí Adama Budovce z Budova (*De signis seu notis infallibilibus* ...) uvádí jako preceptor Jana Katarýna z Kataru. Jako lékař působil ve druhém desetiletí 17. století v Srbišti. Jaký je V. vztah ke stejnojmenné osobě, která byla 1573 v Srbišti konrektorem u sv. Bartoloměje (k němu F. Münnich, *Geschichte des Gymnasiums illustre zu Zerbst, Duderstadt 1960*, s. 27, 42), není zcela jasné.

Štambuch Nathana Voita z let 1592–1598, in: *Icones sive imagines virorum literis illustrum, quorum fide et doctrina religionis et bonarum literarum studia, nostra patrumque memoria, in Germania praesertim, in integrum sunt restituta, additis eorundem elogiis diversorum auctorum.*

Ex secunda recognitione Nicolai Reusneri etc., Argentorati 1590 (NK ČR sign. I K 49; přístupné na manuscriptorium.com); 2. štambuch Nathana Voita se zápisy z roku 1600 (Kopenhagen, Det Kongelige Bibliotek; sign. Thott 1287, 4°); Vituperatio et laudatio philosophiae duabus orationibus contrariis in illustri illustrissimorum principum Anhaltinorum et gymnasio Seruestae instituta ab illustribus et generosis adolescentibus D. Bartholomaeo Waldsteinio et D. Carolo Zerotino ex informatione Alberti Voiti Borussi, Servestae 1597, sl. na E4a (BU Wrocław, sign. 385.831); Pathologiae pars altera. De causis morborum maxime universalibus a Ioanne Nicol. Stupano ..., Basileae 1603, zvláště fol. 1v, 2r, 3r–5r (UB Basel, sign. Diss 16, č. 62); Jehova Trínuno auspice Praeside decreto et auctoritate ... ordinis Asclepiadei in alma Raurica, hanc periēgēs in de contagionis essentia, speciatim de peste, eius causis, praecautione et cura pro docturae medicae ... publico disquisitioni subiicit Nathan Voitus Servestensis Anhaltinus. Ad d. April. 2. Anni MDCIV, Basileae 1604 (SLUB Dresden, sign. Path.spec. 246,110); De signis seu notis infallibilibus ex quibus unusquisque cognoscere potest, an sit germanum vere catholicae ecclesiae dei membrum ex psalmo decimoquinto magni illius Regis Davidis qui vir secundum cor Dei fuit theses. De quibus ... conferet ... Adamus Budowecius a Budowa praeside Amando Polano a Polansdorf ad diem octavum mensis Februarii, Basileae 1606 (UB Basel, sign. KiAr H III 3:55); Album academiae vitebergensis II, s. 373; Matrikel Jena, s. 346; Matrikel Zerst, s. 33; Matrikel Basel III, s. 4; E. Staehelin, Amandus Polanus, s. 97; F. Husner, Verzeichnis, s. 45n.; O. Odložilík, Jednota bratrská a reformování, s. 65 (ke studiu uvedené trojice šlechticů v Basileji); RHB I, s. 348; RHB V, s. 482; P. Kneidl, Trosky knihovny Václava Budovce z Budova, Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 377; RHB V, s. 528; R. Seidel, Späthumanismus, s. 25, 27 a 432; www.raa.phil.uni-erlangen.de; www.vd16.de; www.vd17.de (v tomto i v předchozích dvou případech heslo Nathan, Voit)

Voškoud (Vossklandius, Vosskladius, Vosclaud, Vossklaud, Voškland), Pavel

N: 1580, Klatovy. Z: po 1628, v exilu. Tento potomek zámožné klatovské rodiny studoval od 1601 na pražské utrakvistické univerzitě (12. 10. téhož roku přijat do koleje Nationis), kde 23. 9. 1603 dosáhl bakalaureátu. Ještě předtím (od dubna 1602) začal vyučovat na městské škole ve Stříbře. Zřejmě nejpozději od 1609 byl preceptorem Petra Voka Švihovského z Rýzmburka, a to nejprve v Čechách (tři roky s chlapcem pobýval na dvoře Petra Voka z Rožmberka; po jeho smrti zřejmě na Nalžovech), později v Brémách, kde uvedený šlechtic od 1614 studoval na gymnáziu (zápis 20. dubna téhož roku), a také v nizozemském Leidenu (14. dubna 1616). Zvláštní je, že jím zůstal i přesto, že otec Petra Voka Bedřich Švihovský z Rýzmburka byl velmi nespokojen s tím, že má jeho syna vychovávat osoba blízká kalvinismu (V. byl členem Jednoty bratrské). 1614 mu dokonce vyhrožoval fyzickým trestáním, pokud funkci vychovatele neopustí. 1620 se stal měšťanem Nového Města pražského. Po bělohorské porážce se v blíže neurčenou dobu odebral do exilu. Jeho pražský majetek mu byl zkonfiskován.

Muzeum Mladoboleslavska, Archiv Matouše Konečného, sign. A 3251/Klatovský/1 (dopis Pavla Vošklouda Matouši Konečnému ze 3. 4. 1614); AUK Praha, *Oeconomica B* 15, s. 157, 160; *Oeconomica B* 17, fol. 24v; *Album academiae Lugduno Batavae*, Sp. 124; T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací* 2, s. 989; F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 105, 579; Z. Winter, *O životě*, s. 35; J. G. Hrubant, *Památník Jana Opsimata*, s. 129 (zápis J. Opsimathovi z 6. 6. 1616 v Leidenu); O. Odložilík, *Brémští studenti*, s. 584, 586; J. Vančura, *Dějiny Klatov I/2*, s. 533, 1130n., 1341, 1350, 1457; V. Líva, *Studie o Praze pobělohorské III. Změny v domovním majetku a konfiskace*, *Sborník příspěvků k dějinám hl. města Prahy* 9, 1935, s. 171 a 357; *RHB V*, s. 538; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 32; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. *Kněžská korespondence Jednoty bratrské*, s. 82, 125, 304n.

Vrochyně z Reptu, Jan ml.

Nižší šlechtic, zřejmě syn Mikuláše Vrochyni z Reptu. 1604 pobýval asi v doprovodu Václava a Jaroslava Morkovských ze Zástřizl v Padově (im. 23. II. 1604). Není vyloučené, že byl tehdy jejich vychovatelem. Minimálně od 1612 (podle Odložilíka již od 1610) byl hofmistrem Zdeňka a Fridricha z Hodic, s nimiž pobýval v Brémách (do 1613). Kromě V. měli zde Hodičtí ještě preceptora → Jana Vettera. Ani on ani V. však chlapce nedoprovázeli při jejich dalších studijních pobytech (Marburk, Ženeva). Za povstání 1618–1620 vstoupil do řad stavovského vojska. Jeho další osudy jsou nejasné.

Matthias Martinus, *Acclamatio ad illustres dominos Zdenkonem et Fridericum comites et liberos barones ab Hodicz et alios nobiles cum studiorum causa cum praefectis suis in inclitam scholam Bremensem advenirent* 2. Jul. 1612, *Bremae* 1612 (opis v *Staats- und Universitätsbibliothek Bremen*, CS 63/ VIII [Personal Schriften Matthias Martinus]); V. Brandl (ed.), *Karel st. ze Žerotína*. *Listové III*, s. 126nn., 136, 139n.; J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 472n.; Týž, *Rody starého Slezska IV*, s. 127nn.; F. Hrubý, *Pád českého povstání na Moravě*, s. 365 a 378; Týž (ed.), *Moravské korespondence a akta I*, s. 242; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 96; *Matricula Nationis Germanicae iuristarum*, s. 508n.; M. Holý, *Zrození*, s. 294n.

Wagner, Christoph

N: Trutnov. Syn Georga Wagnera a jeho manželky Barbary. Vzdělával se pět let v Hradci Králové, dva roky v Pardubicích, 16 měsíců v Banské Štiavnici a rok v Košicích. Po návratu do Čech se stal vychovatelem na rožďalovickém zámku. Snad měl na starosti výchovu Augusta a Karla Jindřicha, synů Jindřicha Křineckého z Ronova (†1602) a Barbory ze Žerotína. Tuto funkci vykonával čtyři roky. Následně byl povolán za vychovatele mladých Vančurů z Řehnic do Studénky. Snad šlo o syny Jiříka st. na Studénce, totiž Jiřího Štastného a Jana Jindřicha. Zde působil tři roky. Posléze byl povolán za faráře do Rožďalovic, díky čemuž dosáhl 8. 6. 1600 ve Vitemberku kněžské ordinace. Další zprávy o něm nemáme.

OSN 15, s. 173; J. V. Šimák, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského I, s. 304; G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 24, 1903, s. 244n.

Walther (Gwalther), Georg

N: Lehnice. Minimálně 1596 studoval na Viadrině ve Frankfurtu nad Odrou. Od října 1597 (zřejmě do 1599) zastával díky doporučení lehnického superintendenta Simona Grunaca místo preceptora Albrechta z Valdštejna (1583–1634), který tehdy studoval na gymnáziu v Goldberku. Grunacus ani → Laurentius Cirkler, který na Albrechtovo vzdělání tehdy také zřejmě dohlížel, s ním nebyli spokojeni. Žádné další zprávy o W. nemáme.

Matrikel Frankfurt I, s. 411; G. Bauch, Valentin Trotzendorf, s. 329–332; F. Dvorský, Albrecht z Valdštejna, s. 31nn.; Holý, Zrození, s. 222; www.vd16.de (heslo Walther, Georg aus Schlesien)

Walther (Walter), Longinus

Nejpozději od května 1592 působil jako hofmistr Jáchyma Oldřicha z Hradce (1579–1604). Nelze zcela vyloučit, že dohlížel i na výchovu a vzdělávání jeho sester Anny Kateřiny (1578–1596) a Lucie Otýlie (1582–1633). Za svou službu, v níž je doložen ještě v srpnu 1593, pobíral služné ve výši 22 tolarů měsíčně. Spolu se svým žákem pobýval též ve Vídni. Další zprávy o něm nejsou.

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 418, sign. II N 5, kart. 48; V. Bůžek – J. Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 158

Waser, Johann Heinrich

N: 25. března 1600, Curych. Z: 10. 2. 1669, Curych. W. pocházel z významné curyšské rodiny. Byl synem Caspara Wäsera (1565–1625), profesora hebrejštiny na městské akademii v Curychu a známého teologa. 1607–1608 studoval na německé, později latinské škole v rodišti. Následně byl za dalším vzděláním poslán do Ženevy, kde se mj. učil francouzštině. Na jeho tamní studia 1612–1615 dohlížel prof. Kaspar Laurentius. V 15 letech se vrátil do Curychu, kde nedlouho navštěvoval zdejší Scholu Tigurinu. 1616 se pak soukromě vzdělával ve Valtellině. Odtud se v únoru 1617 vydal do Itálie; vzdělával se mj. v Padově, navštívil i Sicílii. Poté v doprovodu představeného curyšské církve Johanna Jakoba Breitingera podnikl také cestu do Nizozemí, kde se zúčastnil synody v Dordrechtu. Následně zamířil ještě do Anglie, odkud se 1619 vrátil do Curychu. Od července 1620 pak pobýval v Čechách, neúspěšně usiloval o místo sekretáře Alžběty Falcké, krátce byl ve službách Radslava ml. ze Vchynic, načež na počátku října přijal místo vychovatele synů Bohuslava z Michalovic (Rudolfa a Mořice) a zároveň i Ferdinanda, syna místokomorníka Království českého Prokopa Dvořeckého z Olbramovic. Chlapce vyučoval, minimálně v říjnu 1620, v domě Bohuslava

z Michalovic na Starém Městě pražském. Již tehdy uměli tito šlechtici dobře latinsky a měli za sebou i výuku francouzštiny. Po Bílé hoře se vrátil do Curychu, kde prodléval úspěšnou kariéru v městské kanceláři: 1621–1624 jako „Volontär“, 1624 „Ratssubstitut“, 1631 se uvádí jako zástupce cechu „zur Schmieden“ ve Velké radě (tzv. Zwölfer), později menší písař, od 1633 městský písař – v této funkci se mj. zasloužil o městský archiv. V 50.–60. letech zastával opakovaně úřad purkmistra. Dále byl členem řady různých komisí, 1646–1652 zemským fojtem panství Kyburg. 1654 se stal členem (1657 pak představeným) vlivné curyšské *Gesellschaft der Schildner zum Schneggen*. Již 1625 se oženil; m. Anna Füssli (v průběhu 16 let manželství mu porodila 7 dětí, z nichž dvě zemřely v dětství); později byl ženatý ještě dvakrát: 2. m. Jahel Ziegler, 3. m. 1654 Clefe Keller. Kromě jiného je W. autorem autobiografie a několika deníků, z nichž se zachovala jen část. Řadu informací k jeho stykům s českými zeměmi přináší jeho málo známá korespondence, z níž část vydal F. Hrubý. W. rozsáhlá písemná pozůstalost se nachází v Zentralbibliothek Zürich.

Zentralbibliothek Zürich, rkp. A 132–133 (Johann Heinrich Waser, De vita sua I–II); H. J. Leu, Lexicon 19, s. 187–189 + Suppl. 6, Zürich 1795, S. 304nn.; ADB 41, s. 214–220; F. Hrubý, Švýcarský svědek Bílé hory, ČČH 37, 1931, s. 42–78; Dictionnaire biographique et historique de la Suisse VII, s. 230; Walter Schmid, Bürgermeister Johann Heinrich Waser und Frankreich. Eine literatur- und quellenkritische Untersuchung. in: Zürcher Taschenbuch. Zürich 1947; H. Kunstmann, Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen, s. 129; R. Rey, Bürgermeister Johann Heinrich Waser 1600–1669. Sein Werdegang bis zum Eintritt in den Staatsdienst, Dissertation Winterthur 1962; Livre du recteur I, s. 154 a VI, s. 211; N. Domeisen, Bürgermeister Johann Heinrich Waser (1600–1669) als Politiker, Bern 1975; M. Holý, Zrození, s. 211n., 275; www.vd17.de (heslo Waser, Johann Heinrich); www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Waser, Johann Heinrich); <http://www.homepage.bluewin.ch/textarchiv/Waser/Lebensdaten.html>

Wayer, Georg

N: Paderborn. Po studiích v rodišti působil čtyři roky jako vychovatel v rodině Hermanna Payena v městě Brarlen(m?)ian, dále jeden rok ve Warburgu jako vychovatel synů zdejšího radního Johanna Mayera. Následně se vzdělával u jezuitů v Olomouci. Později pobýval ještě v (Moravské?) Třebové u Johanna Schirna. Odtud jej povolal Pavel Katarýn z Kataru za vychovatele svých dětí, zřejmě synů Petra (?1583–?1615) a Jana (?1586–1620). Jak dlouho je vzdělával, není jasné. Následně získal vokaci za kazatele do Kunstendorfu (zřejmě dnešní Kunčina) u Moravské Třebové, díky čemuž 5. června 1594 dosáhl ordinace ve Vitemberku. Další zprávy o něm chybí.

G. Buchwald, Beiträge, JGPrÖ 21, 1900 s. 114; J. Honc, Falešný moravský rytíř pan Pavel Katarýn, Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, 5. řada, 1977, s. 81

Webersky (Webarsky, Weberske, Wehersky), Daniel

N: 9. 12. 1576, Vratislav. Z: 6. 9. 1627, Vratislav. Pocházel z vratislavské měšťanské rodiny, jeho otcem byl Georg Webersky. Kde získal partikulární vzdělání, není známo. Později studoval v Lipsku (im. LS 1595) a také v Jeně (zapsán 1595), kde pobyl zřejmě několik let (ještě 1598 zřejmě zde přispěl do tisku *Disputatio IV de tutelis*). V květnu 1602 se rozhodnutím Karla st. ze Žerotína stal preceptorem Jindřicha (†1620), syna Adalberta Slavaty z Chlumu a Anny Salomeny Smiřické po → Jakobu Guetlinovi a → Lucasovi Justovi. Se svým chovancem pobýval ve Štrasburku, a to minimálně do května 1603. Tehdy se měl na rozkaz Karla ze Žerotína, který nebyl spokojený s W. nepořádností při vydávání a účtování peněz, vrátit s chlapcem domů. Zřejmě se tam však zdržel déle (ještě 10. 1. 1604 se ve Štrasburku zapsal do štambuchu Janu Jiřímu z Lamberka). V pozdější době byl činný v hejtmanské kanceláři Svidnicko-javorského knížectví, naposledy jako „*Amtskanzler*“. Tohoto úřadu se ale vzdal a působil jako advokát: zřejmě ve Vratislavi, kde byl též představeným špitálu u sv. Hrobu. 1614 si vzal Susanne, dceru kancléře olešnického knížectví Balthasara Weydtmanna, s níž měl pět dětí (Georg, Balthasar, Daniel, Friedrich, Magdalene). Další zprávy o něm nejsou.

ZA v Opavě, pob. Olomouc, RA Žerotínů Bludov, sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40, fol. 50r, 64v; *Disputatio IV de tutelis ...*, Jenae 1598 (BSB München; sign. 4 Diss. 2273, přív. 64); J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 326; J. Sinapius, *Schlesische Curiositäten II*, s. 1100; Zedler 53, Sp. 924; P. Chlumecky, *Carl von Zierotin*, s. 281; P. von Rádcis – J. Bergmann, *Über drei alte Stambücher des Laibacher Museums, Mittheilungen des k.k. Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale VII*, 1862, č. 5, s. 133n.; F. Dvorský (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína*, s. 191, 212; *Jüngere Matrikel Leipzig*, s. 494; *Matrikel Jena*, s. 354; G. Kliesch, *Der Einfluss*, s. 192; L. Urbánková-Hrubá (ed.), *František Hrubý. Etudiants*, s. 210; O. Pusch, *Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter V*, s. 37; W. Klose (Hg.), *Corpus Alborum Amicorum*, s. 160; M. Holý, *Slavatové*, s. 213; www.vd16.de (heslo Webersky, Daniel); www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Webersky)

Wegener (Wegner, Weger, Wegerus), Johann

N: Stralsund. Z: 1610, Greifswald (?). Kde získal partikulární vzdělání, není jasné. Od 1582 (zapsán 19. 4.) studoval na univerzitě v Greifswaldu, kde vyučoval jeho otec. 29. 4. 1589 se imatrikuloval ve Vitemberku, kde později dosáhl magisterského gradu. 27. 5. 1593 se zapsal v Heidelbergu. 1596 se v Amberku uvádí jako praceptor „*domini a Raupow ex Boemia*“. 27. 6. 1597 se zapsal v Altdorfu již se dvěma pány z Roupova, totiž Václavem Vilémem a Jiřím Adamem. 1599 se v Greifswaldu stal profesorem matematiky. Vyučoval zde minimálně do 1609. Opakovaně zastával též úřad děkana artistické fakulty. Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Greifswald I, s. 321 a passim; Matrikel Heidelberg II, s. 167; Matrikel Altdorf I, s. 60 a II, s. 604; K. Hrdina, *Studenti*, s. 36; G. Gellner, *Životopis lékaře Borbonia*, s. 24 (Weger);

Weger, Johann → Wegener, Johann

Weidner (Veidner, Weydner), Johann

N: leden 1577, Šprotava. Z: 1633, Žary. Syn Johanna st. Weidnera (1540–1612), šprotavského městského lékaře. Silesia togata mylně uvádí jako jeho otce profesora univerzity ve Frankfurtu nad Odrou Gottfrieda Weidnera (†1639). Kde získal partikulární vzdělání, není jasné; nelze vyloučit studium v Goldberku. Od 1592 (im. v LS) studoval ve Frankfurtu nad Odrou, následně ve Vitemberku (im. 18. 5. 1594). Nejprve ve Štrasburku (snad po celou dobu chlapcová zdejšího pobytu: léto 1600 až jaro 1601), poté v Basileji (od května 1601; zapsání zde s nimi ještě jako Slavatovi služebníci Jan Komarovský z Libanic a Albrecht Džbánovský ze Džbánova) byl preceptorem Diviše Lacemboka Slavaty z Chlumu (†1623). Na basilejské univerzitě se W. sám dále vzdělával a dosáhl zde 10. 9. 1601 doktorátu medicíny. 16. září 1603 se oženil v Zelené Hoře (manželka Ursula Laurentina), kde se usadil a působil jako lékař. Podle Seidla měl též v přesně neurčené době vykonávat lékařskou praxi v Zahání. Zemřel ale v Žarech. Vedle jiných šlechticů z českých zemí byl ve styku s Rederny.

De hepatitide adsertiones pro medicinae doctoris axiomate atque privilegiis adsequendis, Subiicio ... examini publico ... V Eid. VIIbris. Iohannes Weidnerus Sprotavivus Sil., Basileae 1601 (UB Basel, sign. Diss 16, č. 42); Euphēmiai ad ... Johannem Weidnerum Sprotavium Sil. ... D. Dionysii[] Laczmbok Slawatae, Baronis a Chlum et Cuschmberg, etc. Ephorum ... Cum in inclita Basiliensi Academia magno suo merito M.DCI. X. Septemb. Medicinae Doctor crearetur, Basileae 1601 (SK Praha, sign. FKV 9, přív. 5); In sollemne nuptiarum ... Joannis Weidneri medic. doctoris ... et puellae ... Ursulae Laurentinae Gruneb. Silesiorum ... ad XVI. Sept. A. MDCIII agitandum votiva illustris Aurimontanae melismata, Lignicii 1603 (SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.374,42); J. H. Cunradi, Silesia togata, s. 327; N. Henel, Silesiographia renovata 7, Vratislaviae 1704, s. 518n.; Zedler 54, Sp. 274; Ch. W. Kestner, Medicinisches Gelehrten-Lexicon, s. 911; ADB 41, s. 459; Matrikel Frankfurt I, s. 370b; Album academiae vitebergensis 2, s. 411; J. Šmíd, Po stopách českých bratří v Chrastí, Vlastivědný sborník východočeský 3, 1926, s. 75; F. Husner, Verzeichnis, s. 44; Matrikel Basel II, s. 504; A. Staehelin, Amandus Polanus, s. 95; RHB I, s. 348; RHB V, s. 452; O. Odložilík, Jednota bratrská, s. 61; L. Urbánková-Hrubá (ed.), František Hrubý. Etudiants, s. 208n., 247; M. Komorowski, Silesia academica, s. 329; R. Seidel, Späthumanismus, s. 148, 150, 158, 440, 461; www.vd16.de; www.vd17.de (v tomto i předchozím případě heslo Weidner, Johann)

Weirach (Weirachus, Weirachius, Weyrachius), Georg

N: Vratislav. 1603 studoval ve Frankfurtu nad Odrou, 1606 v Jeně. Později byl vychovatelem (1609/1610 asi vedle → Johanna Hoffmeistra) Jana Bernarda

z Kunovic již na Moravě a pak zřejmě i na celé jeho zahraniční vzdělávací cestě minimálně 1609–1615, kdy s ním a nějakou částí cesty asi i s hofmistrem → Fridrichem Pieriem navštívili Marburk (chlapec imatrikulován 26. II. 1609; W. již 23. 5.), Herborn (im. Jana Bernarda 2. I. 1610, znovu zde doložen 1612, kdy se v Herbornu zapsal do štambuchu Matouši Titovi), Heidelberg (chlapec imatrikulován 26. 9. 1611, W. až 22. II.) a Basilej (oba zapsáni v lednu 1613). Na jaře 1615 zřejmě ještě Kunovice doprovázel do Francie, odkud se ale chlapec musel vrátit domů, aby zde převzal zděděné statky. 1616 se snad zdržoval v Haagu. Byl tehdy v kontaktu s Petrem Fradelieem. 17. 3. 1618 se imatrikuloval v Leidenu. Jeho další osudy nejsou známy.

J. H. Cunradi, *Silesia togata*, s. 330n.; Zedler 55, Sp. 1427; *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis* IV, s. 44, 46; *Album academiae Lugduno Batavae*, Sp. 135; *Matrikel Heidelberg*, s. 256, 258; J. Vávra, *Štambuch Br. Matouše Tita*, s. 65; J. V. Šimák, *Studenti*, s. 123, 419; K. Hrdina, *Studenti*, s. 48; F. Hrubý, *Moravské památníky*, s. 215; *Matrikel Basel III*, s. 141; O. Odložilík, *Jednota bratrská*, s. 73; *RHB III*, s. 114; *RHB V*, s. 454

Werner, Johann

N: Louny. Minimálně 1606 studoval v Jeně. 7. II. 1620 se zapsal v Altdorfu jako *ephorus* Jana Jiřího, Viléma (†1648), Kašpara a Volfganga Linharta, synů Fridricha Kolony z Felsu. Pobýval zde ještě 15. 2. 1621, kdy se vepsal do štambuchu Johanna Georga Ragera ze Sulzbachu. 1624 se zdržoval v Královci (im. II. 6.). Další zprávy o tomto nekatolíku k dispozici nejsou.

Matrikel Altdorf I, s. 164; *OSN 5*, s. 523n.; K. Hrdina, *Studenti*, s. 41, 54; *Matrikel Jena*, s. 359; H. Kunstmann, *Die Nürnberger Universität Altdorf*, s. 204, 228; www.raa.phil.uni-erlangen.de (heslo Werner, Johann)

Wernick, Simeon → Věrník, Simeon

Wirdung, Michael → Virdung von Hartung, Michael

Wirdung, Paul → Virdung, Paul

Wirt, Simon → Proxen ze Sudetu, Simon

Wochius (Wocheus, Vochius, Strelicenus, Strzelicensis), Esaias

N: Velká Strělice. Syn Bartholomäa Wochia, velkostřelického měšťana. Počátkem 1606 navštěvoval latinskou školu u sv. Petra v Praze, ze které byl přijat do koleje Nationis. Rektor pražské utrakvistické univerzity Martin Bacháček z Nauměřic jej pak 9. června 1606 poslal Albrechtu Klusákovi z Kostelce k jeho dětem za preceptora s tím, že je „*člověk pobožný (...)* *zběhlý v řeči německé*“⁴. Jak dlouho

v této funkci působil a kdo přesně byli jeho žáci, není známo. 26. 6. 1607 dosáhl na pražské utrakvistické univerzitě bakalářského gradu. 30. 4. 1608 jej rektor Bacháček dosadil za správce školy v Kašperských Horách. Později vyučoval ještě ve Slaném (od jara 1609) a ve Stríbrně (od března 1610). 1633–1647 byla osoba téhož jména a původu pastorem v dolnoslezském Schollendorfu-Ober Stradamu. Zřejmě je s W. totožná. Další zprávy o tomto autorovi vícero latinských bohemikálních příspěvků většinou příležitostné povahy nejsou.

MZA Brno, Cerroni I 121, fol. 287r; AUK Praha, A 13b, s. 495, 569; tamtéž, *Oeconomica* B 15, fol. 329v; tamtéž, *Oeconomica* B 21, fol. 106v; *Plausus scholae Petrensis in nuptiis secundis nobiliss. et doctiss. Viri domini Nicolai Czech Launei civis senatorii Novae Urbis Pragensis ...*, Pragae [1606], sl. A2b–A3a (NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 12); F. Dvorský (ed.), *Paměti o školách*, s. 291, 408n.; J. Král, *Řecké básnictví*, s. 100; J. Franzkowski, *Geschichte der freien Standesherrschaft, der Stadt und des landrätlichen Kreises Groß Wartenberg, Groß Wartenberg 1912*, s. 466; Z. Winter, *Život a učení*, s. 167, 198, 244; RHB V, s. 526n.; K. Beránek (ed.), *Bakaláři a mistři*, s. 35 (v rejstříku omylem jako Vochius, Elias); http://www.gross-wartenberg.de/Franzkowski/2006_04.html

Würzaeus (Wirtzaeus, Warteus?), Johann (Johann Wilhelm?)

N: Bergheim. Je-li totožný s Johannem Wilhelmen Wirtzaem z Bergheimu, pak studoval 1598–1600 na herborském pedagogiu. Minimálně 1604 se vzdělával v Heidelbergu (im. 14. 7.). Zde se pak znovu zapsal 7. 9. 1611 spolu s Vilémem Vostrovcem z Královic jako jeho preceptor (*ephorus*). Zřejmě jej již ale nedoprovázel během jeho dalších studií v Herbornu a Basileji (není alespoň zapsán ani v jedné z matrik). Další zprávy o něm nejsou.

Matrikel Heidelberg II, s. 221, 256; Matrikel Herborn, s. 214, 217, 221

Zálezský (Záleský) z Prostého, Heřman

Člen nižšího šlechtického rodu Království českého usedlého v jižních Čechách (mj. na tvrzi Zálezly). Příjmenším ve 30. letech 16. století působil podle Hrdličky jako vychovatel Jáchyma (1526–1565), syna Adama I. z Hradce a Anny z Rožmitálu. 1533 jej doprovázel do Vídně, kde Jáchym pobýval jako páže Anny Jagellonské. Další zprávy o něm chybí.

OSN 27, s. 407; J. Hrdlička, *Provoz vídeňského domu*, s. 104n.; M. Holý, *Zrození*, s. 322

Závěta ze Závětic, Jiří (Jiřík)

N: 1575, Praha. Z: 1637 (?). Syn novoměstského měšťana a stoupence Jednoty bratrské Lukáše Závěty (†1585) a jeho druhé manželky Alžběty. Studoval nejprve zřejmě na některé z pražských latinských škol, od 1594 na pražské univerzitě, kde se stal 14. 6. 1595 bakalářem. 21. 1. 1597 dosáhl nobilitace. Ještě v 90. letech, kdy se předpokládá, že uskutečnil první ze zahraničních cest (zřejmě ale nikoli s Petrem

Myllnerem z Mylhausu, jenž byl tehdy vychováván doma a měl po nějakou dobu za preceptora → Gabriela Lehmana), byl přijat za koncipistu do české dvorské kanceláře, snad na přímlyvu Jana Myllnera z Mylhausu. 15. 2. 1599 se oženil s Annou, pozůstalou vdovou po známém tiskaři Janu Šumanovi. 1601 se stal měšťanem Starého Města pražského (Večeřová uvádí, že se tehdy podruhé oženil: s Annou, sestrou litomyšlského primasa Václava Jiřího Pyšného). V české dvorské kanceláři se postupně propracoval: stal se písařem a za stavovského povstání a falcké vlády dokonce jejím sekretářem. Vedle toho zastával i jiné funkce (1604–1621 a 1621–1622 byl v Praze výběřčím posudného). V době tzv. Bruderzwistu stál na straně Matyáše. Stal se jeho neoficiálním dvorským historiografem. S dvorem podnikl některé cesty: například Matyášovu holdovací jízdu do vedlejších zemí, o níž sepsal podrobnou relaci. Po Bílé hoře byl pro svou účast na povstání zatčen, uvězněn a odsouzen k trestu smrti (změněno poté na doživotí). 1622 byl však omilostněn a z vězení (pevnost Ráb) propuštěn. Ve 20. letech, kdy zřejmě konvertoval ke katolicismu (jeho předbělohorská konfese není zcela jasná), působil jako kuchmistr vídeňského dvora Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic ve Vídni. Zúčastnil se také prací na překladu *Obnoveného zřízení zemského* do češtiny – jako překladatel se ale prý neosvědčil. 1628 vydal vlastním nákladem moravskou verzi *OZZ*. Z Vídně se zřejmě vrátil po smrti nejvyššího kancléře. Další jasné zprávy o něm chybí. Kdy byl vychovatelem uvedeného Petra Myllnera, jak předpokládá prakticky všechno dosavadní bádání 19. až počátku 21. století, není jasné. Jednoznačné pramenné doklady chybí. Část bádání vychází z předpokladu, že byl chlapcovým vychovatelem již před 1600, což by znamenalo, že jej zřejmě vychovával v českých zemích (viz výše), jiná část spíše po 1600: soudí že doprovázel Petra Myllnera na jeho kavalírské cestě, jež se uskutečňovala zřejmě až od 1603 (Zhořelec, 1604 Basilej). Ani na jednom místě se však Z. nezapsal, což ovšem nemusí stoprocentně vylučovat, že by cestu s chlapcem skutečně absolvoval. Zanechal řadu českých a německých spisů. Důležité jsou zejména jeho relace z korunovacích (Matyáše na českého krále 1611 i císaře 1612, jeho manželky Anny na českou královnu 1616, Ferdinanda Štýrského na českého krále 1617) či uvedené holdovací cesty i jiných cest (a vjezdů panovníka do měst; soupis těchto děl uvádí zčásti *Knihopis*, úplněji Večeřová). Z. je zřejmě také původcem spisu *Schola aulica*. Vedle toho napsal i několik drobných latinských příspěvků. Některé mu byly též dedikovány.

AHMP, rukopis č. 536, fol. 30v; [Jiřík Závěta ze Závětic], *Schola Aulica*, to jest Dvořská škola, Praha 1607 (NK ČR Praha, sign. 54 K 11024); J. Jireček, *Rukověť 2*, s. 350n.; OSN XVII, s. 357; OSN XXVII, s. 476; J. Vlček, *Dějiny české literatury II*, s. 83n.; K. Stloukal, *Česká kancelář dvorská*, s. 131n., 142; J. Müldner (ed.), *Jan Myllner z Milhausu. Dopisy II*, s. 14, 106n.; *Matrikel Basel III*, s. 42; J. Hejnic, *Humanistica*, s. 79; RHB III, s. 388; J. Čechura – Z. Hojda – M. Novozámská (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608*, s. 64; M. Dostálová, *Jan Myllner*

z Milhauzu, s. 133; P. Večeřová, Šumanská tiskárna, s. 17–25 a passim; Táž, Jiří Závěta ze Závětic (1575–1637?), in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil (= DP 22), Praha 2004, s. 131–158 s. 131–158; P. Marek (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa, s. 124, 423, 546; J. Just – M. Klosová – M. Steiner (edd.), „Hned jsem k Vám dnes naschválí posílka svého vypravil“. Kněžská korespondence Jednoty bratrské, s. 78, 177n., 261, 305; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 1231n.; www.knihopis.org (K15386, K17163–17172); <http://database.aipberoun.cz/avaut/index.php> (heslo Závěta, Jiří)

Záviš (Záviše) z Falkenberku, Jan

Minimálně 1557 působil jako preceptor Adama II. z Hradce (1549–1596). Přínejmenším v létě téhož roku nemohl však svou funkci pro opakovanou nemoc (v srpnu snad úplavice, v září zřejmě ještě další onemocnění) vykonávat. O návrat do služby ke svému svěřenci žádal hejtmana jindřichohradeckého panství Štastného Pušperského z Pleší 13. 10. 1557. Zároveň požadoval vyplacení služného ve výši 4 toлары. Zda mu bylo vyhověno a dokdy byl případně Adamovým vychovatelem, není známo. Další zprávy o něm chybí.

SOA Třeboň, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6; František Tischer (ed.), Dopisy hejtmana Štastného z Pleší ku p. Jáchymovi z Hradce (1553–1561), VKČSN, třída fil.-hist.-jaz., Praha 1903, s. 25; F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen, s. 94n.; V. Bůžek – J. Hrdlička, Rodinný život posledních pánů z Hradce, s. 157, 216, 218, 221, 227n.

Zolner (Zollner), Erasmus

N: Řezno. Z. byl snad synem stejnojmenného otce, katolického, později luterského kazatele v Řezně (1489–1554). 3. 6. 1575 se spolu s bratry Ondřejem (†1625) a Jiřím (†1592), syny Ladislava ze Šternberka, a jejich hofmistrem (*prefectus*) → Janem Benedictim zapsal do matriky ingolstadtské univerzity jako jejich preceptor. Další zprávy o něm nemáme. Jaký je jeho vztah ke stejnojmenné osobě žijící 1584–1646, není jasné. Snad šlo o Z. syna.

Zedler 63, Sp. 301; Matrikel Ingolstadt I, sl. 1007; www.vd16.de (heslo Zolner, Erasmus; jde ale zřejmě o jeho otce a pravděpodobně osobu žijící 1584–1646); www.vd17.de (heslo Zolner, Erasmus; opět se zřejmě nejedná o Z., ale o osobu nar. 1584)

Zubáček (Dentulinus, Dentuli, Dentulus) z Turtlštejna, Vít

N: kol. 1570, Roudnice nad Labem. Z: 21. 12. 1613, Praha. Studoval v Jihlavě, na gymnasiu illustre ve Velkém Meziříčí a na pražské utrakvistické univerzitě. Podle Jirečka tam měl dosáhnout i bakalářského i magisterského titulu. V přesně neurčené době, snad na začátku 90. let 16. století, působil jako vychovatel v rodině Pavla Katarýna z Kataru. Zřejmě vychovával jeho syny Petra (?1583–?1615) a Jana (?1586–1620). Později se živil v Praze, kde se usadil na Novém Městě pražském,

jako právník. Byl známým prokurátorem při vyšších soudech. 30. 1. 1592 dosáhl spolu s bratřími (Jan a Martin) nobilitace. Zřejmě i díky své profesi zbohatl, což mu mimo jiné umožňovalo půjčky české šlechtě, např. Leskovcům z Leskova. Svůj majetek, který se stal zdrojem jeho mecenátu (podporoval například školu u sv. Jindřicha v Praze), zejména pak pražský dům – U Černého jelena – odkázal manželce (1. manželka Markéta Rufová, dcera po měšťanu Starého Města pražského Adamu Rufovi, od 2. 5. 1594, 2. manželka Anna Lipnická, od 1606) a dceři Johance. V závěru života trpěl dnou. Byl literárně činný (RHB, Knihopis). Některá díla, zejména příležitostné povahy, mu byla též dedikována. Po smrti byl pohřben v kostele sv. Jindřicha.

Nuptiis ... Viti Dentulini a Turtlstein oratoriae studiosi sponsi et ... virginis Margaretae Rufiae, piaie momoriae Adami Rufii civis Palaeo Pragensis sponsae ... Celebratur 2. Maii anno etc. MDXCIV, Praegae 1594 (NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 36); K. Navrátil, Paměti kostela sv. Jindřicha, Praha 1869, s. 135; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 77; J. Jireček, Rukověť 1, s. 160; F. Dvorský, Dodatky a opravy ke starším biografickým spisovatelů českých, ČČM 54, 1880, s. 356; Z. Winter, O životě, s. 298; J. Teige, Základy starého místopisu Pražského I, 2, s. 244; OSN 7, s. 306; C. A. Straka, Příspěvky životopisné, LF 46, 1919, s. 351n.; A. Sedláček – M. Kolář, Českomoravská heraldika 2, s. 393n.; K. Hrdina, Ohlasy horatiovské u našich latinských humanistů 16. století, LF 63, 1936, s. 53; J. Dobiáš, Dějiny města Pelhřimova IV/1, passim; RHB II, 38nn. (zde i další prameny a literatura); J. Honc, Falešný moravský rytíř pan Pavel Kataryn. Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, 5. řada, 1977, s. 68–84; V. Pumprla, Knihopisný slovník, s. 248n.; www.knihopis.org (K01869)

Žabonius (Žabka, Zabonius, Zabonus, Ziabonius, Minicenus) z Vyšetína, Jakub

N: 1586, Roudnice na Labem. Z: 17. 12. 1624; Praha. Kde tento syn roudnického radního získal partikulární vzdělání, není známo. Zřejmě od 1604 studoval na pražské utrakvistické univerzitě, kde 25. 5. 1605 dosáhl bakalaurátu (27. 4. 1610 pak magisterského titulu). Již v dubnu téhož roku jej rektor Bacháček doporučil za preceptora blíže neurčeného syna Jindřicha Matyáše hraběte z Thurnu, zřejmě se jednalo o Františka Bernarda (?1592–1628). V této funkci zůstal dva roky. V květnu 1609 byl dosazen za rektora staroměstské Týnské školy, 1610–1615 pak působil jako správce svatojindřišské školy. Někdy ve druhém decenniu 17. století byl na žádost univerzity propuštěn z poddanství (žádost již 1612). Následně na ní získal profesuru. Zabýval se zejména přírodními vědami. Zastával i různé akademické úřady (děkan artistické fakulty, prorektor). Od 1618 byl ženatý s Annou, vdovou po Danielovi Hradeckém. Získal též městské právo na Novém Městě pražském. Po Bílé hoře byl nucen z materiálních důvodů prodat dům (U Ventrusů či „U tří orlů“; získal jej jako věno manželky). Je autorem několika disputací a desítek drobných latinských příspěvků, zejména příležitostné povahy.

Některé spisy byly mu též dedikovány. Spolu s jinými osobami (snad příbuznými) užíval titulu z Vyšetína.

V. V. Tomek, Paměti o školách, s. 626; F. Dvorský (ed.), Paměti o školách, s. 467, 541; Z. Winter, Život a učení, s. 199, 227, 345; Týž, O životě, passim; Týž, Děje, passim; G. Gellner, Životopis lékaře Borbonia, s. 118; RHB V, s. 585nn. (zde i další literatura a prameny); K. Beránek, Bakaláři a mistři, s. 32, 56

Seznam pramenů

1. Archivní a rukopisné prameny

Archiv hl. města Prahy

- Rkp. 535: Kniha měšťanských práv Starého Města pražského (1550–1600)
Rkp. 536: Kniha měšťanských práv Starého Města pražského (1600–1663)
Rkp. 558: Kniha měšťanských práv Nového Města pražského (1582–1612)
Rkp. 744: Liber decretorum Města pražského (1611–1631)
Rkp. 2137: Kniha přípovědí a zvodů Nového Města pražského (1599–1621)
Rkp. 2179: Liber quietantiarum Starého Města pražského (1579–1650)
Rkp. 2209: Liber testamentorum Nového města pražského (1586–1617)

Archiv Univerzity Karlovy

Rukopisy A

- Sign. A 13a: Acta collegii Carolini (1583–1595)
Sign. A 13b: Acta collegii Carolini (1609–1613)
Sign. A 14a: Acta universitatis Pragensis (1616–1619)

Rukopisy B – Oeconomica

- Sign. B 14: Acta praepositorum collegii Carolini 1596–1608
Sign. B 15: Acta decanorum collegii Reczkonis 1599–1608
Sign. B 17: Acta universitatis Pragensis (1601–1602)
Sign. B 18: Acta universitatis Pragensis (1598–1609)
Sign. B 21: Acta decanorum collegii Omnium Sanctorum (1609–1613)
Sign. B 24: Acta universitatis Pragensis (1613–1616)
Sign. B 25: Manuale collegii Carolini (1608–1614)

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Akta miasta Wrocławia

- Sign. P 141,1: Liber scholae Mariae Magdalenae

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Akcesje

- sign. Akc. 1948/433

Milichova sbírka

- Sign. Mil II Max 43: Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae; rukopis
Sign. Mil. II. 240: korespondence
Sign. Mil IV 152: Görlitzische Chronick 1525–1619

Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově

- Sign. AD XIII 94: Liber memorialis seu Album amicorum Henrici Conradi Wenczelika a Wirschowitz; je obsažen v tisku Emblemata V. C. Andreae Alciati Mediolanensis iuriconsulti ..., Antverpiae Apud Christophorum Plantinum 1584
Sign. AO II 40: Matthaeus Meisner – Václav Arcadius – Jan Heliades – Georgius Crucigerus, rukopisné dodatky k 2. vydání Veleoslavínova kalendáře
Sign. DC III 39–42: I. G. Dlabač, De doctis bohembrodensibus
Sign. DG IV 27: Památník M. Günthera z let 1599–1612

Knihovna Národního muzea v Praze

Sign. XVII G 30: rkp. *Itineris Italici Narratio*

Moravská zemská knihovna v Brně

Sign. RKP 0833.293: štambuch Petra ml. Sedlnického z Choltic (1602–1604) (přístupný na <http://www.manuscriptorium.com>)

Sign. Mk 68: deník Šimona Proxena ze Sudetu (přístupný na <http://www.manuscriptorium.com>)

Moravský zemský archiv v Brně

G 11. Sběrka rukopisů Františkova musea

inv. č. 328, sign. 314: latinský deník Karla st. ze Žerotína (leden 1588 až červen 1590)

G 12. Cerroniho sbírka

Sign. I 1: *Acta literaria Bohemiae et Moraviae ...*

Sign. I 5: *Analecta literaria ad construendas biographias ...*

Sign. I 85: *Nachrichten über die Lebensumstände verstorbener und itzt lebender Schriftsteller Mährens, Bd. 3*

Sign. I 87: *Nachrichten über die Lebensumstände verstorbener und itzt lebender Schriftsteller Mährens, Bd. 5*

Sign. I 98: *Scriptores Moraviae*

Sign. I 99–122: *Scriptores regni Bohemiae*

G 17. Letáky

č. 11: *Heroicum contra dictum*

G 83. Matice moravská Brno

Opisy kopiířů olomouckých biskupů

kopiíř č. 19, 1582, inv. č. 172, kart. 45

kopiíř č. 22, 1585, inv. č. 175, kart. 48

kopiíř č. 24, 1587, inv. č. 177, kart. 50

G 138. Rodinný archiv Berchtoldů Bludov

inv. č. 70, karton 2 (památník Bernarda Diviše Petřvaldského z Petřvaldu)

Muzeum Mladoboleslavsko

Archiv Matouše Konečného

sign. A 3251: Příjemecká korespondence biskupa Matouše Konečného

sign. A 3258: Korespondence určená jiným osobám nebo institucím než biskupskému úřadu Matouše Konečného

Národní archiv v Praze

Registra

5

Sběrka rukopisů B

Sign. B21: Zdeněk Brtnický z Valdštejna, *Ephemeris seu Diarium, id est annotatio rerum, actionum et studiorum unius cuiusque diei inde ab anno exuberantis gratiae 1597 domini Zdenconis Brtnicensis, baronis a Waldstein /1597–1603/, nepaginovaný a nefoliovaný opis z Apoštolské knihovny ve Vatikánu, Bibliotheca Reginae n. 666*

Stará manipulace

inv. č. 108, sign. A 27/1/I, kart. 36; inv. č. 398, sign. B 218/1–2, kart. 235; inv. č. 944, sign. F 27/3, 5, kart. 747; inv. č. 1428, sign. H 229/1, kart. 927 ; inv. č. 1993, sign. L 39/7I, kart. 1400; inv. č. 2755, sign. P 157/1,5, kart. 191I; inv. č. 2834, sign. P 236/1, kart. 1915; inv. č. 2918, sign. R 18/1, kart. 193I; inv. č. 2942, sign. R 42/17, kart. 1947; inv. č. 3047, sign. R 147/1, kart. 2015; inv. č. 3825, sign. T 201/1, kart. 2434; inv. č. 4176, sign. Z 22/60, kart. 2596

Národní knihovna České republiky

Sign. XIX A 3, Pars VIII: Epistolarum virorum eruditorum Bohemiae

Sign. XXIII F 76: Rationes collegii nationis Bohem. ab anno 1541 ad an. 1611

Sign. XVII C 1: Epistolae decanorum universitatis Pragensis ab anno 1570 (mikrofilm)

Sign. XXIII C 104: Joannes Miller, Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723 I–XII (část přístupná na www.manuscriptorium.com)

Sign. I K 49: Štambuch Nathana Voita z let 1592–1598, in: Icones sive imagines virorum literis illustrum, quorum fide et doctrina religionis et bonarum literarum studia, nostra patrumque memoria, in Germania praesertim, in integrum sunt restituta, additis eorundem elogiis diversorum auctorum. Ex secunda recognitione Nicolai Reusneri etc., Argentorati 1590 (přístupné na manuscriptorium.com)

Österreichische Nationalbibliothek Wien

Cod. 15.414: Jan Bruntálský z Vrbna, Curriculum vitae meae conscriptum Schönhofii A[nno] 1638 m[ense] Martii

Cod. series nova 2607: štambuch Zdeňka Brtnického z Valdštejna

Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungs-, Finanz- und Hofkammerarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv

Instruktionen

Sign. 84, 217, 528

Ratsarchiv Görlitz

sign. Varia 156: rkp. Christian Schäffer, Genealogiae civium Gorlicensium collectae Testamentbuch 1631–1665

Severočeské muzeum v Liberci

Inv. č. 1449: deníkové záznamy Jana Strialia z 1554–1570; obsaženy v tisku: Ephemerides novae et exactae Ioannis Stadii Leonnovthesii ab anno 1554 ad annum 1570 ad divum Philippum Hispaniarum, Angliae, Franciae, Neapolis, Hierusalem et Siciliae Regem, Coloniae Agripinae Apud Haeredes Arnoldi Birckmanni 1556

Staatsarchiv Basel

Kirchenarchiv

St. Alban, Taufregister 1572–1599, sign. X 8, 2

St. Martin, Tauf- und Trauungsregister, Taufen 1529–1573, sign. W 12, 1

St. Martin, Taufregister 1574–1627, sign. W 12, 2

Taufregister – Handschriftliche Auszüge des 19. Jahrhunderts aus den Taufbüchern der Basler Kirchen I (1529–1600)

Státní oblastní archiv Litoměřice, pracoviště Žitnice

Lobkovicové roudničtí – Rodinný archiv

sign. P 10/1, P 10/2, P 10/5, P 10/6

Státní oblastní archiv Třeboň

Cizí rody – registratura

Z Rožmberka

sign. 23a, fasc. VII

Cizí rody – registratura

Ze Švamberka

inv. č. 24, sign. 2/9, kart. 1

inv. č. 94, sign. 8/10, kart. 2

inv. č. 700, sign. 2/10, kart. 1

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec

Velkostatek Jindřichův Hradec

sign. III Kb, kniha číslo 85: Katalog žáků jindřichohradeckého jezuitského gymnázia

Rodinný archiv pánů z Hradce

inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6

inv. č. 368, sign. II C 3, kart. 7

inv. č. 418, sign. II N 5, kart. 48

Státní okresní archiv České Budějovice

Archiv města České Budějovice

testamenty a pozůstalostní spisy, sign. II Bb5, kart. 10

Státní okresní archiv Nymburk

Archiv města Nymburka

Knihy tvrzení kšaftů 1549–1595

Knihy trhů a smluv 1544–1564 (1599)

Knihy žlutá zápisní 1564–1612 (1616)

Knihy zápisní zelená 1588–1614 (1654)

Universitätsbibliothek Basel

sign. AN VI 26a: štambuch Johanna Jakoba Faesche (1570–1652)

sign. A N VI d: štambuch Reinharda Wasserhuna (1586–1652)

sign. Mscr. A N VI 26 y: štambuch rodiny Burckhardů

sign. A N VI 16: štambuch Caspara Bauhina

sign. Frey-Gryn I 5, II 26: dopisy různých pisatelů určené Jakobu Zwingerovi

sign. Frey-Gryn V 8: Amandi Polani Commentarii manu pr. exarati (deník Amanda Polana z Polansdorfu z 90. let 16. století)

sign. Frey-Gryn. V 15: štambuch Simona Grynaea (1571–1621)

sign. G II 1–8, 43: dopisy různých pisatelů Johannu Jakobu Grynaeovi (1540–1617)

sign. G II 41–42, G2 I 3–6, 12: dopisy různých pisatelů Casparu Bauhinovi (1560–1624) a Johannu Casparu Bauhinovi (1606–1685)

Vlastivědné muzeum Nymburk

Jan Dlabáč, Memorabilien-Buch der k. Stadt Nymburg begründet im Jahre 1846, , inv. Č. IV – 19 (rukopis)

Zemský archiv v Opavě

Zukal Josef, Excerpta k opavským měšťanským rodinám, inv. č. 232, 236

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Rodinný archiv Žerotínů Bludov

sign. VI-3881, inv. č. 414, kniha 40 – Kopiář korespondence, zvláště francouzské, Karla st. z Žerotína

2. Staré tisky

- Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken I-IV, Woffgang Gerle, Johann Karl Hraba, Matthäus Adam Schnadl Prag 1773–1782, Knihovna HÚ AV ČR, sign. C 4882
- Actus inauguralis, Introductis Gymnasium Gorlicense XV. Cal. Febr. A.o N.C. M. DC. XVI. Jubilae primo, Quinquagesimo, Novo Rectore et duobus Magg. Collegis ..., Gorlicii Excusu typis Johannis Rhambae, ÖNB Wien, sign. 34.0.48
- Ad pietate, virtute moribusque excultum adolescentem Zachariam Sstyrsky Pragenum ..., Excudebat Daniel Sedesanus Pragae 1593, NK ČR Praha, sign. 52 C II, přív. 16
- Ad sacrum nuptiale ... dn. Christiani Theophili Grypswald. Not. Publ. Caes. sponsi et Annae ... dn. Pauli Eilfmarcii, civis olim Gorl., relictae filiae, sponsae prid. Cal. Aug. an. 1606 celebratum ..., Gorlicii Typis Ioannis Rhambae s.d., sl., OLBdW Görlitz, sign. B a VII, 13, fasc. 45
- Ioannes Adalbertides Suticens, Acclamatio humilís natalis Iesu Christi ..., Pragae typis Pauli Sessii, NK ČR Praha, sign. 52 G 10, č. 1
- Daniel ADAM Z VELESLAVÍNA, Dictionarium linguae latinae ..., Pragae typis Georgii Melantrichi ab Aventino 1579, NK ČR Praha, sign. 45 E 77
- Daniel ADAM Z VELESLAVÍNA, Nomenclator Quadrilinguis Boemico-latino-graeco-germanicus, Pragae, Sumptibus M. Danielis Adami a Weleslavina 1598, NK ČR Praha, sign. 54 B 72
- Daniel ADAM Z VELESLAVÍNA, Sylva Quadrilinguis Vocabulorum et Phrasium Bohemicae, Latinae, Graecae et Germanicae linguae ..., Pragae Typis M. Danielis Adami a Weleslavina 1598, NK ČR Praha, sign. 45 A 8
- Melchior ADAM, Vitae Germanorum philosophorum ..., Francofurti – Heidelbergae 1615 (<http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/adam.html>)
- Melchior ADAM, Vitae Germanorum Jureconsultorum et Politicorum ..., Francofurti – Heidelbergae 1620 (<http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/adam.html>)
- Melchior ADAM, Vitae Germanorum medicorum ..., Francofurti – Heidelbergae 1620 (<http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/adam.html>)
- Melchior ADAM, Vitae Germanorum Theologorum ..., Francofurti – Heidelbergae 1620 (<http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/adam.html>)
- Aelii Donati Quaestiones de primis etymologiae elementis ..., Pragae 1557, KNM Praha, sign. 26 F 18, přív. 1
- Johann Georg AGRICOLA, Cervi cum integri et vivi, natur et proprietates, tum excoriati et dissecti in medicina usus. Das ist aussführliche Beschreibung deß gantzen Lebendigen Hirschens

seiner Natur und Eygenschafften: ... Welcher gestalt deß zu gewisser zeit gefangenen Hirschsens ... zugebrauchen. ... Was massen das abgenommene ... Geweyhe in mancherley deß Menschliche[n] Leibs beschwerungen bey zubringen. ... Wie die ubrigen stück weiter mögen genossen ... Amberg Forster 1617, BSB München Sign. 4 M.med. 6

Nicolaus ACHIOR STRAZNICENSIS, *Epicedia in obitum ... Udalrici, baronis a Kaunicz, Bremae* 1617, NK ČR Praha, sign. 46 G 442, přív. 36

Petrus AILBERUS, *Ratio docendi et discendi in singulis Instituti Paedagogii Evangelici Nationis germanicae Palaeo Praegae Classibus*, in: Týž, *Oratio Panegyrica ... dicta* 14. Novembr. AVSpICIO Dei HoMInIs potenter regnantis, s. l., sl. O1b–R2b, NK ČR Praha, sign. 35 D 119, přív. 11

Mikuláš ALBRECHT Z KAMÉNKA, *Intimatio paedagogii academici, trilinguis, trivii ...*, Praegae typis haeredis M. Danielis Adami a Veleslavina 1612, NK ČR Praha, sign. 45 A 11, přív. 8

Aminte Pastorale du Sieur Torquato Tasso. Traduite en prose Francoise Par Catherin Le Doux. Et conferée vis á vis avec son Italien ..., Marbourg chez Jean Saur 1618, SLUB Dresden, sign. 3 A 5576 (digitalizováno na <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:14-ppn3134861587>)

Analysis classici dicti ex Psalm. 2. v. 7. ut solenni disputationi ad XVII. et XVIII. Septemb. instituendae De aeterna filii Dei generatione, eiusdemque cum Patre homousia, salutare argumentum praebeat iussu ... collegii theologici in inclyta Lipsiensium Academia ... Proposita a M. Johanne Schreitero Annaebergensi ..., Lipsiae Lanckisch 1617, SLUB Dresden, sign. Coll. diss.A.218,55

Analyticae tractionis de Emptione venditione. Disputatio secunda. De emptionis venditionis materia, cum in qua, hoc est, personis ementibus vendentibus, veluti subiecto: tum circa quam, hoc est, rebus emi vendi valentibus, vel non, tanquam obiecto. In inclyta Argentoratensium Academia, publici exercitii causa proposita a Pavlo Grasseccio I. U. D. respondente Christiano Gochsemio Kitzingense Franco. Disputabitur mense Novembri, s.l. 1602, BSB München, sign. 4 Diss. 3227,7

Sigismundus Jacobus APINUS, *Vitae professorum philosophiae qui a condita Academia Altdorfina ad hunc usque diem clar verunt qua fieri potuit accuratior ex monumentis fide dignissimis descriptae ...*, Norimbergae et Altdorfii apud haeredes Tauberi A. O. R. 1728, BSB München, sign. Diss. 100, č. 2

Aphophoreta Propemptica generosis adolescent. Dn. Georgio et dn. Maxmiliano lib. Baron. a Sebuzsina etc. fr. germ. nobiliss. ... vale Supremum dicentibus dono data ab Elia Cüchlero ... ad X. Cal. IXbris Anno 1604, Exscribebat Ioh. Rhamba typographus Gorl., BU Wroclaw, sign. 442.331

Applausus gratulatorius ... , Praegae 1618, KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 47

Assertatio stratagematum militarium Johannis Trochopaei Taboreni ..., Praegae Typis Pauli Sessii 1616, SK Praha, sign. FK V 9, přív. 53

Bohuslaus BALBINUS, *Bohemia docta opus posthumum editum, notisque illustratum ab Raphael Ungar I–II*, Praegae 1777 (přístupné na internetových stránkách <http://www.clavmon.cz/bbbd/>)

Bohuslaus BALBINUS, *Epitome historica rerum bohemicarum ...*, Praegae 1677, Knihovna Kabinetu pro klasická studia Filozofického ústavu AV ČR, sign. H 305

Theodor BEZA, *De Francicae linguae recta pronunciatione*, Genevae apud Eustathium Vignon 1584, ÖNB Wien, sign. 176415 B (reprint Berolini-Parisiis 1868)

Johannes BLEYDNERUS, *Delineatio vitae Sturmii*, in: Týž, *Johannis Sturmii rectoris academiae Argentoratensis ... epistola nunc demum edita ...*, Ambergae typis Michaelis Forsteri 1595, BSB München, sign. 4 Diss 3731, 10

- Bona verba genio nuptiali ... Wenceslai Berka, baronis de Duba ... sponsi ... Annae Mariae, baronissae de Oppersdorff, Tubingae, Typis Theodorici Werlini 1615, NK ČR Praha, sign. 46 G 576, přív. 37
- Mathias BORBONIUS, Caesares monarchiae Romanae, orbis dominae, lati, byzanti, graeci, germani, quatuordecim tessaradecadibus distincti, et metro elegiaco iuxta fidem historicam conscripti. Addita sunt eorum symbola, brevibus et rotundis versiculis comprehensa, Lipsiae Impensis Andreae Wolckii bibliopolae Vratislaviensis imprimebat Michael Lantzenberger 1595, NK ČR Praha, sign. 52 F 33 (přístupné na <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10179344-3>)
- Jacob a BRUCK ANGERMUNDT, Ars et Mars sive discursus politicus de literis et armis ad illustrissimum principem ac dominum dn. Joan-Georgium, marchionem Brandeburgensem ... Bregae 1612 (digitalizováno na <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de>)
- Jacob a BRUCK ANGERMUNDT, Emblemata moralia & bellica, Argentorati 1615 (plně přístupné na www.archive.org)
- Jacob a BRUCK ANGERMUNDT, Emblemata politica, quibus ea, quae ad principatum spectant, breviter demonstrantur, singulorum vero explicatio fusius proponitur, Argentinae 1618 (digitalizováno na <http://diglib.hab.de/wdb.php?dir=drucke/0-122b-4f-helmst>)
- [Jacob a BRUCK ANGERMUNDT], Emblemata pro toga et sago, Norimbergae apud Pauli Fürstii s.d., plně přístupné na www.archive.org
- Jacob a BRUCK ANGERMUNDT, Princeps Plinianus. Sive Aphorismi politici ex. C. Plinii Secundi panegyrico ad Traianum tetrastichis redditi ..., Argentinae 1617
- Ioannes CAMPANUS, Protrepitikon ad Scholam Neudorfinam ... Bohuslao de Michalowicz, Campano, Pragae 1616, KNM Praha, sign. 59 D 61, přív. 12
- Carmen heroicum de libero syderum ..., Pragae 1619, KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 4
- Carmen in obitum ... Christophori l.b. a Teufenpach Maierhowiae et Dürnholczii ..., s.l. 1598, SK Praha, sign. FK V 2, přív. 25
- Carmina epaenetica in honorem ... Andreae Bulei Bloviceni ..., Ingolstadii excudebant Alexander et Samuel Weissenhornii fratres 1566, NK ČR Praha, sign. 52 C II, přív. 2
- Carmina exequialia lugentia obitum nobilis optimaque indolis ac spei pueri Danielis ... Adami Huberi a Rysenpach med. doctoris filioli, qui ... aetatis suae annis VII. Mensib. IV. placide in complexu parentum exspiravit XIII. Calend. Aprilis, Anno Christi MDCII, Pragae typis haeredum M. Danielis Adami, SK Praha, sign. FK V 3, přív. 4
- Carmina exequialia in obitum ... Bartholomaei Hawlichii Srnowecii a Warwaziowa ... qui ... in aeternam patria 9. Iulii Anno Christiano 1609 hora 13. translatus est, Pragae apud Ionatam Bohutsky typis Nigrinianis 1609, KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 37b
- Carmina gratulatoria amicorum in nuptias ... juvenis Friderici Schutziij Freybergensis, juniorum baronum ab Hoddiegowa praeceptoris et ... Elisabetae ... doctoris Casparis Oleviani ... filiae, celebrandas Herbornae 24. Septemb. ... 1605, Herbornae Nassoviorum ex officina Christophori Corvini s. d., KNM Praha, sign. 49 E 16, přív. 18
- Carmina in discessum ex academia Noribergensium quae est Altorphii ... baronum Iohannis et Hertwigii Seidliciorum ..., Norimbergae Excudebat Paulus Kauffman 1596, SK Praha, sign. FK V 12, přív. 16
- Carmina nuptialia in honorem Tobiae Coberi philosophiae et medicinae doctoris nec non Mariae Beyerinae ... relictæ viduae ab amicis conscripta ad 22. diem Aprilis 1613, Gorlicii Ioannes Rhamba excudebat s.d., sl., OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 3

- Carmina propemptica, composita in schola Evancziana discedenti inde 24. Martii ... Georgio Friderico comiti Hardecensi etc. ab aliquot condiscipulis in perpetuum sodalitates iucundae memoriae anno Christi 1580, s. l. s. d., KNM Praha, sign. 46 C 5, přív. 7
- Carmina propemptica in discessum inclytorum et generosorum dominorum d. Michaelis et d. Alberti Slavatarum, baronum a Chlum et Cossemberg et domini Henrici, baronis a Waldstein, dominorum nobis amicissimorum scripta ab amicis et victoribus, Witebergae excudebant Clemens Schleich et Antonius Schöne 1573, KNM Praha, sign. 59 G 28
- Georgius CAROLIDES, Praeparatio pueritiae ad discendum honestos mores et liberales disciplinas. Navedení mladistvého věku k poctivým mravům a svobodným literárním uměním, Pragae typis haeredum M. Danielis Adami 1606, KNM Praha, sign. 27 E 16
- Catalogus academiaram totius orbis Christiani. Haggaei secundo. Benedictit dominus his, qui illum colunt digne, secundum verbum domini, Pragae apud Ioannem Cantorem Anno 1554, ÖNB Wien, sign. 74.Y.63.(4)
- Andreae Celichii ... Nubila et Jubila ... applaudunt amici et favitores, Lignicii Typis ducalibus [1624], RSB Zwickau, sign. 6.6.28, č. 33
- Václav CLEMENS ZEBRACENUS, Smirzicias sive Genealogica Series in Linea descendentium illustris, generosiss. et vetustiss. in Regno Bohem. Familiae liber. bar. Smirziciorum de Smirzicz ..., Pragae 1619, NK ČR Praha, sign. 50 F 90, přív. 5
- Petr CODICILLUS z TULECHOVA, Elementa Declinationum et Coniugationvm pro Classe ultima ..., Pragae Typis Schumanianis 1616, NK ČR Praha, sign. 45 E 38
- Collegii pandectarum disputatio XV. De rei vindicatione et publiciana in rem actione ... sub praesidio ... Tiburtii Ruhelii ... exhibet et propugnare allaborabit Andreas Benckendorff ... ad die 6. Kal. Martii ..., Witebergae Typis Martini Henckelii 1610, BSB München; sign. 4 Diss. 1425, č. 9 (přístupné na <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0003/bsb00032298/images/>)
- Matthaeus COLLINUS, De quatuor partibus grammatices, Pragae excudebant Thomas Mitis et Iohannes Caper Anno 1564, NK ČR Praha, sign. 45 D 14
- Matthaeus COLLINUS, Donati Methodus de etymologia ..., Pragae 1564, NK ČR Praha, sign. 45 D 13
- Matthaeus COLLINUS, Elementarius libellus in lingua Latina et Boiemia pro novellis scholasticis. Knížka začátkův v jazyku latinském a českém pro nové žáčky..., Pragae 1550, NK ČR Praha, sign. 65 E 1895
- Coniugatio ... Ioannis Heldrici ... et ... Mariae ... Georgii Schmidii viri consularis in Gorlic. Republ. ... filiae sponsae ad 8. Cal. Decemb. Anno Christi 1603 ..., Gorlicii Excusum a Iohan. Rhamba s.d., OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 19
- Corona Poetica a ... Petro a Rotis Cortraceno iuris utriusque doctore ... tribus poetis in Archigymnasio Viennensi collata ..., Impressum Viennae in officina typographica Raphaelis Hofhalter 1560, ÖNB Wien, sign. MF 1672 Neu Mik
- [Sebastianus CORRADUS], Itinerarium Italiae totius in quo situs, origines, imperia civitatum, & oppidorum, mores populorum, item montes, lacus, flumina, fontes, aquae callidae, metalla, cuncta que miracula, monumenta, incredibilesque antiquitates, mira arte, experientiaque descripts leguntur. Nunc de novo in lucem editum. Studio et industria trium Nobilissimorum Germaniae Adolescentum suis, qui omnia anno praeterito maximis suis sumptibus, ipsimet experti sunt, omniaque contemplati, Colloniae Agrippinae apud Balthasarum Clipeum sub signo arboris 1602, ÖNB Wien, sign. 48.X.44
- David CRINITUS Z HLAVÁČOVA, Ode panegyrica in laudem familiae baronum de Lobcovicz ..., Pragae 1584, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. Xc 553, přív. 8

- Caspar CROPACIUS, *Carmina pro Calendis Ianuariis ann. 1572*, Pragae Georgius Nigrinus, KNM Praha, 46 C 40, přív. 28
- Caspari CROPACII Pilsnensis ... et Davidis CRINITI Nepomuceni a Hlawaczowa Propemtica [sic!] ... Georgio Ostracio Raconensi ex patria in Italiam studiorum gratia mense Ianuario M.D.LXXIII abeunti ..., Pragae excedebat Georgius Nigrinus XIII. Ianuarii M.D.LXXIII, NK ČR Praha, sign. 52 C 18, přív. 49
- Martinus CRUSIUS, *De excellentissima quondam Ostrogothica Italiae Regina Amalasuenta et de liberalibus atque Regis Studiis, oratio, s.l. s.d.* BSB München, sign. Res. P. o. lat. 1682 c, přív. 8
- Elias CÜCHLER, *Dissertatio de problemate. Verene an autumno mundus sit conditus? In augusto Gorlicensium gymnasio ante LL. Scholasticar. Recitationem publ. Habita, anno O. R. M.D.C. XIII, 20. d. Mai, Gorlici Typis exscripta Joanne Rhamba, BU Wrocław, sign. 441.508*
- Elias CÜCHLER, *Ramusaurus Poetarum Regis, obiter explicatus: honoris, observantiae et gratulationis ergo dicatus ... illustri ... dn. Johanni Myllnero a Mylhausen ...*, Gorlicii exscriptus Ioh. Rhambae 1603, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. Xc 553, přív. 21
- Ioannes Henricus CUNRADI, *Silesia togata, sive Silesiorum doctrina et virtutibus clarissimorum logia ...*, Lignicii Sumptibus Haeredum Rorlachianorum 1706, BU Wrocław, sign. 440.824
- Caspar CUNRADUS, *Prosopographiae melicae, in quo virorum doctrina et virtute clarissimorum vita ac fama singulis distichis utcunque delineatur; cum elencho nominum eorum in calce adiecto I-II, Prostat Apud Antonium Humium Francofurti 1615; Tom. III Hanoviae Sumptibus Conradi Eifridi 1622*, SLUB Dresden, sign. Biogr. er. A 236
- Ioachim CUREUS, *Neue Cronica des Hertzogthums Ober und Nieder Schlesien wahrhafte und grüntliche beschreibung aus Gottlicher Schrifft heidnischen und andern Alten und newen Historien ...* erstlich in Lateinischer Sprach beschrieben, Eisleben 1601, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze, sign. S III 172 (tisk v úplnosti přístupný na: <http://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/docmetadata?id=9106&from=&dirids=1>)
- D.A.G. *conclusiones de legitima defensione, quas pro consequendis in utroque iure doctoratus insigniis ... in illustri Basiliensium Academia publicè propugnabit M. Andreas Greiffenhagen Lusati-us die 29. Octobris in Aula Iurisconsultorum horis antemeridianis, Basileae 1586*, BSB München, sign. 4 Diss. 3229, přív. 3 (<http://dfg-viewer.de/show/?set%5Bmets%5D=http%3A%2F%2Fmdz10.bib-bvb.de%2F%7Edb%2Fmets%2Fbsb00031580mets.xml>)
- Cunradi DASYPIDIUS, *Protheoria Mathematica, in qua non solum disciplinae mathematicae omnes ordine convenienti enumerantur, verum etiam universalia mathematica praecepta explicantur ...*, Argentorati Imprimebat Iodocus Martinus 1593, BSB München, sign. Math. u. 309, přív. 1
- Cunradus DASYPIDIUS, *Institutionum mathematicarum voluminis primi erotematum*, Basileae, Imprimebat Iosias Rihelius 1596, BSB München, sign. Math. u. 309 d
- De febre tertiana*, Basileae 1596, UB Basel, sign. Diss 14, č. 82
- De hepatitide adsertiones pro medicinae doctoris axiomate atque privilegiis adsequendis, Subiicio ... examini publico ... V Eid. VIIbris. Iohannes Weidnerus Sprotavivus Sil.*, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1601, UB Basel, sign. Diss 16, č. 42
- De Hydrope theses*, Basileae 1596, UB Basel, sign. Diss 14, č. 84
- De Iaurino, castro Hungariae munitissimo, die XXIX. Martii Anni M.D. XCVIII feliciter fortiterque recuperato auspiciis Imp. Caes. Rudolphi secundi ... carmen et oratio faustae gratulationis ergo in academia Argentinensi scripta et publice recitata ab illustribus ... Zdenkone Brtniczensi barone a Waldstein ... Andrea Ungnad I. barone in Sonegg ...*, Argentorati typis Iosiae Rihelii per Andream Rietschium, KNM Praha, sign. 59 G 30

- De loco putredinis febribus ... Disputatio publice proposita in Academiae Vitebergensi a Johanne Mathesio D. petentibus licentiam in facultate medica ... Adamo Hubero Mezericeni Moravo. Valentino Espich Dresdensi. Die X. Calend. VIIbr. Anno M.D. LXXVII, loco et hora consueta, Witebergae excudebant Clemens Schleich et Antonius Schöne, KNM Praha; sign. 59 G 10, přív. 76
- De medicorum, ut vocant, opprobrio podagra theses ad quas ... pro supremo in Medicina axiomate obtinendo ... publice respondebit Matthias Borbonius í Borbenheim Collinensis, Bohemus. Ad 14. Febr., Basileae typis Conradi Waldkirchii 1597, UB Basel, sign. Diss 15, č. 2
- De plusquam miranda servatoris nostri Iesu Christi nativitate carmen sapphicum in gratiam magnificorum et generosorum baronum d. d. Czenkonis a Lipa, d. Bernhardi, Friderici, Bartholomaei et Ioannis a Zerotin etc. a M. Ioanne Mylio Bornensi, Viennae Austriae excudebat Egidius Aquila Anno 1552, RSB Zwickau 6.5.5., č. 31
- De scientiae naturalis, Francofurti 159, BU Wrocław, sign. 4 V 1, přív. 33
- De signis seu notis infallibilibus ex quibus unusquisque cognoscere potest, an sit germanum vere catholicae ecclesiae dei membrum ex psalmo decimoquinto magni illius Regis Davidis qui vir secundum cor Dei fuit theses. De quibus ... conferet ... Adamus Budowecius a Budowa praeside Amando Polano a Polansdorf ad diem octavum mensis Februarii, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1606, UB Basel, sign. KiAr H III 3:55
- Der Stadt Breslaw Schul Ordnung. Auff eines erbaren Raths Befehl und Anordnung gestellet. Durch M. Petrum Vincentium, verordneten Rectorem und Professoren der Schulen zu S. Elizabeth und der andern Inspectorem, Anno Christi incarnati 1570, BU Wrocław, sign. 443.278
- Dialogi pueriles ..., Pragae 1579, NK ČR Praha, sign. 65 F 1101, přív. 2
- Discursus De recta juventutis institutione et utiliter peregrinandi ratione, Pragae 1635, NK ČR Praha, sign. 45 A 11, č. 13
- Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum, quem ss. auxiliante triade. In inclyta et celeberrima Argentoratensium Academia, sub praesidio viri clarissimi et excellentissimi dn. M. Mathiae Berneggeri historiarum ibid. profess. ordin. publice discutiendum proponit author, Daniel Gruberus Eisenstadiensis Austriacus. Ad diem [ten zde ale neuveden] Maii Auditor. Major., Argentorati Typis Iohannis Reppi Anno 1619, ÖNB Wien sign. 149.012-B ALT
- Discursus medicus febrium naturam ac differentias tam in genere quam in specie cum questionibus quibusdam et parergis explicans ... sub regimine Iohan-Nicolai Stupani a Gregorio Mättigio Budissino Lusato ad diem 29. Martii ... propositus, Basileae typis Ioannis Schröteri 1609, UB Basel, sign. Diss 19, č. 7
- Discursus ... pro impetrandis Docturae Medicae ... proponit in medico Basiliensium Lycaeio ad diem 14. Octobr. Anni MDCVIII horis consueta M. Paulus Virdungus Kittingensis Francus, Basileae per Joan. Jac. Genathium s.d, NK ČR Praha, sign. Diss. Vol. CCVII
- Disputatio consuetudinum feudalium, Pragae s.d., NK ČR Praha, sign. 47 F 37, přív. č. 6-13
- Disputatio IV de tutelis ..., Jenae ex officina Tobiae Steinmanni 1598, BSB München; sign. 4 Diss. 2273, přív. 64
- Disputatio de virtute heroica ..., Pragae 1616, KNM Praha, sign. 59 D 61, přív. 30
- Disputatio XIX. Axiomata iuris controversi de successione ab intestato ... in celeberrima Septevirali cis Viadrum Academia praeside ... Hieremia Setsero Respondebit Wenceslaus Bersius Oderberg. Sil ad d. 12. Cal. Septemb. A. C. M.DC. horis locoque consueta, Typis Scuirianis, SLUB Dresden, sign. Op.jurid.275,m,misc.25
- Disputatio XXXV De Interdictis. Ex tit. 15. lib. 4. Inst. Imp. et tt. D et C. concordantib. desumpta quam ... Praeside ... Dn. Hieremia Setsero Sil. ... pro viribus ingenii defendet Jacobus Anger-

- mundt Siles. Ad XIII. Cal. Februarii horis et loco consuetis, [Francofurti] Typis Scuirianis [1601], SLUB Dresden, sign. Op.jurid.275.m,misc.41
- Disputatio juridica de fidejussoribus ..., Marpurgi Cattorum Excudebat Paulus Egenolphus 1606, Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz Berlin, sign. Fi 1920-28
- Disputationum anatomicarum secunda de partibus similaribus. Cujus theses ... sub praesidio M. Michaelis Poll Vratislaviensis Sil. In illustri Septemvirali Brandenburg. Academia pro viribus defendere adlaboravit Johannes Scherhägkhl Vienna Austr. Die 10. Octobris 1604, Francofurti typis Friderici Hartmanni Bibliopolae s.d., SLUB Dresden, sign. Anat.A.224.59. de,misc.2
- Disputationum Iustinearum tertia de nuptiis, quam Iohannes Matthias a Sudetis ... proponit respondente Samuele Matthisaeo Miliveno die 29. Januarii hora 7 anno 1613, Praegae typis Ionatae Bohutsky 1613, NK ČR Praha, sign. 47 F 37, přív. 5
- Disputationum pathologicarum prima de morbis et morborum differentiis in Genere. Cuius positiones auspice ter optimo maximo sub praesidio Johannis Fridae Osnaburg. In incluta Julia pro viribus tuebitur Ioannes Scherhägkhl Vienna Austric. Ad diem 24. Ianuarii hora et loco consuetis, Helmstadi ex typographeio Iacobi Lucii Anno 1606, SLUB Dresden, sign. Pathol. Gen. 128, 29, č. 1
- Doctrina de elementis ... Ioan. Nicol. Stupano ... respondentibus pro primo mense ... M. Luca Justo ad. 31. Ianuarii, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1597, UB Basel, Diss 15, č. 1
- Caspar DORNAVIUS, Dulc-Amarum, h.e. De dulcedine ex amaritie crucis, morborum et mortis haurienda, soliloquia. Cum episodiis argumenti haud absimilis ..., Bethaniae s.d., sl., SLUB Dresden, Lit.Lat.rec.A.800.m
- Caspar DORNAVIUS, Euergetes Christianus, hoc est, de vita et morte illustr. et generosissimi domini ... Georgii a Schönaich ... panegyricus parentalis, die altero exsequiarum dictus, Bethaniae [1619], BU Wrocław, sign. 426.433
- Caspar DORNAVIUS, Mercurius nobilis, hoc est quaestio politica, an adolescenti principi, aut praeclarae familiae peregrinari liceat. In illust. gymnasio Schönaichiano novem orationibus adversariis a totidem iuvenibus tractata, Gorlicii Iohannes Rhamba Excudit s. d., BU Wrocław, sign. 445.557
- Caspar DORNAVIUS, Princeps iuventutis. Hoc est de vita et morte Illustris et Generosi Domini Dn. Alberti Joannis I. baronis Smirzici ... oratio parentalis, Hanoviae 1619, Typis Wechelianis, apud Danielem ac Davidem Aubrois et Clementem Schleichium, BU Wrocław, sign. 410 650
- Casparis DORNAVII et Elisabethae GLYCIAE sacrum nuptiale, Gorlicii VII. Eid. Ianuarii a. 1608 amicorum votivo plausu honoratum, Gorlicii typis Iani Rhambavii 1608, SK Praha, sign. AA XIV 13, přív. 16
- Catharinus DULCIS, Flores italici ac latini sermonis ex hortis exercitationis Io. Ludovici Vivis et Hor. Tuscanellae excerpti studio et sumptibus catharini Dulcis, Witebergae ex officina Cratoniana 1593, Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, sign. Phil.oct.2641
- Catharinus DULCIS, Flores sententiarum italicae linguae in usum iuventutis germanicae, quae in illustrissima academia witebergensi horis recreationis italicae discit, collecti ..., Witebergae ex officina Cratoniana 1593, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena, sign. 8 MS 12507(4)
- Catharinus DULCIS, Methodus ad facilem italicae linguae cognitionem, Witebergae 1593
- Catharinus DULCIS, Institutionum linguae italicae libri sex. Una cum totidem opusculis ad praeceptorum et linguae exercitationem ..., Tubingae typis Georgii Gruppenbachii 1600,

Landesbibliothek Coburg, sign. Cas A 5590#1 (digitalizováno na http://bvbm1.bib-bvb.de/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=349548.xml&cdvs=1308578145197~990&locale=cs_CZ&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=25&tusePid1=true&tusePid2=true)

- Catharinus DULCIS, Schola italica, Francofurti 1605, BSB München, sign. L.lat.f. 397-1-2
- Catharinus DULCIS, Vitae curriculi breviarium, Marpurgi Cattorum, Ex officina Typographica Sauriana 1622 (celý tisk je v úplnosti přístupný: <http://www.dulcis-info.de/>)
- Venceslaus ECKER P. Bohemus, Carmen in honorem generosi ac illustris domini domini Adami Ungnad baronis in Sonneck etc. Sponsae et nobilissimae dominae dominae Elisabethae Thurzin a Bethlehemsfelda ... sponsae, Praegae Excudebat Georgius Melantrichus ab Aventino [1561], NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 4
- Georgius EDER, Catalogus rectorum et illustrium virorum archigymnasii Viennensis ..., Viennae 1559, NK ČR Praha, sign. 4 F II, přív. 2
- Siegismund Justus EHRHARDT, Presbyterologie des Evangelischen Schlesiens I-IV, Liegnitz 1780-1790 (přístupné na <http://www.bibliotekacyfrowa.pl>)
- Effigies et vitae professorum academiae Groningae et Omlandiae cum historiola foundationis eiusdem Acad., Groningae apud Iohannem Nicolai 1654, ÖNB Wien, sign. 79.C.33
- Ein Neues Feyrtägliches Handbüchlein in welchem die Summen und fürnehmeste Lehrpünctlein erstlich der Evangelien darnach der Epistelen so auff alle Sontage und Feste des gantzen Jahrs verordnet sein ... Aus dem Lateinischen Enchiridio in Teutsche Reime versetzt ... durch M. Fridericum Dedekindum Rectorem S. Luneb. ad S. Michaelem, Lübeck bey Laurenz Albrecht 1605, SLUB Göttingen, sign. 8 P GERM II, 3675 (plně přístupné i na: <http://gdz.sub.uni-goettingen.de/dms/load/img/?IDDOC=423798>)
- Emblemata anniversaria Academiae Altorfinae studiosorum iuventutis exercitandorum causa proposita et variorum orationibus exposita, Norimbergae impensis Levini Hulsy 1597, SLUB Dresden, sign. Art. Plast 1080
- Elegantiarum e Plauto et Terentio libri duo. Collecti a Georgio Fabricio Chemn. et nunc primum in gratiam puerorum expositione Boemica illustrati. Additae sunt Publii Syri mimographi et poetarum veterum sententiae selectae Praegae Typis M. Danielis Adami a Weleslavina, Anno 1589, NK ČR Praha, sign. 45 F 40, přív. 1
- Elegia de incarnatione filii Dei ..., Praegae s.d. Ioannes Cantor s.d., KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 17
- Elegiolae aliquot in obitum ... Samuelis Hrochii Zmesilesicii et nativitatem Ioannis Georgii Hrochii, filii ... Danielis Hrochii ..., Praegae apud haeredem Schumanianum anno 1599, NK ČR Praha, sign. L 1359
- Caspar ENS, Delitiae Galliae, sive itinerarium per universam Galliam, Coloniae 1609, ÖNB Wien, sign. *28.V.162
- Epicedia V. Cl. Laurentio Circlero Silesio. Seni venerando pietate, doctrina, virtute, rectori quondam scholae Goldbergensis et Brigensis Spirae Nemetum A. D. V. Kal. Sextil. An. 1598 pie defuncto nuncupata ab amicis, Heidelbergae Typis Christophori Leonis, Anno M. DC., BU Wrocław, sign. 408.743
- Epithalamia in honorem nuptiarum ... M. Thomae Kochan de Prachowe ... et ... viduae Katharinae Dussiciae ..., Praegae 1585, SK Praha, sign. AA XIV 9, přív. 16
- Epithalamia scripta et dedicata sacris nuptialibus ... dn. Joannis Schnitteri, sponsi et. Christinae ... dn. Hieronymi Weneri ... relictae viduae. Sponsorum celebrandis ad XXIX. diem iunii a scholae Zittanae alumnis, Budissinae excudebat Nicolaus Zipserus 1609, Universitäts- und

- Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle /Saale/, sign. Pon Ze 2600, QK (digitalizováno na <http://vd17.bibliothek.uni-halle.de/pict/2004/3:647366Q/>)
- Epithalamion Generosi ac nobilis Domini D. Hinconis Syrakowsky a Pierkow, dominni in Antiqua Villa et Zabrzez nec non nob. et generosae dominae d. Helenae Manschwanderin de Schwanau ... Olomutii, Excudebat Georgius Handelius, 1602, NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 2
- Epithalamium gratulatorium de nuptiis ... dn. Iohannis Kotziani a Strylney, pro tempore Sacratissimae Caesariae Maiestatis in Ditione Aiche et Friedstein redituum praefecti iterum sponsi et ... Virginis Ursulae ... Davidis Rodoxi ... Filiae Sponsae. Scriptum ac dedicatum a Christophoro Stubnero Reichenbacensi, Ludi Zittauensis alumno. 17. die Septembris, Gorlicii Ambrosius Fritsch imprimebat 1590, SLUB Dresden, sign. Lit. lat. Rec. A 372, č. 57
- Epitaphia ... M. Petri Codicilli a Tulechova ... vita functi 4. Calend. Novembris ... Anno Christi 1589, SK Praha, sign. FK V 1, přív. 16
- Matthäi ERBINÄUS von Brandau, XII. Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet, s.l. [Leipzig] 1689, SLUB Dresden, sign. Chem.941.bd, misc. 1 (přístupné na books.google.cz)
- Matthäi ERBINÄUS von Brandau, Wahrhafte Beschreibung von der Universal-Medicin/ und Guldnen Tinctur Ursprung ..., Leipzig 1689, BSB München, sign. Alch. 53 m (books.google.cz)
- Euchai propemptikai in honorem ... M. Melchioris Gerlachii ... in Schola Budiss: Senatoria in annum decimum Rectoris dignissimi. Cum ex eadem in amplissimam Zittaviae, Urbis Regiae, Rempublicam ad Scholae instaurationem avocaretur. Scriptae a discipulis, Budissinae Excudebat Nicolaus Zipserus Anno 1602, SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec A.372, misc. 55
- Euphymiai ad ... Johannem Weidnerum Sprotavium Sil. ... D. Dionysi [i] Laczmbok Slawatae, Baronis a Chlum et Cuschmberg, etc. Ephorum ... Cum in inclita Basiliensi Academia magno suo merito M.DCI. X. Septemb. Medicinae Doctor crearetur, Basileae typis Iohannis Schroeteri 1601, SK Praha, sign. FK V 9, přív. 5
- Exequiae ... Georgii Kyrchbergeri Neapolitani, Pragae typis Danielis Sedesani 1607, KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 27
- Exequiae ... M. Petri Codicilli a Tulechova qui ... obiit IIII. Calendas, sepelitur Calendis Novemb. Anno Cristi MDLXXXIX, Pragae typis M. Danielis Adami a Weleslawina MDXXCIX, SK Praha, sign. FK V 1, přív. 15
- Exercitationum ethicarum septima de virtutibus Homileticis, Virtutumque Tinctura Verecundia ad quam ... in ... Academia Marchica Praeside M. Theophilo Eberto ... Respondebit Christophorus Stubnerus Gorlicio Lusatus die 18. Septemb. 1612, Typis Friderici Hartmanni [Frankfurt an der Oder] 1612, SLUB Dresden, sign. Coll. Diss. A 28, 49
- Exsequiae illustris Sternbergiorum prosopiae generosae indolis ... adolescentulo d. Ioanni Alberto Holiesky a Sternbergio ..., qui ... decessit aetatis anno XI. et semis, Pragae 1599, KNM Praha, sign. 49 C 6, přív. 23
- Georg FABRICIUS, Elegantiarum puerilium ex M. Tullii Ciceronis epistolis libri tres collecti, Pragae Typis M. Danielis Adami a Weleslavina 1589, NK ČR Praha, sign. 45 F 40, zřejmě přív. 2 (mikrofilm defektní)
- Georgius FABRICIUS, Epitomes prosodiae et elegantiarum poetiarum liber additis exemplis, Lipsiae Imprimebat Ioannes Steinman 1582, NK ČR Praha, sign. 9 H 202, přív. 1
- Georgius FABUSCHIUS, Theses hasce de ictero flavo publice pro exercitio menstruo defendere conabitur ... ad 17. Mensis Decembris hora loco solitis, Basileae 1595, UB Basel, Diss. 14, č. 75

- Ioannes FEIGIUS – Melchior LAUBANUS, *Illustris Scholae Goldbergensis Instauratio ...*, Lignicii 1599, BU Wrocław, sign. 444.007
- Thobias FELIX, *Theses de origine et natura ventorum*, Pragae typis Georgii Hanussii 1610; MZK Brno, sign. D Mb 5, přív. 93
- Iohannes FILICZKI de Filefalva, *Carminum liber primus*, Basileae typis Iohannis Schroeteri 1614, BU Wrocław, sign. 336.305
- Paul FREHER, *Theatrum virorum eruditione clarorum, Norimbergae Impensis Johannis Hofmanni* 1688, SK Praha, sign. AZ II 7
- Johann Thomas FREIGIUS, *Historiae synopsis. Seu Praelectionum historicarum in Altorfiano Noribergensium Gymnasio delinaetio*, Basileae per Sebastianum Henricpetri 1580 (<http://mdz10.bib-bvb.de/~db/bsb0000844/images/>)
- Funus indictivum ... dn. M. Petri Titi Bethaniensis, ecclesiae doctoris, gymnasii item professor primarii ..., *Bethaniae typis Iohannis Dörferi*, NK ČR Praha, sign. 46 G 442
- Joseph FURTTENBACH, *Newes Itinerarium Italiae. Mit einem Vorwort von Hans Foramitti*, Olms – Hildesheim 1971 (= Nachdruck der Ausgabe Ulm 1627)
- Michael GEHLER, *Exsequiae Schwambergiacae ...*, Pragae 1617, KNM Praha, sign. 59 D 61
- Michaelis GEHLERI et Joanne LAMPELIAE *sacrum nuptiale ...*, Gorlicii Ioannes Rhamba excudebat s.d. [1614], OLBdW, sign: BA VII II, přív. II
- Melchior GERLACH, *Oratio de bibliothecis, earum instituendarum, augendarum et conservandarum curam magistratui incumbere. In bibliothecae Budissinae Inauguratione* 29. Sept. Anno Christi Nati 1596, Budissinae 1596, HAB Wolfenbüttel, sign. A-D4, E2 (digitalizováno na <http://diglib.hab.de/drucke/171-44-quod-8s/start.htm>)
- Melchior GERLACH, *Oratio de praecipuis irae et misericordiae divinae signis ... de Jaurinio ... ex Turcici tyranni vi liberato et Waradino ... defenso ... 1599 recitata, s. l. s. d. [zřejmě Budyšin 1599]*, Országos Széchényi Könyvtár, sign. RÖPL 420 (tento tisk je celý přístupný na internetových stránkách Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/04700/04716/04716.pdf>)
- Melchior GERLACH, *Analytica catechismi parvi Martini Lutheri*, Wittebergae 1602, SLUB Dresden, sign. Theol.ev.cat.133
- Melchior GERLACH, *Oratio de sole ...*, Witebergae 1589, SLUB Dresden, sign. Lit.Graec.B.1305.m, misc. 30
- Melchior GERLACH, *Oratio et elegia de horrendo quingentarum aedium almae Zittae VII. Iunii Anno Christi 1608. Incendio, Iusticiae et misericordiae Jehovae, ad posteritatem futuram, consecrata*, Zittaviae 1611; SLUB Dresden, sign. Hist.Sax.H.738, misc. 1
- Melchior GERLACH, *Praeparatoria doctrinae et disciplinae scholasticae de schola in urbe Regis Zittavia ... restauranda*, Budissinae 1602, BSB München, sign. H.lit.p. 142 h
- Melchior GERLACH, *Propemptikon illustris et generosi domini, domini Wenceslai Berka baronis de Duba et Lipa ... filio ... Adamo Godfredo Berka ... in Acad. Tubingensem iter facturo ...*, Zittaviae, Johannes Venator 1614, KNM Praha, sign. 10 A 49
- Ranutius GHERUS [pseudonym Iana Grutera], *Delitiae CC Itolorum poetarum huius superiorisque aevi illustrium I-II, Francofurti Prostant in officina Ionae Rosae* 1608, KNM Praha, sign. 59 G 7
- Phillipus GLASER, *Syngramma historiae theoreticae ...*, Argentorati typis Iosiae Rihelii per Andream Rietschium 160, SLUB Dresden, sign. Hist. univ. A 222
- Christian GOCHSEMIUS, *Anacreon ... Casparo Dornavio ... et ... Elisabethae ... Iani Glichi a Milziz reipublicae Gorlicianae consulis meritissimi filiae, novis nuptiis ... consecra-*

- tus, Brunae Moravorum excudebat Bartholomeus Albertus Auriga 1608, SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 23
- Christian GOCHSEMIUS, Epos alcaicum magnificis ... Carolo baroni a Zerotin Georgio Hodiczki ab Hodicz ... Ioanni Bukowka de Bukowa ... Sac. Caes. Maiestatis ad Comitiamense Novembri Anno MDCVII Brunae celebrata legatis et comissariis consecratum a Christiano Gochsemio....., Brunae, Imprimebat Bartholomeus Albertus Auriga s. d., BU Wroclaw, sign. 507.547
- Joseph GRABE, Refutatio necessaria errorum et sophisticarum, qua Egidius hun d. corrumpit ..., s.l. 1587, BSB München, sign. Res 4 Polem 3346/17
- Gratulatio cunis dextre auspiciis ..., Pragae typis Pauli Sessii 1609, MZK Brno, sign. ST 2 24-704, přív. 16
- Gratulationes in honorem reverendi ... Iohannis Vetteri Leucopolitani, rectoris celebris scholae Neoboleslaviensis in Bohemia, quod in numerum verbi divini doctorum Septemb. mense anni 1614 Pragae in templo Bethlehemitico ipso angel. festo solemniter cooptatus fuit, scriptae ab amicis quibusdam in schola Bremensi, Bremae typis Thomae Villeriani 1614, NK ČR Praha, sign. 46 G 442, přív. 42
- Gratulatoria ... Iohannis Galli Vranocensis, sponsi, et ... virginis Lidemilae, ... Adami Climentis Pilseni, ecclesiae Christi Vranensis pastoris ... filiae ... celebratis anno 1607, Pragae 1607, SK Praha, sign. AA XIV 10, č. 19
- Gratulatorium in natalem ... Annae, filiolarum ... viri d. Ioann. Schol. Tab., laudati civi Novoprag. ..., Pragae excudebat Ioannes Schuman anno 1592, NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 65
- Samuel GROSSER, Lausitzische Merckwürdigkeiten darinnnen von beyden Magrgraffthümern in fünf unterschiedenen Theilen ..., Leipzig - Budissin verlegt David Richter Anno 1714, Gedruckt bey Immanuel Tietzen, NK ČR Praha, sign. SA 1
- Johannes Stephanus GRUDZINSKI, Oratio de peregrinatione publice In illustri Marchionum Brandenburgensium Academia. Recitata a Johanne Stephano Grudzinski. VII. Idus Quintilis. Anno 1617, Typis Nicolai Voltzii, BU Wroclaw, sign. 445.568
- Valerius GRUNEBERGIUS, Neue Corrigirte Prognostication, wider die Alte und Neue Irrlauffende Roemische vñ Welsche Practica, auff aller Jar Revolution in Teutschland nicht nach der Lehr Ptolomaei vñ Hali etc. sondern aus der alleine Seligmachenden Lehre Jhesu Christi ..., Gedruckt durch Gimel Bergen von Luebeck 1587, ÖNB Wien, sign. 78.G.99 Alt Prunk
- Johann Jakob GRYNÆUS, Kurtzes Verzeichnusz vom Leben, studiis und seligen Abschied ausz diesem Jamerthal Herrn Amandus Polanus von Polansdorf, ss theologiae doctoris, in: Heinrich Justus, Trost- und Ermanungspredigt ... bey christenlichen Bestattung Amandus Polanus von Polansdorf zu Basel im Münster des 20. Hewmonds 1610 gehalten, Basel 1610, UB Basel, sign. KiAr G V, 36
- Matthaeus GÜNTHER, Oratiuncula, quod viros principes, et quosvis alios rerum publicarum gubernacula tractantes, oporteat esse literatos...., Excudebat Paulus Kaufmann Noribergae 1598, BSB München, sign. P.o.rel. 1820
- Γυμνασίαι declamatoriae scholae Huberianae privatae, ante et post examen discipulorum, mense Ianuario Anni MDCI habitum Neopragae a studiorum et morum rectore Caspare Dornavio Varisco Philiatro, Pragae Typis Haeredum M. Danielis Adami 1601, NK ČR Praha, sign. 45 A II, přív. 11
- Gymnasii Gorlicens. Disciplina et doctrina edita a Caspare Dornavio Philos. et Medico, Rectore. Praemissae sunt duae orationes inaugurales, Gorlicii Iohannes Rhamba excudebat, s. d. [1609], ÖNB Wien, sign. 34.O.68

- Gymnasii Zittani discipulis ..., Zittaviae [1615], KNM Praha, sign. 10 A 47
- Fridericus Andreas HALLBAUER (ed.), Iohannis Sturmii De institutione scholastica Opuscula omnia ..., Jenae sumtu Christiani Franc Buchii 1730, NK ČR Praha, sign. 12 H 1497
- Michael Gottlieb HANDSCHIU, Epistolae ad Ioannem Keplerum ..., Lipsiae 1718
- Martin HANKE, Vratislavienses eruditionis propagatores. Id est vratislaviensium scholarum praesides, inspectores, rectores, professores, praeceptores, tabulis chronologicis comprehensi ab Anno Christi M.D.XXXV. ad M.DCC. Cum annotationibus et tribus indicibus, Lipsiae sumtibus Christiani Bauchii, Bibliopolae Vratislaviensis M.DCC. I., BU Wroclaw, sign. 436.734
- Nicolaus HENELIUS, Bresographia, hoc est Vratislaviae ... nobilissimae delineatio brevissima, Francofurti typis Ioannis Bringeri 1613, MZK Brno, sign. ST2-0000.082, přív. 2
- Nicolaus HENELIUS, Silesiographia, Francofurti, Typis Ioannis Bringeri 1613, MZK Brno, sign. ST2-0000.082, přív. 1
- Nicolaus HENELIUS, Silesiographia renovata 7, Vratislaviae 1704
- Johann HENNER, Politischer Discurs De Arte Apodemica, seu vera Peregrinandi ratione. Das ist, eigentliche Beschreibung der Peregrination ..., Tübingen 1609, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. an: Ps 1835
- Paulus HENTZNERUS, Itinerarium Germaniae, Galliae, Angliae, Italiae ..., Breslae apud haeredes Iohannis Eyringii et Johanem Perfertum 1617 (kompletně přístupné na: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k105836b/ft.table>)
- Conradus HERESBACHIUS, De educandis atque erudiendis principum liberis reipublicae gubernandae destinatis, deque Republica Christiane administranda libri duo. Quibus accesserunt Ioan. Iovinani Pontani, Ioan. Sturmii, Francisci Petrarchae, Erasmi Roterodami, aliorumque id genus autorum opuscula cognitu dignissima, Excusa Torgae. In typographico illustri Anno 1598, ÖNB Wien, sign. 71.P:59
- Daniel Heinrich HERING, Geschichte des ehemahligen berühmten Gymnasiums zu Beuthen an der Oder I–VI, Breslau 1784–1789, BU Wroclaw, sign. 441.230
- Hermogenis Tarsensis, rhetoris acutissimi De ratione inveniendi oratoria libri IIII. Latinitate donati et Scholis explicati atque illustrati a Ioanne Sturmio, s.l. 1570, KNM Praha, sign. 59 E 106
- Hermogenis Tarsensis, rhetoris acutissimi Partitionum Rhetoricarum liber unus, qui vulgo de statibus inscribitur, Latinitate donatus et Scholis explicatus atque illustratus a Ioanne Sturmio, Argentinae, Excudebat Iosias Rihelius 1570, KNM Praha, sign. 59 E 10a
- Sebald HEYDEN, Puerilium colloquiorum formulae, latina, bohémica, et germanica lingua brevissime conscriptae, primis tyronibus accommodatissimae, nunc rursus noviter recognitae, Vytištěno ve Starém Městě pražském skrze Jana Hada Kantora 1550, KNM Praha, sign. 26 D 28
- Iacobus HODECIUS, Stemmatographia ..., sl. s.d., KNM Praha, sign. 27 E 41, přív. 24
- Christian Gottfried HOFFMANN (Hg.), Christophori Manlii Commentariorum rerum Lusaticarum libri VII ..., in: Scriptorum Rerum Lusaticarum antiqui et recentiores ..., Bd. I.I, Leipzig – Bautzen 1719, S. 99–463
- Hans Jakob HOLZHALB, Supplement zu dem helvetisch-eidgenössischen oder schweizerischen Lexicon ... Herrn Hans Jacob Leu I, Zürich 1786
- Honesto eruditoque dn. Georgio Antonio Slanaeo, Pragae typis Pauli Sessii, 1609; NK ČR Praha, sign. 52 C 12, přív. 20
- Honori nuptiarum ... Ioannis Hanecii Teutobrodni ... sponsi et virginis Dorotheae, filiae ... Wenceslai Wachaufii a Polekenstein, civis Chrudimensis ... sponsae ... pridie Nonas Iunii anno 1602, Pragae apud Wenceslaum Marinum a G. 1602, SK Praha, sign. AA XIV 10, č. 11

- Honori primae laureae ... Martini Anseridis Crapiceni ..., Pragae Typis Danielis Sedesani s.d., KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 43
- Honoribus Jeremiae Tschonderi Vratislaviensis Sil. ... Anno 1603. 13. Octobris ... summus in Philosophiae gradus decerneretur. Gratulantur fautores et amici, Francofurti typis Sciurinis s.d., BU Wrocław, sign. 440.456
- Martin HORKÝ Z LOCHOVIC, Adclamatio honori sex ..., Pragae 1615, KNM Praha, sign. 57 B 41, přív. 3
- Hymenaeus in honorem nuptiarum honesti juvenis Nicolai Hauska Pisceni ... sponsi et ... Ludomillae Pistoriae ... 21. Octobris 1608 feliciter celebratus ..., Pragae Pauli Sessii, NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 16
- Nathan CHYTRAEUS, Variorum in Europa itinerum deliciae; seu ex variis manuscriptis selectiora tantum inscriptionum maxime recentium monumentale etc., Herbornae Nassoviorum 1594, ÖNB Wien, sign. 48.L.15.
- Ioannes IESSENIUS, De generationis et vitae humanae periodis, Witenbergae 1602, KNM Praha, sign. 59 D 61, přív. 1
- Illustrissimi et generosissimi domini, domini Alberti Wenceslai Smirzizi ... Exsequiae luctuosissimae ..., Gorlicii 1614. Johannes Rhamba Excudebat, BU Wrocław, sign. 445-559
- In nuptias ... Adami Huberi Mezericensis a Risenpach ... et ... Lidmilae, filiae ... Matthaei Leofarti, civis et senatoris Reipublicae Lidomierzicensis. Carmina scripta ab amicis, Pragae typis Melantrichianis 1580, NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 15
- In obitum clarissimi viri, dn. M. Laurentii Ludovici Leobergensis, scholae Gorlicensis Rectoris ... discipulorum scholae Gorlicensis ... eteostichon, Gorlicii Lusatorum imprimebant haeredes Ambrosii Fritschii Anno 1594, ÖNB Wien, sign. *44.X.105
- In obitum nobilis ... Simeonis Skalae a Kolince ..., Pragae typis Pauli Sessii 1617, KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 56
- In sacrum matrimoniale ... Abrahami Schwalbi a Giesitz artis medicae doctoris cum ... Marthae Teichmannae celebratum Gorlicii XV. Kal. Iuli Anno MDCII ..., Exscribebat Iohannes Rhamba typogr. Gorlic. s.d., OLBdW, sign. Ba VII 13, fasc. 6
- In secundas nuptias Matthiae Borbonii ... et Anna Petrzikoviae ... Neoboleslavii 28. Februar. Anno 1601 ..., Pragae apud haerem Schumanianum 1601, NK ČR Praha, sign. 10 J 93, přív. 68
- In sollemne nuptiarum ... Joannis Weidneri medic. doctoris ... et puellae ... Ursulae Laurentinae Gruneb. Silesiorum ... ad XVI. Sept. A. MDCIII agitandum vota illustris Aurimontanae melismata, Lignicii typis Sartorianis 1603, SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.374.42
- Introductio novae scholae Aldorfianae Noribergensium ..., Noribergae, in officina typographica Katharinae Theodorici Gerlachii relictae viduae et haeredum Ioannis Montani 1576, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. 1 in: Ay 10961
- Georgius IODOCUS, Anagramma symbolumque honori ... Alberti Johannis Smirzicky ..., Pragae 1617, KNM Praha, sign. 59 D 61, přív. 13
- Itinerarium orbis christiani. Itinerario di tutti i Paesi Christiani. Wegweiser des gantzen Christenthumbs. La guide des chemins de tous les Pais de la Chrestienté, s. l. s. d., ÖNB Wien, sign. 47.S.23
- Iusta panegyrica illustri, generoso ... dno Henrico Berkoni libero Baroni a Duba et Lippa, in Reichstadt et Zwickau etc. qui Narbonae in Gallia mortalis militiae rude donatus ... per Ioannem Cyaneum, bak. artis, typis Georgii Nigrini, Pragae 1591, NK ČR Praha, sign. 52 C 13, přív. 32
- Christian Gottlieb JACHMANN, Beiträge zur Juristischen Literatur in Schlesien, Breslau 1782

- Jan ml. JAROMĚŘSKÝ, Manes illustrissimi herois d. d. Sigismundi Smirzicky a Smirzicz ... ecloga complexi, Pragae typis Pauli Sessii 1609, NK ČR v Praze, sign. 52 G 10, přív. 6
- Jehova Trinuno auspice Praeside decreto et auctoritate ... ordinis Asclepiadei in alma Raurica, hanc pericggsin de contagionis essentia, speciatim de peste, eius causis, praecautione et cura pro docturae medicae ... publico disquisitioni subiicit Nathan Voitus Servestensis Anhaltinus. Ad d. April. 2. Anni MDCIV, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1604, SLUB Dresden, sign. Path.spec.246, 110
- Georg JENISCH, De humoribus theses ..., Basileae 1593, UB Basel, Diss. 14, č. 25
- Christian Gottlieb JÖCHER, Allgemeines Gelehrten-Lexicon I-IV, Leipzig 1750-1751 (+ Nachträge)
- Lucas JUSTUS, De syncope seu animi deliquio, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1601, UB Basel, sign. Diss 16, č. 25
- Lucas JUSTUS, Theses de facultatibus animae ..., Basileae typis Conradi Waldkirchii 1596, UB Basel, sign. Diss 14, č. 77
- Christian Wilhelm KESTNER, Medicinisches Gelehrten-Lexicon darinen die Leben der berühmtesten Aerzte samt deren wichtigsten Schriften, sonderbaresten Entdeckungen und merckwürdigsten Streitigkeiten aus den besten Scribenten in möglichster Kürze nach alphabetischer Ordnung beschrieben worden, Jena Zu finden bey Johann Meyers seel. Erben 1740, SLUB Dresden, sign. Biog. Er. C 1
- [Franz Christoph KHEVENHÜLLER], Conterfet Kupfferstich (soviel man deren zu handen bringen können) deren jenigen regierenden grossen Herren, so von Kaysers Ferdinand deß Andern Geburth biß zu desselben seeligsten tödlichen Abschied successive regiert, darvon Ertzherzog Carl, Vater Kaysers ferdinand dess Andern, zum ersten gestellet worden, Leipzig, Bey Moritz Georg Weidmann 1721, ÖNB Wien, sign. 9.Q.24
- [Franz Christoph KHEVENHÜLLER], Conterfet Kupfferstich (soviel man deren zu handen bringen können) deren jenigen regierenden grossen Herren, so von Kaysers Ferdinand deß Andern Geburth an biß zu desselben seeligsten Hintritt continue und successive Ihr. Kayserl. Majestät gedienet, Zweyter Theil, Leipzig, Bey Moritz Georg Weidmann 1722, ÖNB Wien, sign. 9.Q.24
- Kinder Predig. Was der Eltern und Kinder ampt sey. Auch wie die Kinder recht und Christenlich gezogen sollen werden aus dem andern Cap. Luce durch Leonhardum Culman Nürnberg, ÖNB Wien, sign. 77.Z.91
- [Franz Joseph KINSKY von Wchinitz und Tettau], Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen, Prag 1773, NK ČR Praha, sign. 65 E 2682
- Ondřej KLATOVSKÝ Z DALMANHORSTU, Knížka v českém a německém jazyku složená, kterakby Čech německy a Němec česky čísti, psáti i mluviti učiti se měl. Ein Büchlein in Behemischer und Deutscher Sprach wie ein Behem Deutsch deßgleichen ein Deutscher Behemisch lesen schreiben und reden lernen sol, vyištěno v Starém Městě Pražském u Jiřího Melantricha z Aventýnu 1577, NK ČR Praha, sign. 65 F 1101
- Ondřej KLATOVSKÝ Z DALMANHORSTU, Nové Knížky vo počtech, v Praze tlačena Léta Páně 1558 u Jana Kantora, NK Praha, sign. 54 E 108
- Václav KLEMENT, Škola domácí, tj. napomenutí ku povinnostem, kteréž konati mají, rodičové k svým dítkám. A na druhou stranu dítky k svým rodičům. Krátce a sprostně z písma Svateho sebrané a vydané. Vyištěno na Starém Městě pražském u Jiřího Hanuše Landškronského 1610, NK ČR Praha, sign. 54 S 543
- Christian KNAUTHE, Das Gymnasium Augustum in seiner alten und neuen inner- und äußerlichen Gestalt der verflossenen 200 Jahre, in: Friedrich Christian Baumeister (Hg.),

- Sammlung von Jubelschriften, Reden, Gedichte ... zum Dankvollen Andenken des Zweyhundertjährigen Stiftungstages des Gymnasii Augusti zu Görlitz etc., Görlitz 1765, BU Wrocław, sign. 441.791
- Anton Maria KOBOLT, Baieriesches Gelehrten-Lexikon worinn alle Gelehrte Baierns und der obern Pfalz, ohne Unterschied der Stände und Religion, welche bis auf das XVIII. Jahrhundert und zwar bis zum Ausgange des Jahrs 1724 daselbst gelebt und geschrieben haben, mit ihren sowohl gedruckten als noch ungedruckten Schriften nach alphabetischer Ordnung beschrieben und enthalten sind, Landshut 1795 (+ Ergänzungen 1824)
- Jan Amos KOMENSKÝ, Kázání pohřební nad ctihodným mužem knězem Pavlem Fabriciem někdy konsistoře pražské podobojí assesorem, v exilium pak J. B. seniorem a církve české lešenské správcem. Léta od narození Kristova 1649, ledna dne 6. učiněné. Na žádost pak nejedněch pobožných osob k tištění podané, Vytisštěno u Daniele Wettera, Lešno 1649
- Johann Christian KUNDMANN, Academiae et scholae Germaniae, praecipue ducatus Silesiae cum bibliothecis, in nummis: oder: Die Hohen und Niedern Schulen Teutschlandes, insonderheit des Hertzogthums Schlesiens, mit ihren Bücher-Vorräthen in Müntzen, Breslau 1741, BU Wrocław, sign. 416.449
- Ioannes LANG, Ad generosum et magnificum dominum, dominum Hieroslaum a Bernstain, in Helfenstein, Paraenesis, Vratislaviae 1542, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. Xc 553, přív. 1
- Venceslaus LAUR, Oratio ad urbem Altorfinam Noricorum, heroico contexta carmine, cui accedunt miscellanea quaedam, Altorfii apud Conradum Agricolam 1611, KNM Praha, sign. 49 D 8, přív. 22
- Leopold LAURMANN, Epigrammata ad ornatissimos atque doctissimos iuvenes ... cum post decursum ... curriculum ... liberalium artium Magistri philosophiaeque Doctores Ingolstadii publice & solenniter pridie Kalend. Sept. inaugurarentur Ingolstadium 1592, BSB München, sign. 4 Diss. 1505, přív. 15
- Leopold LAURMANN, Quatuor rosarum corona mundissimis atque impollutis ipsarum Musarum Phoebos collaborante nexa manibus capitique illustris ... Christophori Popelii a Lobcovitz ..., Pragae in officina typographica Anna Schumanianae 1596, NK ČR Praha, sign. IX Dg 29, č. 3
- Leopold LAURMANN, Synodeias tas epinetikas insignis pietatis et doctrinae iuveni, Ioanni Stubero ... philosophiae candidato cum in academia Ingolst. a Ioan. Sallero coronaretur, honoris benevolentiae iucundae ... ergo colluserunt Leopoldus Laurmannus et Ioannes Philippus Lonaeus ..., Ingolstadium 1594, BSB München, sign. 4 Diss. 1505, přív. 4
- Melchior LEAENUS, Vota propemptica. Pro felici faustoque habitu ornatissimi pietate, virtute, doctrinaque, praestant. dni Wencesilai Traiani Dacziceni etc. Itemque nobilissimorum adolescentum Fabiani Sebastiani Prolhoferi a Purgersdorff, Caspari Melchioris Belviczii a Nostwicz, Iohannis et Georgii Wtelensky a Wtelno fratrum ex Annaebergensi schola in Altorfinam academiam proficiscentium, s. l. s. d., NK ČR Praha, sign. 45 G 256
- Leges scholarum Vratislaviensium renovatae et mandato magnifici, nobilissimi et incluti senatus consignatae et conscriptae a M. Thoma Sagittario, earundem rectore et inspectore, Vratislaviae, Imprimebat Georgius Baumann 1617, BU Wrocław, sign. 443.203
- Clemens LEHMANN, Kurtze Leichpredigt bey Christlicher bestatung und Begräbnüß ... Herrn M. Melchioris Gerlachii ..., Zittau Jäger 1616, Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, sign. 21 an: Ee 662
- Leichpredigt über den Spruch Psal. 73, v. 25, 26. Herr wenn ich nur dich habe etc. bey dem Christlichen Leichen Begängnüs Des ... Gregorii Mättigii, auff Meschwitz/ beyder Artzneyen vornehmen

- Doctoris so den 30. Martii ... eingeschlaffen und ... den 3. Aprilis, in ... Budißin ... seinem Ruhe-Kämmerlein der Erden ... vertrauet worden. Gehalten durch M. Martinum Gumprecht Pastorem ... daselbst, Dresden Seyfert 1650, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle, sign. Pon Zc 5173 (přístupné na digitale.bibliothek.uni-halle.de)
- Hans Jacob LEU, Allgemeines, helvetisches, eydgenössisches oder schweizerisches Lexicon I-XX, Zürich 1747-1765
- Lib. II Disputatio ultima de fideicommissis et codicillis quam Deo clementer annuente praeside clarissimo et consultissimo viro Dn. Andrea Ursino U.I.D. in illustri Vitebergensium Academia II. Septembris hora et loco hactenus solito pro virili sustinebit Iohannes Hanecius Teutobrodenus, Witebergae typis Simonis Gronenbergii 1598, SK Praha, sign. EK XIII 54, přív. d
- Adamus LIEBIG, Legum et annuarum operarum illustris scholae Schönaichianae, quae est Bethaniae ad Viadrinum nova recensio, Lignicii Typis Nicolai Sartorii 1614, BU Wrocław, sign. 446.165
- Liga iugalis ... in connubio ... M. Ioannis Chebdiowsky a Felzova ... et ... virginis Catharinae Daniciae ... Melchioris Danik de Vostrova et Koczicz ... filiae, Praegae typis Pauli Sessii 1619, SK Praha, sign. AA XIV 10, přív. 58
- Heinrich LINDNER, Solemnitati nuptiarum, quas pietate et virtute insignis; morum ac vitae ... Caspar Gebhard Vratislaviensis sponsus cum ... Ursula Egrana ... Joannis Egrani, Svidnicensis Scholae olim Rectoris fidelissimi, filia sponsa ... auspicabitur / felicis ominis ergo gratulatur Henricus Lindner Silesius, Olsnae Bössemesserus 1611, RSB Zwickau, sign. 48.5.1., přív. 8
- Michael LINSNER, Disputatio II. De matrimonio legitimatione et adoptione, in: Matthiae Poleni Sil. Fasciculus quaestionum Ad materias Institutionum juris accomodatarum. De quibus ipso praesidente permissu Superiorum in celeberrima Academia Marchiva disputarunt nobiles aliquot et eruditi iuvenes, quorum nomina singulis disputationibus adscripta sunt, Francofurti Literis Sciurinis 1602, sl. Bra-B4b, NK ČR Praha, sign. 65 E 9277
- Michael LINSNER, Disputatio XIII. De actionibus et exceptionibus, in: Matthiae Poleni Sil. Fasciculus quaestionum Ad materias Institutionum juris accomodatarum. De quibus ipso praesidente permissu Superiorum in celeberrima Academia Marchiva disputarunt nobiles aliquot et eruditi iuvenes, quorum nomina singulis disputationibus adscripta sunt, Francofurti 1602, NK ČR Praha, sign. 65 E 9277
- Michael LINSNER, Disputatio XI. De institutione et exheredatione, NK ČR Praha, sign. 65 E 9277
- Fridericus LUCAE, Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober und Nieder-Schlesienwelche in sieben Haupt-Theilen vorstellet ..., Franckfurt am Mayn In Verlegung Friedrich Knochen, Buchhändlern MDCLXXXIX, sign. 441.314
- Luctus illustris Nassovicae scholae Sigenensis super obitu ... Iohannis, senioris, comitis Nassoviae ... Anno a Christo nato MDCVI, VIII. d. Octobr. ..., Herbornae Nassoviorum 1607 (plný text přístupný na [http://dfg-viewer.de/v2/?set\[mets\]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666](http://dfg-viewer.de/v2/?set[mets]=http%3A//digitale.bibliothek.uni-halle.de%2Ffoai%2F%3Fverb%3DGetRecord%26metadataPrefix%3Dmets%26identifier%3D95666))
- Godofredus LUDOVICUS, Historia rectorum, gymnasiorum scholarumque celebrimorum Schul-historie Pars I, Lipsiae Sumptib. Haered. Lancksii Anno MDCCVIII, NK ČR Praha, sign. 4 K 201
- Prokop LUPÁČ, Rerum Boemicarum Ephemeris sive Kalendarium historicum ..., Praegae 1584
- Ottomarus LUSCINIUS, Graecae et Latinae senarii proverbiales ex diversis poeticis Graecis ..., Argentinae apud Ioannem Kloblochum mense Decembri Anno 1521, NK ČR Praha, sign. 9 J 63, přív. 6

- Vincentius MAKOVINUS a Makova, Epithalamion de nuptiis ... Georgii Proscovicii, liberi baronis in Proskov ... et generosae ... virginis Ursulae a Lobkowicz ... Christophori senioris a Lobkowicz ... filiae ..., Pragae excudebat Thomae Mitis apud Ioannem Gitzinum 1568, NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. 8
- Christophori MANLII Epigrammatum liber, Excusus Pragae in officina Georgii Melantrichi av Auentino s.d., NK ČR 52 G 15, č. 1
- Gregorius MÄTTIG, Discursus iatricus de febrium tecmarsis et curatione ... pro impetrandis honoribus Doctoralibus, insigniis et privilegiis medicinam faciendi, exercendi et docendi ... Ad diem 23. Martii publico examini exhibitus, Basileae ex officina Schroeteriana 1610, UB Basel, sign. Diss 19, č. 34
- Johann Samuel MAGNUS, Historische Beschreibung der Hoch-Reichs-Gräfflichen Promnitzschen Residentz-Stadt Sorau in Niederlausitz, Und Deroselben Regenten Kirchen- und Regiment-Sachen, Wie auch Gelehrten Leuthen Und Sonderbahren Begebenheiten, Leipzig In Verlegung Michael Rohrlachs seel. Wittib und Erben 1710 (přístupné na <http://zbc.uz.zgora.pl>)
- Vincentius MAKOVINUS A MAKOVA, Epicedion scriptum in obitum illustris ac magnifici domini d. Iaroslai de Pernssteyn Caesariae Maiestatis a Consiliis etc. qui obiit XXVII Iulii. Anno 1560, s. l. s. d., NK ČR Praha, sign. 52 C 13, přív. 3
- Manuel de preparation a la mort. C'est à dire, consideration salutaire et tres-necessaire, de ce qu'il faut que l'homme face pour vivre chrestiennement et mourir heureusement. Escrite premièrement en Allemand par Martin Moller ... et nouvellement traduite en François par Jean Combillon, ministre de l'Eglise François, qui est à Oppenheim, Imprimé a Oppenheim par Jerome Galler 1619 (přístupné na books.google.cz)
- Abrahamus MAPHRAEDUS, ... [řecky] assertiones ..., Basileae typis Ostenianis 1593, UB Basel, sign. Diss 14, č. 27
- Samuel MARTINIUS z Dražova, Kázání pohřební při poctivém průvodu mrtvého těla ... M. Mikuláše Troila, Pirna 1631, KNM Praha, sign. 35 D 9
- Hieronymus MEGISER, Delitiae Neapolitanae, das ist ausführliche Beschreibung des mechtigen und in Europa hoch und weitberühmten Königreichs ..., Leipzig 1605, ÖNB Wien, sign. 74.K.104*
- Ioannes MECHANOPAEUS CUTTENUS, Gratulatorium. Pro felici, Deo et patria sic iubente, ad externos abitu et reditu generoso si ac strenui equitis domini Johannis Smili a Michalovicz ..., Pragae 1618, KNM Praha, sign. 59 D 61, přív. 23
- Memoriae ... M. Martini Bachacii ..., Noribergae typis Abrahami Wagenmanni 1613, KNM Praha, sign. 49 C 15, přív. 42
- Memoriae felici et aeternae Iohannis Rothii quondam Freistad. Reipub. senatoris cordati et integerrimi, Anno reparatae Salutis MDCXV. D. XXIII. Sept. Actat. XLII. pie mortui, nunquam moriturgia a cognatis, adfinitib. et amicis collata elogia parentalia, Lignicii excudebat Nicolaus Sartorius 1617, RSB Zwickau 5.1.5., č. 4
- Methodus apodemica Seu peregrinandi perlustrandique regiones, urbes ... ratio ... domini Henrici Ranzovii, regis Daniae ... consiliarii ... Argentinae Impensis Pauli Lederertz Bibliopol 1608, ÖNB Wien, sign. 37.M.81
- Miscellae politico-medicae, quas cum Bono Deo ... praesidio Casparis Dornavii ... ad III. Augus. An. MDCV hor. loc. solit. publicitus proponit defensurus Fridericus Pierius Francofurtensis Marchicus, Basileae Conradi Waldkirchii s.d. [1605], UB Basel, sign. Diss. 17, 40
- Johannes MOCHINGER, Lapis literatus, qui cl. M. Henrici Closii, in urbe Vratislaviensi rectoris Magdalenaci Anno MDCLI die Martii VI. Beate defuncti ..., Gedani Rhetius 1651, in: týž,

- Hermathenae Gymnasii Gedanensis, Gedani Rhetius 1651, SLUB Dresden, sign. Hist.urb. Germ.55
- Monumentum sempiternum ... M. Martino Bachacio a Naumierzicz ... 17. Februarii ... 1612 e vivis sublato ..., Pragae typis Georgii Hanussii, KNM Praha, sign. 49 C 85
- Sebastian MÜNSTER, Kozmografia česká, to jest vypsání o položení krajín neb zemí i obyčejích národuov všeho světa a historii podlé počtu leth na něm zběhlých prvé nikdá tak pospolku v žádném jazyku nevydaná, Praha, Jan Kosořský z Kosoře 1554, NK ČR Praha, sign. 54 B 1749
- Ioannes MURMELIUS, Tabulae ... in artis componendorum versuum rudimenta et usum valde necessarium, de ratione distinguendi ex Ioanne Rivio viro doctissimo brevem praeceptionem, Coloniae Agrippinae ad intersignium Monocerotis 1567, NK ČR Praha, sign. 9 J 63, přív. 2
- Musa pulla vetustissimae academiae Pragensis ..., Typis Pauli Sessii 1618, NK ČR Praha, sign. 50 F 90, přív. 1
- Naeniae funebres in obitum Georgii Wabruschii ... extincti Viennae ... 1565, die 20. Augusti ..., Pragae sumptibus M. Thomae Mitis a Lymusa Ioannes Gitzinus excudebat 1567, SK Praha, sign. FK IV 72; č. 1
- Georgius NICOLAUS BRUNENSIS, Knížka, v níž obsahují se začátkové umění arithmetického, to jest počtův na cifry neb liny poznání pro pacholátka a lidi kupecké, Praha 1567, SK Praha, sign. A G XVII 19
- Georgius NICOLAUS BRUNENSIS, Libellus elementarius in lingua Latina, Boiemia et Germanica, pro novellis scholasticis. Knížka začátkův v jazyku Latinském, Českém a Německém pro nové žáčky, Excusus Pragae per Ioannem Gitzinum 1569, NK ČR Praha, sign. 45 G 50
- Novis conjugibus ... Christophoro Arnoldo ... sponso et Annae Schnitterianae ... sponsae scholae Gorlicensis alumni bene precantes gratulantur, Gorlicii ex calcographeio Johannis Rhambae 1601, sl. A2b, OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 4
- Nuptiali sacro secundo viri ... Leonhardi Eichholtzii, ecclesiae Christi in Wederaw pastoris ... et ... Evae ...dni. Adami Scholtzii pastoris ecclesiae Strigonensi Primarii ... filiae ... 30. Aprilis An. 1623 ..., Lignicii Typis Ducalibus, RSB Zwickau, sign. 655, č. 54
- Nuptiis ... Dn. Iohannis Luteolae a Genstein, Beronae praetoris regii filii, sponsi et ... Susannae ... dn. Simeonis Zluticzky Senatoris Raconensis filiae sponsae. Raconae Anno 1612 celebratis amici scribebant, Pragae typis haeredis M. Danielis Adami a Veleslavina 1612, NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 32
- Nuptiis Jeremiae Tschonderi ... cum virgine Susanna Steinlandin ... ad diem 12. Octobr. Celebrandis, Breslae, typis exscripsit Georgius Bauman 1615, BU Wrocław; sign. 445.451
- Nuptiis ... Magistri Joannis Hippii Vodniani, sponsi et ... virginis Catharinae, filiae p. m. Adami Braumii, civis Suticensis ... sponsae Anno 1610 die 16. Novembris celebratis ..., Pragae typis Georgii Hanussii anno Domini 1610, NK ČR Praha, sign. 52 G 10, přív. 19
- Nuptiis ... Sebastiani Schönii Gorlic. Sponsi et ... Helenae Keslerinae ... Zachariae Kesleri ... civis Gorlic. Filiae relictae sponsae ... Gorlicii celebratis ad. 3. Non. Febr. An. 1631, Gorlicii excusa Ioannes Rhamba s.d., OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 72
- Nuptiis Secundis ... Johannis Bütneri Pharmacopoei in Rep. Gorlic. Laudatissimi et Helenae Seideliae ... Martini Seidelii p. m. civis Gorlic. Filiae relictae ad 14. Ian. Celebratis ..., Gorlicii Excudit Iohannes Rhamba 1619, OLBdW, Görlitz, sign. B a VII, fasc. 31
- Beneš OPTÁT, Knížky početní ..., Vytisťeno v Prostějově u Jana Günthera 1548, NK Praha, sign. 65 E 2042

- Oratio congratulatoria ad ... Othonem a Waldpurg, S.R.E. Cardinalem, Episcopum Albanensem ... Archigymnasij Viennensis nomine habita, in festo Pentecostes, Anni 1564. Per Petrum a Rotis Belgam Cortracen I.V. Doct: ibidemque legum ciuilium primarium Professore et inclytae facultatis Iuridicae nunc temporis Decanum, Viennae excudebat Michael Zimmerman 1565 (přístupné na books.google.cz)
- Oratio de admirabili auditus instrumenti fabrica et structura publice habita Witebergae in templo arcis a Johanne Mathesio D. cum tituli et insignia doctoratus in facultate medica conferrentur duobus viris clarissimis d. Adamo Hubero Mezericensi Moravo. D. Valento Espich Dresdensi. Anno 1577 die VI. Calend. Septemb., Witebergae excudebat Matthaeus Welack, Typis Iohannis Schwertelii, Anno 1577, SLUB Dresden, sign. Coll. Diss. B100, č. 100
- Oratio de iuris studio ..., Praegae 1612, NK ČR Praha, sign. 47 F 37
- Oratio de vita et morte clarissimi viri ... dn. M. Samuelis Heilandii Basiliensis, Ethices in Academia Tubingensi Professoris ... anno Domini MDXCII pridie Pentecostes pie in Christo defuncti habita a M. Erhardo Cellio, poet. et histor. ibidem Professore, Tubingae apud Georgium Gruppenbachium 1592, ÖNB Wien, sign. 79.D.157
- Oratio in funere ... Ioachimi, Novae domus d. hereditarii ... per Gasparum Adamum Lipsicum, generosi baronis Adami de Nova Domo tunc temporis praeceptorem, vigesima septima Decembris habita anno 1565, Excusum Praegae apud Georgium Melantrichum ab Aventino 1566, NK ČR; 50 E 13, přív. 8
- Ordo studiorum docendi atque discendi literas, in scholis civitatum Regni Boemiae et Marchionatus Moraviae, constitutus ab Universitate Pragensi. Adiectae sunt etiam leges scholasticae, ex statutis veteribus desumptae. Item, colloquium Herculis cum virtute et ignavia: ex lib. 2. Xenophontis de sermonibus Socratis, Praegae typis M. Danielis Adami a Weleslavino Anno 1586, NK ČR Praha, sign. 45 A II, přív. 9
- Georgius OSTRACIUS, Elegia gratulatoria scripta ad ... Paulum Pressium Gurimenum cum decerneretur ei gradus Magisterii Philosophici in Academia Witebergensi Anno Christi 1566 3. Nonas Martii, Witebergae 1566 excudebat Laurentius Schwenck 1566
- Georgius OSTRACIUS, Orationes duae de studiis literarum ..., Lipsiae 1574, NK ČR Praha, sign. 52 G 15, přív. 1
- Georgius OSTRACIUS, Oratio secunda de cognitione poeticae atque oratoriae, Lipsiae imprimebat Iohannes Steinman typis Voegelianis. Anno 1574, NK ČR Praha, sign. 52 G 15, č. 3
- Ioannis PALUDI B. Silesii philophilos. ad Iac. Zwingerum philosophum. medicum, Basileae Hieronymi Gemusaei 1595, UB Basel, sign. Ba VIII 46:7
- Adam PANTKE, Lebensbeschreibungen aller Breßlauischer Kirchenlehrer, welche bey den drey Hauptkirchen daselbst ... auch bey den Filialkirchen in der Stadt und Vorstadt ... von der Reformation an bis auf gegenwärtige Zeit im Amte gestanden haben, Breslau 1756
- Fridericus PAPA, Poesis sacra. Hoc est nomina et epitheta nominum in Sacris litteris, eorumdemque periphraes poeticae. In usum scholae Gorlicensis, Gorlicii Haeredes Ambrosii Fritschii excudebant 1594, NK ČR Praha, sign. 9 H 202, přív. 2
- Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, O stavu panském ..., Praha 1602, Knihovna HÚ AV ČR, sign. D 311
- Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, O stavu rytířském ..., Praha 1602, Knihovna HÚ AV ČR, sign. D 310
- Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, Zrcadlo slavného Markrabství moravského etc., Olomouc 1593 (reprint Ostrava 1993)

- Parallela oratorum poetarumque veterum et hodiernor. in illustri Schönaichiano auspiciis et boni ominis ergo adumbrata a J. Melideo III. Non. April. An. Chri. 1617, Typis Joh. Dörfferi typographi Schönaichiani. Bethaniae ad Viadrinum, BU Wrocław, sign. 445:564
- Parentatio habita in illustri schola Bregensi, postridie exequiarum, quibus augusta funeratione iusta fiebat illustrissimi et opt. principii, dn. Georgio II. duci Lignicii ... nocte diem 8. Maii praecedente ... 1586, s. l. s. d., NK ČR Praha, sign. 10 F 95, přív. 9
- Pathologiae pars altera. De causis morborum maxime universalibus a Ioanne Nicol. Stupano ..., Basileae ex officina Johannis Schroeteri 1603, UB Basel, sign. Diss 16, č. 62
- Nicolaus PAULINUS, Applausus natali festivitati clarissimi. circumspectoque viro dn. Georgio Ssvantle Pisceno civi et Synedro Patricio meritissimo ..., Pragae 1615, SK Praha, sign. FK V 5, přív. 29
- Nicolaus PAULINUS KOZOGIDENUS, Oratio de linguarum diversitate, ingentique earundem utilitate. Habita in collegio Caroli IV. ... die ... 21. Maii Anno assertae salutis, 1616, Pragae, Typis Pauli Sessii, Anno 1616, NK ČR Praha, sign. 46 F 13, přív. 6
- Nicodemus a PAUMBERGK, De causis mutationis et destructionis rerum publicarum ... oratio composita et publice pro virium valore proposita Basileae Rauracorum Idib. Septemb. Anno reparatae salutis MDCV, Basileae Typis Conradi Waldkirchii, KNM Praha, sign. 59 G 10, přív. 5
- Wenceslai a PAUMBERGK ... Exequiae, Gorlicii Ioannes Rhamba 1608, přív. č. II, KNM 49 C 15, přív. 33
- Matouš PHILOMATES, Zahrádka růžová žen plodných ..., Praha U Jiříka Jakobe Dačického 1576, SK Praha, sign. CV V 40
- Plausus scholae Petrensis in nuptiis secundis nobiliss. et doctiss. Viri domini Nicolai Czech Launei civis senatorii Novae Urbis Pragensis ..., Pragae [1606] typis Schumanianis, NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 12
- Amandus POLANUS, P. M. Collegium Anti-Bellarminianum: Tribus Disputationum Privatarum Periodis absolutum, & nunc primum in lucem editum / Procurante Johan. Georgio Grossio SS. Theol. D. Cum Appendice Disputationum aliquot Publicarum eiusdem Grossii, Basileae Impensis Ludovici König, Anno 1613, s. 125-128, SLUB Dresden, sign. 3.A.9476, č. 2
- Primis insignibus philosophicis virtute et doctrina ornatiss. Iuveni-viro dn. Danieli Trzebicki Taboreno, generosi dn. Bohuslai de Michalovicz in Rwenicz et Neudorf regni Bohemiae protonotarii paedagogo per ... M. Nicolaum Troilum ... 17. Julii Anno MDCVII. collatis amici adplaudabant, Pragae typis Pauli Sessii 1607, NK ČR Praha, sign. 50 G 117, č. 10
- Pro funere illustriss. et generosiss. Bohemiae proregis, Ioannis iunioris Popelij, baronis de Lobcouicio oratio. Ioannis Sciphi Campogryphij iureconsulti. Eiusdem elegia cum epitaphiis, Viennae Austriae ex officina Caspari Stainhoferi 1572, SK Praha, sign. FK V 1, přív. 3
- Pro nuptiali sacro, quod Leonhartus Krentzheim ab Iphofen ... cum Magdal. Elisabeta Reimana ..., Lignicii 1619, KNM Praha, sign. 57 B 41, přív. 6
- Processus aneb vypsání slavného pohřbu, dobré a vzáctné paměti urozeného pána pana Albrechta Václava Smřického z Smřic ... vytištěného v slavném Novém Městě pražském u Daniele Karla z Karlsperka 1615, NK ČR Praha, sign. 54 G 84
- Propemptica in discessum ... Matthiae Compan Horzovini ..., Lipsiae ex officina typographica Iohannis Beyeri 1590, KNM Praha, sign. 57 D 44
- Propemptica Jeremiae Tschondero Vratislaviensi Silesio, illustrium et generosorum L. Baronum dnnn. Ioachimi, Otto-Henrici, Johan-Bernhardi a Mazan fr. Germanorum praeceptoru, cum

- iis ex academia Francofurtana 23. 10. calc. Iuliani 1609 discedenti, Francofurti Marchionum typis Iohannis Eichorn, BU Wrocław, sign. 443.831
- Propemptikon nobilitate generis, eruditione et virtute praestanti Iuveni, Adamo Ropalo a Riphaeo monte, Witeberga discedenti ab amicis, Nonis Maii, Witebergae, Typis Matthaei Welaci, Anno salutis MDXCI, BU Wrocław, sign. 4 O 10, přív. 17
- Adamus PROSERCHOMUS, Threnus Astracae pro Calend. Ianuarii Anni 1611 ..., Pragae typis Georgii Hanussii 1611, MZK Brno, sign. ST 2. 24704, přív. 5
- Marcus PROSTANNUS MARCOMANNUS, Triga poematum ..., Pragae 1609, NK ČR Praha, sign 49 D 8, přív. 1
- Publicatio et Introductio scholae novae evangelicae Pragensis. Das ist Eröffnung und Einführung der neuen Evangelischen Schul in der königlichen Alten Hauptstadt Prag. Es werden allhie die Predigt/Oration und Beschreibung des gantzen Actus befunden. Cum Privilegio Sereniss. Elect. Saxoniae, Leipzig In verlegung Abraham Lamberg's Im Jahr 1612, NK ČR Praha, sign. 35 D 119, přív. 10
- Iacobus PURLILLARUM COMES [PORZIA?], De liberorum educatione, Argentorati ex officina Ioannis Schoti MDX, ÖNB Wien, sign. 46 T 44
- Mathias QUADT, Deliciae Galliae sive itinerarium per universam Galliam ..., Francofurti ad Moenum. Excudebat Sigismundus Latomus 1603, ÖNB Wien, sign. 47 Nn. 122
- Q.D.B.V. Festivitas nuptialis Michaelis Gehleri ... et Joannae Lampeliae ..., Gorlicii Ioannes Rhamba [1614], OLBdW, sign. BA VII 11, přív. 12
- Guilhelmus RABOTTUS, Oratio de gente et lingua francicae, Witebergae 1572, NK ČR Praha, sign. 37 J 64, přív. 5
- Rector academiae Francofurtanae ad Oderam illustris et generosus dominus dominus Petrus Sedlnitzky senior, baro Moravus a Choltitz etc. Ad Exequia, quas clarissimus et doctissimus vir, dn. M. Iacobus Schickfus, academiae notarius solertissimus, filiolo suo carissimo Ioanni, d. 29. Iulii Anno 1602 nato, 2. Septembris, eiusdem denato honestas parere cupit, [Francofurti ad Oderam 1602], BU Wrocław, sign. 549.240
- Adrian REGENVOLSCIUS [Andrzej Węgierski], Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum ..., Trajecti ad Rhenum ex officina Johannis a Waesberge, bibliopolae 1652 (přístupné na books.google.cz)
- Joseph von RETZER, Hieronymi Balbi Veneti ... Opera poetica oratoria ac politico-moralia I-II, Viennae 1791-1792
- Joseph von RETZER, Nachrichten von dem Leben und Schriften des ehemaligen Bischofs von Gurk von Hieronymus Balbi ..., Wien 1790
- Valentini Ritteri et Rosinae Mergneriae Sacrum nuptiale, Strelae XIX. Febr. Anno MDCXXXV. votivo amicorum plausu honoratum, Bregae Typis Augustini Gründeri s.d., OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 56
- Cunradus RITTERSHUSIUS, Commentarius novus, in quatuor libros institutionum imperialium divi Justiniani ... cui praefixa est ipsius auctoris oratio inauguralis de Charonda et Zalenco, Argentorati apud Zetznerum 1618, ÖNB Wien, sign. 692.842-B
- Johann Carl ROHN, Chronic Vormals Böhmischer Cron-Lehen ..., Prag 1763, Knihovna HÚ AV ČR, sign. C 13.992
- Andreas Rochotius a Rochiczperga, P. Caes. Nec non Not. Publ. Imperialis, civis Chrudimensis, Ad illustrem iuxta ac litteratissimum heroem ... Carolum seniore B.L. a Zierotin ... Mecaenatem ac Patronum optime de se meritum, Xenia Calend. Januar. Anni MDCXVII, BU Wrocław, sign. 507.556

- Adrianus ROMANUS, Parvum theatrum urbium sive urbium praecipuarum totius orbis brevis et methodica descriptio, Francoforti. Ex officina typographica Nicolai Bassaei 1595, MZK Brno, sign. ST2-0000.082
- Erasmus ROTERODAMUS, De ratione studii ac legendi interpretandique auctores libellus aureus. Officium discipulorum ex Quint. Qui primo legendi ex eodem. Erasmi Concio de puero Iesu in schola Coletica Londini instituta pronuntianda. Eiusdem Expostulation Iesu ad morales. Eiusdem carmina scholastica, Moguntiae 1521, ÖNB Wien, sign. 74 W.77(2)
- Petri a ROTIS ... AD L. Gallus de liberis et postumis commentarius, Viennae excudebat Caspar Scainhofer 1568, ÖNB Wien, sign. 27.V.36 Alt Prunk
- Esrom RÜDINGER, Libri Psalmorum paraphrasis Latina, quae oratione soluta breviter exponit sententias singulorum, ex optimorum interpretum veterum et recentiorum rationibus. Addita sunt argumenta singulorum Psalmorum, et redduntur rationes paraphraseos, a spersis alicubi certorum locorum explicatiunculis. Excepta omnia e scholis Esromi Rudingeri, in ludo literario Fratrum Boemicorum Evanzizii in Moravia et nunc primum edita, Gorlicii 1581, NK ČR Praha, sign. 46 C 62
- Christophor Adamus RUPERTUS, Oratiuncula de genere, vita et obitu V. Cl. Dn. Michaelis Virdungi, politices et historiarum professoris publici observantiae testandae erga praeceptorem optimum ... scripta et recitata a.d. XV. Decembris 1637, Altorphii Typis Scherffianis 1637, BSB München, sign. Res 4 Or.fun. 267,8
- Ioannes Henricus RYHINERUS, De animae humanae facultatibus, Basiliae typis Conradi Waldkirchii 1598, UB Basel, sign. Diss 15, č. 34
- Ioannes Henricus RYHINERUS, De arthritide positiones, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1601, UB Basel, sign. Diss 16, č. 31
- Ioannes Henricus RYHINERUS, De arthritide, in: Decas III. disputationum medicarum, Anno MDCXX Basileae Sumptibus Johan. Jacobi Genathii Acad. Typogr., disputacae č. VII, NK ČR Praha, sign. Diss. Vol. CCVII
- Ioannes Henricus RYHINERUS, De hominis natura, Basiliae typis Conradi Waldkirchii 1597, UB Basel, sign. Diss 15, č. 7
- Ioannes Henricus RYHINERUS, Doctrina de elementis, Basileae typis Conradi Waldkirchii 1597, UB Basel, sign. Diss 15, č. 1
- Sacro nuptiali ... Johannis ab Heldreich in Holdendorf et Schlawrot, scabini Reip. Gorlic. Et scholarum meritis iterum sponsi ... Marthae ... Thobiae Grancii senator. In eadem Republ. Filiae sponsae ... Cal. Aug. MDCXXII celebrato ..., Typis Johan. Rhambae expressae s.d., OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 49
- Sacro nuptiali ... Nicolai Thomae Svidnic. Theologi et doctentium in ecclesia Gorlic. .. sponsi et ... virginis Sabiniae ... Georgii Hausdorferi ... sponsae ad 4. Octobris 1614, Gorlici Exscriptae Typis Johannis Rhambae s.d., sl. C1b; OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 11, fasc. 13
- Sacrum nuptiale ... Ioannis Heldrici sponsi et ... Mariae ... Georgii Schmidii viri consularis in Gorlic. Republ. ... filiae sponsae ad 8. Cal. Decemb. Anno Christi 1603 ..., Gorlicii Excusum a Iohan. Rhamba s.d, OLBdW Görlitz, sign. Ba VII 13, fasc. 20
- Melchior SAUR, Epithalamion scriptum nobili et docto viro D. Iacobo Codicillo Tullechovino et pudicae virgini Catharinae natae in inclyta urbe Nova Praga etc., s.l. 1557, NK ČR Praha, sign. 52 C 15, přív. č. 3
- Leopold Johann SCHERSCHNIK, De doctis Reginae-Hradecensibus, Pragae 1775, NK ČR Praha, sign. 45 F 50

- Jacobus SCHICKFUSS, New vermehrete Schlesische Chronica unnd Landes Beschreibung, darinnen weyland Joachim Curaeus ... einen Grundt geleet I-IV, Leipzig, Schürer und Götze 1625, NK ČR Praha, sign. B V 41
- Iohannes SCHMIDL, Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae I-III, Pragae 1747-1754, NK ČR Praha, sign. 51 A 9
- Schola Zatecensis Iacobi Strabonis Glatovini cum II. orationibus eiusdem habitis coram senatoribus. et inspectoribus ... initio regiminis scholastici ..., Pragae Excusum in officina Georgii Nigrini 1575, KNM Praha, sign. 49 E 16, přív. 1
- Scholae Goldbergensis denuo apertae Fama publica, Lignicii [asi 1620], BU Wrocław, sign. 385.823
- Franciscus SCHOTTUS ANTVERPIENSIS - F. Hieronymus EX CAPUGNANO BONON. PREDICATORIUS, Itinerarium nobiliorum Italiae regionum, urbium, oppidorum et locorum ..., Vicentiae apud Petrum Bertelium 1601, ÖNB Wien, sign. 36.345 A
- Ioannes Henricus SCHROTER DE GÜSTROW, De vera nobilitate, s. l. 1603, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. Xc 553, přív. 19
- Secundi nuptiis ... Simeonis Marcocii Sobieslavini civis consularis Raconensius ... cum ... Catharina, olim coniuge dn. Laurentii Mautwiczka ... 8. Febr. Celebrandis anno 1611 ..., Pragae typis Danieli Sedesani s.d., NK ČR Praha, sign. 52 C 16, přív. 30
- Ioannes Ludovicus SENGELIUS, Ingressui ut augustissimo ita ... Friderici V., comitis palatini ad Rhenum,... una cum... Elisabetha, ... Iacobi I ... filia,... carmen ... ad diem 7. Junii, Heidelbergae 1613
- Petrus SICKIUS, Illustris scholae Bregensis Constitutiones in duas partes digestae, quarum prior doctrinae posterior disciplinae rationem complectitur: cum Indice rerum, quae in utraq[ue] parte continentur, Vratislaviae. Ex officina typographica Iohannis Scharffenberg 1581, BU Wrocław, sign. 443.277
- Petrus SICKIUS, Oratio de dicto Paulino parentes, educate liberos vestros in doctrina et disciplina domini. Continente optimam educandi liberos rationem. Habita a M. Petro Sickio cum ipsi gubernatio illustris scholae Goldbergensis, Anno Christi 1584, die 20. Ianuarii committeretur, Vratislaviae ex officina typographica Iohan. Scharffenberg s. d., BU Wrocław, sign. 534.494
- Johannes SINAPIUS, Des schlesischen Adels anderer Theil oder Fortsetzung schlesischer Curiositäten, darinnen die gräflichen, Freyherrlichen und adelichen Geschlechter, so wohl schlesischer Extraction, als auch die aus andern Königreichen und Ländern in Schlesien kommen... in völligem Abrisse dargestellt werden. Nebst einer nöthigen Vorrede und Register, Leipzig - Breslau 1728 (přístupné na <http://www.sbc.org.pl>)
- Johannes SINAPIUS, Olsnographia. Beschreibung des Oelsnitzer Fürstentums, Leipzig und Frankfurt 1707, Leipzig - Frankfurt 1707
- Johannes SINAPIUS, Schlesischer Curiositäten erste Vorstellung, darinnen die ansehnlichen Geschlechter des schlesischen Adels mit Erzählung des Ursprungs der Wappen Genealogien, der qualificirtesten Cavaliere der Stamm-Häuser und Güter beschrieben ..., Leipzig - Breslau - Liegnitz 1720 (přístupné na <http://www.sbc.org.pl>)
- Jodocus SINCERUS, Itinerarium Galliae ..., Argentorati Sumptibus heredum Lazari Zetzneri, Anno MDCXVII, ÖNB Wien, sign. 48.M.16.
- Slabikář český a jiných křesťanského náboženství počátkové: kterýmžto věcem dítky křesťanské hned z mladosti učeny býti mají. V Prostějově skrze Jana Günthera 1547, ÖNB Wien, sign. BE.2.R.62(4)

- Solennitas nuptialis Valentini Ritteri ... sponsi et Rosinae Mergnerianae ... Michaelis Mergneri senatoris olim Reip. Bregensis ... sponsae. Ad. XI. Cal. Marti. An. MDCXXXV Strelae auspiciato instituta ..., Gorlicii Johanne Rhamba excudebat, OLBdW Görlitz, sign. Ba VII II, fasc. 55
- Spis o proměnách žalostivých života vezdejšího a o radostech věčného. K tomu kázání pohřební dvoje nad tělem mrtvým ... Anny Magdalény Vencelíkové z Malovic ... kteráž tu středu po Svatém Matěji ... usnula a ten outeřý po neděli Judyka v kostele farním města Kamenice ... pochována jest, s.l. 1615, NK ČR Praha, sign. 54 G 81
- Jakub SRNOVEC Z VARVAŽOVA, Dicteria seu proverbía Bohemica, ad phrasim latinorum accommodata, atque per centurias, quondam in vsum scholae privatae distributa, nunc vero longe auctiora, bonaque fide in gratiam studiosae iuventuti in publicum ... edita, Pragae, excudebat Georgius Nigrinus, Pragae 1582, NK ČR Praha, sign. 54 K II023
- Statuta almae universitatis d. artistarum et medicorum Patavini gymnasii. Denuo correctae et emendatae, Patavii apud Ioannem Speronem et Franciscum Bolzetam 1595, ÖNB Wien, sign. 27.R.22
- Statuta et privilegia almae universitatis iuristarum gymnasii Bononiensis, Bononiae apud Alexandrum Benacium 1561, ÖNB Wien, sign. 37.Nn.176
- Statuta spectabilis et almae universitatis iuristarum Patavini Gymnasii, una cum literis ducalibus et omnibus reformationibus in hunc usq; diem factis, suis in locis positis additoq; indice locupletissimo nunc primum Typis excusa, Veduntur apud Hieronymum de Gibertis. Civem patavin et bidellum almae universitatis dominorum iuristarum Paduae, MDL (1550), ÖNB Wien, sign. 77.Bb.28
- Daniel STAUDE, Coniugio ... Martini Reinhardi civis et bibliopolae Oppaviensis sponsi et ... matronae Catharinae ... Andreae Butowsky, olim consularis Reipub. Oppaviensis ac ... Henrici Schepfingii civis Oppaviensis relictae viduae sponsae, Nissae per Andream Reinheckel 1598, SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.393,21
- Christophori Staudii ... et Elisabethae Schnitterianae ... Sacrum nuptiale Gorlicii XXIIII. Januarii an. MDCXIII votivis amicorum musis honoratum, Gorlicii Ioannes Rhamba excudebat s.d. sl., OLBdW Görlitz, sign. B a VII, fasc. 1
- Johann STEINBERG, Series cum summariis titulorum in Digestorum et Codicis contentorum ..., Groningae 1641
- Friedrich Wilhelm STRIEDEL, Grundlagen zu einer hessischen Gelehrten- und Schriftsteller-geschichte. Seit der Reformation bis auf gegenwärtige Zeiten, Dritter Band, Gedruckt zu Göttingen in der Barmeierschen Buchdruckerey 1783
- Ioannes STURM, Ad Werteros fratres nobilitas literata. Liber unus, Argentorati per Rihelios fr. Anno 1556, NK ČR Praha, sign. 8 J 220
- Ioannes STURM, Liber unus de periodis. Explicatus non tam scholiis, quam scholis a Valentino Erythraeo Lindaviensi, Argentorati per Iosiam Rihelium 1567, NK ČR Praha, sign. 10 G 16
- Ioannes STURM, Scholae in libros III. Hermogenis de inventione, Argentorati, Excudit Iosias Rihelius 1570, KNM Praha, sign. 59 E 106, přív. 1
- Audomarus TALAEUS, Rhetoricae libri duo P. Rami praelectionibus illustrati, Basileae per Eusebium Episcopium et Nicolai fratris haeredes 1569, UB Basel, sign. ke III 24, č. 4
- Baldassar THEODORUS, Res Vigiliana, hoc est phrases, epitheta, descriptiones et similitudines libri V, Gorlicii Haeredes Ambrosii Fritschii excudebant 1594, NK ČR Praha, sign. 9 H 202, přív. 3
- Theses de solutionibus et liberationibus eas praesidente clarissimo viro D. Conrado Rittershusio ... publice defendendas suscipiet Nicolaus Ladirius Piscenus B. Mense Maio, Altorffii

- excudebat Christophorus Lochnerus, Typographus Academicus 1594, BSB München, sign. 4 Diss. 2102, přív. č. 57
- Theses de variolis et morbillis quas decreto et consensu amplissimi senatus Asclepiadei inclytæ Basileæ pro summis in arte medica honoribus et privilegiis impetrandis publicæ ... defendet M. Matthias Erbinaeus ... ad diem XXIX. Octobris horis et loco consuetudis ..., Basileæ ex officina Iohannis Schroeteri 1608, SK Praha, sign. CR III 1, přív. 9
- Threnodia in improvisum ... obitum Othmari Hrobicziczky a Hrobiczicz, s.l. s.d., MZK Brno, sign. ST 24.704, přív. 53
- Tobie. Comedie De Catherin Le Doux, en laquelle on void comme les mariages sont faict au ciel et qu'il n'y a rien qui eschappe la providence de Dieu, Cassel 1604
- Tractatus de Nestorianismo et Eutycheismo contra M. Josephum Grabium contra Iosephum Grabium Bremensem auctore M. Johanne Schrödero ecclesiae Norinbergensis ad D. Laurentium Pastore. Praefixa est praefatio Aegidii Hunnii, theologiae doctoris et professoris, Giessæ excudebat Casparus Chemlinus 1612, BSB München, Polem 2508
- Jeremias TSCHONDERUS, Systema Grammaticae Graecae. Regulis succinctis, Tabellis perspicuis, Notis necessariis Inclyti Senatus mandato in usum Scholarum Vratislaviensium concinnatum et illustratum, Breslae 1618, SLUB Dresden, Sign. 36.8.5917
- Valedictio qua ... Ioachimum Fridericum ducem Silesiae Lignicensem et Bregensem ... salutavit suo suique generosi sodalitiî nomine, discedens ex illustri schola Bregensi generosus baron, dn. Zdenco Brtnicensis Waldsteinius, dominus ... Additum est responsum Illustrissimi principis nomine datum. Anno 1596 Mense Majo. Lignicii impressa typis Nicolai Sartorii, NK ČR Praha, sign. 10 F 95, přív. 10
- Oldřich VELENSKÝ Z MNICHOVA, Přeutěšená a mnoho prospěšná kněha Erazyma Rotterdamského o Rytěří křesťanském ..., Bělá pod Bezdězem 1519, NK ČR Praha, sign. 54 D 29
- Kryštof Adam VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ, Panegyris ... Conradi Rittershusii, Altorfi-Noricorum 1613, KNM Praha, sign. 57 B 41, přív. 25
- Kryštof Adam VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ, Parentatio ... Conradi Rittershusii, Altorfi-Noricorum 1613, NK ČR Praha, sign. 57 B 41
- Věnc narození, který nejjasnějšímu, nejmožnějšímu a nenepřemoženějšímu svatě římské říše císaři Matyášovi ... Pražská akademie Tovaryšstva Ježíšova ... navila a jej Jeho Císařské Milosti se vši náležitou pořízeností podala na den svatého Matěje Apoštola Páně léta 1617, Praha 1617, BU Wrocław, sign. 389.640
- Michael VERINUS, De puerorum moribus disticha. Cum luculenta Martini Iuvarræ Cantabrici expositione, Lugduni Apud Ioannem Frellonium 1557, NK ČR Praha, sign. 9 J 63
- Petrus VINCENTIUS, Disciplina et doctrina gymnasii Gorlicensis, Gorlicii. Excudebat Ambrosius Fritsch 1566, Staatsbibliothek zu Berlin, sign. Ay 25404
- Michaelis VIRDUNGI Kittingensis, historiarum et eloquentiæ in academia Norica professoris Commentarius in C. Iulii Agricolæ Vitam, Scriptore Cor. Tacito ab auctore nuper recensitus auctusque. Norimbergæ typis Wolfgangi Endteri 1637, SLUB Dresden, sign. Lit. Rom.B.4117
- L. VITRUVIUS ROSCIUS PARMENSIS, De modo docendi atque studendi et de claris puerorum moribus Libellus. Quam utilissimus ..., Venetii 1539, ÖNB Wien, sign. *38.F.101
- Vituperatio et laudatio philosophiæ duabus orationibus contrariis in illustri illustrissimorum principum Anhaltinorum et gymnasio seruestæ instituta ab illustribus et generosis adolescentibus D. Bartholomæo Waldsteinio et D. Carolo Zerotino ex informatione Alberti Voiti Borussi, Servestæ 1597, BU Wrocław, sign. 385.831

- Adauctus VOIGT, *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae I-II*, Pragae W. Gerle 1774–1783, Knihovna HŮ AV ČR, sign. B 4674 a B 4675
- Von der Pilgramschafft der Kinder Gottes auff Erden. Ein Christliche Leichpredigt auß dem II. Cap. ad Hebraeos. Bey der Begräbnuß des Ehrnuesten Hochgelehrten Herrn Laurentii Circleri Weyland der Fuerstlichen Schulen Goldberg vnd Brieg in Schlesien Rectoris etc. gehalten zu Speyer in S. Aegidii Kirchen den 29. Iulij Anno 1598 durch M. Quirinum Reiterum Pfarrherrn daselbsten, Gedruckt in der Churfürstlichen Statt Heydelberg durch Christoff Löw [1598], BSB München; sign. 4 Bio. 247, priv. 3; plná digitalizovaná verze přístupná na webu: <http://mdz10.bib-bvb.de/~db/0001/bsb00018478/images/>
- Vota Gratulatoria Comitivae Palatinae ... D. Valentino Iöpnero ... consecrata ab amicis, Lipsiae Excudebat Laurentius Cober 1614, SLUB Dresden, sign. Lit.Lat.rec.A.373, č. 27
- Georg Ernst WALDAU, *Vermischte Beytr. Zur Geschichte der Stadt Nürnberg*, Nürnberg 1786
- Was zu dieser Zeit in Griechenland, Asien, Africa unter des Tuercken und Priester Johans Herrschafften. Item in Ungern und Behemen etc. der Christlichen Kirchen zustand sey Erstlich von D. Davide Chytraeo Lateinisch in Druck gefertiget und jetzund von Henrico Arnoldo aus Churland in Liffland verdeudschet. Item ein Oration von dem jetzigen zustand der Christlichen Kirchen und Religion in Mohrenland unter Priester Johan von Herrn Matthaeo Dressero der Griechischen und Lateinischen Sprachen und der Historien Professore zu Leiptzig Anno 1583 gehalten und erstlich Lateinisch in Druck verfertigt, nun aber verdeudschet durch M. Melchiörem Gerlach Silesium, s. I. 1584, SLUB Dresden; sign. Hist.Turc.425.u.misc.4
- Johann Gotfried WEINSCHENK, *Historische Nachricht von der Stiftung und den Schicksalen des königlichen Gymnasii Illustris zu Brieg wie auch von dessen Rectoribus und Professoribus, bey den Andenken der vor zweyhundert Jahren geschehenen Grundlegung desselben abgefasst*, Brieg bey Johann Ernst Tramp 1764, BU Wrocław, sign. 442.128
- Adam WENNER, *Ein gantz new Reysebuch von Prag auss bis gen Constantinopel*, Nürnberg 1622, UB Basel, sign. Et 1141
- Ioannes Fridericus WOLFFESHUSIUS, *Ἐπετηρία scholis a trib. hum. vitae summis ordinibus naturae ac pietatis leges reddenda. Oratio ad senat. et scholarchas Annaeb. hab. Addita est gymnasmatum et lection. in Annaeb. sch. breviss. designatio*, Lipsiae imprimebat Michael Lantzenberger 1595, SK Praha, sign. FK V 8, priv. 38
- Wenceslaus M. DE ZASTRISELL, *Oratio de viro nobili. Ad virum vere Illustrem dominum Fridericum baronem Zerotinum, Moraviae Promarchionem, Cognatum suum, Genevae Typis Iacobi Stoer 1596*, NK ČR Praha, sign. 52 G 81
- [Jiří ZÁVĚTA ze ZÁVĚTIC], *Schola Aulica, to jest Dvořská škola, v níž se obsahují naučení a výstrahy dvořanům a všechněm těm sloužící, ješto králův, knížat a pánův se přidržejí, jich dotýkají, při nich zůstávají a s nimi jako obecnství své nějaké mají. Čím jest to, že dvořeninové a všickni ti, kteříž při králích, knížatech a jakýchkoliv potentátech v světě zůstávají, zřídka kdy až do konce v milosti a lásce při nich setvají, vytištěno v Starém Městě pražském v impressii Šumanské, Praha 1607*, NK ČR Praha, sign. 60 F 45
- Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*, Bd. 1–64, Halle – Leiptzig 1732–1750 (přístupné na: <http://mdz10.bib-bvb.de/~zedler/zedler2007/suchen/suche.html?suchmodus=standard>)
- Martin ZEILLER, *Itinerarium Germaniae Nov-Antiquae. Teusches Reyßbuch durch Hoch und Nider Teutschland auch angränzende, unnd benachbarte Königreich, Fürstenthumb und Lande, als Ungarn, Siebenbürgen, Polen, Schweden, Dennemarck, etc. I-II*, Strassburg In Verlegung Lazari Zetzners Seligen Erben Anno 1632 u.1640, ÖNB Wien, sign. 48.C.20

- Gustav G. ZELTNER, Vitae theologorum Altorphinorum a condita academia omnium, Norimbergae et Altdorphii apud haeredes Ioh. Dan. Tauberi 1722, UB Basel, sign. Falk 530
- Carolus baro a ZEROTIN, Oratio de comparanda vera gloria. Recitata Argentorati ... Paschales Anno 1580, Argentorati 1580, BU Wrocław, sign. 534.495
- Theodor ZWINGER, Methodus apodemica in eorum gratiam, qui cum fructu in quocunque tandem vitae genere peregrinari cupiunt, Argentinae per Lazarum Zetznerum Anno 1594. ÖNB Wien, sign. 47.S.39

3. Prameny vydané po roce 1800

- Hugo ABS (Hg.), Die Matrikel des Gymnasiums zu Elbing (1598–1786), Hamburg 1982
- M. Luisa ACCORSI – Claudia ZONTA (edd.), Natio germanica Bononiae I. La matricola. Die Matrikel 1573–1602. 1707–1727, Bologna 1999
- Thomas Otto ACHELIS – Adolf BÖRTZLER (Hg.), Die Matrikel des Gymnasium Illustre zu Bremen 1610–1810, Bremen 1968
- ALBUM studiosorum Academiae Groninganae, Groningen 1915
- Johann ANDRITSCH (Hg.), Die Matrikeln der Universität Graz I. 1586–1630, Graz 1977
- Gustav BAUCH (Hg.), Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI. Jahrhundert, Breslau s.d.
- Gustav BAUCH (Hg.), Aus dem Hausbuche des Goldberger Lehrers Zacharias Bart. 1529–1612. Familien- und Schulnachrichten, Breslau 1907
- Alois BEJBLÍK (ed.), Fynes Moryson – John Taylor, Cesta do Čech, Praha 1977
- Alois BEJBLÍK (ed.), Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, Praha 1977
- Karel BERÁNEK (ed.), Bakaláři a mistři Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v letech 1586–1620, Praha 1988
- Karel BERÁNEK (ed.), Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice UK v Praze v letech 1560–82. Poznámání jmen profesorův a jiných preceptorův v učení pražském z roku 1604, Praha 1981
- Karel BERÁNEK (ed.), Statuta pražské filozofické fakulty z roku 1614, in: Petr Svobodný (ed.), Ad maiorem academiae gloriam. Sborník prací PhDr. Karla Beránka vydaný u příležitosti jeho životního jubilea, Praha 2000, s. 51–60
- Karel BERÁNEK (ed.), Zkušební a promoční řády pražské artistické fakulty v 16. a počátkem 17. století, in: Petr Svobodný (ed.), Ad maiorem academiae gloriam. Sborník prací PhDr. Karla Beránka vydaný u příležitosti jeho životního jubilea, Praha 2000, s. 19–50
- Friedrich von BEZOLD (Hg.), Briefe des Pfalzgrafen Johann Casimir I–III, München 1882–1903
- Jaroslav BIDLO (ed.), Akty Jednoty bratrské I–II, Brno 1915–1923
- Simona BINKOVÁ – Josef POLIŠENSKÝ a kol. (edd.), Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století, Praha 1989
- Carl F. BITTCHER (Hg.), Pfortner Album. Verzeichniss sämtlicher Lehrer und Schüler der Königl. Preuß. Landesschule Pforta vom Jahre 1543 bis 1843, Leipzig 1843
- Konrad BLAŽEK (Hg.), Der ausgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesiens. J. Siebmacher's großes Wappenbuch 17, reprint Neustadt an der Aisch 1977
- Vincenc BRANDL (ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým I–III, Brno 1870–1872

- Johann Gustav BÜSCHING (ed.), *Jahrbücher der Stadt Breslau von Nicolaus Pol V, Breslau 1824*
- Georg BUCHWALD, *Beiträge zur Kenntnis der evangelischen Geistlichen und Lehrer Oesterreichs aus den Wittenberger Ordiniertenbüchern seit dem Jahre 1573*, JGPrÖ 16, 1895, s. 176–202; 17, 1896, s. 25–63, 157–186; 18, 1898, s. 56–72, 239–258; 19, 1898, s. 111–126; 21, 1900, s. 113–128; 22, 1902, s. 182–203; 23, 1903, s. 78–96, 236–263
- Georg BUCHWALD (Hg.), *Wittenberger Ordiniertenbuch 1537–1560*, Leipzig 1894
- Georg BUCHWALD (Hg.), *Wittenberger Ordiniertenbuch. Zweiter Band. 1560–1572*, Leipzig 1895
- Bulletin de la Société de l'histoire du protestantisme français. Documents historique inédits et originaux XVIe, XVIIe et XVIII siècle, 12, Paris 1863
- Helena BUSINSKÁ (ed.), *Renesanční poesie*, Praha 1975
- Helena BUSINSKÁ – Jan MARTÍNEK – Dana MARTÍNKOVÁ (edd.), *Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Carmina selecta*, Praha 1996
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA (edd.), *Výběrová edice rodinné korespondence posledních pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce (= OH 6)*, České Budějovice 1998, s. 167–271
- Iulius CAESAR (ed.), *Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis per annos 1527–1628 descriptus I–IV, Marpurgi 1875–1888*
- František CINEK (ed.), *Matricula Academiae Olomucensis. Ročenka Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké v Olomouci za dobu od r. 1818 do r. 1928*, Olomouc 1929, s. 42–157
- Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ (ed.), *Mravy ctnostné mládeži potřebné. Bratrské mravouky Jiřího Strejce, Adama Šturma z Hranic a Matouše Konečného*, Praha 1940
- Jaroslav ČECHURA – Zdeněk HOJDA – Martina NOVOZÁMSKÁ (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608. Rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea*, Praha 1997
- Jaromír ČELAKOVSKÝ (ed.), *Naučení p. Albrechta Rendla z Oušavy synům dané*, ČČH 8, 1902, s. 68–70
- Jaromír ČERVENKA – Stanislav KRÁLÍK (edd.), *Orbis sensualium pictus*, in: *Dílo Jana Amose Komenského 17*, Praha 1970
- Petr ČORNEJ a kol. (edd.), *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436–1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989
- Wilhelm DIEHL (Hg.), *Die Schulordnungen des Großherzogtums Hessen, I. Band: Die höheren Schulen der Landgrafschaft Hessen-Darmstadt, I. Teil: Die Texte*, Berlin 1903
- Josef DOSTÁL (ed.), *Cesty do Svaté země. Výbor ze starých českých cestopisů*, Praha 1948
- Bernard DUHR (Hg.), *Die Studienordnung der Gesellschaft Jesu, Mit einer Einleitung*, Freiburg im Breisgau, 1896
- Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK (Hg.), *Hieronymus der Ältere Schlick: Das Tagebuch. Eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580–1582*, České Budějovice 2008
- František DVORSKÝ (ed.), *Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591–1610*, Praha 1904
- František DVORSKÝ (ed.), *Lísty paní Kateřiny ze Žerotína, rozené z Valdštejna I–II*, Praha 1894–1895
- František DVORSKÝ (ed.), *Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby*, Praha 1886
- František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869
- Max DVORÁK (ed.), *Dva deníky Matyáše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896

- Karel Jaromír ERBEN (ed.), Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce etc. Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v Pusté Arábii I–II, Praha 1854–1855
- Georg ERLER (Hg.), Die Jüngere Matrikel der Universität Leipzig 1559–1809 I–III, Leipzig 1909 (Nachdruck: Nendeln, Kraus Reprint, 1976)
- Georg ERLER (ed.), Die Matrikel der Universität Leipzig I–III (1409–1559), Leipzig 1895–1902
- Georg ERLER (Hg.), Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr. I. Die Immatrikulationen von 1544–1656, Leipzig 1910 (reprint Nendeln 1976)
- Georg ERLER (Hg.), Die Matrikel der Universität Leipzig 1–2, Leipzig 1895–1897
- András FABÓ et al. (ed.), Monumenta Evangelicorum Aug. conf. in Hungaria historica III, Pest 1865
- Allan P. FARELL (ed.), The Jesuit Ratio Studiorum Of 1599, Washington 1970
- Adolf FELIX (ed.), Baldassare Castiglione, Dvořan, Praha 1978
- Adolf FELIX (ed.), Giovanni Della Casa. Galateo aneb o mravích, Praha 1971
- Thomas FELLNER – Heinrich KRETSCHMAYR (Hg.), Die österreichische Zentralverwaltung. I. Abteilung. Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei (1749). 2. Band. Aktenstücke 1491–1681, Wien 1907
- Friedrich FIRNHABER (Hg.), Hofstaat König Ferdinands I. im Jahre 1554, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 26, Wien 1861, s. 3–28
- Carl Eduard FOERSTEMANN et alii (edd.), Album academiae Vitebergensis. Ältere Reihe I–III (1502–1602), Lipsiae – Hallis 1841–1894
- Joseph FOSTER (ed.), Alumni Oxonienses. The members of the university of Oxford. Their parentage, birthplace and year of birth, with a record of their degrees. Being the Matriculation Register of the University, alphabetically arranged, revised and annotated, 7 Volumes, Oxford 1887–1892
- Joseph FREISEN (Hg.), Die Matrikel der Universität Paderborn. Matricula Universitatis Theodoriana Padibornae, 1614–1844, Nendeln 1980
- Ernst FRIEDLÄNDER (Hg.), Aeltere Universitäts-Matrikeln. I. Universität Frankfurt, Leipzig 1888
- Ernst FRIEDLÄNDER (Hg.), Aeltere Universitäts-Matrikeln. II. Universität Greifswald, I. Band (1456–1645), Leipzig 1893
- Theodor GÄRTNER (Hg.), Urkundenbücher der sächsischen Gymnasien I. Quellenbuch zur Geschichte des Gymnasiums in Zittau. I. Heft. Bis zum Tode des Rektors Christian Weise (1708), Leipzig 1905
- Franz GALL (Hg.), Die Matrikel der Universität Wien I–IV, Graz – Köln 1959–1961
- Ioannes Nepomuk GERZABEK (ed.), Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I/1–2. Liber Decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 I–II, Pragae 1830–1832
- Antonín GINDELÝ (ed.), Dekrety jednoty bratrské, Praha 1865
- Julius GLÜCKLICH (ed.), Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580–1616, Praha 1912
- Julius GLÜCKLICH (ed.), Václava Budovce z Budova korespondence z let 1579–1619, Praha 1908
- Wilhelm GÖZ und Ernst CONRAD (Hgg.), Diarium Martin Crusii 2. 1598–1599, Tübingen 1931
- Andělín GROBELNÝ (ed.), Jiří Tranovský. Materiály k životopisu, Opava 1956
- G. W. GROOS (ed.), The Diary of Baron Waldstein. A traveller in Elizabethan England, London 1981

- Antonín GRUND (ed.), *Cestopis Bedřicha z Donína*, Praha 1940
- Andrej HAJDUK (ed.), *Modlitby a ódy Juraja Tranovského (Výber)*, Liptovský Mikuláš 1992
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ (Hg.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Praha 2002
- Josef HEJNIC (ed.), *Simon Fagellus Villaticus. Šimon Bouček Venkovánek. Chvilé rozkošné, vážné i teskné*, Praha 1979
- Otokar HEJNIC (ed.), *Listář k dějinám školství kutnohorského. Doplňky z let 1594–1623*, Praha 1905
- Elisabetha dalla Francesca HELLMANN (ed.), *Matricula nationis Germanicae iuristarum in gymnasio Patavino I (1546–1605)*, Roma – Padova 2009
- Heinrich HERMELING (Hg.), *Die Matrikeln der Universität Tübingen I–III*, Stuttgart 1906–1954
- Historie o těžkých protivenstvích církve české*, 2. vyd., Praha 1902
- Curt HOFNER (Hg.), *Die Matrikel des Gymnasium Casimirianum Academicum zu Coburg 1606–1803 I–IV*, Würzburg 1955–1958
- Max HOFFMANN (Hg.), *Pförtner Stammbuch 1543–1893 zur 350jährigen Stiftungsfeier der Königlichen Landesschule Pforta*, Berlin 1893
- Adolph HOFMEISTER (Hg.), *Die Matrikel der Universität Rostock II–III*, Rostock 1891–1895
- Karel HRDINA (ed.), *Zachaea Pulegia z Zybyšín: posmrtná pamět českým hrdinům, kteří od Ferdinanda II. došli v Praze nezaslouženého utrpení, v níž jest též spravedlivé věci stavů slavného království Českého i ničemnosti habsburské krátce dotčeno*, Praha 1938
- František HRUBÝ (ed.), *Moravská korespondence a akta z let 1620–1636 I–II*, Brno 1934–1937
- Gertraud CHRISTIAN (Hg.), *Erasmus von Rotterdam. Institutio Principis Christiani*, in: *Ausgewählte Schriften 5*, Darmstadt 1968, s. 112–357
- Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984
- Hans JESSEN – Walther SCHWARZ (Hg.), *Schlesische Kirchen- und Schulordnungen von der Reformation bis ins 18. Jahrhundert*, Görlitz 1938
- Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty I–II*, Praha 1866–1868
- Josef JIREČEK (ed.), *Zrcadlo marnotratných*, ČČM 47, 1873, s. 235–272
- Jiří JUST – Markéta KLOSOVÁ – Martin STEINER (edd.), *„Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil“*. Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618, Praha 2011 (= Archiv Matouše Konečného sv. I. Část 1)
- Georg KAUFMANN – Gustav BAUCH – Paul REH – Emmy VOSBERG (Hg.), *Acten und Urkunden der Universität Frankfurt a. O., I. Band*, Breslau 1907
- Wolfgang KLOSE et al. (Hg.), *Wittenberger Gelehrtenstammbuch. Das Stammbuch von Abraham und David Ulrich, benutzt von 1549–1577 sowie 1580–1623*, Halle 1999
- Gustav KNOD (Hg.), *Die alten Matrikeln der Universität Straßburg 1621–1793*, 3 Bände, Straßburg 1897–1902
- Jaroslav KOLÁR (ed.), *Frantova práva a jiná kratochvíle*, Praha 1977
- Jaroslav KOLÁR (ed.), *Frantové a grobiáni. Z mravokárných satir 16. věku v Čechách*, Praha 1959
- Jaroslav KOLÁR (ed.), *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tří českých králů*, Praha 1987
- Konrad KOLBE (Hg.), *Stiftungsurkunde der Schule und des Gymnasiums zu Beuthen an der Oder aus dem Jahre 1616, Mitteilungen für Erziehungs- und Schulgeschichte 3*, 1893, s. 209–268

- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam ml. z Valdštejna 1602–1633, Praha 1997
- Pavel KRÁL (ed.), Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650, České Budějovice 2002
- August Hermann KREYßIG (Hg.), Afraner-Album. Verzeichnis sämtlicher Schüler der königlichen Landesschule zu Meissen von 1543–1875, Meissen 1876 (dodatky 1893 a 1900)
- C. KROLLMANN (Hg.), Die Selbstbiographie des Burggrafen Fabian zu Dohna (*1550-*1621) nebst Aktenstücken zur Geschichte der Sukzession der Kurfürsten von Brandenburg in Preussen aus dem fürstlich dohnaischen Hausarchiv zu Schlobitten, Leipzig 1905
- Wilhelm KÜHLMANN – Joachim TELLE (Hg.), Oswald Croll. Alchemomedizinische Briefe 1585–1597, Bd. 2, Stuttgart 1998
- Ján KVAČALA (ed.), Korrespondence Jana Amose Komenského. Listy Komenského a vrstevníků jeho II, s. Praha 1902
- František Boleslav KVĚT (ed.), Urozeného Pána Pana Jana z Lobkovic na Hasištejně zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi v tom, co činiti a co nechati, a kterak se pokud v čem zachovávatí má, Praha 1851
- Georg LÜHR (Hg.), Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg. 1578–1798, Königsberg i. Pr. 1925
- Georg LURZ (Hg.), Mittelschulgeschichtliche Dokumente Altbayerns, einschließlic Regensburg, I–II, Berlin 1907–1908
- Pavel MAREK (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005
- Petr MAREŠ (ed.), Rodinná korespondence Myšků ze Žlunic, in: Týž, Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence, Ústí nad Labem 2000, s. 41–131
- Dana MARTÍNKOVÁ (ed.), Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů, Praha 1975
- Dana MARTÍNKOVÁ (ed.), Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii de itinere Francogallico, Budapest 1979
- Ferdinand MENČÍK (ed.), Dopisy M. Matouše Kollína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydbrucka, tajnému radovi krále Maximiliána II., Praha 1914
- Ferdinand MENČÍK (ed.), Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdruzic od roku 1624 do roku 1648, Praha 1897
- Georg MENTZ – Reinhold JAUERNIG (Hg.), Die Matrikel der Universität Jena I. (1548–1652), Jena 1944
- Václav MILLER (ed.), Výběr textů ze starší české literatury předbělohorského období (1471–1620) I. Cestopisná, memoárová a dějepisná literatura, Ústí nad Labem 1991
- Jiří MIKULEC (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti (S úvodem Josefa Janáčka), Praha 1996
- Jozef MYNÁRIK – Mária VYVÍJALOVÁ (ed.), Jakob Jakobaeus. Výber z diela, Bratislava 1963
- Amedeo MOLNÁR (ed.), Česko-bratrská výchova před Komenským, Praha 1956
- Josef MÜLDNER (ed.), Jan Myllner z Milhauzu. Dopisy a činnost úřední, Díl II, Praha 1934
- Joseph MÜLLER (Hg.), Die deutschen Katechismen der Böhmischen Brüder. Kritische Textausgabe mit kirchen- und dogmengeschichtlichen Untersuchungen und einer Abhandlung über das Schulwesen der böhmischen Brüder, Berlin 1887
- Karel MÜLLER (ed.), Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Štambuch slezský, Opava 2004
- Bohumil NAVRÁTIL (ed.), Jesuité olomouctí za protireformace. Akta a listiny z let 1558–1619, Brno 1916

- Milada NEDVĚDOVÁ [resp. Josef Macek] (ed.), Jan Češka. Naučení hlubokých mudrců, Praha 1982
- Vojtěch Jaromír NOVÁČEK (ed.), Listář k dějinám školství kutnohorského (1520–1623), Praha 1894
- Zenon Hubert NOWAK – Janusz TANDECKI (edd.), Metryka uczniów toruńskiego gimnazjum akademickiego 1600–1817. Część pierwsza (1600–1717), Toruń 1997
- Georg Michael PACHTLER (ed.), Ratio studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Iesu I–IV, Berlin 1887–1895
- Jaroslav PÁNEK (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I–II, Praha 1985
- Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTANZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (edd.), Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů, Praha 1979
- Eduard PETRŮ – Emil PRAŽÁK (edd.), Mikuláš Dačický z Heslova. Prostopravda. Paměti, Praha 1955
- Götz von PÖLNITZ (Hg.), Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt, München 1937–1941
- Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), Jan Amos Komenský. Informatorium školy mateřské, Praha 1992
- Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), Karel st. ze Žerotína, Z korespondence, Praha 1982
- Antonín REZEK (ed.), Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, I–II, Praha 1878–1880
- Guilielmus du RIEU (ed.), Album studiosorum academiae Lugduno Batavae 1575–1875, Hagae Comitum 1875
- Bohumír ROEDL (ed.), Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580–1587, Praha 2003
- Bohumil RYBA (ed.), Listy přátelům a příznivcům (Korespondence J. A. Komenského), Praha 1970
- Bohumil RYBA (ed.), Pavel Stránský. O státě českém, Praha 1953
- Josef SALABA (ed.), Korespondence kněze br. Matěje Cyra s Václavem Březanem a Petrem Vokem z Rožmberka, Praha 1900
- Friedrich SCHMIDT (Hg.), Bayerische Edelknabenordnung vom Jahre 1576, Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 7, 1897, s. 27–30
- August SCHNELL (Hg.), Matrikel des Gymnasium Philippinum zu Weilburg 1540–1940. Mit Schülerliste 1940–1950, Frankfurt – Weilburg 1950
- Heinrich SCHNELL (Hg.), Das Unterrichtswesen der Großherzogtümer Mecklenburg-Schwerin und Strelitz, I. Band. Urkunden und Akten zur Geschichte des mecklenburgischen Unterrichtswesens. Mittelalter und das Zeitalter der Reformation, Berlin 1907
- Karl SCHRAUF (Hg.), Die Matrikel der Ungarischen Nation an der Wiener Universität 1453–1630, Wien 1902
- Karl SCHRAUF (Hg.), Zwei österreichische Schulordnungen aus dem 17. Jahrhundert, Beiträge zur österreichischen Erziehungs- und Schulgeschichte, H. II, Wien 1899, s. 115–134
- Josef Egon SCHULER (Hg.), Der Älteste Reiseatlas der Welt. Itinerarium orbis christiani, Gütersloh 1965
- Hans SCHULZ, Stammbücher eines schlesischen Fürsten und eines Breslauer Bürgers, ZfGS 33, 1899, s. 307–320
- Václav SCHULZ (ed.), Korespondence jezuitů provincie české z let 1584–1770, Praha 1900
- Václav SCHULZ (ed.), Listář kolleje jezuitské u sv. Klimenta na Starém Městě pražském z let 1628–1632, Praha 1899
- Václav SCHULZ (ed.), Z minulosti českého učitelstva, ČČM 73, 1899, s. 383–421

- Herbert und Inge SCHWARZWÄLDER (Hg.), *Reisen und Reisende in Nordwestdeutschland. Beschreibungen, Tagebücher und Briefe. Itinerare und Kostenrechnungen, Band 1: bis 1620, Hildesheim 1987*
- František Augustin SLAVÍK (ed.), *Jan Blahoslav. Vady kazatelův a Filipika proti nepřátelům vyššího vzdělání v jednotě bratrské, 2. úplně vydání upravené, Praha 1905*
- Nancy Susan SMITH (ed.), *Vavřínek Benedikt z Nudožer. Grammaticae Bohemicae, ad leges naturalis methodi conformatae, et notis numerisque illustratae ac distinctae, libri duo, Ostrava 1999*
- Anton F. W. SOMMER (ed.), *Hieronymus Balbus. Poet, Humanist, Diplomat, Bischof. Opera omnia quae supersunt I-V, Wien 1991-1996*
- Reinhold SPECHT (Hg.), *Die Matrikel des Gymnasium illustre zu Zerbst in Anhalt 1582-1797, Leipzig 1930*
- Elias von STEINMEYER (Hg.), *Die Matrikel der Universität Altdorf (1575-1809), 2 Bde, Würzburg 1912*
- Sven STELLING-MICHAUD et alii (edd.), *Le livre du recteur de l'Académie de Genève (1559-1878) I-VI, Genève 1959-1980*
- Josef Vítězslav ŠIMÁK (ed.), *Listář k dějinám školství na Turnovsku, Turnov 1908*
- Dušan ŠLOSA - Jaroslav KOLÁR (ed.), *Rvačovský z Rvačova Vavřínek Leander: Massopust Praha 2008*
- Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623, Praha 1865-1870*
- Zdeňka TICHÁ (ed.), *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země, Praha 1986*
- Zdeňka TICHÁ (ed.), *Česká poezie 17. a 18. století, 1974*
- Zdeňka TICHÁ (ed.), *Jak starí Čechové poznávali svět. Výbor ze starších českých cestopisů 14.-17. století, Praha 1985*
- František TISCHER (ed.), *Dopisy hejtmana Šťastného z Pleší ku p. Jáchymovi z Hradce (1553-1561), Věstník Královské české společnosti nauk, třída fil.-hist.-jaz., Praha 1903*
- František TISCHER (ed.), *Dopisy konsistoře podobojí z let 1610-1619, Praha 1917-1925*
- František TISCHER (ed.), *Dopisy Zikmunda Helta z Kementu p. Jáchymovi z Hradce od r. 1553-1558, ČMM 25, 1901, s. 61-66, 185-190, 295-303 a 405-409*
- Gustav TOEPKE (Hg.), *Gustav Toepke, Die Matrikel der Universität Heidelberg, Teil II: 1554 bis 1662, Heidelberg, 1886*
- Miroslav TRUC (ed.), *Album academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617 (1565-1624), Praha 1968*
- Josef TRUHLÁŘ (ed.), *Dva listáře humanistické. 1. Dra. Racka Doubravského. 2. M. Václava Píseckého s doplňkem Listáře Jana Šlechty ze Všehrd, Praha 1897*
- Josef TRUHLÁŘ (ed.), *Listář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, Praha 1893*
- Olga UHROVÁ-VÁVROVÁ (ed.), *Listář olomoucké university 1566-1946, Olomouc 1947*
- Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *František Hrubý. Etudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16e et au début du 17e siècle. Documents, Brno 1970*
- Josef VAŠICA (ed.), *Naučení rodičům, Vyškov 1946*
- Petr VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551, Pardubice 1997*
- Reinhold VORNBAUM (Hg.), *Die evangelischen Schulordnungen des sechszehnten Jahrhunderts, Gütersloh 1860*

- Reinhold VORNBAUM (Hg.), Die evangelischen Schulordnungen des siebenzehnten Jahrhunderts, Gütersloh 1863
- Antonín Jaroslav VRÁTAKO (ed.), Ludvíka z Pernštýna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, ČČM 38, 1864, s. 63–86, 178–186
- Hans Georg WACKERNAGEL (Hg.), Die Matrikel der Universität Basel I–III, Basel 1951, 1956, 1962
- Fritz WEIGLE (Hg.), Die Matrikel der deutschen Nation in Perugia (1579–1727), Tübingen 1956
- Fritz WEIGLE (Hg.), Die Matrikel der deutschen Nation in Siena I–II, Tübingen 1962
- Karl WEISSMANN (Hg.), Die Matrikel des Gymnasiums Hof, Würzburg 1914
- Gottfried ZEDLER – Johann SOMMER (Hg.), Die Matrikel der hohen Schule und des Paedagogiums zu Herborn, Wiesbaden 1908
- František Antonín ZEMAN (ed.), Urozeného pána pana Jana z Lobkovic na Hasišteině zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi..., Praha 1876
- Čeněk ZÍBRT (ed.), Navedení mladistvého věku ku poctivým mravům. Hrstka staročeských rad a návodů, Praha 1912
- Paul ZIMMERMANN (ed.), Album Academiae Helmstadiensis, Band. I: Album Academiae Juliae. Abtheilung 1: Studenten, Professoren etc. der Universität Helmstedt von 1574–1636. Voran geht ein Verzeichnis der Schüler und Lehrer des Pedagogium illustre in Gandersheim 1572–1574, Leipzig 1926
- František Jan ZOUBEK (ed.), M. Petra Codicilla z Tulechova Řád školám městským v Čechách a na Moravě léta 1586 akademií pražskou vydaný, Praha 1873

Seznam literatury

- Maximilian ABICHT, Das Städtische Gymnasium zu Liegnitz in seiner geschichtlichen Entwicklung von 1309–1909. Ein Beitrag zur Gedenksfeier, Liegnitz 1909
- Christine ABSMEIER, Herzog Georg II. von Brieg. Ein Bild von einem Mäzen. Funktion und Nutzen frühneuzeitlichen Bildungsmäzenatentums am Beispiel eines schlesischen Renaissancefürsten, in: Jonas Flöter – Christian Ritzl (Hg.), Bildungsmäzenatentum. Privates Handeln – Bürgersinn – kulturelle Kompetenz seit der Frühen Neuzeit, Köln – Weimar – Wien 2007, s. 107–123
- Christine ABSMEIER, Schul- und Bildungsgeschichte, in: Joachim Bahlcke (Hg.), Historische Schlesienforschung. Methoden, Themen und Perspektiven zwischen traditioneller Landesgeschichtsschreibung und moderner Kulturwissenschaft, Köln 2005, s. 543–563
- V. ADÁMEK, Tobiáš Štefek z Koloděj, Vlastivědný sborník východočeský 4, 1929, s. 188–189
- Karolina ADAMOŤÁ – Pavel MATEŠ, Malá encyklopedie českých právníků, Praha 2002
- John ADAMSON (ed.), The Princely Courts of Europe. Ritual, Politics and Culture Under the Ancien Régime 1500–1750, London 1999
- Johann Christoph ADELUNG, Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinem Gelehrten-Lexicon. Bd. 1–7, Leipzig 1784–1897
- Ingmar AHL, Humanistische Politik zwischen Reformation und Gegenreformation. Der Fürstenspiegel des Jakob Omphalius, Stuttgart 2004
- P. S. ALLEN, Hieronymus Balbus in Paris, The English Historical Review, Vol. 17, No. 67 (Jul., 1902), s. 417–428
- Allgemeine Deutsche Biographie, Bd. 1–56, Leipzig 1875–1912
- Konrad AMANN, Höhere Schulen und Schulbildung im heiligen Römischen Reich im 17. und 18. Jahrhundert, in: Peter Claus Hartmann – Annette Reese (Hg.), Religion und Kultur im Europa des 17. und 18. Jahrhundert, Frankfurt am Main 2004, s. 409–430
- Stefan ANDERS – Sabine BECKMANN – Klaus GARBER (Hg.), Handbuch des personalen Gelehenheitsschrifttum in europäischen Bibliotheken und Archiven, Bd. 19. Breslau Universitätsbibliothek, Abteilung IV: Bestände aus Liegnitz und Brieg, Teil 1–2, Hildesheim – Zürich – New York 2007
- Willy ANDREAS, Aus der Kindheit Carl August von Weimar, Tagebuchaufzeichnungen und Berichte seines Erziehers, AfK 30, 1941, s. 277–317
- Willy ANDREAS, Erziehungspläne für Carl August von Weimar, AfK 27, 1937, s. 44–106
- Johann ANDRITSCH, Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586–1782). Ein personengeschichtlicher Beitrag zur Geschichte der Karl-Franzens-Universität in der Jesuitenperiode, Graz 1965
- Heinrich ANKERT, Kurze Geschichte der Stadt Leitmeritz, Leitmeritz 1923
- Phillippe Ariès, Geschichte der Kindheit, 6. Auflage, München 1984
- Gottfried August ARNDT, Des Churfürsten August Instruktion für seinen Prinzen Christian, ... D.d. Dresden, den 20. September 1584, in: Neues Archiv der sächsischen Geschichte, Leipzig 1804, Teil 1, s. 375–393
- Steffen ARNDT, Humanistische Bildung und Adel: Die Löwensteinische Stipendiatenstiftung aus dem Jahr 1536, Zeitschrift des Vereins für Hessische Geschichte und Landeskunde 110, 2005, s. 63–82

- Gerhard ARNHARDT – Gerd-Bodo REINERT, Die Fürsten- und Landesschulen Meißen, Schulpforte und Grimma. Lebensweise und Unterricht über Jahrhunderte, Weinheim 2002
- Klaus ARNOLD, Familie – Kindheit – Jugend, in: Notker Hammerstein – August Buck (Hg.), Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte, Bd. 1. 15.–17. Jahrhundert, München 1996, s. 135–152
- Klaus ARNOLD, Kind und Gesellschaft in Mittelalter und Renaissance. Beiträge und Texte zur Geschichte der Kindheit, Sammlung Zebra, Schriften zur Entwicklung und Erziehung im Kleinkind- und Vorschulalter, Hrsg. von Winfried Böhm, Reihe B, Band 2, Ferdinand Schöningh, Paderborn 1980
- Ronald G. ASCH (Hg.), Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchie bis zur Revolution (1600–1789), Köln – Weimar – Wien 2001
- Ronald G. ASCH, Verwaltung und Beamten. Die gräflich fürstenbergischen Territorien vom Ausgang des Mittelalters bis zum schwedischen Krieg 1490–1632, Veröffentlichungen der Kommission für geschichtliche Landeskunde in Baden-Württemberg, Reihe B, 106. Band, Stuttgart 1986
- Matthias ASCHE, Humanistische Distanz gegenüber dem „Konfessionalisierungsparadigma“. Kritische Bemerkungen aus der Sicht der deutschen Bildungs- und Universitätsgeschichte, Jahrbuch für Historische Bildungsforschung 7, 2001, s. 261–282
- Matthias ASCHE, Kontinuität des Humanismus. Bildungs- und Lebensentwürfe in gelehrten späthumanistisch-barocken Netzwerken. Erträge und Forschungsperspektiven eines Osnabrücker Editionsprojekts für die frühneuzeitliche Kulturgeschichtsforschung, Historisches Jahrbuch 128, 2008, s. 439–468
- Matthias ASCHE, „Peregrinatio academica“ in Europa im Konfessionellen Zeitalter. Bestandsaufnahme eines unübersichtlichen Forschungsfeldes und Versuch einer Interpretation unter migrationsgeschichtlichen Aspekten, Jahrbuch für Europäische Geschichte 6, 2005, s. 3–33
- Matthias ASCHE, Über den Nutzen von Landesuniversitäten in der Frühen Neuzeit. Leistungen und Grenzen der protestantischen „Familienuniversität“, in: Peter Herde – Anton Schindling (Hg.), Universität Würzburg und Wissenschaft in der Neuzeit, Würzburg 1998, s. 133–149
- Matthias ASCHE, Von der reichen hansischen Bürgeruniversität zur armen mecklenburgischen Landeshochschule: das regionale und soziale Besucherprofil der Universitäten Rostock und Bützow in der frühen Neuzeit (1500–1800), Stuttgart 2000
- Martin ASCHENBRENNER, Zdislav Berka z Dubé a jeho rodina, in: Lenka Bobková (ed.), Život na slechtickém sídle v XVI.–XVIII. století, Ústí nad Labem 1992, s. 213–216
- Victor ATTINGER (ed.), Dictionnaire historique et biographique de la Suisse I–VII, Neuchâtel 1921–1934
- Wolfram AX (Hg.), Lateinische Lehrer Europas. Fünfzehn Portrait von Varro bis Erasmus von Rotterdam, Wien – Köln – Weimar 2005
- Joseph BAADER, Wallenstein als Student an der Universität Altdorf, Nürnberg 1860
- Rainer BABEL – Werner PARAVICINI (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005
- Jan BAĐURA, Lipenský okres, in: Vlastivěda moravská, Brno 1919
- Peter BAHL, Der Hof des Groß Kurfürsten. Studien zur höheren Amtsträgerschaft Brandenburg-Preußens, Berlin 2001
- Joachim BÄHLCKE, Das Görlitzer „Gymnasium Augustum“: Entwicklung, Struktur und regionale Ausstrahlung einer höheren Schule im konfessionellen Zeitalter, in: Týž (Hg.), Die

- Oberlausitz im frühneuzeitlichen Mitteleuropa. Beziehungen – Strukturen – Prozesse, Stuttgart 2007, s. 289–310
- Joachim BAHLCKE, Die Oberlausitz. Historischer Raum, Landesbewußtsein und Geschichtsschreibung vom Mittelalter bis zum 20. Jahrhundert, in: Joachim Bahlcke (Hg.), Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts, Leipzig 2001, s. 8–48
- Joachim BAHLCKE (Hg.), Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts, Leipzig 2004
- Joachim BAHLCKE (Hg.), Historische Schlesienforschung. Themen, Methoden und Perspektiven zwischen traditioneller Landesgeschichtsschreibung und moderner Kulturwissenschaft, Wien – Köln – Weimar 2005
- Joachim BAHLCKE, Regionalismus und Staatsintegration im Widerstreit. Die Länder der Böhmisches Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526–1619), München 1994
- Joachim BAHLCKE, Religion, Politik und Späthumanismus. Zum Wandel der schlesisch-böhmischen Beziehungen im konfessionellen Zeitalter, in: Klaus Garber (Hg.), Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit I, Tübingen 2005, s. 69–92
- Joachim BAHLCKE (Hg.), Schlesien und die Schlesier, München 2000
- Joachim BAHLCKE – Arno STROHMEYER (Hg.), Die Konstruktion der Vergangenheit. Geschichtsdenken, Traditionsbildung und Selbstdarstellung im frühneuzeitlichen Ostmitteleuropa, Berlin 2002
- Joachim BAHLCKE – Arno STROHMEYER (Hg.), Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur, Stuttgart 1999
- Hermann BALL, Das Schulwesen der böhmischen Brüder. Mit einer Einleitung über ihre Geschichte, Berlin 1898
- Otto BARDONG, Die Breslauer an der Universität Frankfurt (Oder). Ein Beitrag zur schlesischen Bildungsgeschichte 1648–1811, Würzburg 1970
- František Michálek BARTOŠ, Bojovníci a mučedníci, Praha 1946
- František Michálek BARTOŠ, Po stopách knihovny Theodora Bezy na Moravě, in: Rodné zemi, Muzejní spolek, Brno 1958, s. 382–385
- František Michálek BARTOŠ, Školní řád Esroma Rüdinger, ČMM 47, 1923, s. 195–197
- Tomáš BALETKA, Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540), in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7), České Budějovice 1999, s. 361–382
- Tomáš BALETKA, Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století, SAP 52/1, 2002, s. 215–241
- Józef BAŃKA, Księga protokołów konwentów pastorskich Ziemi Pszczyńskiej (1588–1628), Katowice 1938
- Wilhelm BARTH, Die Familie von Schönaich und die Reformation, Beuthen a.O. 1891
- František Michálek BARTOŠ, Zapomenuté dílo bratrského bohosloví, ČMM 55, 1931, s. 189–191
- Paul BARTUSCH, Die Annaberger Lateinschule zur Zeit der ersten Blüte der Stadt und ihrer Schule im XVI. Jahrhundert. Ein schulgeschichtliches Kulturbild, Annaberg 1897
- Beatrix BASTL, Adeliger Alltag im Spiegel der Lebensalter, in: Ernst Bruckmüller (Hg.), Alltagserfahrungen in der Geschichte Österreichs, Wien 1998, s. 74–91
- Beatrix BASTL, „Adeliger Lebenslauf“. Die Riten um Leben und Sterben in der Frühen Neuzeit, in: Katalog „Adel im Wandel“. Politik, Kultur und Konfession 1500–1700, Wien 1990, s. 376–389

- Beatrix BASTL, „Der Herr gibt, der Herr nimmt.“ Bemerkungen zur Geschichte von Kindheit und Tod im Mittelalter und in der frühen Neuzeit, in: *Triumph des Todes?*, Eisenstadt 1992, s. 64–82, 256–269
- Beatrix BASTL, *Europas Aufbruch in die Neuzeit 1450–1650. Eine Kultur- und Mentalitätsgeschichte*, Darmstadt 2002
- Beatrix BASTL, *Formen und Gattungen frühneuzeitlicher Briefe*, In: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Wien – München 2004, s. 801–812
- Beatrix BASTL, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frauen in der Frühen Neuzeit*, Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar, 2000
- Ernest S. BATES, *Touring in 1600. A Study in the Development of Travel as a Means of Education*, London 1987
- Hans BAUER, *Wenn einer eine Reise tat. Eine Kulturgeschichte des Reisens von Homer bis Baedeker*, Leipzig 1971
- Christa BAUFELD, *Kleines frühneuhochdeutsches Wörterbuch*, Tübingen 1996
- Gustav BAUCH, *Biographische Beiträge zur Schulgeschichte des XVI. Jahrhunderts*, Berlin 1895
- Gustav BAUCH, *Geschichte des Breslauer Schulwesens in der Zeit der Reformation*, Breslau 1911
- Gustav BAUCH, *Petrus Vincentius, der Schöpfer des Görlitzer Gymnasiums und erste Breslauer Schulinspektor*, Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 19, 1909, s. 269–330
- Gustav BAUCH, *Valentin Trotzendorf und die Goldberger Schule*, Berlin 1921
- Gustav BAUCH, *Zur älteren Liegnitzer Schulgeschichte*, Berlin 1908
- Hermann BAUSINGER – Klaus BEYRER – Gottfried KORFF (Hg.), *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*, München 1991
- Heinrich BECKER, *Böhmische Pastoren in Anhalt ordiniert 1583–1609*, *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich* 17, 1896, s. 129–156; 18, 1897, s. 73–87
- Johann BECKMANN, *Litteratur der älteren Reisebeschreibungen Bd. 2*, Göttingen 1810 (reprint Genève 1971)
- BECKER, *Die Neugestaltung des Zerbster Schulwesens bei Einführung der Reformation*, *Mitteilungen der Gesellschaft für Deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte* 14, 1904, s. 165–185
- Wolfgang BEHRINGER, *Im Zeichen des Merkur. Reichspost und Kommunikationsrevolution in der Frühen Neuzeit*, Göttingen 2003
- Wolfgang BEHRINGER, *Mit der Karte auf Grand Tour. Infrastrukturbildung und Mental Mapping in der Frühen Neuzeit*, in: Christoph Dipper (Hg.), *Kartenwelten. Der Raum und seine Repräsentation in der Neuzeit*, Darmstadt 2006, s. 77–93
- Wolfgang BEHRINGER – Bernd ROECK (Hg.), *Das Bild der Stadt in der Neuzeit 1400–1800*, München 1999
- Thomas BENDER (ed.), *The University and the City. From Medieval Origins to the Present*, New York – Oxford 1988
- Marie BENEŠOVÁ, *Latinská luteránská akademie ve Velkém Meziříčí, Velké Meziříčí* 1966
- Gustav Adolf BENRATH, *Die deutsche evangelische Universität in der Reformationszeit*, in: Hellmuth Rössler – Günther Franz (Hg.), *Universität und Gelehrtenstand 1400–1800*, Limburg 1970, s. 63–83
- Jill BEPLER, *Travelling and posterity: the archive, the library and the cabinet*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 191–203

- Karel BERÁNEK, Bohemika archivní povahy v rukopisném fondu Rakouské národní knihovny ve Vídni, SAP 24, 1974, s. 109–133
- Karel BERÁNEK, Orientalistik an der Prager Universität, Praha 1967
- Karel BERÁNEK, Promoce v Klementinu roku 1573, DP 11, 1993, s. 119–122
- Karel BERÁNEK, Promoce v Klementinu v letech 1604–1617, AUC–HUCP 25, 1985, fasc. 1, s. 7–25
- Karel BERÁNEK, Statuta pražské filozofické fakulty z roku 1614, in: Petr Svobodný (ed.), Ad maiorem academiae gloriam. Sborník prací PhDr. Karla Beránka vydaný u příležitosti jeho životního jubilea, Praha 2000, s. 51–60
- Karel BERÁNEK, Statuta univerzity u sv. Klimenta v Praze, AUC–HUCP 12, 1972, fasc. 1, s. 209–236
- Karel BERÁNEK, Univerzitní matrika jako pramen nobilitací, Miscellanea 13, 1996, s. 62–71
- Karel BERÁNEK, Vysvědčení beánské deprese z Karlovy university, AUC–HUCP 3, 1962, fasc. 2, s. 161–164
- Karel BERÁNEK, Zkušební a promoční řády pražské artistické fakulty v 16. a počátkem 17. století, in: Petr Svobodný (ed.), Ad maiorem academiae gloriam. Sborník prací PhDr. Karla Beránka vydaný u příležitosti jeho životního jubilea, Praha 2000, s. 19–50
- Wilhelm BERGES, Die Fürstenspiegel des hohen und späten Mittelalters, Stuttgart 1938
- Walther BERNHARDT, Die Zentralbehörden des Herzogtums Württemberg und ihre Beamten 1520–1629, Band 1, Stuttgart 1970
- Rainer BERNDT (Hg.), Petrus Canisius SJ (1521–1597). Humanist und Europäer, Berlin 2000
- Inge BERNHEIDEN, Individualität im 17. Jahrhundert. Studien zum autobiographischen Schrifttum, Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris 1988
- Jörg Jochen BERNIS, Peregrinatio academica und Kavalierstour. Bildungsreisen junger Deutscher in der frühen Neuzeit, in: Conrad Wiedemann (Hg.), Rom – Paris – London. Erfahrung und Selbsterfahrung deutscher Schriftsteller und Künstler in den fremden Metropolen, Stuttgart 1988, s. 155–181
- BETLÉMSKÁ kaple. O jejích dějinách a zachovaných zbytcích, Praha 1922
- Michael BEYER – Günther WARTENBERG – Hans-Peter HASSE (Hg.), Humanismus und Wittenberger Reformation. Festgabe anlässlich des 500. Geburtstages des Praeceptor Germaniae Phillip Melancton am 16. Februar 1997, Leipzig 1996
- Zdeněk BEZECNÝ – Milena LENDEROVÁ, Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, in: Milena Lenderová – Zdeněk Bezečný – Jiří Kubeš (edd.), Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka, České Budějovice 2003, s. 17–42
- Gottlieb BIERMANN, Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf, Teschen 1874
- Gottlieb BIERMANN, Geschichte des Protestantismus in Österreichisch-Schlesien, Prag 1897
- Peter G. BIETENHOLZ, Basle and France in the Sixteenth Century. The Basle Humanists and Printers in Their Contacts with Francophone Culture, Geneve 1971
- Tomáš V. BÍLEK, Beiträge zur Geschichte Waldsteins, Prag 1886
- Tomáš V. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I–II, Praha 1882–1883
- Tomáš V. BÍLEK, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém, Praha 1892
- Tomáš Václav BÍLEK, Tovaryšstvo Ježíšovo a působení jeho v zemích království Českého vůbec a v kollegiu pražském u sv. Klimenta zvláště, Praha 1873
- Simona BINKOVÁ, Španělsko pohledem českých cestovatelů, in: Ivo Barteček – Jaroslav Reska (edd.), České země a Španělsko. Z dějin česko-španělských vztahů, Ostrava 1996, s. 81–90
- Biografický slovník českých zemí 1–13, Praha 2004–2010

- Biographie nationale publiée par l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique I-XXVIII, Bruxelles 1866-1944
- Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (přístupný též na: <http://www.bauz.de/bbkl/>)
- Karlheinz BLASCHKE, Beiträge zur Geschichte der Oberlausitz. Gesammelte Aufsätze, Görlitz - Zittau 2000
- Kalheinz BLASCHKE - Siegfried SEIFERT, Reformation und Konfessionalisierung in der Oberlausitz, in: Joachim Bahlcke - Volker Dudeck (Hg.), Welt - Macht - Geist. Das Haus Habsburg und die Oberlausitz 1526-1635, Görlitz - Zittau 2002, s. 121-128
- Klaus BLEECK, Nobilitas erudita. Adelserziehung auf den deutschen Ritterakademien. Die Lüneburger Adelsschulen 1655-1850, Frankfurt am Main - Bern 1977
- Klaus BLEECK - Jörn GARBER, Nobilitas: Standes- und Privilegienlegitimation in deutschen Adelstheorien des 16. und 17. Jahrhunderts, in: Elger Blühm - Jörn Garber - Klaus Garber (Hg.), Hof, Staat und Gesellschaft in der Literatur des 17. Jahrhunderts, Amsterdam 1982, s. 49-114
- Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia, Praha 2006
- Lenka BOBKOVÁ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999
- Lenka BOBKOVÁ (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století, Ústí nad Labem
- Lenka BOBKOVÁ - Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997
- Kazimierz BOBOWSKI, Die Geschichte des Schulwesens vom Elementaren und Höheren Grad in Breslau bis 1914 (Abriss), Wrocław 1992
- Kazimierz BOBOWSKI, Fryderyk II. książę Śląska, pan Legnicko-Brzeski (1480-1547) - reformator kościoła katolickiego i humanista, Sobótka 1996, 1-3, s. 339-342
- Antonín BOČEK, Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském, s. l. s. d.
- Lactitia BÖHM - Rainer A. MÜLLER, Universitäten und Hochschulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Eine Universitätsgeschichte in Einzeldarstellungen, Düsseldorf - Wien 1983
- Günther BÖHME, Bildungsgeschichte des europäischen Humanismus, Darmstadt 1986
- Hans-Jürgen BÖMELBURG, Die Dönhoffs. Der Aufstieg der Familie in Ostmitteleuropa vom Mittelalter bis zum frühen 18. Jahrhundert, in: Kilian Heck - Christian Thielemann (Hg.), Friedrichstein. Das Schloß der Grafen von Dönhoff in Ostpreußen, München - Berlin 2006
- Peter BOERNER, Tagebuch, Stuttgart 1969
- Hans BOESCH, Kinderleben in der deutschen Vergangenheit. Mit 140 (9) Abbildungen und Beilagen nach den Originalen aus dem 15.-18. Jahrhundert, Leipzig 1980
- Miroslav BOHÁČEK - František ČÁDA, Žerotínské rukopisy bludovské, Sborník Národního muzea v Praze 1958, řada C, sv. 3, č. 3-4
- Mirjam BOHATCOVÁ, Erasmus Rotterdamský v českých tištěných překladech 16. a 17. století, Časopis Národního muzea v Praze, řada A - Historie 155/1-2, 1986, s. 37-58
- Mirjam BOHATCOVÁ, Humanistické jednolisty z Lužice, Ostrava 1958
- Mirjam BOHATCOVÁ, Korektury k tvorbě Jana Opsimata, LF 80, 1957, s. 74-82
- Mirjam BOHATCOVÁ, Náprava metodou kratochvilných řečí. Vavřinec Leander Rvačovský, Masopust, Praha 1580, Kniha a dějiny 2, 1995, č. 1, s. 9-24

- Mirjam BOHATCOVÁ, Zbývající „spisek“ Opsimathův, LF 81, 1958, s. 125n.
- Teresa BOGACZ, Złotoryja w dziejach szkolnictwa śląskiego XVI-XVIII wieku, in: Ryszard Gładkiewicz (ed.), Dzieje Złotoryji, Złotoryja – Wrocław 1997, s. 88–95
- Hildegard BOKOVÁ – Libuše SPÁČILOVÁ, Stručný raně novohornoněmecký glosář, Olomouc 2003
- Kamil BOLDAN, Knihovna Jana Zajíce z Házmburka (1496–1553), in: Jitka Radimská (ed.), K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“ (= Opera romanica 4), České Budějovice 2003, s. 41–108
- Kamil BOLDAN – Alena RICHTEROVÁ, Library of Bohuslav Hasistein of Lobkowicz from collections of the Roudnice Lobkowicz Library, Praha 1995
- Edgar BONJOUR, Die Universität Basel von den Anfängen bis zur Gegenwart. 1460–1960, Basel 1960
- Zygmunt BORAS, Książeta Piastowscy Śląska, Katowice 1978
- Charles BORGEAUD, Histoire de l'Université de Genève I. L'Académie de Calvin 1559–1798, Genève 1900
- Heiner BORGGREFE, Humanistische Tugendbegriff und aristokratisches Standesdenken, Positionen zum Adel in der Literatur des 16. Jahrhunderts, in: Vera Lüpkes – Heiner Borggreffe – Peter JOHANEK (Hg.), Der Adel in der Stadt des Mittelalters und der Frühen Neuzeit, Marburg 1996, s. 75–84
- Jana BOROVIČKOVÁ, Elektronické informační zdroje pro dějiny univerzit a vzdělanosti v evropských historických datových archivech, AUC–HUCP 47, 2007, fasc. 1–2, s. 269–274
- Jana BOROVIČKOVÁ, Počítačové zpracování univerzitních matrik – program Paradox a prosopografie pražské právnické univerzity, MHB 7, 2000, s. 201–231
- Vlastimil BORŮVKA, Genealogie pánů z Kolovrat, HaG 25, 1992, s. 1–120
- Pierre BOURDIEU, Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft, Frankfurt 1982
- Pierre BOURDIEU, Entwurf einer Theorie der Praxis auf der ethnologischen Grundlage der kabyliischen Gesellschaft, Frankfurt 1976
- Pierre BOURDIEU, Homo academicus, Frankfurt am Main 1988
- Pierre BOURDIEU, Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital, in: Reinhard Kreckel (Hg.), Soziale Ungleichheiten, Göttingen 1983, s. 183–198
- Jean BOUTIER, Le Grand Tour des gentilshommes et les académies d'éducation pour la noblesse. France et Italie, XVIe–XVIIIe siècle, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 237–253
- Fernand BRAUDEL, Sozialgeschichte des 15.–18. Jahrhunderts I–III, München 1986
- Rudolf BRÁZDIL – Oldřich KOTYZA, History of Weather and Climate in the Czech Lands III. Daily Weather Records in the Czech lands in the Sixteenth Century II, Brno 1999
- Peter J. BRENNER (Hg.), Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur, Frankfurt am Main 1989
- Attilio BRILLI, Reisen in Italien. Die Kulturgeschichte der klassischen Italienreise vom 16. bis 19. Jahrhundert, Köln 1989
- Gian P. BRIZZI – Jacques VERGER (edd.), Università dell'Europa. Gli uomini e i luoghi nei secoli XII–XVIII, Milano 1993
- Ivan BROŽ, Velké postavy rodu Kinských, Praha 1997
- Ernst BRUCKMÜLLER, Sozialgeschichte Österreichs, Wien 2001

- B. BRUGI (ed.), *Atti della Nazione Germanica nello studio di Padova, Venezia 1912*
- Thomas BRÜSEMEISTER, *Qualitative Forschung, Ein Überblick, Wiesbaden 2000*
- Otto BRUNNER, *Österreichische Adel-Bibliotheken des 15.-18. Jahrhunderts als geistesgeschichtliche Quelle*, in: Tyž (Hg.), *Neue Wege der Verfassungs- und Sozialgeschichte, Göttingen 1968*, s. 281–293
- Emil BRZOSKA, *Wissenschaft und Bildung in Schlesien bis zur Reformation. Zur Rechtsgeschichte des mittelalterlichen Bildungswesens*, in: Bernhard Stasiewski (Hg.), *Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte. Gedenkschrift für Kurt Engelbert, Köln 1969*, s. 36–75
- Vladimír BŘEZINA, *Bukůvkové z Bukůvky, Genealogické a heraldické informace 6 (21), 2001 [vyd. 2002], s. 5–48*
- Vladimír BŘEZINA, *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století, České Budějovice 2008*
- Vladimír BŘEZINA, *Tři šlechtití preceptoři. Jan Roháč z Tejna, Jan Opsimates, Jan starší Jakartovský ze Sudic, Práce z dějin vědy 21, 2009*, s. 333–346
- August BUCK (Hg.), *Europäische Hofkultur im 16. und 17. Jahrhundert I–III, Hamburg 1981*
- Magdalena BUCHHOLZ, *Die Anfänge der deutschen Tagebuchschreibung. Beiträge zu ihrer Geschichte und Charakteristik, Münster 1981*
- Werner BUCHHOLZ (Hg.), *Kindheit und Jugend in der Neuzeit 1500–1900. Interdisziplinäre Annäherungen an die Instanzen sozialer und mentaler Prägung in der Agrargesellschaft und während Industrialisierung. Das Herzogtum Pommern (seit 1815 preußische Provinz) als Beispiel, Stuttgart 2000*
- Georg BUCHWALD, *Die Bedeutung des „Wittenberger Ordiniertenbuches 1537–1560“ für die Reformations Geschichtsforschung Oesterreichs, JGPrÖ 16, 1895*, s. 29–34
- August BURCKHARDT, *Herkommen und Heimat der Familie Burckhardt in Basel, Basel 1925*
- Bogumiła BURDA, *Szkolnictwo średnie na Dolnym Śląsku w okresie wczesnonowoczesnym (1526–1740), Zielona Góra 2007*
- Peter BURKE, *Die Geschichte des Hofmann. Zur Wirkung eines Renaissance-Breviers über angemessenes Verhalten, Berlin 1996*
- Peter BURKE, *Francouzská revoluce v dějepisectví. Škola Annales (1929–1989), Praha 2004*
- Peter BURKE, *Italská renesance. Kultura a společnost v Itálii, Praha 1996*
- Peter BURKE, *Variety kulturních dějin, Brno 2006*
- Peter BURKE, *Was ist Kulturgeschichte?, Frankfurt am Main 2005*
- Peter BURKE – R. PO CHIA HSIA (eds.), *Cultural Translation in Early Modern Europe, Cambridge 2007*
- K. H. VON BUSSE, *Magnus Ernst Graf von Dönhoff. Nachrichten über ihn und sein Geschlecht, in: Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands 7, 1854*, s. 281–303 (+ Anhang, s. 304–342)
- Václav BŮŽEK, *Die private Welt der böhmischen adeligen Familien in ihren Selbstzeugnissen des 16. und 17. Jahrhunderts*, in: Heinz-Dieter Heimann (Hg.), *Adelige Welt und familiäre Beziehungen. Aspekte der „privaten Welt“ des Adels in böhmischen, polnischen und deutschen Beispielen von 14. zum 16. Jahrhundert, Berlin – Brandenburg – Potsdam 2000*, s. 17–41
- Václav BŮŽEK, *Die Quellen der tschechisch-deutschen Zweisprachigkeit in den böhmischen Ländern im 16. und zu Beginn des 17. Jahrhunderts*, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), *Später Humanismus in der Krone Böhmen 1570–1620, Dresden 1998*, s. 121–130
- Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků, České Budějovice 2006*

- Václav BŮŽEK, K česko-německé dvojjazyčnosti v raně novověkých českých a rakouských zemích, HO 5, 1994, č. 2, s. 36–40
- Václav BŮŽEK, Literární mecenáš nižší šlechty v předbělohorských Čechách, in: Husitství – Reformační – Humanismus, Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, s. 831–845
- Václav BŮŽEK, Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku, in: Milena Lenderová (ed.), Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Praha 2002, s. 45–66
- Václav BŮŽEK, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996
- Václav BŮŽEK, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, ČČH 100, 2002, s. 229–264
- Václav BŮŽEK, Prameny k českým dějinám předbělohorské doby v rakouských a německých archívech, in: Jiřina Psíková (ed.), Archivy a zítřek, Jindřichův Hradec 2000, s. 23–30
- Václav BŮŽEK, Prameny k českým šlechtickým dějinám 16. a první poloviny 17. století v Rodinném archivu Starhemberg-Riedeggů, AČ 43, 1993, s. 22–31
- Václav BŮŽEK, Regionale Ämter zwischen Staatsfunktion und Klientel in Böhmen (1526–1620), in: Joachim Bahlcke – Hans-Jürgen Bömelburg – Norbert Kersken (Hg.), Ständefreiheit und Staatsgestaltung in Ostmitteleuropa. Übernationale Gemeinsamkeiten in der politischen Kultur vom 16.–18. Jahrhundert, Leipzig 1996, s. 51–64
- Václav BŮŽEK, Rytíři renesančních Čech, Praha 1995
- Václav BŮŽEK, Šlechta raného novověku v českém dějepisceví devadesátých let, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7), České Budějovice 1999, s. 5–28
- Václav BŮŽEK, Šlechta ze zemí Koruny české na habsburských dvorech v předbělohorském století, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740) (= OH 10), České Budějovice 2003, s. 153–189
- Václav BŮŽEK, Svědectví o šíření Machiavelliho idejí v Čechách koncem 16. století, AUPO. Facultas philosophica. Historica 30, 2001, s. 59–65
- Václav BŮŽEK, Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, Praha 1989
- Václav BŮŽEK, Zum tschechisch-deutschen Bilinguismus in den böhmischen und österreichischen Ländern in der frühen Neuzeit, Österreichische Osthefte 35, 1993, s. 577–592
- Václav BŮŽEK a kol., Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce, Praha 1997
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA (edd.), Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 145–166, (s. 167–271 edice výběrové korespondence)
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie, ČMM 122, 2003, s. 375–409
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha – Litomyšl 2002
- Václav BŮŽEK – Katrin KELLER – Eva KOWALSKÁ – Géza PÁLFFY, Společnost zemí habsburské monarchie 1526–1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí, ČČH 104, 2006, č. 3, s. 485–526
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL a kol. (edd.), Člověk českého raného novověku (16.–17. století), Praha 2007

- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526–1740)* (= OH II), České Budějovice 2006
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Der Adel in den böhmischen Ländern 1526–1740. Stand und Tendenzen der Forschung. Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 137, 2002, s. 55–98
- Václav BŮŽEK – Petr MAŤA, *Wandlungen des Adels in Böhmen und Mähren im Zeitalter des „Absolutismus“ (1620–1740)*, in: Ronald G. Asch (Hg.), *Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchie bis zur Revolution (1600–1789)*, Köln – Weimar – Wien 2001
- Giorgio CADORINI – Jiří ŠPIČKA (edd.), *Humanitas latina in Bohemis*, Kolín – Treviso 2007
- Julius CAESAR (ed.), *Urbs et Academia Marpurgensis succincte descripta et typis efformata a Wilhelmo Delichio, Marpurgi 1867*
- Josef CACH (ed.), *Otakar Kádner. Pedagogika, školství a jejich dějiny*, Praha 1981
- Josef CACH, *Výchova a vzdělání v českých zemích*, Praha 1988
- Marco CALLIERO, Pinerolo. Il borgo nell'anno 1428, *Alzani* 1998
- Horst CARL – Sönke LORENZ (Hg.), *Gelungene Anpassung? Adelige Antworten auf gesellschaftliche Wandlungsvorgänge vom 14. bis zum 16. Jahrhundert*, Ostfildern 2005
- Joachim CASTAN, *Hochschulwesen und reformierte Konfessionalisierung: Das Gymnasium illustre des Fürstentums Anhalt in Zerbst 1582–1652. Studien zur Landesgeschichte*, Halle 1999
- Alesandro CATALANO, *Itaľština v novodobých dějinách středoevropských kultur*, in: Giorgio Cadorini – Jiří Špička (edd.), *Humanitas latina in Bohemis*, Kolín – Treviso 2007, s. 145–168
- Alessandro CATALANO, *Výchova knížete: Ferdinand August Leopold z Lobkovic a jeho první cesta do Itálie, Porta Bohemica. Sborník historických prací* 2, 2003, s. 104–127
- Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008
- Vojtěch CEKOTA, *Morava a proces konfesionalizace*, *Stud Com et Hist* 34, 2004, č. 71–72, s. 47–53
- Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008
- Ivo CERMAN – Luboš VELEK (Hg.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006
- Milena CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, *První jezuitská představení v českých zemích*, in: *Dějiny českého divadla I*, Praha 1968, s. 134–139
- Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, *Žena v Jednotě bratrské*, Praha 1942
- Albrecht CLASSEN (ed.), *Childhood in the Middle Ages and the Renaissance. The Results of a Paradigm Shift in the History of Mentality*, Berlin – New York 2005
- Otto CLEMEN, *Zur Zerbster Schulgeschichte in der Reformationszeit*, *Mitteilungen der Gesellschaft für Deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte* 15, 1905, s. 32–34
- Norbert CONRADS, *Bildungswege zwischen Schlesien und Wien. Ein historischer Überblick vom Mittelalter bis zur Aufklärung*, *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 50, 1992, s. 169–204
- Norbert CONRADS, *Das Incognito. Standesreisen ohne Konventionen*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 591–607
- Norbert CONRADS (Hg.), *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Schlesien*, Berlin 1994
- Norbert CONRADS, *Książęta i stany. Historia Śląska 1469–1740*, Köln – Weimar 2005

- Norbert CONRADS, Politische und staatsrechtliche Probleme der Kavalierstour, in: Antoni Mączak – Hans Jürgen Teuteberg (Hg.), Reiseberichte als Quellen europäischer Kulturgeschichte, Wolfenbütteler Forschungen 21, Wolfenbüttel 1982, s. 45–64
- Norbert CONRADS, Ritterakademien der Frühen Neuzeit. Bildung als Standesprivileg im 16. und 17. Jahrhundert, Göttingen 1982
- Norbert CONRADS, Tradition und Modernität im adligen Bildungsprogramm der frühen Neuzeit, Winfried Schulze (Hg.), Ständische Gesellschaft und soziale Mobilität, München 1988, s. 389–403
- Werner CONZE (Hg.), Sozialgeschichte der Familie in der Neuzeit Europas, Stuttgart 1976
- Ignaz CORNOVA, Der große Böhme Bohuslaw von Lobkowicz und zu Hassenstein nach seinen eigenen Schriften geschildert, Prag 1808
- Ignaz CORNOVA, Die Jesuiten als Gymnasiallehrer, Praha 1804
- David CRESSY, Education in Tudor and Stuart England, London 1975
- Eva Marie CSÁKY-LOEBENSTEIN, Studien zur Kavalierstour österreichischer Adelliger im 17. Jahrhundert, MIOG 79, 1971, s. 408–434
- Ladislav CSONTOS, Jezuitské školy včera a dnes. Tradícia jezuitského školstva, Stud Com et Hist 36, 2006, č. 75–76, s. 32–40
- Hugh CUNNINGHAM, Histories of Childhood, American Historical Review 103, 1998, s. 1195–1208
- Mark H. CURTIS, Oxford and Cambridge in Transition. 1558–1642, Oxford 1959
- Josef CVRČEK, Bratrská škola v Ivančicích (Doplňk k dějinám školským na Moravě), ČMM 31, 1907, s. 193–203, 313–325
- Josef CVRČEK, Studenti bratrství v cizině, ČMM 83, 1909, s. 211–215, 401–406
- Marek CZAPLIŃSKI et alii, Historia Śląska, Wrocław 2002
- František ČÁDA, Význam Komenského Informatoria školy mateřské, Praha 1904
- František Josef ČAPEK, Účast Jana Karmenského z Ebenfeldu na osudch města Českých Budějovic v letech 1618–1638, Výběr 17, 1980, s. 14–18
- Jan Blahoslav ČAPEK, Jiří Třanovský – obdarovatel celé československé vlasti, Těšínsko, 23, 1980, č. 1, s. 9–12; č. 4, s. 14–18
- Dagmar ČAPKOVÁ, Komenského pojetí dětství a vztahu výchovy a vývoje dítěte, Stud Com et Hist VIII, 19, 1978, s. 75–85
- Ján ČAPLOVIČ, Bibliografia tlači vydaných na Slovensku do roku 1700 I, Martin 1972
- Jaroslav ČECHURA, Mikrohistorie – nová perspektiva dějepisectví konce tisíciletí?, DAS 16, č. 1, 1994, s. 2–5
- Jiří ČEJKA a kol., Ivančice. Dějiny města, Ivančice 2002
- Marie L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Studenti z českých zemí v Paříži, Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 67–88
- Marie L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na jiných francouzských univerzitách, ČČH 38, 1934, s. 347–362, 548–564
- Tomáš ČERNUŠÁK, Proměny rádového školství dominikánů v českých zemích (Nástin vývoje ve 13.–18. století), in: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd č. 21, 2006, s. 3–10
- Ján ČIERNY – František HEJL – Antonín VERBÍK (edd.), Struktura feudální společnosti na uzemí Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století, Praha 1984
- Josef ČIHULA, Poměr Jednoty bratří českých k Martinovi Lutherovi, Praha 1897
- Petr ČORNEJ, K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou, SSH 15, 1980, s. 125–142

- Ivana ČORNEJOVÁ, Jezuitská akademie do roku 1622, in: Michal Svatoš a kol. (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622 I.*, Praha 1995, s. 247–268
- Ivana ČORNEJOVÁ, Jezuitské školství a Jan Amos Komenský, in: Jaroslava Pešková – Josef Cach – Michal Svatoš (edd.), *Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému*, Praha 1991, s. 74–87
- Ivana ČORNEJOVÁ, Karolinum a Klementinum. Zápas o výchovu mládeže na počátku 17. století, *AUC-HUCP* 1996–1998, T. XXXVI–XXXVIII, fasc. 1–2, s. 41–47
- Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002
- Ute DANIEL, *Kompendium Kulturgeschichte. Theorien, Praxis, Schlüsselwörter*, Frankfurt am Main 2001
- Jiří DAŇHELKA, Ješínovy výpisky z Dalimilovy kroniky, *LF* 84, 1961, s. 57–65
- Zdeněk V. DAVID, *Finding the Middle Way. The Utraquists' Liberal Challenge to Rome and Luther*, Baltimore – London 2003
- Natalie Zemon DAVIS, *Humanismus, Narrenschaft und die Riten der Gewalt. Gesellschaft und Kultur im frühneuzeitlichen Frankreich*, Frankfurt am Main 1987
- Natalie Zemon DAVIS, *Lebensgänge*, Berlin 1998
- Gavin DE BEER, *Early travellers in the Alps*, New York 1967
- DĚJINY českého divadla, Praha 1968
- DĚJINY právníckého stavu a právníckých profesí, Praha 1999
- Lloyd DeMAUSE, Evolution der Kindheit, in: Týž (Hg.), *Hört ihr die Kinder weinen? Eine psychogenetische Geschichte der Kindheit*, Frankfurt 1980, s. 12–111
- Lloyd DeMAUSE, *The History of Childhood*, New York 1974
- Wolfgang DETEL – Claus ZITTEL (Hg.), *Wissensideale und Wissenskulturen in der frühen Neuzeit. Ideals and Cultures of Knowledge in Early Modern Europe*, Berlin 2002
- Jörg DEVENTER, *Gegenreformation in Schlesien. Die habsburgische Rekatholisierungspolitik in Glogau und Schweidnitz 1526–1707*, Wien – Köln – Weimar 2003
- Jonathan DEWALD, *Aristocratic Experience and the Origins of Modern Culture: France 1570–1715*, Berkeley 1993
- Jonathan DEWALD, *The European Nobility 1400–1800*, Cambridge 1996
- A. G. DICKENS (ed.), *The Courts of Europe. Politics. Patronage and Royalty 1400–1800*, London 1977
- Harald DICKERHOF (Hg.), *Bildungs- und schulgeschichtliche Studien zu Spätmittelalter, Reformation und konfessionellem Zeitalter*, Wiesbaden 1994
- DICTIONNAIRE historique et biographique de la Suisse I–VIII, Neuchâtel 1921–1934
- Barbara DIEFENDORF – Carla HESSE (eds.), *Culture and Identity in Early Modern Europe (1500–1800). Essays in Honor of Natalie Zemon Davis*, The University of Michigan Press 1993
- Wilhelm DIEHL, *Die Schulordnungen des Großherzogtums Hessen, II. Band Die höheren Schulen der Landgrafschaft Hessen-Darmstadt, II. Teil: Überblick über die Entwicklung des höheren Schulwesens, Texterläuterungen nebst Namen- und Sachregister*, Berlin 1903
- Wilhelm DIEHL, *Die Schulordnungen des Großherzogtums Hessen, III. Band Das Volksschulwesen der Landgrafschaft Hessen-Darmstadt*, Berlin 1905
- Peter DIEMER, *Vergnügungsfahrt mit Hindernissen. Erzherzog Ferdinands Reise nach Venedig, Ferrara und Mantua im Frühjahr 1579*, AfK 66, 1984, s. 249–314
- Karl DIETSCH, *Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums in Hof I–III, Hof 1895–1898*
- Martin DINGES, *Die Ehre als Thema der historischen Anthropologie. Bemerkungen zur Wissenschaftsgeschichte und zur Konzeptualisierung*, in: Klaus Schreiner – Gerd Schwer-

- hoff (Hg.), *Verletzte Ehre. Ehrkonflikte in Gesellschaft des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, Köln – Weimar – Wien 1995, s. 29–62
- Martin DINGES, „Historische Anthropologie“ und „Gesellschaftsgeschichte“. Mit dem Lebensstilkonzept zu einer „Alltagskulturgeschichte“ der frühen Neuzeit, *ZHF* 24, 1997, s. 179–214
- Peter DINZELBACHER (Hg.), *Europäische Mentalitätsgeschichte*, Stuttgart 1993
- Günter DIPPOLD, Der Humanismus im städtischen Schulwesen Schlesiens, in: Winfried Eberhard (Hg.), *Humanismus und Renaissance in Ostmitteleuropa vor der Reformation*, Köln u.a. 1996, s. 229–244
- Josef DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova III/2. Doba reformační II/2*, Praha 1954
- Josef DOBIÁŠ, Vilém Slavata, *Časopis historický* 1, 1881, s. 267–309; 2, 1882, s. 34–56
- Kazimierz DOBROWOLSKI, *Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia*, Warszawa 1933
- August von DOER, *Der Adel der böhmischen Kronländer*, Prag 1900
- Eva DOLEŽALOVÁ, Konvikt svatého Bartoloměje a seminář svatého Václava v Praze na Starém Městě – dějiny, hospodaření a studijní nadace, In: Ivan Hlaváček – Jan Hrdina – Jan Kahuda – Eva Doležalová (edd.), *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 135–148
- Eva DOLEŽALOVÁ, Seminář sv. Václava a konvikt sv. Bartoloměje na Starém Městě pražském, *PSH* 31, 2000, s. 186–261
- Norbert DOMEISEN, Bürgermeister Johann Heinrich Waser (1600–1669) als Politiker. Ein Beitrag zur Schweizer Geschichte des 17. Jahrhunderts, Bern 1975
- Magda DOSTÁLOVÁ, Jan Myllner z Milhauzu, úředník rudolfínské doby, in: *Celostátní studentská vědecká konference Historie 1997*, Brno 1998, s. 105–141
- Winfried DOTZAUER, Deutsche in westeuropäischen Hochschul- und Handelsstädten, vornehmlich in Frankreich, bis zum Ende des alten Reiches. Nation, Bruderschaft, Landsmannschaft, *Geschichtliche Landeskunde V/2*, 1969, s. 89–159
- Winfried DOTZAUER, Deutsches Studium in Italien unter besonderer Berücksichtigung der Universität Bologna. Versuch einer vorläufigen zusammenstellenden Übersicht, *Geschichtliche Landeskunde* 14, 1976, s. 84–130
- Eva DRAŠAROVÁ, Dvůr Rudolfa II. Příspěvek k organizaci a personální skladbě dvora středoevropských Habsburků v 16. a na počátku 17. století, *Sborník prací členů Socialistického svazu mládeže Státního ústředního archivu v Praze II/1*, Praha 1989, s. 42–86
- Gert DRESSEL, *Historische Anthropologie. Eine Einführung*, Wien – Köln – Weimar 1996
- Volker DUDECK, Zittau, Böhmen und das Haus Habsburg. Stadtgeschichte und personelle Kontakte in Spätmittelalter und Frühneuzeit, in: Joachim Bahlke – Volker Dudeck (Hg.), *Welt – Macht – Geist. Das Haus Habsburg und die Oberlausitz 1526–1635*, Görlitz – Zittau 2002, s. 177–188
- Beda DUDÍK, *Iter Romanum I–II*, Wien 1855
- Beda DUDÍK, *J. P. Cerroni's Handschriften Sammlung*, Brno 1850
- Beda DUDÍK, *Karl's von Žerotín Böhmisches Bibliothek in Breslau*, Prag 1877
- Richard van DÜLMEN, Die Entdeckung des Individuums 1500–1800, Frankfurt 1997
- Richard van DÜLMEN (Hg.), *Entdeckung des Ich. Die Geschichte der Individualisierung vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Köln – Weimar – Wien 2001
- Richard van DÜLMEN, *Entstehung des frühneuzeitlichen Europa 1550–1648*, Frankfurt 1987
- Richard van DÜLMEN, *Gesellschaft der Frühen Neuzeit: kulturelles Handeln und sozialer Prozeß*, Wien – Köln – Weimar 1993

- Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002
- Richard van DÜLMEN, *Historische Kulturforschung zur Frühen Neuzeit. Entwicklung – Probleme – Aufgabe. Geschichte und Gesellschaft* 21, 1995, s. 403–425
- Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století) I. Dům a jeho lidé*, Praha 1999
- Richard van DÜLMEN – Sina RAUSCHENBACH – Meinrad von ENGELBERG (Hg.), *Macht des Wissens. Die Entstehung der modernen Wissensgesellschaft*, Köln – Weimar – Wien 2004
- Bernard DUHR, *Jesuiten an den deutschen Fürstenhöfen des 16. Jahrhunderts*, Freiburg im Breisgau 1901
- Jeroen DUINDAM, *Myths of Power. Norbert Elias and the Early Modern European Court*, Amsterdam 1994
- Jeroen DUINDAM, *Vienna and Versailles. The courts of Europe's dynastic rivals c. 1550–1780*, Cambridge 2003
- J. P. ĐUROVIČ, *Životopis Juraje Tranovského, Liptovský Mikuláš* 1942
- František DVORSKÝ, *Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621*, Praha 1892
- František DVORSKÝ, *Matiáš Borbonius z Borbenheimu*, ČČM 65, 1891, s. 81–89
- František DVORSKÝ, *Příspěvky k dějinám církevním v Čechách III. Jaký byl číselný poměr katolíků vůči straně pod obojí 1609*, SH 2, 1884, s. 280–287
- Jiří DVORSKÝ, *Pražské paměti Jana Piláta Rakovnického z Jenštejna z let 1575–1625*, PSH 7, 1972, s. 161–172
- Max DVORÁK ml., *Process Jiřího z Lobkovic*, ČČH 2, 1896, s. 271–292
- Fritz DWORSCHAK, *Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. (Severin Brachmann)*, *Archiv für Medaillenkunde* IV, 1923–1924, s. 63–79
- Jan DYK, *Rod rytířů Gryspků z Gryspachu v Čechách*, Kralovice 1924
- Winfried EBERHARD, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478–1530*, München – Wien 1981
- Winfried EBERHARD, *The Political System and the Intellectual Traditions of the Bohemian Ständestaat from the Thirteenth to the Sixteenth Century*, in: Robert John Weston Evans – Trevor V. Thomas (eds.), *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, London 1991, s. 23–47
- Winfried EBERHARD, *Voraussetzungen und strukturelle Grundlagen des Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa*, in: Joachim Bahlcke – Arno Strohmeyer (Hg.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur*, Stuttgart 1999, s. 89–104
- Gerhard EBERLEIN, *Die erste evangelische Universität*, *Evangelisches Kirchenblatt für Schlesien* 4, 1901, s. 281–297
- Hellmut EBERLEIN, *Schlesische Kirchengeschichte*, Goslar 1952
- Alois ECKER – Michael ZAHRADNIK, *Familie und Schule. Sozialgeschichtliche Aspekte*, Wien 1987
- Richard EHRENBURG, *Das Zeitalter der Fugger. Geldkapital und Creditverkehr im 16. Jahrhundert. Band I. Die Geldmächte des 16. Jahrhunderts*, Jena 1896
- Stefan EHRENPRES, *Einleitung. Das Erziehungswesen der Reformierten im Kontext frühneuzeitlicher Kultur und Wissenschaft*, in: Heinz Schilling – Stefan Ehrenpreis – Stefan Moesch (Hg.), *Frühneuzeitliche Bildungsgeschichte der Reformierten in konfessionsvergleichender Perspektive. Schulwesen, Lesekultur und Wissenschaft*, Berlin 2007, s. 1–17

- Stefan EHRENPREIS, Erziehungs- und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung, Forschungsprobleme und methodische Innovationen, in: Heinz Schilling – Stefan Ehrenpreis (Hg.), *Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung. Forschungsperspektiven, europäische Fallbeispiele und Hilfsmittel*, Münster 2003, s. 19–33
- Stefan EHRENPREIS – Ute LOTZ-HEUMANN, *Reformation und konfessionelles Zeitalter*, Darmstadt 2002
- Klaus Eckart EHRLICHER, Ein steirisches Adelsgeschlecht in Böhmen und Mähren. Hoffmann Freierherren zu Gruenpüchel und Strehau, *Bohemia* 21, 1980, s. 59–83
- Otmar EITNER et alii, *Das Gymnasium St. Maria-Magdalena zu Breslau, Bad Honnef* 2003
- Jana EKERTOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ, Cesta do Itálie očima Bedřicha z Donína a Petra Velcursia, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 293–300
- Norbert ELIAS, *Die Gesellschaft der Individuen*, Frankfurt am Main 2003
- Norbert ELIAS, *Die höfische Gesellschaft Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie*, Frankfurt am Main 1990
- Norbert ELIAS, *Über den Prozess der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, Frankfurt am Main 1976
- Thomas ELSMANN, Das Bremer 'Gymnasium illustre' und seine Vorläufer in ihrer Bedeutung für den Ramismus in Deutschland (1560–1630), in: Fokke Akkerman (Hg.), *Northern humanism in European context, 1469–1625: From the 'Adwert Academy' to Ubbo Emmius*, Leiden 1999, s. 99–108
- Thomas ELSMANN (Hg.), *Nathan Chytraeus 1543–1598. Ein Humanist im Rostock und Bremen. Quellen und Studien*, Bremen 1991
- Christian D'ELVERT, *Beiträge zur Geschichte der Rebellion*, Brünn 1867
- Christian D'ELVERT, *Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungs-Anstalten in Mähren und Österr. Schlesien, insbesondere der olmützer Universität, in den neueren Zeiten*, Brünn 1857
- Christian D'ELVERT, *Zur mähr.schles. Adelsgeschichte XII. Die Jakardowsky von Suditz*, Notizenblatt der historisch-statistischen Section der k.k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde 6, 1866, s. 41–42
- Friedrich ENDL, *Die Stadtschule in Horn von den ältesten Zeiten ihres Bestandes bis zur Errichtung des Piaristen-Gymnasiums im Jahre 1657*, in: *Beiträge zu Österreichischer Erziehungs- und Schulgeschichte*, III. Heft, Wien 1901, s. 1–80
- Rudolf ENDRES, *Adel in der Frühen Neuzeit*, München 1993
- Rudolf ENDRES, *Das Schulwesen in Franken im ausgehenden Mittelalter*, in: Bernd Moeller – Hans Patze – Karl Stackmann (Hg.), *Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalter und der frühen Neuzeit*, Göttingen 1983, s. 173–213
- Helmut ENGELBRECHT, *Geschichte des österreichischen Bildungswesens*, Bd. 2: *Das 16. und 17. Jahrhundert*, Wien 1983
- Helmut ENGELBRECHT, *Unterricht und Erziehung auf Boden Österreichs zur Zeit der Renaissance und des Humanismus*, Krems 1980
- Wilken ENGELBRECHT, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na universitě ve Franekeře*, *Zpravodaj Klubu genealogie a heraldiky v Ostravě* 36, 1988, s. 1–2
- Wilken ENGELBRECHT, *Význam Fríské akademie ve Franeckeru pro pobělohorský exil*, *AUPO Facultas philosophica. Moravica* 3 – 2005, s. 23–54

- Philippe ERLANGER, *The Age of Courts and Kings: Manners and Morals 1558–1715*, London 1967
- Xenja von ERTZDORF – Dieter NEUKIRSCH – Rudolf SCHULZ (Hg.), *Reisen und Reiseliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Vorträge eines interdisziplinären Symposiums vom 3.–8. Juni 1991 an der Justus-Liebig-Universität Gießen, Amsterdam – Atlanta 1992*
- Franz EULENBURG, *Die Frequenz der deutschen Universitäten von ihrer Gründung bis zur Gegenwart*, Leipzig 1904
- Robert John Weston EVANS, *Bílá hora a kultura českých zemí*, ČSČH 17, 1969, s. 845–862
- Robert John Weston EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997
- Robert John Weston EVANS, *Vznik habsburské monarchie. 1550–1700*, Praha 2003
- Abby FAIMONOVÁ, *Dějiny školství rakouského I. Od dob nejstarších až po rok 1848*, Telč [1909]
- Wilhelm FALCKENHEINER, *Personen- und Ortsregister zu der Matrikel und den Annalen der Universität Marburg 1527–1652*, Marburg 1904
- W. A. FASEL KAMPEN, *Die Schlesier an der Universität Leiden im 17. Jahrhundert*, JSFWUB 6, 1961, s. 331–350
- Márta FATA – Gyula KURUCZ – Anton SCHINDLING (Hg.), *Peregrinatio Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Stuttgart 2006
- Jörg-Ulrich FECHNER (Hg.), *Stammbücher als kulturhistorische Quellen*, München 1981
- Anna FECHTNEROVÁ – Zdeněk HOJDA, *Vztahy pražské univerzity k Vratislavi v 17. až 18. století*, AUC-HUCP 23, 1983, č. 1, s. 65–76
- Josephus FEJÉR, *Defuncti primi speculi Societatis Jesu (1540–1640) I, Assistentia Italiae et Germaniae, Romae 1982*
- Ludwig FERTIG, *Die Hofmeister. Ein Beitrag zur Geschichte des Lehrerstandes und der bürgerlichen Intelligenz*, Stuttgart 1979
- Hanns-Peter FINK, *Exercitia Latina. Vom Unterricht lippischer Junggrafen zur Zeit der Spätrenaissance*, Marburg 1991
- Ludwig FISCHER, *Veit Trolmann von Wemding, genant Vitus Amerpachius als Professor in Wittenberg (1530–1543)*, Freiburg im Breisgau 1926
- Václav FLAJSĀANS, *Rukověť k písemnictví humanistickému ... doplňky a opravy*, ČČM 93, 1919, s. 188n.
- Theodor FLATHE, *Sanct Afra. Geschichte der königlich sächsischen Fürstenschule zu Meissen seit ihrer Gründung im Jahre 1543 bis zu ihrem Neubau in den Jahren 1877–1879*, Leipzig 1879
- Michal FLÉGL, *Florián Gryspek a česká předbělohorská společnost*, Křesťanská revue 44, 1977, s. 169–174
- Michal FLÉGL, *K významu osobnosti Floriána Gryspeka v předbělohorských Čechách*, SSH 8, 1973, s. 181–187
- Johann Carl FLEISCHMANN, *Das Bildungsideal des deutschen Gymnasiums in seiner geschichtlichen Entwicklung bis gegen Mitte des XVII. Jahrhunderts*, Hof 1888
- Andreas FLITNER – Walter HORNSTEIN, *Kindheit und Jugendalter in geschichtlicher Betrachtung*, Zeitschrift für Pädagogik 10, 1964, s. 311–339
- Jonas FLÖTER – Christian RITZI (Hg.), *Bildungsmäzenatentum. Privates Handeln – Bürgersinn – kulturelle Kompetenz seit der Frühen Neuzeit*, Köln – Weimar – Wien 2007
- Jonas FLÖTER – Günther WARTENBERG (Hg.), *Die sächsische Fürsten- und Landesschulen. Interaktion von lutherisch-humanistischen Erziehungsideal und Eliten-Bildung*, Leipzig 2004

- Čeněk FLORIÁN, Chrudimská škola, kolébka zdejšího gymnasia. Památník státního reálného gymnasia v Chrudimi 1863–1948, s. 5–73
- Vincenc FLORIÁN, Jindřich Michal Hýzrle z Chodů, in: 41. výroční zpráva c. k. reálného gymnasia v Domažlicích, Domažlice 1912, s. 1–12
- Tomáš FOLTÝN, Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest, Historie 2005. Celostátní studentská vědecká konference. Liberec 8.–9. 12. 2005, s. 74–116
- Leonard FORSTER, *Iter Bohemicum. A report on German baroque literature in Czechoslovak libraries*, Amsterdam 1980
- Marc R. FORSTER, *Catholic revival in the age of the baroque. Religious identity in Southwest Germany, 1550–1750*, Cambridge 2001
- Irene FOSI, *Conversions de voyageurs protestants dans la Rome baroque*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 569–578
- Joseph FRANZKOWSKI, *Geschichte der freien Standesherrschaft, der Stadt und des landrätlichen Kreises Groß Wartenberg, Groß Wartenberg* 1912
- Judyta FREYLIChÓWNA, *Ideał wychowawczy szlachty polskiej w XVI i początku XVII wieku*, Warszawa 1938
- Walter FRIEDENSBURG, *Geschichte der Universität Wittenberg*, Halle a. S. 1917
- Arnd FRIEDRICH, *Die Gelehrtenschulen in Marburg, Kassel und Korbach zwischen Melanchthonianismus und Ramismus in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Darmstadt – Marburg 1983
- Oskar FRIEDRICH, *Album des Gymnasiums zu Zittau*, Zittau 1886
- Willem FRIJHOFF, *Éducation, savoir, compétence. Les transformations du Grand Tour dans les Provinces-Unies à l'époque moderne*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 609–635
- Lea FRIMLOVÁ, *Problematika památníků a jejich výskyt na Moravě*, ČMM 106, 1987, č. 3–4, s. 247–258
- Eva FRIMMOVÁ, *Daniel Basilius (1585–1628). Život a diela*, Bratislava 1997
- Eva FRIMMOVÁ, *Historiografie obdobia renesancie a humanizmu na Slovensku po roku 1989*, *Historický časopis* 55, 2007, č. 1, s. 56–68
- Eva FRIMMOVÁ, *Korešpondencia humanistu Petra Fradelia*, *Historické štúdie* 42, 2002, s. 121–132
- Eva FRIMMOVÁ, *Recepcia Mitisovho traktátu Bonus iudex u Petra Fradelia a Viktorína Morávka*, in: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna*, České Budějovice 2003, s. 157–170
- Eva FRIMMOVÁ, *Traktát o dobrom sudcovi Bonus iudex v podaní slovenského humanistu Petra Fradelia*, in: Peter Žeňuch (ed.), *Život slova v dejinách a jazykových vzťahoch. Na sedemdesiatiny profesora Jána Doruľa*, Bratislava 2003, s. 235–242
- Paul FRITSCH, *Alte Görlitzer Geschlechter und die Wappen derselben*, Görlitz s.d.
- Gerd FRITZ, *Historische Semantik*, Stuttgart – Weimar 2006
- Marian FÜSSEL, *Riten der Gewalt. Zur Geschichte der akademischen Deposition und des Penalismus in der frühen Neuzeit*, ZHF 32, 2005, 4, s. 605–648
- Eliška FUČÍKOVÁ a kol. (edd.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy (Katalog vystavených děl)*, Praha 1997
- Eliška FUČÍKOVÁ – Beket BUKOVINSKÁ – Ivan MACHKA, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1991

- Radek FUKALA, Náboženství a protestantské školství za krnovského knížete Jiřího Friedricha, Sborník bruntálského muzea 2000, s. 25–39
- Radek FUKALA, Profil Žerotinových adresátů a politických partnerů v opavsko-krnovské oblasti, FHB 18, 1997, s. 143–165
- Radek FUKALA, Slezská reformace, SISb 98, 2000, č. 4, s. 241–263
- Radek FUKALA, Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740, České Budějovice 2007
- Klaus GARBER et al. (Hg.), Handbuch des personalen Geleichenheitsschrifttums in europäischen Bibliotheken und Archiven 1–26, Hildesheim – Zürich – New York ad. 2001–2011
- Klaus GARBER (Hg.), Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit I–II, Tübingen 2005
- Klaus GARBER – Wilfried KÜRSCHNER (Hg.), Zwischen Renaissance und Aufklärung. Beiträge der interdisziplinären Arbeitsgruppe Frühe Neuzeit der Universität Osnabrück/Vechta, Amsterdam 1988
- Klaus GARBER – Heinz WISMANN – Winfried SIEBERS (Hg.), Europäische Sozietätsbewegung und demokratische Tradition. Die europäischen Akademien der Frühen Neuzeit zwischen Frührenaissance und Spätaufklärung I–II, Tübingen 1996
- Eugenio GARIN, L'educazione in Europa (1400–1600), Problemi e programmi, Bari 1957
- Elisabeth GARMS-CORNIDES, Hofmeister auf Grand Tour, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 255–274
- Erwin GATZ (Hg.), Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448 bis 1648. Ein biographisches Lexikon, Berlin 1996
- Jan GEBAUER, Slovník staročeský I–II, 2. vyd., Praha 1970
- Paul Frédéric GEISENDORF, Théodore de Bèze, Genève 1967
- Gustav GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938
- John GERRING, Case study research. Principles and practices, Cambridge 2009
- Andreas GESTRICH (Hg.), Biographie – sozialgeschichtlich. Sieben Beiträge, Göttingen 1988
- J. F. A. GILLET, Crato von Crafftheim und seine Freunde, Frankfurt 1860
- Anton GINDELY, Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation I. Geschichte der böhmischen Brüder 1–2, Prag 1861–1862
- Antonín GINDELY, Dějiny českého povstání léta 1618, Praha 1870–1878
- Anton GINDELY, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894
- Anton GINDELY, Geschichte der Ertheilung des böhmischen Majestätsbriefes von 1609, Prag 1859
- Ryszard GŁADKIEWICZ et alii, Dzieje Złotoryji, Złotoryja – Wrocław 1997
- Gerald GLAUBITZ, Geschichte, Landschaft, Reisen. Umriss einer historisch-politischen Didaktik der Bildungsreise, Weinheim 1997
- Julius GLÜCKLICH, Mandát proti bratřím a jeho provádění v letech 1602–1604, Praha 1904
- Julius GLÜCKLICH, O cestě za korespondencí Václava Budovce z Budova, Věstník české akademie císaře Františka Josefa XIV, 1905
- Julius GLÜCKLICH, O historických dílech Václava Budovce z Budova z let 1608–1610 a jejich poměru k Slavatovi, Skálůvi a neznámému dosud diariu lutherána Karla Zikmundova, Praha 1911
- Henryk GMITEREK, Studenti ze zemí České koruny na Zamojské akademii, FHB 18, 1997, s. 167–172
- Henryk GMITEREK, Uroczystości akademickie w zamościu (XIV–XVII w.), in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (= OH 8), České Budějovice 2000, s. 459–470

- Andreas GÖßNER, Die Studenten an der Universität Wittenberg. Studien zur Kulturgeschichte des studentischen Alltags und zum Stipendienwesen in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, Leipzig 2003
- Brita von GÖTZ-MOHR, Karl I. von Liechtenstein (1569–1627), in: Die Bronzen der Fürsterlichen Sammlung Liechtenstein. Ausstellungskatalog, redigiert von Cornelia Schneider, Frankfurt a. M. 1986, s. 43–65
- Alfred GÖTZE, Frühneuhochdeutsches Glossar, Berlin 1967
- Arthur GOLDMANN, Die Universität. 1529–1740, in: Geschichte der Stadt Wien, Bd. 6, Wien 1918, s. 1–205
- Jaroslav GOLL, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der Böhmisches Brüder, Praha 1878
- Jesús María GONZÁLEZ DE ZÁRATE, Los emblemas de Jacob Bruck inspiran a Saavedra Fajardo, Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología 48, 1982, s. 291–300
- David GOODMAN – Colin A. RUSSEL (eds.), The Rise of Scientific Europe 1500–1800, Sevenoaks 1991
- Holger Thomas GRÄF – Ralf PRÖVE, Wege ins Ungewisse. Reisen in der Frühen Neuzeit 1500–1800, Frankfurt am Main 1997
- Theodor GRAFF, Die protestantische Landschaftsschule und das Jesuitengymnasium in Graz, in: France M. Dolinar (Hg.), Katholische Reform und Gegenreformation in Innerösterreich, 1564–1628, Graz – Wien 1994, s. 523–535
- Ole Peter GRELL – Bob SCRIBNER (eds.), Tolerance and Intolerance in the European Reformation, Cambridge 1996
- Martin GRESCHAT, Martin Bucer. Ein Reformator und seine Zeit, München 1990
- Johannes GRIESSBACH, Die geschichtliche Entwicklung des altklassischen und deutschen Unterrichts an den Gymnasien im Königreich Bayern, Hof 1892
- Jakob GRIMM – Wilhelm GRIMM, Deutsches Wörterbuch I–XVI, Leipzig 1854–1960
- Andělín GROBELNÝ, Třanovský Jiří – veliký básník Těšínska v 17. století, Těšínsko 1992
- Thomas GROSSER, Bürgerliche Welt und Adelsreise: Nachahmung und Kritik, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 637–656
- Suzette GRÜN, Studien- und Bildungsreisen deutscher und osteuropäischer im 16. Jahrhundert, unter besonderer Berücksichtigung der Universität Basel, s.l. s.d
- Josef GRULICH, Zkoumání „malíčkosti“. Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie, ČČH 99, 2001, č. 3, s. 519–547
- Günther GRUNDMANN, Die Lebensbilder der Herren von Schönaich auf Schloss Carolath, JSFWUB 6, 1961, s. 229–330
- Francesco GUI, I Gesuiti e la rivoluzione boema. Alle origini della guerra dei trent'anni, Milano 1989
- Karl-Heinz GÜNTHER et al., Geschichte der Erziehung, Berlin 1973
- Wolfgang GÜNTHER, Ars apodemica. Reiseerfahrung als geplantes Lebensaufelement, in: Rudolf W. Keck und Erhard Wiersing (Hg.), Vormoderne Lebensläufe erziehungshistorisch betrachtet, Wien – Köln – Weimar 1994, s. 345–356
- Ludevít HAAN, Cithara Sanctorum, její historia, její původce a tohoto spolupracovníci, Pešť 1873
- Antonín HAAS, Karel Bruntálský z Vrbna, Praha 1947
- Günther HAASE – Joachim WINKLER (Hg.), Die Oder-Universität Frankfurt. Beiträge zu ihrer Geschichte, Weimar 1983

- Emmy HAERTEL, Jacob von Bruck-Angermundt, ein vergessener Dichter und großer Patriot Schlesiens, ZVGS 75, 1941, s. 130–137
- Christa HÄMMERLE – Edith SAURER (Hg.), Briefkulturen und ihr Geschlecht. Zur Geschichte der privaten Korrespondenz vom 16. Jahrhundert bis heute, Köln – Wien – Weimar 2003
- Christian HALM (Hg.), Deutsche Reiseberichte. Europäische Reiseberichte des späten Mittelalters. Eine analytische Bibliographie I, Frankfurt am Main 2001
- Notker HAMMERSTEIN, Bildungsgeschichtliche Traditionszusammenhänge zwischen Mittelalter und frühen Neuzeit, in: Der Übergang zur Neuzeit und die Wirkung von Traditionen (Vorträge der Joachim Jungius-Gesellschaft) Göttingen 1978, s. 32–54
- Notker HAMMERSTEIN (Hg.), Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte, Bd. I: 15. bis 17. Jahrhundert. Von der Renaissance und der Reformation bis zum Ende der Glaubenskämpfe, München 1996
- Notker HAMMERSTEIN, Res publica litteraria. Ausgewählte Aufsätze zur früneuzeitlichen Bildungs-, Wissenschafts- und Universitätsgeschichte. Herausgegeben von Ulrich Muhlack und Gerrit Walther, Berlin 2000
- Josef HANZAL, Poslední Rožmberkové a Karlova univerzita, JSH 32, 1963, s. 153–158
- Hans-Bernd HARDER, Bemerkungen zur Lusatia des Christoph Manlius aus Görlitz, in: Peter Thiergen (Hg.), Res Slavica. Festschrift für Hans Rothe zum 65. Geburtstag, Paderborn – Wien 1994, s. 519–528
- Wolfgang HARMS et al., Fremdes wahrnehmen – fremdes Wahrnehmen. Studien zur Geschichte der Wahrnehmung und zur Begegnung von Kulturen in Mittelalter und früher Neuzeit, Stuttgart – Leipzig 1997
- Michael HARSCHIEDT, Biographieforschung: Werden und Wandel einer komplexen Methode, in: Historical social research 14, 1989, s. 99–142
- Karl HARTFELDER, Philipp Melancthon als Praeceptor Germaniae, Berlin 1889
- Fr. HAUPT, Etwas über Christoph Manlius +1575 und Christian Weise 1708, NLM 20, 1842, s. 369–374
- Herbert HAUPT, Fürst Karl I. von Liechtenstein. Obersthofmeister Kaiser Rudolfs II. und Vizekönig von Böhmen. Hofstaat und Sammeltätigkeit. Edition der Quellen aus dem liechtensteinischen Hausarchiv, I. Textband, II. Quellenband, Wien – Köln – Graz 1983
- Leopold HAUPT, Valentin Friedland gennant Trotzendorf. Ein zu seiner Gedächtnissfeier am 25. Februar 1862 gehaltener Vortrag, NLM 41, 1864, s. 134–144
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, Seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. z let 1580, 1584 a 1589, Paginac historiae 4, 1996, s. 39–151
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ – Zdeněk HOJDA, Pražský rudolfínský dvůr mezi Hradem a městem, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3), České Budějovice 1993, s. 115–136
- Emanuel HAVELKA, Blahoslav předchůdcem Komenského, Praha 1924
- Jan HAVRÁNEK – Josef PETRÁŇ, Základy statistické metody pro historiky, Praha 1963
- Hans HEIM, Fürstenerziehung im 16. Jahrhundert, Beiträge zur Geschichte ihrer Theorie, Paderborn 1919
- Heinz-Dieter HEIMANN – Ivan HLAVÁČEK (Hg.), Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance, Paderborn – München – Wien – Zürich 1998
- Walter HEINEMEYER – Thomas KLEIN – Helmut SEIER (Hg.), Academia Marburgensis. Beiträge zur Geschichte der Philipps-Universität Marburg, Marburg 1977

- Gernot HEIß, Bildungs- und Reiseziele österreichischer Adelliger in der Frühen Neuzeit, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 217–235
- Gernot HEIß, Bildungsreisen österreichischer Adelliger in der Frühen Neuzeit, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997*, s. 251–268
- Gernot HEIß, Bildungsverhalten des niederösterreichischen Adels im gesellschaftlichen Wandel: Zum Bildungsgang im 16. und 17. Jahrhundert, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz (Hg.), *Spezialforschung und „Gesamtgeschichte“*. Beispiele und Methodenfragen zur Geschichte der frühen Neuzeit, München 1982, s. 139–157
- Gernot HEIß, Erziehung und Bildung politischer Eliten in der frühen Neuzeit. Probleme und Interpretationen, in: Elmar Lechner – Helmut Rumpler – Herbert Zdarzil (Hg.), *Zur Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Probleme und Perspektiven der Forschung*, Wien 1992, s. 459–470
- Gernot HEIß, Konfession, Politik und Erziehung. Die Landschaftsschulen in den nieder- und innerösterreichischen Ländern vor dem Dreißigjährigen Krieg, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz – Gerald Stourzh (Hg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Wien 1978, s. 13–63
- Gernot HEIß, Standeserziehung und Schulunterricht. Zur Bildung des niederösterreichischen Adelligen in der Frühen Neuzeit, in: „Adel im Wandel“. Politik, Kultur und Konfession 1500–1700, Wien 1990, s. 391–407
- Josef HEJNIC, Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské, *Rozpravy ČSAV – Řada společenských věd*, 82, sešit 2, 1972
- Josef HEJNIC, David Litochleb a Plzeň, *MZpČK* 16, 1980, s. 219–236
- Josef HEJNIC, Dva humanisté v roce 1547, *Praha 1957*
- Josef HEJNIC, Filip Melancton, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách, *LF* 87, 1964, s. 361–378
- Josef HEJNIC, *Humanistica*, *LF* 88, 1965, s. 73–87
- Josef HEJNIC, Jáchymovská škola v 16. století. Problémy a úkoly, *SNM*, sv. 40, 1986, čís. 1, řada A – Historie, s. 29–40
- Josef HEJNIC, Jihočeské školství v 15.–18. století, *JSH* 43, 1974, s. 54–60
- Josef HEJNIC, Latinská škola v Plzni a její postavení v Čechách (13.–18. století), *Rozpravy ČSAV – Řada společenských věd*, 89 (1979), sešit 2
- Josef HEJNIC, M. Jan Šentygar a jeho cesta hvožďanská, *Vlastivědný sborník Podbrdská 8–9*, 1974–1975, s. 144–150
- Josef HEJNIC, Náhrobky v lapidariu Národního muzea, *SNM řada A*, 13, 1959, s. 141–220
- Josef HEJNIC, O památníku Floriána Vermilia, *Strahovská knihovna* 2, 1967, s. 71–88
- Josef HEJNIC, Petr Bechyně z Lažan a renesanční humanismus, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 18, 1980, s. 59–73
- Josef HEJNIC, Pízeňská latinská škola v době humanismu, *MZpČK* 14, 1978, s. 111–134
- Josef HEJNIC, Šimon Fagellus Villaticus. Literatura, dílo, úkoly, *Strahovská knihovna* 11, 1976, s. 189–205
- Josef HEJNIC, Šimon Fagellus Villaticus a Frantova práva, *LF* 101, 1978, s. 25–38
- Josef HEJNIC, Šimon Bouček (Fagellus) Villaticus, in: *Pocta dr. Emmě Urbánkové*, Praha 1979, s. 53–69

- Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae. Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I–V*, Praha 1966–1982
- Julius HELBIG, *Evangelische Geistliche und Schulmänner in und aus der Herrschaft Friedland während der Zeit der Reformation und Gegenreformation*, NLM 75, 1899, s. 270–287
- Jutta HELD (Hg.), *Intellektuelle in der Frühen Neuzeit*, München 2002
- Jan HELLICH, *Básník Matěj Morávek mělnický a rod Chebďovských z Felsova v Poděbradech*, ČSPS 27, 1919, s. 25–30
- Josef HEMMERLE, *Die kalvinistische Reformation in Böhmen*, in: *Stifter-Jahrbuch* 8, 1964, s. 234–276
- Mark HENGERER, *Kaiserhof und Adel in der Mitte des 17. Jahrhunderts. Eine Kommunikations-geschichte der Macht in der Vormoderne*, Konstanz 2004
- Karl HENGST, *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten. Zur Geschichte der Uni-versitäten in der Oberdeutschen und Rheinischen Provinz der Gesellschaft Jesu im Zeitalter der konfessionellen Auseinandersetzung*, Paderborn – München – Wien – Zü-richt 1981
- Eckart HENNING, *Selbstzeugnisse*, in: Friedrich Beck – Eckart Henning (Hg.), *Die archivalische Quellen. Eine Einführung in ihre Benutzung*, Weimar 1994, s. 107–114
- Ulrich HERRMANN – Susanne RENFTLE – Lutz ROTH, *Bibliographie zur Geschichte der Kindheit, Jugend und Familie*, München 1980
- Blažena HERTLOVÁ, *Úvod do problematiky památníku raného novověku*, AUC Phil et Hist 1975, č. 5, s. 117–146
- Christian HESSE – Beat IMMENHAUSER – Oliver LANDOLT – Barbara STUDER (Hg.), *Personen der Geschichte – Geschichte der Personen. Studien zur Kreuzzugs-, Sozial- und Bildungsgeschichte. Festschrift für Rainer C. Schwinges*, Basel 2003
- Heinrich HEYDEN, *Beiträge zur Geschichte des höheren Schulwesens in der Oberlausitz, Zittau* 1889
- Colin HEYWOOD, *A History of Childhood. Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times*, Cambridge 2001
- Wenzl HIEKE, *Die Berka von Duba und ihre Besitzungen in Böhmen*, MVGD 24, 1886, s. 116–155; 25, 1887, s. 51–75; 26, 1888, s. 75–107, 381–395
- Ivan HLAVÁČEK, *Jihomoravané na universitách pozdního středověku a počínajícího novověku (Několik metodických poznámek)*, in: *XX. mikulovské sympozium 1990*, Brno 1991, s. 57–60.
- Ivan HLAVÁČEK – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské universitě I.*, AUC-HUCP 1, 1961, s. 97–132
- Ivan HLAVÁČEK – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské universitě II.*, AUC-HUCP 3, 1962, fasc. 2, s. 139–169
- Ivo HLOBIL – Eduard PETRŮ, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, Praha 1992
- Gustav René HOCKE, *Das europäische Tagebuch*, Wiesbaden 1963
- Zdeněk HOJDA, *Benátky na konci 16. století ve dvou pražských památnících*, In: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.*, Praha 1996, s. 69–81
- Zdeněk HOJDA, *Čeští univerzitní studenti ve Štýrském Hradci. Podle J. Andritsche, Die Matrikeln der Universität Graz, Bd. 2 (1630–1662)*, Graz 1980, AUC-HUCP 24/2, 1984, s. 117–121
- Zdeněk HOJDA, *Delitiae Italiae. Česká aristokracie a barokní Evropa*, in: Lubomír Slavíček (ed.), *Artis pictoriae amatores. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství*, Praha 1993, s. 63–95

- Zdeněk HOJDA, Der Hofstaat Rudolfs II. in Prag, in: Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II., Freren 1988, s. 118–123
- Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216–239
- Zdeněk HOJDA, Pasy 16.–18. století jako pragmatické písemnosti, in: Zdeněk Hojda – Hana Pátková (edd.), Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním, Praha 2008, s. 155–186
- Zdeněk HOJDA, Z katolického exilu do západní Evropy. „Velká cesta“ Jiřího Adama z Martinic v letech 1620–1625, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 301–306
- Zdeněk HOJDA – Vít VLNAS, Katalog výstavy: Cesty a cestovatelé v raném novověku, Litoměřic 1994
- Andrea HOLASOVÁ, Cesta za vzděláním Jaroslava II. Smiřického ze Smiřic (1588–1611), in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000, České Budějovice 2001, s. 35–69
- Jiřina HOLINKOVÁ, Čtyři kapitoly z dějin městské školy u sv. Mořice v Olomouci, Praha 1972
- Jiřina HOLINKOVÁ, Městská škola na Moravě v předbělohorském období, Praha 1967
- Jiřina HOLINKOVÁ, Vavřinec Leonard Rváčovský z Rváčova a Hranice, AUPO Historica 28, 1998, s. 47–48
- Ľudovít HOLOTÍK – Anton VANTUCH (ed.), Humanizmus a renesancia na Slovensku v 15.–16. sto-ročí, Bratislava 1967
- Josef HOLUB – Stanislav LYER, Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím, Praha 1992
- Martin HOLÝ, Ausländische Bildungsreisen böhmischer und mährischer Adelliger an der Schwelle zur Neuzeit, Historica. Historical Sciences in the Czech Republic. Series Nova 11, 2004, s. 65–90
- Martin HOLÝ, Bildungsmäzenatentum und Schulgründungen des Adels für Protestanten in Böhmen und Mähren (1526–1620), in: Joachim Bahlcke – Thomas Winkelbauer (Hg.), Schulstiftungen und Studienfinanzierung. Bildungsmäzenatentum im Spannungsfeld von Konfession, Landespatritismus und frühmodernen Nationsgedanken in den böhmischen, österreichischen und ungarischen Ländern, 1500–1800, Wien – München 2011, s. 93–107
- Martin HOLÝ, Catharinus Dulcis (1540–1626), Savoyan Romanist in the Service of European Nobility, and his Peregrinations, in: Roma – Praga, Praha – Řím. Omaggio a Zdeňka Hledíková a cura di Eva Doležalová, Eva Chodějovská, Zdeněk Hojda, Martin Svatoš e Kateřina Bobková-Valentová (= Bollettino dell'Istituto storico ceco di Roma. Supplemento 2008), Praga 2009, s. 249–262
- Martin HOLÝ, Das Gymnasium in Görlitz und Böhmen (1565–1620), Neues Lausitzisches Magazin. Sonderheft Bildung und Gelehrsamkeit in der frühneuzeitlichen Oberlausitz, v tisku
- Martin HOLÝ, Das Lateinschulwesen in Niederschlesien und der Adel aus den böhmischen Ländern (1550–1620), Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 51, 2011, v tisku
- Martin HOLÝ, Der böhmische Adel und die Akademie in Altdorf, in: Hanns Christoph Brennecke – Dirk Niefanger – Werner Wilhelm Schnabel (Hgg.), Akademie und Universität Altdorf. Studie zur Hochschulgeschichte Nürnbergs, Köln – Weimar – Wien 2011, s. 51–68
- Martin HOLÝ, Die Bedeutung der Oberlausitz für die Erziehung und Ausbildung des böhmischen Adels in der zweiten Hälfte des 16. und am Anfang des 17. Jahrhunderts, NLM NF 12, 2009, s. 29–48

- Martin HOLÝ, Die Privaterzieher des böhmischen und mährischen Adels und ihre Bildungsgänge am Beginn der Neuzeit, in: Juliane Jacobi et al. (Hg.), Vormoderne Bildungsgänge. Selbst- und Fremdbeschreibungen in der Frühen Neuzeit, Köln 2010, s. 169–187
- Martin HOLÝ, Die schlesischen Gebildeten als Erzieher der Nobilität aus den böhmischen Ländern und ihre Rolle in der schriftlichen Kultur des 16. und der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná et al. (Hg.), Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation. Die schriftliche Kultur und Bildung in den Ländern der Böhmisches Krone im 14.–18. Jahrhundert, v tisku
- Martin HOLÝ, Die Schulen der Brüderunität in Böhmen und Mähren als Objekt adliger Studieninteressen in der Zeit vor der Schlacht am Weißen Berg, AC 24 (XLVIII), 2010, s. 43–71
- Martin HOLÝ, Exercitia aularum. Dny všední a sváteční pážat na dvoře Ferdinanda I. v polovině 16. století ve světle dvou dochovaných instrukcí, FHB 23, 2008, s. 7–34
- Martin HOLÝ, Iter Britannicum. Noble visitors from the Bohemian Lands and their perception of the British Isles in the 16th and the first third of the 17th century, in: Edita Ivaničková – Eva Kowalská (eds.), Inventing each other. Anglo-saxon World and Central Europe 1500–1800. International Conference. Forum of British, Czech and Slovak historians, Topoľčianky 21.–23. September 2006, Bratislava 2011, v tisku
- Martin HOLÝ, Jihočeští vychovatelé české a moravské šlechty v 16. a na počátku 17. století, Jihočeský sborník historický 80, 2011, s. 7–22
- Martin HOLÝ, Jindřich Michal Hýzřel z Chodů (1575–1665) a jeho poznávací cesta po střední a západní Evropě v letech 1607 a 1608, in: Jiří Kubeš (ed.), Šlechtic na cestách v 16.–18. století, Pardubice 2007, s. 35–66
- Martin HOLÝ, Johannes Sturm, das Straßburger Gymnasium (Akademie) und die Böhmisches Länder in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, in: Johannes Sturm (1507–1589). Rhetor, Pädagoge und Diplomat, hrsg. von Matthieu Arnold, Tübingen 2009, s. 303–319
- Martin HOLÝ, Mezi Prahou a Altdorfem. Absolventi pražské utrakvistické univerzity jako vychovatelé české šlechty v Altdorfu (1575–1620), in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Ztracená blízkost. Praha – Norimberk v proměnách staletí (= DP 29), Praha 2010, s. 325–345
- Martin HOLÝ, Nižší šlechta z českých zemí na cestách za vzděláním a její vychovatelé (1500–1620), in: Miloš Kovačka et al. (ed.), Zemianstvo na Slovensku v novoveku. Časť II. Duchovná a hmotná kultúra, Martin 2009, s. 9–27 (= Studia historico-bibliographica Tuociensia 2)
- Martin HOLÝ, Opavané jako vychovatelé šlechty z českých zemí na prahu novověku (1550–1620), SISb 107, 2009, s. 241–255
- Martin HOLÝ, Partikulární školství v Dolním Slezsku a nobilita z českých zemí v 16. a v prvních desetiletích 17. století, SISb 108, 2010, č. 3–4, s. 167–186
- Martin HOLÝ, Silesia fere academica. Vergebliche Bemühungen um die Gründung einer Universität in Schlesien im 16. und 17. Jahrhundert und ihre Folgen, AUC–HUCP 49, 2009, č. 2, s. 243–256
- Martin HOLÝ, Slavatové z Chlumu a Košumberka, jejich vychovatelé a zámecká škola na hradě Košumberku v 16. a na počátku 17. století, in: Emil Voráček a kol., Luže v dějinách. Díl 1. Od počátků středověku do konce 17. století, Luže 2010, s. 127–136, 211–215
- Martin HOLÝ, Soukromá škola Matouše Kollina z Chotěřiny v Praze a její šlechtičtí žáci, in: Eva Semotanová (ed.), Cestou dějin 2. K počtě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc., Praha 2007, s. 159–184
- Martin HOLÝ, Šlechtičtí vzdělanci z českých zemí a evropská res publica litteraria v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století, HOP 1, 2009, č. 1, s. 13–34

- Martin HOLÝ, Vergebliche Hoffnungen. Der Rudolfinische Majestätsbrief und das nichtkatholische höhere Schulwesen in Böhmen, in: Jaroslava Hausenblasová – Jiří Mikulec – Martina Thommsen (Hg.), Der Majestätsbrief Rudolfs II. von 1609 – ein Meilenstein in der Geschichte Europas?, v tisku
- Martin HOLÝ, Vliv luterské reformace na rozvoj partikulárního školství ve vedlejších zemích České koruny v 16. století, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století (= Korunní země v dějinách českého státu IV), Praha 2009, s. 535–550
- Martin HOLÝ, Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století, FHB 21, 2005, s. III–210
- Martin HOLÝ, Význam vedlejších zemí České koruny pro vzdělání české a moravské šlechty v předbělohorské době, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc., Praha 2006, s. 412–425
- Martin HOLÝ, Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620), Praha 2010
- Martin HOLÝ – Robert ŠIMŮNEK, Vzdělávání Rožmberků a školství na jejich dominiu, in: Jaroslav Pánek (ed.), Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, České Budějovice 2011, s. 280–285
- Jaroslav HONC, Falešný moravský rytíř Pavel Katarýn z Kataru a Rulinsteina a konfrontace české kanceláře v Praze a moravských stavů 1588–1613, GHJ 1977, červen, s. 68–84
- Jaroslav HONC, Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502–1794, HD 3/1969, s. 20–51
- Eugène HONÉE, Zur Unterweisung der Jugend in der „Philosophia Christi“. Formelemente von Erasmus' Katechismus aus 1533, in: Walter Brandmüller – Herbert Immenkötter – Erwin Iserloh (Hg.), Ecclesia Militans. Studien zur Konzilien- und Reformationsgeschichte. Remigius Bäumer zum 70. Geburtstag gewidmet, Bd. 2. Paderborn 1988, s. 307–331
- Vít HONYS, Dobrá Voda u Českých Budějovic. Kostel Panny Marie Bolestné, České Budějovice 1996
- Bohuslav HORÁK, Daniel Vetter a jeho „Islandia“, Brno 1931
- James Van HORN Melton, The Nobility in the Bohemian and Austrian Lands, in: H(amish) M. Scott (ed.), The European Nobilities in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. Vol. 2, Northern, Central and Eastern Europe, New York 1995, s. 110–143, s. 297–298
- Richard HORNA, K dějinám moravských úředníků. II. Zemští úředníci moravští do roku 1620, Praha 1923
- Walter HORNSTEIN, Jugend in ihrer Zeit. Geschichte und Lebensformen des jungen Menschen in der europäischen Welt, Hamburg 1966
- Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR – Milan STLOUKAL, Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy, Praha 1990
- Jan HORSKÝ, Příspěvek k diskusi o luterství v Čechách v 16. a na počátku 17. století, Ústecký sborník historický 2000, s. 224–234
- Jan HORSKÝ – Markéta SELIGOVÁ, Rodina našich předků, Praha 1996
- Ladislav HOSÁK – Bohumír INDRA – Marie JAŠKOVÁ, Hranice, dějiny města I, Hranice 1969
- Howard HOTSON, Johann Heinrich Alsted's Relations with Silesia, Bohemia and Moravia: Patronage, Piety and Pansophia, AC 12, XXXVI, 1997, s. 13–35
- R. A. HOUSTON, Literacy in Early Modern Europe. Culture and Education 1500–1800, London – New York 4/1995

- Jan Karel HRAŠE, Dějiny Náchoda I. Od nejstarších dob až do bitvy na Bílé hoře, Náchod 1895
- Karel HRDINA, Čechové na gymnasiu ve Zhořelci, in: Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám J. V. Šimáka, Příloha ČSPS 38, č. 2-3, Praha 1930, s. 85-98
- Karel HRDINA, Humanista Salomon Frencelius a Čechy, LF 68, 1941, s. 221-231
- Karel HRDINA, Památník Rašínova gymnasia, Hradec Králové 1936
- Karel HRDINA, Památník státního reálného gymnasia v Chrudimí, Chrudim 1948
- Karel HRDINA, Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině, Věstník České akademie pro vědy, slovesnost a umění 28-29, 1919-1920, s. 32-66
- Jakub HRDLIČKA, Páni dvořané Petra Voka z Rožmberka a dvořanská světnice třeboňského zámku I-II, Heraldická ročenka 1991 a 1992, s. 5-67 a 5-37
- Josef HRDLIČKA, Literární mecenáš posledních pánů z Hradce, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 349-369
- Josef HRDLIČKA, Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 103-126
- Ferdinand HREJSA, Česká konfese. Její vznik, podstata a dějiny, Praha 1912
- Ferdinand HREJSA, Kdo sepsal II. část bratrské „Knihy úmrtí“?, ČČH 17, 1911, s. 436-443
- Ferdinand HREJSA, Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou, ČČH 44, 1938, s. 296-326, 474-485
- Ferdinand HREJSA, Sborové Jednoty bratrské, Praha 1935
- Ferdinand HREJSA, U Salvátora. Z dějin evangelické církve v Praze 1609-1632, Praha 1930
- Miroslav HROCH, Švédské archivy a jejich význam pro studium českých dějin, SAP 9, 1959, s. 254-269
- Michaela HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době, Ústí nad Labem 2002
- Jar. G. HRUBANT, Památník Jana Opsimata z let 1598 až 1620, ČMM 40, 1916, s. 123-130
- Jiří HRUBEŠ, Publicistika jako prostředek masové informace a propagandy v XVI. století, Strahovská knihovna 9, 1974, s. 67-84
- Jiří HRUBEŠ, Vivesův vliv na pedagogiku předbělohorských Čech, Strahovská knihovna 8, 1973, s. 39-46
- Jiří HRUBEŠ, Z dějin protestantského politického myšlení a jeho ohlasu v Čechách, Strahovská knihovna 5-6, 1970-1971, s. 237-254
- František HRUBÝ, České svědectví o do Švýcar z roku 1570, in: K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872-1932, Praha 1932, s. 290-298
- František HRUBÝ, Filip du Plessis-Mornay a Karel Žerotín v letech 1611-1614, In: Od pravěku k dnešku II. Sborník prací z dějin československých k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře, Praha 1930, s. 39-69
- František HRUBÝ, Hrabata z Thurnu a Valsassina. Dějiny jeho českomoravské větve, ČČH 28, 1922, s. 74-108, 305-334
- František HRUBÝ, Ke stykům Moravy s Witemberkem v 16. století, ČMM 55, 1931, s. 43-57
- František HRUBÝ, Knihy na moravských zámcích ve století 16. a 17., Bibliofil 9, 1932, s. 107-116, 141-146
- František HRUBÝ, Ladislav Velen ze Žerotína, Praha 1930
- František HRUBÝ, Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou, ČČH 40, 1934, s. 265-309; 41, 1935, s. 1-40, 237-268

- František HRUBÝ, Luterství a novoutrakvismus v českých zemích v 16. a 17. století, ČČH 45, 1939, s. 31–44
- František HRUBÝ, Moravská šlechta r. 1619, její jmění a náboženské vyznání, ČMM 46, 1922, s. 107–169
- František HRUBÝ, Moravské památníky z doby předbělohorské, ČMM 49, 1925, s. 196–223
- František HRUBÝ, Švýcarský svědek Bílé hory, ČČH 37, 1931, s. 42–78
- František HRUBÝ – Libuše URBANKOVÁ-HRUBÁ, Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír. Jeho deník z cesty do Itálie a Španělska a osudy Kounické rodiny v letech 1550–1650, Brno 1987
- Jana HUBKOVÁ, Jacobus à Bruck – Angermundt, ein schlesischer Emblematiker des 17. Jahrhunderts, in: Kultur Deutschböhmens 17.–19. Jh. Zprávy Společnosti pro dějiny Němců v Čechách 2, 2003, s. 7–14
- Jana HUBKOVÁ, Slezský emblematik Jacobus à Bruck-Angermundt a adresáti jeho emblémů z řad protestantské šlechty zemí Koruny české, Studia Comeniana et Historica 33, 2003, č. 69–70, s. 196–217
- Ignaz HÜBEL, Beziehungen Mährens zu den deutschen Universitäten im 16. Jahrhundert, ZVGMS 29, 1927, s. 157–198; 30, 1928, Beilage s. 1–40
- Anke HUFSCHMIDT, „Education und Auferziehung“ adliger Mädchen, in: Vera Lüpkes – Heiner Borggreffe (Hg.), Adel im Weserraum um 1600, München – Berlin 1996, s. 55–72
- Fritz HUSNER, Verzeichnis der Basler Universitätsschriften von 1575–1829, Basel, Benno Schwabe, 1942
- Ulrich HUTTER – Hans-Günther PARPLIES (Hg.), Martin Luther und die Reformation in Ostdeutschland und Südosteuropa. Wirkungen und Wechselwirkungen, Sigmaringen 1991
- Oliviere CHALINE, La reconquête catholique de l'Europe centrale. XVIIe–XVIIIe siècle, Paris 1998
- Pierre CHAUNU, Histoire quantitative, histoire sérielle, Paris 1978
- Petr Ritter von CHLUMECKÝ, Carl von Zierotin und seine Zeit 1564–1615. I–II, Brno 1862
- Peter Ritter von CHLUMECKÝ, Die öffentliche und Privat-Correspondenz, die Tagebücher und Urkundensammlungen Carl des älteren Herren von Žerotin, in: Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft des Sackerbaues, der Natur- und Landeskunde, VII. Heft, Brünn 1854
- Martin CHOLASTA, Latinské školy v Hradci Králové, in: Příspěvky k dějinám královéhradeckého středního školství. Sborník referátů z konference konané u příležitosti 10. výročí založení Biskupského gymnázia B. Balbína v Hradci Králové dne 6. června 2002 v Hradci Králové, Hradec Králové 2003, s. 4–35
- Erhard CHVOJKA – Richard van DÜLMEN – Vera JUNG (Hg.), Neue Blicke. Historische Anthropologie in der Praxis, Wien – Köln – Weimar 1997
- George G. IGGERS, Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě, Praha 2002
- Winfried IRGANG – Werner BEIN – Helmut NEUBACH, Schlesien. Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Köln 1998
- Stephanie IRRGANG, Peregrinatio Academica. Wanderungen und Karrieren von Gelehrten der Universitäten Rostock, Greifswald, Trier und Mainz im 15. Jahrhundert, Stuttgart 2002
- Jan IVANEGA, Zrcadlo majestátu. Obraz Maxmiliána II. při slavnostním vjezdu do Vídně v roce 1552, in: Historie 2008, s. 59–78; Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané dne 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové. Ústí nad Orlicí 2009, s. 59–78

- JAHRESSCHRIFT des Stadtmuseums Bautzen 2007, Bautzen 2007
- Jan JAKUBEC, Nejstarší české slabikáře, *Pedagogické rozhledy* 12, 1899, 145–152
- Ondřej JAKUBEC, Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby, Olomouc 2003
- Josef JANÁČEK, Jan Blahoslav. Studie s ukázkami z díla, Praha 1966
- Josef JANÁČEK, Rudolf II. a jeho doba, Praha 1987
- Josef JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978
- Gabrielle JANCKE, Autobiographie als soziale Praxis. Beziehungskonzepte in Selbstzeugnisse des 15. und 16. Jahrhunderts in deutschsprachigen Raum, Köln – Weimar – Wien 2002
- Gabrielle JANCKE – Claudia ULBRICH (Hg.), Vom Individuum zur Person. Neue Konzepte im Spannungsfeld von Autobiographie und Selbstzeugnisforschung, Berlin 2005
- Otto JANCKE, Buch VII. von Manlius Commentarii Lusaticae, nach dem Autographon mit dem Hoffmann'schen Texte in den *Scriptores rerum Lusaticarum*, Ausg. Von 1718, Tom. I. pag. 434 seqq. Verglichen, NLM 1853, s. 55–70
- Otto JANCKE, Einige historisch-genealogisch-kritische Zusätze und Berichtigungen zu Christian Knauth's Gymnasium Augustum, NLM 35, 1858, s. 120–136; 41, 1864, s. 93–119;
- Otto JANCKE, Memorabilia scholastica Gorlicensia, ex ore M. Barthol. Sculteti in *Diario ejus manuscripto*, ab anno 1568–1594 posteriatu data, NLM 38, 1861, 265–280
- Albrecht JANDER, Liegnitz in seinem Entwicklungsgange von den Anfängen bis zur Gegenwart, Liegnitz 1905
- Václav Vladimír JENÍČEK, Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549–1599, *Přehled dějin hradu a rodu*, Praha 1934
- Richard JENKINS, Pierre Bourdieu, London 1992
- Tomáš JIRÁNEK – Jiří KUBEŠ (edd.), *Dítě a dětství napříč staletími*. 2. Pardubické bienále 4.–5. dubna 2002, Pardubice 2003
- Hermenegild JIREČEK, Královské věnné město Vysoké Mýto, Vysoké Mýto 1884
- Hermenegild JIREČEK, Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce 9. do konce 19. století, Praha 1903
- Josef JIREČEK, Anthologie z literatury české doby střední, Praha 1858
- Josef JIREČEK, Bohuslav Hodějovský z Hodějova, ČČM 58, 1884, s. 173–195
- Josef JIREČEK, Jan Hodějovský z Hodějova, jeho rod i působení a latinští básníci tovaryšstva jeho, Praha 1884
- Josef JIREČEK, Leben des obersten Hofkanzlers von Böhmen Wilhelm Grafen Slavata, Prag 1876
- Josef JIREČEK, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku I–II, Praha 1875–1876
- Josef JIREČEK, Spisové čeští ve sborníku Pavla Krupia, ČČM 51, 1877, s. 85–87
- Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, Možnosti vzdělání v předbělohorském Brně, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé*, Brno 1999, s. 319–334
- Josef JUNGSMANN, Historie literatury české, Praha 1849
- Fr. Vlast. JURKA, Dr. Adam Huber Mezeřícký z Risenpachu, ČMM 19, 1895, s. 11–19, 97–105, 231–239
- Jiří JUST, 9. 7. 1609. Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody, Praha 2009
- Jiří JUST, Multifaktní soužití v době náboženské svobody. Čeští a moravští nekatolíci mezi Majestátem a stavovským povstáním ve světle zpráv archivu Matouše Konečného, *StudCom et Hist* 39, 2009, č. 81–82, s. 249–266

- Jiří JUST – Zdeněk R. NEŠPOR – Ondřej MATĚJKA et al., Luteráni v českých zemích v promě-
nách staletí, Praha 2009
- Ferdinand JUSTI, Leben des Professors Catharinus Dulcis von ihm selbst beschrieben, Marburg
1899
- Werner KAEGI, Jacob Burckhardt. Eine Biographie, Bd. 1, Basel 1947
- František Břetislav KADLČÍK, Děje a paměti Brandejsa nad Orlicí, Praha s.d
- Otakar KÁDNER, Dějiny pedagogiky I–II, Praha 21923
- Vladimír KAISER – Kristína KAISEROVÁ et. al., Dějiny města Ústí nad Labem. Ústí nad Labem
1995
- Heinrich Julius KÄMMEL, Beiträge zur Geschichte des Gymnasiums in Zittau, NLM 49, 2. Hälfte,
1872, s. 258–299
- Zdeněk KALISTA, Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha 1939
- Zdeněk KALISTA, Češi v Sieně 1574–1646, ČČH 33, 1927, s. 117–127
- Zdeněk KALISTA, Diviš Černín, Praha 1929
- Zdeněk KALISTA, Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra,
Praha 1932
- Zdeněk KALISTA, Valdštejn. Historie odcizení a snu, Praha 2002
- František KAMENÍČEK, O vzniku prvních dvou kolejí jezuitských na Moravě, Sborník histo-
rický 3, 1885, s. 32–39, 104–111
- František KAMENÍČEK, Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti
a význam. Od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení
zemského (1526–1628) I–III, 1900–1905
- Jan KAPRAS, O zletilosti dle českého práva, ČMM 1904, s. 302–311
- Jan KAPRAS, Poručenství nad sirotky v právu českém, Praha 1904
- Jan KAPRAS, Právní dějiny zemí Koruny české I–III, Praha 1913–1937
- Vladimír KARPENKO, Matthäus Erbinäus von Brandau: alchymie mezi realitou a fantazií, in:
Ivo Purš – Vladimír Karpenko (eds.), Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve
střední Evropě v 16. a 17. století, Praha 2011, s. 393–421
- Jaroslava KAŠPAROVÁ, Čechy a Morava očima románských cestovatelů a cestovatelských pří-
ruček 16.–17. století, in: Eva Frimmová – Elisabeth Klecker (edd.), Itineraria Posoniensia.
Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch
3.–5. novembra 2003 v Bratislave, Bratislava 2005, s. 103–
- Jaroslava KAŠPAROVÁ, Knihovna humanisty Ladislava Zejdlice ze Šenfeldu, Miscellanea oddělení
rukopisů a starých tisků 7/1, 1990, s. 107–137
- Jaroslava KAŠPAROVÁ, Příspěvek k rekonstrukci osobních knihoven humanistů předbělohor-
ského období, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991, s. 159–175
- Jaroslava KAŠPAROVÁ, Španělská literatura XVI. století a český čtenář XVI. a XVII. století, in:
Jitka Radimská (ed.), K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven, České
Budějovice 2000, s. 339–360
- Jaroslava KAŠPAROVÁ, Španělské tisky Marie Manrique de Lara y Mendoza dochované v Roud-
nické lobkowiczské knihovně, Praha 1995
- Wenzel KATZEROWSKY, Nekrologium der Stadt Saaz von 1500–1887. Ein Beitrag zur Geschichte
der Stadt Saaz, Saaz 1888
- Wenzel KATZEROWSKY, Die Saazer Schule, MVGDB XII, 1874, s. 241–253
- Georg KAUFMANN, Geschichte der deutschen Universitäten I–II, Stuttgart 1888

- Thomas KAUFMANN, *Universität und lutherische Konfessionalisierung. Die Rostocker Theologieprofessoren und ihr Beitrag zur theologischen Bildung und kirchlichen Gestaltung im Herzogtum Mecklenburg zwischen 1550 und 1675*, Gütersloh 1997
- František KAVKA, *Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. věku*, České Budějovice 1966 (2. vyd. Praha 1993)
- Hugh KEARNEY, *Scholars and Gentleman. Universities and Society in pre-industrial Britain 1500–1700*, London 1970
- Joachim KEIL – Uwe KOCH, *Zur Biographie von Gregorius Mättig*, in: *Jahresschrift des Stadtmuseums Bautzen* 2007, s. 43–76
- Robert KEIL – Richard KEIL, *Die deutschen Stammbücher des sechzehnten bis neunzehnten Jahrhunderts. Ernst und Scherz, Weisheit und Schwank in Original-Mittheilungen zur deutschen Kultur-Geschichte*, Berlin 1893
- Katrin KELLER, *Von der Nützlichkeit des Reisens. Bemerkungen zu Erscheinungsbild und Konsequenzen der Kavaliertour am Beispiel kursächsischer Befunde*, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 429–454
- Norbert KERSKEN, *Die Oberlausitz von der Gründung des Sechsstädtebundes bis zum Übergang an das Kurfürstentum Sachsen (1346–1635)*, in: Joachim Bahlcke (ed.), *Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*, Leipzig 2001, s. 99–141
- Norbert KERSKEN, *Intellektuelle Raumbeziehungen der Oberlausitz in der frühen Neuzeit*, in: Joachim Bahlcke (ed.), *Die Oberlausitz im frühneuzeitlichen Mitteleuropa. Beziehungen – Strukturen – Prozesse*, Leipzig 2007, s. 256–288
- Ferdinand KHULL, *Schulordnung und Instructionen aus den Jahren 1577–1579 für die evangelische Schule der Landstände von Oberösterreich zu Linz a.d. Donau*, Beiträge zur österreichischen Erziehungs- und Schulgeschichte, H. III, Wien 1901, s. 129–219
- Rolf KIEßLING, *„Schullandschaften“ – ein Forschungsansatz für das Spätmittelalter und die Frühe Neuzeit. Entwickelt anhand süddeutscher Beispiele*, in: Heinz Schilling – Stefan Ehrenpreis (Hg.), *Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung. Forschungsperspektiven, europäische Fallbeispiele und Hilfsmittel*, Münster 2003, s. 35–54
- Rolf KIEßLING – Rudolf POPPA (Hg.), *Die Universität Dillingen und ihre Nachfolger. Stationen und Aspekte einer Hochschule in Schwaben. Festschrift zum 450jährigen Gründungsjubiläum*, Dillingen – Donau 1999
- James M. KITTELSON, *Wolfgang Capito. From humanist to reformer*, Leiden 1975
- Vladimír KLECANDA, *Přijímání cizozemců na sněmu do Čech za obyvatele*, in: *Sborník prací věnovaných prof. Dr. Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám*, Praha 1931, s. 456–467
- Vladimír KLECANDA, *Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku. Příspěvek k dějinám nižší šlechty*, Praha 1928
- Vladimír KLECANDA, *Tři kapitoly o českomoravských erbovnících*, Praha 1931
- Vladimír KLECANDA, *Zakupování cizozemců v Čechách bez práva obyvatelského (Příspěvek k dějinám inkolátu před OZZ)*, *Časopis Archivní školy* 3, 1926, s. 64–119
- Gottfried KLIESCH, *Der Einfluss der Universität Frankfurt (Oder) auf die schlesische Bildungsgeschichte*, Würzburg 1961
- Karl KLINDERT, *Christoph II. von Redern. Der letzte aus dem Hause Friedland. Ein Lebensbild aus dem dreißigjährigen Kriege*, *Mitteilungen des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues* 3, 1909, s. 73–103

- Grete KLINGENSTEIN – Fritz FELLNER – Hans Peter HYE (Hg.), *Umgang mit Quellen heute. Zur Problematik neuzeitlicher Quelleneditionen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Wien 2003
- Grete KLINGENSTEIN – Heinrich LUTZ – Gerald STOURZH (Hg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Wien 1978
- Christian David KLOPSCH, *Geschichte des berühmten Schönaichischen Gymnasiums zu Beuthen an der Oder, aus den Urkunden des Fürstlich Carolatischen Archivs und den besten darüber vorhandenen Schriften gesammelt*, Groß Glogau 1818
- Wolfgang KLOSE (Hg.), *Corpus Alborum Amicorum. CAAC. Beschreibendes Verzeichnis der Stammbücher des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 1988
- Wolfgang KLOSE (Hg.), *Stammbücher des 16. Jahrhunderts*, Wiesbaden 1989
- Harm KLUETING, *Das konfessionelle Zeitalter 1525–1648*, Stuttgart 1989
- Harm KLUETING (Hg.), *Irenik und Antikonfessionalismus im 17. und 18. Jahrhundert*, Hildesheim 2003
- Harm KLUETING, „Zweite Reformation“ – Konfessionsbildung – Konfessionalisierung, *Zwanzig Jahre Kontroversen und Ergebnisse nach zwanzig Jahren*, HZ 277, 2003, s. 309–341
- Luda KLUSAKOVÁ – Markéta KRÍŽOVÁ – Karel KUBIŠ – Miloš ŘEZNÍK – Daniela Pravoslav KNEIDL, *Trosky knihovny Václava Budovce z Budova, Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971*, s. 369–382
- Ernst Heinrich KNESCHKE (Hrsg.), *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon I–IX*, Leipzig 1859–1870
- Gustav C. KNOD, *Deutsche Studenten in Bologna (1289–1562). Biographischer Index zu den Acta nationis Germanicae universitatis Bononiensis*, Berlin 1899
- Gerhard KNOLL (Hg.), *Reisebeschreibungen des 16. bis 19. Jahrhunderts*, Bremen 1979
- Hermann KNOTHE, *Genealogie der verschiedenen Linien des Geschlechts von Gersdorff in der Oberlausitz von Mitte des 16. Jahrhunderts bis 1623*, NLM 69, 1893, s. 153–202
- Hermann Friedrich KNOTHE, *Geschichte des oberlausitzer Adels und seiner Güter vom 13. bis gegen Ende des 16. Jahrhunderts*, Leipzig 1879
- Hermann Friedrich KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seine Güter von Mitte des 16. Jahrhunderts bis 1620*, NLM 63, 1888, s. 1–174
- Tomáš KNOZ, *Državy Karla st. ze Žerotína po Bílé hoře. Osoby, příběhy, struktury*, Brno 2001
- Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008
- Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006
- Tomáš KNOZ, *Rezidence a dvůr Karla staršího ze Žerotína*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7)*, České Budějovice 1999, s. 409–439
- Hans-Michael KÖRNER – Bruno JAHN (Hg.), *Große Bayerische Biographische Enzyklopädie*, Bd. 1, 3, München 2005
- Alfred KOHLER, *Bildung und Konfession. Zum Studium der Studenten aus den habsburgischen Ländern an Hochschulen im Reich (1560–1620)*, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz – Gerald Stourzh (Hg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Wien 1978, s. 64–123
- Armin KOHNLE – Frank ENGEHAUSEN (Hg.), *Zwischen Wissenschaft und Politik. Studien zur deutschen Universitätsgeschichte. Festschrift für Eike Wolgast zum 65. Geburtstag*, Stuttgart 2001

- Ernst KOCH, Böhmisches Edelleute auf dem Görlitzer Gymnasium, NLM 93, 1917, s. 1–48
- Ernst KOCH, Moskowiter in der Oberlausitz und M. Bartholomäus Scultetus in Görlitz, NLM 83, 1907, s. 1–90
- Josef KOCH (Hg.), *Artes Liberales. Von der antiken Bildung zur Wissenschaft des Mittelalters*, Leiden – Köln 1959
- Uwe KOCH, Die Familien Mättig und Peucker vom 15. bis 18. Jahrhundert in Bautzen, in: *Jahresschrift des Stadtmuseums Bautzen* 2007, s. 33–42
- Uwe KOCH, Die Stiftungen Gregorius Mättigs 1650–1949, in: *Jahresschrift des Stadtmuseums Bautzen* 2007, s. 77–96
- Josef KOLÁČEK, Martin Středa, Český Těšín 1992
- Josef KOLÁČEK, Ratio studiorum. Geneze – struktura – hlavní cíle, *Stud Com et Hist* 36, 2006, č. 75–76, s. 19–31
- Jaroslav KOLÁR, Dosud nepovědomý souběžec českých národních humanistů? *LF* 107, 1984, 1, s. 19–28
- Jaroslav KOLÁR, Pernštejnská literatura?, in: Petr Vorel (ed.), *Pernštejnové v českých dějinách*, Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 8.–9. 9. 1993, Pardubice 1995, s. 253–260
- Jaroslav KOLÁR, Zur Funktion der Topographie im Denken und in der Literatur des Humanismus, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern*, Teil III, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 17–24
- Vlastimil KOLDA, Cesta budějovického poselstva k císaři do Vídně v roce 1620, *Výběr* 34, 1997, č. 1, s. 35–40
- Marie KOLDINSKÁ, Autocenzurovaná výpověď o životě renesančního kavalíra, in: Marie Koldinská – Petr Maťa (edd.), *Deník rudolfínského dvořana. Adam ml. z Valdštejna 1602–1633*, Argo, Praha 1997, s. 9–17
- Marie KOLDINSKÁ, Dějiny mentalit a jejich recepcí v českém prostředí, *Práce z dějin vědy* 2003, sv. 6, s. 215–217
- Marie KOLDINSKÁ, Dějiny mentalit a jejich recepcí v českém prostředí. Závěrem k pracovnímu semináři, *Práce z dějin vědy* 2003, sv. 6, s. 335–336
- Marie KOLDINSKÁ, Každodennost renesančního aristokrata, Praha – Litomyšl 2001
- Marie KOLDINSKÁ, Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Cesta intelektuála k popravišti, Praha – Litomyšl 2004
- Marie KOLDINSKÁ, Svět Adama mladšího z Valdštejna optikou jeho deníků (Příspěvek ke každodennosti a mentalitě renesančního aristokrata), *FHB* 18, 1997, s. 121–142
- Marie KOLDINSKÁ, Šlechtické školy v předbělohorských Čechách, in: Lenka Bobková (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století*, Ústí nad Labem 1992, s. 217–222
- Marie KOLDINSKÁ, Zrození intelektuála. Specifická hierarchie hodnot jako součást veřejné sebezprezentace vzdělanců šlechtického původu na přelomu středověku a novověku, in: *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002–2003*, Praha 2003, s. 553–570
- Josef KOLEJKA, Organizace a učební programy řádových škol 1566–1773, *Z dějin gymnaziálního vzdělávání na Moravě a ve Slezsku II*, *Časopis Matice moravské* 115, 1996, č. 1, s. 97–114
- Josef KOLEJKA, Z dějin gymnaziálního vzdělávání na Moravě a ve Slezsku v 16.–18. století (Období řádových gymnázií), *Časopis Matice moravské* 113, 1994, s. 115–127
- Manfred KOMOROWSKI, *Silesia academica: Promotionen, Inauguraldissertationen, Biographien schlesischer Ärzte und Juristen im 17. Jahrhundert*, in: Klaus Garber (Hg.), *Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit*, Bd. 1. Tübingen 2005, s. 321–360

- Paul KONRAD, Dr. Ambrosius Moibanus. Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und Schule Schlesiens im Reformationszeitalter, Halle 1891
- Milan KOPECKÝ, Český humanismus, Praha 1988
- Milan KOPECKÝ, Dnešní stav a problematika bádání o J. Třanovském, Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě – řada literárněvědná (A), 1997 (2), s. 33–43
- Milan KOPECKÝ, Komenský a Třanovský, Z kralické tvrže 18, 1991–1992, s. 41–47
- Hjalmar KOPŘIVA, Vilém Prusinovský z Víckova. Život renaissančního politika a hospodáře. Historický sborník (Studie historické a etnografické), Studie krajského musea v Gottwaldově, Řada společenských věd č. 13, 1957, s. 60–69
- Władysław KORCZ, „Schönaichianum“ – gimnazjum w Bytomiu Odrzańskim, in: Zbigniew Mazur (ed.), Wokół niemieckiego dziedzictwa kulturowego na Ziemiach Zachodnich i Północnych, Poznań 1997, s. 117–126
- Eva KORMANN, Ich, Welt und Gott. Autobiographik im 17. Jahrhundert, Köln – Weimar – Wien 2004
- Antonín KOSTLÁN, Bohemikální alba amicorum ve fondech British library, FHB 23, 2008, s. 91–214
- Antonín KOSTLÁN, Jan Oršinovský z Fürstenfeldu ve světle svého „alba amicorum“, in: Jaroslav Pánek (ed.), Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petrářovi, Praha 2004, s. 333–343
- Antonín KOSTLÁN, Jiří Strejc a Jan Opsimathes – apoštolové českého kalvinismu, HOP 1, 2009, č. 1, s. 35–55
- Antonín KOSTLÁN, „Kto Bogu wiernie służy, temu wiek szczęście pluży“. Czech-Polish relations in light of the album amicorum of the Moravian calvinist Jan Opsimathes, AC 46–47 (22–23), 2009, s. 59–97
- Antonín KOSTLÁN – Alena HADRAVOVÁ, Carmina propemptica in honorem Johannis Opsimathis. Herborská pocta pro moravského učence z roku 1607, AUC–HUCP 47, 2007, fasc. 1–2, s. 117–159
- Jiří KOTYK, Maxmilián z Pernštejna (1575–1593), Východočeský sborník historický 5, 1996, s. 89–98
- Miloš KOUŘIL, Absolventi Collegia Germanica v olomoucké diecézi do roku 1620, AUPO – Facultas Philosophica, Historica 33, 2007, s. 101–108
- Anděla KOZÁKOVÁ, Právní postavení ženy v českém právu zemském, Praha 1926
- František KOŽELUHA, Paměti o školách Prostějovských od počátku až po bitvu Bělohorskou, in: Devátá (XVI.) výroční zpráva slovanské zemské vyšší reálné školy v Prostějově za školní rok 1888/1889, Prostějov 1889, s. 3–25
- Detlev KRAACK, Monumentale Zeugnisse der spätmittelalterlichen Adelsreise. Inschriften und Graffiti des 14.–16. Jahrhunderts, Göttingen 1997
- Detlev KRAACK – Jan HIRSCHBIEGEL (Hg.), Niederländische Reiseberichte. Europäische Reiseberichte des späten Mittelalters. Eine analytische Bibliographie III, Frankfurt am Main 2000
- Otto KRABBE, Die Universität Rostock im 15. und 16. Jahrhundert, Rostock 1854 (reprint Aalen 1970)
- Adalbert Herrman KRAFFERT, Geschichte des evangelischen Gymnasiums zu Liegnitz, Liegnitz 1869
- Adalbert Ritter KRÁL von Dobrá Voda (Hg.), Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderun-

- gen, Incolats-Ertheilungen, Wappen und Wappenverbesserungen des gesamten Adels der Böhmischen Krone mit Quellen und Wappen-Nachweisen, Prag 1904
- Josef KRÁL, Literární činnost humanistických profesorů University Karlovy mezi r. 1409–1622, LF 36, 1909, s. 401–427
- Josef KRÁL, Místra Jana Campana Vodňanského komedie „Břetislav“, LF 19, 1892, s. 172–181, 257–267
- Josef KRÁL, Řecké básnictví humanistické v Čechách až do konce samostatné university Karlovy, Rozpravy filologické věnované Janu Gebauerovi, Praha 1898
- Pavel KRÁL, Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku, České Budějovice 2004
- František KRÁSL, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský, Praha 1886
- Augustin KRATOCHVÍL, Bratrská šlechtická škola (gymnasium) v Ivančicích, Ivančice 1905
- Augustin KRATOCHVÍL, Ivančice, býv. král. město na Moravě. Popis dějepisný, místopisný a statistický, Ivančice 1906
- Augustin KRATOCHVÍL, Luteránská škola ve Velk. Meziříčí, ČMM 29, 1905, s. 197–201
- Jiří KRAUS, Rétorika v evropské kultuře, Praha 1998
- Jarmila KRČÁLOVÁ, Renesanční Benátky očima českých cestovatelů, in: Na předělu věků. Sborník k počtě PhDr. Jaroslava Pešiny, DrSc. Praha, Karolinum 1994, s. 129–145
- Manfred KREBS, Kurpfälzische Dienerbücher 1467–1685, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins, NF 55, 1942, s. s. 7–168
- Ingeborg KREKLER, Die Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart, Wiesbaden 1992
- Petra KREMPIEN, Geschichte des Reisens und des Tourismus. Ein Überblick von den Anfängen bis zur Gegenwart, Limburgerhof 2000
- Albert KRIEGER, Zwei Instruktionen des Markgrafen Ferdinand Maximilian von Baden-Baden für Erziehung seines Sohnes Ludwig Wilhelm, in: Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins, Neue Folge, 1889, Bd. 4, s. 76–89
- Paul Oskar KRISTELLER, Iter Italicum. Acedunt alia itinera. A finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the Renaissance in Italian and other libraries, T. IV, Leiden – London 1989
- Zdeněk KRISTEN, Doktorů práv římské university z Čech před Bílou horou, ČMM 56, 1932, s. 181–192
- Zdeněk KRISTEN, Gli studenti Boemi a Roma fino al 1620, Roma IX, n. 6, 1931, s. 241–250
- Alois KROESS, Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, Bd. I: 1556–1619, Wien 1910
- Kamil KROFTA, Národnostní vývoj zemí československých, Praha 1934
- Kamil KROFTA, O bratrském dějepiscetví, Praha 1946
- Jiří KROUPA, Dietrichštejnové v pol. 17. století a model tzv. kavalírské cesty, in: Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 109–117
- Benigna von KRUSENSTJERN, Selbstzeugnisse der Zeit des Dressigjährigen Krieges. Beschreibendes Verzeichnis, Berlin 1997
- Benigna von KRUSENSTJERN, Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und Quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert, Historische Anthropologie 2, 1994, s. 462–471
- František X. KRYŠTŮFEK, Protestantsví v Čechách až do bitvy bělohorské. 1517–1620, Praha 1906

- Josef KUBÁLEK – Josef HENDRICH – František ŠIMEK, Naše slabikáře. Od nejstarší doby do konce století XVIII., Praha 1929
- Jiří KUBEŠ, Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století, OH 6, 1998, s. 273–290 (a edice vybraných hradeckých a rožmberských dopisů s. 291–317)
- Jiří KUBEŠ, Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7), České Budějovice 1999, s. 441–468 (+ nepublikované – soupis členů dvora z roku 1615 a zasedací pořádek na zámku v Třeboni mezi 1615–1620: přístupné: <http://uhv.upce.cz/data/File/edice1.pdf>)
- Jiří KUBEŠ (ed.), Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650–1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007
- Alois KUBÍČEK – Alena PETRÁŇOVÁ – Josef PETRÁŇ, Karolinum a historické koleje Univerzity Karlovy, Praha 1961
- Anna KUBÍKOVÁ, Rožmberkové na boloňské univerzitě, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 35, 1998, č. 4, s. 246–249
- Anna KUBÍKOVÁ, Vilém z Rožmberka 1535–1592, Český Krumlov 1992
- Jan P. KUČERA, Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem, Stud Com et Hist 14, 1984, 28, s. 5–40
- Wilhelm KÜHLMANN, Poeta, Chymicus, Mathematicus – Das Stammbuch des böhmischen Paracelsisten Daniel Stoltzius von Stoltzenberg, in: Joachim Telle (Hg.), Parerga Paracelsica. Paracelsus in Vergangenheit und Gegenwart, Stuttgart 1992, s. 277–300
- Harry KÜHNEL, Die adelige Kavaliertour im 17. Jahrhundert, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich. Neue Folge 36, 1964, s. 364–384
- Julian KÜMMERLE, Profile lutherischer Gelehrtenfamilien. Vergleichende Überlegungen zu einer soziokonfessionellen und bildungsgeschichtlichen Formation der Frühen Neuzeit, AC 17, 2003, s. 33–71
- Hildegard KUESTER (Hg.), Das 16. Jahrhundert. Europäische Renaissance, Regensburg 1995
- Dorothea KUHN (Hg.), Itinerarium Italiae. Reiseberichte schwäbischer Italienfahrer aus drei Jahrhunderten, Stuttgart 1967
- Zlataše KUKÁNOVÁ, Čeští studenti na vídeňské univerzitě od 70. let 16. století do Bílé hory, in: Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zylinská (edd.), Seminář a jeho hosté. Sborník k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992 [1993], s. 171–180
- Zlataše KUKÁNOVÁ, Jihomoravští studenti na rakouských univerzitách v první polovině 17. století, in: XX. mikulovské sympozium 1990, Brno 1991, s. 61–66
- Jan KUMPERA, „Bohemi in Roma“ aneb české šlépěje ve „Věčném městě“, Dějepis. Sborník katedry historie Západočeské univerzity v Plzni 19, 2003, s. 90–108
- Jan KUMPERA, Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků, Ostrava 1992
- Josef KUNSKÝ, Čeští cestovatelé I–II, Praha 1961
- Heinrich KUNSTMANN, Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen. Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten, Köln – Graz 1963
- Lotte KURRAS, Die Stammbücher I–II, Wiesbaden 1988–1994
- Lotte KURRAS, Vita peregrinatio. Bildungsreise und Stammbuch, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 485–496
- Lotte KURRAS, Zu gutem Gedenken. Kulturhistorische Miniaturen aus Stammbüchern des Germanischen Nationalmuseums 1570–1770, München 1987

- Lotte KURRAS – Eva DILLMAN, Die Stammbücher der Königlichen Bibliothek Stockholm. Handschriftenkatalog, Stockholm 1998
- Ingrid KUŠNIRÁKOVÁ, Katolícke fundácie v Uhorsku v období raného novoveku, disertační práce HÚ SAV, Bratislava 2005
- František KUTNAR – Jaroslav MAREK, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví, Praha 2 1997
- Uli KUTTER, Apodemiken und Reisehandbücher. Bemerkungen und ein bibliographischer Versuch zu einer vernachlässigten Literaturgattung, Das Achtzehnte Jahrhundert 4, 1980, s. 116–131
- Uli KUTTER, Der Reisende ist dem Philosophen was der Arzt dem Apotheker. Über Apodemiken und Reisehandbücher, in: Hermann Bausinger – Klaus Beyrer – Gottfried Korff (Hg.), Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus, München 1991, s. 38–47
- Jozef KUZMÍK, Slovník autorov slovenských a so slovenskými vzťahmi za humanizmu I–II, Martin 1976
- Ján KVAČALA, J. A. Komenský. Jeho osobnosť a jeho soustava pedagogické vědy, Praha 1921
- Johannes KVAČALA, Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII. Jahrhunderts, II. Band Historischer Überblick, Bibliographie, Namen- und Sachregister, Berlin 1904
- Ernest LAAS, Die Paedagogik des Johannes Sturm, Berlin 1872
- Christopher F. LAFERL, Die Kultur der Spanier in Österreich unter Ferdinand I. 1552–1564, Wien – Köln – Wicmar 1997
- Karen LAMBRECHT, Die Beteiligung der Universität an höfischen Festen – Krakau, Prag und Wien im Vergleich (1450 bis 1550), in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (= OH 8), České Budějovice 2000, s. 481–503
- Hermann LANGE, Schulbau und Schulverfassung der frühen Neuzeit. Zur Entstehung und Problematik des modernen Schulwesens, Weinheim – Berlin 1967
- Gioia LANZI – Fernando LANZI, Wege nach Rom. Eine Kulturgeschichte der Pilgerfahrt in die Ewige Stadt, Stuttgart 2000
- Jiří LAURENČÍK (ed.), Paměti o věcech náboženských I. Paměti o věcech náboženských a starý Prostějov v díle prof. P. Františka Koželuky, Prostějov 2004
- Jiří LAURENČÍK (ed.), Paměti o věcech náboženských II. Ostatní díla prof. P. Františka Koželuky a jeho životopis, Prostějov 2004
- Václav LEDVINKA, Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 7–32
- Václav LEDVINKA, Rezidence a dvůr Zachariáše z Hradce v Telči (1550–1589), in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3), České Budějovice 1993, s. 199–213
- Václav LEDVINKA, Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze (Pražské sídlo pánů z Hradce ve 2. polovině 16. století), DP 9, 1991, č. 1, s. 113–134
- Václav LEDVINKA, Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596), Praha 1985
- Johannes LEHMANN, Die örtliche und soziale Herkunft der Königsberger Studenten 1544–1649, Borna – Leipzig 1929
- Martina LEHNER, Reise ans Ende der Welt (1588–1593). Studie zur Mentalitätengeschichte und Reisekultur der Frühen Neuzeit anhand des Reisetagebuches von Georg Christoph Fernberger von Egenberg, Bern – Frankfurt am Main ad. 2002

- Mathis LEIBETSEDER, Die Kavalierstour. Adlige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert, Köln 2004
- Milena LENDEROVÁ, Kulturní dějiny? Kulturní dějiny!, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 7–26
- Milena LENDEROVÁ, Studenti ze střední Evropy na lékařské fakultě univerzity v Montpellieru (1600–1789), *Historický obzor* 10, 1999, č. 7–8, s. 173–178
- Milena LENDEROVÁ, U Herkula! Tolik výhod pro cizince! Studenti z českých zemí na univerzitě ve francouzském Orléansu, *DaS* 2006, č. 5, s. 15–19
- Milena LENDEROVÁ, Zrození dětství, *Scientific papers of the University of Pardubice. Series C. Faculty of Humanities* 7, 2001, s. 71–87
- Rudolf LENZ, De mortuis nil nisi bene? Leichenpredigten als multidisziplinäre Quelle unter besonderer Berücksichtigung der historischen Familienforschung, der Bildungsgeschichte und der Literaturgeschichte, Sigmaringen 1990
- Rudolf LENZ (Hg.), *Leichenpredigten als Quelle historischer Wissenschaften*, Köln – Wien 1975
- Rudolf LENZ (Hg.), *Studien zur deutschsprachigen Leichenpredigt in der frühen Neuzeit*, Marburg 1981
- Giovanni LEVI – Jean-Claude SCHMITT (Hg.), *Geschichte der Jugend, Bd. I: Von der Antike bis zum Absolutismus*, S. Fischer Verlag, Frankfurt a.M. 1996
- František LEVÝ, Dějiny král. města Rakovníka, Rakovník 1966
- Karl LEY, Castiglione und die Höflichkeit. Zur Rezeption des Cortegiano im deutschen Sprachraum vom 16. bis zum 17. Jahrhundert, in: *Chloe* 9, 1990, s. 3–108
- Max LIEDTKE (Hg.), *Handbuch der Geschichte des Bayerischen Bildungswesens. Erster Band: Geschichte der Schule in Bayern von den Anfängen bis 1800*, Bad Heilbrunn/Obb. 1991
- Hans LIERMANN, *Franken und Böhmen. Ein Stück deutscher Rechtsgeschichte*, Erlangen 1939
- Uta LINDGREN, *Alpenübergänge von Bayern nach Italien 1500–1850*, München 1986
- Josef LINTNER, Škola Rožmberská v Soběslavi, in: Eugen Neuman, 1870–1948. Na rozloučenou s učitelským ústavem v Soběslavi, Tábor 1949, s. 100–116
- Jan LINTNER, Z historie soběslavských rodin, *Časopis rodopisné společnosti československé* 3, 1931, s. 17–21
- Josef LINTNER, Škola Rožmberská v Soběslavi, *SHK* 8, 1899, č. 1, s. 77–84
- Julius LIPPERT, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Prag 1871
- Václav LÍVA, Doplňky k seznamům pražských exulantů, *Reformační sborník* 6, 1937, s. 129–132
- Václav LÍVA, Studie o Praze pobělohorské. I. Emigrace; II. Rekatolizace; III. Změny v domovním majetku a konfiskace, *Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 357–419; 7, 1933, s. 1–121; 8, 1935, s. 1–439
- Winfried LÖSCHBURG, *Von Reiselust und Reiseleid. Eine Kulturgeschichte*, Frankfurt am Main 1977
- Erich LOOS, Baldassare Castiglione's „Libro del Cortegiano“. Studien zur Tugendauffassung des Cinquecento, Frankfurt am Main 1955
- Johann LOSERTH, *Die protestantischen Schulen der Steiermark im sechszehnten Jahrhundert*, Berlin 1916
- Walther LUDWIG, Martin Opitz und seine Vita Seyfridi Promicii – eine humanistische Biographie, *Neulateinisches Jahrbuch, Journal of Neo-Latin Language and Literature* 6, 2004, s. 137–157
- Robert LUFT – Ludwig EIBER (Hg.), *Bayern und Böhmen. Kontakt, Konflikt, Kultur. Vorträge der Tagung der Bayerischen Geschichte und des Collegium Carolinum im Zwiesel vom 2. bis 4. Mai 2005*, München 2007

- Josef LUKÁŠEK, Jáchym Ondřej hrabě Šlik, Praha 1913
- Mabel LUNDBERG, Jesuitische Anthropologie und Erziehungslehre in der Frühzeit des Ordens (cca 1540–cca 1650), Uppsala 1966
- T. H. LUNSINGH – G. H. M. POSTHUMUS MEYJES (Hg.), Leiden University in the Seventeenth century. An Exchange of Learning, Leiden 1975
- Arnold LUSCHIN VON EBENGREUTH, Österreicher an den italienischen Universitäten zur Zeit der Rezeption des römischen Rechtes, Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich und Wien NF 14, 1880, s. 228–252, 401–420; 15, 1881, s. 83–113, 250–264, 379–402, 417–428; 16, 1882, s. 54–72, 236–273; 17, 1883, s. 393–411, 490–516; 18, 1884, s. 271–316, 431–446; 19, 1885, s. 503–558
- Arnold LUSCHIN VON EBENGREUTH, Studien zur Geschichte des steirischen Adels im 16. Jahrhunderte, Graz 1875
- Albrecht P. LUTTENBERGER (Hg.), Katholische Reform und Konfessionalisierung, Darmstadt 2006
- Heinrich LUTZ, Politik, Kultur und Religion im Werdeprozeß der frühen Neuzeit. Aufsätze und Vorträge, Klagenfurt 1982
- Josef MACEK, Historická sémantika, ČČH 89, 1991, s. 1–30
- Josef MACEK, Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) I–IV, Praha 2001–2002
- Josef MACEK, Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001
- Ian MACLEAN, Humanismus und Späthumanismus im Spiegel der juristischen und medizinischen Fächer, in: Notker Hammerstein – Gerrit Walther (Hg.), Späthumanismus. Studien über das Ende einer kulturhistorischen Epoche, Göttingen 2000, s. 227–244
- Josef MACŮREK, Čeňové a Poláci v 2. polovině XVI. století (1573–1589). Tři kapitoly z dějin česko-polské politické vzájemnosti, Praha 1948
- Josef MACŮREK (ed.), Češi a Poláci v minulosti, Praha 1964
- Josef MACŮREK – Miloš REJNUŠ, České země a století před Bílou horou. Z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany, Praha 1958
- Antoni MAĆZAK, Der Staat als Unternehmen. Adel und Amtsträger in Polen und Europa in der Frühen Neuzeit, München 1989
- Antoni MAĆZAK, From Aristocratic Household to Princely Court. Restructuring Patronage in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, in: Ronald G. Asch – Adolf M. Birke (eds.), Princes, Patronage and the Nobility. The Court at the Beginning of the Modern Age, c. 1450–1650, London – New York 1991, s. 315–327
- Antoni MAĆZAK (Hg.), Klientelsysteme im Europa der Frühen Neuzeit, München 1988
- Antoni MAĆZAK, Peregrynacje – Wojaże – Turystyka, Warszawa 1984
- Antoni MAĆZAK, Travel in Early Modern Europe, Cambridge 1995
- Antoni MAĆZAK, Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku, Warszawa 1978
- Fridolín MACHÁČEK, Dvě studie k dějinám Plzně a Plzeňska, Plzeň 1931
- Václav MACHEK, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského, Praha 1957
- Franz MACHILEK, Reformation und Gegenreformation in Schlesien unter besonderer Berücksichtigung Oberschlesiens. Eine Einführung, in: Thomas Wunsch (Hg.), Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext, Berlin 1994, s. 9–29
- Karin J. MacHARDY, Cultural Capital, Family Strategies and Noble Identity in Early Modern Habsburg Austria 1579–1620, Past & Present 163, 199, s. 36–75

- Karin J. MacHARDY, *War, Religion and Court Patronage in Habsburg Austria. The Social and Cultural Dimensions of Political Interaction, 1521–1622*, New York 2002
- Wolfgang MÄHRLE, *Academia Norica. Wissenschaft und Bildung an der Nürnberger Hohen Schule in Altdorf (1575–1623)*, Stuttgart 2000
- Adolf L. MÄRZ, *Die Entwicklung der Adelserziehung vom Rittertum bis zu den Ritterakademien*, Dissertation der Universität Wien, Wien 1949
- Peter MAINKA, *Die Erziehung der adeligen Jugend in Brandenburg-Preußen. Curriculare Anweisungen Karl Abrahams von Zedlitz und Leipe für die Ritterakademie zu Liegnitz. Eine archivalische Studie zur Bildungsgeschichte der Aufklärungszeit*, Würzburg 1997
- Helena MÁJEKOVÁ, *Ján Filický a jeho miesto v humanistickej literatúre*, *Zprávy Jednoty klasických filológů* 33, 1991, č. 1–4, s. 19–29
- Helena MÁJEKOVÁ, *K výskumu slovenskej humanistickej literatúry. Básnik Ján Filický*, *Philologica* 38, 1988, s. 139–151
- Klaus MALETTKE – Jürgen VOSS (Hg.), *Humanismus und höfisch-städtische Eliten im 16. Jahrhundert*, Bonn 1989
- Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1997
- Józef MANDZIUK, *Historia kościoła katolickiego na Śląsku II (Czasy reformacji protestanckiej, reformy katolickiej i kontrreformacji 1520–1742)*, Warszawa 1995
- Marco MARCACCI, *Histoire de l'université de Genève 1559–1986*, Genève 1987
- Christian MARZAN, *Comenius und Bremen. Wissenschaftsbeziehungen zwischen Ost und West in Mitteleuropa des 17. Jahrhunderts*, in: Frank Boldt (Hg.), *Jan Amos Comenius und die Entwicklung des Bildungswesens in Mitteleuropa seit dem 17. Jahrhundert*, Prag 1993
- František MAREK, *Čeští humanisté a Jihlava*, Jihlava 1962
- František MAREK, *Humanistická škola v Jihlavě*, *Sb. prací Pedagogického institutu v Jihlavě. Studie ze společenských věd I*, 1962, s. 275–315
- Jaroslav MAREK, *Škola Annales v zrcadle českého dějepiscetví*, *ČČH* 97, 1999, s. 1–18
- Pavel MAREK, *Dětství a dospívání Václava Eusebia z Lobkovic ve světle španělské korespondence jeho rodičů*, in: Ivo Barteček (ed.), *Celostátní studentská konference Historie 99*, Olomouc 2000, s. 61–87
- Petr MAREŠ, *Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence*, Ústí nad Labem 2000
- Alfred MARKS, *Adelige Standeserziehung in Linz 1612–1750*, *Jahrbuch des Stadt Linz* 1954, s. 337–392
- Winfried MAROTZKI, *Qualitative Bildungsforschung: Methodologie und Methodik erziehungswissenschaftlicher Biographieforschung*, in: *Bildungsphilosophie und Bildungsforschung*, Bielefeld 2006, s. 125–137
- Jochen MARTIN – August NITSCHKE (Hg.), *Zur Sozialgeschichte der Kindheit*, Freiburg – München 1986
- Jan MARTÍNEK, *Campanovo Protreptikon ad scholam Neudorfínam. Pramen k dějinám předbělohorského školství*, *AUC-HUCP* 15, 1975, fasc. I, s. 19–34
- Jan MARTÍNEK, *Humanistická škola na Hasištejně*, *AUC-HUCP* 21/2, 1981, s. 23–47
- Jan MARTÍNEK, *Neulateinische Reisedichtung in den böhmischen Ländern*, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern*, Teil III, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 215–223
- Jan MARTÍNEK, *O knihovně Jana st. Hodějovského*, in: *Kniha a knižtisk od husitství do Bílé hory*, Praha 1970, s. 219–238

- Jan MARTÍNEK, O zahraničních studiích Jana Hodějovského, LF 83, 1960, s. 135–140, 275–279
- Jan MARTÍNEK, Předbělohorské školství a humanistické literární zvyklosti, AUC-HUCP 24, fasc.1, 1984, s. 7–26
- Jan MARTÍNEK, Vztahy předních latinsky píšících humanistů k pražské univerzitě (Hasištejnský, Collinus, Carolides, Campanus), AUC-HUCP 14, 1974, č. 1–2, s. 7–18
- Jan MARTÍNEK, Vztahy žateckého rodu Strialiů k jižním Čechám, JSH 42, 1973, s. 15–26
- Jiří MARTÍNEK – Miloslav MARTÍNEK, Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové, Praha 1998
- Dana MARTÍNKOVÁ, Beschreibung böhmischer und mährischer Städte im Zeitalter des Humanismus, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern, Teil III, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 25–34
- Dana MARTÍNKOVÁ, K ohlasům předbělohorských událostí v dílech našich humanistů, LF 84, 1961, s. 160–162
- Dana MARTÍNKOVÁ, Litoměřický soubor humanistických prací z dvacátých let XVII. století, LF 83, 1960, s. 330
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Literární prvotina humanisty Šimona Proxena, ZJKF 8, 1966, s. 88–90
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Na studijní cestě před 400 léty, ZJKF 6, 1964, s. 81–83;
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Příspěvek k poznání styků našich humanistů s Francií, LF 8, 1960, č. 1, s. 145–151
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, Z deníku českého humanisty, ZJKF 2, 1960, s. 121–124
- Petr MAŠEK, Zámecké knihovny v zemích Koruny české, in: Jitka Radimská (ed.), K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven, České Budějovice 2000, s. 43–52
- Petr MAŠEK – Zdena WIENDLOVÁ, Soupis knih z knihovny Ferdinanda Hoffmanna z Grünpichlu ve fondu zámecké knihovny Mikulov, Sborník Národního muzea – řada C 39–40, 1994–1995, č. 1–4, s. 78–110
- Petr MAŤA, Der Adel aus den böhmischen Ländern am Kaiserhof 1620–1740. Versuch, eine falsche Frage richtig zu lösen, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740) (= OH 10), České Budějovice 2003, s. 191–233
- Petr MAŤA, Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny), FHB 18, 1997, s. 99–120
- Petr MAŤA, Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta, JSH 1997–1998, s. 117–123
- Petr MAŤA, Svět české aristokracie (1500–1700), Praha 2004
- Petr MAŤA, Tagebücher, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hg.), Quellkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004, s. 767–780
- Petr MAŤA, Vorkonfessionelles, überkonfessionelles, transkonfessionelles Christentum. Prolegomena zu einer Untersuchung der Konfessionalität des böhmischen und mährischen Hochadels zwischen Hussitismus und Zwangskatholisierung, in: Joachim Bahlcke – Karen Lambrecht – Hans-Christian Maner (Hg.), Konfessionelle Pluralität als Herausforderung. Koexistenz und Konflikt in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. Winfried Eberhard zum 65. Geburtstag, Leipzig 2006, s. 307–331
- Petr MAŤA, Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu), in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 513–552
- František MATĚJEK, Bílá hora a moravská feudální společnost, ČSČH 22, 1974, s. 81–103
- František MATĚJEK, Moravské zemské desky 1567–1642, III. Kraj olomoucký, Praha 1953

- Ingrid MATSCHINEGG, Bildung und Mobilität. Wiener Studenten an italienischen Universitäten der frühen Neuzeit, in: Kurt Mühlberger – Thomas Maisel (Hg.), *Aspekte der Bildungs- und Universitätsgeschichte. 16. bis 18. Jahrhundert*, Wien 1993, s. 307–331
- Ingrid MATSCHINEGG, Österreicher als Universitätsbesucher in Italien (1500–1630). Regionale und soziale Herkunft – Karrieren – Prosopographie, Dissertation der der Karl-Franzens-Universität Graz, Graz 1999 (přístupná na <http://www.imareal.ocaw.ac.at/sciten/texte/dissertation.pdf>)
- Ingrid MATSCHINEGG, Universitäre Massenquellen (Matrikel, Akten), in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hg.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004, s. 714–724
- Ingrid MATSCHINEGG – Albert MÜLLER (Hg.), *Migration – Wanderung – Mobilität in Spätmittelalter und Frühneuzeit. Eine Auswahlbibliographie*, Krems 1990
- Ingrid MATSCHINEGG – Brigitte RATH – Barbara SCHUH (Hg.), *Von Menschen und ihren Zeichen. Sozialhistorische Untersuchungen zum Spätmittelalter und zur Neuzeit*, Bielefeld 1990
- Jiří MATYÁŠ a kol., *Dějiny žateckého gymnázia*, Žatec 2009
- Eduard MAUR, Dětsví a mládí jako fáze životního cyklu v pojetí J. A. Komenského, *Studia Comeniana et historica* 62, 1999, s. 113–125
- Eduard MAUR – Václav ŠTOREK, K demografii české šlechty v 16. století (Hynek Krabice z Weitmile a jeho pět manželek), *HD* 26, 2002, s. 5–27
- Miloslava MELANOVÁ – Michal SVATOŠ, *Bibliografie pražské univerzity do roku 1622*, Praha 1979
- Gert MELVILLE – Peter von MOOS (Hg.), *Das Öffentliche und Private in der Vormoderne* Köln – Weimar – Wien 1998
- Ferdinand MENČÍK, Jan Jiří Harant z Polžic a Bezdruzic, *ČČM* 61, 1887, s. 488–495
- Ferdinand MENČÍK, Matouš Kollin z Chotěřiny, *ČČM* 58, 1884, s. 208–221
- Ferdinand MENČÍK, Studenti z Čech a Moravy ve Witemberku od r. 1502 až do 1602, *ČČM* 71, 1897, s. 250–268
- Gerhard MENK, Das Bildungswesen in den deutschen protestantischen Territorien der Frühen Neuzeit, in: Heinz Schilling – Stefan Ehrenpreis (Hg.), *Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung. Forschungsperspektiven, europäische Fallbeispiele und Hilfsmittel*, Münster 2003, s. 55–99
- Gerhard MENK, Die Hohe Schule Herborn in ihrer Frühzeit (1584–1660). Ein Beitrag zum Hochschulwesen des deutschen Calvinismus im Zeitalter der Gegenreformation, Wiesbaden 1981
- Georg MERTZ, *Das Schulwesen der deutschen Reformation im 16. Jahrhundert*, Heidelberg 1902
- Georg MERTZ, *Die Pädagogik der Jesuiten nach den Quellen von der ältesten bis in die neueste Zeit*, Heidelberg 1898
- Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, Černohorští z Boskovic na vídeňské univerzitě v pozdním středověku a raném novověku, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé*, Brno 1999, s. 285–306
- Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, Studenti z Brnice (okr. Jihlava, Morava) na vídeňské univerzitě, in: Bronislav Chocholáč – Jiří Malř (edd.), *Pocta Janu Janákovi. Předsedovi Matice moravské, profesorů Masarykovy univerzity věnují k sedmdesátinám jeho přátelé a žáci*, Brno 2002, 307–311
- Hans MÉTRAUX, *Schweizer Jugendlieben in fünf Jahrhunderten. Geschichte und Eigenart der Jugend und ihrer Bünde im Gebiet der protestantischen deutschen Schweiz*, Aarau 1942

- Gerhard MEYER, Die Entwicklung der Strassburger Universität aus dem Gymnasium und der Akademie des Johann Sturm. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte des Elsass, Heidelberg 1926
- Gerhard MEYER, Zu den Anfängen der Strassburger Universität. Neue Forschungsergebnisse zur Herkunft der Studentenschaft und zur verlorenen Matrikel. Aus dem Nachlass des Verfassers herausgegeben und bearbeitet von Hans-Georg Rott und Matthias Meyer, Hildesheim – Zürich – New York 1989
- Emanuel MICHÁLEK, K terminologii první české mluvnice. Starší české, slovenské a slovanské mluvnice, *Práce z dějin slavistiky*, 10, 1985, s. 17–30
- Emanuel MICHÁLEK, K výrazům označujícím universitu v češtině staré a střední, *LF* 120, 1997, č. 1–2, s. 42–45
- Alfred MICHLER, Valentin Trozendorf – nauczyciel Śląska, *Złotoryja* 1996
- Alois MÍKA, Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, *Sborník historický* 15, 1967, s. 45–75
- Alois MÍKA, Národnostní poměry v Čechách před třicetiletou válkou, *ČsČH* 20, 1972, s. 207–233
- Alois MÍKA, Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia, *České Budějovice* 1970
- Jiří MIKULEC, 31. 7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách: Čí je země, toho je i náboženství, Praha 2005
- Jiří MIKULEC, Vestigium Boemiae piaie Albrechta Chanovského – krajina zázraků z časů pobělohorské rekatolizace, In: Jaroslav Pánek – Miloslav Polívka – Noemí Rejchrtová (ed.), *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k šedesátým narozeninám Františka Šmahela II*, Praha 1994, s. 767–779
- Jiří MIKULEC – Jiří KAŠE – Vít VLNAS – Ivana ČORNEJJOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VIII. 1618–1683*, Praha 2008
- Jaromír MIKULKA, Polské paměti 16.–18. století a jejich zájem o naše země, *SHS* 10, 1974, s. 151–171
- Giovanni MINNUCCI, Češi, kteří vystudovali v Sieně ve 14. až 17. století, in: Alena Pazderová – Lucia Bonelli Conenna (edd.), *Siena v Praze. Dějiny, umění, společnost*, Praha 2000, s. 54–58
- Věra MIŠURCOVÁ, Pojetí dětství a výchovná tradice, *Stud Com et Hist VIII*, 19, 1978, s. 113–118
- Michael MITTERAUER, *Historisch-anthropologische Familienforschung. Fragestellungen und Zugangsweisen*, Wien – Köln – Graz 1990
- Michael MITTERAUER, *Sozialgeschichte der Jugend*, Frankfurt am Main 1986
- Michael MITTERAUER – Reinhard SIEDER (Hg.), *Historische Familienforschung*, Frankfurt 1982
- Michael MITTERAUER – Reinhard SIEDER, *Vom Patriarchat zur Partnerschaft. Zum Strukturwandel der Familie*, München 1991
- Ján MOCKO, *Život Juru Tranovského, vchlasného pevca slovenského*, Senica 1891
- Bernd MOELLER – Hans PATZE – Karl Stackmann (Hg.), *Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit*, Göttingen 1983
- Ruth-Elisabeth MOHRMANN – Barbara KRUG-RICHTER (Hg.), *Universitätskulturen. Kulturhistorische Perspektiven auf die Hochschulen in Europa*, Köln 2007
- Lech MOKRZECKI, *Luterańskie gimnazja akademickie w strukturze oświaty okresu staropolskiego*, in: Wojciech Iwańczak (ed.), *Nauczanie w dawnych wiekach. Edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytniej. Polska na tle Europy*, Kielce 1997, s. 291–302
- Dobrava MOLDANOVÁ – Marie ČECHOVÁ – Jan HORÁLEK – Ivana KOLÁŘOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v jazyce a literatuře*, Ústí nad Labem 1995
- Amedeo MOLNÁR, *Boleslavští Bratři*, Praha 1952

- Amedeo MOLNÁR, Reformovaný svět a bratrská šlechta, *Křesťanská revue* 38, 1971, s. 140–142
- Theodor MOMMSEN, *Katalog der Basler juristischen Disputationen 1558–1818*, Frankfurt am Main 1978
- Cornelia Niekus MOORE, Die adelige Mutter als Erzieherin. Erbauungsliteratur adeliger Mütter für ihre Kinder, in: August Buck – Georg Kauffmann u. a. (Hg.), *Europäische Hofkultur im 16. und 17. Jahrhundert*, Bd. 3, Hamburg 1981, s. 505–510
- Bruce T. MORAN (ed.), *Patronage and institutions. Science, technology and medicine at the european court, 1500–1750*, Suffolk 1991
- Peter MORAW – Theodor KARST, *Die Universität Heidelberg und Neustadt an der Haardt, Speyer am Rhein* 1963
- Milan MOŠKOŘ, *Studentské nadace a jejich zakladatelé v Čechách (1583–1754)*, FHB 14, 1990, s. 229–255
- Bohumila MOUCHOVÁ, *Latinské epigramy na Staroměstské radnici a jejich osud*, PSH 32, 2003, s. 169–194
- Nicolette MOUT, Die politische Theorie in der Bildung der Eliten: Die Lipsius. Rezeption in Böhmen und in Ungarn, in: Joachim Bahlcke – Hans-Jürgen Bömelburg – Norbert Kersken (Hg.), *Ständefreiheit und Staatsgestaltung in Ostmitteleuropa. Übernationale Gemeinsamkeiten in der politischen Kultur vom 16.–18. Jahrhundert*, Leipzig 1996, s. 243–264
- Nicolette MOUT, „Dieser einzige Wiener Hof von Dir hat mehr Gelehrte als ganze Reiche Anderer“. Späthumanismus am Kaiserhof in der Zeit Maximilians II. und Rudolfs II. (1564–1612), in: Notker Hammerstein – Gerrit Walther (Hg.), *Späthumanismus. Studien über das Ende einer kulturhistorischen Epoche*, Göttingen 2000, s. 46–64
- Kurt MÜHLBERGER (Hg.), *Archivpraxis und Historische Forschung. Mitteleuropäische Universitäts- und Hochschularchive. Geschichte, Bestände, Probleme und Forschungsmöglichkeiten*, Wien 1992
- Hans-Otto MÜHLEISEN – Theo STAMMEN (Hg.), *Politische Tugendlehre und Regierungskunst. Studien zum Fürstenspiegel der Frühen Neuzeit*, Tübingen 1990
- von MÜHLVERSTEDT, *Etwas über Karl Konstantin v. Schnitter und seine Familie*, NLM 66, 1890, s. 133–143
- Achaz von MÜLLER – Jürgen von UNGERN-STERNBERG (Hg.), *Die Wahrnehmung des Neuen in Antike und Renaissance*, München – Leipzig 2004
- August MÜLLER, Schüler der Neisser Pfargymnasiums aus Böhmen in 16. Jahrhundert, *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* XI, 1953, s. 90–126
- Joseph Theodor MÜLLER, *Geschichte der böhmischen Brüder I–III, Herrnhut 1922–1931*
- Karel MÜLLER, *Poslední vůle Karla staršího ze Žerotína z roku 1636, Sborník státního okresního archivu v Přerově* 1996 (<http://www.rosmus.cz/dokumenty/sbornik-statniho-okresniho-archivu-prerov-1996.pdf>)
- Karel MÜLLER, *Tři evangeličtí studenti z českých zemí v Padově na konci 16. století (K využití památníků raného novověku)*, *Z kralické tvrže* 12, 1985, s. 16–23
- Rainer A. MÜLLER, *Aristokratisierung des Studiums? Bemerkungen zur Adelsfrequenz an süddeutschen Universitäten im 17. Jahrhundert, Geschichte und Gesellschaft* 10, 1984, s. 31–44
- Rainer A. MÜLLER, *Die deutschen Fürstenspiegel des 17. Jahrhunderts. Regierungslehren und politische Pädagogik, Historische Zeitschrift* 240, 1985, s. 571–597
- Rainer A. MÜLLER, *Der Fürstenhof in der frühen Neuzeit*, München 1995
- Rainer A. MÜLLER, *Geschichte der Universität. Von der mittelalterlichen Universitas zur deutschen Hochschule*, München 1990

- Rainer A. MÜLLER, Norm und Praxis adliger Bildung 1350–1550 mit besonderer Berücksichtigung Südwestdeutschlands, Horst Carl (Hg.), in: Gelungene Anpassung? Adelige Antworten auf gesellschaftliche Wandlungsvorgänge vom 14. bis zum 16. Jahrhundert. Zweites Symposium „Adel, Ritter, Ritterschaft vom Hochmittelalter bis zum Modernen Verfassungsstaat“, 24./25. Mai 2001, Schloß Weitenburg, Ostfildern 2005, s. 139–164
- Rainer A. MÜLLER (Hg.), Promotionen und Promotionswesen an deutschen Hochschulen der Frühmoderne, Köln 2001
- Rainer A. MÜLLER, Universität und Adel. Eine soziokulturelle Studie zur Geschichte der bayrischen Landesuniversität Ingolstadt 1472–1648, Berlin 1974
- Paul MÜNCH, Grundwerte der frühneuzeitlichen Ständegesellschaft? Aufriß einer vernachlässigten Thematik, in: Winfried Schulze – Helmut Gabel (Hg.), Ständische Gesellschaft und soziale Mobilität, München 1988, s. 53–72
- Paul MÜNCH, Lebensformen in der frühen Neuzeit. 1500 bis 1800, Berlin 1998
- Wilhelm MÜNCH, Die Theorie der Fürstenerziehung im Wandel der Jahrhunderte, in: Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte, 18, 1908, s. 249–264
- Wilhelm MÜNCH, Gedanken über Fürstenerziehung aus alter und neuer Zeit, München 1909
- Franz MÜNNICH, Geschichte des Gymnasium illustre zu Zerbst, Duderstadt 1960
- Robert MUCHEMBLED, Kultur des Volkes – Kultur der Eliten. Zur Geschichte einer erfolgreichen Verdrängung, Stuttgart 1984
- Hans Heinrich MUCHOW, Jugendgenerationen im Wandel der Zeit. Beiträge zur Geschichte der Jugend, Wien 1964
- Robert MULTHOFF (Hg.), Reformation und Gegenreformation in den Schulbüchern Westeuropas, Braunschweig 1974
- Hermann MUNDT, Bio-bibliographisches Verzeichnis von Universitäts- u. Hochschuldrucken (Dissertationen) vom Ausgang des 16. bis Ende des 19. Jahrhunderts, Leipzig 1936–1980
- Jan MUNZAR, Jan Strialius a jeho meteorologická pozorování z Čech a Německa za let 1558–1582, Meteorologické zprávy 51, 1998, s. 149–153
- Hans-Ulrich MUSOLFF, Erziehung und Bildung in der Renaissance. Von Vergerio bis Montaigne, Köln – Weimar – Wien 1997
- Hans-Ulrich MUSOLFF – Anja-Silvia GÖING (Hg.), Anfänge und Grundlegungen moderner Pädagogik im 16. und 17. Jahrhundert, Köln – Weimar – Wien 2003
- Hans-Ulrich MUSOLFF – Stefanie HELLEKAMPS, Geschichte des pädagogischen Denkens, München – Wien 2006
- Theodor MUTHER, Aus dem Universitäts- und Gelehrtenleben im Zeitalter der Reformation, Erlangen 1866
- Theodor MUTHER, Universitäts- und Gelehrtenleben. Vorträge, Erlangen 1866 (reprint Amsterdam 1966)
- Theodor MUTHER, Zur Geschichte der Rechtswissenschaft und der Universitäten in Deutschland. Gesammelte Aufsätze, Jena 1876 (reprint Amsterdam 1961)
- Marie NÁDVORNÍKOVÁ, Osobnost Jiřího Třanovského – život a dílo do odchodu na Slovensko, in: Sdružení knihoven České republiky, [S.l.] 2005, s. 32–36
- Alena NASTOUPILOVÁ, Výchova dětí předškolního věku v díle Jana Amose Komenského, Středočeský vlastivědný sborník. Muzeum a současnost. Řada společenskovední sv. 21, 2003, s. 37–48
- Bohumil NAVRÁTIL, Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského, Praha 1909
- Bohumil NAVRÁTIL, Vilém Prusinovský z Víckova, ČČH 5, 1899, s. 205–216

- Karel NAVRÁTIL, Paměti kostela sv. Jindřicha, Praha 1869
- A. NEBE, Comenius Studienzeit in Herborn. Neue Beiträge zur Geschichte seiner Geistesentwicklung, Monatshefte der Comenius-Gesellschaft 3, 1894, s. 78–95
- Richard NEEDON, Beiträge zur Geschichte des Bautzener Gymnasiums, NLM 80, 1904, s. 184–208; 83, 1907, s. 196–229
- Igor NĚMEC a kol., Staročeský slovník 1–24, Praha 1977–2000
- Bořek NEŠKUDLA, Sociální struktura a regionální původ učitelů partikulárních škol v kraji Hradeckém a Chrudimském 1550–1622, AUC-HUCP 33–34, 1993–1994, fasc. 1–2, s. 77–96
- Bořek NEŠKUDLA, Učitelé školy u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském v předbělohorském období, AUC-HUCP 47, 2007, fasc. 1–2, s. 99–116
- Václav NEŠPOR, Dějiny Univerzity olomoucké, Olomouc 1947
- Zdeněk R. NEŠPOR, Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie, Kuděj 2004, č. 1, s. 61–81
- Michaela NEUDERTOVÁ, Cestování nižší šlechty v předbělohorských Čechách, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 209–213
- Neue deutsche Biographie I–XXIII, Berlin 1953ff.
- Wolfgang NEUGEBAUER, Bildungsgeschichte I–III, Geschichte in Wissenschaft und Unterricht 10, 2005, s. 584–593; 11, 2005, s. 644–656; 12, 2005, s. 719–731
- Wolfgang NEUGEBAUER, Zu Stand und Aufgaben moderner europäischer Bildungsgeschichte, ZHF 22, 1995, 2, s. 225–236
- Sebastian NEUMEISTER – Conrad WIEDEMANN (Hg.), Res publica litteraria. Die Institutionen der Gelehrsamkeit in der Frühen Neuzeit I, Wiesbaden 1987
- Thomas NIPPERDEY, Kulturgeschichte, Sozialgeschichte, Historische Anthropologie, Vierteljahreshefte für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 65, 1968, s. 145–164
- Martin NODL, Dětství v předmoderní době, Souvislosti 4, 1996, s. 7–29
- Martin NODL, Mikrohistorie a historická antropologie, Dějiny – teorie – kritika 1, 2004, č. 2, s. 237–252
- Emanuela NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, České medaile Severina Brachmanna, SNM I, část 1 1938, řada A Historica
- Michael NORTH, Kommunikation, Handel, Geld und Banken in der Frühen Neuzeit, München 2000
- Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci. Zprávy o životě jeho a některé ukázky z jeho pamětí, Časopis českému museu 68, 1894, s. 237–257
- Arne NOVÁK – Jan V. NOVÁK, Přehledné dějiny literatury české, Olomouc 1936–1939
- Jan V. NOVÁK, Die Schulordnung des deutschen „Gymnasium illustre“ bei St. Salvator im Prag, Jahrbuch der Gesellschaft f. g. des Protestantismus in Österreich 27, 1906, s. 123–150
- Jan V. NOVÁK, Studijní řád katedrální školy Olomoucké, VKČSN, třída filosoficko-historicko-jazykospytná 1898, s. 1–12
- Josef NOVÁK, Zámek jindřichohradecký, Jindřichův Hradec 1905
- Miroslav NOVOTNÝ a kol., Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti, České Budějovice 2006
- Miroslav NOVOTNÝ, Jindřichohradecká kolej Tovaryšstva Ježíšova v letech 1594–1618, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce (= OH 6), České Budějovice 1998, s. 371–386
- Miroslav NOVOTNÝ, Komenský a vychovatelské systémy v předchozí české tradici, Stud Com et Hist 17, 33, 1987, s. 69–76

- Miroslav NOVOTNÝ, Školství v jižních Čechách v době posledních Rožmberků, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3)*, České Budějovice 1993, s. 243-255
- Hans OCKEL, *Geschichte des höheren Schulwesens in Bayerisch-Schwaben während der vorbayerischen Zeit*, Berlin 1931
- Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563-1620*, ČMM 59, 1935, sešit 3-4, s. 241-320
- Otakar ODLOŽILÍK, Jan Filiczki z Filic a jeho čeští přátelé, otisk z Novákova sborníku, 1931, s. 431-442
- Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, Philadelphia 1964
- Otakar ODLOŽILÍK, *Karel st. ze Žerotína*, Praha 1936
- Otakar ODLOŽILÍK, *Poslední Smiřičti*, in: *Od pravěku k dnešku II. Sborník prací z dějin československých k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře*, Praha 1930, s. 70-87
- Otakar ODLOŽILÍK, *recenze na práci Alfred Schmidtmayer, Die Beziehungen des Bremer Gymnasium Illustre zu J. A. Comenius und den mährischen Brüdern v Bremisches Jahrbuch 33*, 1931, s. 305-347, ČMM 55, 1931, s. 583-588 (zde na s. 583-585 soupis českých a moravských studentů brémského gymnázia z let 1610-1677)
- Otakar ODLOŽILÍK, *Vchynští ze Vchynic a Tetova v Nizozemí v 16. a 17. století. Příspěvky k dějinám rodu*, in: *Sborník prací věnovaných prof. dr. Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám*, Praha 1931, s. 291-309
- Otakar ODLOŽILÍK, *Z korespondence pobělohorské emigrace z let 1621-1624*, Praha 1933
- Otakar ODLOŽILÍK, *Ze zápasů pobělohorské emigrace*, Brno 1933 (zvl. otisk z ČMM 56, 1932 a 57, 1933)
- H. OELRICHS, *Zur Geschichte des Schulwesens in Schlesien*, ZfGS 16, 1882, s. 63-86
- Gerhard OESTREICH, *Strukturprobleme der frühen Neuzeit, Ausgewählte Aufsätze*, Berlin 1980
- Alfred OESTERHELD, *Die Pyramide von Goldberg. Ein Beitrag zur schlesischen Rolle in der Pädagogik*, JSFWUB 4, 1959, s. 142-151
- Otto Gerhard OEXLE - Werner PARAVICINI (Hg.), *Nobilitas. Funktion und Repräsentation des Adels in Alteuropa*, Göttingen 1997
- Norbert OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002
- Anna OHLIDAL, „Konfessionalisierung“ - ein Paradigma der historischen Frühneuezeitforschung und die Frage seiner Anwendbarkeit auf Böhmen, *Studia Rudolphina* 3, 2003, s. 19-28
- Anna OHLIDAL, „Konfessionalisierung“: Ein historisches Paradigma auf dem Weg von der Sozialgeschichte zur Kulturwissenschaft?, *AC* 15-16, 39-40, 2002, s. 327-342
- Peter OCHSENBEIN - Karl SCHMUKI (Hg.), *Vom Reisen in alter Zeit. Texte und Bilder aus Handschriften und Drucken des 8. bis 18. Jahrhunderts*, Katalog, St. Gallen 1989
- Miloslav OKÁL, *Hieronymus Balbus, Zprávy Jednoty klasických filologů XIII*, 1971, s. 90-117
- Miloslav OKÁL, *Les pensées politiques, religieuses et culturelles d'Adam Proserchomus, poète slovaque de la Réforme. Avec une édition du *Ibrenus Astraeae* (1611) par Michiel Verweij*, *Humanistica Lovaniensia. Journal of Neo-Latin Studies* 43, 1994, s. 385-404
- Václav OLIVA, *Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí. Miniaturní obraz z církevních dějin českých*, SHK IV, 1903, č. 1, s. 68n.
- Claudia OPITZ (Hg.), *Höfische Gesellschaft und Zivilisationsprozeß. Nobert Elias' Werk in kulturwissenschaftlicher Perspektive*, Köln - Weimar - Wien 2004
- Samuel Štefann OSUSKÝ (ed.), *Tranovského sborník. Liptovský sv. Mikuláš 1936*

- Piotr OSZCZANOWSKI, Náhrobek Melchiora z Redernu – pomník křesťanského rytíře, in: Michaela Hrubá – Petr Hrubý (edd.), *Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách*, Ústí nad Labem 2001, s. 139–189
- Emil OTT, Beiträge zur Receptions-geschichte des Römisch-canonischen Prozesses in den Böh-mischen Ländern, Prag 1879
- Gottlieb Friedrich OTTO, Lexikon der seit dem 15. Jahrhundert verstorbenen und jetzt lebenden Oberlausitzischen Schriftsteller und Künstler aus dem glaubwürdigsten Quellen möglichst vollständig zusammengetragen von Gottlieb Friedrich Otto, prediger zu Friedersdorf bei Görlitz und Mitglie-de der Oberlaus. Gesellsch. der Wissenschaften, I-VI Görlitz 1806, 2. Auflage (+ Supplementum Görlitz – Leipzig 1821)
- OTTŮV slovník naučný 1–28, Praha 1888–1909
- Filip OTRATA, Vavřinec Benedikt Nudožerský jako typ humanistického vzdělance, AUC-HUCP 42, 2002, č. 1–2, s. 59–74
- František PALACKÝ, Obyvatelstvo českých měst a školní vzdělání v 16. a na začátku 17. století. ČsČH 18, 1970, s. 345–368
- František PALACKÝ, Popis staropanských rodů v Čechách roku 1500, ČČM 5, 1831, s. 172–173
- František PALACKÝ, Poslední vůle p. Jana Mathiáše ze Sudetu, profesora někdy akademie Pražské, ČČM 2, 1828, s. 115–118
- František PALACKÝ, Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321–417
- Jaroslav PÁNEK, Bádání o českých dějinách v 16. století, FHB 14, 1990, s. 341–349
- Jaroslav PÁNEK, Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1578–1582 a jejich úloha v počátcích rekatolizace Moravy), ČMM 113, 1994, s. 35–47
- Jaroslav PÁNEK, Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu), in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 9–22
- Jaroslav PÁNEK, Cestování jako nástroj vzdělávání šlechty, in: Škola a město. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ konané ve dnech 5.–6. října 1992, Praha 1993 [vyd. 1994], s. 50–54
- Jaroslav PÁNEK, Česká a moravská aristokracie v době Adama II. z Hradce, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce (= OH 6)*, České Budějovice 1998, s. 77–90
- Jaroslav PÁNEK, Česká historiografie po roce 1989, in: *Česko-slovenská historická ročenka 2003*, Brno 2003, s. 111–130
- Jaroslav PÁNEK, Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace), ČČH 88, 1990, s. 661–682
- Jaroslav PÁNEK, Das Reisen als dynamisierender Faktor der frühneuzeitlichen böhmischen Gesellschaft, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (Hg.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern, Teil III*, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 129–149
- Jaroslav PÁNEK, Der Adel in den böhmischen Ländern 1550–1650, in: Fučíková u. a. (Hg.), *Rudolf II. und Prag*, s. 270–286
- Jaroslav PÁNEK, Die niederländische raiss Peter Wok's von Rosenberg – eine unbekannte böhmische Reisebeschreibung Rheinlands, der Niederlande und Englands, in: *Septuaginta Paulo Spunar oblata*, Praha 2000, s. 553–560
- Jaroslav PÁNEK, Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II., FHB 13, 1990, s. 159–186
- Jaroslav PÁNEK, Historiografie českých raně novověkých dějin po roce 1989, in: *Česko-slovenská historická ročenka 2003*, Brno 2003, s. 245–261

- Jaroslav PÁNEK, Hofämter – Landesämter – Staatsämter zwischen Ständen und Monarchie an der Schwelle zur Neuzeit. Die böhmischen und österreichischen Länder im Vergleich, in: Joachim Bahlcke – Hans-Jürgen Bömelburg – Norbert Kersken (Hg.), Ständefreiheit und Staatsgestaltung in Ostmitteleuropa. Übernationale Gemeinsamkeiten in der politischen Kultur vom 16.–18. Jahrhundert, Leipzig 1996, s. 39–49
- Jaroslav PÁNEK, Italové, Nizozemci a Němci v rudolfínské Praze – některé formy a problémy soužití, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech. Praha – město zpráv a zpravodajství (= DP 19), Praha 2001, s. 67–74
- Jaroslav PÁNEK, K úloze byrokratické při přechodu od stavovské k absolutní monarchii, AUC Phil et Hist, Studia historica 36, 1989, s. 75–85
- Jaroslav PÁNEK, Kosmografický obraz Britských ostrovů ze 16. století, in: „Třicet let učitelem učitelů dějepisu“. Věnováno profesoru PhDr. Janu Kumperovi, C.Sc., vedoucímu katedry historie FPE ZČU, k šedesátým narozeninám, Plzeň 2006, s. 142–152
- Jaroslav PÁNEK, Kultur in Böhmen im 17. und 18. Jahrhundert, In: Peter Claus Hartmann – Annette Reese (Hg.), Religion und Kultur im Europa des 17. und 18. Jahrhundert, Frankfurt am Main 2004, s. 193–213
- Jaroslav PÁNEK, Mezi Olomoucí a Římem. Ke stykům moravského duchovenstva a šlechty s Itálií za episkopátu Stanislava Pavlovského, in: Ivan Hlaváček – Jan Hrdina – Jan Kahuda – Eva Doležalová (edd.), Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 310–323
- Jaroslav PÁNEK, Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta, in: Okresní archiv v Olomouci, 1989, s. 35–58
- Jaroslav PÁNEK, Politický systém předbělohorského českého státu, FHB 11, 1987, s. 41–101
- Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka, Praha 1996
- Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989
- Jaroslav PÁNEK, Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století, FHB 4, 1981, s. 179–217
- Jaroslav PÁNEK, Reisende aus Böhmen im Europa der Renaissance (Reisen als kultureller Faktor und als Katalysator der politischen Integration), Bohemia 32, 1991, s. 338–367
- Jaroslav PÁNEK, Renesanční Itálie jako předmět zájmu českých cestovatelů (Příspěvek k problému renesance v českých zemích), in: Miloslav Polívka – František Šmahel (edd.), In memoriam Josefa Macka (1922–1991), Praha 1996, s. 245–258
- Jaroslav PÁNEK, Renesanční velmož a utváření hudební kultury šlechtického dvora (K hudebnímu mecenátu Viléma z Rožmberka), Hudební věda 26, 1989, s. 4–17
- Jaroslav PÁNEK, Rožmberští sirotci na jindřichohradeckém a českokrumlovském zámku (K otázce výchovy české renesanční aristokracie), Jindřichohradecký vlastivědný sborník 1, 1989, s. 1–20
- Jaroslav PÁNEK, Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547–1577, Praha 1982
- Jaroslav PÁNEK, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře barokní šlechty (1600–1750) (= OH 5), České Budějovice 1996, s. 19–45
- Jaroslav PÁNEK, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 1998
- Jaroslav PÁNEK, Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552, 2. vyd. Praha 2003
- Jaroslav PÁNEK, Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3), České Budějovice 1993, s. 9–32

- Jaroslav PÁNEK, Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době, in: Lenka Bobková (ed.), Život na šlechtickém sídle v XVI.–XVIII. století, Ústí nad Labem 1992, s. 9–27
- Jaroslav PÁNEK – Zdeněk HOJDA, Benátky 16.–18. století očima českých cestovatelů, in: Ladislav Daniel (ed.), Benátkané. Malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek, Praha – Milano 1996, s. 33–40
- Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA, Die böhmischen Adelsreisen und ihr Wandel vom Mittelalter zur Neuzeit, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 53–69
- Werner PARAVICINI, Alltag bei Hofe, in: Týž (Hg.), Alltag bei Hofe, Sigmaringen 1995, s. 9–30
- Werner PARAVICINI, Das Frauenzimmer. Die Frau bei Hofe in Spätmittelalter und Früher Neuzeit, in: Jan Hirschbiegel – Werner Paravicini (Hg.), Das Frauenzimmer. Die Frau bei Hofe in Spätmittelalter und früher Neuzeit, Stuttgart 2000, s. 13–25
- Werner PARAVICINI, Der Fall des Günstlings. Hofparteien in Europa vom 13. bis zum 17. Jahrhundert, in: Jan Hirschbiegel – Werner Paravicini (Hg.), Der Fall des Günstlings. Hofparteien in Europa vom 13. bis zum 17. Jahrhundert, s. 13–20
- Werner PARAVICINI, Der Grand Tour in der europäischen Geschichte: Zusammenfassung, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 657–674
- Werner PARAVICINI, Vom Erkenntniswert der Adelsreise: Einleitung, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 11–20
- Werner PARAVICINI – Jörg WETTTLAUFER (Hg.), Erziehung und Bildung bei Hofe, Stuttgart 2002
- Joan PARKES, Travel in England in the Seventeenth Century, Oxford 1925 (reprint Oxford 1968)
- Tomáš PARMA, Přehled olomouckých kanovníků v době episkopátu kardinála Dietrichštejna a jeho pramenná základna, Studia Theologica 24, roč. VIII, č. 2, 2006, s. 62–79
- Jan PAREZ, Cestopisné prameny v rukopisné sbírce Strahovské knihovny, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 233–238
- Raoul PATRY, Philippe du Plessis-Mornay. Un huguenot homme d'Etat, 1549–1623, Paris 1933
- Friedrich PAULSEN, Die deutschen Universitäten und Universitätsstudium, Berlin 1902
- Friedrich PAULSEN, Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart mit besonderer Rücksicht auf den klassischen Unterricht, Leipzig 1885
- Josef PAUSER – Martin SCHEUTZ – Thomas WINKELBAUER (Hg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch, Wien – München 2004
- Libor PAVERA, Ke stavu poznání staročeských cestopisů, Sborník prací Filozoficko-přírodovědné fakulty Slezské univerzity v Opavě A 2, 1997, s. 53–67
- Marian PAWŁAK, Studia uniwersyteckie młodzieży z Prus królewskich w XVI–XVIII w., Toruń 1988
- Dana PĚNKOVÁ, Neznámý dopis českého humanisty Racka Doubravského, LF 3, 1955, s. 57–61
- Dana PĚNKOVÁ, Polemika dr Racka Doubravského proti Martinu Lutherovi, LF 3, 1955, s. 241–246; 4, 1956, s. 88–90
- Martin PERNET, Religion und Bildung. Eine Untersuchung zur Geschichte von Schulpforta, Diplomarbeit der Evangelisch-Theologischen Fakultät der Universität Wien, Wien 1999

- Václav PEŠÁK, Panství rodu Smiřických (Hospodářská skladba českého velkostatku začátkem 17. století), Sborník archivu ministerstva vnitra 13, 1940, s. 7–203
- Václav PEŠÁK, Správní vlivy v prvním procesu Jiřího z Lobkovic, ČNM 110, 1936, s. 50–62, 208–235
- Jiří PEŠEK, Humanistická a reformační škola, in: Škola a město. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ konané ve dnech 5.–6. října 1992, Praha 1993 [vyd. 1994], s. 47–49
- Jiří PEŠEK, Jiří Melantrich z Aventýna. Příběh pražského tiskaře, Praha 1991
- Jiří PEŠEK, Kulturní dějiny raného novověku: koncept k zamyšlení, in: Jaroslav Pánek (ed.), Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesorovi Josefu Petráňovi, Praha 2004, s. 145–157
- Jiří PEŠEK, M. Martin Bacháček z Nauměřic, rektor univerzity pražské, AUC–HUCP 19, 1979, fasc. 1, s. 73–94
- Jiří PEŠEK, Manuál rektora Curia-Dvorského: kniha záhadná, AUC–HUCP 26, 1, 1986, s. 97–108
- Jiří PEŠEK, Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620 (Všední dny kulturního života), Praha 1993
- Jiří PEŠEK, Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech: Praha středověku i novověku ve středoevropském srovnání, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech. Praha – město zpráv a zpravodajství (= DP 19), Praha 2001, s. 9–16
- Jiří PEŠEK, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech (1570–1620), ČČH 89, 1991, s. 336–355
- Jiří PEŠEK, Pražská univerzita a městské latinské školy, in: Michal Svatoš a kol. (edd.), Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622, I., Praha 1995, s. 219–226
- Jiří PEŠEK, Pražská utrakvistická univerzita a náboženské poměry 16. století, AUC–HUCP 1996–1998, 36–38, fasc. 1–2, s. 31–40
- Jiří PEŠEK, Studijní cesty mládeže z českých zemí v době předbělohorské. Úvaha nad sociokulturními kontexty vzdělanostních migrací, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka a kol. (edd.), Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I., Praha 2007, s. 448–451
- Jiří PEŠEK, Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, AUC–HUCP 30, 1990, fasc. 2, s. 41–58
- Jiří PEŠEK, Výuka a humanismus na pražské univerzitě doby předbělohorské, in: Michal Svatoš a kol. (edd.), Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622, I., Praha 1995, s. 227–239
- Jiří PEŠEK, Západočeské městské školství v zrcadle manuálu rektora pražské univerzity (1560–1582), MZpčK 25, 1989, s. 111–128
- Jiří PEŠEK – Michal SVATOŠ, České předbělohorské školství a Komenského Didaktika, in: Jaroslava Pešková – Josef Cach – Michal Svatoš (edd.), Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému, Praha 1991, s. 66–73
- Jiří PEŠEK – Michal SVATOŠ, Sociální důsledky akademické peregrinace v českých zemích druhé poloviny 16. století, in: Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991, s. 231–243
- Jiří PEŠEK – David ŠAMAN, Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí, Ústecký sborník historický 1983, s. 173–218
- Jarmila PEŠKOVÁ, Ordines lectionum jako pramen poznání výuky na artistické fakultě pražské univerzity v letech 1570–1619, AUC–HUCP 30, 1990, fasc. 1, s. 9–30
- Josef PETRÁŇ, Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1983
- Josef PETRÁŇ, Úvahy o historii kultury a jejích metodách, in: Josef Petráň (ed.), Dějiny hmotné kultury I/1, Praha 1985, s. 16–107

- Josef PETRÁŇ a kol., Dějiny hmotné kultury II/1, Praha 1995
- Josef PETRÁŇ a kol., Dějiny hmotné kultury II/2, Praha 1997
- Lydia PETRÁŇOVÁ, Nové historickoantropologické proudy evropského národopisu (K problému integrované „historické sociální vědy“), Český lid 78, 1991, s. 21–29
- Ludwig PETRY – Josef Joachim MENZEL (Hg.), Geschichte Schlesiens 2. Die Habsburger Zeit 1526–1740, Sigmaringen 1988
- Gustav PEYER, Geschichte des Reisens in der Schweiz, Basel 1885
- Ewa PIETRZAK, Das Brieger Gymnasium und seine Rektoren in den Jahren 1604–1633, Acta Universitatis Wratislaviensis 88, 1989, s. 29–46
- Zdzisław PIETRZYK, W kręgu Strasburga. Z peregrynacji młodzieży z Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w latach 1538–1621, Kraków 1997
- Josef PILNÁČEK, Čechoslováci na vídeňské universitě v XV. až XVII. století, Dunaj 4, 1927, s. 61–63
- Josef PILNÁČEK, Rody starého Slezska I–V, Jílové u Prahy 1969–1972 (poslední díl bez vřočení)
- Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930
- Martin PITRO – Petr VOKÁČ, Země v srdci Evropy. České země do roku 1526 v kontaktu s ostatní Evropou, Praha 2006
- Stefan PLAGGENBORG, Konfessionalisierung in Osteuropa im 17. Jahrhundert. Zur Reichweite eines Forschungskonzeptes, Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmi-schen Länder 44, 2003, č. 1, s. 3–28
- Otto PLACHT, Lidnatost a společenská skladba českého státu 16–18. století, Praha 1957
- Antonín PODLAHA, Šimon Fagellus Villaticus, Praha 1930
- Regina PÖRTNER, The Counter-Reformation in Central Europe. Styria 1580–1630, Oxford 2003
- R. PO-CHIA HSIA – R. W. SCRIBNER (Hg.), Problems in the Historical Anthropology of Early Modern Europe, Wiesbaden 1997
- Miloš POJAR, Jindřich Matyáš Thurn – muž činu, Praha 1998
- Josef POLIŠENSKÝ, České dějepisectví předbělohorského období a pražská akademie, AUC-HUCP 4, sv. 2, 1963, s. 115–137
- Josef POLIŠENSKÝ, Die Universität Jena und der Aufstand der böhmischen Stände in den Jahren 1618–1620, Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität Jena, Jahrgang 1957/58 (Festjahrgang). Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe. Heft 4, s. 441–447
- Josef POLIŠENSKÝ, Jižní Morava ve svědectvích cestovatelů XVI.–XVII. století, Jižní Morava 14, 1978, s. 213–215
- Josef POLIŠENSKÝ, Komenský, muž labyrintů a naděje, Praha 1996
- Josef POLIŠENSKÝ, Olomouc a problémy studia dějin 16.–17. století, Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 17–26
- Josef POLIŠENSKÝ, Politická a literární činnost slovenského humanisty Petra Fradelia ze Štiavnice, Historický časopis 9, 1961, s. 602–616
- Josef POLIŠENSKÝ, Tisíciletá Praha očima cizinců, Praha 1999
- Josef POLIŠENSKÝ, Tolerance a intolerance v rudolfinské Praze, ČMM 117, 1998, č. 1, s. 3–10
- Josef POLIŠENSKÝ, Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna, přítele škol a akademií, Stud Com et Hist 24, 1982, s. 37–44
- Josef POLIŠENSKÝ – Josef KOLLMANN, Valdštejn. Ani císař ani král, Praha 1995
- Josef POLIŠENSKÝ – Frederick SNIDER, Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století, ČsČH 20, 1972, s. 515–526

- Miloslav POLÍVKA – Dušan TŘEŠTÍK, Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století, in: Ján Čierny – František Hejl – Antonín Verbík (edd.), *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 99–133
- Jaroslav PORÁK, Význam a úloha náměštské mluvnice. Starší české, slovenské a slovanské mluvnice, *Práce z dějin slavistiky*, 10, 1985, s. 7–16
- Ferenc POSTMA – Marta BEČKOVÁ, Ein unbekannter Empfehlungsbrief für zwei brüderliche Studenten an die Universität Franeker (1630), *AC* 13(37), 1999, s. 159–164
- Hans-Werner PRAHL, *Sozialgeschichten des Hochschulwesens*, München 1978
- Karl von PRANTL, *Geschichte der Ludwig-Maximilians-Universität in Ingolstadt*, Landshut, München I–II, München 1872 (Neudruck in Aalen 1968)
- Vincenc PRAŠEK (ed.), *Tovačovská kniha ortelů Olomouckých. Sbíрка naučení a rozsudků vedle práva Magdeburského vrchním právem Olomouckým menšímu právu Tovačovskému od r. 1430–1689 vydávaných*, Olomouc 1896
- Albert PRAŽÁK, *Dějiny slovenské literatury*, Praha 1950
- Pavel PREISS, Hrst poznámek k typologii a ikonografii univerzitních tezí, *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 15, 1998, s. 248–266
- Volker PRESS, *Adel im alten Reich. Gesammelte Vorträge und Aufsätze*. Hrsg. von Franz Brendle und Anton Schindling in Verbindung mit Manfred Rudersdorf und Georg Schmidt, Tübingen 1998
- Volker PRESS, *Adel in den österreichisch-böhmischen Erbländern und im Reich zwischen dem 15. und dem 17. Jahrhundert*, in: *Katalog „Adel im Wandel“*. Politik, Kultur und Konfession 1500–1700, Wien 1990, s. 19–31
- Volker PRESS, *Calvinismus und Territorialstaat. Regierung und Zentralbehörden der Kurpfalz 1559–1619*, Stuttgart 1970
- Volker PRESS, *Deutsche Adelshöfe des 16. und beginnenden 17. Jahrhunderts*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3)*, České Budějovice 1993, s. 33–46
- Volker PRESS, *Patronat und Klientel im Heiligen Römischen Reich*, *Schriften des Historischen Kollegs* 9, 1988, s. 19–46
- Jiří PROCHÁZKA, *Cesta slezského šlechtice do Ruska v roce 1589*, *SISb* 95, 1997, č. 4, s. 255–262
- Roman Freiherr von PROCHÁZKA, *Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien*, Neustadt an der Aisch 1973, *Ergänzungsband München* 1990
- Jaroslav PROKEŠ, *Paměti B. Jana Efreima o bratrském sboru v Tuchoměřicích*, *ČNM* 107, 1933, s. 205–221
- Lenka PRUDKOVÁ, *Knižní kultura ve Velkém Meziříčí v předbělohorském období*, *Západní Morava* III, 1999, s. 33–47
- Arthur PRÜFER, *Johann Hermann Schein und das weltliche deutsche Lied des 17. Jahrhunderts*, Leipzig 1908
- Friedrich PRUESER, *Das Bremer Gymnasium Illustre in seinen landschaftlichen und personellen Beziehungen*, Bremen 1961
- PŘÍRUČNÍ slovník jazyka českého I–VIII, Praha 1935–1957
- Jana PŘÍVRATSKÁ, *Komenského Panglottia jako pokus o řešení mezinárodní jazykové komunikace v 17. století*, in: Giorgio Cadorini – Jiří Špička (edd.), *Humanitas latina in Bohemis*, Kolín – Treviso 2007, s. 87–96
- Jozef PŠENÁK, *Reformačno-humanistické školstvo na Slovensku v 16.–17. storočí*, *Stud Com et Hist* 34, 2004, č. 71–72, s. 102–109

- Karl PUCHNER, Eine kuroberpfälzische Beamten- und Dienerliste um 1600, in: Archiv für Sippenforschung und alle verwandten Gebiete 15, 1938, s. 161–163, 197–200, 232–234
- Václav PUMPRLA, Knižopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století, Praha 2011
- Jaroslav PURŠ (ed.), Atlas československých dějin, Praha 1965
- Oskar PUSCH, Die Die Breslauer Rats- und Stadtgeschlechter in der Zeit von 1241 bis 1741, Dortmund 1986–1991
- Carsten RABE, Alma Mater Leopoldina. Kolleg und Universität der Jesuiten in Breslau 1638–1811, Wien – Köln – Weimar 1999
- Horst RABE, Reich und Glaubensspaltung, Deutschland 1500–1600, München 1989
- Jan RACEK, K problematice osobnosti Kryštofa Haranta, ČMM 93, 1974, s. 28–33
- Jan RACEK, Kryštof Harant z Polžic a jeho doba, I–III, Brno 1970–1973
- Jan RACEK, Zapomenutý velmož Florian Gryspek z Gryspachu, Středočeský vlastivědný sborník 18, 2000, s. 5–26
- Jitka RADIMSKÁ (ed.), K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven, České Budějovice 2000
- Jiří RADIMSKÝ, Bratislavský památník z let 1569–1580, ČMM 70, 1951, s. 98–119
- Fidel RÄDLE, Gegenreformatrischer Humanismus: die Schul- und Theaterkultur der Jesuiten, in: Notker Hammerstein – Gerrit Walther (Hg.), Späthumanismus. Studien über das Ende einer kulturhistorischen Epoche, Göttingen 2000, s. 128–147
- Gustav RAINGRABNER, Adel und Reformation. Beiträge zur Geschichte des protestantischen Adels im Lande unter der Enns während des 16. und 17. Jahrhunderts, Wien 1976
- Jiří RAK, Karlova univerzita v pravomoci defenzorů 1609–1622, AUC-HUCP 17, 1977, č. 1, s. 33–46
- Filippo RANIERI et alii, Biographisches Repertorium der Juristen im Alten Reich. 16.–18. Jahrhundert, Bd. A–E, Frankfurt a. M. 1987–1991
- Tomáš RATAJ, Císařská poselstva v Cařihradě ve druhé polovině 16. století, DaS 17, 1995, č. 4, s. 7–12
- Tomáš RATAJ, České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí, Praha 2002
- Tomáš RATAJ, Mezi Zibrtem a Geertzem. Úvaha o předmětu kulturních dějin, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 7, 2005, č. 1–2, s. 142–158
- Walter RECKZIEGEL, Das „Cantional“ von Johann Hermann Schein, Berlin 1963
- Oswald REDLICH, Princeps in compendio. Ein Fürstenspiegel vom Wiener Hofe aus dem XVII. Jahrhundert, Monatsblätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich 5, 1906, s. 105–124
- Elfriede REHBEIN, Zu Wasser und zu Lande. Die Geschichte des Verkehrswesens von den Anfängen bis zum Ende des 19. Jahrhunderts, München 1984
- Sven REICHARDT, Bourdieu für Historiker? Ein kulturosoziologisches Angebot an die Sozialgeschichte, in: Thomas Mergel – Thomas Welskopp (Hg.), Geschichte zwischen Kultur und Gesellschaft. Beiträge zur Theorie- und Debatte, München 1997, s. 71–93
- Gustav REINGRABNER, Adel und Reformation. Beiträge zur Geschichte des protestantischen Adels im Lande unter der Enns während des 16. und 17. Jahrhunderts, Wien 1976
- Gustav REINGRABNER, Protestanten in Österreich. Geschichte und Dokumentation, Wien – Köln – Graz 1981
- Wolfgang REINHARD, Freunde und Kreaturen. Verflechtung als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen. Römische Oligarchie um 1600, München 1979

- Wolfgang REINHARDT, Kirche als Mobilitätskanal der frühneuzeitlichen Gesellschaft, in: Winfried Schulze – Helmut Gabel (Hg.), *Ständische Gesellschaft und soziale Mobilität*, München 1988, s. 333–351
- Wolfgang REINHARD, Konfession und Konfessionalisierung in Europa, in: Týž, *Bekenntnis und Geschichte. Die Confessio Augustana im Zusammenhang*, München 1981, s. 165–189
- Wolfgang REINHARD – Heinz SCHILLING (Hg.), *Die katholische Konfessionalisierung. Wissenschaftliches Symposium der Gesellschaft zur Herausgabe des Corpus Catholicorum und des Vereins für Reformationsgeschichte* 1993, Münster 1995
- Markus REISENLEITNER, Die Bedeutung der Werke und Theorien Norbert Elias' für die Erforschung der Frühen Neuzeit, *Frühneuzeit-Info* 1, 1990, Heft 1+2, s. 45–57
- Markus REISENLEITNER, Wege zum Adel – Theoretische Zugänge zur Kultur einer Elite, *Frühneuzeit-Info* 1, 1990, Heft 1/2, s. 28–37
- Luděk REJCHRT, Bratřští studenti na reformovaných akademiích před Bílou horou, *AUC-HUCP* 13, 1973, fasc. 1–2, s. 43–82
- Noemi REJCHRTOVÁ, Příspěvek k diskusi o „koexistenci či toleranci“ náboženských vyznání v 15.–17. století, *FHB* 15, 1991, s. 443–450
- Noemi REJCHRTOVÁ, Václav Budovec z Budova, Praha 1984
- Anton RESEL, *Altaussieger Familien*, Aussig 1923
- Rudolph REY, Bürgermeister Johann Heinrich Waser 1600–1669. Sein Werdegang bis zum Eintritt in den Staatsdienst, Dissertation Winterthur 1962
- Antonín REZEK, Jesuitská divadelní hra ku oslavě císaře Matiaše z roku 1617, *ČČM* 60, 1886, s. 388–395
- Hilde de RIDDER-SYMOENS, Die Kavalierstour im 16. und 17. Jahrhundert, in: Peter J. Brenner (Hg.), *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur*, Frankfurt am Main 1989, s. 197–223
- Julius RICHTER, *Das Erziehungswesen am Hofe der Wettiner Albertinischen (Haupt-) Linie*, Berlin 1913
- Alena RICHTEROVÁ, *Vývoj roudnické lobkovické knihovny (na základě průzkumu archivních pramenů)*, Praha 1989
- Alphons RIVIER, Schweizer als Mitglieder der „deutschen Nation“ in Orléans, *Anzeiger für schweizerische Geschichte* 2, 1874–1877, s. 244–247
- W. D. ROBSON-SCOTT, *German Travellers in England 1400–1800*, Oxford 1953
- Bernd ROECK, *Kunstpatronage in der Frühen Neuzeit. Studie zur Kunstmarkt, Künstlern und ihren Auftraggebern in Italien und im Heiligen Römischen Reich (15.–17. Jahrhundert)*, Göttingen 1999
- Werner RÖSENER (Hg.), *Adelige und bürgerliche Erinnerungskulturen des Spätmittelalters und Frühen Neuzeit*, Göttingen 2000
- Hellmuth RÖSSLER, *Deutscher Adel 1555–1740*, Darmstadt 1965
- Hellmuth RÖSSLER – Günther FRANZ (Hg.), *Universität und Gelehrtenstand 1400–1800*, Limburg 1970
- Friedrich ROTH, *Der Einfluss des Humanismus und der Reformation auf das gleichzeitige Erziehungs- und Schulwesen bis in die ersten Jahrzehnte nach Melanchthons Tod*, Halle 1898
- Martin ROTHKEGEL, *Mährische Sakramentierer des zweiten Viertels des 16. Jahrhunderts. Matěj Poustevník, Beneš Optát, Johann Ziesing (Jan Čížek), Jan Dubčanský ze Zdenína und die Habrovaner (Lulčer) Brüder*, Baden-Baden 2005
- Hans-Christoph RUBLACK (Hg.), *Die Lutherische Konfessionalisierung*, Gütersloh 1992

- Markéta RŮČKOVÁ, Das Bremer Gymnasium illustre bzw. Paedagogium und seine Beziehung zu den Studenten der Bröderunität am Anfang des 17. Jahrhunderts, *Bremisches Jahrbuch* 89, 2010, s. 93–127
- Markéta RŮČKOVÁ, Kněžský dorost Jednoty bratrské aneb studenti z mladoboleslavských truhlíček. Strípy ze života bratrských mládenců na počátku 17. století, in: *Historie* 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané dne 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové, Ústí nad Orlicí 2009, s. 79–101
- Markéta RŮČKOVÁ, Studium kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618, *Stud Com et Hist* 39, 2009, č. 81–82, s. 200–215
- Walter RÜEGG (Hg.), *Geschichte der Universität in Europa*, Bd. 2: Von der Reformation zur Französischen Revolution (1500–1800), München 1996
- Reinhard RÜRUP (Hg.), *Historische Sozialwissenschaft*, Göttingen 1977
- Andreas RÜTHER, Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit – Eine historische Grundlegung, in: Klaus Garber (Hg.), *Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit I*, Tübingen 2005, s. 3–48
- František RUTH, *Kronika královské Prahy V*, Praha s.d
- Jindřich RŮŽIČKA, Italská cesta Jaroslava z Pernštejna roku 1559 (Příspěvek k otázce vztahu české šlechty k humanismu.), *Sborník prací východočeských archivů* 4, 1978, s. 153–185
- Marie RYANTOVÁ, Dětsví v aristokratickém prostředí raného novověku, *Středočeský vlastivědný sborník. Muzeum a současnost. Řada společenskovoědní sv. 21*, 2003, s. 23–36
- Marie RYANTOVÁ, Ke studiu synů Floriana Gryspeka v zahraničí, in: Gryspekové a předbělohorská šlechta, Kralovice a poddanská města. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21. – 23. května 1997, s. 21–24
- Marie RYANTOVÁ, Neznámý fragment štambuchu Felixe Kaplíře ze Sulevic ve Stuttgartu, *Národní knihovna ČR. Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 18, 2003–2004 [2005], s. 407–410
- Marie RYANTOVÁ, Odráz dvorského prostředí ve šlechtických památnících raného novověku, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740) (= OH 10)*, České Budějovice 2003, s. 355–369
- Marie RYANTOVÁ, Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku, *České Budějovice* 2007
- Marie RYANTOVÁ, Šlechtické památníky jako pramen k dějinám cestování, in: Eva Frimmová – Elisabeth Klecker (edd.), *Itineraria Posoniensia. Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3.–5. novembra 2003 v Bratislave*, Bratislava 2005, s. 47–54
- Marie RYANTOVÁ, Vzdělanostní úroveň raně novověkých šlechticů ve světle štambuchů, in: *Česko-slovenská historická ročenka* 2001, Brno 2001, s. 187–193
- Bohumil RYBA, Epitafy v kapli Betlémské, VKČSN, třída fil.-hist. 1951, Praha 1953
- Bohumil RYBA, Filip Beroaldus a čeští humanisté z konce 15. století, in: *Zpráva o činnosti Městského muzea v Českých Budějovicích za léta 1932 a 1933*, České Budějovice 1934, s. 1–39
- Bohumil RYBA, Humanista Clemens Žebrácký za hranicemi, *LF* 56, 1929, s. 80–94, 212–224, 333–356
- Bohumil RYBA, Matouš Collinus a jeho vergiliovská universitní čtení, in: Otakar Jiráni – František Novotný – Bohumil Ryba (edd.), *Pio vati. Sborník prací českých filologů k uctění dvoutisícího výročí narození Vergiliova*, Praha 1930, s. 95–111
- Bohumil RYBA, Václav Písecký, Eneáš Silvius a Lukianos, *LF* 57, 1930, s. 138–146

- Antonín RYBIČKA, Královéhradecké rodiny erbovní, Pojednání KČSN, IV. řady řady sv. 6, Praha 1873, s. 1–42
- Antonín RYBIČKA, O zřízení a působení někdejší školy chrudimské, ČČM 23, 1849, s. 89–107
- Antonín RYBIČKA, Rodiny erbovní v Hradci Králové druhdy usedlé, Praha 1873
- Antonín RYBIČKA, Rodiny šlechtické v městě Chrudimí v století XV.–XVII. usedlé, PA 10, 1874–77, s. 27–42, 825–827
- Rudolf ŘÍČAN, Das Reich Gottes in den böhmischen Ländern. Geschichte des tschechischen Protestantismus, Stuttgart 1957
- Rudolf ŘÍČAN, Dějiny Jednoty bratrské, Praha 1957
- Rudolf ŘÍČAN, Několik pohledů do česko-bratrského vyššího školství za mladých let Jana Amose Komenského, Archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 21, 1962, s. 114–151
- Alfred SABISCH, Die Bischöfe von Breslau und die Reformation in Schlesien. Jakob von Salza und Balthasar von Promnitz in ihrer glaubensmässigen und kirchenpolitischen Auseinandersetzung mit den Anhängern der Reformation, Münster 1975
- Ludwig SÄUBERLIN, Stammbaum der Familie Burckhardt in Basel, Basel 1893
- Robert W. SCRIBNER, The Impact of the Reformation on Daily Life, in: Gerhard Jaritz (Hg.), Mensch und Objekt im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Leben – Alltag – Kultur, Wien 1990, s. 315–343
- August SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II. Část zvláštní, Praha 1997
- August SEDLÁČEK, Dějiny královského a krajského města Písku I–III, Písek 1911–1913
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze Království českého, I–XV., Praha 1882–1927
- August SEDLÁČEK, Paměti Jiříka Tesáka Mošovského a jeho syna, ČČM 83, 1909, s. 57–68
- Robert SEIDEL, Späthumanismus in Schlesien. Caspar Dornau (1577–1631), Leben und Werk, Tübingen 1994
- Arno SEIFERT, Das höhere Schulwesen. Universitäten und Gymnasien, in: Notker Hammerstein (Hg.), Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte, Bd. I: 15. bis 17. Jahrhundert. Von der Renaissance und der Reformation bis zum Ende der Glaubenskämpfe, München 1996, s. 197–374
- Eva SEMOTANOVÁ, Mapy Čech, Moravy a Slezska, Praha 2001
- Cesare de SETA, Il Grand Tour e il fascino dell'Italia, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 205–214
- Andreas von SÉTHY, Zur Soziologie des Adels, Sopron 2003
- Burghard SEUFFERT, Bibliothek und Archiv auf Schloss Nikolsburg in Mähren von 1645, Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig 1925, zvl. otisk
- Shulamith SHAHAR, Kindheit im Mittelalter, München – Zürich 1991
- Barbara SHER TINSLEY, Johann Sturm's method for humanistic pedagogy, The sixteenth century journal 20, 1989, s. 23–40
- Wulf SCHADENDORF, Zuf Pferde, im Wagen, zu Fuß. Tausend Jahre Reisen, München 1959
- Pierre SCHANG – Georges LIVET (edd.), Histoire du Gymnase Jean Sturm. Berceau de l'Université de Strasbourg 1538 1988, Strasbourg 1988
- F. SCHENNER, Zierotins Bibliothek in Breslau, ZVGMS 5, 1901, s. 393–398
- SCHEUFFLER, Der Zug der österreichischen Geistlichen nach und aus Sachsen, JGPrÖ 6, 1885, s. 127–140; 7, 1886, s. 188–202; 8, 1887, s. 95–112; 9, 1888, s. 83–102; 10, 1889, s. 126–145; 11, 1890, s. 142–159; 15, 1894, s. 157–186; 20, 1899, s. 51–82; 24, 1903, s. 184–235

- Leopold Johann SCHERSCHNIK, Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus Teschner Fürstenthum, Teschen 1810
- Martin SCHEUTZ – Harald TERSCH, Individualisierungs-Prozesse in der Frühen Neuzeit? Anmerkungen zu einem Konzept, Wiener Zeitschrift zur Geschichte der Neuzeit 1, 2001, Nr. 2, s. 39–59
- Konrad SCHIFFMANN, Magister Georg Calaminus, ein Schulmann des 16. Jahrhunderts in Linz, Beiträge zur österreichischen Erziehungs- und Schulgeschichte, Heft 2, 1899, s. 93–114
- Heinz SCHILLING, Bildungs- und Erziehungsgeschichte der Frühen Neuzeit in europa- und konfessionengeschichtlich vergleichender Perspektive – ein Forschungsprogramm, in: Heinz Schilling – Stefan Ehrenpreis (Hg.), Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung, Forschungsperspektiven, europäische Fallbeispiele und Hilfsmittel, Münster 2003, s. 9–16
- Heinz SCHILLING, Das konfessionelle Europa. Die Konfessionalisierung der europäischen Länder seit Mitte des 16. Jahrhunderts und ihre Folgen für Kirche, Staat, Gesellschaft und Kultur, in: Joachim Bahlcke – Arno Strohmeyer (Hg.), Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur, Stuttgart 1999, s. 13–62
- Heinz SCHILLING, Die Konfessionalisierung im Reich. Religiöser und gesellschaftlicher Wandel in Deutschland zwischen 1555 und 1620, HZ 246, 1988, s. 1–45
- Heinz SCHILLING, Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung. Forschungsperspektiven, europäische Fallbeispiele und Hilfsmittel, Münster – München – Berlin 2003
- Heinz SCHILLING (Hg.), Kirchengucht und Sozialdisziplinierung im frühneuzeitlichen Europa (Mit einer Auswahlbibliographie), Berlin 1994
- Heinz SCHILLING – Stefan EHRENPREIS – Stefan MOESCH (Hg.), Frühneuzeitliche Bildungsgeschichte der Reformierten in konfessionsvergleichender Perspektive. Schulwesen, Lesekultur und Wissenschaft, Berlin 2007
- Heinz SCHILLING – Marie-Antoinette GROSS – Matthias POHLIG (Hg.), Im Spannungsfeld von Staat und Kirche. „Minderheiten“ und „Erziehung“ im deutsch-französischen Gesellschaftsvergleich 16.–18. Jahrhundert, Berlin 2003
- Norbert SCHINDLER, Die Hüter der Unordnung. Rituale der Jugendkultur in der frühen Neuzeit, in: Giovanni Levi – Jean-Claude Schmitt (Hg.), Geschichte der Jugend, Bd. I: Von der Antike bis zum Absolutismus, Frankfurt am Main 1996, s. 319–383
- Anton SCHINDLING, Bildung und Wissenschaft in der frühen Neuzeit 1650–1800, München 1999²
- Anton SCHINDLING, Humanistische Hochschule und freie Reichsstadt. Gymnasium und Akademie in Straßburg 1538–1631, Wiesbaden 1977
- Anton SCHINDLING, Schulen und Universitäten im 16. und 17. Jahrhundert. Zehn Thesen zu Bildungsexpansion, Laienbildung und Konfessionalisierung nach der Reformation, in: Walter Brandmüller – Herbert Immenkötter – Erwin Iserloh (Hg.), Ecclesia Militans. Studien zur Konzilien- und Reformationsgeschichte. Remigius Bäumer zum 70. Geburtstag gewidmet, Bd. 2. Paderborn 1988, s. 561–570
- Anton SCHINDLING, Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin v 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice, ČČH 106, 2008, č. 1, s. 80–108
- SCHLESISCHE Lebensbilder I–VI, 1922–2001 (místa vydání jednotlivých dílů jsou různá)

- Richard SCHMERTOSCH VON RIESENTHAL, Adelige Exulanten in Kursachsen nach Urkunden der Dresdner Hauptarchives, Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde 30, 1902, s. 66–264
- Richard SCHMERTOSCH VON RIESENTHAL, Die böhmischen Exulanten unter der kur-sächsischen Regierung in Dresden, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertums-kunde 22, 1901, s. 291–343
- Richard SCHMERTOSCH VON RIESENTHAL, Nikolaus Troilus, der letzte utraquistische Rektor der Universität Prag, Jahrbuch für Geschichte des Protestantismus 26, 1905, s. 91–105
- Richard SCHMERTOSCH VON RIESENTHAL, Vertriebene und bedrängte Protestanten unter dem Schutze Johann Georgs I., Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertums-kunde 16, 1895, s. 269–291
- Karl Adolf SCHMID – Georg SCHMID, Geschichte der Erziehung vom Anfang an bis auf unsere Zeit, Band 2/2, Stuttgart 1889 (reprint Aalen 1970)
- Walter SCHMID, Bürgermeister Johann Heinrich Waser und Frankreich. Eine literatur- und quellenkritische Untersuchung, in: Zürcher Taschenbuch, Zürich 1947
- Friedrich SCHMIDT, Eine epistola suatoria des Prinzen Wilhelm von Baiern aus dem Jahre 1562, Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte, 4. Jg., 1894, s. 167–171
- Friedrich SCHMIDT, Geschichte der Erziehung der Bayerischen Wittelsbacher von der frühesten Zeiten bis 1750, Berlin 1892
- Friedrich SCHMIDT, Geschichte der Erziehung der Pfälzischen Wittelsbacher, Urkunden nebst geschichtlicher Überblick und Register, Berlin 1899
- Friedrich SCHMIDT, Zur Geschichte der Erziehung und des Unterrichts im Wittelsbachischen Regenthause, Mitteilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 1, 1891, s. 17–31
- Heinrich Richard SCHMIDT, Konfessionalisierung im 16. Jahrhundert, München 1992
- Peter SCHMIDT, Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker (1552–1914), Tübingen 1984
- Valentin SCHMIDT, Kulturelle Beziehungen zwischen Südböhmen und Passau, MVGDDB 45, 1907, s. 112–120
- Alfred SCHMIDTMAYER, Die Beziehungen des Bremer Gymnasium Illustre zu J. A. Comenius und den mährischen Brüdern, Bremisches Jahrbuch 33, 1931, s. 305–347
- Alfred SCHMIDTMAYER, Über das Schulwesen der böhmischen Brüder, Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts 26, 1936, s. 56–71
- Franz SCHNABEL, Das humanistische Bildungsgut im Wandel vom Staat und Gesellschaft. München 1956
- Werner Wilhelm SCHNABEL, Das Stammbuch. Konstitution und Geschichte einer textsorten-bezogenen Sammelform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts, Tübingen 2003
- Jaroslav SCHNEIDER, Dějiny kolínského školství, Ročenka města Kolína a okresu 2, Kolín 1947
- Heinrich SCHNELL, Das Unterrichtswesen der Großherzogtümer Mecklenburg-Schwerin und Strelitz, III. Band. Überblick über die geschichtliche Entwicklung des Unterrichtswesens, Berlin 1909
- Walther SCHÖLER, Geschichte des naturwissenschaftlichen Unterrichts, Berlin 1970
- Heinrich SHOENBORN, Geschichte der Stadt und des Fürstentums Brieg. Ein Auschnitt aus der Geschichte Schlesiens, Brieg [1908]

- Carl Friedrich SCHÖNWÄLDER – Johannes Julius GUTTMANN, Geschichte des königlichen Gymnasiums zu Brieg, Breslau 1869
- Percy E. SCHRAMM – Ascan LUTTEROTH, Verzeichniss gedruckter Quellen zur Geschichte hamburgischer Familien, Hamburg 1921
- Sylvia SCHRAUT – Gabriele PIERI (Hg.), Katholische Schulbildung in der Frühen Neuzeit. Vom „gutem Christenmenschen“ zu „tüchtigen Jungen“ und „braven Mädchen. Darstellungen und Quellen, Paderborn – München – Wien – Zürich 2004
- Wilhelm Heinz SCHRÖDER (Hg.), Lebenslauf und Gesellschaft, Zum Einsatz von kollektiven Biographien in der historischen Sozialforschung, Stuttgart 1985
- Friedrich H. SCHUBERT, Ludwig Camerarius. 1573–1651. Eine Biographie, Kallmünz 1955
- Ludwig SCHUDT, Italienreisen im 17. und 18. Jahrhundert, Wien 1999
- Ludwig SCHUDT, Le guide di Roma. Materialien zu einer Geschichte der römischen Topographie, Wien – Augsburg 1930
- Wilhelm SCHULTE, Die Entwicklung der Parochial-Verfassung und des höheren Schulwesens Schlesiens im Mittelalter. Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens 36, 1902, s. 388–404
- Günther SCHULZ (Hg.), Sozialer Aufstieg. Funktionsebenen im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit, München 2002
- Thomas SCHULZ – Mathias MARX (Hg.), Reise durch Europas Mitte. Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536/37. Katalog der Ausstellung Reise durch Europas Mitte. Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536/37 in Tschechien, Deutschland und Polen, Potsdam 2003
- Václav SCHULZ, Přspěvky k dějinám soudu komorního, Praha 1904
- Winfried SCHULZE (Hg.), Ego-dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte, Berlin 1996
- Winfried SCHULZE, Landesdefension und Staatsbildung. Studien zum Kriegswesen des innerösterreichischen Territorialstaates (1564–1619), Wien – Köln – Graz 1973
- Winfried SCHULZE (Hg.), Sozialgeschichte, Alltagsgeschichte, Mikro-Historie. Eine Diskussion, Göttingen 1994
- Georg SCHUSTER – Friedrich WAGNER, Die Jugend und Erziehung der Kurfürsten von Brandenburg und Könige von Preußen, Bd. 1, Berlin 1906
- Kateřina SCHWABIKOVÁ, Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti v raném novověku (Čeští páni a rytíři, imatrikulovaní v letech 1550 – 1620 na univerzitách nynějšího Německa, Rakouska a Švýcarska), AUC-HUCP 46, 2006, fasc. 1–2, s. 25–131
- Christiane SCHWARZ, Studien zur Stammbuchpraxis der Frühen Neuzeit. Gestaltung und Nutzung des Album amicorum am Beispiel eines Hofbeamten und Dichters, eines Politikers und eines Goldschmieds (etwa 1550 bis 1650), Bern – Frankfurt a.M. [u.a.] 2002
- Karl SCHWARZENBERG, Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek, Wien 1972
- Rainer Christoph SCHWINGES, Deutsche Universitätsbesucher im 14. und 15. Jahrhundert. Studien zur Sozialgeschichte des Alten Reiches, Stuttgart 1986
- Rainer Christoph SCHWINGES, Die Universität als sozialer Ort des Adels im deutschen Spätmittelalter, Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 357–372
- Rainer Christoph SCHWINGES (Hg.), Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, Berlin 1996
- Rainer Christoph SCHWINGES (Hg.), Universität im Mittelalter, Stuttgart 2003

- Winfried SIEBERS, Bildung auf Reisen. Bemerkungen zur Peregrinatio academica, Gelehrten- und Gebildetenreise, in: Michael Maurer (Hg.), Neue Impulse der Reisetforschung, Berlin 1999, s. 177–188
- Reinhard SIEDER, Alltagsgeschichte in Wissenschaft und Unterricht, in: Ernst Bruckmüller (Hg.), Alltagserfahrungen in der Geschichte Österreichs, Wien 1998, s. 6–20
- Reinhard SIEDER, Sozialgeschichte auf dem Weg zu einer historischen Kulturwissenschaft?, Geschichte und Gesellschaft 20, 1994, s. 445–468
- Reinhard SIEDER, Sozialgeschichte der Familie, Frankfurt am Main 1995
- Gustav SIEG, Die älteste Matrikel des Gymnasium Augustum zu Görlitz, NLM 106, 1930, s. 66–79
- Gustav SIEG, Freiherr Hannibal von Waldstein und sein Stammbuch, Görlitz – Biesnitz 1929
- Gustav SIEG, Gymnasium Augustum zu Görlitz, Görlitz 1919
- Gustav SIEG, Zur Geschichte der alten Görlitzer Stadtschule, NLM 106, 1930, s. 52–65
- Karl SIEGL, Wallenstein „auf der hohen Schul“ zu Altdorf, MVGDB 49, 1911, s. 127–152
- Ernst SIEGMUND-SCHULZE, Kryptocalvinismus in den schlesischen Kirchenordnungen, Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 5, 1960, s. 52–68
- Bruno SINGER, Die Fürstenspiegel in Deutschland im Zeitalter des Humanismus und der Reformation. Bibliographische Grundlagen und ausgewählte Interpretationen: Jakob Wimpfeling, Wolfgang Seidel, Johann Sturm, Urban Rieger, München 1981
- Karel SITA, Život a dílo Amanda Polana z Polansdorfu, Praha 1951, nepublikovaná disertace ETF UK
- Emil SKÁLA, Entwicklung des Bilinguismus in der Tschechoslowakei vom 13–18. Jahrhundert, Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 86, 1964, s. 69–106
- James Veazie SKALNIK, Ramus and Reform. University and Church at the End of Renaissance, Kirksville 2002
- František SKŘIVÁNEK – Jaroslav TOVAČOVSKÝ, Vratislavští biskupové v dějinách Slezska se zvláštním zřetelem na jejich životopisy a heraldiku, Praha 2004
- Jan SKUTIL, Poznaňský rukopis J. Jafeta „O stupních přátelství krevního“, Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, Sešit 6, Prosinec 1974, s. 5–14
- Miloš SLÁDEK, Posmrtné cestování Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 215–218
- Miloš SLÁDEK, Poznámky k problematice českých pohřebních kázání 16. a 17. století, Literární archiv 27, 1994, s. 191–208
- František Augustin SLAVÍK, Cesta pana Lva z Rožmitála po západní Evropě roku 1465–1467, Telč 1890
- František Augustin SLAVÍK, Dějiny českého studentsva, Praha 1874
- Michal SLIVKA, Homo peregrinus, in: Eva Frimmová – Elisabeth Klecker (edd.), Itineraria Posoniensia. Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3.–5. novembra 2003 v Bratislave, Bratislava 2005, s. 24–34
- Jan SMETANA, Náhrobníky renesančních cestovatelů v severních Čechách, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 219–231
- Josef SMOLÍK, Mathematikové v Čechách od založení university Pražské až do počátku tohoto století, Část I. od r. 1348–1622, Praha 1865
- Josef SMOLÍK, „Památník“ Jindřicha Dobříkovského z Malejova, Památky archeologické 12, 1884, s. 537–546

- Josef SMOLÍK, Šlechtické rodiny usedlé ve Vysokém Mýtě od r. 1430–1660, PA 1871–73, s. 381–398 a 509–524
- Johannes SOFFNER, Zur Geschichte des schlesischen Schulwesens im 16. Jahrhunderte, Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthums Schlesiens 19, 1885, s. 271–294
- Marie SOCHROVÁ, Městská škola v Havlíčkově Brodě v době předbělohorské, Sborník prací východočeských archivů 6, 1986, s. 187–234
- Jeroným Jan Nepomuk SOLAŘ, Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého. Praha 1870
- Friedrich SONNEWEND, Geschichte und Beschreibung der Königlichen Freistadt Aussig, Böhmisch Leipa 1844
- Stanislav SOUSEDÍK, Filosofie v Českých zemích mezi středověkem a osvícenstvím, Praha 1997
- Jennifer SPEAKE (ed.), Literature of Travel and Exploration. An Encyclopaedia I–III, New York – London 2003
- Thomas SPECHT, Geschichte der ehemaligen Universität Dillingen (1549–1804), Freiburg im Breisgau 1902
- Bedřich Vilém SPIESS, Jan Kocín z Kocinětu a jeho doba, Osvěta 6, 1876, č. 2, s. 797–806; 7, 1877, č. 1, s. 103–113, 188–205
- Karl-Heinz SPIESS, Familie und Verwandtschaft im deutschen Hochadel des Spätmittelalters – 13. bis Anfang des 16. Jahrhunderts, Stuttgart 1993
- František SPURNÝ (ed.), Karel starší ze Žerotína a jeho doba. Sborník příspěvků z vědeckého symposia 6. a 7. listopadu v Bludově, Bludov 1995
- Lesław SPYCHAŁA, Wegweiser durch die Handschriftenbestände der Universitätsbibliothek Wrocław/ Breslau, in: Klaus Garber (Hg.), Kulturgeschichte Schlesiens in der Frühen Neuzeit II, Tübingen 2005, s. 655–746
- Peter STADLER, Memoiren der Neuzeit. Betrachtungen zur erinnerten Geschichte, Zürich 1995
- Ernst STAEHELIN, Amandus Polanus von Polansdorf, Basel 1955
- Wilhelm Richard STAEHELIN, Wappenbuch der Stadt Basel I–III, Basel s.d.
- Justin STAGL (Hg.), Apodemiken. Eine rasonnierte Bibliographie der reisetheoretischen Literatur des 16., 17. und 18. Jahrhunderts, Paderborn 1983
- Justin STAGL, Apodemiken oder „Reisekunst“ als Methodik der Sozialforschung vom Humanismus bis zur Aufklärung, in: Mohammed Rassem – Justin Stagl (Hg.), Statistik und Staatsbeschreibung in der Neuzeit, vornehmlich im 16.–18. Jahrhundert, Paderborn 1980, s. 131–204
- Justin STAGL, Ars apodemica. Bildungsreise und Reisetheorie von 1560 bis 1600, in: Xenja von Ertzdorf – Dieter Neukirsch – Rudolf Schulz (Hg.), Reisen und Reiseliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Vorträge eines interdisziplinären Symposiums vom 3.–8. Juni 1991 an der Justus-Liebig-Universität Gießen, Amsterdam – Atlanta 1992, s. 141–190
- Justin STAGL, Eine Geschichte der Neugier. Die Kunst des Reisens 1550–1800, Wien 2002
- Robert E. STAKE, The art of case study research, Thousand Oaks 2006
- Antje STANNEK, Konfessionalisierung des „Giro d'Italia“? Protestanten im Italien des 17. Jahrhunderts, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 555–568
- Antje STANNEK, Peregrinatur non ut araneae sed ut apes. Auslandserfahrungen im Kontext adeliger Standeserziehung and der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert, in: Notker Hammerstein – Gerrit Walther (Hg.), Späthumanismus. Studien über das Ende einer kulturhistorischen Epoche, Göttingen 2000, s. 208–226

- Antje STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main – New York 2001
- Marek STARY, Přijímání moravských a slezských šlechticů do panského stavu Království českého v 16. a na počátku 17. století, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná – Luděk Březina – Jana Wojtucka (edd.), *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí obyvatel ve 14.–16. století*, Praha 2005, s. 251–288
- Reinhard STAUBER, *Kultur – Raum – Politik. Italiens Bild von sich selbst in der Renaissance*, AfK 87, 2005, 2, s. 285–314
- František ŠTĚDRÝ, *Dějiny města Louny*, Louny 1930
- Martin STEINER, *Cestování v projektech J. A. Komenského*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997*, s. 151–156
- Franz STEINHUBER, *Geschichte des Kollegium Germanikum Hungarikum in Rom I–II, Freiburg im Breisgau* 21906
- Aleš STEJSKAL, *Prosopografická analýza rožmberského a švamberského úřednictva (1550–1616). Model a jeho fungování*, SAP 54, 2004, č. 2, s. 323–458
- Aleš STEJSKAL, *Slavnosti a politika. „Čechové“ v Římě na prahu 17. století*, Výběr 37, 2000, s. 82–96
- Aleš STEJSKAL, *Služební cesty rožmberských úředníků 1589–1611*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997*, s. 199–208
- Vavřinec STEMBERG, *O rodinách rytířských a erbovních v Novém Bydžově v XVI. a XVII. století usedlých*, PA 10, 1874–1877, s. 309–320
- Hermann-Adolf STEMPPEL, *Melanchtons pädagogisches Wirken*, Bielefeld 1979
- Tomáš STERNECK, *Mezi měšťany a šlechtou. Dějiny rodu Daublebských ze Sternecku*, Brno 2009
- Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, Jihočeský sborník historický 74, 2005, s. 104–150
- Tomáš STERNECK, *Vabank budějovického primátora. „Vždy věrné“ královské město a stavovské povstání 1618–1620*, DaS 31, 2009, č. 2, s. 22–25
- Rudolf STICHWEH, *Der frühmoderne Staat und die europäische Universität. Zur Interaktion von Politik und Erziehungssystem im Prozeß ihrer Ausdifferenzierung (16.–18. Jahrhundert)*, Frankfurt am Main 1991
- Karel STLOUKAL, *Česká kancelář dvorská 1599–1608. Pokus z moderní diplomatiky*, Praha 1931
- Karel STLOUKAL, *Jindřich z Písnice*, in: *Sborník prací věnovaných J. B. Novákovi k 60. narozeninám*, Praha 1932, s. 363–380
- Jiří STOČES – Jana BOROVIČKOVÁ, *Nové metody – prosopografie*, in: Ludmila Sulitková – Hana Barvíková – David Pazdera (edd.), *Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí*, Praha 2002, s. 47–61
- Walter STÖKL, *Georg Tranoscius, der größte lutherische Liederdichter der Slowakei*, in: *Ein Leben für Kirche und Volk*, Stuttgart 1960
- Adolf STÖLZEL, *Die Entwicklung des gelehrten Ritterthums in deutschen Territorien II*, Stuttgart 1872
- Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Zeremoniell, Ritual, Symbol. Neue Forschungen zur symbolischen Kommunikation in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, ZHF 27, 2000, s. 389–405
- Michael STOLZ, *Artes-liberales-Zyklen. Formationen des Wissens im Mittelalter*, Tübingen 2004
- Lucie STORCHOVÁ, *Ars apodemica. Umění pochopit a popsat „cizí“ kraj*, DaS 25, 2003, č. 4, s. 10–12

- Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2011
- Cyril A. STRAKA, *Památník Václava Dobřenského, ČČM 83, 1909, s. 141–145*
- Josef STRNAD (ed.), *Šimon Plachý z Třebnice. Paměti plzeňské, Plzeň 1883*
- Wojciech STRZYŻEWSKI (ed.), *Bytom Odrzański. Zarys dziejów, Bytom Odrzański-Zielona Góra 2000*
- Veronika STŘEDOVÁ, *Počátky formování konceptu dějin mentalit v české historiografii*, Praha 2008
- Heribert STURM, *Die St. Joachimsthaler Lateinschulbibliothek aus dem 16. Jahrhundert (mit Katalog)*, Stuttgart 1964
- Ludwig STURM, *Geschichte der Stadt Goldberg in Schlesien, Goldberg 1888*
- Ludwig STURM, *Das Volksschulwesen Schlesiens in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Breslau 1881
- Ludwig STURM, *Valentin Trozendorf und die Lateinische Schule zu Goldberg, Goldberg im Schlesien 1888*
- Hans STURMBERGER, *Georg Erasmus Tschernembl. Religion, Libertität und Widerstand. Ein Beitrag zur Geschichte der Gegenreformation und des Landes ob der Enns, Linz – Graz – Wien 1953*
- Rudolf SUNTRUP – Jan R. VEENSTRA – Anne BOLLMANN (Hg.), *Erziehung, Bildung, Bildungsinstitutionen, Frankfurt am Main 2006*
- Josef SVÁTEK, *Jeroným Makovský z Makové, nejvyšší komorník Rudolfa II., Sborník historický 2, 1884, s. 231–239*
- Martin SVATOŠ, *Die Elogia des Martinus Stredonius SJ und seine Vita von Wenceslaus Schwertfer SJ, in: Die oberschlesische Literaturlandschaft im 17. Jahrhundert. Bielefeld 2001, s. 157–169*
- Martin SVATOŠ, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající, LF 122, 1999, č. 3–4, s. 222–231*
- Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997, s. 241–250*
- Michal SVATOŠ, *Cesta za vzděláním doktora medicíny Matyáše Borbonia, Acta universitatis Carolinae-Historia universitatis Carolinae Pragensis 35, 1995, fasc. 1–2, s. 29–40*
- Michal SVATOŠ, *Čeští studenti v Siena, in: Alena Pazderová – Lucia Bonelli Conenna (edd.), Siena v Praze. Dějiny, umění, společnost, Praha 2000, s. 59–63*
- Michal SVATOŠ, *Kališnická univerzita (1419–1556), in: Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622, I., Praha 1995, s. 205–217*
- Michal SVATOŠ, *Místo „dějin vzdělanosti“ v poválečné české historiografii, Práce z Archivu Akademie věd, řada A, svazek 7, Praha 2002, s. 13–22*
- Michal SVATOŠ, *Pokusy o reformu a zánik karolinské akademie, in: Týž (ed.), Dějiny univerzity Karlovy 1347/48–1622, I., Praha 1995, s. 269–289*
- Michal SVATOŠ, *Smlouva o užívání Betlémské kaple z roku 1612, in: Vladimír Urbánek – Lenka Rezníková (edd.), Mezi Baltem a Uhrami. Komenský, Jednota bratrská a svět středoevropského protestantismu. Sborník k počtě Marty Bečkové, Praha 2006, s. 209–222*
- Michal SVATOŠ, *Studenti z českých zemí na universitě v Perugii (1579–1727), Zprávy Archivu UK 2, 1977, s. 89–105*
- Michal SVATOŠ, *Studenti z českých zemí na universitě v Siena (1573–1738), Zprávy Archivu UK 4, 1982, s. 29–63*

- Michal SVATOŠ, Učitelé pražských partikulárních škol v manuálu Mistra Curia, in: Kateřina Jíšová (ed.), V komnatách paláců, v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám. Praha, 2007, s. 87–95
- Michal SVATOŠ, Univerzitní studenti v manuálu mistra Curia, in: Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zylinská (edd.), Seminář a jeho hosté. Sborník k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992 [1993], s. 163–170
- Michal SVATOŠ a kol., Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48–1622, I, Praha 1995
- Milan SVOBODA, Jáchym Ulrich z Rosenfeldu: Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století, in: Týž (ed.), Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 126–154
- Milan SVOBODA, Kryštof II. z Redernu a exil po roce 1620, in: Osobnosti v dějinách regionu. 2. Přednáškový cyklus. Liberec 2005, s. 29–54
- Milan SVOBODA, Pohřební kázání – jeden z pramenů poznání aristokratické společnosti. Ke společným vazbám šlechtických rodin na území dnešního Euroregionu Nisa, Časové úvahy 12, 2001, s. 35–53
- Milan SVOBODA, Redernský monument ve Frýdlantu v Čechách jako hmotný pramen pro poznání dějin posledních příslušníků frýdlantské linie Redernů, in: Michaela Hrubá – Petr Hrubý (edd.), Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách, Ústí nad Labem 2001, s. 191–215
- Milan SVOBODA, Rezidence pánů z Redernu na přelomu 16. a 17. století, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7), České Budějovice 1999, s. 201–222
- Milan SVOBODA, Účetní deníky jedné „Raittung“: Preceptor Mgr. Bernhard Fuess a svobodný pán Kryštof z Redernu na cestách 1607–1608, in: Jiří Kubeš (ed.), Šlechtic na cestách v 16.–18. století, Pardubice 2007, s. 67–86
- Milan SVOBODA, Velkovaradínský svátek. Festivita jako oslava vítězství nad Turky, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (= OH 8), České Budějovice 2000, s. 381–398
- Petr SVOBODNÝ, Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské university v letech 1500–1620, AUC–HUCP 26, 1986, fasc. 1, s. 7–36
- Jan ŠAFRÁNEK, Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů 1, Praha 1913
- Jan ŠAFRÁNEK, Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svatováclavské, Praha 1898
- Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk KUDĚLKA, Památník Odolena Pětipeského z let 1597–1615, Umění 3, 1955, s. 353–354
- Alois Vojtěch ŠEMBERA, Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu Boskovického na Moravě, Vídeň 1870
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Bohemika v Lipsku, Praha 1905
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského I, Praha 1917
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějiny města Turnova 1, Turnov 1903
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Kniha o Housce, Díl první, Praha 1930
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Kněží podobojí v Rovensku, Od Ještěda k Troskám 9, 1930–1931, s. 41–42
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, O kronice Martina Kuthena ze Šprinsberka, ČČM 88, 1914, s. 389–404
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Rodiny šlechtické i erbovní v Mladé Boleslavi, Rozpravy společnosti přátel starožitností českých v Praze III., Praha 1892, s. 29–52

- Josef Vítězslav ŠIMÁK, Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých univerzitách v XV.-XVIII. st., ČČM 79, 1905, s. 290-297, 419-424, 80, 1906, s. 118-123, 300-305, 510-539
- Zdeněk ŠIMEČEK, Novinové zpravodajství v předbělohorských Čechách, FHB II, 1987, s. 287-303
- Alena ŠIMEČKOVÁ, Zur Zweisprachigkeit im Böhmen des 17. Jahrhunderts. Heinrich Hiessleres von Chodaw Reisebuch und Lebenserinnerungen, in: Werner König - Lorelies Ortner (Hg.), Sprachgeschichtliche Untersuchungen zum älteren und neuen Deutsch. Festschrift für Hans Wellmann zum 60. Geburtstag, Heidelberg 1996, s. 361-369
- František ŠIMEK, Slovníček staré češtiny, Praha 1937
- Robert ŠIMŮNEK, Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005
- Alena ŠIMŮNKOVÁ, Ke vztahu historiografie a antropologie: perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum, Český lid 82, 1995, s. 99-111
- Angela ŠKOVIEROVÁ, Možnosti vplyvu dokumentov chrudimskej knižnice na didakticko - reflexívnu tvorbu neznámeho slovenského humanistického básnika O. Rochotského, in: Darina Šovčíková (ed.), Dejiny školských knižníc na Slovensku, Banská Bystrica 2003, s. 149-154
- Angela ŠKOVIEROVÁ, Jazyk a štylistické prostriedky a formy v tvorbe neznámeho slovenského humanistického básnika Ondreja Rochotského, Jazykoveda Linguistica č. 4, 2004, s. 59-73
- Angela ŠKOVIEROVÁ, Príležitostná poézia Ondreja Rochotského v tlačiach nachádzajúcich sa vo fonde Národnej knižnice v Prahe, Miscelanea oddelení rukopisů a starých tisků 17, 2001-2003, s. 172-183
- František ŠMAHEL, Mezi středověkem a renesancí, Praha 2002
- František ŠMAHEL, Obrisy českého stavovství od konce 14. století do počátku 16. století, ČČH 90, 1992, s. 161-187
- František ŠMAHEL, Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální skladba graduovaných studentů pražské university 1433-1622, Zprávy Archivu UK 4, 1982, s. 7-28
- František ŠMAHEL - Miroslav TRUC, Studie k dějinám UK v letech 1433-1622, AUC-HUCP 42, 1963, s. 3-52
- Josef ŠMÍD, Po stopách českých bratří v Chrasti, Vlastivědný sborník východočeský 3, 1926, s. 71-79
- Petr ŠTĚDRŮŇ, Schülerdialoge als historische Quelle. Bemerkungen zum Büchlein von Ondřej Klatovský, Brücken. Neue Folge II. Germanistisches Jahrbuch Tschechien - Slowakei 2003, Praha 2004, s. 41-78
- Petr ŠTĚPÁNEK, Výdaje Heřmana Černína na jeho první vyslanecké cestě do Istanbulu v letech 1616-1617, I-II, ČNM 170, 2001, č. 1-2, s. 47-81; č. 3-4, s. 14-42
- Edita ŠTĚŘÍKOVÁ, Exulantská útočiště v Lužici a Sasku, Praha 2004
- Jan ŠTŮVÍČEK, Ercker a Manlius, in: Jiří Majer (ed.), Rozpravy Národního technického musea v Praze 67, Studie z dějin hornictví 7, Praha 1976, s. 63-67
- Jan ŠTŮVÍČEK, Lazarus Ercker aus Annaberg und Christoph Manlius aus Görlitz und ihre gemeinsame Arbeit in Prag 1573/1574, in: Erbe und Auftrag, Görlitz 1992, s. 73-80
- Ivan ŠTŮVÍČEK a kol., Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie, Praha 2002
- Jan ŠTŮVÍČEK, Renesanční bibliofil dr. Jiří Mehl ze Střelice, Fontes Nissae 6, 2005, s. 6-23

- Jiří ŠTRAUS, Školní a vyučovací řád Matouše Kolína z Chotěřiny z roku 1550, Strahovská knihovna 4, 1969, s. 28–37
- Bohumil ŠTRÉR, Erbovní rodiny v Domažlicích, Domažlice 1939
- Jiří ŠUBRT, Civilizační teorie Norberta Eliase, Praha 1996
- František ŠVENDA, Druhý železný obraz města Hradce Králové. Rozdíl čtvrtý, Hradec Králové 1804
- Robert TAGMANN, Petrus Vincentius, der erste Schulininspector in Breslau, Breslau 1857
- Janusz TAZBIR, Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikty, Poznań 1998
- Josef TEIGE, Základy starého místopisu Pražského (1437–1620). Staré m. Pražské, Praha 1910–1915
- Doris TEICHMANN, Studien zur Geschichte und Kultur der Niederlausitz im 16. und 17. Jahrhundert. Quellengeschichtliche Untersuchungen, Bautzen 1998
- Jan TENORA, František kardinál Dietrichštejn. Jeho mládí, volba za biskupa a začátek biskupství, Brno 1906
- Jan TENORA, Život sluhu Božího P. Martina Středy z Tovaryšstva Ježíšova, Brno 1898
- Heinz-Elmar TENORTH, Erziehungswissenschaftliche Forschung im 20. Jahrhundert und ihre Methoden, in: Dietrich Benner (Hg.), Bildungsprozesse und Erziehungsverhältnisse im 20. Jahrhundert. Praktische Entwicklungen und Formen der Reflexion im historischen Kontext, Weinheim – Basel 2000, s. 264–293
- František TEPLÝ, Dějiny města Jindřichova Hradce, Díl I/2, Dějiny města za vlády pánů z Hradce linie Telecké (1453–1604), Jindřichův Hradec 1927
- František TEPLÝ, Dějiny města Jindřichova Hradce, Díl II/2, Jindřichův Hradec 1932
- František TEPLÝ, Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem, SHK 13, 1912, s. 205–221; 14, 1913, s. 25–41, 171–181
- František TEPLÝ, Vilém Slavata vybízí svého bratrance Křištofa Slavatu k návratu do církve katolické a do Čech, SHK 18, 1917, č. 2, 65–70
- Harald TERSCH, Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit 1400–1650, Wien – Köln – Weimar 1998
- Harald TERSCH, Vielfalt der Formen, Selbstzeugnisse der Frühen Neuzeit als historische Quellen, in: Thomas Winkelbauer (Hg.), Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000, s. 69–98
- Jiří TETIVA, Dva významní černovičtí rodáci. [Jan Sekvenc Černovický, Pavel Ješín Černovický], Vlastivědný sborník Pelhřimovska 1994, č. 5, s. 87–91
- Jiří TETIVA, Pavel Ješín, Výběr 30, 1993, č. 2, s. 133–136
- Jean-Michel THIRIET, Methoden der Mentalitätsforschung in der französischen Sozialgeschichte, Ethologia Europea 11, 1980, s. 208–225
- Rudolf THOMMEN, Basler Studentenleben im 16. Jahrhundert, Basler Jahrbuch 1899, s. 94–140
- Rudolf THOMMEN, Geschichte der Universität Basel 1532–1632, Basel 1889
- František TISCHER, Katalog jesuitského gymnasia v J. Hradci od založení až do sklonku 17. věku, SHK 23, 1922, s. 65–71
- František TISCHER ml., Adam Huber Mezeřícký z Rysenpachu arcibiskupovi Zbyňkovi Berkovi z Dubé o nájmu domu a zahrady arcibiskupské při kostele sv. Petra na Poříčí, ČČM 79, 1905, s. 431–432
- Zdeněk V. TOBOLKA, Knihopis českých a slovenských tisků II/1–8, Praha 1939–1965 (<http://www.knihopis.org/>)

- Zdeněk V. TOBOLKA, Martin Kuthen. Kronika o založení země české, Praha 1929
- Peter TÖBBICKE, Höfische Erziehung – Grundsätze und Struktur einer pädagogischen Doktrin des Umgangsverhaltens, nach den Fürstlichen Erziehungsinstruktionen des 16. bis zum 18. Jahrhundert, Darmstadt 1983
- Jan K. TOMEK, Památník Jana De Clivo Šotnovského ze Závorčic z konce věku XVI., ČČM 87, 1913, s. 288n.
- Václav Vladivoj TOMEK, Dějepis města Prahy XI–XII, Praha 1897–1901
- Václav Vladivoj TOMEK, Geschichte der Prager Universität, Prag 1849
- Václav Vladivoj TOMEK, O počtu studentů akademie Karlovy v Praze v druhé polovině 16. století, ČMM 22, 1848, s. 172–199
- Václav Vladivoj TOMEK, Paměti kollegiátů kolleje Karlovy, ČČM 1847 I, s. 382–401, 522–540, 622–646, II. 43–64, 277–297, 389–411, 498–529, 606–640
- Václav Vladivoj TOMEK, Paměti o školách z rektorských let M. Martina Bacháčka, ČČM 1845, s. 370–397, 604–640
- Václav Vladivoj TOMEK, Spiknutí Jiřího z Lobkovic r. 1593, ČČM 27, 1853, s. 215–245
- Václav Vladivoj TOMEK, Výpisky z paměti koleje jezuitské u sv. Klimenta v Praze, ČČM 18, 1844, s. 180–208, 399–411, 555–565
- David TOMÍČEK, „Regiment zdraví“ Adama Hubra z Risenpachu aneb lékař a pacient v představách 16. století, in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 2002, Opava 2003, s. 32–51
- Marie TOŠNEROVÁ, Popis Prahy z počátku 17. století v rukopise slezského cestovatele. Studie o rukopisech 32, 1997–1998 [vyd. 1999], s. 117–136
- Marie TOŠNEROVÁ a kol., Průvodce po rukopisných fondech v České republice I. Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven, Praha 1995
- Geoffry TREASE, The Grand Tour, London 1967
- Kurt W. TREPTOW, Distance and Communications in Southeastern Europe, 1593–1612, East European Quarterly 24, 1991, s. 475–482
- Wilhelm TREUE, Zum Thema der Auslandsreisen im 17. Jahrhundert, AfK 35, 1953, s. 199–211
- Miroslav TRUC, Jagellonská universita a české země v 15. a 16. století, AUC–HUCP 5, 1964, fasc. 1–2, s. 135–163
- Miroslav TRUC, Jižní Čechy a jezuitská akademie pražská, JSH XXVII, 1958, s. 73–80
- Miroslav TRUC, Krakovská universita a české země v XV. a XVI. století, AUC–HUCP 5/1–2, 1964, s. 135–163
- Miroslav TRUC, Pražská universita a humanistická vzdělanost v českých zemích, in: Ladislav Varcl (ed.), Humanistická konference 1966, Praha 1966, s. 144–160
- Antonín TRUHLÁŘ, M. Vavřince Benedikta z Nudožer školní řád z r. 1607, ČČM 65, 1891, s. 67–74
- Antonín TRUHLÁŘ, Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách, České museum filologické 4, 1898, s. 446–466
- Josef TRUHLÁŘ, Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II., Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze 3, 1894, č. 4
- Josef TRUHLÁŘ, M. Václav Písecký. Obraz z dějin osvěty v Čechách na počátku XVI. věku, ČČM 50, 1876, s. 83–96
- Erich TRUNZ, Der deutsche Späthumanismus um 1600 als Standeskultur, Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts 21, 1931, s. 17–53
- Jiří TRÁNOVSKÝ, Sborník k 300. výročí kancionálu Cithara sanctorum, Bratislava 1936

- George Hugo TUCKER, Homo viator. Itineraries of exile, displacement and writing in Renaissance Europe, Genève 2003
- Boris UHER, Dítě ve světle Komenského učebnic, *Studia Comeniana* 19, VIII, 1978, s. 86–91
- Boris UHER a kol. (edd.), Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16. až 18. století, Přerov 1979
- Claus UHLIG, Moral und Politik in der europäischen Hoferziehung, in: Rudolf Haas – Heinz-Joachim Müllenbrock – Claus Uhlig (Hg.), *Literatur als Kritik des Lebens. Festschrift zum 65. Geburtstag von Ludwig Borinski*, Heidelberg 1975, s. 27–51
- Zdeněk UHLÍŘ, Mistři a studenti Karlovy univerzity ve středověku a jejich dílo v dobovém kontextu, Praha 1998
- Jana UHLÍŘOVÁ, Bratrské školství v Čechách a na Moravě, *Stud Com et Hist* 34, 2004, č. 71–72, s. 54–61
- Jana UHLÍŘOVÁ, Obraz jezuitského školství v českých pedagogických příručkách konce 19. a ve 20. století, *Stud Com et Hist* 36, 2006, č. 75–76, s. 47–61
- Karel UNGAR, Über den Zustand einiger Gymnasien Böhmes unter Aufsicht der Karolingischen Universität, *Abhandlungen der Königlischen Gesellschaft der Wissenschaften* 3, 1798, dipl.-hist.-lit. část č. V, s. 173–208
- Rudolf URBÁNEK, Jednota bratrská a vyšší vzdělání až do doby Blahoslavovy. Příspěvek ke 400. výročí narozenin Blahoslavových, Brno 1923
- Rudolf URBÁNEK, K Blahoslavově Filipice proti misomusům, in: Václav Novotný – Rudolf Urbánek (edd.), *Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin*, Přerov 1923, s. 152–185
- Rudolf URBÁNEK, Novoutrakvistický humanista Matouš Kollin z Chotěřiny a starší husitská tradice, *ČSPS* 64, 1956, s. 1–16, 70–89
- Vladimír URBÁNEK, Eschatologie, vědění a politika. Příspěvek k dějinám myšlení pobělohorského exilu, Praha 2008
- Vladimír URBÁNEK, Simenon Particius a jeho příspěvek k politickému myšlení doby bělohorské. Typologie válek a právo na odpor, *Stud Com et Hist* 29, 1999, č. 62, 61–75
- Emma URBÁNKOVÁ, Několik poznámek k českému vydání Kalvínovy Instituce, in: *Literární archiv I*, Praha 1966, s. 237–245
- Emma URBÁNKOVÁ – Bedřiška WIŽĎÁLKOVÁ, *Bohemika z Městské knihovny v Žitavě*, Praha 1971
- František VACEK, *Paměti města Velvar*, Praha 1884
- Petr VÁGNER, *Theatrum chemicum. Kapitoly z dějin alchymie*, Praha 1995
- Lucette VALENSIOVÁ – Nathan WACHTEL, *Historická antropologie, Český lid* 85, 1998, č. 3, s. 193–207
- Vlasta VALEŠ, *Sprachverhalten in den Ländern der böhmischen Krone in der Frühen Neuzeit, Frühneuzeit-Info* 10, Heft 1+2, s. 30–42
- Josef VÁLKA, *Česká společnost v 15.–18. století I–II*, Praha 1972–1983
- Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy – Morava reformace, renesance a baroka*, Brno 1995
- Josef VÁLKA, *Doba náboženské koexistence a tolerance*, Přerov 1995
- Josef VÁLKA, *Morava v kultuře raného novověku*, *Stud Com et Hist* 34, 2004, č. 71–72, s. 5–15
- Josef VÁLKA, *Moravská aristokracie na přelomu 16. a 17. století*, in: *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3)*, České Budějovice 1993, s. 155–165
- Josef VÁLKA, *Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna*, in: Petr Vorel (ed.), *Pernštejnové v českých dějinách, Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 8.–9. 9. 1993*, Pardubice 1995, s. 173–183

- Josef VÁLKA, Přehled dějin Moravy, II. Stavovská Morava. 1440–1620, Praha 1987
- Josef VÁLKA, Tolerance, či koexistence? K povaze soužití různých náboženských vyznání v českých zemích v 15.–17. století, Stud Com et Hist 18, 1988, č. 35, s. 63–75
- Kateřina VÁLOVÁ, Curia episcopalis Olomucensis v raném novověku, Olomouc 2002
- Jindřich VANČURA, Dějiny města Klatov I–III, Klatovy 1928–1936
- Václav VANĚČEK, Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, Praha 1975
- Branislav VARSÍK, Husiti a reformácia, Bratislava 1932
- Pavel VÁŠA – František TRÁVNÍČEK, Slovník jazyka českého, Praha 1937
- Josef VÁVRA, Dějiny města Kolína nad Labem 2, Kolín 1888
- Josef VÁVRA, O šlechtě, která do r. 1620 v Kolíně se usazovala, 1874–77, s. 551–570
- Josef VÁVRA, Štambuch Br. Matouše Tita, krajana a spolužáka Komenského v Herbornu 1611–1612, ČČM 81, 1907, s. 64–69
- Radoslav VEČERKA, První česká gramatika v historických a srovnávacích souvislostech slovanských. Starší české, slovenské a slovanské mluvnice, Práce z dějin slavistiky, 10, 1985, s. 31–44
- Petra VEČEŘOVÁ, Jiří Závěta ze Závětic (1575–1637?), in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil (= DP 22), Praha 2004, s. 131–158
- Petra VEČEŘOVÁ, Šumanská tiskárna (1585–1628), Praha 2002
- Lenka VESELÁ, Knihy na dvoře Rožmberků, Praha 2005
- Quido VETTER, Dějiny matematických věd v českých zemích od založení university v r. 1348 až do r. 1620, Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky 4, 1958, s.
- Rudolf VIERHAUS (Hg.), Frühe Neuzeit – Frühe Moderne? Forschungen zur Vielgeschichtlichkeit von Übergangsprozessen, Göttingen 1992
- Peter VÍTEK, Česká šlechta vo vztahu k Liptovu a liptovská šlechta v Čechách a na Morave, in: Bibliografický zborník 2004/2005, Martin 2007, s. 91–95
- Peter VÍTEK a kol., Závažná Poruba. Závažná Poruba 2002
- Peter VÍTEK – S. CHURÝ – V. STRUHÁR, Dejiny obce Podtureň, sl. s.d
- Josef VLADYKA, Můj Beroun, Beroun 1938
- Jaroslav VLČEK, Dějiny české literatury I–II, Praha 1931
- Karl VOCELKA, Der Kaiserhof und der Adel aus den österreichischen Ländern (1526–1740), in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740) (= OH 10), České Budějovice 2003, s. 121–132
- Karl VOCELKA, Rudolf II. und seine Zeit, Wien – Köln – Graz 1985
- Florian J. VOGEL, Die alte Lateinschule in Joachimsthal, MVGD 9, 1871, s. 163–173
- Günter VOGLER, Europas Aufbruch in die Neuzeit 1500–1650, Stuttgart 2003
- Petr VOIT, Encyklopedie knihy, Praha 2006
- Petr VOIT, Masopust Vavřince Leandra Rvačovského a jeho exempla, Miscellanea 7, 1990, č. 1, s. 37–63
- Petr VOIT, Knížka zlatá Vavřince Leandra Rvačovského a její exempla, Miscellanea 8, 1991, s. 65–72
- Vladimír VOLDÁN, Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna, Vlastivědný věstník moravský 17, 1965, s. 33–37
- Josef VOLF, K vydání stilistiky Racka Doubravského Libellus de componendis epistolis, ČČM 94, 1920, s. 152–156
- Marie VOJTOVÁ a kol., Dějiny československého lékařství, Praha 1970
- Josef VOLF, Jan Matyáš ze Sudetů, Památky archeologické XXII, 1908, sl. 531–566
- Miloslav VOLF, Knihovna Václava z Vřesovic, 1937

- Petr VOREL, Dítě na aristokratickém dvoře na počátku raného novověku podle představ Viléma z Pernštejna („Naučení rodičům“ a jeho obsahová interpretace), in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále 4.–5. dubna 2002, Pardubice 2003, s. 13–48
- Petr VOREL, Dvory aristokratů v renesančních Čechách, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3), České Budějovice 1993, s. 137–154
- Petr VOREL, Hofmistrovská instrukce Vratislava z Pernštejna z roku 1555, Východočeský sborník historický 6, 1997, s. 165–182
- Petr VOREL, Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999
- Petr VOREL, Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.–17. století, Pardubice 2001
- Petr VOREL, Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století, ČČH 96, 1998, s. 754–778
- Petr VOREL, Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII. 1526–1618, Praha 2005
- Michelle VOVELLE, Ideologies and Mentalities, Chicago 1990
- Anton VRBKA, Gedenkbuch der Stadt Znaim (1226–1926), Nicolsburg 1927
- Zdeněk VYBÍRAL, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005
- Zdeněk VYBÍRAL, „Viri litterati“ a město Tábor na počátku novověku (1550–1620), Husitský Tábor 13, 2002, s. 455–491
- Rudolf WACKERNAGEL, Basels Beziehungen zum Adel seit der Reformation, Basler Jahrbuch 1899, s. 119–152
- David L. WAGNER (ed.), The Seven Liberal Arts in the Middle Ages, Bloomington (Indiana) 1983
- Robert WALLISCH, Lateinische Entdeckerbriefe. Analyse einer Kultur-Bilingue, in: Eva Frimová – Elisabeth Klecker (edd.), Itineraria Posoniensia. Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3.–5. novembra 2003 v Bratislave, Bratislava 2005, s. 85–92
- Axel E. WALTER, Späthumanismus und Konfessionspolitik. Die europäische Gelehrtenrepublik um 1600 im Spiegel der Korrespondenzen Georg Michael Lingelsheims, Tübingen 2004
- Gerrit WALTHER, Antike als Reiseziel? Klassische Orte und Objekte auf dem Grand Tour zwischen Humanismus und Aufklärung, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 129–141
- Gerrit WALTHER, Die adlige Kavalierstour, in: Kurt Andermann (Hg.), Zwischen Stagnation und Innovation. Landsässiger Adel und Reichsritterschaft im 17. und 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 119–133
- Gerrit WALTHER, Humanismus und Konfession, in: Notker Hammerstein – Gerrit Walther (Hg.), Späthumanismus. Studien über das Ende einer kulturhistorischen Epoche, Göttingen 2000, s. 113–127
- Sara WARNEKE, Images of the educational traveller in early modern England, Leiden – New York – Köln 1995
- Jeanie WATSON – Philip McM. PITTMAN (eds.), The portrayal of lifes stages in English literature, 1500–1800. Infancy, Youth, Marriage, Aging, Death, Martyrdom. Essay in Honor of Warren Wooden, Lewiston – Lampeter – Queenston 1989

- Matthias WEBER – Carsten RABE (Hg.), *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesienforschung. Festschrift für Norbert Cobnrad zum 60. Geburtstag*, Würzburg 1998
- Ingeborg WEBER-KELLERMANN, *Die Kindheit, Kleidung und Wohnen, Arbeit und Spiel. Eine Kulturgeschichte*, Frankfurt 1978
- Wolfgang E. J. WEBER (Hg.), *Der Fürst. Ideen und Wirklichkeiten in der europäischen Geschichte*, Köln – Weimar – Wien 1998
- Hugo WECZERKA (Hg.), *Schlesien*, Stuttgart 1977
- Friedrich von WEECH, *Instruktionen des Kurfürsten und Pfalzgrafen Karl Ludwig für die Erzieher seiner Kinder*, *Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins*, Neue Folge, 1893, Bd. 8, s. 407–413
- Hans Ulrich WEHLER (Hg.), *Geschichte und Soziologie*, Köln 1972
- Hans Ulrich WEHLER, Pierre Bourdieu. Das Zentrum seines Werkes, in: Týž, *Die Herausforderung der Kulturgeschichte*, München 1998, s. 15–44
- Gustav WEICKER, *Das Schulwesen der Jesuiten nach der Ordensgesetzen*, Halle 1863
- Marcus WEIDNER, Vom „Landjunker“ zum „Cavalier du monde“. Standeserziehung, kultureller Wandel und Strukturen adeligen Daseins beim stiftsfähigen Adel des Fürstbistums Münster im 17. und 18. Jahrhundert, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), *Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*, Ostfildern 2005, s. 455–468
- Karl WEISMANN, *Die vorreformatorische Pfarrschule und die Begründung des Alten Gymnasiums in Hof*, Hof 1914
- Augustin WELTZEL, *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechts von Praschma, Ratibor* 1883
- Erich WENTSCHER, *Die ältesten Görlitzer Bürgerrechtslisten 1379–1600*, Görlitz 1928
- Erich WENTSCHER, *Listen der Görlitzer Schützengilde 1506–1927*, Görlitz 1927
- Horst WENZEL, *Die Autobiographie des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit I–II*, München 1980
- Karl WERNER, *Die Studien-Ordnung des M. Peter Codicillus von Tulechova für Böhmen, Mähren und Schlesien*, *MVGDB* 3, 1865, s. 33–54
- Helena WIĘCZEK, *Z dziejów gimnazjum Piastowskiego w Brzegu*, *Kwartalnik opolski* 3, 1957, s. 28–43
- Conrad WIEDEMANN (Hg.), *Rom – Paris – London. Erfahrung und Selbsterfahrung deutscher Schriftsteller und Künstler in den fremden Metropolen*, Stuttgart 1988
- Herrmann WIEGAND, *Hodoeporica. Studien zur neulateinischen Reisedichtung des deutschen Kulturraums im 16. Jahrhundert. Mit einer Bio-Bibliographie der Autoren und Drucke*, Baden-Baden 1984
- Helmut WILSDORF, *450 Jahre Lehren und Lernen in Sankt Joachimsthal*, *Sbornik pro dějiny přírodních věd a techniky* 12, 1967, s. 231–276
- Harald A. WILTSCHKE, „... wie es eigentlich geworden ist“. Ein wissenschaftsphilosophischer Blick auf den Methodenstreit um Karl Lamprechts Kulturgeschichte, *AfK* 87, 2005, 2, s. 250–284
- Thomas WINKELBAUER, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Wien – München 1999
- Thomas WINKELBAUER, *Grundherrschaft, Sozialdisziplinierung und Konfessionalisierung in Böhmen, Mähren und Österreich unter der Enns im 16. und 17. Jahrhundert*, in: Joachim Bahlcke – Arno Strohmeyer (Hg.), *Konfessionalisierung in Ostmitteleuropa. Wirkungen*

- des religiösen Wandels im 16. und 17. Jahrhundert in Staat, Gesellschaft und Kultur, Stuttgart 1999, s. 307–338
- Thomas WINKELBAUER, Karrieristen oder fromme Männer? Adelige Konvertiten in den böhmischen und österreichischen Ländern um 1600, in: Bronislav Chochořáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váškovi jeho žáci a přátelé*, Brno 1999, s. 431–452
- Thomas WINKELBAUER, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, *ČČH* 98, 2000, č. 3, s. 476–540
- Thomas WINKELBAUER, Krise der Aristokratie? Zum Strukturwandel des Adels in den böhmischen und niederösterreichischen Ländern im 16. und 17. Jahrhundert, *MIÖG* 100, 1992, s. 328–353
- Thomas WINKELBAUER, Österreichische Geschichte 1522–1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter I–II, Wien 2003
- Thomas WINKELBAUER, Überkonfessionelles Christentum in der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts in Mähren und seinen Nachbarländern, in: Libor Jan – Bronislav Chochořáč – Tomáš Knoz – Jiří Malř – Libor Vykoupil (edd.), *Dějiny Moravy a Matice Moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně*, Brno 2000, s. 131–146
- Thomas WINKELBAUER (Hg.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000
- Thomas WINKELBAUER, Wandlungen des mährischen Adels um 1600. Comenius' gesellschaftliches und wirtschaftliches Umfeld, in: Karlheinz Mack (Hg.), *Jan Amos Comenius und die Politik seiner Zeit*, Wien – München 1992, s. 16–36
- Eduard WINTER, Die Tschechische und Slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert. Beiträge zur Geschichte der Hussitischen Tradition, Berlin 1957
- Zikmund WINTER, *Děje vysokých škol pražských od secessi cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622)*, Praha 1897
- Zikmund WINTER, *Doktoři a lékaři v XVI. věku v Čechách*, Praha 1901
- Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*, 1–2, Praha 1890–1892
- Zikmund WINTER, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce. Kulturní obraz XV.–XVI. století*, Praha 1899
- Zikmund WINTER, *Platy a důchody učitelské v XVI. věku*, *ČČM* 74, 1900, s. 1–17, 119–134
- Zikmund WINTER, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901
- Hans-Jürgen von WITZENDORFF-REHDIGER, *Der ritterliche Adel und der Stadtadel in Schlesien*, *JSFWUB* 6, 1961, s. 193–212
- Peter WÖRSTER, Bischof Stanislaus Pawlowski. Zu seiner Bedeutung für Dichtung und Gelehrsamkeit in Mähren, in: Gerhard Kosellek (Hg.), *Oberschlesische Dichter und Gelehrte vom Humanismus bis zum Barock*, Bielefeld 2000, s. 221–245.
- Peter WÖRSTER, *Humanismus in Olmütz. Landesbeschreibung, Stadtlob und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Marburg – Lahn 1994
- Klára WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783, *Pelhřimov* 2010

- Jana WOJTUCKA, Nespłněný sen. Pokus o založení vřatavslavského obecného učení na začátku 16. století, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná – Luděk Březina – Jana Wojtucka (edd.), Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí obyvatel ve 14.–16. století, Praha 2005, s. 407–420
- August WOLFSCHMIDT, Die Matrikel der Fürstenschule Neustadt an der Aisch, Zeitschrift für bayerische Kirchengeschichte 55, 1986, s. 19–43
- Siegfried WOLLGAST, Beuthen an der Oder, 1614–1628. Gymnasium oder Universität?, in: Zblżenia Polska-Niemcy 1998, 3, s. 71–83
- Siegfried WOLLGAST, Jurisprudenz am Gymnasium (bzw. an der Universität) Beuthen an der Oder (1614–1628), in: Recht und Ideologie in historischer Perspektive. Festschrift für Hermann Klenner, II / Hrsg. v. Gerhard Haney [u.a.], Freiburg 1998, s. 277–311
- Siegfried WOLLGAST, Zum Schönauachianum in Beuthen an der Oder, JSFWUB 35, 1994, s. 63–103
- Gregor WOLNÝ, Kirchliche Topographie von Mähren I/1, Brüń 1855
- Johannes WRBA, Von Canisius bis Lamormaini: auf den Spuren der Jesuiten in Wien im ersten Jahrhundert ihrer Geschichte, Wien 1997
- Thomas WÜNSCH, „Bildungsweg“ und Konfession. Oberschlesien auf den Universitäten Europas zwischen ausgehendem Mittelalter und dem Abschluß der Gegenreformation, in: Týž (Hg.), Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext, Berlin 1994, s. 69–97
- Constantin von WURZBACH, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, Bd. 1–60, Wien 1856–1891
- Ralph Rainer WUTHENOW, Das errinerte Ich. Europäische Autobiographien des 18. Jahrhunderts, München 1974
- Ralph Rainer WUTHENOW, Europäische Tagebücher. Eigenart – Formen – Entwicklung, Darmstadt 1990
- Robert Fitzgibbon YOUNG, Bohemian Scholars and Students at the English Universities from 1347 to 1750, English Historical Review 38, 1923, s. 72–84
- Robert Fitzgibbon YOUNG, Bohemian Scholar at Heidelberg and Oxford in the 16th Century: Jan Bernard of Přerov (1555–1600), London 1928
- Urs Martin ZAHND, Von der Heiliglandfahrt zur Hofreise. Formen und Funktionen adeliger und patrizischer Bildungsreisen im spätmittelalterlichen Bern, in: Rainer Babel – Werner Paravicini (Hg.), Grand Tour. Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert, Ostfildern 2005, s. 73–88
- J. ZAHRADNÍK, Záznamy o českých scholárech v Itálii, Věstník ČAVU 13, 1904, s. 227–246
- Irena ZACHOVÁ, Laurentius Cirkler očima svých současníků. LF 114, 1991, č. 2–3, s. 197–203
- Andrzej ZAJĄCZKOWSKI, Szlachta polska. Kultura i struktura, Warszawa 1993
- Andreas ZAJIC, „Zu ewiger gedächtnis aufgericht“. Grabdenkmäler als Quelle für Memoria und Repräsentation von Adel und Bürgertum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit. Das Beispiel Niederösterreichs, Wien – München 2004
- Helmut ZEDELMAIER, Bibliotheca universalis und bibliotheca selecta. Das Problem der Ordnung des gelehrten Wissens in der frühen Neuzeit, Köln – Weimar – Wien 1992
- Stanislav ZELA, Náboženské poměry v olomouci za biskupa Marka Kuena (1553–1565), Olomouc 1931
- Václav Vladimír ZELENÝ, Tomáš Pešina z Čechorodu, ČMM 58, 1884, s.
- Petr ZEMEK, Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolictví v Uherském Brodě – křesťanská víra v proměnách času, Boskovice 2006

- Petr ZEMEK – Jan KUMPERA (edd.), *Jednota bratrská. Zbožnost, mravnost, tolerance. Odkaz české reformace evropské duchovní kultuře. 550. výročí vzniku (1457–2007)*, Uherský Brod 2007
- Čeněk ZÍBRT, *Kulturní historie*, Praha 1892
- Čeněk ZÍBRT, *Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenecké*, Praha 1907
- Čeněk ZÍBRT, *Strahovský sborník vzácných tisků příležitostných Václava Dobřenského z druhé polovice věku XVI.*, ČČM 83, 1909, s. 68–107
- Włodzimierz ZIENTARA, *Die böhmischen Studenten in dem Matrikelbuch des Gymnasiums zu Thorn*, LF 125, 2002, č. 1–2, s. 110–114
- Blanka ZILYNSKÁ, *Prameny a pomůcky ke studiu dějin vzdělanosti. Bilance a desiderata*, *Práce z Archivu Akademie věd, řada A, svazek 7*, Praha 2002, s. 23–35
- Gert A. ZISCHKA, *Allgemeines Gelehrten-Lexikon. Biographisches Handwörterbuch zur Geschichte der Wissenschaften*, Stuttgart 1961
- Ivan ZOLGER, *Der Hofstaat des Hauses Österreich*, Wien – Leipzig 1917
- Claudia A. ZONTA, *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*, Köln – Weimar 2004 (přístupné i na: <http://elib.uni-stuttgart.de/opus/volltexte/2004/2019/pdf/Zonta.pdf>)
- František Jan ZOUBEK, *Vychování a vyučování v Jednotě bratrské*, Praha 1883
- František Jan ZOUBEK, *Vychování v Jednotě bratrské*, Smíchov 1880
- Josef ZUKAL, *Polanové z Polansdorfu. Památná rodina opavská 16. věku*, ČMM 51, 1927, s. 99–123
- Rudolf ŽÁČEK, *Dějiny Slezska v datech*, Praha 2004
- Rudolf ŽÁČEK, *Slezsko. Stručná historie států*, Praha 2005
- Dorota ŻOŁĄDŹ-STRZELCZYK, *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996

Použité zkratky

- AC Acta Comeniana
ADB Allgemeine deutsche Biographie
Adelung Johann Christph Adelung, Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinem Gelehrten-Lexicon. Bd. 1–7, Leipzig 1784–1897
AHMP Archiv hl. města Prahy
AfK Archiv für Kulturgeschichte
Album academiae Paul Zimmermann (Hg.), Album Academiae Helmstadiensis, helmstadiensis Band. I: Album Academiae Juliae. Abtheilung 1: Studenten, Professoren etc. der Universität Helmstedt von 1574–1636. Voran geht ein Verzeichnis der Schüler und Lehrer des Pedagogium illustre in Gandersheim 1572–1574, Leipzig 1926
Album academiae Lugduno Guilielmus du Rieu (ed.), Album studiosorum academiae Lugduno Batavae 1575–1875, Hagae Comitum 1875
Album academiae Pragensis Miroslav Truc (ed.), Album academiae Pragensis Societatis Iesu Societatis Iesu 1573–1617 (1565–1624), Praha 1968
Album academiae vitebergensis Carl Eduard Foerstemann et alii (edd.), Album academiae vitebergensis. Ältere Reihe I–III (1502–1602), Lipsiae – Hallis 1841–1894
ANM Archiv Národního muzea
APW Archiwum Państwowe we Wrocławiu
AUC–HUCP Acta universitatis Carolinae – Historia universitatis Carolinae pragensis
AUC Phil et Hist Acta universitatis Carolinae, Philosophica et Historica
AUK Archiv Univerzity Karlovy
AUPO Acta universitatis Palackianae Olomucensis
BKBL Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon
Bd. Band
BSB Bayerische Staatsbibliothek
BSČZ Biografický slovník českých zemí
BSSaSM Biografický slovník Slezska a severní Moravy
BU Wroclaw Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Catalogus studiosorum Iulius Caesar (ed.), Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis Marpurgensis per annos 1527–1628 descriptus I–IV, Marpurgi 1875–1888
ČAVU Česká akademie věd a umění
ČČH Český časopis historický
ČČM Časopis českého musea
ČMM Časopis Matice moravské
ČsČH Československý časopis historický
ČSPS Časopis Společnosti přátel starožitností
DaS Dějiny a současnost
DP Documenta Pragensia
fasc. fasciculus

- FHB Folia Historica Bohemica
 fol. folio
 GHl Genealogické a heraldické listy
 HaG Heraldika a genealogie
 HD Historická demografie
 HOP Historie – otázky – problémy
 HÚ AV ČR Historický ústav Akademie věd ČR
 im. imatrikulace
 inv. č. inventární číslo
 Jöcher Christian Gottlieb Jöcher, Allgemeines Gelehrten-Lexicon I–IV, Leipzig 1750–1751 (+ Nachträge)
 JSFWUB Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau
 JSH Jihočeský sborník historický
 Jüngere Matrikel Leipzig Georg Erler (Hg.), Die Jüngere Matrikel der Universität Leipzig 1559–1809 I–III, Leipzig 1909 (reprint Nendeln 1976)
 kart. karton
 KNM Knihovna Národního muzea
 LČL Lexikon české literatury 1–4, Praha 1985–2008
 Le livre du recteur Sven Stelling-Michaud et alii (edd.), Le livre du recteur de l'Académie de Genève (1559–1878) I–VI, Genève 1959–1980
 LF Listy filologické
 LS letní semestr
 Matricula Academiae František Cinek (ed.), Matricula Academiae Olomucensis.
 Olomucensis Ročenka Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké v Olomouci za dobu od r. 1818 do r. 1928, Olomouc 1929, s. 42–157
 Matricula Nationis Germanicae iuristarum Elisabetha dalla Francesca Hellmann (ed.), Matricula nationis Germanicae iuristarum in gymnasio Patavino I (1546–1605), Roma – Padova 2009
 Matrikel Altdorf Elias von Steinmeyer (Hg.), Die Matrikel der Universität Altdorf (1575–1809), 2 Bde, Würzburg 1912
 Matrikel Basel Hans Georg Wäckernagel (Hg.), Die Matrikel der Universität Basel I–III, Basel 1951–1962
 Matrikel der Universität Georg Erler (ed.), Die Matrikel der Universität Leipzig I–III Leipzig (1409–1559), Leipzig 1895
 Matrikel Frankfurt Ernst Friedländer (Hg.), Aeltere Universitäts-Matrikeln. I. Universität Frankfurt, Leipzig 1888
 Matrikel Heidelberg Gustav Toepke (Hg.), Gustav Toepke, Die Matrikel der Universität Heidelberg, Teil II: 1554 bis 1662, Heidelberg, 1886
 Matrikel Herborn Gottfried Zedler – Johann Sommer (Hg.), Die Matrikel der hohen Schule und des Paedagogiums zu Herborn, Wiesbaden 1908
 Matrikel Ingolstadt Götz von Pölnitz (Hg.), Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität Ingolstadt I–II, München 1937–1941
 Matrikel Jena Georg Mentz – Reinhold Jauernig (Hg.), Die Matrikel der Universität Jena I. (1548–1652), Jena 1944

- Matrikel Rostock** Adolph Hofmeister (Hg.), Die Matrikel der Universität Rostock II–III, Rostock 1891–1895
- Matrikel Siena** Fritz Weigle (Hg.), Die Matrikel der deutschen Nation in Siena I–II, Tübingen 1962
- Matrikeln Tübingen** Heinrich Hermeling (Hg.), Die Matrikeln der Universität Tübingen I–III, Stuttgart 1906–1954
- Matrikel Zerbst** Reinhold Specht (Hg.), Die Matrikel des Gymnasium illustre zu Zerbst in Anhalt 1582–1797, Leipzig 1930
- MVGDB** Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
- MZA** Moravský zemský archiv
- N** narozen
- Natio germanica Bononiae** M. Luisa Accorsi – Claudia Zonta (edd.), Natio germanica Bononiae I. La matricola. Die Matrikel 1573–1602. 1707–1727, Bologna 1999
- NK ČR** Národní knihovna ČR
- NLM** Neues Lausitzisches Magazin
- ÖNB** Österreichische Nationalbibliothek
- OLBdW** Oberlausitzische Bibliothek der Wissenschaften
- OH** Opera historica
- OSN** Ottův slovník naučný
- PAM** Památky archeologické a místopisné
- Pförtnerstammbuch** Max Hoffmann (Hg.), Pförtner Stammbuch 1543–1893 zur 350jährigen Stiftungsfeier der Königlichen Landesschule Pforta, Berlin 1893
- přív.** přívazek
- PSH** Pražský sborník historický
- RA** Rodinný archiv
- RHB** Josef Hejnic – Jan Martínek, Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I–V, Praha 1966–1982
- RSB** Ratsschulbibliothek Zwickau
- s.** strana
- SAP** Sborník archivních prací
- SH** Sborník historický
- SHK** Sborník historického kroužku
- SchL** Schlesische Lebensbilder I–VI, 1922–2001
- sign.** signatura
- SK** Knihovna královské kanonie premonstrátů na Strahově
- sl.** složka
- SLUB** Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek
- SM** Stará manipulace (fond NA ČR Praha)
- SNM** Sborník Národního muzea
- SOA** Státní oblastní archiv
- SOka** Státní okresní archiv
- Sp.** Spalte
- SSH** Středočeský sborník historický

Stud Com et Hist Studia Comeniana et Historica

VKČSN Věstník Královské české společnosti nauk

Z zemřel

ZAO Zemský archiv v Opavě

Zedler Johann Heinrich Zedler, Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste ... 1-64, Halle - Leipzig
1732-1750

ZHF Zeitschrift für historische Forschung

ZS zimní semestr

ZVGMS Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens
und Schlesiens

Seznam tabulek, grafů, map a obrázků

Seznam tabulek

- 1 Studijní řád Šimona Proxena pro Julia hraběte Šlika ze dne 25. 10. 1563
- 2 Konkrétní příklady studií šlechtických vychovatelů

Seznam grafů

- 1 Geografický původ vychovatelů české a moravské šlechty pocházejících ze zemí České koruny
- 2 Geografický původ všech vychovatelů české a moravské šlechty
- 3 Vychovatelé šlechty pocházející z českých a moravských královských měst
- 4 Místa narození slezských a lužických vychovatelů české a moravské šlechty
- 5 Místa studií sledovaného okruhu osob před zaujmutím pozici vychovatelů české a moravské šlechty
- 6 Vyšší akademické tituly doložené u preceptorů/hofmistrů šlechty z českých zemí
- 7 Nejčastěji zastoupené „profese“ bývalých vychovatelů české a moravské šlechty

Seznam map

- 1 Schematické znázornění průběhu cesty Matyáše Borbonia a jeho svěřenců do Švýcarska (1596–1597)

Seznam obrázků

- 1 Ukázka z *Act decanorum collegii Reczkonis* z let 1599–1608. Mikuláš Ladirijs z Písku je zde označen jako *institutor* bližšie nejmenovaných Šternberků a Švamberků (AUK Praha, Oeconomica B 15, fol. 58b)
- 2 Karel st. ze Žerotína (*Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler II*, Prag 1775; Knihovna HÚ AV ČR, sign. C 4882)
- 3 Příklad doporučujícího dopisu, který 1551 vystavil dr. med. Jan Kunštát z Paumberka baka-láři Janu Aquariovi Makovskému vstupujícímu do rožmberských služeb jako vychovatel Petra Voka (SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 368, sign. II C 3, kart. 7)
- 4 Špýchar vzniklý přestavbou původní tvrze v Dohalicích (stav 2008, foto autor)
- 5 Ukázka z biogramu Laurentia Cirklera z díla Melchiora Adama *Vitae Germanorum philo-sophorum se záznamem o jeho působení ve službách šlechty z českých zemí* (Francofur-ti – Heidelbergae 1615, s. 434)
- 6 Titulní list *Calendarium perpetuum oeconomicum* Simeona Partlíčka (SK Praha, sign. AO XV 19)
- 7 Začátek deníku Šimona Proxena ze Sudetu (MZK Brno, sign. Mk 68)
- 8 Petrus Ramus (Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, Noribergae 1688, SK Praha, sign. AZ II 7)
- 9 Pařížský chrám Notre Dame (stav 2010; foto autor)
- 10 Pohled na Orléans (Georg Braun – Franz Hogenberg, *Civitates orbis terrarum II*, sl. 1593; MZK Brno, sign. G-0000.003,2)

- 11 Renesanční budova gymnasia illustre ve Velkém Meziříčí (stav 2007; foto autor)
- 12 Titulní list spisu *Caesares monarchiae Romanae* Matyáše Borbonia (Lipsiac 1595, KNM Praha, sign. 14 G 19)
- 13 Renesanční budova březského gymnázia (stav 2007; foto autor)
- 14 Portrét mladého Jiřího Zikmunda Praktického ze Zástřizl (Státní hrad Buchlov)
- 15 Astronomické hodiny na štrasburském Münsteru (stav 2008; foto autor)
- 16 Titulní list jednoho z hojně užívaných rétorických děl Audomara Talaea (*Audomari Talaei Rhetorica* ..., Francofurti 1577; Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle, sign. Fb 365/2/)
- 17 Felix Platter (Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, Noribergae 1688, SK Praha, sign. AZ II 7)
- 18 Pohled na Freiburg im Breisgau (Matthäus Merian, *Topographia Alsatiae*, Frankfurt am Main 1663, SK Praha, sign., AS III 26/b)
- 19 Portrét Theodora Bezy (Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, Noribergae 1688, SK Praha, sign. AZ II 7)
- 20 Ukázka z matriky jindřichohradeckého gymnázia (SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha číslo 85)
- 21 Ukázka z dochovaného torza latinského deníku Amanda Polana z Polansdorfu (Amandi Polani Commentarii manu pr. exarati, fol. 4r; UB Basel, sign. Frey-Gryn V 8)
- 22 Portrét Catharina Dulcise (Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*, Noribergae 1688, SK Praha, sign. AZ II 7)
- 23 Korunovace Fridricha Falckého českým králem v létě 1619 (AHMP, sign. G 1607; foto K. Valentová)
- 24 Titulní list díla Matyáše Erbinaca XII. *Grund-Säulen der Natur und Kunst worauf die Verwandlung der Metallen gebauet* (Leipzig 1689)
- 25 Titulní list jednoho z emblematických děl Jackoba Brucka-Angermundta (*Emblemata moralia et bellica*, Argentorati 1615)
- 26 Ukázka z autobiografie Catharina Dulcise se záznamem o soukromé výuce v Praze (Catharinus Dulcis, *Vitae curriculum breviarum*, Marpurgi Cattorum 1622; Universitätsbibliothek Marburg, sign. VIII C1118; přístupné i na www.dulcis-info.de)

In the Service of Nobility Tutors of Noblemen from the Bohemian Lands (1500–1620)

Summary

This book concentrates on noblemen's tutors in the Bohemian lands over the 16th and the first decades of the 17th century. Although school education (mainly in Latin particular schools) became crucial for noblemen, they attended private lecturing as well. This education was usually provided by the noblemen's tutors. Their activity, however, was also important in another respect. Members of noble and knightly families in Bohemia and Moravia kept their preceptors during their studies at schools in the lands of the Bohemian crown and abroad or during their so-called grand tours, which became a regular part of upbringing and education of the nobles in the 16th century. In these cases, the tutors organized stays of their wards away from home, supervised them, practiced the subject matter studied at school (i.e. Latin, *septem artes liberales*, etc.), intensified it or supplemented it with other subjects (e.g. the German, Italian or French languages), hired other teachers (fencing, dancing or music) and sent reports on their studies or other issues.

The essay on the noblemen's tutors stems from an analysis of bio-bibliographic information coming from a database of 365 individuals who held this position over the followed period; it is divided into seven chapters (II–VIII) besides the introduction and conclusion. This division is based on logical thematic units. It captures the main features of the researched issue by analysis of selected aspects. A series of partial questions is then pursued in two excursions included in the fourth chapter and the biographic supplement of the book (cf. below).

The introduction specifies the issue in geographical, social and territorial aspects and comments on sources that have survived in archives, libraries and other institutions in the Czech Republic and abroad and that have been included in the research. The author has elaborated their classification. He also familiarizes

the reader with the existing scholarship, which has only been marginal so far, and methods that he has used in the research.

The second chapter provides an overview of terminology. It analyses the contemporary terms (*praceptor*, *ephorus*, *paedagogus*, *informator*, *pedotriba* etc.), which did not refer solely to the tutor, but were often used in other contexts too. Attention is paid to terms regarding the specific role of the nobles' *Hofmeister* (*praefectus* in Latin) and terms regarding other persons accompanying the noblemen during their studies and grand tours (i.e. *servi*, *famuli* or *ministri*).

The third chapter concentrates on selection of the noblemen's tutors. It pays attention to the role, which this process occupied in the thinking of the Early Modern noble society and persons who participated in it, ways that they applied and criteria, which they observed. The key factor was not only recommendation (it was provided by members of the inland nobility, but also educational authorities, e.g. rectors of Prague Utraquist University), but also the candidate's attained education, his personal or family contacts, previous experience in educating the social elites, linguistic knowledge, special acquirements and skills, confession, etc.

The fourth chapter concentrates on the content, process and length of the tutorial service, which differed. Nevertheless, it is possible to outline the basic features on a general level. Besides other issues, we analyse motives that led to repetitive applications for the preceptor's position (some of the researched persons worked as noblemen's tutors for a long part of their productive age), the noble parents' reflection on their activity or even other persons' reflections (e.g. pupils), self-reflection of the actual tutors, their salaries, etc.

The fourth chapter includes two illustrative excurses chosen with regard to the extant sources; it illustrates certain aspects of the preceptors' everydayness during their employment and other facts such as the features of the nobleman's private tutoring, his other duties, financial provision of stays away from home, benefits produced by the tutorial employment, etc.

The fifth chapter offers some remarkable results produced by an analysis of the geographical, language-national, confessional and social composition of the noblemen's tutors. It also shows the international dimension of the issue. Although most of the tutors were born in the Bohemian lands (approximately 45 %), more than 150 came from Lusatia, Silesia, many regions of the Holy Roman Empire, France, Italy, Switzerland, or Poland-Lithuania. This fact arose not only from foreign contacts of the Bohemian and Moravian noblemen, but also from implementation of their children's educational model beyond the land borders. During the studies, the tutors were frequently changed and selected from persons residing there.

A lack of sources is particularly noticeable in the fifth chapter. There is, for example, little information on the social origin of particular tutors. It is also difficult to assess the confessional composition of the researched persons. In spite of this,

both features can be analyzed at least generally. The facts show that a large number of tutors came from the burghers (in the Bohemian lands mostly of so called royal towns), often the higher levels of the town society; only a minority of them were born in serfdom or, conversely, came from noble circles. As regards confession, an overwhelming majority of the researched persons (more than 80%) were non-Catholics (i.e. Utraquists of various orientations, members of the Unity of the Brethren, Lutherans, Calvinists, etc.). It is interesting, however, that even at the time of confessionalization, the noblemen sometimes entrusted education of their children to persons professing a different confession, not only within protestant religion.

The sixth chapter analyses an educational profile of the noblemen's tutors. It monitors the process of their pre-university education in the Bohemian lands and abroad and studies at contemporary European academies or universities that preceded their engagement in noble employment (more than twenty per cent of tutors studied at Prague Utraquist University and many of them graduated from *studia generalia* in Wittenberg, Leipzig, Frankfurt an der Oder, Jena or Basel). The sixth chapter concentrates on education of the researched individuals during the tutoring employment (many of them received valuable academic degrees abroad – mainly doctoral degrees in law, medicine or theology, which often helped them in their future careers) and after it too.

The following part concentrates on the careers of former noblemen's tutors. It provides a simplified typology and analysis of a frequency of their appearances; they usually found employment in contemporary Latin particular schools or within the individual Early Modern churches, mainly as ministers or, less frequently, at one of the European universities (e.g. Prague, Leipzig, Wittenberg, Marburg or Basel), or in municipal, royal or aristocratic administration. It points out their variety and monitors the frequently narrow connection with their preceding tutorial employment that often accelerated them.

The eight chapter concentrates on the literary activity of the noblemen's tutors which is directly documented by the majority of them. Although it generally involves short casual Latin works, some of them left behind extensive works in the Czech, German, Latin, French or other languages – most commonly linguistic or other textbooks, various philosophical, historical, medical, theological or legal treatises, emblematic literature, hymn books, etc. They receive attention in several particular examples as well.

The author concludes with the basic thesis of the entire book and potentialities of further research. Supplements form an inseparable part of the monograph. The first, more extensive includes biograms of 365 documented tutors of Bohemian and Moravian noblemen between 1500 and 1620. The book includes a list of excerpt archival, hand-written and printed resources and literature, charts, tables, illustrations and appendices (place and personal).

In Diensten des Adels Die Erzieher der Nobilität aus den böhmischen Ländern (1500–1620)

Zusammenfassung

Das vorliegende Buch widmet sich den Erziehern des Adels aus den böhmischen Ländern im 16. und in den ersten Jahrzehnten des 17. Jahrhunderts. Obwohl damals beim Adel die Schulbildung – die vor allem an partikularen Lateinschulen erlangt wurde – im Mittelpunkt stand, wurden Adelige für gewöhnlich auch privat unterrichtet. Und gerade dieser Privatunterricht wurde in erster Linie von Adelserziehern erteilt. Ihre Arbeit war jedoch auch unter einem anderen Aspekt von Bedeutung. Es war nämlich üblich, dass den Angehörigen des Herren- und des Ritterstandes aus Böhmen und Mähren selbst während ihres Schulbesuches in den Ländern der Böhmisches Krone und im Ausland bzw. während der so genannten Kavaliertouren, die im 16. Jahrhundert ein gängiger Bestandteil der Erziehung und Ausbildung des Adels geworden sind, Präzeptoren zur Seite standen. Diese organisierten den Aufenthalt der ihnen anvertrauten Personen außer Hause, beaufsichtigten sie, repetierten mit ihnen den Schulstoff (Latein, septem artes liberales etc.), vertieften ihn und ergänzten ihn auch um weitere Fächer (beispielsweise Deutsch, Italienisch oder Französisch), warben für sie weitere Lehrer an (für den Fecht-, Tanz- oder Musikunterricht), berichteten über die Lernfortschritte sowie über weitere Angelegenheiten.

Das Buch zum Thema Adelserzieher fußt primär auf der Analyse von bio-bibliografischen Daten aus einer Datenbank, die Informationen zu 365 konkreten Personen enthält, welche im untersuchten Zeitraum jene Funktion bekleideten. Neben der Einleitung und dem Fazit wurde das Buch in sieben Kapitel (II.-VIII.) gegliedert. Diese Gliederung geht vor allem von logischen Themenkomplexen aus. Ziel war es dabei, die untersuchte Thematik mit Hilfe von ausgewählten Aspekten vor allem in ihren Grundzügen darzustellen. In zwei Exkursen, die im vierten Kapitel aufgenommen sind sowie in der biogra-

fischen Anlage des Buches werden mehrere Teilaspekte untersucht (näheres dazu siehe unten).

Die Einleitung bringt eine geografische, soziale und territoriale Eingrenzung der Thematik sowie eine Besprechung der Quellen, die zum Thema in Archiven, Bibliotheken und weiteren Institutionen in und außerhalb der Tschechischen Republik überliefert sind und in diese Untersuchung aufgenommen wurden. Der Verfasser versucht auch eine Klassifizierung dieser Quellen vorzunehmen. Er informiert den Leser über den Stand der bisherigen Forschung, die sich jedoch mit dem untersuchten Thema bislang nur sporadisch befasste, sowie über die Methoden, die bei der Erforschung angewandt wurden.

Das zweite Kapitel widmet sich der Terminologie der untersuchten Materie. Es werden vor allem die zeitgenössischen Begriffe analysiert (*praeceptor*, *ephorus*, *paedagogus*, *informator*, *pedotriba* und weitere), die häufig nicht nur Adelserzieher bezeichneten, sondern auch in anderen Kontexten verwendet wurden. Besondere Aufmerksamkeit gilt auch jenen Termini, die sich im Zusammenhang mit dem Adel auf die spezifische Rolle der Hofmeister beziehen (tschechisch *hofmistr*, lateinisch *praefectus*) sowie Begriffen, mit denen weitere Personen bezeichnet wurden, welche die Adelligen bei ihren Studienreisen und Kavaliertouren begleiteten (*servi*, *famuli* bzw. *ministri*).

Kapitel drei konzentriert sich auf die Auswahl der Erzieher für den Adel. Es befasst sich nicht nur mit der Rolle, welche dieser Schritt im Denken der adeligen Gesellschaft der Frühen Neuzeit bedeutete, sondern auch mit den Personen, die an dem Auswahlprozess beteiligt waren, mit der Art und Weise ihrer Beteiligung sowie mit den Kriterien, nach denen sie sich bei der Auswahl richteten. Dabei stellte sich heraus, dass nicht nur Empfehlungen eine zentrale Rolle spielten (die Empfehlungen stammten neben den Angehörigen des lokalen Adels häufig von verschiedenen Autoritäten im Bereich Bildung – beispielsweise von den Rektoren der Prager urtquäristischen Universität), sondern auch der Bildungsgrad der Bewerber, ihre persönlichen und familiären Kontakte, ihre bisherigen Erfahrungen auf dem Gebiet der Erziehung von gesellschaftlichen Eliten, ihre Sprachkenntnisse sowie weitere Spezialkenntnisse und Fertigkeiten, ihre Konfession u. dgl.

Kapitel vier befasst sich mit dem Inhalt, dem Verlauf und der Dauer des Erzieherdienstes. Diese wichen zumindest teilweise bei den einzelnen Erziehern stark voneinander ab. Dennoch konnte auch ein allgemeines Bild skizziert werden. Unter anderem werden in diesem Kapitel die Gründe beleuchtet, die dazu führten, dass sich der eine oder andere – oft auch wiederholt – um die Stelle des Präzeptors bewarb (ein Teil der untersuchten Personen arbeitete nämlich den Großteil ihres produktiven Alters lang als Adelserzieher). Das Kapitel reflektiert ihre Tätigkeit aus der Sicht der adeligen Eltern bzw. weiterer Personen (unter anderem der den

Präzeptoren anvertrauten adeligen Schüler) und geht ferner auf die Selbstreflexion der Erzieher, die Frage ihrer Entlohnung u. dgl. ein.

Für eine bessere Veranschaulichung einiger Aspekte des Alltags der Adelserzieher während ihres Dienstes sowie weiterer Fragen (nach dem konkreten Aussehen des Privatunterrichts eines Adelligen, der weiteren Pflichten der Erzieher, der finanziellen Absicherung der Aufenthalte außer Hause, der Vorteile, die der Erzieherdienst mit sich brachte etc.) wurden zwei Exkurse in das Kapitel vier aufgenommen. Sie wurden nicht nur ihrer Anschaulichkeit wegen, sondern auch unter Berücksichtigung der guten Quellenlage ausgewählt.

Bemerkenswerte Schlussfolgerungen brachte die Analyse der geografischen, sprachlich-nationalen, konfessionellen und sozialen Zusammensetzung der Gruppe der Adelserzieher (Kapitel fünf). Sie zeigte unter anderem den internationalen Aspekt der Thematik. Die größte Gruppe von Erziehern (ca. 45%) waren zwar in den böhmischen Ländern geboren, mehr als 150 Erzieher stammten aber aus der Ober- und Niederlausitz, aus Schlesien, aus verschiedenen Teilen des Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation, aus Frankreich, Italien, der Schweiz bzw. aus Polen-Litauen. Der Grund dafür waren nicht nur die Auslandskontakte böhmischer und mährischer Adelliger, sondern vor allem die Tatsache, dass sich das Modell des Studiums ihrer Kinder außerhalb der Grenzen der böhmischen Länder durchgesetzt hatte. Während des Auslandsstudiums wurden nämlich oft die Erzieher ausgetauscht, wobei die neuen Erzieher häufig aus den Reihen der sich in dem jeweiligen Land aufhaltenden Personen ausgewählt wurden.

Gerade in Kapitel fünf stößt man jedoch auf die Grenzen der Quellenlage. So standen beispielsweise über die soziale Herkunft einiger Erzieher nicht genügend Informationen zur Verfügung. Als ebenso schwierig erwies sich die Bestimmung der konfessionellen Zusammensetzung der Gruppe der untersuchten Personen. Trotzdem war es möglich, beide Phänomene zumindest in groben Zügen zu analysieren. Dabei traten zahlreiche Tatsachen zum Vorschein. So stammte der Großteil der Erzieher aus den Reihen der Bürger (in den böhmischen Ländern waren dies vor allem Bürger der königlichen Städte), die oft auch zu den höheren Rängen der städtischen Gesellschaft gehörten; nur eine Minderheit war im Milieu der Untertanen geboren oder gehörte selbst zum Adel. Aus konfessioneller Sicht ist markant, dass die überwiegende Mehrheit der untersuchten Personen (mehr als 80%) nichtkatholischen Glaubens war (Utraquisten verschiedener Richtungen, Mitglieder der Brüderunität, Lutheraner, Calvinisten). Es ist bemerkenswert, dass der Adel auch in der Zeit der Konfessionalisierung die Erziehung seiner Sprösslinge bisweilen Personen anderen Glaubens anvertraute, und zwar nicht nur im Rahmen der protestantischen Konfessionen.

In Kapitel sechs wird das Bildungsprofil der Adelserzieher analysiert. Dabei wird sowohl der Verlauf ihrer voruniversitären Bildung, die sich in den böhmischen

Ländern und außerhalb davon vollzog, verfolgt, aber auch das Studium an zeitgenössischen europäischen Hochschulen, das dem Eintreten in den Dienst für den Adel vorausging (mehr als 25 % der Erzieher studierten zuvor an der Prager utraquistischen Universität, viele haben auch Hochschulen in Wittenberg, Leipzig, Frankfurt an der Oder, Jena oder Basel absolviert). Im Zentrum der Aufmerksamkeit von Kapitel sechs steht jedoch auch die Weiterbildung der untersuchten Personen während ihres Erzieherdienstes und danach: Viele erwarben dabei im Ausland wertvolle akademische Titel – wurden vor allem Doktor der Rechte, der Medizin bzw. der Theologie –, was oft ihrer weiteren Karriere förderlich war.

Dem Karriereweg der Adelserzieher widmet sich der nachfolgende Teil der Arbeit (Kapitel sieben). Darin wird ein Versuch unternommen, den weiteren beruflichen Werdegang vereinfacht zu typologisieren und die Häufigkeit der einzelnen Berufe zu analysieren. Am üblichsten war die Beschäftigung an zeitgenössischen partikularen Lateinschulen oder im Milieu der jeweiligen frühneuzeitlichen Kirchen (vor allem als Pfarrer), weniger häufig auch die Tätigkeit an einer europäischen Hochschule (u. a. in Prag, Leipzig, Wittenberg, Marburg bzw. Basel) oder in der Stadt-, Landes-, landesherrlichen oder Obrigkeitsverwaltung. Es wird auf die Vielfalt der Karrieren hingewiesen und die oft enge Verknüpfung mit dem vorherigen Erzieherdienst untersucht, der nicht selten die weitere berufliche Laufbahn beschleunigte.

Kapitel acht konzentriert sich auf die literarische Tätigkeit der Präzeptoren und Hofmeister des Adels, die bei den meisten von ihnen belegt ist. Auch wenn es sich dabei vor allem um kleine lateinische Gelegenheitsliteratur handelt, hinterließen einige von ihnen auch umfangreiche Werke auf Tschechisch, Deutsch, Lateinisch, Französisch sowie in anderen Sprachen: vor allem Sprach- und andere Lehrbücher, verschiedene philosophische, historische, medizinische, theologische und juristische Schriften sowie emblematische Literatur, Gesangbücher und dgl. An einigen konkreten Beispielen wurde auch darauf eingegangen.

Abschließend skizziert der Verfasser die Grundthesen des ganzen Buches sowie die Möglichkeiten der weiteren Forschung. Ein untrennbarer Bestandteil der Monografie sind ihre Anlagen. Die erste und umfangreichste Anlage präsentiert Biogramme der 365 belegten Erzieher des böhmischen und mährischen Adels aus dem Zeitraum 1500–1620. Ferner enthält das Buch ein Verzeichnis der exzerpierten Quellen (Archivalien, Manuskripte und Drucke) und Literatur, der verwendeten Tabellen und Illustrationen sowie ein Orts- und Personenverzeichnis.

Rejstřík místní

Vzhledem k zaměření knihy nebyla do rejstříku zahrnuta hesla Čechy a Morava. Zahraniční lokality jsou primárně uváděny v podobě užívané v knize. V závorce se pak nachází jejich dnešní oficiální název a zkratka státu, ve kterém nyní leží: Goldberk (Złotoryja, PL). Současné názvy jsou navíc křížovým odkazem propojeny s těmi, které se vyskytují v předložené práci: Złotoryja viz Goldberk.

- A**
- Adorf (D) 304
Alsasko 110, 141
Altdorf (D) 21, 25, 32, 37,
65n., 69, 85, 88, 93, 122,
133, 137, 139–141, 144,
147, 165, 172n., 175,
182–184, 188n., 191,
193, 195, 199, 217–219,
225n., 231–233, 236,
244, 246, 255n., 258, 262,
269, 273n., 277, 280n.,
287n., 295, 298, 310, 316,
325n., 328, 333, 335
Altenburg (D) 180
Amberg viz Amberk
Amberk (Amberg, D) 65n.,
88, 131, 176, 217, 231,
245n., 253, 288, 328, 333
Angers (F) 172
Anglie 40, 134, 157, 161,
163, 172, 206n., 223,
233, 246, 250, 276,
280–282, 285, 295, 307,
313, 326, 331
Annaberg viz Annaberk
Annaberk (Annaberg, D) 85,
88, 199, 228, 232, 245,
262, 285, 289, 302, 316
Annecy (F) 160
Antverpy (Antwerpen, B)
47, 266
Antwerpen viz Antverpy
Apeninský poloostrov viz
Itálie
Auerbach (D) 163, 179
Augsburg (D) 162, 313
- B**
- Bad Berleburg viz Berleburg
Bad Königshofen im Graab-
feld (D) 165
Bannewitz (D) 264
Banská Bystrica (SK) 237,
250, 323
Banská Štiavnica (SK) 132,
171, 330
Bardejov (SK) 267, 323
Basel viz Basilej
Basilej (Basel, CH) 24n., 39,
41, 63, 65–76, 78n.,
85n., 90, 92n., 100, 107,
122n., 130n., 139n., 143,
145, 148, 152–154, 157,
161, 166, 169–173, 176,
180, 182–184, 187, 193,
195, 197, 201, 203n.,
219, 223, 227, 230, 235,
240, 242n., 250n., 253,
255, 258n., 261–263,
271, 273n., 279n., 290,
293, 295–297, 307,
311, 313, 323, 326, 328,
334–337
Bautzen viz Budyšín
Bavorsko 81, 120
Bayreuth (D) 253
Beilstein (D) 290
Bělá pod Bezdězem 213,
226, 280
Belgie 163
Benátky (Venezia, I) 134, 160,
174, 240, 256n., 274,
288, 311
Benešov nad Ploučnicí 132
- Bergheim (D) 336
Berleburg (dnes Bad Berle-
burg, DE) 261
Berlín (Berlin, D) 156, 191
Berlín viz Berlín
Bernstadt (Bierutów, PL) 194
Beroun 65n.
Beřkovice nad Labem 39, 295
Besançon (F) 141
Bielsko-Biala viz Bílsko
Bierutów viz Bernstadt
Bílé Poličany 107, 140, 166
Bílovice 309
Bílsko (dnes Bielsko-Biala,
PL) 317
Bítozeves 32, 132, 236
Blatný Potok (Sárospatak,
HU) 170n.
Blízký Východ 160
Blösa (D) 227
Blovice 137
Blšany 224
Bohdaneč 278, 295
Bohumín 85, 136
Boleslavec (Bolesławiec, PL)
90, 111, 177
Bolesławiec viz Boleslavec
Bologna (I) 29, 93, 141, 158,
167, 169, 187, 193, 195,
220, 235, 256n., 260,
285, 302n., 325
Borsdorf (D) 173
Boskovice 65n.
Boží Dar 298
Brádnó (SK) 237
Brand (pravděpodobně dneš-
ní Brand-Erbisdorf, D) 269

- Brand-Erbisdorf viz Brand
 Brandýs nad Labem 273, 231
 Brandýs nad Orlicí 312
 Braniborsko 135, 156
 Branná 138, 151
 Brašov viz Kronstadt
 Bratislava viz Prešpurk
 Braunschweig viz Brunšvik
 Bremen viz Brémy
 Brémy (Bremen, D) 85, 179, 246, 252, 323n., 329n.
 Britské ostrovy (viz též Anglie, Irsko, Skotsko) 163, 309
 Brno 5, 64–66, 178, 194, 223, 261
 Brtnice 243, 321
 Brtnička 218
 Brunšvik (Braunschweig, D) 216, 245
 Brzeg viz Břeh
 Břeh (Brzeg, PL) 40, 61–64, 76, 84n., 108, 111, 139, 145, 156n., 166, 176n., 191, 212, 236, 250, 255, 276
 Břežnice 231, 273
 Bubovice 273
 Budyšín (Bautzen, D) 85, 90, 99, 111, 178, 226n., 287
 Buchlov 63
 Bukovice 173
 Burglengenfeld (D) 154
 Burgtrespitz (D) 288
 Byczyna viz Byčína
 Byčína (Byczyna, PL) 85, 264
 Byšice 33
 Bytom nad Odrou (Bytom Odrzański, PL) 85, 149, 157, 177, 287n., 313
 Bytom Odrzański viz Bytom nad Odrou
- C**
- Calais (F) 246
 Cambridge (GB) 246
 Cieszyn viz Těšín
- Colmar viz Kolmar
 Cottbus viz Chotěbuz
 Cruseille (F) 14, 100, 113, 160n.
 Curych (Zürich, CH) 66, 77
 Cześćochowa viz Čenstochová
- Č**
- Čachovice (dnes zaniklá obec na Kadaňsku) 226
 Čáslav 83, 199n., 236, 247, 264
 Čenstochová (Cześćochowa, PL) 224
 Černá Hora 294
 Červená Rus 240
 Červený Kostelec 257
 Červený Újezdec 130, 299
 České Budějovice 43, 45, 57, 83, 198, 233, 266, 285, 300
 Český Brod 83, 213, 234, 239, 252
 Český Krumlov 29, 37, 144, 198, 200, 303, 325
 Český Šternberk 264, 291
 Čestín Kostel 200, 320
 Čížová 252
- D**
- Dąbrowa Górnicza viz Doub-rava
 Dačice 152, 254, 316
 Dydyliv viz Dziedziłow
 Dillenburg (D) 283
 Dillheim (dnes část obce Ehringshausen, D) 164
 Dillingen (dnes Dillingen an der Donau, D) 300
 Dillingen an der Donau viz Dillingen
 Dobrá Voda u Českých Budějovic 198
 Dobruvice 241, 323
 Dobřeňovice 130
 Dohalice 32n., 167
- Dohaličky 294
 Dolní Franky 212
 Dolní Lužice 81, 90, 111, 317
 Dolní Rakousy 260
 Dolní Slezsko 84, 317, 336
 Domažlice 83, 190, 213, 216, 219, 301
 Donauwörth (D) 66, 78
 Dordrecht (NL) 331
 Douai (F) 47, 266
 Doubrava (Dąbrowa Górnicza, PL) 85, 189
 Dovalovo (SK) 250
 Drážďany (Dresden, D) 156, 168, 173, 207, 217, 225n., 285
 Dresden viz Drážďany
 Drnholec 144, 314
 Drslavice 271
 Držkovice 132
 Dubice 173
 Dvůr Králové 166, 275
 Dziedziłow (dnes Dydyliv, UA) 240
- E**
- Egypt 141, 160
 Elbing (Elbląg, PL) 207, 320
 Elbląg viz Elbing
 Encovany 209
 Erfurt (D) 163, 207, 249, 252
- F**
- Falkenberg (Niemodlin, PL) 169
 Farkašovice (dnes Vlková, SK) 170
 Ferrara (I) 288
 Firenze viz Florencie
 Flensburg (D) 310
 Florencie (Firenze, I) 161, 285, 311, 322
 Francie 40, 46–56, 81, 86, 110, 120n., 135, 140–142, 157, 160n., 163, 172, 176, 214, 223, 227,

- 233, 235, 242, 245n.,
249n., 255, 266, 271,
274, 276, 281n., 285,
309, 311, 313, 325n., 335
- Franeke (NL) 202, 323
- Frankenštejn (Ząbkowice
Śląskie, PL) 201
- Frankenštejnsko 164
- Frankfurt am Main viz Frank-
furt nad Mohanem
- Frankfurt an der Oder viz
Frankfurt nad Odrou
- Frankfurt nad Mohanem
(Frankfurt am Main, D)
145, 52
- Frankfurt nad Odrou (Frank-
furt an der Oder, D) 27,
46, 85, 92n., 107n.,
122, 130, 135n., 142,
145, 147, 153, 164, 166,
174–177, 180, 182, 186,
187, 191, 193, 202, 212,
216, 222n., 227, 230,
255, 261, 264, 266, 273,
277, 281, 284, 287, 290,
296, 302, 305, 307n.,
313n., 319, 331, 334
- Franky (viz též Dolní Franky)
88
- Frauenstadt (Wschowa, PL)
212
- Freiberg viz Freiberk
- Freiberk (Freiberg, D) 173,
221, 236, 244, 269, 289,
292
- Freiburg im Breisgau (D) 74n.,
173, 193
- Freystadt (Kozuchów, PL) 85,
146n., 277
- Frydlant 244, 282
- Fulnek 218, 296
- G**
- Gdaňsk viz Gdaňsk
- Gdaňsk (Gdaňsk, PL) 141,
160, 207, 258, 307
- Gemer (SK) 168
- Genève viz Ženeva
- Giessen (D) 193, 202, 225,
281
- Glashüt (dnes Glashütte, D)
269
- Glashütte viz Glashüt
- Gliwice viz Hlvice
- Głogów viz Hlohov
- Gmünd (A) 191
- Görlitz viz Zhořelec
- Goldberk (Złotoryja, PL) 21,
42, 84n., 88, 90, 111,
145, 177, 181, 216, 218,
300, 308, 321, 331, 334
- Graubünden (CH) 143
- Graz viz Štýrský Hradec
- Greifswald (D) 85, 93, 202,
253, 309, 333
- Grenzach (dnes Grenzach-
Wyhlen, D) 183
- Grenzach-Wyhlen viz Grenzach
- Groningen (NL) 298
- Grünhain (dnes Grünhain-
Beierfeld, D) 285
- Grünhain-Beierfeld viz
Grünhain
- Guben (D) 317
- Gurk (AT) 103, 134
- Győr viz Ráb
- H**
- Haag (NL) 172, 292, 335
- Háje 307
- Halle (D) 328
- Hamburg viz Hamburk
- Hamburk (Hamburg, D) 193,
246, 295
- Hasištejn 286, 302
- Hauenštejn 283
- Havlíčkův Brod 88, 157, 185,
225, 314, 323
- Heidelberg viz Heidelberg
- Heidelberg (Heidelberg, D)
65–67, 90, 92n., 107n.,
131, 136, 142, 157n.,
160n., 163–166, 168,
171, 175n., 180, 189,
193, 201n., 220, 231,
233, 243, 255, 258, 262,
270, 274, 282n., 288,
290, 295–297, 309, 313,
325, 333, 335n.
- Helmstedt (D) 174, 187, 202,
216, 233, 250, 291
- Henryków (PL) 199
- Herborn (D) 93, 141, 148,
154, 156, 158, 164, 168,
170, 191, 197, 202, 222,
232, 246, 254, 270, 272,
283, 290, 295, 313, 323,
335n.
- Hesensko 81, 120
- Hevlín nad Dyjí 75, 235
- Hlvice (Gliwice, PL) 85, 299n.
- Hlohov (Głogów, PL) 147,
288, 308, 313
- Hof (D) 88, 224
- Hochkirch (D) 85, 150
- Holešov 223, 257, 317
- Hollabrunn (A) 161
- Holštýnsko 160
- Horažďovice 200
- Horné Pršany (SK) 237
- Horní Alsasko 141
- Horní Blatná 268
- Horní Branná 223
- Horní Falc 81, 88, 120, 288,
304
- Horní Lužice 81, 84, 99, 111,
122, 244, 280
- Horní Rakousy 141
- Horní Slavkov 189, 193, 280
- Horní Uhry 81, 91n., 108,
117, 120, 171, 223n.,
237, 254, 265, 267, 275,
307, 311, 323
- Horšův Týn 281
- Hoříněves 322
- Hořovice 149, 293
- Hostinné 27, 107, 140, 166,
216

- Houska 160
Hradec Králové 31, 83, 153, 174, 212, 215n., 243, 251, 258, 267, 275, 304, 321n., 330
Hradec nad Moravicí 102, 159
Hranice 149, 278, 322n.
Hrušovany 184, 236
Humantovium (bez bližší identifikace) 181
Hvožďany 304
- CH**
- Cheb 83, 182, 252
Choceň 323
Chomutov 302
Chotěboř 283
Chotěbuz (D) 85, 180
Choustníkovo Hradiště 242
Chrast 243, 294
Chrastná 302
Chrudim 58, 83, 139, 171, 186, 205, 207, 216, 232, 235, 241, 254, 275n., 294, 303
- I**
- Ildzików viz Niederkiesling-swalde
Ilfeld (D) 245
Ingolstadt (D) 66, 78, 93, 95, 137n., 189, 209, 219, 233, 253, 262, 265, 269, 281, 288, 308, 313, 338
Iphofen (D) 212
Irsko 309
Istanbul viz Konstantinopol
Itálie (viz též Sicílie) 40, 43, 56, 63, 78n., 81, 84, 92, 109, 120, 134n., 138, 140–142, 145n., 157n., 160n., 163, 167, 169, 174, 180, 187, 189, 194n., 197, 214, 226, 230, 233, 240, 249, 256, 260n., 265n., 274, 276, 279, 281n., 285, 288, 293–295, 297, 302n., 307, 309, 311, 322, 325–327, 331
Ivančice 145, 153, 168, 171, 185, 245, 258, 273
Ivanovice 65
- J**
- Jakubčovice 311
Janovice 311
Jaroměř 216, 272
Jaroměřice 295
Jaroměřice nad Rokytou 278
Jelenia Góra viz Jelení Hora
Jelení Hora (Jelenia Góra, PL) 146, 150
Jelšava (SK) 167n.
Jena (D) 92, 93, 122, 150, 156, 163, 165, 180, 182, 202, 218, 249, 282, 287, 297, 304n., 325, 327, 333–335
Jevíčko 278
Jičín 155, 157, 191, 281, 283, 294
Jihlava 40, 60–62, 64, 132, 139, 163, 180, 182, 219, 244, 247, 267n., 276, 300, 321, 338
Jindřichovice pod Smrkem 282
Jindřichův Hradec 88
- K**
- Kacéřov 164
Kadaň 226, 285, 289
Kaliningrad viz Královec
Kamenz (D) 227
Karlštejn 144, 151, 163, 226
Kassel (D) 100, 113, 162, 179
Kašperské Hory 336
Kežmarok (SK) 170
Kitzingen (D) 178, 325n.
Kladsko (Kłodzko, PL) 181, 242, 263
Klatovy 39, 58, 83, 129, 131n., 139, 205n., 251, 291, 328n.
Kłodzko viz Kladsko
Köthen (D) 328
København viz Kodaň
Kodaň (København, DK) 160
Kolberg (Kołobrzeg, PL) 317
Kolín 52, 58, 139, 192, 306
Kolinec 58, 139
Kolmar (D) 66, 68
Kotobrzeg viz Kolberg
Konopiště 243
Konstantinopol (Istanbul, TR) 141, 160
Kortrijk (B) 278
Kostelec nad Černými Lesy 228
Kostelec nad Labem 231, 278, 291
Kostrčany 293
Koszecin viz Košentín
Košentín (Koszecin, PL) 142
Košice (SK) 307, 314, 323, 330
Košumberk 257, 300
Kotýřina 210
Kouřim 129, 210, 215, 242, 262, 281, 314
Kozojídky 252
Kožuchów viz Freystadt
Krakov (Kraków, PL) 240, 324
Kraków viz Krakov
Královec (Kaliningrad, RUS) 85, 93, 156, 327, 335
Královice 88, 216, 224
Krapkowice (PL) 130
Krašov 306
Kremnica (SK) 221n.
Krems an der Donau viz Křemže
Křéta 160
Krhov 278
Krchleby 200
Krnov 223, 269
Kroměříž 223n., 238

- Kronstadt (Brašov, RO) 307
Krosno (Krosno Odrzaňskie, PL) 135
Krosno Odrzaňskie viz Krosno
Kremže (AT) 78
Krutý 242
Krzeków (PL) 199
Křivoklát 182, 240
Küpper (dnes Miedziana, PL) 244
Kunčina viz Kunstendorf
Kunstendorf (zřejmě dnešní Kunčina) 332
Kunštát 109, 142
Kutná Hora 57, 83, 132, 192, 214, 229, 234–236, 243, 257, 262, 266, 268, 280, 294, 300, 306, 318
Kyburg (CH) 104, 332
Kýlešovice (dnes část Opavy) 311
Kypr 160
Kyšice 324
- L**
Lanškroun 130, 220
La Rochelle (F) 161
Lausanne (CH) 66, 77
Legnica viz Lehnice
Lehnice (Legnica, PL) 84, 145, 212, 230, 277, 290, 313, 331
Leiden (NL) 93, 108, 141, 156, 166, 173, 205, 207, 245, 252, 281, 293, 320, 329, 335
Leipzig viz Lipsko
Lenešice 224
Leszno viz Lešno
Lešno (Leszno, PL) 168, 307
Letovice 146, 308
Leuven viz Lovaň
Levoča (SK) 167, 170
Lhota (bez bližšího určení, zřejmě v Horních Uhrách) 265
- Liberec 244, 282
Linec (Linz, A) 66, 78, 88, 233
Linhartovice 199
Linz viz Linec
Lipník nad Bečvou 243, 257
Lipsko (Lepzig, D) 24, 42, 61, 85, 90, 92n., 100, 108, 122n., 129, 133, 135, 146n., 149n., 154–156, 158, 160, 164–167, 175–177, 184, 187–189, 191, 193, 195, 200, 202, 207, 209n., 212, 216, 218, 221n., 225–227, 233, 237, 249–251, 253, 260, 262, 268, 271, 273, 280–282, 284–286, 289n., 292, 296, 298, 301, 302, 304–306, 314, 328, 333
Liptovský Ján (SK) 234
Liptovský Mikuláš (SK) 316n.
Liptovský Petr (SK) 250
Lištné 164
Liteň 172
Litoměřice 79n., 103, 130, 139, 174, 191, 195, 199, 209n., 212, 214, 257, 273, 283, 293n., 300, 306, 325
Litomyšl 152, 283, 323, 337
Litva 160, 231
Lobodice 268
Löbau (D) 198n.
Löwenberk (Lwówek Śląski, PL) 260
Lochovice 193n.
Lomnice nad Popelkou 155
London viz Londýn
Londýn (London, GB) 156, 162, 220, 246, 252, 295, 310, 313
Loreto (I) 322
Louny 58, 149, 181, 235, 262, 279, 293, 313, 335
Loutkov 100, 153
Lovaň (Leuven, B) 47, 256
Lübeck (D) 246, 285
- Lüneburg viz Lüneburk
Lüneburk (Lüneburg, D) 100, 153
Lutherstadt Wittenberg viz Vitemberk
Luže 257, 279
Lužice (viz též Dolní Lužice, Horní Lužice) 81, 84n., 88n., 95, 99, 102, 104, 115, 120n., 123, 199, 204, 227, 229
Lviv viz Lvov
Lvov (Lviv, UA) 240
Lwówek Śląski viz Löwenberk
Lyon (F) 52, 134, 140, 166, 220, 297, 313
- M**
Malá Strana viz Praha
Marburg viz Marburk
Marburk (Marburg, D) 14, 85, 93, 100, 113n., 123, 136n., 140–142, 154, 160, 162, 164, 166, 168, 171, 173, 175, 179, 191, 195, 197, 202, 212, 233, 252, 262n., 270–272, 287, 290, 298, 306, 313, 320, 323n., 330, 335
Markvartice 147
Meißen viz Míšeň
Meklenbursko 160
Mělník 154, 170, 215, 229, 231, 280, 293
Meschwitz (D) 227
Město Touškov 130
Meziříččí viz Valašské Meziříččí
Miedziana viz Küpper
Mikulov 141, 223
Milán (Milano, I) 274
Milano viz Milán
Milevo 232
Milevsko 210
Miličín 157, 238
Mirotice 238
Mířkov 154

- Míšeň (Meißen, D) 42, 85, 88, 90, 111, 122, 135, 167n., 177, 216n., 224, 240, 245, 251, 285, 300
- Mladá Boleslav 130, 139, 185, 200, 205, 242n., 260, 281, 293, 299, 320, 324
- Mladá Vožice 236, 280
- Mnichov (München, D) 313
- Mnichovo Hradiště 280n., 293, 313
- Modena (I) 325
- Modřejovice 299
- Montauban (F) 161
- Montbéliard (F) 67
- Montpellier (F) 85, 93, 139, 197, 204, 313
- Moravská Třebová 258, 332
- Moravské Budějovice 254, 265, 278
- Morkovice 245
- Most 212, 236, 285
- Mostkovice 247n.
- Mstětice 158
- Mšeno 242
- München viz Mnichov
- Muráň (SK) 168
- N**
- Nalžovy 329
- Náměšť nad Oslavou 145, 178, 185, 247
- Namyslov (Namysłów, PL) 251
- Namysłów viz Namyslov
- Napajedla 59, 61, 63, 66, 75, 78n., 139, 287
- Napolí viz Neapol
- Nasavsko 81, 120
- Neapol (Napoli, I) 161, 274, 282, 311, 322
- Neckarbischofsheim (D) 67
- Nejdek 42, 251
- Němčá (Niemcza, PL) 24, 176
- Nemecká Lupča (dnes Partizánska Lupča, SK) 275
- Německo 88, 145, 161, 237, 246, 288
- Německý Brod viz Havlíčkův Brod
- Nemyčevs 294
- Nepomuk 194
- Netolice 157
- Neumarkt in der Oberpfalz (D) 137, 288
- Neuměřice 132
- Neustadt am Rübenberge (D) 153
- Neustadt (bez bližší identifikace) 205
- Niederkieslingswalde/Niederhof (dnes součást obce Idzików, PL) 263
- Niemcza viz Němčá
- Niemodlin viz Falkenberg
- Nisa (Nysa, PL) 288, 312
- Nizov'e viz Waldau
- Nizozemí 92, 108, 134, 157, 163, 172, 202, 207, 246, 250, 266, 282, 307, 309, 313, 323, 325, 329, 331
- Nordeck (zřejmě dnes součást obce Allendorf /Lumda/, D) 179
- Norimberk (Nürnberg, D) 54, 66n., 69, 78, 133, 145, 160n., 172, 174, 207, 246, 313n., 328
- Nová Ruda (Nowa Ruda, PL) 85, 200
- Nové Město pražské viz Praha
- Nové Sedliště 298
- Nový Bydžov 208, 279, 321
- Nový Dvůr 235
- Nový Ronov 265
- Nový Šumburk 192
- Nowa Ruda viz Nová Ruda
- Nürnberg viz Norimberk
- Nymburk 83, 132, 158, 168, 172, 194, 239, 242, 320
- Nysa viz Nisa
- O**
- Oberrussbach (A) 181
- Oberrussburg (?; snad správně Oberrussbach)
- Ölsnitz (D) 256
- Olava (Oława, PL) 287
- Oława viz Olava
- Oldřšov 199
- Olešnica viz Olešnice
- Olešnice (Oleśnica, PL) 222, 226, 317, 333
- Olomouc 78, 88, 93, 102, 159, 169, 194, 199–201, 205n., 223, 261, 271, 288, 312, 316, 321, 327, 332
- Opatovice 241
- Opava 41, 90, 220, 236, 258n., 262, 270, 296, 311
- Opavsko 81, 84, 102, 159, 314
- Opolany 164
- Oppenheim 148
- Opočno 102, 155
- Oravský Hrad (SK) 317
- Orléans (F) 23, 47, 54–56, 93, 180, 197, 235, 245, 250, 266, 274, 313
- Otice 220
- Oxford (GB) 220
- P**
- Pacov 213n., 308
- Paderborn (D) 332
- Padova (I) 93, 134n., 140n., 145–147, 149, 158, 160, 163, 166n., 174, 180, 187, 189, 204, 209, 220, 226, 233, 235, 239, 245, 249, 256, 260n., 271, 274, 278, 282, 285, 288, 295, 303, 311, 330n.
- Pärnu viz Parnawa
- Palestína 109, 141n., 160
- Pappenberg (D) 288

- Pardubice 32, 133, 152, 171,
213, 216, 230n., 240,
280, 295, 330
- Paris viz Paříž
- Parnawa (Pärnu, EST) 156
- Partizánska Lupča viz Nemecká Lupča
- Paříž (Paris, F) 47, 50–52,
54n., 73, 93, 103, 134,
141, 143, 161, 172, 193,
220, 240, 245, 261, 266,
273n., 282, 295, 297n.,
313
- Pasov (Passau, D) 66, 78,
253, 303
- Passau viz Pasov
- Payerne (CH) 148
- Pelhřimov 132, 185, 235,
251, 283, 314
- Pertoltice pod Ralskem 144
- Perugia (I) 265
- Peterzell (část obce St. Georgen im Schwarzwald, D) 284
- Pirna (D) 131, 190, 193, 196,
199, 235n., 283, 314n.
- Písek 21, 217, 233, 252, 256,
292, 301, 306
- Plzeň 137n., 152, 158, 164,
223n., 324n.
- Podbořany 268
- Podlažice 294
- Podmoklice u Semil 228
- Podskalí 213
- Pokratice 229
- Poličany viz Bílé Poličany
- Polička 213, 237, 241
- Polná 215
- Polsko 141n., 153, 156, 160,
181, 240, 263, 282, 326
- Polsko-Litevská unie (viz též Polsko) 74, 81n., 120,
325
- Pomořansko 160, 317
- Postoloprty 24, 154, 301
- Poznaň viz Poznaň
- Poznaň (Poznań, PL) 153
- Praha 12, 29, 31n., 37–41,
46, 56–58, 65n., 74, 76,
78n., 83, 86–88, 91–94,
100, 102n., 112, 114,
117, 122n., 129–135,
137–139, 144n., 148n.,
151, 153, 155, 157–161,
165, 167–173, 175–178,
180–182, 185–196,
198n., 201–208, 210n.,
213–225, 228–243,
245–254, 256–258,
262, 264–270, 272n.,
275n., 278, 280–283,
286, 288n., 291–295,
299–301, 303–307,
309–312, 314–318,
320–322, 324n., 328n.,
332, 335–339
- Prachatice 228, 241
- Prešov (SK) 306n.
- Prešpurk (Bratislava, SK) 134, 224
- Privas (F) 148
- Prostějov 155, 206, 229n.,
247n., 265, 275, 295
- Prša (SK) 237
- Pršany viz Horní Pršany
- Přelouč 219
- Přerov 312
- Příbram 206, 273, 293
- Přimda 65n., 148, 203, 214
- Pszycyna viz Pština
- Pština (Pszycyna, PL) 236,
272
- Puncov (Puńców, PL) 222
- Puńców viz Puncov
- R**
- Ráb (Győr, HU) 337
- Radonice 231
- Rakouské země (viz též Dolní Rakousy, Horní Rakousy) 51, 62, 81n.,
88, 95, 100, 102, 120,
123, 143, 181, 189, 286,
288, 295, 324
- Rakovník 58, 83, 139, 165,
181, 242, 249, 299, 301
- Regensburg viz Řezno
- Reichenbach/Oberlausitz (D) 85, 302
- Rheinfelden (Baden, D) 74
- Rokycany 65n., 83, 186n.,
189, 207, 258, 301, 324
- Rokytnice 206
- Roma viz Řím
- Rosice 153, 279
- Rostock (D) 42, 46, 93, 141,
145, 202, 221, 251, 266,
269, 295, 310
- Roudnice nad Labem 278,
338n.
- Rovensko pod Troskami 294
- Rožďalovice 178, 323, 330
- Rožňava (SK) 144, 314
- Rožnov pod Radhoštěm 60
- Rzeszotary viz Rüstern
- Rüstern (dnes Rzeszotary, PL) 277
- Rusko 234, 282
- Rvenice 202, 205
- Rychnov nad Kněžnou 157n.
- Ř**
- Řepín 210
- Řestoky viz Žestoky
- Řezno (Regensburg, D) 66, 78,
198, 224, 244, 253, 338
- Řím (Roma, I) 93, 134, 151,
158n., 161, 194, 226,
274, 282, 311, 322
- Římsko-německá říše (viz též Bavorsko, Sasko, Franky, Hesensko, Horní Falc, Meklenbursko, Nasavsko, Pomořansko, Vřtembersko) 23n., 51, 65, 67, 73,
81n., 84, 90, 92, 95, 100,
110, 120, 122, 133n.,
145, 156n., 160, 187,

- 207, 214, 246, 251, 262,
269, 285, 328
- S**
- Saalfeld (D) 156
- Samos 160
- Sárospatak viz Blatný Potok
- Sasko 81, 88, 90, 95, 102,
111, 120, 123, 154, 190,
218, 225–228, 240,
254n., 264, 285, 289,
292
- Sasko-Anhaltsko 221
- Saumur (F) 172
- Savojsko 14, 86, 100, 113,
121, 160, 176
- Sedan (F) 292
- Sedlčany 180, 208
- Sedmíhradsko 108, 166
- Selce (SK) 323
- Semily 228
- Senec 111, 177
- Schleitz (D) 291
- Schlettstadt (D) 68
- Schneeberg (D) 254
- Schönberg (D) 150
- Schollendorf-Ober Stradam
(Szczodrów-Stradomia
Wierzchnia, PL) 336
- Schulpforte (D) 184, 218
- Sibiň (Sibiu, RO) 108, 166
- Sibiu viz Sibiň
- Sicílie 331
- Siegen (D) 148, 158, 170, 222
- Siena (IT) 93, 135, 138,
140n., 146n., 161, 163,
167, 174, 187, 194n.,
205, 220, 226, 233, 235,
245, 260n., 271, 274,
285, 295, 297, 311, 320
- Skotsko 161
- Skřiváň 132
- Slaný 132, 170, 181, 202,
252, 265n., 278, 309, 336
- Slatiňany 294
- Slavkov 200, 271, 274
- Slezsko (viz též Dolní Slezsko,
Horní Slezsko) 24, 32, 40,
52, 61–63, 67, 73, 76, 81,
84, 88–92, 95, 99, 102,
104, 108n., 111, 115,
117, 120–123, 131, 142,
146n., 157, 164, 177,
194, 222, 225n., 230,
233, 236, 240, 255, 260,
269, 273, 284, 286, 296,
319, 321
- Smilkov 264
- Smržovka 302
- Soběslav 98, 176, 220, 223,
228n.
- Sobotište (SK) 254
- Sojovice 299
- Solecium (bez bližší identifi-
kace) 250
- Solothurn (CH) 66, 77
- Soluň (Thessaloníki, GR) 160
- Sonnberg (A) 161
- Sorau viz Žary
- Speyer viz Špýr
- Spiš 170
- Spišské Podhradie (SK) 250
- Srbiště (Zerbst, D) 58, 122,
145n., 216, 236, 243, 245,
290, 298n., 309, 327n.
- St. Denis (F) 52
- Staré Hrady 255
- Staré Město pražské viz Praha
- Stárkov 280
- Starý Jičín 223, 257
- Steyr viz Štýr
- Stolpen (D) 183
- Strakonice 209
- Stralsund (D) 333
- Strasbourg viz Štrasburk
- Strážky (SK) 323
- Strážnice 160, 168, 255,
263, 297
- Strumeň (Strumień, PL) 236
- Strumień viz Strumeň
- Strzelce Opolskie viz Velká
Střelice
- Strzelin viz Střelín
- Středa (Środa Śląska, PL)
85, 284
- Středomoří 160
- Střelín (Strzelin, PL) 85, 222,
273
- Stříbro 130, 170, 213, 329,
336
- Studénka 293, 330
- Stuttgart (D) 212, 313
- Stvolínky 298
- Sušice 58, 83, 88, 132, 139,
190, 225, 247
- Svaté Pole 314
- Svidnice (Świdnica, PL) 85,
147, 167, 222, 260
- Svidnicko-Javorsko 147, 333
- Švanjany 323
- Sýrie 160
- Szczodrów-Stradomia
Wierzchnia viz Schollen-
dorf-Ober Stradam
- Szprotawa viz Šprotava
- Sztumska Wieś (PL) 156

Š

- Šariš 257
- Šmalkaldsko 302
- Španělské Nizozemí 47, 82
- Španělsko 110, 281, 288
- Šprotava (Szprotawa, PL)
85, 334
- Špýr (Speyer, D) 42, 145, 219
- Środa Śląska viz Středa
- Štrasburk (F) 21, 32, 40,
66–68, 85, 93, 109,
111, 122, 131, 135–137,
141–143, 145, 156, 160,
172, 178, 180, 183n.,
187, 192n., 201, 204,
227, 233, 236, 243,
258n., 261, 271, 276,
292, 295, 297, 313,
325n., 333n.
- Štýr (Steyr, AT) 253
- Štýrsko 263

- Štýrský Hradec (Graz, A) 171
 Švédsko 156, 160, 199, 207, 244
 Švýcarsko 43, 66, 75, 78n., 81, 86, 92, 100, 120n., 140, 148, 184, 227, 246, 259, 271, 295, 307
 Świdnica viz Svidnice
- T**
 Tábor 83, 129, 132, 181, 281, 318
 Tännensberg (D) 261
 Tachov 286
 Telč 102, 159, 247, 321
 Teplice 132, 189, 225, 239
 Těšín (CZ, Cieszyn PL) 84n., 91, 222, 236, 278, 316n.
 Thessaloniki viz Soluň
 Topolčany (SK) 237, 254
 Toruň viz Toruň
 Toruň (Toruń, PL) 139
 Toulouse (F) 73, 313
 Trenčín (SK) 224, 265, 275, 312, 325
 Treptow (dnes součást Berlína, D) 25, 175
 Treswitz viz Burgtreswitz
 Trnava 173
 Trnava (SK) 108, 166, 195, 225, 312
 Trutnov 83, 181, 260, 330
 Třebíč 148, 158
 Třeboň 25, 170, 175, 202, 212, 305, 317
 Třebotov 139
 Třemešek 65
 Třešť 251
 Tübingen (D) 90, 93, 113, 154, 160, 162, 189, 193, 220, 245, 258, 284, 311
 Tucheměřice 130, 242, 321, 324
 Turnov 265, 280n., 292–294, 323
 Týn nad Vltavou 132, 233, 274
- Týřov 272
- U**
 Uherské Hradiště 79, 83, 150, 293
 Uherský Brod 79, 83, 131n., 158, 195, 200, 240, 243, 256, 262n., 271, 275, 309
 Uhry (viz též Horní Uhry) 100, 134, 156, 160n., 312, 315, 324
 Újezd nad Zbečnem 264
 Ulm (D) 66, 77n.
 Uničov 83, 316
 Ústí nad Labem 198
- V**
 Valašské Meziříčí 60, 69, 158, 169, 247, 317, 338
 Valtellina (I) 331
 Vatikán 61
 Velhartice 129
 Velká Střelice (Strzelce Opolskie, PL) 335
 Velké Meziříčí 58n., 61, 139, 161, 195, 217, 225, 257, 260?, 283, 308, 338
 Velké Ripňany (SK) 254
 Velvary 175
 Venezie viz Benátky
 Verona (I) 174, 288
 Veselí nad Moravou 309?
 Vídeň (Wien, A) 60, 66, 78, 88, 93, 103, 133–135, 137, 143, 149n., 159–161, 195, 198, 201, 223, 228n., 242, 253n., 260, 262, 278, 302, 321, 331, 336n.
 Vilémov 33
 Vírtembersko 81, 120, 160
 Vítanovice 193
 Vitemberk (Lutherstadt Wittenberg, D) 13, 42, 46, 61, 90–93, 99n., 111,
- 113, 122n., 131–133, 135, 137, 145–147, 153, 160n., 164n., 168, 171, 173, 175, 177, 179–182, 185n., 189–191, 194n., 200, 202, 208–210, 216–218, 220, 222n., 225, 228n., 236, 240, 242, 245, 249–251, 254n., 257n., 260, 262, 266, 268n., 273, 276, 278, 280, 283–285, 287, 289, 292–298, 300, 302, 304, 308, 317, 323, 328, 330, 332–334
 Vitiňevs 312
 Vlašim 243
 Vlková viz Farkašovice
 Vodňany 83, 129, 190, 199, 233
 Vrané 33, 175
 Vratislav (Wrocław, PL) 44, 52, 76, 84n., 88, 90, 108, 142, 147, 149, 159n., 164, 169, 171n., 191, 221n., 236, 258n., 269, 286, 297, 313, 318n., 321n., 333n.
 Všebořice (dnes část Ústí nad Labem) 269
 Vysoké Mýto 158, 213, 231, 237
 Vyškov 194
- W**
 Wałbrzych (PL) 147
 Waldau (Nizov'e, RUS) 156
 Waldau (dnes součást Kasselu, D) 179
 Waldershof (D) 304
 Warburg (D) 332
 Weiden (dnes Weiden in der Oberpfalz, D) 288
 Weiden in der Oberpfalz viz Weiden
 Wesenstein (D) 285

- Wied (D) 189
Wien viz Vídeň
Winna (bez bližší lokalizace) 179
Wittenberg viz Vitemberk
Wrocław viz Vratislav
Wschowa viz Frauenstadt
Würzburg (D) 253, 326
Wurzen (D) 218, 289
- Z**
- Ząbkowice Śląskie viz Fran-
kenštejn
Zábřeh 158
Zaháň (Žagaň, PL) 334
Zálezly 336
Zarud'ye viz Zarudze
Zarudze (Zarud'ye, UA) 240
Zbiroh 248
Zboriv viz Zborov
Zborov (Zboriv, UA) 240
Zelená Hora (Zielona Góra,
PL) 334
Zerbst viz Srbiště
Zettemin (D) 310
- Zhořelec (Görlitz, D) 36, 84n.,
88, 98, 130, 144, 147,
150, 157, 165, 169n.,
174, 176, 183, 185–188,
192, 201, 204n., 216n.,
227, 229n., 251, 253,
258, 264, 273, 277,
281n., 287, 296n., 299,
302, 309, 313, 325, 337
Zielona Góra viz Zelená Hora
Žitava viz Žitava
Zlatá Olešnice 181
Złotoryja viz Goldberk
Znojmo 60n., 133, 139,
182n., 222n., 260
Zürich viz Curych
Zvíkov 238
Zvolen (SK) 223
Zvoleněves 255
- Ž**
- Žagaň viz Zaháň
Žary viz Žary
Žary (Žary, PL) 85, 90, 99,
111, 177, 334
- Žatec 83, 88, 129, 133, 154,
165, 170, 172, 181n.,
208, 218, 224, 231, 237,
239, 242, 247–249, 258,
291n., 300, 310
Žďár nad Sázavou 232
Žebrák 206, 225
Ženeva (Genève, CH) 66, 76,
85, 90, 93, 140, 143,
156, 163, 166, 172–175,
182n., 187, 189, 201,
220, 245, 250, 258,
270n., 274, 276, 285,
290, 295, 297n., 309–
311, 313, 324, 330n.
Žeravice 158
Žestoky (dnes Řestoky) 268
Židlochovice 60
Žilina (SK) 223
Žitava (Zittau, D) 90, 99,
111n., 154n., 177n., 194,
199, 245, 263, 265, 280,
294, 302
Žitnice 190

Rejstřík jmenný

Tučným písmem jsou zvýrazněni preceptoři či hofmistři české a moravské šlechty (včetně stran, na nichž se nalézají jejich biogramy), kurzívou pak šlechtické rody Království českého a Markrabství moravského, jejichž příslušníci patřili mezi jejich žáky. Primárně je odkazováno na formy jmen užívané v knize (např. Kollin z Chotěřiny, Matouš). Křížovými odkazy je však poukázáno i na další běžné se vyskytující varianty (kupř. Collinus z Chotěřiny, Matouš viz Kollin z Chotěřiny, Matouš).

- A**
- Acontius
– Eliáš 158
– Mikuláš 244
- Adalbert, Jan viz Adalberti-
des, Jan
- Adalbertides, Jan 129**
- Adam, Caspar 129**
- Adam z Veleslavína
– Daniel 69, 195
– Samuel 158
- Adami, Jan 129n.**
z *Adlaru*, Daniel 137
- Aetius, Jan 130**
- Agathonus, Jan 225
- Agnelli, Matěj 257
- Albert Veliký 151
- Albrecht z Kaménka, Mikuláš
291
- Alžběta Anglická 161
- Alžběta Falcká 246, 283, 331
- Andrsstolzar, Viktorin 130**
- Angermundt, Jakob viz von
Bruck Angermundt, Jakob
- Anna Jagellonská 336
- Anserides, Martin 130n.**
- Aquarius Soběslavský, Jan viz
Makovský z Makové, Jan
- Aragosius, Guillaume 73
- Arconatus, Hieronymus 69
- Aretin z Ehrenfeldu**
– Pavel 65, 131
– Theodor 131
- Aretinová, Zuzana 131
- Aristoteles 181n.
- Arnobius, Matyáš viz Erbi-
naeus z Brandova, Matyáš
- Arpinus, Václav 249
- Artopaei, Ezechiel 132, 167**
- Artopaeus, Pavel 101, 132**
z Auersperka
– Pavel Volkard 61
– Veikhard 61
– Volf 74
- August Falcko-Neuburský 162
- August Saský 285
- Augusta, Jan 152
- Augustinus, Aurelius 151
- B**
- Bacháček z Nauměřic, Mar-
tín 29–32, 34, 37n., 40,
132–134, 148n., 157,
167, 185, 189, 193, 202,
205, 215, 217, 219,
237n., 247, 264n., 275,
280, 320, 335n., 339**
- Balbi, Girolamo 103n., 123,
134n.**
- Balbus, Hieronymus viz Balbi
Girolamo
- Banér, Johan Gustafsson 199
- Banno z Fenixfeldu, Jan 107,
135**
- Bart, Zacharias 308
- de Bary
– Jan 298
– Katharina 298
- Basilius, Daniel 214
- Batthyány
– Boldizsár 161
– Ferenc 161
- Baur, Nicolaus viz Paur,
Nicolaus
- sv. pán Beeß, Karl Christoph
135
- Beiserin von Ingelheim, Amá-
lie 163
- Bělský de Bujaly 142
- Belvic z Nostvic*
– Jan 295
– Jindřich 129
– Kašpar ml. 129
– Kašpar st. 129
– Kašpar Melichar 182, 316
– Kašpar Mikuláš 295
– Žikmund 295
– Žikmund (syn předchozí-
ho) 295
- von Benckendorff, Andreas
135n.**
- Benckendorff
– Christoph 135
– Martin 135
- Benedicti, Ioannes 136, 338**
- Benedikt Nudožerský, Vavři-
nec 132
- Berbisdorf z Berbisdorfu*,
Gottfried 129
- Bergerová, Anna 297
- Berka z Dubé 57, 119, 198,
284*
– Adam Bohumír 109, 142,
245
– Bohuchval 158, 226
– Bochuval ml. 290
– Jan Theodorik 136
– Jiří 238
– Lev Burian 84, 265
– Václav 245
– Zbyněk 102, 159

- Berková z Dubé, Alena viz
Meziřícká z Lomnice,
Alena
- Bersius**
– Burian 136
– **Václav 136**
- Betengl z Neuenperka 306
- Bethlen, Gábor 166, 202
- Beza, Theodor 76n., 170,
175, 250
- Bezdrůžická z Kolovrat, Eliška
322
- de Bèze, Théodore viz Beza,
Theodor
- Biberštejna, Barbara 218
z *Bílé*, Jáchym Kašpar 186
- Bílek, Václav 136**
- Bilinensis, Christophorus 269
- Bilovicenus, Václav 309
- Blahoslav, Jan 248
- Blažejův, Řehoř 137**, 254
Blekta z Útěchovic, Salomon
302
- Bleydner, Johannes 137**
- Blosič, Jiří 166
- Blovská z Palatýnu
– Alžběta (dcera Ondřeje
Blovského) 138
– Alžběta (manželka Ondře-
je Blovského) 138
– Barbora 138
- Blovský z Palatýna**
– Daniel Kašpar 138
– Jan 138
– **Ondřej 137n.**
- Böhm z Fliesenbachu, Kašpar
138**
- Böhm z Fliesenbachu, Václav
138n.**
- Böhmová z Fliesenbachu,
Kateřina 139
- Bochaufiová z Polkenštejna,
Dorota 186
- Bochaufius z Polkenštejna,
Adam 186
- Bonardellus, Jean 139**
- Bootsma, Abel 283
- Bomhoerová, Margaretha 177
- Borbonius z Borbenheimu,**
Matyáš 38, 58–80, 96,
104, **139n.**, 169, 201,
225, 260, 276, 291, 308
- Boryně ze Lhoty, Jan 151
- Bořek Dohalský z Dohalic,
Hynek 32n., 38, 157n.,
167, 307
- Bořek z Malejova, Jan Fridrich
225n.
- Bořita z Martinic
– Jaroslav 151, 219
– Vilém 152
- Bosch, Ambrosius 54
- Bosch, Georg 140**, 166
- Boskovic, Kunka 41
- Bouček
– Šimon viz Villaticus,
Šimon
– Václav 324
- Boutinus (bez bližší identifikace,
učitel francouzštiny) 51
- de Brahe, Tycho 133
- Brandová, Judith 73
- Braumiová, Kateřina 190
- Braunius, Adam 190
- Braxatoris, Nicolaus 195
- Breining, Johannes 141**
- Breitinger, Johann Jakob 331
- Bresler, Daniel 141**
- Brodská, Anna 257
- Brodský, Matěj 257
- Brosch, Zdenkoslav** 23n.,
46–56, **141n.**, 266
Brtnický z Valdštejna
– Hynek 57, 208, 278, 321
– Jindřich 42, 145, 208,
278, 321
– Zdeněk 208, 278
– Zdeněk (syn Jindřicha)
40, 60n., 131, 161, 276,
326
- von Bruck Angermundt, Jakob**
108–111, 136, **142n.**
- Bruck, Jakob st. 142
- Bruncvík, Václav 294
- Bruncvíková, Anna 294
- von Brunn, Agnes 279
- Bruntálský z Vrbna*
– Bartoloměj 102, 159
– Bernard ml. 102, 159, 314
– Hynek ml. 314
– Jan ml. 184
– Jiří Jindřich ml. 184
– Karel 102, 159
– Štěpán st. 159
– Václav 102, 159
- Bryknar z Brukštejna*, Jáchym
137
- Březan, Václav 37, 243, 253
- Březnický z Náchoda*
– Bohuchval Jaroslav 261,
274
– Bohuslav Jaroslav st. 74
– Fridrich 41, 131, 245
– Hynek 41, 65, 131, 245
– Jan 41, 217
– Jan Jiří 152, 220
– Jindřich 217
– Jiří 217
– Petr Vok 217
- Budovec z Budova*
– Adam 21, 24, 68, 157,
176, 191, 242, 328
– Václav 69, 72, 131, 175,
195, 221, 233, 269, 293,
328
- z Bünau 221
- Bukůvka z Bukůvky*
– Albrecht (Albert) 65–78,
143
– Albert Rohovlád 143
– Bernard 326
– Jan 65, 78, 179
- Bukůvková z Bukůvky, roz.
Soběkurská ze Soběkuru
271
- Burckhard**
– Emanuel 143
– Hieronymus 143

– Hieronymus (syn Johanna
Jakoba) 143
– Christophor 143
– **Johann Jakob 143n.**
Burckhardová
– Anna 143
– Elisabeth 143
– Esther 143
– Gertrud 143
Burgold, Johann 178
Burgoldová, Catherina 178
Buxtorf, Johannes 69
Bydžovský z Florentina,
Marek 224
Bystřický z Bochova, Jan
Adam 30–32, 58, 214

C

Calagius, Andreas 223
Calaminus, Georg 233
Calixtus, Izák 144
Calixtus Bertholdinus, Bene-
dikt 144
Camerarius, Joachim II. 66,
249
Camerarius, Joachim III. 66
Campanus Vodňanský, Jan 61,
149, 155, 190, 202
**Cancellarius Krumlovský,
Vavřinec 144**
de Canonicis, Lavinia 68
Carolides z Karlsperku, Jiří
149, 186, 217
Carolus, David 144n., 314
Castilione, František 69, 78
Ceys z Pirnova, Volf Adam 192
Cicero 49, 70, 181
Cikán ze Slupska
– Jan Ignác 142
– Jan Jiří 109, 142
Cirkler
– Ioannes 145
– Laurentius (otec následu-
jícího) 145
– **Laurentius 29, 37, 42n.,
57, 145n.**, 183, 220, 331

Clemens, Václav viz Klement,
Václav
Clement, Adam 175
Clementin, Anna 296
Clementová, Lidmila 175
Closs, Georg 146n.
Closs, Georg (z Freystadtu)
146
Closs, Heinrich 147n.
Coccius, Thomas 72
Codex-Bradáč, Jan 208
Codicillus z Tulechova, Jakub
viz Kodčil z Tulechova,
Jakub
Codicillus z Tulechova, Petr viz
Kodčil z Tulechova, Petr
Colbius, Nicolaus viz Kolbe,
Nicolaus
Colidius, Jakub 148
Collinus z Chotěřiny, Matouš
viz Kollin z Chotěřiny,
Matouš
Columbanus, Václav Jiří viz
Holoubek, Václav Jiří
Combillon, Jean 148
Companová, Lidmila 149
Companus, Matyáš 149
Copisius, Caspar 149
Cracovii, Joannes 261
**Crato ze Šternfeldu, Martin
149n.**
Crinitus, David 229
Crinitus Stříbrský, Zikmund
293
Crispus, Elias 168
**Cristinus, Václav 150, 242,
254**
Croll, Oswald 78, 220
Cropacius, Kašpar 229
Croppillius, Bedřich viz Kropil,
Bedřich
Cruschwicz, Jan viz Krušvic,
Jan
Cüchler
– Elias (otec následujícího)
150

– **Elias 150n.**, 216
– Elias (syn předchozího)
151
– Georg 150
Cüchlerová
– Dorothea 150
– Elisabetha 150
– Rosina 150
**de Cuminis, Joachim Johan-
nes Julianus 151**
Cunradus, Caspar 223
Cuthenus ze Šprinsberka,
Martin viz Kuthen ze
Šprinsberka, Martin
Cvrček viz Gryll
Cyrill, Jan 168, 312
Cyrillová, Marie Dorota 312
Cyrus, Matěj 168, 243, 246
Czechtic, Joannes Horatius
320
*Czetris z Kynšperka, Oldřich
218*

Č

Čabelický ze Soutic 233
Čechtický z Čechtic, Řehoř 74
Černčická z Kácova, Eliška
153
Černín z Chudenic, Heřman
193
Černoorská z Boskovic,
Marie 41
Černý z Vinoře, Adam 151n.
Čertorejský z Čertorej
– Jan 75, 235
– Vejkhart Skoch 184
Češka, Jan 107, 152

D

Dacizenus, Tobiáš 152n.
Dačická z Heslova, Dorota
306
Dačický, Tobiáš Ch. 153
Dačický, Václav 316
Daník z Vostrova a Kočic,
Melichar 199

- Danřková z Vostrova a Kořic,
Kateřina 199
- Dassicenus, Tobiáš 153
- Dasypodius, Conrad 326
- Dedekind**
– Friedrich ml. 100, **153**
– Friedrich st. 153
- Dejm ze Střítěže*
– Jan Alexius 218
– Mikuláš 252
- Dengius, Johann 37, 153n., 297**
- Denhoff, Ernest Magnus viz
Dönhoff, Ernest Magnus
- Dentulinus z Turtlštejna, Vít
viz Zubáček, Vít
- Devereux, Robert hrabě
z Essexu 161
- Dicastus, Jiří viz Dikast Miř-
kovský, Jiří
- Didymus, Albert 154**
- Dietze, Wolfgang Albert 24, 154, 212, 301**
- Dikast Miřkovský**
– Jan 155
– Jiří 102, **154n., 283**
– Václav 154
- Dikastová
– Anna Theofila 155
– Apolena 155
– Doroa 155
– Elissa 155
– Kateřina 155
- z Ditrichštejna
– František 288
– Jiří Jindřich 135
– Zikmund Jiří 205
- Dobřenský z Dobřenic, Jan*
(Jindřich?) 252
- Dobříkovský z Malejova*
– Jindřich 189, 311
– Vilém 189
- Dönhoff**
– Ernest Magnus **156**
– Friedrich 156
– Gerard 156
- Herrman 156
von Dohna, Katharina 156
z Donína
– Bedřich 322
– Jan Vladislav 321
– Karel 232
– Ota 232
– Václav 322
– Vladislav 232
- Dornau, Caspar 156n., 179, 191, 263, 324**
- Dornavius, Caspar viz Dornau,
Caspar
- Doubek, Gabriel 157n., 167**
- Doubravský z Doubravy
– Karel 158
– Karel (syn předchozího)
158
– Racek viz Dubravus z
Doubravy, Racek
Doudlebský z Doudleb
– Adam Fridřich 269
– Oldřich 269
- Doupovcová z Chyš, Barbora
33n.
- Doupovec z Doupova*
– Bedřich (otec následující-
ho) 33
– Bedřich 33
– Erhart 207
– Vilém Vojtěch 175
- Dresser, Matthäus 249
- Dubinus**
– Pavel **158, 244**
– Tomáš 252
- Dubravus z Doubravy, Racek 158n.**
- Düwel, Nicolaus 309n.
- Ducius, Daniel 102, 123, 159**
- Duchek (bez bližší identifi-
ce) 39, 160**
- Dulcis, Catharinus 14, 38, 86, 96, 100n., 113n., 160–163**
- Dušíčková, Kateřina 209
- Dvořecký z Olbramovic*
– Ferdinand 104, 331
– Petr 34
– Prokop 104, 331
– Václav Štěpán 281
- Dyntlík, Jan 163**
Džbánovský ze Džbánova,
Albrecht 334
- E**
- von Eberbach**
– Heinrich 163
– Nicolaus (Nicolaus Hein-
rich) 25n., 162, **163n., 311**
- z Ebersteinu, Gertruda 268
- Ecker z Eckhofu**
– Michael 164
– Václav **164**
- Eckerová
– Kateřina 164
– Regina 164
- Edlinger, Nikodém viz Ellinger,
Nikodém
- Ehrenhold, Justus (Jodocus) 36n., 164n.**
- Eichholzerová, Agnes 277
- Eilfmark, Paul 309
- Eisenman, Matthäus 165**
- Ellinger, Nikodém 165n.**
z Entnšlanku, Jiří 164
- Erasmus Rotterdamský, Desi-
derius 248
- Erbe, Matyáš viz Erbinaeus
z Brandova, Matyáš
- Erbinaeus z Brandova, Matyáš 107–109, 140, 166n.**
- Exner, Balthazar 288
- Ezechiel (bez bližší identifi-
kace) 38, 157, 167**
- F**
- Faber, Jan 188
- Faber, Johannes 167**
- Faber, Leonard 156, 295, 313
- Faber, Václav 280

- Fabricius, Georg** 102, 167n.
Fabricius, Konstantin 66
Fabricius, Pavel (autor mapy Moravy) 60
- Fabricius, Pavel** 102, 168
Fabricius Poděbradský, Pavel 168n.
Fabuschius, Jiří viz Fábuš, Jiří
Fábuš, Jiří 69, 74n., 169
Fagellus, Šimon viz Villaticus, Šimon
- Faukner z Fonkenštejna**
– Šebestián 169
– **Václav** 169
- Fazenus, Filip** 169, 325
Felgenhauer, Pavel 307
- Felix**
– Baltazar 170
– Jáchym 170
– **Tobiáš** 170
Ferdinand I. 56, 134, 199, 211, 278, 287, 321
Ferdinand II. 288, 312, 337
Ferdinand Štýrský viz Ferdinand II.
Ferdinand Tyrolský 215
z *Fictumu* 192
– Bohuslav Felix 187
– Fridrich 141
– Jan Kašpar 268
– Jetřich Jiří 268
– Kryštof 192, 229, 249
– Lev 249
– Volf Dětřich 249
– Wolfgang Bernard 268
- Filický z Filic, Ján** 170n., 252, 290
Filip Ludvík II. Hanavský 221
Flavín z Rotenfeldu
– Jan 229
– Jindřich 229
– Vít 229
– Zikmund 229
Fleischer, Christophor 269
Fleischerová, Anna 269
Flekáč, Václav 257
- z Fliesenbachu, Kašpar viz Böh m z Fliessenpachu, Kašpar
z Fliesenbachu, Václav viz Böh m z Fliessenpachu, Václav
- Foelix, Mikuláš** 171
Formberger, Hans 54
- Fradelius, Peter** 171–173, 335
- Franc, Benedikt** 173
Franc z Královské Hory, Jan 210
- Francus, Martin** 173
František I. 52
- Frei (Freigius)**
– **Johann Nicolaus** 173
– Johannes Thomas 173
Freigius viz Frei
- Frej, Ditrich** 174
Frencelius, Salomon 244
z Freybergu 161
Fridrich IV. Falcký 65
Fridrich V. Falcký 102n., 155, 170, 202, 246, 252, 283, 292, 297
Frumaeus, Jiří viz Střela, Jiří
Fugger
– Jan Jakub 254
– Karel (syn Jana Jakuba) 254
– Karel 162
– Raimund 205
- Fues, Bernard** 174, 222
Fürer
– Christoph 160
– Johann Mauritius 174
Füssli, Anna 332
Fuchs, Leonard 77
- G**
- Gabaonides, Jan** 174
Gallatin, Marin 174n.
Galli, Jan 175
Garfin von Garfin, Adam 25, 170, 175n.
- Gebhard, Johannes** 21, 24, 176, 191, 242
- Gehler**
– Heinrich 177
– Maximilian 177
– **Michael** 98, 176n.
Gehlerová, Rosina 177
Gelastus, Václav viz Smichaeus, Václav
z Gelhornu, Friedrich 147
z *Gendorfu*, Fridrich 207
Gentilis, Scipio 139
Gerlach, Melchior 90, 99n., 111–113, 177n.
Geronis, Jan 138
Geronisová, Dorota 138
Gerštorf z Gerštorfu
– Abraham 230
– Jan 230
– Jan (syn předchozího) 231
Geschel, Zacharias 200
Gessinius (Geschinius), Pavel viz Ješín z Bezdězí, Pavel
Gigenius zv. Terrigena, Havel 293
a Gich, Johann Mathias 188
z Gilleisu a na Sonnbergu 58
– Andreas 161
– Christoph 161
– Johann 161
Glich von Miltitz, Johann 157
Godefroy, Denis 67
Gochsemius, Christian 178n.
Grabe, Joseph 179n.
Graff, Ludwig 67
Grantzin, Marta viz Krantzin, Marta
Gravius, Ludwig viz Graff, Ludwig
Gray (?) 161
Gregorinus z Tulechova, Matouš 180
Greiffenhagen, Andreas 180n.
Greiffenhagen, Andreas (z Altenburgu) 180

- Greiffenhagen, Andreas
(z Frankfurtu nad Odrou)
180
- Griffenhan, Ioannes 180
- Grüneberger**
– Valerius 181
– **Valerius (syn předešlého)**
181
- Grunaeus, Simon 331
- Gryll z Gryllova**
– Jan ml. 155
– Jan st. 181
– **Matyáš 181n.**
- Grynaeová
– Marie 73
– Salome 73
- Grynaeus, Johann Jakob 68,
70n., 73n., 131, 143, 172,
244, 258, 311n.
- Grynaeus, Simon 219
- Grynaeus, Šimon 65, 69, 72
- Gryspek z Gryspachu* 119
– Benedikt Karel 277
– Blažej 180, 188
– Bohuslav 139
– Ferdinand 180
– Florián 180, 210, 249
– Karel 180
– Václav 135, 277
- Gryspeková z Gryspachu,
Rosina 249
- Günther, Matthäus 182n.**
- Günzel, Abraham 183**
- Guettlin, Jakob** 37n., 145,
183n., 279, 333
- Günther ze Schwartzburgu
74
- Guncelius, Abraham viz Gün-
zel, Abraham
- z Gutštejna, Sidonie 264
- Gwalther, Georg 184**
- Gzel, Petr** 107, **185**, 247n.
- H**
- Habsburkové 74, 81, 120,
266
- Hagecius, Zikmund viz Hájek,
Zikmund
- Hájek, Zikmund 185**
- Hájek z Hájku, Tadeáš 133
- Hájková, Dorota 164
- Handsch, Jiří 239, 266
- von Handschuchsheim, Hein-
rich 163
- Hanecius, Jan viz Hanek, Jan
- Hanek**
– **Jan 185n.**, 326
– Ondřej 185
- Hanisius**
– Georg 186
– Christophor 186
– **Jakob 186**
- z Harasova, Maruše (Markéta)
250
- z Hardeka* 58, 308
– Bernard 268
– Jan 146, 260
– Jindřich 268
– Julius 268
– Oldřich 268
– Volf Dětrich 260
– Zikmund 268
- Hasištejský z Lobkovic*
– Bohuslav 158, 239, 286,
302
– Mikuláš ml. 302
– Zikmund 286n., 302
- Háša z Oujezda, Jan Jiří 311
- Hatzfeld, Godefrid 290
- Haugvic z Biskupic*
– Alexandr Jošt 138
– Jan Bartoloměj 138
– Jindřich 226, 260
– Karel 199
– Václav 199
- Haugvicová z Biskupic, Mag-
dalena 199
- Havlík z Varvažova**
– **Bartoloměj 186**, 305
– Jan 219
– Václav 186
- Heisch
- **Amand 187**
– Heinrich 187
- Heldreich**
– Georg 187
– Georg (syn předchozího
a bratr následujícího) 188
– Georg 188
– Gottfried 188
– **Johann 187n.**
- Heldreichová
– Anna 188
– Dorothea 188
- Helt z Kementu*
– Vladislav 195
– Zikmund 195
- Helvetius, Johann viz
Schweitzer, Johann
- Helzel ze Sternsteinu*
– Gabriel 165
– Vilém 165
– Wolfgang 165
– Wolfgang (syn předešlého)
164
- Hempelius, Michael 269
- Hencelius, Petr 222
- Henel, Nicolaus 296, 319
- Henschler, Christoph 319
- Hentziová, Barbara 181
- Hentzius, Christophor 181
- Hentzner, Paul 76
- Herkules z Morgendorfu**
– **Jan 25, 188n.**
– Vít 188
- Hermolaus, Johann** 32, 91,
189
- Hertenberger z Hertenberka*
293
– Petr 293
- Hesler, Georg 189**, 256
- Heusler, Antonín 216
- Heydenringová, Anna 143
- Heygen, Hans 189**
- Hillemarius, Phillip 189n.**
- Hippius**
– Adam st. 190
– **Jan 100, 190**

- Hippius von Hippiken, Johann 190
- Hladič, Ješek 256
- Hladíková z Pacova, Anna 214
- Hodecius, Jakub viz Hodek, Jakub
- Hodějovský z Hodějova*
- Adam 170
 - Bernard (syn Přecha st.) 170, 313
 - Bernard (bratr následujícího) 38, 267, 304
 - Bohuslav (syn Smila, +1553) 38, 267, 304
 - Bohuslav (syn Přecha st.) 170
 - Jan st. 38, 208, 210, 215, 239, 248n., 267, 304, 321
 - Jan Jiří (syn Přecha st.) 170, 313
 - Přeč ml. (syn Přecha st.) 170, 290
 - Smil (syn Jana z Hodějova) 170, 290
 - Smil (syn Mikuláše, otec Bohuslava a Bernarda) 304
- Hodek, Jakub 19n.**
- Hodický z Hodic*
- Fridrich 173, 270, 276, 295, 323, 330
 - Jiří 179, 270, 276, 295, 323
 - Karel Václav 270
 - Zdeněk 270, 276, 295, 323, 330
- Hölzelová ze Sternstaynu, Susanna 177
- Hofer, Daniel 191**
- Hoffman z Grünpüchlu a Střechova* 161
- Adam 205
 - Ferdinand 222, 303
 - Jan 303
 - Jan Fridrich 303
- Hoffmeister, Johann 191,** 246, 334
- z Hofkirchenu, Johann Bernard 140
- Hofmann, David 176, 191n.**
- z Hohenlohe, Jiří 202
- Hochhauzer z Hochhauzu* 31
- Holický ze Šternberka*
- Jan Albrecht 264, 291
 - Petr Karel 264, 291
- Holoubek**
- Václav 192
 - **Václav Jiří 192**
- Holoubková, Kristina 192
- Homér 210
- Homut z Harasova*
- Jindřich 231
 - Oldřich 231
 - Václav ml. 231
- Hora z Ocelovic*, Bedřich 306
- Horák z Milešovy, Jan 215
- Horatius 182
- Horký**
- Martin (otec Viktorina) 194
 - **Martin 193**
 - **Viktorin 194**
- Hostakovský z Arklebic*, Oldřich 149
- Hošťálek z Javořic
- Cyprián 258
 - Maxmilián 292
- Hošťálková z Javořice, Anna 258, 292
- Hovora z Vyškova, Eliáš viz Hovorius z Vyškova, Eliáš
- Hovorius z Vyškova, Eliáš 194n., 327**
- Hovorka z Vyškova, Eliáš viz Hovorius z Vyškova, Eliáš
- z Hradce* 119
- Adam I. 336
 - Adam II. 38, 129, 278, 299, 338
 - Anna viz Anna z Rožmitálu
 - Anna Kateřina 331
 - Jáchym 29, 228, 278, 336
- Jáchym Oldřich 86, 100, 151, 161, 331
 - Kateřina 321
 - Lucie Otýlie 331
 - Zachariáš 321
- Hradecenus (Philosorgos), Martin 217
- Hradecká, Anna 339
- Hradecký, Daniel 339
- Hranický, Jan viz Veleslav, Jan
- Hrobčický z Hrobčic* 31, 174, 232, 289
- Diviš 289
 - Jan 31
 - Otmar 289
- Hroch z Mezilesic* 144
- Hrubetius, Filip 195**
- Hrubý z Jelení, Zikmund 256
- Hruška z Března* 119
- Adam ml. 31n., 214, 236, 292
 - Adam st. 31n., 236, 292
 - Bernard 31, 236, 292
 - Bernard (syn Karla st.) 31, 214, 292
 - Jakub 31
 - Jiří 31n., 214, 236, 292
 - Karel ml. 31n., 214, 236, 292
 - Karel st. 31, 132, 214
 - Tobiáš 31
 - Vilém 31, 214, 292
- Hrušková z Hochhauzu, Anna 31,
- Hrušovská z Hrušova, Barbora 33
- Hrzán z Harasova*
- Adam 39, 160
 - Jan 39, 160
 - Jan (syn Adama na Lanškrouně) 165
 - Jiří 154
 - Tobiáš 39, 160
 - Václav (+ před 1520) 39, 160
 - Václav (bratr Jiřího) 154

– Vilém Jiří 165
Huba, Samuel 211

Huber z Rysenpachu

- Adam 157, 191, 195–197, 291
- Benjamin 196
- Daniel 196
- Jan 196

Huber

- Hans (Johann) Rudolf 197
- **Johann Jakob 197**

Huberová z Rysenpachu,
Kateřina 196

Hus, Jan 209

Hynek z Velenova, Jan 60
Hytychová, Anna 139

CH

Chanovský z Dlouhé Vsi,
Volfgang 269

Charmenský z Ebenfeldu, Jan 198

Chauvinière 160

Chebďovská z Felzova
– Dorota 199
– Kateřina 199

Chebďovský z Felzova

- Jan 100n., 198n.
- Ondřej 198
- Ondřej (syn Jana) 199

de Chisse, Caspardina 161

Chlivenský z Ryzenska, Aleš
273

Cholinus, Maternus 52

Chotěbořský, Nikodém 253

Chotek z Chotkova

- Jan Václav 182, 216
- Jiří 182, 216
- Karel 236

Chůra, Jan 283

Chůrová, Marta 283

Chytraeus, David 239

I

Illésházy, Kašpar 315, 317, 323
logwegaeus, Johann 199

Iselin, Ludwig 143
Ivan IV. Hrozný 282

J

Jafet, Jan 102, 200

Jagodyňski
– Ondřej 141
– Svatoslav 141

Jáchym Fridrich Břežský 145,
251

Jakartovský ze Sudic, Jan st.
viz Richter Jakartovský ze
Sudic, Jan st.

Jakob, Valentin 200

Jan Jiří Braniborský 111

Jan Jiří Břežský 145

Jan Kristián Břežský 108,
166, 176

Jehla, Matouš 131

Jehlová, Regina 131

Jenisch, Georg 70, 74, 201, 285n.

Jeniusius, Paul 232

Jeníšek z Újezda

- Adaukt 265
- Burian 38n., 203
- Jan 39, 203
- Vladislav 38n., 203

Jeroným Pražský 209

Jessenius, Johannes 133

Ješín, Jan 201

Ješín z Bezdězí

- Pavel 201–203, 318

Jilemnický z Újezdce, Arnošt
210, 240

Jindřich Fridrich Falcký 252

Jindřich Václav Minsterbersko-
Olešnický 111, 172

Jiří II. Břežský 61, 145

Jiřík (bez bližší identifikace)

38, 203

z Jizbice, Pavel 61

Jizbický z Jizbice, Matyáš 246

Jodoci, Štěpán 203

Jodok, Jiří 190

Joelin, Elisabetha 282

Jöstel, Melchior 133

Jokveg z Krelkova, Johann viz
logwegaeus, Johann

Jordán, Jan Fridrich 201

Julianus, Jan Baptista viz
Vlach, Julius

Justus

- Heinrich 204
- Lucas ml. 39, 203n., 333
- Lucas st. 203

K

Kališř z Otterfeldu, Václav
312

Kališřová z Otterfeldu, Lidmi-
la 312

Kamejtský ze Lstiboře, Jan
183

Kaňha, Jan 167

Kaplíř ze Sulevic (viz též Vos-
terský Kaplíř ze Sulevic)

- Adam 173
- Albrecht 235
- Častovec 275
- Felix 275
- Jaroslav 275
- Jindřich 275
- Jiří 173
- Karel 275
- Kryštof Adam 173

– Mikuláš 34

– Smil 275

– Václav 34

– Vilém 142

– Vilém Felix 246

– Zdeněk 202

– Zdeslav 33n.

– Zdeslav ml. 34

– Zdeslav st. 34

– Zdislav 225

Karel V. 134, 287

Karel VIII. 52

Karlík z Nežetic, Jiřík 280

Karmenský z Ebenfeldu, Jan
viz Charmenský z Eben-
feldu, Jan

- Karvinský z Karvína, Mikuláš 236
Katarýn z Kataru
 – Jan 328, 332, 338
 – Pavel 328, 332, 338
 – Petr 332, 338
 Kateřina Sidonie Sasko-Lauenburská 222
Kavka z Říčana 58, 303
 Kechel z Holenštejna, Jan 245n.
Kelbl z Gejzinky
 – Petr 173, 210
 – Petr ml. 306
 Keller, Clefe 332
 Kepler, Johann 133, 177, 193
Kesler, Zacharias 204n.
 Kifer, Melchior viz Kyfer, Melchior
 Kichelius, Laurentius 77
Kirchberger, Jiří 37, 205, 318
 Klatovská z Dalmanhorstu
 – Anna 206
 – Dorota 206
 – Lidmila 206
Klatovský z Dalmanhorstu, Ondřej 205n.
Klement Žebrácký, Václav 206n., 234
 Kloss, Georg viz Closs, Georg
 Kloss, Heinrich viz Closs, Heinrich
Klusák z Kostelce 335
 – Albrecht 335
 – Mikuláš 138
 von Koburg, Joannes 173
Kodicil z Tulechova
 – **Jakub** 89, 180, **207n.**
 – Jan 208
 – **Petr** 132, 180, **208n.,** 210, 321
 – Petr (syn Jakuba) 208
 – Václav 208
 Kodícilová z Tulechova, Anna 208
 Körner, Hans 150
 Körnerová, Elisabetha 150
 Kohout z Lichtenfeldu 170
 – Simeon 270
Kochan z Prachové
 – Jakub 209
 – Jiří 209
 – **Tomáš 209n.**
 Kochtický z Kochtic
 – Jáchym 109, 142
 – Ondřej ml. 109, 142
 – Ondřej st. 142
Kolbe, Nicolaus 210
Kollin z Chotěřiny, Matouš 107, 135, 208, **210–212,** 215, 239, 248n., 266n., 304, 321
 Kollinová, Anna 211
Kolona z Felsu
 – Fridrich 42, 251, 335
 – Jan Jiří 42n., 251, 335
 – Kašpar 42n., 170, 175, 251, 335
 – Vilém 42n., 251, 335
 – Volf Linhart 42n., 251, 335
 Kolonová z Felsu
 – Alžběta 305
 – Sidonie 224
z Kolovrat (viz též Bezdrůžický z Kolovrat, Libštějský z Kolovrat) 241
 – Bedřich 111, 177
 – Jáchym 177
 – Jan Albrecht 111, 177
 – Jaroslav ml. 177
 – Jaroslav st. 177
 – Karel 177
 – Wolfgang 137
 Komarovský z Libanic, Jan 334
 Komenský, Jan Amos 141, 168, 307, 312
 Kopecký, Václav 153
Kopřimovský, Jan 212, 317
 Korálek z Těšína, Ludvík 220, 258
 Korsak, David 325
 Kotoulová, Anežka 304
Kotvic z Kotvic 186
 – Kašpar Christophor 186
 Kouč z Kouče, Jindřich 173
 Koučová z Kouče, Maruše 289
z Kounic
 – Fridrich 41, 156, 222, 246
 – Jan 41, 156, 204, 222, 246
 – Karel 270
 – Maxmilián 270n.
 – Oldřich 41, 204, 246, 261, 270, 274
 Kožešník, Petr 238
 Kožešníková, Kateřina 238
Krabice z Veitmile
 – Hynek 158
 – Kryštof 302
Krajíš z Krajku
 – Adam 260
 – Arnošt 260
 – Jiří 260
 – Karel 260
 – Konrád 260
 Kralická z Kralic, Judita 41
 Královéhradecký, Bartoloměj 242
 Krantz, Thomas 227
 Krantzín
 – Barbara 227
 – Marta 188
 Krato ze Šternfeldu, Martin viz Crato ze Šternfeldu, Martin
Kraus, Johann Wilhelm 24, 154, **212, 301**
 Kraus, Johann Jakob 212
 Kren, Wolfgang 179
Krentzheim
 – Bonifác 212
 – Jindřich 212
 – Leonard 212
 – **Leonard ml. 212n.**
 von Kreutz und Thurn, Anna Maria 181

- Kropáč z Krymlova, Jan 56, 266
- Kropáčová z Krymlova, Marianna 56, 266
- Kropil, Bedřich 213**
- Krtský
– Václav 235
– Václav ml. viz Melisseus, Václav ml.
- Krusvicius, Jan viz Krušvic, Jan
- Krušvic**
– Bedřich 213
– **Jan 213n.**
- Kryštof z Hornštejna, Jan 61
- Kryštof Falcký (syn kurfiřta Fridricha III. Zbožného) 160
- Kryštof Vírtemberský 160
- Křinecký z Ronova* 265, 323
– Adam Kašpar 309
– August 330
– Bohuslav 265, 309
– Jan Albrecht 187, 212, 265
– Jan Albrecht ml. 178, 265, 315
– Jindřich 212, 323, 330
– Jiří 309
– Karel Jindřich 323, 330
- Křížová, Anna 305
- Küchler, Elias viz Cüchler, Elias
- Kugler, Jacob 165
- Kumpán
– Matyáš (zřejmě otec následujícího) 149
– Matyáš viz Companus, Matyáš 149
- z Kunovic*
– Dětiřich 200
– Jan 200
– Jan Bernard 191, 246, 256, 333n.
– Jan Theodorik 252
– Jiřich 263
– Magdalena 59
- Theodorik (Dětiřich) 269
- Kunstát z Paumberka, Jan 29n., 228
- Kurcinus Litoměřický, Adam 214**
- Kustoš ze Zubřího a Lipky*, Václav 187
- Kusý z Mukoděli*, Vilém 236
- Kuthen ze Šprinsberka, Martin 107, 214n.**, 278
- Kutnauer ze Sonnenštejna, Pavel 246
- Kutovec z Ourazu* 258
– Jan 258
– Jan (syn předešlého) 258
– Jindřich 258
– Kašpar 273
- Květonský, Jan 31, 215n.**
- Kyfer**
– Kaspar 216
– **Melchior 216**
- Kylián, Martin 216n.**
- Kyšperský z Vřesovic* 306
- Kwark (famulus Julia Šlika) 46–56
- L**
- Labouňský z Labouně*
– Jan 46, 266
– Jan Jiří 130, 253, 309
– Jiří 46
- Ladirius, Mikuláš viz Ladýř, Mikuláš
- Ladislauš**
– **Caspar 36, 217**
– Johann 217
- Ladýř**
– **Mikuláš 217n.**
– Samuel 217
- z Lamberka*, Jan Jiří 333
- Lamingerová z Albenreuthu, Marie 298
- Lampeliová, Johanna 177
- Lampelius, Cyriacus 177
- Landeck, Hieronymus 218**
z Landecky, Adam 159
- Languet, Hubert 52, 266
- Lassman**
– **Ernst 218**
– Jacob 218
– Johann 218
– Konstantin 218
- Laštovička, Jan 305
- Laštovičková, Kateřina 305
- Laurentii, Václav 218n.**
- Laurentina, Ursula 334
- Laurentius, Kaspar 331
- Laurentius, Petr 219
- Laurmann, Leopold 219n.**
a Lauterbach, Joachim 135
- Lavín z Ottenfeldu, Matyáš viz Tímin z Ottenfeldu, Matyáš
- Lavín z Ottenfeldu, Václav 65,**
70, 84, **220n.**, 258, 311
- Lavínová z Ottenfeldu, Bohunka 220
- Leander, Johann 312
- Ledčanský z Popic, Jan st. 138
- Ledoux (le Doux)
– Catherin viz Dulcis, Catharinus
– Jean 160
- Lehman, Gabriel 191, 221, 337**
- Lehner z Kouby, Oldřich 243
- Lehner, Johann 326
- Lehnerová, Margaretha 326
- Leofart, Matouš 80, 195
- Leofartová
– Ludmila 195
– Kateřina 139
- Leporinus, Michael 221n.**
- Lersner, Christoph 162
- Lersnerová, Katharina 162
- Leskovec z Leskovce* 300
- Leszczyński
– Ondřej 74, 326
– Rafael 74, 326
- Lev z Rožmitálu* 214
– Adam 214
– Zdeněk 214
- Libštejnský z Kolovrat*

- Ferdinand 183
- Herald Václav 300
- Zbyněk Leopold 300
- Lidl z Lidlova* 148, 203
 - Maxmilián 148
 - Ondřej 148, 203
- Lidlinger, Nikodém viz Ellinger, Nikodém
- Lidlová z Lidlova, vdova (bez bližšího určení) 60
- z Lichtenštejna* 58, 135
 - Gundaker 100, 161
 - Jan 135
 - Jan Septimus 141
 - Jindřich 141
 - Jiří Hartmann 141
 - Karel 261, 293
 - Maxmilián 100, 161
- Lindner, Heinrich 222**
- Linhart z Neuenperka, Jan 158, 246
- Liningius**
 - Johannes 222
 - **Johannes (syn předešlého) 222n.**
- Linsner, Michael 223**
- z Lipé* 60, 260
 - Čeněk 150, 242, 254
 - Pertold Bohobud 259, 261
- Lipnická, Anna 339
- Lipnický z Příběhnic, Jan 246
- Litochleb**
 - **David 151, 223n.**
 - Václav 223
- Lobetius, Johann 67
- z Lobkovic* (viz též Hasištejnský z Lobkovic, Popel z Lobkovic) 304
 - Alena 27, 216
 - Jan 302
 - Ladislav 158
 - Polyxena viz z Pernštejna, Polyxena
 - Volfgang 302
- Löwenclau, Johann 161
- Loff, Kryštof 224**
- Log ab Altendorf, Gotthard 236
- Lokšan z Lokšan* 231
 - Adam 231
 - Jiří 231
 - Kateřina 136
 - Václav 231
- Longolius**
 - **Melchior 88, 224n.**
 - Michael 224
- Losenstein, Georg Dietmar 295
- Loskotová, Rosina 274n.
- Loubský z Lub* 295
 - Adam Jaroslav 295
 - Fridrich 244
 - Jáchym Ladislav 295
 - Vilém Chval 244
- z Lovče, Vilém 69
- Lucemburkové 81
- Lucinus**
 - **Daniel 225**
 - Jan 225
 - Jiří 225
 - Václav 225
- Lucius**
 - Johann 225
 - **Johann (syn předešlého) 225n.**
 - Johann Andreas 226
- z Ludanic*
 - Půta 206
 - Václav 206
- Ludvík XII. 52
- Ludvík Jagellonský 134
- Lück von Boguslawitz**
 - Caspar 226
 - Lorenz 226
 - **Lorenz (syn předešlého) 226, 261**
 - Simon 226
- Luther, Martin 112, 247
- M**
- Männchen
 - Christoph (otec následujícího) 229
 - Christoph viz Manlius, Christoph
- Mättig**
 - Franz 226
 - **Gregor 57, 226–228**
- Magini, Giovanni Antonio 193
- Magnus**
 - Jan 228
 - **Martin 228**
- Maignan, Nicolaus 51
- de la Maisonneuve, Elizabeth 174n.
- Makovský z Makové**
 - **Jan 29n., 37, 228, 229**
 - Vavřinec 228n.
 - **Vincenc 228, 229**
- Malachovius, Jan 181
- Malcán z Vartemberka*
 - Jáchym 142, 264, 284, 319
 - Jáchym (syn předchozího) 264, 284, 319
 - Jan Bernard 109, 142, 264, 284, 319
 - Ota Jindřich 264, 284, 319
- Malešický z Černožic* 167
 - Jan 167
 - Jan Ladislav 167
- Malovec z Malovic, Michal 235
- z Maltic*, Zikmund 239
- Manlius, Christoph 37, 229n.**
- Maphredus, Abraham 230**
- Marcilius, Theodor 172
- Marcius, Jan 230n.**
- Marcovicus, Jan 231**
- Margraf, Jan 231n.**
- Marchio, Ondřej viz Maršálek z Dařina, Ondřej
- Markowski, Jan viz Marcovicus, Jan
- Markvart z Hrádku* 144
 - Diviš 144

- Miroslav 144
- Šebestián 137
- Maršálek z Dařina, Ondřej 232**
- Maršův, Jakub 238
- z Martinic (viz též Bořita z Martinic), Marie 151
- Martinus, Matthias 323n.
- Martinus z Dražova, Samuel 168, 202, 315
- Martire Vermigli, Pietro 70
- Mates, Mikuláš 300
- Matesová, Anna 300
- Mathebaeus, Kryštof 205
- Mathisaeus z Hostína, Samuel 232n.**
- Matyáš I. 74, 337
- Matyáš ze Sudetu**
 - Jan 232, 233n., 291, 315
 - Václav 233
 - Zachariáš 233
- Mautner, Václav 190
- Mayer, Johann 332
- Maxmillián II. 278
- Medlová z Krumlova, Benigna 292
- Megander, Jiří 173
- Mechanopaeus, Jan 234n.**
- Meier**
 - Johann Jakob 75, 235
 - Matthias 235
- Meisterová, Elisabetha 222
- Melanchton, Philipp 46, 112, 210, 239, 266, 302, 308
- Melissaeus**
 - Jakub 235
 - Václav ml. 235n.
- Mendricius, Daniel 91, 236**
- Mensatoris, Jiří 237**
- Mephraedus (Mephredus), Abraham viz Maphredus, Abraham
- Mergnerin, Rosina 273
- Mesanchere 160
- Metych z Čečova*
 - Jáchym 233, 247
- Mikuláš 233, 247
- Meziříčká z Lomnice, Alena 58
- Meziříčský z Lomnice*
 - Václav 185
 - Znata 185
- Mezon z Telče, Jan 102, 159
- Mičan z Klinšteina*, Ignác Albert 193
- Michaelis, František 237**
- Michaelis, Jiří viz Michal, Jiří
- Michal, Jiří 237n.**
- z *Michalovic* 119, 193, 234, 283, 295, 318
 - Bohuslav 104, 193, 207, 234, 283, 318, 331n.
 - Jan Smil 141, 202, 205, 234, 270, 318
 - Mořic 104, 207, 234, 283, 295, 331n.
 - Rudolf 104, 207, 234, 283, 295, 331n.
- z *Minkvic*
 - Kašpar 230
 - Kašpar Vilém 230
- z Minsterberka, Karel 158
- Mirotický, Jan 238**
- Mirovský, Adam 238**
- Mitis z Limuz**
 - Pavel 239
 - Tomáš 101, 180, 210, 229, 239n., 249, 264, 321
- Mitisová, Kateřina 239
- Mitmánek**
 - Jan 240
 - Václav 240n.
- Mizauld, Antoin 52
- Mladota ze Solopisk*, Vilém 309
- Molitor, Jiří viz Moller, Jiří
- Moller, Jiří 101, 241**
- Moller, Martin 148
- Monavius
 - Jakob 160, 191
 - Peter 160
- de Monchy, Jean 160
- Monialides**
 - Pavel 242
 - Václav 242
- Monialidová, Ludmila 242
- a Monte Gigantis, Tobiáš 150, 242, 254**
- z Montferrand, knížata 161
- Morkovský ze Zástřizl*
 - Jaroslav 330
 - Václav 330
 - Václav ml. 250
 - Václav st. 69
- Mornay du Plessis, Philippe 172, 305**
- Morosophus, Sebastian 281
- von Mosch, Magdalena 263
- Mošauer z Valdova* 130, 250
 - Adam 130, 250
 - Jáchym 250
 - Jiří Alex 189
 - Jiřík 250
 - Mikuláš Vilém 189, 250
- Müller, Otmar 69
- Müller, Simeon 21, 24n., 176, 242n.**
- Muňka z Ivančic*, Petr Pavel 273
- Murarius, Leonhard 171
- Mylius, Johannes 254
- Myllner z Mylhauzu* 190
 - Jan 190, 221, 269
 - Jan (syn předchozího) 221
 - Jiří 221
 - Petr 201, 221, 336n.
- Mystopol, Jan 240
- Myška ze Žlunic*
 - Jan Kryštof 176
 - Jindřich Karel 98, 176
 - Oldřich Kunata 98, 176

N

- Nabod, Valentin 52
- z Náchoda viz Březnický z Náchoda
- Naruszewicz
 - Albert 74

– Samuel 74
Nausea, Friedrich 214
Nechvátal, Zachariáš 243
Němčanský
– **Bartoloměj 102, 243n.**
– Daniel 244
– Jan 79
Nergová, Magdalena 160
Neumann, Melchior 244n.
Nigrinus, Bartoloměj Leopold 300
Nigrinus, Jiří 155
Nosidlová z Geblic, Saloména 80
de la Noue, François 161
Nushold, Anna 325
z Nydrucka, Caspar 211, 214, 239

O

Olbram ze Štěkře, Pavel 274
Olemann
– Johann 245
– **Maximilian 245**
Olevian, Caspar 290
Olevianová, Alžběta 290
Olomoucký, Augustin 325
z Oprštorfu, Anna Maxmiliána 272
Opsimathes, Jan 41, 156, 202, 245–247, 310
Optalius, Jakub 247
Optát, Václav Beneš 107, 185, 247n.
Orpheus z Chotěřiny, Jan 248n.
Oršinovský z Fürstenfeldu, Jan 25, 154, 176, 253
von Ortenburg, Ernst 160
Orthlobius, Christophor 167
Ostracius, Jiří 249n., 262
Ostroměřský z Rokytníka,
Václav 225

P

Pacheus, Lorenc 39, 250

Palaeologus, Jakub 211
Paludinová, Barbara 250
Paludinus
– **Georg (Gregor) 250**
– Matěj 250
Paludius
– Adam 251
– Johann (syn předchozího) 251
Paludius, Johann 76, 250n.
von Pannwitz, Margaretha 263
Pareus, David 67, 231
Partlícius ze Špicberka, Simeon viz Partlíček ze Špicberka, Simeon
Partlíček ze Špicberka
– Simeon 251
– Simeon (syn předešlého) 42–44, 251n.
Paul, Johannes 252
Paulinus, Mikuláš 252n.
z Paumberka
– **Nikodém ml. 253, 263, 273, 282, 309**
– Václav 253
Paur, Nikolaus 253
Pavlovský z Pavlovic, Stanislav 194, 327
Payen, Hermann 332
Pecyngar z Bydžína
– Albert Tiburtius 148
– Albrecht 309
– Heřman Vilém 148
– Václav Mikuláš 130
– Vojtěch 130
Pelargus, Christoph 319
Pelargus Černovický, Jan 190
Peristerius, Václav Jiří viz Holoubek, Václav Jiří
z Pernštejna
– Bohunka 164
– Jan 152
– Maxmilián 194, 327
– Polyxena 283
– Vilém 27, 152

– Vojtěch 152
– Vratislav 194, 255, 327
z Pernštýna, Ludvík 27
Pětipeský z Chyš, Barbara viz Doupovcová z Chyš, Barbara
Pětipeský z Chyš 169
– Albrecht 33n., 138
– Odolen 169
– Šťastný Václav 33
Petrarca, Francesco 152
Petri, Adam 150, 242, 254
Petrozelinus
– **Jakub ml. 254**
– Jakub st. 254
Petřvaldský z Petřvaldu
– Bernard Diviš 136, 271
– Jan Theodorik 158
Peuckerová, Margaretha 226
Peyr, Jan 192
Peyrová, Mariana 192
Phagelová, Anna 190
Philibert Bádenský 160
Philo z Dalmanhorstu, Ondřej 206
Philomathes z Walkmberku, Matouš 254n.
Philomathes, Václav 185, 248
Piccart, Michael 165, 172
Pierius z Birnfeldu, Friedrich 26, 255n., 335
Pierius, Urban 255
Piknůsek, Jan 213
Piknůsková, Eva 213
Pirrer, David 189, 256
Piscator, Johann 313
Piscenus, Vitus (syn Václava Flekáce) 257
Piscenus, Vitus (syn Matěje Agnelli) 257
Písecká z Kranichfeldu
– Anna 195n.
– Dorota 187, 305
Písecký, Jan 224
Písecký, Václav 256n.
Písecký, Vít 257

- Pitruša, Jiří 136
- Plačko, Matěj 257**
- Planklová, Dorota 198
- Platter, Felix 67, 72n., 79
- z Plavna, Jindřich 239
- Pleitner, Johannes viz Bleydner, Johannes
- Pleutner, Johannes viz Bleydner, Johannes
- Plevka, Jan 258**, 300
- Plorantius, Matěj viz Plačko, Matěj
- Podhradská z Vlčí Hory, Bohunka 192
- Pol, Nicolaus 319
- Polan z Polansdorfu**
- **Amand** 41n., 68, 73, 90, 96, 143, 163, 201, 204, 255, **258n.**, 262, 270n., 279, 285, 293, 311
 - Georg 317
 - Henrich I. 258
 - Heinrich II. 259
 - **Heinrich III.** 36, **259n.**, 261
 - Valerius 201
- Polanová
- Anna 317
 - Rosina 270
- Polanus z Polansdorfu viz Polan z Polansdorfu
- Polednová, Barbora 299
- Polej, Matyáš 260**
- Polenta ze Sudetu, Jiří 46, 234
- z Polheimu, Gundakar 74
- Polonellus, Pavel viz Aretin, Pavel
- Polová, Justina 319
- Polykarp, Martin 244
- Pomarius, Jan 60, 260**
- Pommer, Tobias** 226, 259, **260n.**
- Pontanus z Breitenberka, Jiří Barthold 198
- Popel z Lobkovic*
- Bartoloměj 137
 - Bartoloměj Desiderius 269
 - Jan ml. (na Bílině) 289
 - Jan (na Zbiroze) 248
 - Jan Kryštof 219
 - Jan Mikuláš 162
 - Kryštof 269
 - Kryštof ml. 219, 281
 - Ladislav 162
 - Mikuláš 248
 - Oldřich Felix 151
 - Zdeněk Vojtěch 337
- Popelová z Lobkovic, Eva 142, 264, 284, 319
- Porfyrius 182
- Praetorius z Perleberka, Jacob 261**
- z Prahy, Ladislav 74
- Prakšický ze Zástřizl* 220
- Jindřich 63
 - Jiří Zikmund 38, 61–78, 139, 235, 250, 276
 - Marek Antonín 250
- Praneis, Václav viz Laurentii, Václav
- Pražák z Jindic, Daniel 305
- Pregler, Friedrich 261n.**, 274
- Pressiová, Markéta 263
- Pressius, Johannes (Jan) 262**, 263
- Pressius, Pavel** 102, 179, 249, **262n.**
- Primster von Cammerstein**
- Georg 263
 - **Georg (syn předešlého) 263**
- Pripadlovius, Adam 264**
- Procopides, Jan 264**
- Prog z Velnic, Jan 243
- Prothofer z Purkersdorfu*, Fabián Šebestián 182, 316
- z Promnic 178, 260
- Prosdokonymus, Jan 21, 264n.**, 291
- Proserchomus, Adam 265**
- Prostibořský z Prostiboře, Jáchym 311
- Prošovský z Prošovic**
- **Fridrich** 26, 84, **265n.**
 - Václav 265
 - Václav (syn předchozího) 265
- Proxen ze Sudetu, Šimon** 14, 23n., 38, 45–57, 70, 96, 141, 249, **266n.**
- Prusinovský z Víckova, Vilém 238
- Pruskovský z Pruskova*
- Jan Kryštof 255
 - Jiří 255
 - Oldřich Desiderius 255
- Přáza, Pavel viz Pressius, Pavel
- z Puchheimu 58
- Pušperský z Pleší, Šťastný 338
- Pyšná, Anna 337
- Pyšný, Václav Jiří 337

Q

Quetonius, Jan viz Květonský, Jan

R

Racek z Chotěřiny, Jan 267, 304

z Račína, Jan Fridrich 277

Radešínský z Radešova 280

– Samuel 275, 280

Radnický ze Zhoře, Adam 273

Radziwiłł

– Jan 74

– Kryštof 74, 160

Rager ze Sulzbachu, Johann

Georg 335

Rájecká z Mírova, Kateřina 63n.

Rakocius, Matyáš viz Rakovský z Rakova, Matyáš

Rakovský z Rakova

- Martin 267
- **Matyáš 267n.**
- Mikuláš 267
- Štěpán 267
- de la Ramée, Pierre viz
Ramus, Petrus
- Rameš, Václav 268**
- Rameš z Rejnštejna, Pavel
268
- Ramus, Petrus 52n., 266
- Razický ze Vchynic*, Albert 262
- z Redernu* 222, 244, 334
 - Kryštof I. 282
 - Kryštof II. 174
 - Marie 142
 - Melchior 282
- Rebentrost, Georg 268**
- Rehlinger von Rehlingen,
Johann Karl 173
- Rehm, Georg 172, 310
- z Rechenberku, Caspar 177
- Reichels, Jacob 318
- von Reichenbach, Heinrich
156
- Reimann, Johann B. 212
- Reimannová, Magdalena
Alžběta 212
- Reineccius, Reiner 249
- Reinmann, Gottfried 269**
- Reis, Valentin 269**
- Reissig, Martin 236
- Reiter, Quirin 42
- Renner**
 - Johann 269
 - **Joachim 269**
- Renšpergar z Renšperka* 132
 - Ferdinand 132
- Resler, Andreas 269**
- Rhediger
 - Christoph 76
 - Nicolaus 76
 - Nicolaus III. 160
 - Thomas 52
- Rhodium, Justus** 173, 270,
276
- Riemer, Justin 270**
- Richter Jakartovský ze Sudic**
 - Jan ml. 272
 - **Jan st. 84, 270–272**
 - Jan (Hanuš) 270
- Richter z Tošperka**
 - **Jaroslav 272**
 - Petr Kašpar 272
 - **Vilém 272**
- Rilský z Rilska 142
- Ripa**
 - **Fabian 253, 272n.**
 - Christoph 272
- Ripanus, Fabian viz Ripa,
Fabian
- Ritter**
 - Christian 273
 - Valentin 273
 - **Valentin (vnuk předchozího) 273n.**
- Ritterová, Eufrosina 273
- Rittershausen, Konrad 65, 69,
133, 225
- Rittershausen, Nicolaus 189
- Robmhap ze Suché*, Václav
300
- Rodericus, Jan viz Racek
z Chotěřiny, Jan
- Rodt, Justus viz Rhodius,
Justus
- Röber, Elias 174
- Rölek, Caspar 269
- z Rogendorfu 51
- Roháč z Tejna, Jan 261, 271,
274n.**
- Rohovlád z Bělé* 216
 - Mikuláš 216
- Rochotiová, Anna Zuzana 275
- Rochotius z Rochicerperka,
Ondřej 275n.**
- Rochotský z Rochicerperka,
Ondřej viz Rochotius
z Rochicperka, Ondřej
- Ropal z Ryfंबरka**
 - **Adam** 40, 61, 63, 173,
270, 276n., 295, 326
 - Bartoloměj 276
- Rosacius
 - Adam 58
 - Jan 58
- Rosatus**
 - Jacob 277
 - **Johannes 277**
- Rosenhain, Hieronymus 227
- Roth, Abraham 277**
- a Rotis**
 - **Petrus 278**
 - Petrus junior 278
- z Rottalu* 287
 - Jan Antonín 287
 - Jan Jakub 287
 - Ondřej 287
- Rottermelius, Josia 63
- Roupovský z Roupova* 197
 - Jan 290
 - Jan Felix 290
 - Jiří Adam 333
 - Václav Vilém 333
 - Vilém 79, 197
 - Zdeněk 197
- Rozín z Javorníka
 - Eliáš 246
 - Jan Jiří 246
 - Jiří 246
 - Samuel 246
- z Rožंबरka*
 - Jindřich VII. 102, 169,
325
 - Petr Vok 37, 79, 131, 161,
200, 202, 220, 224, 228,
242, 303, 311, 329
 - Vilém 253, 260, 320
- z Rožmitálu*, Anna 336
- Rubín Rakovnický, Václav 215
- Rudinger, Thomas 54
- Rudolf II. 61, 194, 212, 224,
251, 255, 263, 280, 313
- Ruf, Adam 339
- Rufová, Markéta 339
- Rukard, Jan 61, 72
- Rvačovský z Rvačova, Vavřinec Leander 278n.**
- Ryff, Theobald 143

Ryhiner

- Emanuel 143
- Johann Friedrich 279
- **Johann (Hans) Heinrich** 37, 184, 197, **279n.**

Ryhinerová, Anna 143

Ryneš, Matěj 199

Rysmann, Nicolaus 167

Ř

Řepická ze Sudoměře, Kateřina 31

z *Říčán* (viz též Kavka z Říčán) 284

- Jan 299
- Jan Litvín 149, 293
- Karel Vilém 137, 254
- Mikuláš 102, 325
- Petr 137, 254
- Václav 149

S

Sack, Konrad 280

Salander, Tobiaš 201, 280

ze *Salhausenu*

- Antonín 132
- Jáchym Abraham 150
- Jindřich Abraham 210
- Volf 147
- Volf (zřejmě syn předchozího) 147

ze *Salmu* 270

- Julius 250, 270
- Karel 250, 270
- Lukrécie 46
- Vejkhart na Tovačově 270
- Weikhard 236
- Wolfgang 253

Sarkander, Jiří 280n.

Saur, Melchior 208

Saxo, Bartholomäus 281

Scioppius (Scioppio), Kaspar viz Schoppe, Kaspar

Sclavvus, Ioannes 293

Scliphus, Jan 281n.

Scribonius, Jindřich 137

Scultetová, Elisabetha 169

Scultetus, Georg 169

Scultetus, Johann 288

Sebizius, Melchior 67

ze Sebotendorfu, Johann 147

Sedlčanská, Kateřina 232

Sedlčanský, Jiřík 232

Sedlnický z Choltic

- Bernard 41, 246
- Jan 41

Seidel

- **Friedrich 282**
- Martin 282

Seliger, Anton 282n.

Sekerka ze Sedčic 32, 189, 237

- Bohuchval 323
- Frídriř 237
- Jaroslav 32, 189
- Jeřřich 237
- Kryřtof 30, 237
- Mikuláš 142, 323

Sengel, Johann Ludwig 283

Sequenides

- David 283
- Jan 283
- **Jiří 283n.**

Sequenidová, Anna 283

Serackel z Hartenfelsu, Jiří viz Scherhackle z Hartenfelsu, Jiří

Sesser, Paul 260

Sesserová, Johanna 260

Sezima z Vrtby 307

Schachtová, Judith 285

Scharffová z Werthu, Dorota 226

Schedel, Johann 284, 319

Scheffer, Zacharias 284

Scheibel z Falkensteinu, Johann 233, 285

Schein

- **Hieronymus 285**
- Johann Hermann 285

Scherfenberk, Gothard 309

Scherhackle z Hartenfelsu,

Jiří 43n., 201, 285n.

Scherhackleová, Zuzana 300

Schirn, Johann 332

Schmidt z Freihofenu, Karel 109, 142

Schmiedin

- Elisabetha 287
- Maria 188

Schneittel, František 286n.

Schnitter

- Augustin 287
- Benjamin 287
- Gottfried 287
- **Johann 287**

Schnitterová, Elisabetha 297

Schödel, Johann viz Schedel, Johann

Schön, Elias 287n.

ze Schönaichu

- Fabian 226, 261
- Georg 313
- Johann 313

- Sebastian 189

Scholiaster Táborský, Jan 264

Scholl z Elsaufu, Ondřej 79

Schoppe, Kaspar 288n.

Schreiter

- **Johann 289**
- Lorenc 289

Schütz, Friedriř 289n.

Schützová, Katharina 229

von Schulenburg, Alexander 160

Schwartz, Adamus viz Huber

z Rysenpachu, Adam

Schwartzbach, Salomon 290

Schwarzenbach, Salomon

290

Schweitzer, Johann 290

Sigefrid, Johann 290n.

Sixt z Ottersdorfu, Jan Theodor 69, 161, 243, 246

Skála z Kolince

- Kliment 291

- Šimon 69, 76, 101, 264, 291n., 315
- Skála ze Zhoře**
- Adam 292
- Pavel 32, 107, 214, 292
- Skálová, Kateřina 187
- Skalský z Dubu*
- Daniel 149
- Zikmund 149
- Sklenářka
- Dorota 239
- Juliána 239
- Skrbenský z Hříště*
- Bernard 136
- Jan 296
- Jan (syn Václava) 57, 296
- Václav 296
- Slavata z Chlumu a Košumberka* 119, 179, 240, 257, 294, 300n.
- Adalbert 183, 204, 294, 299, 333
- Adam 200, 257, 299, 320
- Albrecht 42, 145
- Diviš 145
- Diviš Lacembok 178, 334
- Jáchym 299
- Jan Albrecht 299
- Jaroslav 294
- Jindřich 39, 183, 204, 333
- Michal 42, 145, 309, 320
- Vilém 100, 161, 200, 320
- Slavatová z Chlumu a Košumberka, Mandaléna 41
- Sluzký z Chlumu*, Jindřich 243
- Smichaeová, Salomena 292
- Smichaeus**
- Jan 292
- Jeremiáš 292n.
- Petr 292
- Václav 292
- Smichaeus, Václav 293**
- Smiřická ze Smiřic, Anna (Anna Salomena) 183, 204, 294, 333
- Smiřický ze Smiřic* 119, 199, 206, 228, 242, 263, 305
- Albrecht 187
- Albrecht Jan 172, 228, 253, 282, 309
- Albrecht Václav 309
- Jaroslav (II.) 157, 185n., 228, 242, 326
- Jindřich Jiří 228
- Václav 187
- Zikmund 228
- Smolík, Benedikt 158
- Smolíková, Kateřina 158
- Socin, Daniel 197, 293n.**
- Sophonon, Johann 280
- Spencinger**
- Jan 294
- Matouš 294
- Speratus, Paul 247
- Spies z Hartenfelsu**
- Hans 294
- Nicolaus 294n.
- Spreckelsen a Sprekelsheim, Peter (Peter Christophor) 173, 295n.**
- ze Sprinzenstainu, Václava Richarda 141
- Srnovec z Varvažova, Bartoloměj viz Havlík z Varvažova, Bartoloměj
- Stanovského z Čechtice, Heřman 69
- ze *Starhemberka*
- Jiří Erasmus 168
- Kašpar 168
- Reichard 168
- Staute**
- Daniel 57, 296
- Hans 296
- Christoph (Christophor) 296n.
- Steinberg**
- Johann 297n.
- Johann Melchior 298
- Karl 298
- Melchior 297
- Steinland, Christoph 319
- Steinlandová, Susanne 319
- Steltzner, Paul 298**
- Stephanus, Daniel 298n.**
- ze Sternecku, Johanna Dorota 198
- Stöltzner, Paul viz Steltzner, Paul
- Stosius Pilický, Jiří 299**
- Stoš z Kounic* 199, 322
- Adam Mikuláš 322
- Budivoj 322
- Jan Arnošt 322
- Jan Jiří 322
- Jan Přech 322
- Jiří Jaroslav 190, 206
- Ota 190
- Strabo, Jakub 182
- Strakonická, Zuzana 315
- Strakonický, Jan 315
- Stránovský ze Sovojovic**
- Jan 299
- Markvart 299
- Stredonius**
- Georg Heinrich (Jiří ?) 299n.
- Jiří 299
- Martin 299
- Strejc viz Vetter
- Strialiová, Regina 300
- Strialius z Pomnouše**
- Bohuslav 300
- Bohuslav (syn Jana) 300
- Jan 13n., 182, 300n.
- Strobeliová, Kateřina 308
- Strosz, Johann Georg 24, 301**
- Středa viz Stredonius
- Střela, Jiří 301**
- Střela z Rokyc* 119, 181
- David 175, 180
- Jindřich 181
- Štěpán 181, 320
- Střelec z Lebenperka, Matyáš 231
- Střípek, Jiří viz Ostracius, Jiří
- ze *Stubenberka*, Rudolf 309

Stübner, Christoph (Christopher) 302

Sturm, Johannes 137

Sturn, Johannes 302n.

Sung z Jesenice, Jan II. 317

Sušil, Jiří 291

Svěchin z Paumberka

– **Gabriel 303n.**

– Jiří 303

Svěchinová z Paumberka,

Kateřina 303

Syrakovská z Pěrkova, Ester
65

Syrakovský z Pěrkova

– Ctibor Ambrož 316

– Hynek 316

Szulyovszký, Balázs Félix 166

Š

ze Šelmerka

– Jan 103, 134

– Jindřich 103, 134

ze Šenfeldu, Konrád 209

Šentygar, Jan 38, 267, 304

Šercer, Jiřík 304n.

Šimek, Jan 205

Šimková, Dorota 205

Šindelová, Anna 314

Škréta Šotnovský ze Zavořic,
Jan 131, 231

Šlechta ze Všehrd

– Jan 134, 256

– Jan (syn předchozího) 256

Šlejnic ze Šlejnic 59, 303

Šlejnicová ze Šlejnic, Anna 321

Šlik z Pasounu a Holíče 119,
224, 260, 285, 323

– Albrecht 285

– Ambrož 208

– Fridrich 224

– Jáchym 46, 266

– Jáchym Ondřej 225, 241

– Jan Albín 189, 256

– Jeroným 179, 181n., 195,
262

– Jindřich 224

– Jindřich V. 283

– Jiří Arnošt 224

– Julius (syn Jáchyma) 23,
38, 46–56, 141, 241, 266

– Julius (syn Jáchyma Ond-
řeje) 225, 241, 304, 315

– Kašpar 165, 283

Šliková z Pasounu a Holíče,
Kateřina 208

Šonovský ze Šonova, Jan 292

Španovský z Lisova 100, 153

– Jáchym, 153

– Jan Oldřich, 153

– Kryštof Arnošt, 153

– Michal 229

– Štěpán 100, 153

– Vít Vilém 235

Šreter, Jiří 305

Štampach ze Štampachu

204, 310

– David 205

– Erasmus 219

– Jaroslav Volf 205

– Jindřich st. 219, 310

– Jiří 219

– Kryštof 310

– Kryštof Abraham 219

– Kryštof Adam 310

– Matyáš st. 205

– Václav st. 219, 310

– Volf 269, 310

Štampachová ze Štampachu

– Anna 129

– Markéta 194

Štefek z Koloděj

– Štěpán 305

– **Tobiáš** 187, **305n.**

– Tobiáš (syn předchozího)
305

Štefková z Koloděj

– Anna 305

– Ludmila 305

Štengler, Jan 306

ze Šternberka (viz též Holický
ze Šternberka) 21n., 31,
215, 217

– Adam 24, 154, 212, 301

– Jan Rudolf 31, 215

– Jiří 136, 338

– Karel 217

– Ladislav 136, 338

– Oldřich 217

– Ondřej 136, 338

– Štěpán Jiří 24, 31, 212,
215, 301

– Zdeněk 31

Štolc

– **Daniel 173, 306n.**

– Jan 306

Štosius Pilický, Jiří viz Stosius

Pilický, Jiří

Šturm, Václav 151

Šúd ze Semanína, Eliáš 132,
155, 191

Šuman, Jan 337

ze Švamberka 21n., 161, 272

– Adam 25, 170, 175, 212,
305, 317

– Jan Erasmus 284

– Jan Fridrich 214

– Jan Jiří 170, 175n., 224,

281, 305

– Jan Šebestián 214, 272

– Jan Vilém 272, 284

– Jan Vilém II. 272

– Jindřich 238

– Jiří Bedřich 272

– Jiří Ehrenreich 272, 284

– Jiří Petr 214, 272

– Kryštof 303

Švihovský z Rýzemberka

– Bedřich 329

– Petr Vok 329

– Václav 151

T

Taciturn, Jiří 307n.

Talacko z Ještětice 268

– Adam 268

– Jan Václav 268

Talaeus, Audomarus 70n.

z Talberka 33, 217, 264

- Jan 33, 264
– Vilém Václav František 264
- Tanard, Jean 52
- Tandalius, Jan 309
- Tasso, Torquato 114
- Teleskij, Georgius Elias 308**
- Tejřovský z Enzidle* 272
– Jindřich Jakub 272
- Teplická, Anna 291
- Teplický, Jan 291
- Tesák, Jiří 155
- Teufl, Michael 161
- Teuflová z Cejperka, Dorota 212
- Thabor**
– **Martin ml. 308**
– Martin st. 308
- Thaburnus, Martin ml. viz Thabor, Martin ml.
- Thandarias, Venceslaus 309**
- Theophil, Christian 309**
- Theophil, Nicolaus 309n.**
- Theophil, Nicolaus (z Flensburgu) 310
- Theophil, Nicolaus (z Rostocku) 310
- Therminus ze Zhoře**
– Daniel 310
– Jan st. 310
– **Pavel 310n.**
- Thököly
- Mikuláš 170
– Štěpán 170
- z Thurnu* 153, 213, 297, 339
– František Bernard 190n., 213, 339
– Jeroným Václav 153, 297
– Jindřich Matyáš 190n., 213, 339
– Vít Jindřich 153, 297
- Thurzo z Bethlenfalvy 161
– Elek 161
- z Tiefenbachu*
– Fridrich 144, 314
– Kryštof 144, 314
- Rudolf 100, 144, 161, 314
– Zikmund 144, 314
- Tichá, Jana 239
- Tichý
– Jan 239
– Stanislav 239
– Tomáš viz Mitis z Limuz, Tomáš
- Tilesius, Jonathan 284
- Tilesius, Melchior 61n.
- Timin z Ottenfeldu, Matyáš**
39, 84, 153, 163, 258, **311–313**
- Titus, Matouš 335
- Titus**
– **Peter ml. 313**
– Peter st. 313
- Titze viz Titus
- Tossanus, Daniel viz Tussaint, Daniel
- Träger, Karl 188
- Traianus, Václav viz Trojan, Václav
- Traianus, Vít 249
- Tranoscius, Jiří viz Třanovský, Jiří
- Trčka z Lípy* 102, 155, 181
– Burian 181
– Burian Mikuláš 181
– Jan 174
– Jan Rudolf 102, 155, 181
– Maxmilián, 181
– Mikuláš 218
- Tribuletius, Zikmund 217
- Trigler, Johann Georg 144n., 314**
- Troilus Hagiochoranus, Mikuláš** 291, 314n.
- Troilus, Jan 314
- Trojan**
– Jiří 316
– **Václav 182, 316**
- Truscus, Jiří 316**
- Třanovská
– Hedvika 316
- Marie 317
- Třanovský**
– David 317
– Eliáš 317
– **Jiří 107, 212, 316–318**
– Konstantin 317
– Samuel 317
– Timoteus 317
– Valentin 316
- Třebický**
– **Daniel 101, 318–320**
– Jan 318
- Třebešská ze Železna, Kateřina 322
- von Tschischwitz, Friedrich 263
- Tschirnerová, Marie 318
- Tschirnesius, Friedrich 136
- Tschonder**
– **Jeremias 147, 318n.**
– Martin 318
- Tudertová, Sarah 175
- Tuhanská z Branče, Alžběta 191
- Tuchar z Šoberova*
– Jan Kašpar 288, 298
– Jiří 298
– Jonáš 298
- Turnovinus, Ieremias 293
- Tussaint, Daniel 67
- Tyl, Martin 200, 320**
- Tým, Václav 320**
- Tymín, Matyáš viz Timin z Ottenfeldu, Matyáš

U

- Újezdecký z Červeného Újezda* 299
– Šebestián 299
- Ulner, Hermann 320**
- Ulrich z Rosenfeldu, Jáchym 282
- Ulrichová, Anna 328
- Ungnad ze Sonneku* 164
– Adam 164
– David 162, 164

– Ondřej 164
Ursinus, Johann 58, 257, 283

V

Vabruschius, Jiří viz Vavrouš, Jiří
Václav Těšínský 278
z *Valdštejna* (viz též Brtnický z Valdštejna) 59, 119, 255
– Albrecht 188, 331
– Adam ml. 255
– Bartoloměj 328
– Hannibal 27n., 150, 187, 190, 216, 230, 328
– Henyk Šťastný 321
– Jan 300
– Jan st. 255
– Jindřich 150, 216, 328
– Jindřich (1623 student lipské univerzity) 292
– Jiří 27, 107, 140, 145, 166, 216, 223
– Karel 42, 107, 140, 145, 166, 255
– Kristián 140, 166
– Vilém 138, 151, 223
– Zdeněk 42, 145, 151
Valter Nymburský, Christián 320
Vančura z Řehnic 293, 330
– Jan Jindřich 330
– Jiří 309
– Jiřík st. 330
– Jiří Felix 293
– Jiří Šťastný 309, 330
Vanecký z Jemničky, Vilém 270
Varnens, Martin 114, **321**
z *Vartemberka* 139, 309
– Jan 59–79, 139, 260
– Jan Jiří 162
– Karel 162
– Sibyla 41
– Zdeněk 59
Vavrouš z Limuz, Jiří 57, **321**
Veidner, Johann viz Weidner, Johann

z *Veitmile*, Kryštof 302
Velaš z Hostomic, Ondřej 304
Velcursius, Petr **321n.**
Velesius, Jan viz Veleslav, Jan
Veleslav, Jan **322**
Vencelík z Vrchovišť 59
– Jindřich Konrád 189
– Kryštof Adam 184
– Zikmund Matyáš 189
von Venedigen, Joachim 280
Veressius, Melchior viz Vereš, Melchior
Vereš, Melichar **323**
Věrník, Simon viz Müller, Simon
Vetter
– Daniel 323
– **Jan** 36, **323n.**
– Jiří 323
Věžník z Věžník
– Adam 328
– Adam st. 328
– David 195
– Markvart 328
Vchynská ze Vchynic, Johanka 299
Vchynský ze Vchynic (viz též Razický ze Vchynic) 119, 163, 247
– Jan (karlštejský purkrabí) 144, 163, 226
– Jan (syn předchozího) 226
– Oldřich 144, 262
– Racek (Radslav?) 247
– Radslav 176, 225
– Radslav ml. 144, 262, 331
– Rudolf 226
– Václav 226
Vilém Oranžský 161
Villaticus, Šimon 102n., 123, **324n.**
Vincentius, Peter 181
z Vinoře, Adam viz Černý z Vinoře, Adam
Virdung
– Matthäus 325

– **Paul** **326n.**
Virdung von Hartung, Michael **325n.**
Vít, Jeroným 170
Vladislav Jagellonský 134
Vlach, Julius 194, **327**
Vlk z Kvítkova, Jan 169
Vodňanský, Tomáš 137
z Vodolic, Anežka 220
Vochius, Esaias viz Wochius, Esaias
Voit
– **Albrecht** **327n.**
– David 327
– **Nathan** **328n.**
Volovec, Jan 74
Voračický z Paběnic, Karel 130
Vosterský Kaplíř ze Sulevic
– Albert (Albrecht) 141, 202
– Jan Bohuslav 141, 202
– Zikmund 141, 202
Vostrovec z Královic 119, 243
– Ferdinand 280
– Jan 172, 243
– Štěpán 133
– Vilém 243, 336
Voškloud, Pavel 37, **329n.**
Vrábský Tluksa
– Adam Hynek 218
– Aleš 218
– Jan Štěpán 218
– Karel Vilém 218
– Václav 218
– Vilém 218
Vratislav z Mitrovic
– Adam Vilém 308
– Jan Kryštof 308
– Jiří 172, 180
– Jiří Jan 308
– Václav 172, 269, 280
– Václav Ignác 308
– Vilém 180
Vrochyně z Reptu
– **Jan ml.** 323, **330**
– Mikuláš 330

- z *Vřesovic* (viz též Kyšperský z Vřesovic)
 – Václav 229
 – Vilém 239
 – Volf 239
 Vtelenská ze Vtelna, Lidmila 295
Vtelenský ze Vtelna
 – Jan 182, 316
 – Jiří 182, 316
- W**
- Wacker z Wackenfelsu, Jan Matyáš 288
Wagner
 – Georg 330
 – **Christoph 330n.**
 Wagnerová, Barbara 330
 Wagnerová, Martha 289
 z Waldecka 51
Walther, Georg 331
Walther, Longinus 38, 331
Waser
 – Caspar 77, 331
 – **Johann Heinrich 96, 104, 331n.**
 Wasserhun, Reinhard 143, 212, 271, 312, 324
 Wasserhunová, Salomena 258
Wayer, Georg 332
Webersky
 – Balthasar 333
 – **Daniel 204, 333**
 – Friedrich 333
 – Georg 333
 – Georg (syn Daniela) 333
 – Magdalene 333
Wegener, Johann 333n.
 Weger, Johann viz Wegener, Johann
 Wechel, Andreas 52
 Weidner, Gottfried 334
Weidner
 – **Johann 334**
 – Johann st. 334
- Weirach, Georg 191, 334n.**
 Werner, Hieronymus 287
Werner, Johann 335
 Wernerová, Christiana 287
 Wernick, Simeon viz Věrník, Simeon
 Wesenbeck
 – Johann 78
 – Matthias 161
 Westendorp z Ossenbergu, Heinrich 280, 295
 Weydtmann, Balthasar 333
 Weydtmannová, Susanne 333
 Widebram, Friedrich 218
 Wider, Michael 320
 Wirbius, Jan 69
 Wirkung, Michael viz Virdung von Hartung, Michael
 Wirkung, Paul viz Virdung, Paul
 Wirt
 – Bartoloměj 45, 266
 – Simon viz Proxen ze Sudetu, Simon
 Wirtová, Anna 45, 266
 Wirtzaeus, Johann Wilhelm 336
 Wisniewiczcki, Jiří 191
Wochius
 – Bartholomäus 335
 – **Esaias 335n.**
 Wolf ze Schönfeldu, Franciscus 51
Würzaeus, Johann 336
- Z**
- Zahrádecký ze Zahrádek 59*
 – Jindřich 61, 235, 276
 – Oldřich 326
 Záhumenský z Volyně, Jan 30
Zálezský z Prostého, Heřman 336
 Zalužanský ze Zalužan, Adam 196
Zapský ze Žap
 – Adam 37n.
- Adam nejml. 237
Záruba z Hustřířan 237
 – Bohuslav 237
 – Hartvík 237
 – Jan ml. 287
 – Karel 287
 – Karel (syn Hartvíka) 237
 – Pertold 237
 – Václav 237
 ze Zástřizl (viz též Morkovský ze Zástřizl, Praktický ze Zástřizl) 220
 Zaurnykl, Jiří 274
 Zaurnyklová, Dorota 274
Závěta ze Závětic, Jiřík 336–338
 Závěta, Lukáš 336
Záviš z Falkenberku, Jan 338
 Ziegler, Jahel 332
 Zígota ze Slupska, Petr 136
Zilvár ze Silberštejna a Pilníkova
 – Adam 290
 – Adam (syn předchozího) 139, 290
 – Jan 290
 z Zinzendorfu 59
Zolner, Erasmus 338
 Zoubek, Jakub 137
Zubáček z Turtlštejna
 – Jan 339
 – Martin 339
 – **Vít 338n.**
Zubáčková, Johanka 339
 z Zweibrückenu 204
 ze Zweifeln, Margaretha 156
 Zwinger, Jakob 312
- Ž**
- Žabonius z Vyšetína, Jakub 339n.**
Žalkovský ze Žalkovic
 – Jan 262
 – Matyáš 262
Žejdlíc ze Šenfeldu 255, 304

- Hertvík 132, 225, 255
- Hertvík ml. 225
- Jan 215, 225
- Rudolf 169, 209
- Valentin 193
- Želinský ze Sebužína*
- Jiří 183
- Maxmilián 183
- ze Žerotína* 29, 59, 65, 119, 129, 178, 257, 306
- Baltazar 135
- Barbora 330
- Bartoloměj 150, 254
- Bartoloměj (syn Ladislava Veleny) 286, 297
- Bernard (1551 ve Vídni) 150, 242, 254
- Bernard (na Rožnově) 60
- Bernard (bratr Baltazara) 135
- Frídriř 60, 64, 68n., 76, 78, 150, 254, 285
- Havel ml. 171
- Jan (otec Karla st. a Jana Diviše) 41
- Jan (syn Ladislava Veleny) 286, 297
- Jan st. (na Losinách) 223
- Jan Demetrius 150, 254
- Jan Diviř 41, 162n., 311
- Jan Frídriř 255, 263
- Jan Jetřich 143, 160, 223, 306
- Jan Lorenc 129, 201, 285
- Karel ml. 37, 145, 183, 197, 279, 294, 328
- Karel (na Starém Jiříně) 223, 257
- Karel st. 27n., 37–39, 41n., 145, 149, 153, 163, 179, 183n., 197, 204, 220, 226, 244, 250, 255, 258n., 269n., 279, 293n., 296n., 311n., 333
- Kařpar Meliřar 285, 306
- Ladislav Velen 41, 43, 201, 258, 285n., 297
- Přemyslav (Přemek) 143
- Viktorin 257
- Vilém 257
- Vilém Frídriř 223
- Vratislav 69, 74, 78, 169, 257
- Židková, Kateřina 256

Martin Holý
Ve službách šlechty
Vychovatelé nobility z českých zemí
(1500–1620)

PRÁCE HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR
OPERA INSTITUTI HISTORICI PRAGAE
Řada A – Monographia
Svazek 34

Nakladatelství
Historický ústav
Praha 2011

Vědecký redaktor:
Prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc.

504 s.

ISBN 978-80-7286-181-1

Obálka, grafická úprava a sazba:
Jakub Troják

Na obálce je použit upravený motiv výuky z přelomu 15. a 16. století.
Převzato z Emil Reicke, *Lehrer und Unterrichtswesen in der deutschen
Vergangenheit*, Leipzig 1901.

Výroba:
Václav Žák – Casablanca

Tisk:
Tiskárna Protisk, s. r. o., České Budějovice

Adresa:
Historický ústav AV ČR, v. v. i.
Prosecká 76
190 00 Praha 9
Telefon/fax: +420286887513
E-mail – sekretariát: volesakova@hiu.cas.cz

PhDr. Martin Holý, Ph.D.

(*1978) je vědeckým pracovníkem oddělení dějin raného novověku Historického ústavu AV ČR a odborným asistentem Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK. Věnuje se především raně novověkým kulturním, vzdělanostním a intelektuálním dějinám českých zemí v evropském kontextu. Je autorem knihy *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku* (Praha 2010) a více než tří desítek studií k výše uvedené problematice.

Předkládaná kniha se zaměřuje na vychovatele šlechty z českých zemí v letech 1500–1620. Zabývá se soudobou i moderní terminologií pro ně užívanou, způsobem jejich výběru, náplní, průběhem, délkou či reflexí jejich služby. Věnuje pozornost i jejich geografické, jazykově-národnostní, konfesijní či sociální skladbě, vzdělanostnímu profilu, následným kariérám či dílu, jež po sobě zanechali. Součástí knihy jsou též biogramy 365 doložených vychovatelů české a moravské nobility.

ISBN 978-80-7286-181-1

9 788072 861811